This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Digitized by Google

Claſs. 712 II

BIBLIOTHEEK
SNELLAERT.

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT

900

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Class. 712 (11)

QVINTI SERENI SAMMONICI POETAE ET MEDICI VETERIS, DE RE MEDICA, ſiue Morborum curatione Liber: cum Gabrielis Humelbergij Rauenſpurgenſis medici doctiſsimi Commentarijs.

HIS RECENS ACCESSERVNT, *Emendationes nouæ ex vetere manuſcripto codice collectis.*

EPITHETORVM *item & Morborum qui curantur, Indices quinque.*

M. D. LXXXI.

Digitized by Google

Digitized by Google

PRVDENTISSIMO CIVITATIS ISNENSIS SENATVI,

Gabriel Humelbergius Rauenſpurgenſis, medicus. S. D.

QVINTVM *Serenum de morborum remedijs pridem à me caſtigatum & Commentario expoſitum calchographorum typis excudendum daturus, ſummopere conuenire mihi viſum eſt, vt alicuius auſpicio in hominum manus exiret. Cogitanti autem cui tam nobilis medicus potius dicaretur quàm prudentiæ veſtræ, viri conſultiſſimi, melius ſe non offerebat conſilium, idq; multis etiam nominibus: & in primis quidem, tum quo veſtro munitus patrocinio tutior in lucem prodiret & ita legentibus commendatior redderetur, tum vt pro bene meritis hucuſque in me collatis gratiam aliquam referrem, & beneuolam erga me voluntatem veſtram & animum, licet aliâs pronum & perpromptum, plus mihi demererer. Hunc autem, cum locis aliquot ſubobſcurior & non omnibus adeo patens & peruius videretur, operæpretium duxi interpretandum & Commentario illuſtrandum, quo legentibus non quidem eruditis & doctis, ſed rudioribus tantum conſulerem, & faciliorem dictorum intelligentiam traderem, vt ſi quando ipſos corporali aliqua infirmitate moleſtari contingeret, haberent quo facilius ſibi conſulere, & ſalutaria ad morbos amoliendos, ſanitatemq; deperditam recuperandam promptius deſumere poſſent medicamẽta. Quod medicinæ, quæ cæteris artibus omnibus præſtat, teſtante* Hippocrate, *officiũ eſt præcipuum. Hæc enim munera ſuo fungens, vel incolumia corpora ne in morbos incidant, præcauet atq; præſeruat, ſanitatem quo ad poteſt tuendo & conſeruando: vel, quæ pars eſt potior, in deterius iam lapſa & ægrotantia, morbisq; victa, ipſos propulſando eliminandoq; priſtino vigori & ſanitati reſtituit, ceu breuiuſcule hoc diſticho expreſſimus:*

Quam DEVS *ipſe dedit medicam mortalibus artem,*
Aegrotos ſanat, ſeruat & incolumes.

Harum itaque alteram, & maxime quæ morbis amoliendis operam ſuam delegat, præſenti carmine tum docto & eleganti tum mortalibus maxime vtili, tradit & edocet nos SERENVS, *vir multæ ac variæ eruditionis & doctrinæ, cuius mentionem facit* Macrobius *libro Saturnalium tertio dum ait: Nam reperi in libro* V. *reconditorum* SAMMONICI SERENI *vtrunq; carmen, quod ille ſe in cuiuſdam* FVRII *vetuſtiſſimo li-*

bro reperiſſe profeſſus eſt. Hunc Terrentianus egregium ac nobilem facit poetam, & quidem Lyricum: inter quos etiam diuus Hieronymus eum con numerat dum ad Paulinum ita ſcribit: Dauid Simonides noſter, Pindarus & Alcæus, Flaccus quoq;, Catullus & SERENVS, Chriſtum lyra perſonat, & in decachordo pſalterio ab inferis ſuſcitat reſurgentem. Huius quæ plurima conſcripſit opuſcula citant pluribus in locis multi, ceu Nonius Marcellus, Marcianus Capella & alij. Fuit autem Gordiani iunioris præceptor, illumq; vſq; adeo dilexit, vt bibliothecam illi ſuam duum & ſexaginta millium voluminum teſtamento legauerit, vti traditur ab Aelio Spartiano, qui etiam inter alia vbi de Caracallæ truculentia ſcribit, ſic infit: Occiſi ſunt & in balneis plures & in cœnis, inter quos SAMMONICVS SERENVS, cuius libri plurimi ad doctrinam extant. Supereſt hodie carmen hoc de morborum remedijs. SERENVM itaq; à tam multis tum doctis tum pijs atq; ſummis laudatum viris, vnà cum Commentarijs noſtris in honorem veſtrum & commodum prodeuntē benigna fronte, ſerenoq; vultu atq; animo candido ſynceroq; ſuſcipite, & à Zoilis ipſis ac inuidorum impetu, linguisq; virulentis defendite. Veſtro enim patrocinio muniti prodibunt tutiores, ſi modo à talibus tutum quid eſſe poteſt. Diu valeat, viuatq; prudentia veſtra viri optumi. Ex Muſæo noſtro Iſnæ veſtræ.

Digitized by Google

CASPARI VVOLPHII

TIGVRINI MEDICI AD LEctorem Epiſtola.

QVANTA *fuerit Conradi Geſneri noſtri, optime Lector, in veterũ ſcriptorum, cuiuſcunq; argumenti, libris illuſtrandis reſtituendiſq; in integrum, cura & anxia quædam diligentia, teſtantur non modò operoſi eius, qui extant labores: verum etiam adhuc plurima, quæ in noſtra Bibliotheca, vel ſua ipſius, vel aliorum obſeruatione in Theophraſtum, Dioſcoridem, Athenæum, Nicandrum, Sibyllinorum oraculorum libros, Plinium, Celſum alioſque veteres ſcriptores, collecta, vt per occaſionem aliquando, ſuo nitori, vel per meipſum, vel per alios fortè reſtituti, publicè extent, reſeruantur. Hoc ſtudium, hæcq; eius ſedulitas, cum à viris doctis, pro vt par erat, & admiraretur, & probaretur, ſinguli penè conatum, animiq; propenſionem, vndecunq; quæſita occaſione, omnibus modis iuuare ac promouere contenderunt. Hac ipſa de cauſa, puto, factum eſt, vt etiam vir clariſſimus Ioh. Sambucus, quas habebat ſibi in Q. Serenum collectas & conquiſitas, ex veteri quodam manuſcripto exemplari, quod in Galijs alicubi ſeruari dicitur, emendationes & correctiones, candidè & liberali munificentia vltrò ei obtulerit & communicarit. Ac pro ea quidem qua tum erga Geſnerum olim, tum vero ipſam medicam artem iuuandam etiam num propendet voluntate & ſtudio, meritas tanto viro omnes gratias debemus. Has autem quas dixi emendationes, quum ad illuſtrandam antiquitatẽ & veteris poetæ reſtitutionem egregiè facere videantur, rogante & flagitante Typographo noſtro, ne perpetuò deliteſcerẽt, haud difficulter, ex mea quæ illius fuerat, Bibliotheca deprompſi, & vnà cum Humelbergij copioſis & doctis Commentarijs in lucem dedi: idq; tùm Pythagoreorum, qui omnia communia arbitrantur, immitatione, priuata mea vt im-*

Digitized by Google

minuerem, augerem publica: tùm verò vt & Medicinæ ipſiusque adeò antiquitatis ſtudioſis, & ipſi denique Typographo ſingulari amico, gratificarer. Et licet videantur in his nonnulla perperam emendata, & transſcibentis culpa irrepſiſſe, nolui tamen ea prætermittere, vt alijs diligentius examinandi relinquerem occaſionem. Interea vero dum huiuſmodi correctiones, ſuis quaſque locis ſtudioſè apto, ac ipſius authoris, in attribuendis rebus Epithetis, miram induſtriam, ingenijque vim animaduerto, ſingula obiter, quæ morbis, plantis, animalibus, reliquiſque rebus, ingenioſè, naturam rerum affabrè his exprimendo, affinxit, in indices, quaſi locos communes diſtribui, & huic operi ceu non iniucundum additamētum, adieci. Et ſanè hic author, vt plerique alij priſcorum operum ſcriptores, non omnino indignus, in quem, quod quiſque poteſt, conferat: partim quidem, vt Vetuſtas, quæ nil vnquam ſine prudente fecit ratione, rediuiua floreat ac illuſtretur, partim vero vt tum Medica ars, tum ipſi etiam Medici, quorum fidei, vitam valetudinemque, rem quidem omnium maximam, chariſſimam & in primis habendam, ipſi concredimus, magis magiſque exornetur, valetudo præſens conſeruetur, reparetur amiſſa. Nec quenquam moueat tenue illud ac humile, quo vſus eſt, dicendi genus: ipſa materia, hoc eſt argumentum quod tractat, & ſcopus ſiue intentio, nullum orationis ſplendorem aut ornatum, nullam verbis phaleratis tinctam, aut rhetoricis figuris inſtructam orationem requirebant. Vulgò enim notum eſt, non eloquentia aut limato dicendi genere morbos, ſed rerum cognitione & remedijs ab experientia petitis, curari. Accerſitus orationis cultus, & anxius verborum delectus, Rhetoribus relinquendus: vſitatis in arte noſtra vocabulis, accomodatis rebus notiſque, non dubijs, obſcuris aut incertis vtendum. Veteres, vt teſtis eſt Galenus, exquiſitam illam & ſcrupuloſam in nominibus obſeruandis curioſitatem non nouerant: ſatis illis fuit, ſi in tradendis rebus ſolum id ſpectarent, vt ab audientibus intelligerentur. Quod ſi vero in hoc Poemate præterea offenderis quædam, quæ ſyncerius caſtiusque explicari vel debuiſſent vel potuiſſent,

exemplarium

exemplarium deprauationi aſcribenda memineris. Vtitur autem, vt Scaliger artis poeticæ ſexto ſcribit, vocibus valdè bonis, vt Porrigo, Obſcedo: & Poeticis, vt ſaneſcere: auſus eſt præterea, inquit componere, dulcacidis: paucißimis verò figuris. In vniuerſum vero ſpectandum, quod in hoc opere, εὐπόριστα ſimul & ratione experta medicamenta proponuntur, quorum vtrunq; ipſe his affirmat verſibus.

At nos pauperibus præcepta feramus amica. &,
Quin age & tenui certam cognoſce ſalutem. & rurſus,
Deus hæc mihi certa probauit.

Hinc omnino conſtat, verè de ſua gente Ciceronem ſenſiſſe, Latinos nimirum omnia quam Græci aut melius inueniſſe, aut ſaltem ab iiſdem accepta, meliora feciſſe. Vixit hic author vt hiſtoriæ perhibent, circa annum ſalutis 237. & ab vrbe condita 989. tanta nominis celebritate, doctrinæq; exiſtimatione, vt Gordiano, Gordiani Cæſaris filio, pædagogus additus, vſq; adeò liberaliter eum in literis & moribus inſtituerit, vt non multò poſt parentis honoribus æmulus, ad eundem dignitatis atq; honoris gradum, ſummo ciuium applauſu, fuerit euectus. His itaq; aliiſq;, quæ antiquitus quaſi per manus tradita accepimus, ſi integra & incorrupta ad nos fuerint deuoluta, ad vſum publicum grata authorum memoria fruamur: ſin verò lacera vetuſtate aut temporum iniuria labefactata ſint, ergo hos ipſos, qui aliquid in his reſtituendis operæ ponunt, aut aliorum conatum iuuant, beneuoli & grati vt ſimus, ipſa humanitatis ratio perſuadet. Vale.

Digitized by Google

MORBORVM QVI IN HOC OPERE CVRANTVR, SECVNDVM capita Index alphabeticus.

Alopecia, capite 8.
Aluum aſtringentia 28.
Aluum ſoluentia 27.
Angina 15.
Aqua aures ingreſſa 12.
Aſpidis ictus 45.
Articularis morbus 36.
Aurium vitia 12.
Aures animal ſubingreſſum 12.
Bubones 35.
Calculus 31.
Canitiem fucare 4.
Capillorum defluuium 8.
Capitis maculæ 8.
Capillos tingentia 4.
Capitis remedia 1.
Capitis dolor à ſole 1.
Caput purgantia 7.
Carbunculus 38.
Cholera morbus 16.
Cicatrices delent 11.
Cœliacus morbus 25.
Colica 30.
Colli affectus 15.
Combuſturæ ignis & frigoris 59.
Comitialis morbus 56.
Contuſio 42.
Cutis vitia 11.
Dentium vitia 14.
Dentes firmantia 14.
Dentientibus infantibus 58.
Digeſtioni ſeruientia 17.
Doloris remedia 47.
Dyſenteria 28.
Elephantiaſis, 10.
Eryſipelas 40. ignis ſacer
Faciei vitia, 11.
Faucium morbi 15.
Febris 47.
Febris quotidiana 50.
Febris tertiana 49.
Febris ſemitertiana 51.
Febris quartana 48.
Fiſtula 35.
Fœtum mortuum pellentia 33. 32. 33.
Fractura oſsium 52.
Furunculus 37.
Glaucomata 13.
Hęmorrhagia 33.
Hęmorrhagia vulnerum 42.
Hęmorrhoides 63.
Hemicrania 2.
Hepatis morbi 21.
Hernia 35.
Hydrops 26.
Icterus 57.
Impetigo 11.
Iſchias 36.
Lentigines faciei 11.
Lethargus 55.
Lumborum dolor 24.
Lumbrici 29.
Luxatio 52.
Mammillarum morbi 19.
Mammillas ſtringentia, 19.
Mammillarum incrementum prohibentia 19.
Mammillarum inflammatio 19.
Mammillæ, vide, Vbera.
Matricis morbi 33.
Menſtruorum retentio 33.
Menſtruorum abundantia, 33
Morſus hominis aut ſimiæ 44.
Muris aranei & cæci morſus 46.
Nerui inciſi, dolentes, cõtracti 53.
Oculorum aſperitas 13.
Oculis nigris fœtum generari, 4.
Oculorum dolor 13.
Ophiaſis 8.
Oris vlcera 14.
Oris vſtio ex cibo 14.
Oſsium fractura 52.

Oſtoco.

Oſtocopus 47.
Palpebrarum pilis moleſti 34.
Panus 39.
Papulæ 6.
Partum iuuantia 32.
Perfrictio 9.
Phigethlon 39.
Phthiriaſis 5.
Phthiſis 18.
Phrenitis 7.
Phymata 39.
Pleuritis 21.
Podagra 41. Porrigo 3.
Præcordijs ſanandis 23.
Præcordiorum tumor 23.
Prurigo 6.
Pſilotra 34.
Pudendorum remedia 35.
Pudendorum vlcera 35.
Renum vitia 24.
Rigor 9.
Sanguinis ſputum 20.
Sanguinis mictus 33.
Sanguis, vide Hæmorrhagia.
Scabies, 6.
Scorpij ictus 46.
Senſus recreantia, 1.
Serpentum morſus 45.
Splenitica remedia 22.
Sterilitas 32.
Stomachi remedia 17.
Strix infantium 58.
Strumæ 39.
Superpurgatio 28.
Surditas 12.
Telum morbus 21.
Teſtium tumor 35.
Toxica 45.
Tuſsis 16.
Venenorum præcautio 45.
Venenis prohibendis 60.
Ventris dolor 25.
Verrucæ 62.
Veſicæ morbi 31.
Vigiliæ 54.
Viperæ morſus 45.
Viſum acuentia 13.
Vlcera 61.
Vomitum cientia 18.
Vomitus bilis 18., cibi 20.
Vrina ſuppreſſa 31.
Vrinæ incontinentia 31.
Vulnera, 23. 42.
Vuulæ remedia 15.

Q. SERENI EPITHETORVM INDEX.

MORBORVM ET SYMPTOmatum Epitheta.

Carbo, horrendus 38. acerbus ibid.
Cholera morbus, noxium venenum 16.
Cicatrix, nigra 11. fœda 43.
Colica, inuiſum morbi genus 30.
Comitialis, labes horrenda 56.
Curæ, vigiles 5.
Dolor, triſtis, 41. Inſanus, 21. 25. teter 19. acerbus 19. acris 14. ſæuus 12. annoſus 12.
Dyſenteria, immane malum 38.
Elephas, dirus morbus 10. triſti nomine dirus, 10. funeſtum venenum 10. turpans infandis ora papillis 10.
Ephelides, liuor atrox 11.
Febris, calens 7. teterrima 54. calida 47. ferus ignis 47.
Febris tertiana, alternis rediuiua diebus, 49.
Febris quartana, lethali calore graſſans 48.
Fucus, doloſus 4.
Furor, rabidus 60.
Hęmorrhoides ani, turpes papillæ 63.
Hydrops, lymphaticus error 26.

Digitized by Google

acerbus 49. languor aquoſus 26
Ictus, infeſtus 52.
Lendes capitis, iniquæ 5.
Lentigo, liuida 11.
Lumbricus, edax 29. tinea ſerpẽs 29.
Morbus, teter, in Procemio.
Morbus diuturnus, annoſus 18.
Mors, dulcis 55. turpis 5.
Morſus, dirus, 45.
Oculorum caligo, dira 13.
Oculorum tumor, inſolitus 13.
Odor mirificus 45. horendus 7.
Pediculi, fœdum agmen, 5. animalia tetra, ibid.
Peſtis, dira 46. improba 46.
Phreneſis, furioſa 7. frendens amentia 7.
Plumbũ, oculi morbus, horrendũ 13.
Podagra, rabida 41. dira peſtis, ibid.
Podagræ dolor, grauis 41.
Porrigo, grauis 3. immenſa 3. farrea nubes 3.
Porriginis ſquammæ, creber porriginis imber 3. crebræ, ibid. caput porrigine ningit, ibid.
Pruritus, acerba libido 6.
Quies, facilis 54.
Riſus facilis 22.
Riſus Sardonius, irrita gaudia: riſus ineptus, 22.
Scabies, grauis 6. acerba libido 6.
Senectus, pigra 13. ſancta 4.
Somnus, cœleſte munus, placidus 54. grauis 55.
Soper, optatus 54. placidus ibid. ſecurus 46. altus 54.
Strix, atra 58.
Supercilium, opacum 13.
Tabes, inimica 36.
Tinea, ſerpens 29. lumbricus ibid.
Tuſsis, atrox 16. grauis 16.
Venenum, atrum 45. improba peſtis 46.
Venena, nõ expectata 60. noxia 16.
Verruca, turpis papilla 62.
Vibex, atra 42.
Virus, gelidum 9. atrum 44. infandum 60.
Viſus, alacris 13.
Vulnus, infandum 14. atrum 43. horrendum 45. atrox 46.
Vuulæ relaxatio, afflicta vua 15.

PLANTARVM, ET EORVM QVAE ab his proueniunt Epitheta.

ACetum, vehemens 45. validum 15. Rapidum 12. triſte 17. acidum fluentum 55. acidus amnis 41. acidus liquor 12. acidus latex 11. durum 3. acidus Bachus 6.
Anethum, fragile 32. agreſte 29. redolens 30.
Arbor, annoſa 12.
Beta, viride olus 22.
Bulbus, teres 25. amarus 23.
Coriandrum, odoratum 39.
Cuminum, leue 38. pallens 49. tenue 17.
Cupreſſus, frondoſa 31. excelſa moles 45. feralis 37.
Ebulus, ſambucus tenera 37. parua ſambucus 31.
Faba, mollis 39.
Farina, mollis, fracta, 14.
Filix, mollis 26.
Fraxinus, alta 21.
Geniſta, lenta 26. tenera 56.
Gladiolus, phaſganeus paluſtris 39.
Hederæ lignum, molle, 22.
Herbæ, ſeuæ 60.
Lauri folia. Delphica frons 12.
Mala cotonea, poma quæ Cydon Creteis miſit ab oris 23.
Maſtix, teres 30. nitida 22.
Melanthium, vile 29.
Mercurialis, gramen Mercuriale 37.

Motus,

Morus,arbor piramea 38.
Myrica,rigida 45.
Nepeta,mollis 33. lenis 26.
Nux iuglans,Iuglandis fœtus 60.
Oleaſter,ſuccis acerbis 14.
Oleæ arboris ſuccus ſiue oleum,ſuccus Palladis 24.
Oleum,lene,47. pingue 52. lentum oliuum 1.
Oxymel,dulcacidus liquor 11.
Panis,tener 41. ſalubris 25.
Papauer,amicum ſomno 12.
Papyrus,tenera in præfat.Pharia 32.
Piper,granum peregrinum 17.
Pix naualis, raſum de nauibus vnguen 28.
Porrum,tenerum 24.
Porri radix,crinita 15.
Pulegium,potens 1.29.
Rubus, acuta 25. apta gingiuis, & bona labris 14.
Rubi frondes,horrentes 35.
Ruta,valida 25.
Sambucus,tenera,26.parua 7.18.
Sambuci acini,triſtia poma 4.
Similago,niuea 15.
Sinapi,mordax,lachrymoſum 31
Terebinthina,Oricia 31.
Tithymallus,atrox 45.
Vetonica,leuis 45.
Vinum, amnis Falerni 40. hilaris Lyæus 11. imber Lyæi 45. Bachi ros 26. Bacheja dona 36.
Vinum auſterum, durus Bachus 44. durum fluentum 25.
Vini tartarum,ſicca Lyæi fex 46.

ANIMALIVM, EORVNDEMQVE partium Epitheta.

ANſer,raucus 12.
Artus,teneri 42.
Aſpis,fera 45.
Aures,patulæ 12. teneræ 12.
Aurium ſordes,molles 37.
Camelus,curuus 11.
Canis,plandus 52.
Capella, fœta 46. fœcunda 35. olida 12.
Capra,petulca 52.
Capilli eximius honor capitis 8. ſylua capilli 5.
Capilli cani, niuei crines, 4.
Caput,celſa corporis arx,in præfat.
Cerebrum,niueum 58.
Collum,teres 50.molle 58.
Columba,Paphia 38.
Conchæ,viles 27.
Cutis,miſera pellis 26.
Dentes,niuei 58.amici 45.
Ebur,niueum 28.
Facies,decora 11.
Fauces,ſonoræ 15. teneræ 15. auidæ 26.
Fel,horridum 19. noxium ibid. luteum 18.
Fibræ iecoris,molles 21.
Formica,patiens laborum 6.
Frons,varia 10.ſeuera 22.
Hirudo,fluuialis 22.
Hirundo,atra 60. vaga 56.
Humor malus,chymus iniquus 47.
Lac, fœcundus ſuccus 19. niueus ſuccus 18.
Lepus,pauidus 30.
Mammillæ,fœmineæ 33.
Mel,lentum,47.hiblęum 17.tardum 61.dulce 63.16.
Menſtruum, fœminei ſanguinis imber 33.
Mulieres vetulæ, tremulæ parentes 50.
Mus,pauidus 12.
Oculi,pauidi 13.
Ouis,placida 52.
Ouum,niueum 25. teres 16.
Pellis draconis, placida in proœmio.

Digitized by Google

Perdix, aprica 21. garrula 19.
Pilorum radix, flos pilorum 34.
Plantæ pedum, non timidæ 41.
Porca, lutea 42. crocea ibid.
Præcordia, languida 23.
Rana viridis, quæ parua ſitu eſt, & rauca garrula quæſtu.
Salamandra, potens 8. nullis obnoxia flammis, 8.
Sanguis fluens, currens vnda 42.
Sauguis manans continuè, infrenus 42.
Sanguis, rutilus 21.
Scorpius, ardens 46.
Serpens, teterrima 45.
Simia, ſimilis turpiſsima beſtia nobis 44.
Stercus, fœda purgamenta 11.
Stomachus, totius corporis rex 17. patens 15.
Supercilium, opacum 13.
Teſtudo, tarda 3.
Vacca, placida bos 60.
Vbera, viroſa 58. laniata doloribus 19. lactantia 19. tumida, caſtigata 19.
Viſus, alacris, 13. purus ibid.
Vrina, obſcœnus imber 31. obſcœnus humor ibid. tardus humor ibid. obſcœnus ros 12.
Vultur, alter 32. tardus 45. amplus 56.

VARIARVM RERVM EPITHETA.

AER, agitabilis 15.
Antidotus, honeſta 45.
Aqua bulliens, exultãs vnda 24.
Aqua pluuia, pluuius liquor 19.
Aqua marina, Nereia lympha 35. Doridis humor 48.
Aula, celſa 57.
Axis, æthereus 28.
Caligo, dira 13.
Cauterium, feruidum 41.
Cibus lautus, nobilis eſca 6.
Clamor, rapidus 15.
Cœnum, vile 13.
Euporiſta medicamenta, amica præcepta pauperibus 21.
Flamma, tremula 24.
Frigus, atrum 15.
Lumen, immeritum 13.
Luna, dubia 56.
Maris ſpuma, maris rapidi ſudor 6.
Mare, rapidum 6.
Natura, benigna 11.
Nix, rigens 59.
Nouerca, infeſta 60.
Orion, proſtratus 46.
Papyrus, tenera, in procemio.
Ros, pluuium 19.
Sal, niueum 36. Bethicum.
Sariſſa, longa 45.
Smaragdus, viridis 51.

Digitized by Google

IN QVINTI SERENI POEMA MEDICVM, EX CODICE MAnuſcripto Emendationes.

PAGINA 5.a.*Membrorũ ſeries certo deducta tenore, &c.* Hi tres verſus ſeſe mutuò conſequentes, in exemplari manuſcripto, quòd in Gallia ſeruatur, vnde ferè ſequentes emendationes & variæ lectiones depromptæ, ſunt initium capitis primi, quòd in impreſſis exemplaribus incipit, *Balſama ſi geminis, &c.* In reliquis vero, vt Collinęi anno 33.& Gryphij anno 42.ponũtur à principio proœmij, & continent totius operis præpoſitionem vniuerſalem.

Ibidem. *Vt ſtet, & aſsimilis*, manuſcriptum exemplar & Collinæi legũt, *Vt ſtet, conſimilis.*

Et ſequenti. *loquemur*, manuſcriptũ, *loquamur*, vt & impreſſa.

Pag.2.b. *Tuq; potens artis, reduces qui tradere vitas.* manuſcriptum ſic legit, *Tuq; potens artus reduces qui tradere vita.*

Ibid. in ſequenti verſu, *Noſcis, & in cælum.* in manuſcripto & Collinęi, *Noſti atque in.*

Pag.3.b. pro *tecta*, legunt, *templa*. M. C. G.

Paulò poſt. pro *loquutus*, legunt, M. C. G. *roganti*.

Pag.7 b. pro *mixto recoquas*, legunt, M. C. G. *recoquens*, Gryphius in margine, *coctum*.

In ſequenti verſu, pro *tecto*, legunt omnia exemplaria, *nexo*.

Et rurſus in proximo. *Induces*, ex manuſcripto & Collinæi, *inducis*.

Pag. 9. a. *ex oleo colata vetuſto*: ſic legunt impreſſa: manuſcriptum vero exemplar, *decocta*, quam dictionem in margine ponit Gryphius.

Pag.12.a. pro *terentur*, legunt, M. C. G. *terantur*, & Gryphius in margine, *coquantur*.

Pag.18.a. *Copia farris vti frendentibus*: ſic legunt impreſſa: at manuſcriptus codex, *frangentibus*.

Paulò poſt: *Et prodeſt cedro dimiſſus*, legunt, M.C.G. *demiſſus*.

Ibid. *imber*, ſic & manuſcriptus codex: impreſsi, *hymber*.

Pag.19.b. *cupiunt proprios*, cum manuſcripto & impreſsis, *properos*.

Sequenti: pro *ſucco*, legunt M. C. G. *fuco*.

Pag. 24. a. *Reſina ex facili terra, ex facili cara.*

Pag.25.a. *In pulchram ſpeciem.* legunt communiter omnes, *Ad rutilam ſpeciem.*

Paulò poſt: *Vnguento ciceris.* legunt omnes codices, *Vnguento cineris.*

Et mox ibid. pro *tingi*, legunt omnes, *fingi*.

Pa.26.b. *vigiles incendere curas*, Geſnerus putabat legendũ, *intendere*.

Pag. 30. *Laxatis*, Geſnerus addidit, *Remiſsis*, hoc eſt, *diſſolutis*, ꝙ Græcis ἀνέσει dicitur.

Pa.34.b. pro *fudit*, manuſcriptus codex legit, *fundit*.

Pag. 35. b. *congerit altum*, legunt omnes, *altè*.

Eodem loco paulò poſt, *Feruentes papulas ſapyro*, legunt pro ſapyro, *oleo* tam manuſcriptus, quàm impreſsi codices.

Et inferius paulò, *Atque hoc in, &c.* legunt, *Atque hinc in*.

Pag.37.b. *Siue maris rapidi*, legunt, *rabidi*: Geſnerus halos achnen intelligit.

Digitized by Google

Pag. 41. a. *exedit artus*, manuſcriptus codex legit, pro *exedit*, *ederit*.

Pag. 42 a. *Conueniet calidis*, ſic legit & Gryphij codex. At manuſcriptus & Collinæi, *Conuenit hic calidis*.

Pag. 43. b. *Atque ideò ſanos*, manuſcriptus codex ſolus legit, *Atq; ideò inſanos etiam curarier par eſt*.

Pag 45. b *Expreſſusq; hedera*, legunt omnes reliqui, *hederæ*.

Ibidem. *Non ſemper præſens dolor eſt ſanabilis, eſto*, &c. manuſcriptus codex, vt & Gryphij, pro *eſto*, legunt, *ergo* Collinæi vero, *ægro*.

Pag. 46. a. *De fluore capillorum*: manuſcriptus, *fluori capillorum, & macululis capitis*.

Paulò infra. *Si raro ablueris*, legunt cęteri, *ſi raro lauitur*.

Pag. 48. *Roboreáſue pilas vrſino iungito ſeuo*: ſic etiam impreſſa exemplaria: manuſcriptum vero, *vrſinóue vngito ſeuo*.

Et verſu ſequenti. *Vel teſtudineo mala* &c. manuſcriptus codex legit, *Seu teſtudineo mage permulceto cruore*.

Pag. 52. a. titulus capitis 9. *Humoribus & perfrictionibus medendis*. manuſcript. tantum pręponit. *Frigori ſedando*.

Et eadem pagina. *Membra foue, parili pellet*, &c. Cætera exemplaria legunt pro *pellet*, *ſanat*.

Pag. 55. a *Nonnullus liquidum ſumit*: ſic etiam impreſſa: Manuſcript. legit, *ſugit*.

Et mox ſequenti. *Atq; palato agitat, pariter retinensq; uomensq;*. Gryphij codex, hoc in loco mancus, legit enim, *Atq; palato agitat, retinensq;, uomensq;*. At in manuſcripto aliter ſic. *Atque palato agitat, pariter retinensq; mouensq;*.

Pag 57. a. *Sed cito*, legunt, *cita* manuſcriptus & Gryphij codex.

Pag 58. a. *Muſtelaue cinis*: legunt, *muſteleq; cinis*.

Pag. 59. a. *Nec fruſtra bulbos, & ſulphura iungis aceto*. In impreſsis codicibus pręter mittitur verſus ſequẽs, qui in manuſcripto codice huic mox ſubiungitur, in hunc modũ. *Qui cupis horribiles ad priſtina reddere vultus*.

Pag. 60. a. *Tunde ſimul, miſceq; oleum, &c*. Collinæus pro *Tunde*, legit *Thura*, & Gryphius, *Thure*. Manuſcriptus verò codex legit. *Funde ſimul, miſceque oleo, &c*.

Pag. 61. a. *Liuida ſi maculat*: ex manuſcripto, *Inuida ſi ſi maculet*: vt etiã in impreſsis habetur.

Pag. 63. a. *omnia ſanant*, in manuſcripto, *tollunt*.

Ibidem, *Cycneos*, *Cygneos*.

Pag. 64. a. *Si liuor torrebit*, legunt cætera exemplaria, *Horrebit ſi liuor*.

Ibidem. *Attritos appone genis*, pro *Attrito ſapone genis*.

Et rurſus paulò poſt. *Rutarum ſuccos*, &c. in manuſcripto & impreſsis, *Rugarum ſulcos lentiſci maſtiche tendens*.

Pag. 67. *Inſtilles*, lege cum manuſcripto, *Inſtilla*.

Pag. 70. *rapidum*: manuſcriptus codex, *rabidum*.

Pag. 70 b. *Si vero obſtruſa ſenſus moreretur in aure*. Gryphij ſic legit, *Si vero obtuſa ſenſus remoretur in aure*. Manuſcriptus codex. *Si vero obſtruſa ſenſus morietur*.

Ibidem. *Excoque, vel veterem*. lege, *Excoque ſic veterem*.

Pag. 71. b. *Fella bouis*. manuſcript. *Felq; bouis*.

Inferius paulò. *Si vero in patulas*. in manuſcript. *Si vero incautas*.

Et ibid *At ſi lympha potens*, pro *At ſi lympha nocens*.

Pag. 72. b. *Muriceam dabis in teſtam*. Collinæi codex legit, *Punicea dabis in teſta, cum delphica frons his*. Gryphij vero. *Cretaceam dabis in teſtam*:

tum

tum delphica frondis: & eadem modo manuſcriptus, quamuis pro *teſta, malè*, vt opinor legat, *in textam*.

Et paulò ante. *Vis & Phœbigena, &c.* Scholiaſtes in hunc locum, intelligit Circen Deam: cum fortè rectius de Aeſculapio intelligi poſsit, vt & hic commentator rectè coniecit: nam & Deum ſimpliciter, & Epidaurium Deum etiam cap. 42. nominat.

Pag. 73. b. *Atque ſupercilio pauidi tegerentur*: ſic & manuſcriptus codex habet: impreſſus vero Collinęi, *reteguntur* legit.

Pag. 79. a. *amictum*, lege *amicum*.

Pag. 82. a. *Hyblai mellis ſucci*. manuſcriptus habet *ſacci*.

Ibid. *Vettonica, Vetonica*.

Pag. 83. b. *Fella, chelidonio fuerint qua gramine mixta*: manuſcript. & reliqui, *Fella, chelidonia fuerint quis gramina mixta*.

Pag. 84. b. *Exacuit*, pro *Exacuet*.

Ibidem. *Sine columbarum fimus miſcetur*. manuſcript. *admiſcetur*. Hoc carmen in Collinæi æditione prætermiſſum.

Pag. 86. a. *plumbum*. reliqua exempla ... *peplum legunt*. Gryphius ad marginem, *plumbum*.

Ibid. *Si tumor inſolitus tuſis et duror inheret*. Collinæus ſic habet. *Si tumor inſolitus tuſis, & gliſcit in annis*. & ad marginem, *inanis*. Gryphius, *Si tumor inſolytus typho ſe tollat inani*: & ad marginem, *infeſtat, rufos & gliſcit in orbes*. Manuſcriptus codex hoc modo: *Si tumor inſolitus rufos, & gliſcit in annos*.

Pag. 91. b. *Saneſcunt dentes*. manuſcr. *Sanantur dentes*.

Pag. 94. b. *Vre fimum muris, patulis & hiatibus adde*. Manuſcr. *& dentibus adde*. Collinæus, *hiantibus adde*.

Eadem pag. *Conuenit, atque cauis immittere partibus*. manuſcripto codice ſcribitur, *dentibus*, pro *partibus*.

Pag. 95. poſt verſum, *Hinc tractato locum, &c.* legitur hic ſequens in manuſcripto atq; etiam in G. exemp. *Aut tu ſume pilam, qua caudis haret equinis*.

Paulo inferius. *molles, & fracta farinas*. manuſcriptus habet, *molles effracta farinas*.

Pag. 98. a. *inficit vnda*. Collinæi legit, *vndis*: manuſcr. *vndas*.

Et in ſequenti, *vel rapidus*, legunt, *rabidus*. Geſnerus, *an rauidus?*

Pag. 103. a. *Ac cyatho mellis*. legunt, *Actiaco melli*.

Pag. 104. a. *Aſt angina nitro*. Gryphij, *Verum angina ſibi miſtum ſale poſcit acetum*. Collinæi & manuſcr. *Anginam vero miſtum, &c.*

Pag. 105. *At ſi ceruices*. Hic principium eſt alterius capitis in impreſsis & ſcripto exemplari, cuius titulus. De rigore ceruicis & tonſillis.

Pag. 105. b. *Hinc longum*. ſcriptus codex legit, *Hinc longos*.

Ibid. *Illinitur valido*: in manuſcript. *Inlitur & valido*.

Pag. 107. a. in titulo capitis, *Tuſsi & cholera*, rectius quam in manuſcr. *choleribus*.

Ibidem. *Noxia ſi penitus cholera*, alij *cholerum*.

Pag. 107. b. *Allia tum ſumis*: alij *ſumes*.

Ibid. *Integriora nora*, alij *Interiora*.

Et paulò poſt, *Marrubiumúe potens: ſcilicet melle teres*, Geſnerus.

Pag. 108. b. *Digeſtioni & ſtomacho medendo*, Geſnerus emendans, appoſuit, *Cōcoctioni et ſtomacho medendo*.

Pag. 109. b. *Et contra*, legunt reliqua exemplaria, *At contra*.

Et mox. *Quin etiam niſi cura iuuet*, reliqui, *iuuat*.

Ibidem. *Sed cochlear trino guſtu tibi ſufficit vnum*: manuſcriptus codex, &

Digitized by Google

Griphij ſic legunt. *Sed cochlear trinum guſtu tibi ſufficit vno.*

Pag. 113. a. *anethum*, & ſic etiam manu ſcriptus codex habet: impreſſa vero exemplaria, *acetum.*

Pag. 113. b. *Perfuſas cape:* man. *carpes.*

Pag. 114. b. *Quæ coctis tinges epulis, &*, manuſcript. pro *&*, *ac.* Et nota Diaſpolitici compoſitionem non multum ab hoc medicamento differre, ſi nitrum excipias.

Pag. 116. b. *Aut cubitum pergens cyathum cape triſtis aceti.* Hic reliqua exemplaria legunt, *ſuccum cape triſtis anethi.*

Et ſequenti verſu. *Ventriculus mergi tactus, &c.* Impreſſa exemplaria ſic legunt. *Ventriculus mergi raptus, ſal tritus & vſtus.* vbi Gryphij pro *Ventriculus*, *Ventriculis* legit. At manuſcriptum hoc modo. *Ventriculum mergi iacto ſale contere valde.*

Pag. 117. a. *Hibleo melle*, in manuſcri. *Hiliaco melle:* perperã vt puto, pro *Niliaco*, vt in impreſsis reliquis.

Pag. 119. b. *Præterea caules*, manuſcr. habet *caulem.*

Et mox. *Decoctos ſale, &c.* in manuſc. *Decocto ſale permiſces ac iungis oliuo.*

Et infra. *Tum capis, ac tali auxilio fella horrida purgas.* Manuſcriptus habet, *Tum capis, ac tali purgas medicamine fella.*

Pag. 121. *At vomitum*, legit manuſcr. *Ad vomitum.*

Pag. 122. a. *Proderit atque adipis veteris pila ſumpta ſuilli:* legunt reliqui: *Proderit & veteris ſeui pila ſumpta ſuilli.*

Et ſequenti. *Carne aſina, &c.* ex manu ſcripto. *Quæ ſtapulis quoque perducit medicina ſalubris.*

Pag. 122. b. *Sæpe ſibi noxa, nimium manando fuerunt*, legunt omnes: *noxa nimium manando fuere.*

Pag. 124. a. *Sin autem penitus clauſas*, in vertendo legunt, *Sin autem clauſas penitus.*

Pag. 125. *mammillas*, *papillas.*

Pag. 125. b. *Aut ouum impoſitum*, manuſcript. *illito.* Gryphij, *illinito.* Collinæi, *in luto.*

Ibidem. *Herebunt*, manuſcript. & Gryphij, *Hereſcunt.*

Pag. 127. a. *doloribus vrgent horrent.*

Ibid. *Nec non & calami radix.* manuſcript. *Nec non exaucis adipes*, ſed videtur male ſcriptum.

Pag. 128. b. in titulo capitis. *Abſtinendis*, Impreſſi codices, *reſtringendæ:* manuſcrip. *abſtinentiæ*, malè fortè, pro *abſtinendæ.*

Paulò poſt. *Et magis atque. Sed magis.*

Pag. 130. a. *Sin etiam rutilus referetur:* in manuſcr. *fertur de pectore.* Impreſsi codices habent, *confertur.*

Ibid. *ſpecularis nomine dictus: ſpeculare nomine dicunt.*

Pag. 130. b. *Et cinis è calido*, in manuſc. *Et cinis ex calido.* Hunc verſum, ſtatim ſubſequuntur alij duo, qui licet in Gryphiano & Parrhiſienſi codice habeantur: differunt tamen nonnihil, & in hoc noſtro penitus prætermittuntur.

Quorum cinis, aut cochlearum, aut deniq; mellis,
Aut cinis è ſalicum ramis prodeſſe putatur.

Pag. 131. a. *dolor hauriet acer:* manuſc. *dolor auget acerbus.*

Et poſt. *potanda elelisſphagos herba eſt*, manuſcr. *potandi elelisſphagus.*

Pag. 133. a. *mollito puluere cuncta.* Impreſsi codices, *iuncta.* manuſcript. *vincta.*

Pag. 133. b. *Hinc bibis.* manuſcr. *Hinc bibes.*

Pag. 134. a. *philonia.* in manuſc. *cilenia.* *Sed quid ſibi hoc?*

Ibid. *quis iſta requirit?* Geſnerus, *an*, pro *quis*, legendum *dis*, pro *diues*, ſine interrogatione.

Et inferius. *Quæ diluta mero.* manuſc. *diluta garo.*

Pag. 135.

Digitized by Google

Pag.135.a. *Perſicus huic potu è nuce traditur interiore*. manuſc. *Perſicus huic potum è nucleo dabit interiore*.

Pag.135.b. *Hinc trahit*. Collinæi, *Hinc trahis*. Manuſc. *trahes*.

Pag.137.a. *Sine myrica recens: myrica potens*.

Pag.138.a. *ferro cum uideris: quam uideris*.

In ſequenti, *Hinc*, legunt *Huic*.

Et inferius. *Quique ſerum ſemper*. Manuſcript. *Hernum ſi ſemper*, per aſpi rationem, impreſsi, *Erunm*.

Pag.138.b. *Marrubium in uino potu prodeſſe putatur*, legunt, *in uino potum prodeſſe loquuntur*.

Paulò inferius. *Capparis atq; apiū, etc.* Manuſcriptus codex legebat, *Nicholaum quoq; apio ac boletus iungitur unà*: ſed in eodem emendabatur, uti etiam impreſsi codices habent: *Capparis atq; apium, bugloſſaq; iungitur unà*.

Pag. 140. a. *Prædixit ſpleni Deus Ida*. Manuſcript. *Deus idem*.

Pag.141.a. *Sextarius unus*. Manuſcrip. *Sextarius unà*.

Et ibid. *nectis: nectes*.

Pag.142.a. *Quod ſupereſt trita iunges*. Impreſsi codices, *thridaci iunges*. Manuſc. *Quod ſupereſt ſtyraci iunges*.

Inferius. *Quodq; decem ex rebus conſit ſimul atq; etc.* M. *Quodq; decē ex rebus cæpit ſimul atq; uocatur*. Hic verſ. in ſequenti cap. ſic legitur. *Quodq; decem rebus cāpomex nomine clarū eſt*.

Ibidem. *Maſticis addentur cum puluere mollia*. In manuſcript. *Fracta iam millia farra*. Collinæi, *milia farra*.

Et rurſus. *præcordia tuta reſiſtent*: in impreſsis: *reſident*: in manuſcript. *reſedent*, ſed fortè ſcribētis errore.

Pag.143.a. *Hoc poteris*. Manuſcr. *Hoc poterit*.

Ibidem. *Aut pice cum dura, mel, nitrum ſulphur acetum*. Manuſcript. vero, *Aut pice cum molli nitrum, ſulphurq; & acetum*.

Pag.144.a. *Aut adipe*: *adipi*.

Ibid. *Fertur amygdalea*: *amygdalina*.

Et poſt. *Pinſitur hæc tepidiſq; abſorbitur addita lymphis*. Impreſsi codices, *Pinſitur, ac tepidis ſorbebitur addita*. manuſcr. *Pinſitur & tepidis ſorbetur prodita lymphis*.

Pag.144.b. *Prodeſt cernina uehemens*: manuſc. *cernina medicans*.

Inferius. *Aut mixtam teneris maluam contundito porris*. manuſc. *teneris madidam leliſphagon undis*.

Ibid. *Quodq; decem rebus*. Manuſcr. *ex rebus*.

Et ſequenti. *His continge locum*. Manuſcript. *His unxiſſe locum*.

Pag.145. in titulo. *Ventris dolori mitigando*, rectè additur, *& cœliacis*, ex Geſneri annotatione.

Pag.146.b *intacta geratur*, *teratur*.

Pag.147.a. *Quorum teſta prius ſparſo euaneſcet aceto*, Impreſsi, *fero prius euaneſcere aceto*.

Et eodem loco. *Lenæi durum*. Manuſc. *Lenæi clarum potare*.

Pag.147.b *acerbus*. Manuſ. *acerba*.

Pag.149.a. *Fraxineum ſemen cum Bachi, &c.* In exemplaribus impreſsis æquè atque in emendationibus noſtris manuſcriptis, magna eſt diuerſitas in ordine & collatione verſuum huius capitis. Ordo vero in manuſcripto obſeruatus, hic eſt. Poſt hoc carmen, *Fraxineū ſemen, &c.* mox ſequuntur.

Aut calido filicis radicem mollis Iaccho,
Deſubito rapens ventos ſuccoſq; reuellit.
Nec nō appoſito curantur dropace mēbra,
Vnguine quod frāgit uir⁹ lāguoris aquoſi.
Nec nō in tepidis cōuolues corpus harenis.
Appoſitaq; leues nepetæ potuq; iuuabūt.
Sæpe & melline pelluntur noxia Bacho.
Elleboro bene purgatur lymphaticus horror,
Aut huius ſemen ſcapuloſæ vice geniſtæ
Miſcetur mulſis coctis cautis iungitur undis.

A

Eſt qui prævalidum frixo ſale miſcet acetum.

Atq; olei ſucco recreatq; albentia mēbra.

Hic ordo verſus manuſcripti exemplaris, qui quantoperè diſcrepet ab huius authoris atque etiam impreſſorum collocatione, liquido videre eſt: ſimulq; diuerſitatem lectionis, penitus ab vtriſque diſcrepantē. Alicubi integri verſus, præſertim in Parrhiſina impreſsione, deſiderantur, alicubi ſenſus & verborum mutatio, quæ omnia ſuo loco facilè lector emendabit.

Pag. 151. b. *Sæpe cibi.* Manuſ. *tibi*, neſcio quam benè.

Paulò poſt. *Cuius aquam coctam.* legunt reliqua exemplaria, *cocti.*

Pag. 152. b. *Fulleris, fruſtraq; immerſa*, legunt, *immenſa.*

Et inferius. *Vel cum lacte.* Manuſcr. *Mel cum lacte.*

Et rurſus ibid. *Dicitur hic validos vſinæ prævincere.* legunt, *peruincere.*

Pag. 152. b. *Mytilus*, in impreſsis, *Mugilis*: in manuſc. *Mitulus.*

Paulò inferius. *cumulabimus*, legunt, *cumulauimus.*

Pag. 157. b. *Si lædent modicum tum purgatoria dextra.* Impreſſa, *Si lædunt medica data purgatoria dextra.* At manuſc. *Si lædent medicæ te purgatoria dextræ.*

Pag. 158. a. *Atq; apium, caulesq; rebus, &c.* Manuſc. *Atq; apium caulesque rubi.*

Pag. 159. a. in titulo. *Aſpurgandis*, legunt, *purgandis.*

Pag. 160. b. *Nec non & ſuccus medici potatur.* Manuſc. *potatus.*

Pag. 162. b. *Allia per ſeſe ſanant, et ius*, legunt, *aut ius.*

Paulò poſt. *Pulegiumue potens, & agreſte iugatur.* Manuſcr. *iuuabit.*

Pag. 163. b. *Quum*, legunt, *Cum.*

Pag. 165. a. *Sine apio nepetam tereti cū. &c.* impreſſa, *Sine apio nepetas tereti.* manuſcr. *Sine apio nepetas tritas cum maſtiche iunges.*

Et ſequenti. *Nec non & ſpecies ambas redolentis anethi.* manuſc. *ambas adiungis anetho.*

Et rurſus ibid. *Quorum*; legunt, *Quarū.*

Pag. 167. a. *Nec non reſinas Oricia therebintho.* manuſc. *Nec non reſinas exortas de terebintho.*

Pag. 167. b. *Quondam etiam nimium*, legunt, *nimio.*

Ibidem. *Ergo cinis tornu ternini proderit hauſtus.* manuſcr. *Ergo cinis nepetæ ſucco tunc proderit hauſto.*

Rurſus ibid. *Et nepetæ ex vino tritum vel lacte capellæ.* manuſcr. *Et vino tritus datur, aut cum lacte capellæ.*

Pag. 168. a. *Sed dolor internam veſicæ ſi capit aluum.* legunt, *Si dolor internā veſicæ concoquit aluum.*

Pag. 168. b. *Saxiphragam ſeu ſphongiten.* manuſcript. *frongiten, vel fontigiten*: alij *fontigenem.* Geſnerus addidit, *an adiantum?*

Pag. 170. a. *Et ſobolis ſpes eſt.* manuſcr. *Nec ſobolis ſpes eſt.*

Ibid. *Siue palumborum capitur fimus.* Geſnerus hæc ad marginem aſcripſit: *Fimus*, generis neutri, vt videtur, nam *fimum* dici non poteſt, cū primam ſemper corripiat.

Pag. 173. a. *Vt menſes olim.* Impreſſā. *Aut qui olim menſes.* manuſcrip. *At qui olim.*

Ibidem. *Irrumpat, &c.* legunt, *Irrumpit thalamos & nexus ſoluit inertes.*

Paulò poſt: *Pulegio admixto, &c.* Impreſſus codex Gryphij, *Pulegij quoque purgati tunc conuenit hymber.* At manuſc. & Collinæi legunt, *Pulegij quoq; purgani tunc conuenit hymbre.*

Pag. 173. b. *Sentiat vt minimum, &c.* manuſcr. *Sentiat vt minime partus qui proximus vrget.*

Ibid. *Ova etiam rutæ ac.* legunt, *& fragili.*

Pag.

Digitized by Google

Pag.174.b. titulus capitis à Geſnero ſic ponitur. *Profluuio ſanguinis è naribus, vtero, veſica, vndecunq; ſiſtendo: & menſibus promouendis.*

Paulò inferius. *Lana oleo madeſcit, ſed nondum lauta roſarum.* manuſcr. *ſed nondum lota roſato.* Et Geſnerus principium huius verſus ſic emendauit *Lana madens oleo.*

Et ſequenti, pro *claudet*, legit manuſ. *claudit.*

Pag.175.a. *conducere* manuſcr. & impreſsi, *producere*, & in margine, *obducere.*

In ſequenti. *Aut galli cerebro, vel ſanguine, &c.* manuſcr. *Aut galli cerebrum vel ſanguen mitte columbæ.*

Pag.157.b. *pharijs caput hic metire*, legunt, *caput emetire.*

Pag.177.a. *Sed quæcunq;.* manuſc. *Sed quæcunq; fluit.*

Ibid. *Suberem.* manuſcr. *Subernus.*

Pag.177.b. *Marrubium è ſparſis*, legunt *ex paſſo.*

Ibid. *Relliquias partus eadem tibi.* man. *partus dictami detrahit.*

Pag.178.a. *Quorum aliquid.* manuſcr. *aliquod.*

Pag.179.b. titulum capitis habet manuſcriptus codex. *Pilis quibuſcunq; internecandis.* Geſnerus eundem reſtituit. *Pili palpebrarum moleſti, vel quiuis alij euulſi, ne renaſcantur.*

Ibid. *Mobilis*, manuſc. *Nobilis.*

Pag.180.a. *Quem dat auis tremulis, &c.* Hunc verſum ſequitur in manuſc. codice, ſequens hic, qui in impreſſis deſideratur.

Sanguine vel ricini, quem nigro de cane velles.

Ibid. *Præterea quaſcunq; voles auertere.* manuſcr. *auellere.*

Et mox. *ſaniem perfundito ranæ.* man. *perductio* ſed forte error eſt.

Et paulò poſt. *ceſſantibus baſit hirudo.* manuſc. *extat hirudo*

Pag.180.b. *in olla*, manuſc. *in aula.*

Ibid. *procreſcere*, legunt, *perereſcere.*

Pag.181.b. *Omnibus obſcœnis medendis.* manuſc. *Obſcœnis membris medendis.* Geſnerus, *Pudendorum vitijs.*

Pag.182.a *fœcundæ felle capellæ.* manu. *fœcundæ lacte capellæ.*

Ibid. *quoque mandere prodeſt*, legunt, *commandere.*

Pag.183.b. *Far madidum lymphis ferali à fronde cupreſsi.* Impreſsi codices, *Far madidum lympha, & ferali, &c.* manuſc. *Far madidum lympha medica cum fronde cupreſsi.*

Pag.184.b. *ſanabitur vlcus.* manuſcr. *purgabitur vlcus.*

Poſt. *Sanguine vel ricini.* Impreſsi codices, *ſeu ricini.* manuſc. *cum ricini.*

Pag.185 b. *gracili cum fronde.* legunt, *gracili de fronde.*

Ibid. *Arreptos* Imp. Manuſc. *Abruptos.*

Et rurſus. *rubiam quoque ducere potu.* manuſcr. *rubia quoq; ducere potum.*

Pag.186.b. *ligabis.* manuſcr. *iugabis.*

Pag.187.b. titulus, *Furunculo medendo.* manuſcr. *Furunculis medendis.*

Ibid. *Cum ſanguis nimium, &c.* legunt, *Cum ſanguis nimius puri commixtus atroci.*

Ibid. *Vis & hyoſcyami ſemen ſæuumque iugatum.* Impreſsi codices, *Vis & hyoſcyamum caræ ſenoque iugatum.* manuſcr. *Vis & hyoſcyami cinerem ſæuumq; iugatum.*

Et inferius. *Nectere non minus hæc.* manuſcr. *non minus hoc.*

Poſt. *Imbribus ex acidis tundens*, legũt, *fidens.*

Pag.188.b. in titulo. *Carboni tollendo.* manuſcr. *medendo.*

Poſtea. *vitalia rumpit acerbus.* manuſ. *rumpit apertus.*

Pag.189 a. *Infecti dicens*, manuſcr. *Ni fieret dicens.*

Rurſus. *Atque fimum Paphia pariter*, legunt, *pariter Paphia.*

Paulò poſt. *Hinc line diruptas.* Manuſc. *duratas partes.*

Digitized by Google

Pag.190.a. *Fumantemq; illam papulis,* legunt, *Fumantemq; niuem papulis apponit, &c.*

Inferius. *Allia uel piperi parte*, Man. *parco.*

Pag.191. *Sunt alij quos dura vomit*, legunt, *monet.*

Ibid. *miſcebimus.* Manuſc. *miſcebis.*

Pag.191.b *Mollis odorata faba perlita cũ coriandro*, legunt: *faba iungatur coriandro.*

Poſt. *Proderit appoſitu*, legũt, *appoſitũ.*

Ibid *Aut de phaſganeo*, Manuſ. *phaſganio* Geſnerus *cyperum putat intelligendum.*

Pag.192 a. *Sine ſalis mixto tundatur cũ coriandro*, legunt, *Quæ ſalis admixto tundatur condimento.*

Pag.139.a. *Concilia, mixtumq; loco perduce dolenti.* legunt, *Cõcilia, mixtũq; locos perduce dolentes.*

Ibid. *Ouum diffundis*, legunt, *defundes.*

Et inferius. *Marrubij ſucco repleas*, legunt, *implebis.*

Rurſus. *Sumuntur.* Manuſcript. *Sumantur.*

Pag.194.a. titulus. *Igne ſacro dimouendo*, manuſc. *medendo.*

Ibid. *Eſt etiam morbi ſpecies, qui*, legũt, *quæ.*

Ibid. *Mollitumq; lines, vel oloris.* manuſc. *vel odoris.*

Pag.194.b. *Quæ modico potu ſedulo detrita capeſſes.* Impreſsi codices. *ſed nili trita capeſſes.* Manuſc. *ſed ualde trita.*

Pag.195.a. *medicamina ſumma*, legunt *digna.*

Ibid. *Cui ter trigeminas.* manuſc. *ter tricenas.*

Pag.197.a. *Trita expreſſus, &c.* pro *iungatur*, legunt, *iungetur*

Ibid. *Panibus & teneris cohibet.* Impreſsi, *cohibebitq; addita.* manuſcr. *cohibebunt addita.*

Et paulo poſt. *Parua ſambucus item ſi hircino eſt condita ſeuo.* legunt, *hircino collita ſeuo.*

Inferius. *Aut nitidum rana decoctum.* manuſc. *Aut nitido rana decoctus uiſcus oliuo.*

Pa.198.a. *Sunt quibus, &c.* l. *hirundine.*

Ibid. *Hoc quidam captus morbo.* manuſ. *rabidus morbo.*

Pag.199.b. *Necte adipes uetulos.* M. *Necte adipes vituli ſimul & tritam, &c.*

Ibid. *Tunc lixiuio ceras diſſoluis.* l. *Tũc lixiua cinis ceras diſſoluit & oua.*

Pag.200. *conchilis*, legunt, *conchyli.*

Ibid. *Huius uis cineris*, legunt, *Huius & atra cinis.*

Pag.201.b. titulus. *Vulneribus quibuſcunque factis.* M. pro *factis*, *actis.* ſcr.

Ibid. *Tam multa humana, &c.* M. *Cum magna humanæ mala pondera cõditionis.* Et hunc verſum mox alius ſequitur, qui in impreſsis nõ habetur: videtur autem initium huius capitis eſſe, & locum primi verſus ſupplere poſſe.

Cum multæ innumeri ſpecies mihi uulneris aſſint, Vt nequeam, &c.

Ibid *armabimus omnes*, M. *ſanabimus.*

Pa.202.a. *connectit lana*, l. *nectetur lana.*

Pag.203.a. titulus in manuſcr. *Ab homine uel Simia morſis.*

Pa.204.a. titulus, *Serpentum morſibus, & uipera uirus excludendis.* man. *Serpentium, uiperarũq; morſibus & uenenis excludendis.*

Pag.204.b. *affligier*, manuſc. *affigier.*

Pag.205 b. *Quæ nocuit*, legunt, *Quem.*

Pag.212.b. titulus. *Ictibus Scorpij, &c.* Geſn. ſic emendauit, *De ictibus ſcorpij, & morſibus aranei & muris caci.*

Pag.218.b. *Febribus aut longis.* Geſn. *Febribus & longis.*

Pag.226.a. in titulo. *& luxis ſanandis*, lege, *luxatis.*

Pag.229.b. titulo adde, *præſertim in febri*, Geſnerus.

Pag.231.a. titulus. *Lethargo expellendo.*

Pag.245.a. titulus ex Geſneri emendatione *Vulneribus uel ulceribus inueteratis curandis.*

Digitized by Google

QVINTI SERENI SAMMONICI LIBER MEDICINAE.

PROOEMIVM.

PHOEBE ſalutiferum, quod pangimus, adſere carmen,
Inuentumq́ tuum prompto comitare fauore.

GABRIELIS HVMELBERGII RAVENSPVRGENSIS, IN LIBRVM Medicinalem Quinti Sereni Sammonici COMMENTARII.

PHOEBE.) Q. Serenus morborum remedia, quibus humanæ ſaluti conſulat, traditurus, primum præſenti procemio, & præfatione, exordioq́; libri, iure vatum, diuinum inuocat numen: quippe omnis medela, ſacris etiamnum atteſtantibus literis, à Deo eſt. Itaque alijs alios & ſingulis ſingulos rei tractandæ præfectos, quorum res, opera & conſilia dictaturi ſunt, inuocantibus, autor artis ſuæ, hoc eſt, medicinæ deos Phœbum & Aeſculapium inuocat. Dictus eſt autem Phœbus quaſi purus & ſyncerus; vnus ac ſimplex, multitudiniſq́; neſcius, ſummus item ob idq́; Apollo, id eſt, vniuerſalis, iuxta Pythagoram, Deus, quaſi ἁπλός ὢ ἀπ' ἄλλων, hoc eſt, ſimplex ſeu ab alijs ſeiunctus. Cum itaque ſanitas concordia & vnitate, morbi vero diſcordia, multitudine & mutabilitate conſtent, non immerito morbos expellendi cauſa Phœbus inuocatur, vt hijs expulſis, vnitas, ſani-

Phœbus.
Apollo.

Digitized by Google

Pangere. taśq; humano corpori reſtituatur. *Pangimus.*) Figimus, id eſt, ſcribimus. μεταφορα eſt. Nam olim quia cæris figebantur carmina, pangi dicta ſunt. *Adſere.*) Defende à detractorum iniuria. *Carmen.*) Poema noſtrum, verſus certo pedum numero conſtrictos. *Inuentumq; tuum.*) Medicinæ artem. Hanc enim ipſe Apollo dicitur inueniſſe. Quod & apud Ouidium libro Metamorphoſeon primo de ſe teſtatur, inquiens: Inuentum medicina meum. *Prompto comitare fauore.*) Parato adeſto & proſequere beneficio & obſequio, vt inuentæ abs te artis laudem, honorem & commodum tuearis.

Carmen.

Phœbus medicinæ inuentor.

Tuq; potens artis, reduces qui tradere vitas
Noſcis, & in cælum manes reuocare ſepultos.

Aeſculapius *Tuq; potens.*) Validus, gnarus, ſcius, habens cognitionem artis medicinæ. Aiunt Aeſculapium Apollinis filium creditum, quod medicinam prius rudem & vulgarem, vt Celſus inquit, paulò ſubtilius excoluerit, in Deorum etiam numerum eſſe receptum: quare eum ipſum vt diuinum numen, poſt Apollinem, cui vt patri prior debetur pietas, nunc inuocat. *Reduces qui trad.*) Ab interitu ſeruatos vitales ſpiritus, noſcis tradere & reſtituere priſtino vigori. Reduces dicuntur à periculo imminenti ſeruati. Auſonius ad nepotem in genethliaco carmine, Vt reducem fatorum ad finem ſenectæ ſoſpes agam. *Et in cælum.*) In has auras quibus viuentes veſcimur, in hunc mundum ſenſibilem, & machinam hanc quam videmus, cælum ſcilicet, & elementa, & quæ ex eis coagmentata ſunt atque conflata. Plinius libro de hiſtoria naturæ ſecundo: Mundus & hoc quod nomine alio cælum appellari libuit: cuius circumflexu teguntur cuncta. Item Pomponius Mela: Omne hoc quicquid eſt, cui mundi cælique nomen indidimus, vnum id eſt, & vno ambitu ſe cunctaque amplectitur. Porrò mundus à perfecta abſolutaque elegantia dictus, quemadmodum apud Græcos etiam ornamenti nomine κόσμος appellatus, ſicque ab Ariſtotele in libro de mundo ad Alexandrum definitus: Κόσμος ἡ τῶν ὅλων τά-

Reduces.

Mundus.

Cælum.

κόσμος.

ξις

ξις τε καὶ διακόσμησις ὑπὸ θεοῦ καὶ διὰ θεὸν φυλαττομένη; hoc eſt, Mundus eſt vniuerſitatis ordo & exornatio, à deo & per deum cuſtodita. At mundi forma in abſoluti orbis ſpeciem globata eſt, indeque à figuræ rotunditate Orbis etiam appellatus. Cælum vero haud dubie cælati argumento, vti M. Varro interpretatur, autore Plinio. *Manes.)* Hominum vmbras, animas, ſpiritus, de quibus incertum eſt bonorum ne an malorum ſint meritorum. Nam ſi boni meriti fuerint; εὐδαίμονες & Lares dicuntur. Si vero male ſint meriti, κακοδαίμονες & Laruæ ſiue Lemures appellantur. *Sepultos.)* Sepoſitos, à corpore reuulſos. Lucanus libro 9. Si mihi contingat manes transferre reuulſos Auſoniam. *Reuocare.)* Ab inferis reſuſcitare, in lucem iam tartareis atritatibus mancipatos reuehere & ſuo corpori reddere. Traditur enim Aeſculapius Hippolytum equis diſcerptum ab orco reuocaſſe, & priſtinæ ſanitati reſtituiſſe: propter quod cum à deis inferis apud Iouem accuſaretur, ne plures à mortuis excitaret, fulmine ictus eſt & in deorum numerum relatus: quo honore, modo deum eſſe ſit iuuare mortalem, maximè dignus fuit. Cum enim non modo beluas quaſdam, ſed & inanimata corpora pro deis habuerit antiquitas, quod mortalibus opem tulerint, multo magis homines in deorum numerum referre habuit: nec modo frugum, vini & aliarum rerum, verum in primis vitæ noſtræ autores, qua homini dulcius, chariusque nihil habenti, maius dari quid poteſt? quippe quod non niſi deorum munus. De Hippolyti excitatione Vergilius Aeneidos libro ſeptimo, & Ouidius Metamorphoſeon libro vltimo. Sed de hoc Diodorus Siculus antiquæ hiſtoriæ libro quinto ſic ait: Aeſculapius traditur Apollinis Coronidiſque fuiſſe filius. Qui natura, ingenio præclarus, medicinæ opera impenſa, plurima valetudini hominum vtilia adinuenit. Adeo autem peritia artis excelluit, vt quàm plurimos deſperantes ſanitatem liberaret à morbo, proptereaque creditus ſit nonnullis defunctis vitam reſtituiſſe. Hæc Diodorus. Ex quibus & etiam ex rei veritate manifeſto appareat, mortuorum ſuſcitationem fabuloſe & non vere attri-

Orbis.

Manes.

Eudæmones Lares.

Cacodæmones. Laruæ, Lemures.

Hippolytus ab Aeſculapio reſuſcitatus.

Aeſculapiũ mortuos reſuſcitaſſe quomodo intelligendũ.

Digitized by Google

butam Aeſculapio. Nam vnius veri Dei eſt mortuos reſuſcitare, non hominis, niſi eius cui Deus ſpeciali gratia hoc munus dilargitus fuerit. Non igitur Aeſculapius, vt ſtulta gentilitas fabulata eſt, manes orco eripere potuit, & ſuis corporibus reddere: Sed, quia homines valetudinarios extreme laborantes, imò iam quaſi deploratos & mortuos creditos, vtpote quaſi ſine ſenſu iacentes mortuis perſimiles, ſanauit, vt Lactantius diuinarum inſtitutionum libro primo, cap. decimo ait, apud prophanum vulgus mortuos ſuſcitaſſe dictus eſt.

Qui colis Aegeas, qui Pergama, quiq; Epidaurum,
Qui quondam placida tectus ſub pelle draconis
Tarpeias arces, atq; inclyta tecta petiſti,
Depellens tetros præſenti numine morbos,
Huc ades, & quicquid cupido mihi ſæpe loquutus
Firmaſti, cunctum teneris expone papyris.

Colis.) Habitas, frequentas, tuoque præſentaneo numine foues. *Aegeas.*) Aegea Ciliciæ vrbs eſt, ad quam diuino cultu & ſacrificijs religioſe venerabatur Aeſculapius. *Pergama.*) Strabo in deſcriptione orbis libro decimo tertio. Pergamum inſignis Aſiæ ciuitas, inter Aeolicas principatum quendam obtinens, quæ diu ſub Attalicis regibus fortunata fuit: hanc præterfluit Cæcius, per campum qui Cæcius appellatur. Plinius libro quinto, cap. trigeſimo, Pergamum longe clariſsimum Aſiæ oppidum, quod intermeat Silenus, præterfluit Cæcius, profuſus Pindaſo monte. Apud Pergamum vero cultus fuit Aeſculapius, quod vel Galenus ipſe qui Pergamenus fuit, libro de ſanitate tuenda primo teſtatur inquiens: Eſt vero non ſpernendus huius ſententiæ teſtis, ipſum patrium nobis numen Aeſculapius. Statius item Syluarum libro 3. in coma Earini: Dicitur Idalios Ericis de ver-

Aegea.

Pergamum.

Galenus Pergamenus.

de uertice lucos Dum petit, & molles agitat Venus aurea cycnos Pergameas intraſſe domos, ubi maximus ægris Auxiliator adeſt, & feſtinãtia ſiſtens Fata, ſalutifero mitis deus incubat angui. Ad hæc Herodianus lib. 5. in uita Antonini Caracallæ idem confirmat dum ait: His igitur actis, atq; urbibus, pro ut quamq; poterat, ordinatis, Pergamum adijt Aſiæ ciuitatem, ut Aeſculapij curationibus uteretur, quò poſtquàm peruenit, ſomnijs quandiu uoluit captatis, Ilium mox petijt. *Epidaurum.*) Epidaurus hæc eſt, non Dalmatica illa à qua Raguſium: ſed Peloponeſiaca, cuius celebrior ob Aeſculapij templum fuit fama. Strabo lib. 8. Epidaurus non parum inſignis eſt ciuitas, præſertim ex Aeſculapij claritate nobilitata, quem uaria morborum genera curaſſe ſomniati ſunt homines. Erat uero templum ægrotantium multitudine uſquequaq; refertũ, pendentibusq; tabellis in quibus ſanati languores erant inſcripti, quemadmodum & in Coa fiebat inſula, pariter & Tricca. Sita urbs eſt in ipſo Sarrhonici ſinus receſſu intimo. Plinius item nat. hiſt. lib. 4. In ſinu Sarrhonico Epidaurum oppidum Aeſculapij delubro celebre. Et Pomponius Mela: Habitant, inquit, ab Iſthmo ad Scylleon Epidaurij Aeſculapij templo inclyti. Solinus item, Epidauro, ait, decus eſt Aeſculapij ſacellum, cui incubantes ægritudinũ remedia capeſſunt monitis ſomniorum. *Quondam.*) Fabio Gurgite & Iunio Bruto Scæua Coſs. debellato Samnitico bello. *Placida.*) Grata aſpectu & iucunda, pulchra, ſplendida, nitida. Lucanus: Vos quoq; qui cũctis innoxia numina terris, Serpitis aurato nitidi fulgore Dracones. *Draconis.*) Anguis, ut Valerius uocat. Ob id autem Aeſculapio dicatus, ut Plinius nat. hiſt. lib. 29. tradit, quod multa illi ineſſe remedia creduntur. *Tarpeias arces.*) Vrbem Romam. Cum arx Tarpeia in ipſa Roma ſit, arcem pro urbe poſuit. Mons Capitolinus Ciceronis ætate Rupes tarpeia & Saxum tarpeiũ dictus eſt, à uirgine Tarpeia Sabinorum ſcutis eo loci ad-

Epidaurus. *Raguſium.*

Anguis cur Aeſculapio dicatus.

Arx Tarpeia.

obruta & ſepulta: de qua Propertius lib. 4. Is diuiſus fuit olim in Capitolium & Arcem, nunc nihil memorabile habet, præter nomen. Cæterum Arces loca significant, & ſola excelſa & munitiſſima ac urbium tutiſſima. Sic dictæ, ut Grãmatici quidam uolunt, ab arcendis hoſtibus: ſeu, ut Solino placet, ab Arcadibus, quoniam montiũ excelſa & munitiſſimos quoſq; habitabant colles. *Inclyta tecta.*) Domos, ædificia magnifica Romana. Aeſculapius ſerpentis effigie, naui Romã Tyberino flumine ſubuecta, in Lycaoniam inſulam, quæ in medio flumine eſt, à fundamentis quadrato lapide inſtar nauis extructa, ubi illi poſtea templum eſt cõſtitutum, hodie diuo Barptolomæo ſacrum, ſua ſponte tranſnauit. *Tetros morbos.*) Peſtiferam luem, peſtilentiam, qua Romani triennio diuexati cum nulla neq; diuina neq; humana ope finem imponi uiderent, Sibyllinisq; libris pellectis eam aduerſam ciuitati tempeſtatẽ niſi ab Epidauro accerſito Aeſculapio ſedari non poſſe animaduerterunt. Is igitur naui Romam delatus, peſtiferam luem paulatim diſpulit. Hanc præſtigioſam hiſtoriam habes apud Valerium Maximum rerum memorabilium lib. 1. Plinium iuniorem in libro de uiris illuſtribus. Et Ouidium metamorphoſeon lib. ultimo. Romam autem Aeſculapius lubens conceſſit, ut dirum idolorum cultum, iam antea receptum, augeret, & in ſtulta hominum corda impiam relligionem penitiſſime infigeret. *Præſenti numine.*) Præſentaneo auxilio, remedio. Eſt autem Numen, dei nutus atq; poteſtas. Varro: Numen dicunt eſſe imperium dei, ab nutu. Nutus autem fauor eſt ac numinum ſuffragatio. *Huc ades.*) In deſcribendis morborum medicaminibus præſens adſis, & opẽ feras. *Teneris papyris.*) Tenuibus & ſubtilibus chartis, quæ ex papyro præparantur diuiſæ acu in prætenues ſed quàm latiſſimas phylliras. Papyrus autem frutex eſt ac iunci ſpecies, quam Græci βύβλον appellant. Naſciturq; in paluſtribus Aegypti, aut quieſcentibus Nili aquis, ubi euaga-

Arces.

Lycaonia inſula.

Numen.

Nutus.

Charta.

Papyrus.

βύβλος.

magatæ ſtagnant, duo cubita non excedente altitudine gurgitum: brachiali radicis obliquæ craſſitudine, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine, in gracilitatem faſtigiatum thyrſi modo cacumen includens, ſemine nullo aut uſu eius alio quàm floris ad deos coronandos. Naſcitur & in Syria, circa quem odoratus ille calamus lacum. Nuper & in Euphrate naſcens circa Babylonem papyrum intellectum eſt eundem uſum habere quem chartæ. Et tamen adhuc malunt Parthi ueſtibus literas intexere. Verum ante uſum chartarũ, quibus maxime humanitas uitæ conſtat & memoria, hominumq́ immortalitas, palmarum folijs primo ſcriptitatum eſt: deinde quarundam arborũ libris: poſtea publica monumenta plũbeis uoluminibus: mox & priuata linteis cõfici cœpta aut cæris. Nuncq́ eo genere chartæ utimur, quod ex contritis linteolis conficitur, nomenq́ à papyri frutice ſumptum obtinet. Spectantur autem in chartis tenuitas, denſitas, cãdor, leuor. Sed de hijs omnibus multa & copioſe ſatis Plinius in naturalis hiſtoriæ ſuæ lib. 13.

Membrorum ſeries certo deducta tenore
Vt ſtet, & aſſimilis medicinæ defluat ordo,
Principio celſa de corporis arce loquemur.

Membrorum.) Scilicet humani corporis. Membra, autore Galeno, corporis ſunt particulæ, quæ nec omnino circumſcriptionem habent propriam, ſic enim particulæ non forent, ſed corpora per ſe: nec omnifariam coniunctæ ſunt alijs. *Series.*) Conſtitutio & digeſtio, ſic dicta à ſerendo, hoc eſt, à florum ac frondium, è quibus ſerta primitus & coronæ fiebant, inuicem digeſtione. Sed de coronis & ſertis plura Plinius lib. 21. *Certo tenore.*) Recta & ordinata colligantia & ordinatione. *Vt.*) Vt, ſimilitudinem denotat. *Et.*) Et, ſcite ac eleganter pro etiam, ita, & ſic, uſurpatur. *Aſsimilis.*) Scilicet ordini membrorum.

Membra.

Series.

Vt.

Et.

Digitized by Google

Medicinæ.) Medicamentorum & curationum morborum. *Deſuiat.)* Deficiet, & eodem modo ac ordine comitetur. *Ordo.)* Ordo à Serie differt: quia ille digeſtio eſt, qua ſuo loco quidq; collocatur: hæc uero continua quædam progreſſio atq; contextus continuus. *Principio.)* Ab initio & primum ante alia. *Celſa.)* Alta & ſublimi. *Corporis arce.)* Vocat corporis arcem caput, tãquam præcipuum hominis membrum, & excelſiorem inſtar arcis locum in humano corpore obtinens. Synesius in laude Caluicij: A capite tanquam ab arce dependent funes morborum uſq; ad reliquum corpus.

Ordo. *Series.*

Arx corporis caput.

CAPITI MEDENDO.

CAPVT I.

BALSAMA ſi geminis inſtillans auribus addas,
Tum poteris alacrem capitis reparare uigorem.

CAPITI.) Paſſionibus & doloribus capitis, quod corporis pars eſt nota: ſic dicta, ut Varroni placet, quod inde initium capiãt ſenſus & nerui. Huius affectio quia non unica eſt & diuerſas habet cauſas, diuerſis etiam appellatur nominibus Græcis, ſed apud Latinos uſitatis, ſcilicet, Cephalea & Cephalalgia: quorum hæc aliquando ex ſola intemperie, aliquando ex humorum copia ſuperante, aliquando ex utriſq; contingit, interdum uero ab extrinſeca cauſa ceu ſolis æſtu, cuius in capitis huius fine meminit etiam autor: frigore, ebrietate, ictu, caſu aut alia re extrinſeca accidit. Cephalea uero, uti libro de locis affectis tertio ſcribit Galenus, cerebri morbus eſt, quod nemo dubitat. Eſt enim affectus hic, dolor diuturnus, difficulterq; ſolubilis, qui à parua occaſione uehementes habet acceſſiones, ut neq; ſtrepitum, neq; uocem, neq; luminis ſplendo-

Caput.

Cephalalgia.

Cephalea.

ſplendorem, neq; motum tolerare poſſit infirmus: ſed tranquillitatem, obſcurumq́; cubiculum quærat, idq́; ob doloris uehementiam. Quippe nonnulli ueluti malleo, ſe percuti arbitrantur: alij caput frangi, diſtendiq́; ſentiunt. Non paucis ad oculorum quoq; radices dolor extenditur. Verum huiuſmodi acceſſiones, ueluti in morbo comiciali, intermiſſiones habēt, interceditq́; tempus, quo perfecte liberati uidentur. Igitur conſtat, huic morbo capitis, facilem affectionem, cum cephalalgia, id eſt capitis dolore, eſſe communem. Verum per cephaleam affectæ partes multo redduntur quàm in cephalalgia debiliores. Hactenus Galenus. *Balſama.*) Succum balſami qui & opobalſamum dicitur. Balſamum enim arbuſcula eſt, quæ lycij modo creſcit, in Iudæa eiuſq́; conualle quadam tantum, & in Aegypto naſcitur, ut autor eſt Dioſcorides. Plinius arbuſculum eſſe dicit, quæ uiti ſimilior ſit quàm myrto, & uni terrarum Iudææ quondam conceſſam, & in duobus tantum hortis, utroq; regio. Aegeſippus libro excidij Hieroſolimitani primo, locum hunc in quo balſamum gignitur, uirgultisq́; innaſcitur, quæ acutis lapidibus incidunt pueri agricolarum, prope urbem Hiericunta eſſe dicit. Inciditur autem uirgultum, ut aiunt, uitro, lapide, oſſeisue cultellis: et, ut Dioſcorides prodit, ferreis unguibus etiam. Oportet autem citra uitalium læſionem & in ſolo cortice artifici plaga id fieri. Nam ut Plinius tradit, ferro lædi uitalia, odit: emoritur protinus, quapropter incidentis manus libratur artifici temperamento, ne quid ultra corticem uiolet. Vnde Solinus etiam in ſolo cortice artifici plaga uulnerari dicit uirgulta, & ferro attrectata ſine mora mori. Cæterum ex inciſi plaga ſuccus ac humor manat, deſtillatq́;, qui lachrymis pulcher rorantibus, ut Aegeſippi uerbis utar, Balſamum quoq; uocatur, & Græce cũ adiectione Opobalſamũ: idq́; aut quia ὀπὸς idem eſt quod ſuccus, & hęc communis opinio eſt: aut, quia, ut Aegeſippus excidij Hieroſolimitani li. 4.

Balſamum.

Opobalſamũ. ὀπός.

Digitized by Google

tradit, agricolæ cortice tenus uirgulas incidunt, eas in quibus balſama gignantur, ut per illas cauernas paulatim diſtillans humor ſe colligat. Cauerna autem Græco nomine ὀπὴ dicitur. Cæterum omnibus odoribus præfertur balſamum, præcipuaq; gratia lachrymæ, ſecunda ſemini, tertia cortici, minima ligno. Lachrymæ probatio, ut ſit pinguis, tenuis ac modice ruſſa, & in fricãdo odorata. Sum̃a probatio eſt, ut lac coagulet & in ueſte maculas non faciat. Sunt & aliæ ſynceri liquoris eius notæ, de quibus copioſe Plinius & Dioſcorides. Verum raro ſyncerus ad nos adfertur, qualem nos habemus ex munere honeſti & probi deoq; deuoti uiri Michaelis Humelbergij, parentis noſtri pientiſſimi, qui illum modicũ quidem ſed magno precio emptũ, è Hieroſolymis, dum dominicum ſepulchrum cæteraq; ſanctæ terræ Chriſti præſentia illuſtrata loca, non lucri aut ambitionis inaniſue gloriæ cauſa, ſed ſolo dei amore ductus uiſitaſſet, ſecum redux in patriam attulit. Virtutis eſt efficaciſſimæ & egregia ad calefaciendum poteſtate, unde et capitis doloribus frigidis mirum in modum prodeſt. Nam, ut Strabo Geographiæ lib. 16. inquit, Balſami ſuccus capitis dolores & ſuffuſiones oculorum incipientes & hebetudinem mirifice ſoluit, quare precioſus eſt. Capiti itaq; utilis eſt & eidem medetur, ſenſusq; oblæſos priſtino uigori reſtituit, ſi temporibus illinitur, & una aut duæ ipſius guttæ cuilibet aurium inſtillantur. Animaduerſione tamen dignũ eſt, ut quæ auribus imponuntur, ea ſint actu tepida, non multum calida nec etiam frigida, niſi forte, quod uix accidit, caput uehementiſſimo præter naturam calore afficeretur. Ex frigore enim aut calore nimio auditus inſtrumentum & ſenſus facile oblęderentur, quod ſummopere cauendum eſt. *Geminis.*) Ambabus. Maior enim ſequitur effectus & utilitas, ſi utriq;, quàm ſi uni ſoli immittatur. Binæ autem à ſummo rerum opifice creatæ ſunt aures in capite, ne una oblęſa, auditus impediretur & tolleretur

ὀπὴ.

Canon.

Aures cur binæ.

Canon.

retur. *Inſtillans.*) Stillatim & guttatim infundens. Ea enim quæ auribus imponuntur, non ubertim & in magna copia ſunt imponenda, ſed una uel duæ aut tres guttæ immiſſæ ſufficientes ſunt pro uice una. Cũq; uni aurium aliquid inſtillatũ fuerit, ſuper altera aliquandiu quieſcere oportet, donec ad interiora aliquantiſper penetrauerit medicamen, ne ex cita eleuatione foras egrediens, aut ſaltem non ſatis ad interna penetrans, effectum ſalubrem minus efficiat, nihilq; proficiat.

Aures cer. purgandi meatus.

Auribus.) Quæ cerebri purgandi meatus exiſtunt, per quos celerius medicinæ uirtus ad intima tranſit, quàm per ſpiſſa & ſolida corpora.

Audiendi locus ſicciſſimus.

Et quia audiendi locus ſicciſſimus eſt, ideo etiã nihil illi obeſt, uehementiſſime exiccantis medicamenti adpoſitio, quale eſt Balſamũ, de quo forte dubitaſſe quis poterit. *Tum.*) Tunc ſcilicet balſamo auribus inſtillato. *Alacrem uigorem.*) Integram ſenſuum firmitudinem & robur: ſenſus uiuidos & integros.

Alacris.

Dicitur Alacris, autore Pediano, qui ſenſibus uiget uniuerſis, & cui ſenſuũ quiſq; ſuopte degit loco, proprium adimplens officium. *Reparare.*) Recuperare, ac priſtino uigori & integritati ſanitatiq; reſtituere.

Vel quæ ſeptenis cenſentur gramina nodis
Vtiliter nectes, uel Corno ex arbore ſertum.

Septenis nodis.) Septẽ geniculatis internodijs: aliud enim alio pluribus ſerpit, ceu ſeptem, tribus & pluribus.

Nodus.

Nodus autem propie ligatura eſt ſolutu difficilis, unde in arbore & alijs terræ naſcentibus, callus ille groſſior nexum quendam ramorum & partium oſtendens, nodus quoque dicitur.

Cenſeri.

Cenſentur.) Quo aliquid præditum eſt & exiſtit, eo cenſeri dicitur, hoc eſt, iudicari, preciumq; & æſtimationẽ mereri, imô & laudari.

Gramen.

Gramina.) Gramen proprie ſingularis herba eſt, inter alias notiſſima, & iumẽtis nutriendo gratiſſima, ramulis conſtans nodoſis & geniculoſis uirgultis per terram expaſſis & ſerpentibus, à qui

bus radices ſparguntur dulces, nodoſæ & geniculatæ ſe ipſas radicãtes: folia habet acuta & acuminata, dura, lata ceu cannæ minoris. Autor Dioſcorides & Plinius. Vis herbæ mediocriter refrigerans & exiccans cum aliquali ſtipticitate mẽbra confortante, quo adfluentes humores propellere poſſit. Vnde capitis dolori ab humore calido euaporante prouenienti medetur impoſitum, maximeq́ id quod ſeptem conſtat internodijs. Plinius lib. 24. ca. 19. Quod è graminum genere ſeptem internodia habet, efficaciſſime capiti contra dolores adalligatur. *Vtiliter nectes.*) Cum utilitate & commodo capiti annectes & impones. Hacce enim adalligatione dolor abigitur & ſanitas recuperatur, quæ maxima eſt utilitas. *Corno ex arbore.*) Ramuſculis arboris cum folijs & baccis. Eſt autem Cornus arbor ſpecioſa, ramos habens duritie & rigiditate cornibus ſimiles, fructum uero qui ueſcendo eſt, magnitudine oliuæ, ſed paulò oblongiorem, primo candidum, poſtea ſanguineum, foris parum carnis & intus plurimũ oſſis habentem, unde lapidoſum uocat Vergilius, eſtq́ guſtu acerbus. Virtus & fructui & folijs frigida & ſicca, adtrahens & adſtringens, unde capiti ex ramulis eius impoſita corona, doloribus eius è calidis uaporibus & humoribus contractis medetur, illos quidem refrigerando & exiccando, cerebrum quoq́ confortando ne alios recipiat, ſed euaporaturis & impetentibus reſiſtat, eosq́ longius propellat. *Sertum.*) Coronam. Sertum corona dicitur à ſerendo, hoc eſt, digerendo inuicem flores ac frondes è quibus primitus coronæ fieri conſueuerant: de quibus plura Plinius lib. 21.

Cornus arbor.

Sertum.

Pulegiúmue potens una ſuper aure locabis,
Aut illud mixto recoquas clementer aceto,
Aut à nare trahes. Seu uiſco lintea tecto
Induces fronti, ſeu tritæ gramina menthæ.

Pulegium.

Pulegium.) Pulegium notę herba eſt. Duo eius genera. Sa tiuum

tiuum & Syluestre. Hoc ſimile origano, minoribus folijs quàm ſatiuum, ſed efficacioris uirtutis: Illud adhuc duarum ſpecierum: unum candido flore, maſculum uocatum: alterum purpureum habens florem, quæ fœmina eſt & mare efficacior exiſtens. Græci Glechona uocant & quidam mutatis literis, ut Dioſcorides & Plinius tradũt, Blechona, quoniam guſtatum à pecore cum floret, balatum in eis quàm primum excitat. Siue, ut Apuleius ſcribit, eo quod ſit balantum animalium floris ſui tempore paſcuoſa. Hocq; in ſe mirabile habet, ut inquit, quod hæc maximis æſtatis caloribus floreat, cum ferè aliæ herbæ areſcant. Vis illi calefaciens, attenuans & diſſipans, capitiq; perutilis, ſiue recens per ſe, ſiue ex aceto cocta capiti imponatur, ſiue olfactetur. Plinius lib. 20. cap. 14. Magna ſocietas cum menta ad recreandos defectos animo pulegio cũ ſurculis ſuis in ampullas uitreas aceti utriſq; deiectis: qua de cauſa dignior è pulegio corona uertigini quàm è roſis cubiculis noſtris pronũciata eſt. Nam & capitis dolores impoſita dicitur leuare. Quin & olfatu capita tueri contra frigorum æſtusq; iniuriam, & ab ſiti traditur. Neq; æſtuare eos qui duos è pulegio ſurculos impoſitos auribus in ſole habeant. Illinitur etiam in doloribus cum polenta & aceto. Apuleius: Ne æſtus aut frigus capiti noceat, herbam pulegium tecum aut ſuper aurem aut ſub annulo portato: hoc & hyeme tota facias, nec grauedinem ſenties, nec perfrictionem. *Potens.*) Validum & efficax uirtute. *Vna ſuper aure.*) Siue uni ſiue ambabus aut uniuerſo capiti impoſueris, nihil referet. Nam ſi uni impoſitum prodeſt, quanto magis proderit ſi ambabus, aut toto capiti imponitur? Sed ſi uni imponere uoles, tũc illi imponito iuxta quam dolor magis ſęuit, niſi ad diuerſum diſtrahere uelis, quo ſic facilius euaneſcat. *Recoquas.*) Hoc eſt, coquendo in cataplaſmatis modum redigas, & ſic capiti imponas. *Clementer.*) Non impetuoſe, ſed mediocriter igne paruo ac moderato. Nam ſi igne uehemen

Digitized by Google

tiore & ultra modum coqueretur, uis eius euaneſceret, ſicq́ minus aut nihil prodeſſet. *Aceto.*) Decoquitur in aceto propter uirtutem ipſius penetrantem, qua rerum qualitates adauget. Nam frigidis mediocriter additum rebus, ipſas frigidiores: calidis uero, calidiores reddit, quo ſigno uariæ uires eius deprǣhenduntur. *A nare trahes.*) Odorem ipſius naribus attrahes & olfacies. Nares naſi ſunt foramina atq; meatus per quos cerebrum purgatur, & ſuperflua eius excernuntur. *Viſco.*) Viſcum fit ex acinis arbuſculæ cognominis, in quercubus & alijs arboribus naſcentis folio buxi. Quomodo autem conficiatur, & quæ ſint bonitatis eius notæ, dicetur infra capite 40. Sunt autem Plinio tradente, tria uiſci genera. Vnum in abiete & larice, Caſſitias dictũ. Alterum in Eubœa natũ, Stellis. Tertium Hyphear in Arcadia. Adnaſcitur autem in quercu, robore, ilice, pruno ſylueſtri, terebintho, & alijs arboribus. Copioſiſſimum in quercu Dryos hyphear dictum. Satum nullo modo naſcitur, nec niſi maturatum & per aluum auium maxime palumbium & turdorum redditum, prouenit. Et quoniam aues eo capiuntur, inde natum adagium Κίχλα χέζει αὑτῇ κακόν, hoc eſt: Turdus ipſe ſibi malum cacat. Virtus & natura uiſco calefacere, diſcutere, mollire & extrahere. Vnde & capitis doloribus frigidis, & ab humoribus craſſis ortis medetur, intemperiem frigidam calefaciendo & humores craſſos reſoluendo & foras educendo, quamuis aliquanto tardius uim ſuam & effectum exerceat & cõſequatur, ob nimiam quam actu poſſidet humiditatem. Vnde Auicenna: Non calefacit, niſi poſt moram longam: & in ipſo quidem eſt humiditas ſuperfluens non digeſta: eſtq́ calidum & ſiccum in tertio, humores craſſos & profundos ob attractiuæ uirtutis fortitudinem reſoluit & lenit. Et Auerrois, Viſcus, ait, calidiſſimus eſt, ſuperflua cum humiditate, à corporis profundo extrahens, multa tamen cũ tarditate, ob ſuperfluentem in ipſo humiditatem. *Lintea.*) Pannum lineum

Margin notes: *Acetum.* — *Nares.* — *Viſcum.* — Lib. 16. ca. ultimo.

lineum, cui uiſcū inuoluitur & imponitur, induciturq́;. *Tecto.*) Intecto & operto, inuolutoq́; linteis, ne ſcilicet uiſcida tenacitate ſua cuti adhereat, unde poſtmodum diſficulter amoueri poſſet: ad quod præcauendum linteis inuoluitur te operitur. *Fronti.*) Frons capitis pars eſt anterior, ab utroq; latere temporibus, ſuperius capillorum radice, inferius ſupercilijs finita: hilaritatis & clementiæ, triſtitiæ & ſeueritatis index. Sic ab oculorum foratu dicta, ut Varro uoluit. *Gramina.*) Gramen nonnunquam pro cuiuſq; herbæ folijs accipitur, ut loco præſenti & ſæpiuſcule in ſequentibus, & apud Columellam in de Cultu hortorum, ubi ait: Serpentia gramina menthę. Et: Quamuis ſemihominis ueſano gramine fœta Mandragoræ pariat flores. Proprie tamen ſingularis herba eſt, de qua iam paulo ante dictum eſt. Et Columella intelligit libro iam dicto dum infit: *Atq; habilis natura ſoli, quæ gramine læto Parturit.* *Menthe.*) Mentha omnibus nota herba eſt, ſic dicta à Mintha puella, quam à Plutone amatam, & à Proſerpina, cuius pellex erat in herbam ſui nominis uerſam fabulantur poetæ, & fabulæ meminit etiam Strabo geographiæ lib. 8. Græci herbam hanc ἡδύοσμον hedyoſmon uocant, ab odoris ſuaueolentia, nam ἡδὺ ſuaue ὀσμὴ odor illis dicitur. Vnde Plinius ait eam menſas grato odore percurrere. (Lib.20.cap.8.) Virtus illi calorifica, ſiccans & adſtringens, cerebrumq́; confortans, unde capitis doloribus frigidis contuſa & impoſita medetur. (Lib.20.ca.14.) Dioſcorides: Mentha leniter fronti impoſita, capitis dolores diſcutit et mitigat. Plinius: Illinitur & temporibus in capitis dolore.

Spongia cum tepidis annexa liquoribus imbris
Profuit, aut hedera ex oleo colata uetuſto.

Spongia.) Spongia ex illorum numero eſt quę Græci ζωόφυτα uocant, hoc eſt, quæ nec animalium neq; frutiucum, ſed tertiam quandam ex utroq; mixtam naturam habēt. Sunt autem tria ſpongiarum genera, ut Ariſtoteles & Pli

Lib. 9. ca. 45. nius tradunt: Vnum ſpiſſum ac prædurum & aſperum, quod Tragos uocatur: Alterum ſpiſſum & mollius: Tertium magis tenue denſumq́, ex quo penicilli fiunt & Achilleon uocatur. Quæ genera quidã ex ſexu diſtingunt, ut refert Dioſcorides & Plinius. Aliasq́ mares uocant tenui fiſtula ſpiſſioresq́: & duriores quas tragos appellant tenuiſſimis fiſtulis atq́ denſiſſimis: fœminas uero contra quæ antedictis contrario ſunt habitu, maioribus fiſtulis ac perpetuis. Naſcuntur omnes ad littus in petris & ſaxis. Aluntur conchis, piſce, limo. Et quia ad auulſoris acceſſum, fluctuq́ pulſante contrahuntur, cõtractæq́ multo difficilius abſtrahuntur, ſenſum illis ineſſe creditur. Animal autem eſſe, argumẽto & indicio eſt, inherens cruor, qui ipſis detractis, ſaxis adherere uidetur. Vis omnibus & natura calorifica deſiccatoriaq́, maxime tamen recentibus, quibus maris ſalſedo fortior ineſt & uehementior: Nam quæ ante plures dies auulſæ ſunt, hijs uirtus tẽporis progreſſu magis ac magis euaneſcit. Quare ſpongiarum ſi qua cõductura ſit, omnino noua & recens eſt, talis enim diſcutit, mollit & mitigat. Vnde capiti impoſita ex calida, frigidis eius doloribus medetur: imò & qui penicilli uocantur, ſuper ægrum ſuſpenſi, quietiores faciunt noctes, autore Polybio. Quod ſi recentis copia nõ eſt: cuius erit, hanc uel ſale, uel nitro, uel aqua lixiua lauabis, ſic enim priſtinam uim illi acquires. Quod ſi adhuc nullius copia fuerit, tunc ſola aqua marina, aut ſaltem ſalſa eodem effectu caput perfundi poteſt, id quod Celſus docet medicinæ lib. 4. ſic inquiens: Si frigus nocuit, caput oportet perfundere aqua calida marina uel certe ſalſa. *Tepidis.*) Calidis. Sic enim actuali calore poros & meatus adaperit, quibus apertis, medicamẽti uirtus ad interiora facilius deſcẽdit. Quod ſi frigida apponeretur, meatus potius occluderet, medicaminisq́ tranſitum præpediret. *Annexa.*) Adalligata & capiti ſuperpoſita, præſertim circa caluæ commiſſuras, quo facilius per illas medi-

camenti

camenti uis ad intima penetret: ob quod etiam (nedum quod cerebro expurgando destinati ſunt meatus) à natura creatæ ſunt. Si enim citra illas continuum creaſſet cranium, cum denſum ſit ac durum, intusq́; cerebro obiecta ſit craſſa membrana, medicaminum quæ imponuntur uirtus antequàm ad interiora perueniret, reſolueretur. Quare prouida natura, quæ nihil fruſtra & incaſſum facit, ne extrinſecus impoſitum pharmacũ, haud ullum adferret commodum, ſuturas in capitis oſſe creauit, quibus impoſiti phermaci tum qualitates tum ſubſtantiam, ſi tenuis eſt, facile intro tranſmittit, unde multa capitis uicia per extrinſecus adplicata remedia iuuantur. Et maxime quidem ſi ei adplicentur commiſſuræ quæ coronaria adpellatur, quo loco etiam tenuiſſimum & rariſſimum eſt cranium. Quare qui medicamenti uim uehementer ad interiora deſcendere uolet, hoc maxime loco imponet. Verum commodius etiam fuerit ſi infrictione id fieret, aut tonſis capillis, aut etiam planè abraſis: quod ſi humidum ſit, quod applicandum eſt, ſi id ex alto effunderetur, nam ſic penitus intro ab ictu compelleretur, autore Galeno therapeutices lib. 13. *Liquoribus imbris.*) Humore & aqua pluuiali. Aquarum, ut ſcribit Hippocrates in libro de uulneribus capitis circa finem, leuiſſimæ ſunt pluuiæ & dulciſſimæ, clariſſimæ & tenuiſſimæ, cuius ratio ex ſole tenuiſſima queq; ac leuiſſima proliciente & ſurſum ferente. Galenus eaſdem leuiſſimas aſſerit & ſubtiles, puras ac bonas, guſtuiq́; prædulces. Educit enim ſol & rapit tenuiſſimum quodq; ex aquis. Paulus item Aegineta, Præcipuus, inquit, aquæ pluuiæ humor; uerum citiſſime putreſcit: cuius cauſam uolunt, quod aquæ id genus à diuerſis ſubleuentur humiditatibus: quod tamen Auicenna impugnat, ſic enim uituperabilis eſſet: ſed id prouenire ait excellentis extenuationis cauſa, quæ citius à non naturali terreſtri aëreóue calore corrumpente patitur. Pluuia itaq; aqua, quia ſubtilior & tenuior, cæteris

Cranei commiſſura.

Aqua pluuia.

Digitized by Google

in capitis dolore præſtat cum ſpongia impoſita, citius enim in profundum deſcendit. Quod ſi pluuiæ copia non eſt, quia diu non pluit, aut quæ habetur computruit & male olet, quare abhorretur, eius loco accipiat quæ inter cæteras melior eſt, fontana aut fluuialis potabilis, cũ qua calida et ſpongia maxime noua caput foueatur, quo frigidi capitis uapores euocentur & totum capitis temperamentum melius reddatur, non obſtante aquæ natura frigorifica & humectante, quæ ſpongiæ medio & calore acquiſititio mitigatur & remittitur euaneſcitq́. Nec modo ex aqua ſed & aceto utiliter imponitur ſpongia, idq́ maiore efficacia, uti ex Plinio colligitur, qui naturalis hiſtoriæ libro 31. ca. 11. de ſpongia inter alia ſic ſcribit: Nec uſquam diutius durare ſpiritũ medici affirmant. Sic & prodeſſe corporibus, quia noſtro ſuum miſceant, & ideo magis recẽtes, magisq́ humidas. Sed minus in calida aqua, minusq́ unctas, aut unctis corporibus impoſitas. Imponantur & ex aceto calido ad capitis dolores. De cætero recentes diſcutiunt, molliunt, mitigant. Ex aqua cœleſti imponuntur & integris partibus & fluctuatione occulta laborantibus, quę diſcutienda ſunt. Hęc ex Plinio loco allegato. *Imbris.*) Pluuiæ. Cuius generatio eſt à ſole & alijs aſtris (ut Ariſtoteles in meteoris tradit) quorũ uirtute uapores ab aqueis locis eleuãtur. Eſt enim Vapor, aquæ halitus, qui diu in aere ſuſpenſus, ob mediæ regionis frigidę contactum, nã uſq; ad illam peruenit, denſatur et infrigidatur, deinde in guttas reſolutus aqueas, deorſum erumpit, fitq́ pluuia. Quæ ſi minoribus ſtillis dulciter & crebra deſcendit, imber: ſi maioribus et moderate, pluuia dicitur. Si uero impetuoſe, ſubito, & groſſioribus totis ſimul, ſcilicet nube tota ſimul ob uehemens frigus in aquã liquata, labrocera & nimbus, quæ frumentis & uitibus graui nocumento exiſtit. *Hedera.*) Plin. libro 16. cap. 35. Hederarum uiginti enumerat genera. Dioſcorides, tametſi, ſi ſingulæ numerantur ſpecies, hederam plures habere

Pluuiæ generatio. *Vapor.* *Pluuia.* *Imber.* *Labrocera.* *Nimbus.* *Hedera.*

bere differentias dicat, genere tamen præcipuas tantum tres eſſe ait. Candidam, quæ fructum ſeu ſemen fert candidum. Nigram, quę nigrum crocatúmue: quàm uulgus Dionyſiam Bacchicamq́ue uocat. Tertiam priuatim Helicem uocatam, quaſi clauiculam, quæ ſterilis eſt, ſine ſemine, tenuibus uiticulis, breuibus, anguloſisq́ue & concinnioribus folijs. Hedera muris, ſepulchris, arboribusq́ue adnaſcitur, inimica ſatis omnibus, ſepulchra et muros rumpens, arborumq́ue incolumium ſuccum exſugendo ipſas ſtrangulans et enecans: tantaq́ue craſſitudine augetur ut et ipſa arbor fiat. Vnde & Theophraſtus de hiſtoria Plant. libro 3. cap. 19. ait, Eius amplexus arbores omnes infeſtat, omnes enim necat, & exiccat, ablato alimento. Craſſatur maiorem in modum, atq́ue arboreſcit intantum, ut per ſe ipſa arbor fiat. Racemus ipſius in orbē circumactus Corymbus uocatur. Adhæc mira hederæ ad uina experiēda proditur natura. Nam ut in libro de re ruſtica capite 111. Cato inquit, Si ſcire uoles in uinū aqua addita ſit, nec ne, uaſculum facito de materia hederacea: uinū id quod putabis aquam habere eodem mittito: ſi habebit aquam, uinum effluet, aqua manebit. Nam nō continet uinum uas hederaceum. Virtus hederæ omnis, in medicina acris eſt & adſtringens, ut tradit Dioſcorides. Vnde Plinius, Natura, inquit, in medicina anceps. Nam eadē quæ & aceto ei eſt. Omnia genera eius refrigerant, unde & capitis dolores ſedant. Inſita enim frigiditate ſua capiti circūpoſitæ meatus eius ita contemperant, ut aſcendentes retundent & repercutiant uapores, grauitatesq́ue capitis καρηβαρίας uocatas reprimant. Vnde etiam poetæ uino potati, quo ebrietatis uim reſtinguerent, minusq́ue uini potentia afficerentur, capiti hedereas imponebant coronas, eoq́ue nimio plus uino iam calens, hederæ ui frigorifica refrigeſceret. *Oleo uetuſto.*) Oleum oliuarum quo uetuſtius & pinguius, eo medicinæ utilius, ut refert Dioſcorides.

Helix. Corymbus. Oleum uetus.

Quod ſi uetuſti facultas non fuerit, diffuſum ex præſenti oleo in uas quod probatius fuerit, ad craſſitudinem mellis coquito & utere: pares enim prædicto uires acquirit. Et uetus quamuis calidius ſit nouo, quod potius tepefacit quàm calfacit corpus, magis tamen etiam diſcutit & reſoluit, uaporesq́ ex profundo euocat, & refrigerantibus poros & meatus patentiores reddendo, ad interiora penetrandi uim ſuggerit: unde cum eo cocta hedera capitis dolores mitigat. Plinius lib. 24. cap. 10. non ſimpliciter oleum ſed roſaceum accipit & acetum addit, ſicq́ medicinam inſtruit. Hedera capitis dolorem ſedat: præcipue cerebro, continentiq́ cerebrum membranæ utiliter mollibus impoſitis folijs cum aceto & roſaceo tritis & decoctis, addito poſtea roſaceo oleo. Illinuntur autem fronti, & decocto eorum fouetur os, caputq́ perungitur. *Colata.*) Colare, defecare eſt & mundare, atq́ impurum à puro ſegregare, nec non rem unam ab altera ſequeſtrare, et extrahere. Vnde hedera ex oleo, in quo macerata aut cocta fuerit, colata & extracta, parumperq́ expreſſa, et ſic capiti impoſita, doloribus eius medetur, quamuis & oleũ ipſum ſine illa inunctum, eundem præſtare poſſit effectũ. Hic quo pacto olea medica & factitia fiant, rerumq́ uirtutibus inficiantur, non abs re fuerit adpoſuiſſe ex Galeni de ſanitate tuenda libro quarto. Sunt enim qui per infuſionem illa tantum conficiant, ſunt & qui per coctionem. Vbi uero per infuſionem fiunt, res quæ infunduntur, contundi debent priuſquam in oleum inijciantur, ſic enim qualitate & ui ſua oleum citius inficient, quæ poſtquàm maceratæ fuerint, quod quadraginta & plurium dierum ſpacio fiet, abijciuntur, humidum uero linteo percolatur & uſui ſeruatur. Qui uero diutinam macerationem illam rerum ferre non poſſunt, eas partim in oleo percoquere coguntur, igni certe lento, qualis prunarum eſt, quæ tamen nec ipſę multæ eſſe debent: partim aquæ uiniue tantulum inijcere quãtum coquendo totũ uane-

Colare.

Oleorum factitiorum rationes.

nateſcet. Is modus erit, ſi quadruplum eius aut quincuplum oleum ſit. Vinum autem ad affectus podagricos & articulares, aqua uero ad alios utilior eſt. Et ſic cautiores operantur, quo nec iniecta torreãtur, nec oleũ uſtionem odore referat. Verum qui his magis ſunt curioſi, in duplicibus uaſis coquunt: quod fit cũ in lebete in quo ſit aqua feruens, inſeritur exiguũ uaſculum, in quod fundi oleum debet. Et hic commodior coquendi eſt modus. Hactenus de oleorum infectione & compoſitione.

Profuit & cochleis frontem tractare minutis,
Si nocuit cerebro uiolentia ſolis aperto,
Sæpe chelidonia ex acido perducta liquore
Sanauit. Proſunt & amica papauera ſomno,
Si prius in lento madefacta terentur oliuo.

Cochleis.) Cochleæ aliæ terreſtres, aliæ aquatiles. Omnes domicilio ſe exerentes & bina ueluti cornua protendentes contrahentesq́ꝫ: oculis carent, ideo corniculis oculorum uice interpretẽtant: terreſtres uulgo limaces uocant. Sunt etiam in cochleæ lapides ex flumine rotundi, à cochlearum effigie & ſimilitudine ſic dictæ, uulgo cochlacæ uocitant. Cochleæ contuſæ et per ſe citius inanium cochlearum diſcuſſoriam uim habet, unde & capitis doloribus remedio ſunt hæc quæ nudæ inueniuntur nondum perfectæ ablato capite, & his lapidea duritia exempta: eſt autẽ ea calculi latitudine, quæ alligantur & minutæ fronti illinuntur tritæ: autor Plinius. *Tractare.*) Frequentius trahere & fricare. Frictio enim poros & meatus exiguos patentiores facit, quibus patentibus medicamenti uis uehementius penetrat, uimq́ꝫ ſuam & effectum exercet potentius. Seu tractare, id eſt tangere et tangendo imponere illinireq́ꝫ. *Si nocuit cerebro uiolentia ſolis.*) Dolorum capitis & aliorum etiam quorumcunqꝫ membrorum cauſæ, aliæ ſunt quas Græci προηγουμένας uocant, nos internas ſiue antecedentes appellamus, quæ in ipſo animalis corpore

Cochleæ. Pli. li. 9. c. 32.

Limaces. Lib. 30. c. 3.

Cochleæ lapides.

Cochlacæ.

Frictionis effectus.

Cauſa προηγουμένη, interna ſeu antecedens.

conſiſtunt: aliæ uerò quæ corpori ipſo omnino non in-
ſunt, ſed extrinſecus incidunt, quas externas ſiue primiti-
uas dicimus, Græci προκαταρκτικὰς nuncupāt: inter quas
& ſolis ardor eſt intenſus, qui dum nudo & diſcooperto
capiti occurrit, et ipſum plus iuſto excalfacit, intemperiē
illi infert, & humores ad diſſolutionem commouendo,
illos reſoluere non potens, inquietat, ex quo et dolor con
cinnatur, quod hijs potiſſimum accidit dum inſolantur,
quibus natura caput humectius eſt. Cui capitis dolori,
adiuncta cauſa quod in prioribus non fecit, mederi nūc
docet Serenus. *Cerebro.*) Capiti, cuius partes quæ dolo
re afficiuntur maxime ſunt pericraneum, hoc eſt exterior
caluariæ membrana: quam Galenus ita definit, Περίκρανος
ἐστὶν ὑμὴν νευρώδης, περιειληφὼς πᾶν τὸ κράνιον, quod eſt, Peri
cranos eſt pellicula neruoſa totum circundans cranium.
Item μήνιγγες meninges, quæ ſunt ambeuntes cerebrum
panniculi: quos idem finit Galenus σώματα νευρώδη καὶ
ἀρτηριώδη, hoc eſt, corpora neruoſa & arterioſa. Ipſum au
tem cerebrum Galeno & Ariſtotele autoribus, inſenſile
eſt natura et ſenſus omnino expers, quamuis ſenſuum ſit
organum, & à quo corporis particulæ omnes ſenſum ha
bent ac motum. *Chelidonia.*) Herbarum ab animalibus
repertarum cū primis percelebris eſt chelidonia. Cuius
duo ſūt genera. Maior fruticoſo caule, altitudine cubitali
& aliquādo maiore, gracili, adnatis multis folioſis, folio,
ut Plinius ait, paſtinacæ erraticæ ampliore: & ut Dioſco
rides tradit, ranunculo herbæ ſimili, molli, colore candi
cante, flore uiolæ ſimili & luteo. Succus illi croceus &
acris, mordaxq; & aliqualiter amarus. Radix illi ſuperius
una, inferius plures. Fructus cornuti papaueris modo
gracilis, lōgus, pineæ nucis figura, in quo exigua ſemina
ſunt, papaueris ſeminibus maiora. Altera eſt minor, exi-
gua herba, ſine caule, folijs ex radice pediculis pendenti-
bus hederæ figura, ſed rotundioribus & minoribus, te-
neris & modice pinguibus. Dicta eſt autem chelidonia

Cauſa προκαταρκτική, externa ſiue primitiua.

Pericranium.

Meninges.

Cerebrum.

Chelidonia.

ἀπὸ

ἀπὸ τῆς χελιδόνος, hoc eſt ab hirundine, quod hirūdinum aduentu ex terra prodit, ut inquit Dioſcorides: ſeu ut Theophraſtus, Plinius & Apuleius referūt, quod eorum aduentu et quo preſto ſunt tēpore, ſemper floret: diſceſſu uero eorundem marceſcit. Vel, ut quidam uolunt et Apuleius refert, quod nidis ſuis eandem hirundines ferant ob acuendos ſuccedentium uiſus. Vnde Plinius li. 8. cap. 27. Chelidoniam, inquit, uiſui ſaluberrimam hirundines monſtrauere uexatis pullorum oculis illa medentes. Et Dioſcorides: Tradiderunt aliqui, ſi quis ex hirundinis pullis in nido lucem amiſerit, matrem hanc herbam oculis admouentem cecitati eius mederi. Quæ tamen opinio à Celſo tanquam fabuloſa refutatur, libro 6. cap. 6. ubi de oculorum imbecillitate agens dicit: Extrinſecus uero interdum ſi ictus oculum lædit, ut ſanguis in eo ſuffundatur, nihil commodius eſt, quàm ſanguine uel columbæ uel palumbi uel hirundinis inungere. Neq; id ſine cauſa fit, cum horum acies extrinſecus læſa, interpoſito tempore in antiquum ſtatum redeat, celerrimeq; hirundinis. Vnde etiam locus fabule factus eſt, per parentes id herba reſtitui quod per ſe ſaneſcit. Nam ut Ariſtoteles de generatione animalium lib. 4. refert: Si quis nuper genitarum hirundinum oculos præpungat, rurſum incolumes reddentur. Ceterum quod ad chelidoniæ herbe medicinam attinet, iubet eandem etiam Apuleius ad capitis dolorem ex aceto contritā fronti & capiti illinire. Eſt autem uirtus illi calorifica, ſed que exiccet, euocet, et emundet. Vnde ex aceto impoſita capitis dolores perſanat. Humores enim craſſos & ſuperfluos à ſolis calore diſſolutos & cōmotos deſiccat, extrahit atq; reſoluit. *Acido liquore.*) Humore acetoſo & aceto ipſo, quod quamuis refrigerantis et reprimentis ſit nature, admixtam tamen ſibi aliquam habet caliditatem, omniumq; poteſtate refrigerantium, tenuiſſimarum eſt partium, quare & aliis quorum uim in altum deſcendere cupimus, additur medicamētis: meatus enim

Libro 2.
De plā. hi. li. 8
Lib. 25. ca. 8.
Cap. 71.
Acetum.

Digitized by Google

adaperit & medicamenti uim quo uolumus præit atque deducit. Corpora etiam quæ contingit, ſiccat, quamuis actu ſit humidum: quam ob cauſam ad eos affectus quos humectare & refrigerare uolumus, eo ſolo non utimur.

Perducta.) Inducta & capiti impoſita ex aceto in quo prius fuerit macerata. *Amica.*) Somnum enim conciliant, Columella in libello de cultu hortorū, Et profugos uinctura papauera ſomnos. *Papauera.*) Papauerum plura ſunt genera. Vnum ſatiuum: reliqua agreſtia. Satiui tria itidem genera. Vnum proprie, per ſe & uere ſatiuum dictum: quod Apuleius uſuale, Plinius candidum, Dioſcorides thylacite, id eſt utricularium, ab utris forma appellat: oblongo capite & uaſculo, ſemine albo: quod in ſanitatis uſu toſtum in ſecunda menſa cum melle apud antiquos edebatur, & panis ruſtici cruſtæ inſpergebatur adfuſo ouo inhærens. Alterum genus eſt quod ſylueſtre uocat Dioſcorides, & à dolij forma Pithite, quaſi doliare: Apuleius quod ex ipſo fluat ſuccus quem opion uocant, uel quod facile florem dimittat rhæada: Plinius nigrum appellat, è cuius ſcapo inciſo lacteus ſuccus exprimitur: eſtq; hoc capite ſeu uaſculo ſeſſili, ſemine nigro. Tertium genus & hijs ſylueſtrius, medicamentoſius & capite ſeu uaſculo longiore. Et hoc Plinius, contra quàm Dioſcorides & Apuleius tradiderunt, rhæada à Græcis uocari dicit, à noſtris erraticum. Et hæc duo poſteriora genera, natura quidem agreſtia ſunt, humano tamen opere, ſtudio & uſu tantum ſatiua, nō natura. Sunt & alia agreſtia quæ nūquam ſatiua fiunt, ceu quod Ceratites, id eſt corniculare, & aphrodes, id eſt ſpumeum, heracliumq; dicitur. Omnibus & præſertim ſatiuis communis in refrigerando ſopiendoq; uis eſt, ut tradit Dioſcorides: niſi quod nigri liquor maiore refrigerandi, craſſeſcendi & ſiccādi ui, exigua menſura, erui ferè quantitate ſumptus ſomnificus eſt, & ſomno dolorem leuat: maiore copia potus nocet, lethargum, letalemq; ſoporem faciens. Facit & ad capitis dolores

Papauerum genera.

dolores cum roſaceo inſperſus. Verum colligendi liquoris huius ratio multiplex eſt. Quidam enim uaſcula cum folijs tundentes torculari exprimunt: mox in mortario terentes paſtillos conformāt, uocaturq́; hoc meconium: uiribus liquore quem opion dicunt multo ignauius. In colligēdo autem liquore oportet rōm aruerint rores cultello ſtellulam in ſummo papauere ſic ſcarificare ne altius ad interiora uulnus deſcendat. Oportet itidem & uaſcula ex obliquo rectaq́; in ſumma ſuperficie ſecare: deſtillantemq́; lachrymā digito in conchulā detergere, rurſusq́; non multo poſt redire. Inuenitur enim continue concreſcens. Idemq́; ſequenti die faciendum. Oportet præterea in uetere mortario collectum liquorem terere, conformatumq́; in paſtillos reponere. Oportet poſtremo in ſcarificandis, ſecandisq́; papaueribus retrogrado itinere ingredientes incidere, ne ueſtibus plagæ plagisq́; inhęrens liquor deteratur. Hactenus Dioſcorides. Pli. item lib. 20. cap. 18. de his ſic prodit: E nigro ſapor gignitur ſcapo inciſo, ut Diagoras ſuadet cum turgeſcit, ut Iolas cum deflo reſcit hora diei ſereni, hoc eſt, cum ros in eo exaruerit. Incidi iubent ſub capite & calice. Nec in alio genere inciditur caput. Succus & hic & herbæ cuiuſq; lana excipitur: aut ſi exiguus eſt, ungue pollicis aut lactucis: & poſtero die magis quod inaruit. Papaueris uero largus denſatur, & in paſtillos tritus in umbra ſiccatur, non ui ſoporifera modo, uerum ſi copioſior hauriatur, etiam mortifera per ſomnum: opion uocant. Cum capita ipſa & folia decoquuntur, ſuccus meconium uocatur, multum opio ignauior. Fit autem probatiſſimum maxime apud Thebas Aegyptias opium, unde & Thebaicum dicitur. Verum non temere huiuſmodi utendum medicamentis quæ ſoporifera ſunt anodina. Nam ſi alijs & innoxijs remedijs morbum ſanare poſſumus, à ſomniferis abſtinere debemus. Sin ob uigilias & uirium reſolutionem ęgro mortis periculum immineat, tum profecto tempeſtiue ſopori-

Liquoris papaueris colligēdi ratio uaria.

Meconium.

Opium.

Meconium.

Opium Thebaicum.

Narcothicorū & ſoporiferorum uſus.

Digitized by Google

ſeris utemur, ad eorum uſum neceſſitate coacti, non obſtante quod corporis habitus nonnihil ex hijs lædatur, cum ſpacio, ſi admodum magnum nō ſit, nocumentum emendare liceat. Quod ſi ita eſt immodicum, ut nec prolixo ſpacio ſanari poſſit, potius tamen hoc ipſum eligendum quàm ut hominē perire ſinamus. Læſio enim quàm mors præoptanda. Cæterum ubi talibus uti neceſſitas cogit, tutius eſt etiam ut uim eorū aliquatenus frangamus, & in emplaſtris potius quàm in potionibus, deinde in caputpurgijs ea adminiſtremus. Semperq́ principiū membrorum curam & ſollicitudinem habeamus, maxime cerebri, quod rationalis animæ ceu domicilium eſt, autore Galeno. *Somno.*) Somnus ſenſilis ſpiritus eſt remiſſio et tanquam laxatio: &, ut Ariſtoteles tradit, ſentiendi quædam impotentia, ob alimenti uapores in cerebro refrigeratos & internum calorem ad cor reuocatū proueniens. Fit autem ſomnus hoc modo. Cum alimentum in uaporem ſoluitur, uapor ille ſuſtollitur, (omne enim calidum, in ſublime natura effertur) & cerebri frigiditate refrigeratur atque conſiſtit, deinde reditū capeſcens, Euripi more refluit & deſcendit ad cor, cuius feruore refrigerato, obrepit ſomnus. *Lento.*) Leni, molli, pingui, humido & cui nihil aſpredinis ineſt. Inter liquores enim non eſt alius qui aut æque leniat ac molliat cum corpori inungitur, quàm oleum, aut, qui tam late diffundatur aut ſerius ſicceſcat. Vnde Homerus etiam, autore Plutarcho, inter tot liquores, oleum duntaxat appellauit ὑγρὸν, id eſt humidum ſeu liquidum. Eſt & tranquillitatis nomine commendata eius natura, adeo ut mare rem omnium ſæuiſſimam tranquillare credatur. Vnde etiam natum adagiū, Oleo tranquillior, in eos qui taciti, minimeq́ iracūdi, ac leni ingenio præditi ſunt. Plautus in Pœnulo: Ita hāc ego canem faciam tibi oleo tranquilliorem. *Oliuo.*) Oliuarum ſucco & oleo. Plinius lib. 15. ca. 3. Suus quidem oliuæ ſuccus eſt oleū. Ab oliuo autem oliuitas, pro legendarum

Cerebrum animæ domicilium rationalis.

Somnus.

Quomodo fiat ſomnus.

Oleum ὑγρὸν.

Adagio.

Oliuum.

Oleum.

Oliuitas.

Digitized by Google

ac cogẽdarum oliuarum tempore, hoc eſt, olei uindemia dicta eſt ueteribus. Columella, Media eſt oliuitas plerũq; initium menſis Decembris. Eadem oleitas dicitur. Cato: Vbi uindemia, & oleitas facta erit, præla extollito. Eſt & oliuina olei prouentus & copia. Plautus in Pſeudulo: Quoius amatores domi oliuinam habent maxumam, ſi mihi non iam huc culleus oliui deportabitur. Olea item nunc arborem ſignificat. Cato: Olea ſi fructum non fert, ablaqueato: nunc uero baccam & fructum. Cato: Oleum uiride ſic facito: oleam quàm primum ex terra tollito. Varro. De olиueto, oleam, quam manu tangere poſſis è terra, aut ſcalis, legere oportet potius, quàm quatere. Et eadem oliua quoq; dicitur. Columella: Prius de conditu ris oliuarum præcipiemus. Conſtant autem oliuæ, ut Plinius ait, nucleo, oleo, carne, amurca: ſanies eſt hæc eius amàra, fit ex aquis, ideo ſiccitatibus minima, riguis copioſa. Oliua itẽ, ut Caper grammaticus ait, arbor eſt, olea fœtus, oleũ liquor. Eſt item Oliuetum, quod & Oletum Cato uocat, locus olea conſitus.

Oleitas. Oliuina. Olea. Oliua. Amurca. Oliuetum. Oletum.

HEMICRANIO MEDENDO.

CAPVT II.

PORTIO ſi capitis morbo tentetur acuto,
Allia diuerſam lana contecta per aurem
Inducta proſunt. Et eodem balſama pacto.

HEMICRANIO.) Hemicranius ſiue hemicrania, morbus eſt capitis acutus & uehemens, dimidiam eius partem occupans atque infeſtans, ſæpius non cura ſed blandimento cum narcothicis & ſtupefacientibus indigẽs, ſcilicet ubi uehementiſſimus eſt dolor & pulſatio. Galenus hunc morbum in libro diffinitionum ſub nomine heterocra-

Hemicrania.

Heterocrania. niæ ſic diffinit. Heterocrania eſt cum in ſiniſtra dextráue capitis parte dolor fit: isq; aliquando augetur & acuitur, aliquando remiſſus languet et minuitur. Qui ita laborāt, Hemicranici. hemicranici uocantur, ἀπὸ τοῦ κρανίου, hoc eſt, à cranio, Cranium. quod ſupernum capitis os eſt & hemiſphæriū ſummum. Calua. Latini caluam & caluariam uocāt, ἡμι uero Græcis idem Caluaria. eſt quod ſemis & dimidium. Plinius eundem morbum heterocraniō nominat, ἀπὸ τοῦ ἑτέρου καὶ κρανίου, ab altera hoc eſt dimidia cranei parte. Horum autē quibus ſic media capitis pars dolore infeſtatur, alij extra caluariam, alij in capitis intimis partibus dolorem ſentiunt, cuius diſcrimen ab oculorum radicibus ſumitur. Nam quibus intra caluariam eſt diſpoſitio, ijs ad oculorum uſq; fundamenta dolor extenditur, eoq; & à cerebro & ab utraq; membrana, atq; à uaſis quæ in ipſis continentur, ueluti germi De locis aff. li. na quædam deducuntur, autore Galeno. *Portio.*) Me Portio. dietas, quarum una ad alteram portio eſt & pars proportionalis, eiuſdemq; denominationis, ut quota aut quanta eſt una, totta & tanta fit etiam altera. Harum autem ca Eodem. pitis medietatum, ut tradit Galenus, dextram à ſiniſtra diſtinguit ſutura per longitudinem ipſius protracta, ſub qua intra capitis oſſa, linea medium cerebrum diuidens procēditur, ad quam etiam peruenit, anteriorū duorum Morbus. uentriculorum ſeptum. *Morbo.*) Morbus, operationis Therap. lib. 2. læſio eſt ſenſibilis. Nam cum eorum quæ corporibus no Quatuor differentiæ eorum quæ humano corpori præter naturam accidunt. ſtris præter naturam accidūt quatuor ſint differētiæ. Vna ipſius functionis actionisue uitiatæ. Altera eius qui hanc peperit affectus. Tertia cauſarum quæ ipſum præceſſerūt & excitarunt affectum. Quarta ſymptomatum quæ hūc neceſſario conſequuntur. Illum qui actionem lędit ac uitiat affectus, iure appellabimus morbum. Nec abſq; ratione morbi definitioni addita eſt dictio SENSIBILIS: niſi enim ad ſenſibilem magnitudinem perueniat & actioni officiat læſio, morbus non dicetur, aliàs nanq; perpetuæ paſſibilitatis dogma incurreremus, cū nullus ſit qui omnes

actiones

actiones optimas habeat. Sed de morborum dignotione & latitudine tum alibi tum in arte medicinali & in libris de ſanitate tuenda, plura Galenus. *Acuto.*) Inter morbos qui acutos, uehementes, maximos atq; grauiſſimos inferunt cruciatus, eſt & capitis dolor, & is potiſſimum qui hemicranius dicitur: unde Meſue inquit, Hemicrania, eſt ægritudo de genere uehementium dolorum. Verum morborum alius acutus, alius diuturnus ſiue longus dicitur. Acuti uero ſunt, ut Galenus tradit, qui præter id quod celeriter iudicantur, ſtatim etiam magnitudinem habent. Vnde ephemeræ febres excluduntur, quæ licet cito finiantur, magnitudinem tamen non habent, quare nec acuti morbi uocantur. Magnitudo autem in morbis aut grauitas trifariam intelligitur: aut enim propter membri principatum & præcellentiam, aut propter affectus magnitudinem, aut propter ipſius cacoethian, id eſt, ſanandi malignitatem, contumaciam atq; rebellionem, adeo ut omnibus rite decenterq; factis, tamen non ſanetur affectus. Porrò duplex acutorum genus habetur. Siquidem nonnulli ſimpliciter ac primum, proprieq; uocantur acuti, quorum alij cum febre ſunt, alij uero ſine febre, ceu conuulſio, neruorum diſtentio & bilaris. Quidam uero acuti ſunt ex cõuerſione: & tales fiunt quoties inter initia acute ægrotẽt, tum autem quartodecimo die, aut etiam ante, non integre iudicẽtur: ſed quia ſuperſunt quædam reliquiæ ægrotationis ex quibus ad quadrageſimum diem uſq; morbus extenditur. Vertitur uero per iudicationes imperfectas acutorum morborum, nõ ſolum in hos, ſed etiam in alios diutinos, maxime marcorem, quartanam, ſuppurationem, tabitudinem, aquam inter cutem. Sunt itaque quantum in ipſam temporis differentiam agitur, morborum genera omnia tria: aut enim acuti ſunt qui quarto decimo finiuntur die, quibus diutini opponuntur, ambiguum uero & uelut in confinio poſitum tertiũ genus, cuius terminus decretoriorũ dierũ

Morbus acutus.

Aphor. lib. 2. Aph. 19.

Morbus magnus.

Therap. li. 4.

Progn. lib. 1.

Morbus acutus ſimpliciter, cũ febre, ſine febre.

Morbus acutus ex cõuerſione.

Aphor. lib. 2. Aph. 19.

Digitized by Google

quadrageſimus dies eſt. Cęterum acutorum morborum duplex eſt natura: uel enim in humoribus calidis fiunt qui nullum proprium obſedêre locũ, ſed ęqualiter in omnibus animalis partibus apti ſunt ex ſua natura generari, ut febres: uel uno loco aliquo proprio patiente fiunt, ceu pleuritis, peripneumonia, ſynanche, quibus ſemper continuæ adſunt febres. Rari enim ſunt quibus febres non

Morbus lõgus. adſint, ut apoplexia et quidam paulo ante dicti. Morbi uero longi ab craſſis, lentis ac frigidis fiunt humoribus, qui difficilis ſunt concoctionis et patienti loco inhærent, ita quod eorũ diſpoſitiones magis præduris tumoribus quàm inflãmationibus aſſimilantur. Quod ſi qui ex ipſis fiunt per compaſſionem, & abſq; loco patiente, in quibus uenæ omnes æqualiter habent humores putreſcentes, uel atræ bilis, uel pituitæ naturã præ ſe ferentes, pauci

Morbus peracutus. quidem hij ſunt & rari. Adhæc ultra iam dictos, alij ſunt morbi qui peracuti uocantur, qui ſtatim in ſummo uigore conſiſtunt, ſcilicet circa primos quatuor dies uel paulo

Aphor. li. 1. Aph. 7. ulterius, in quibus ſtatim morbi incidit uigor, qui nihil aliud eſt quàm morbi in caſibus ſummum. *Allia.*) Alliorum duplex genus eſt. Vnũ ſatiuum ſiue hortenſe: quod,

Allia. Lib. 2. ut Dioſcorides ſcribit, in Aegypto concreto capite porri modo naſcitur, dulce, colore ad purpuram inclinato, exiguumq; : reliquis locis grande allium multiceps & candidum eſt. Vocantq; in eo diuiſiones ſpicas ſeu nucleos. Plinius uero libro 19. cap. 6. Allium, inquit, tenuiſſimis & quæ ſeparantur in uniuerſum uelatur membranis, mox pluribus coagmentatur nucleis et hijs ſeparatim ueſtitis. Aſperi ſaporis, & quo plures nuclei fuerint, hoc eſt aſperius. Tædium huic quoq; halitu ut cepis, nullum tamen coctis. Alterum genus eſt ſylueſtre, quod Dioſcorides &

Vlpicum. Galenus Ophioſcorodon quaſi anguinũ uocari dicunt. Quamuis Columella non ophioſcorodon ſed aphroſco

Libr. 11. cap. 3. rodon quaſi ſpumeum à Græcis appellari dicat, cum ait: Vlpicum, quod quidam allium Punicum uocant, Græci

autem

Digitized by Google

autem ἀφροσκόροδον appellãt, longe maioris eſt incremen ti quàm allium. Et idem comprobare uidetur Plinius lib. 19. cap. 6. de eodem ſic ſcribens: Vlpicum quoque in hoc genere, Græci appellauere allium Cyprium, alij antiſcoro don, precipue Aphricæ celebratum inter pulmentaria ru ris grandius allio: trito in oleo & aceto mirum quantum increſcat ſpuma. Cæterum allio magna uis eſt, magnæ etiam utilitates. Somnos enim facit, medeturq́, ut Plinius teſtatur, temporum doloribus illitum elixum, & ut hic Serenus docet, hemicraniæ: idq́ à frigidis craſſis & glutinoſis humoribus factæ: calfacit enim, deſiccat, incidit, attenuat, diſijcit, euocat & ad contraria diſtrahit. *Diuerſam.*) Contrariam: quo uidelicet ad contrariam partem morbi fiat diſtractio, adeo ut ſi in dextra parte fuerit dolor, ſiniſtræ imponatur medicamen: & ſi in ſiniſtra, dextræ. Quo enim facilius euaneſcant, ad contrarias partes diſtrahere oportet morbos atq; auertere. Quæ quidē ad contraria auerſio fit aut ſecundum longitudinem, ut quæ ſupra & infra: aut ſecundum latitudinem hinc et inde, hoc eſt à dextris et ſiniſtris: aut ſecũdum profundum, ante et retro. *Lana.*) Aut ſuccida aut elota. Succida propter ſordium ſuarũ pinguedinē quæ œſypus eſt, egregie mollit, adſpergineſq́ facile combibit, ut inquit Dioſcorides. Lota uero, ſi non aliter, tamen in hoc confert & utilis eſt, quod aliorum medicamentorum eſt materia: hac enim medicaminum liquor recipitur & infunditur, quo pacto dolenti loco melius applicatur et imponitur, ac medicamenti uis quæ aliâs facile euaneſceret, hac etiam magis conſeruatur in uigore donec operationem ſuam perfecerit. Oportet autem bina parata habere è lana pittacia affecti loci longitudinem latitudinemq́ æquantia, & inuicem alterum in ſucco, alterum ſupra locum affectum, ut cum prius impoſitum exiccatum & amotum fuerit, iterumq́ in ſucco humectatur, ſtatim alterum iam humectum è ſucco imponatur. *Aurem.*) Per aurem etiam

Lana ſuccida, elota.

Digitized by Google

tempora intelligas. *Balſama.*) De balſamo dictum iam eſt capite priori.

Allia uel ternis piperis terna addita granis,
Trita lines, certam dabit hæc tibi cura ſalutem.

Piperis tres differentiæ. *Ternis piperis.*) Ne forte, ſi plura acciperentur et in maiore copia, caput nimium excalfaciendo & aridum reddendo, noxam illi inferrent. Eſt enim piper qualitate calidiſſimum atq; ſicciſſimum, plurimumq; mordens. Quod in India naſcitur triplici differentia. *Longum.* *Album.* *Nigrum.* Nam, ut libro 2. Dioſcorides refert, à ſui ortus initio fructum fert arbor ipſius ſiliquarum modo oblongum, quod longum piper eſt, clauditq; intra ſe quod exigui milij ſeminibus ſimile ſit, integrum & abſolutum mox futurum piper. Id per maturitatem legitimo tempore dehiſcens, racemos ex ſe mittit, granis quæ nouimus onuſtos: alijs quidem maturis quæ nigrum piper ſunt, alijs uero acerbis quæ candidum piper ſunt. Inuenitur autẽ in nigro quod tabidum, inane, leueq; ſit: uocaturq; id gentis eius uocabulo braſma quaſi abortus. *Braſma.* Idem tradit Plinius lib. 12. cap. 7. dicẽs: Siliquæ priuſquã dehiſcant, decerptæ toſtæq; ſole, faciũt quod uocatur piper longum. Paulatim uero dehiſcentes per maturitatem oſtendũt candidum piper, quod deinde toſtum ſolibus colore rugisq; mutatur. Verum & his ſua iniuria eſt, atq; cæli intemperie carbunculantur, fiuntq; ſemina caſſa & inania, quod uocant brechmaſin, Indorum lingua ſic ſignificante abortum. *Brechmaſi.* Commendatur autem piper autore Galeno, longum quidem quod integrum eſt, minimeq; foratum, & quod fractum grana ſua iuncta & coherentia habet: item quod guſtu piperis qualitates ſeruat, & in aquam miſſum totaq; die maceratum non liquatur nec ſoluitur. Nigrum uero nec exile nec rugoſum nec craſſi corticis eſto, ſed põderoſum quod tum maximum tum pleniſſimum eſt. Item de albo ſimili modo eligatur, quod maximũ eſt atq; pleniſſimum. Verum

omni

omni piperi communis natura & uis eſt calefacere, extrahere & diſcutere. Somnum conciliat, ſomnoq́ dolores leuat, autore Dioſcoride.

PORRIGINI DEPELLENDAE

CAP. III.

EST inſenſibilis morbus & noxia forma,
Cum caput immenſa pexum porrigine ningit,
Copia farris uti frendentibus edita ſaxis.
Hanc poterit maluæ radix decocta leuare.

PORRIGINI.) Porrigenem Celſus duo- Porrigo.
rum generum uidetur facere. Vnā humidam
& cum exulceratione: alteram ſiccam et ſine ex
ulceratione. Nam libro 6. cap. 11. ſic illam deſcri
bit: Porrigo eſt ubi inter pilos quædam quaſi ſquamulæ
ſurgunt, eæq́ à cute reſoluuntur, & interdum madent,
multo ſæpius ſiccę ſunt. Idq́ euenit modo ſine ulcere, mo
do exulcerato loco: huic quoq; modo malo odore, mo-
do nullo accedēte: fereq́ id in capillo fit, rarius in barba,
aliquando etiam in ſupercilio. Quarum ſiccam mederi πίτυρα.
nunc docet Serenus, & eam Græci à ſimilitudine πίτυρα πιτυρίασις.
καὶ πιτυρίασιν uocant, hoc eſt, furfures, cum ſcilicet ſponte Furfures.
ſua ex capitis ſuperficie tenues & furfuraceæ ſquamulæ
citra exulcerationem decidunt, ut Paulus Aegineta tra-
dit: idemq́ malum fieri dicit ſubeuntibus in caput malo
corporis humore, ſalſáue pituita, aut bilioſo & melan-
cholico ſanguine. Plinius Græcorum πίτυρα nunc porri
ginem nunc furfures interpretatur. *Inſenſibilis.*) Indo-
lens: ſenſum et dolorem cruciatumq́ non inferens, aut ſi
quis adeſt cruciatus, is tamen præſens, non magnus nec
grauis, ſed paruus & tolerabilis exiſtit. *Morbus.*) Mor- Morbus.
bus hic non pro affectu accipitur qui actioni incōmodat

& officit, ſed pro diſpoſitione ſolum prętor naturam deformi. *Noxia forma.*) Species nociua, fœda & deformis. *Immenſa porrigine.*) Pluribus & innumeris quaſi ſquamulis & corticibus furfuri ſimilibus. *Pexum.*) Pectere eſt explicare & ordinatim diſponere capillos, ita ut nulli remaneant ſed omnes extricētur flocci. *Ningit.*) Ad niuis modum à ſe proijcit & emittit. *Farris.*) Farinæ, quæ à farre nomen accepit: fractum enim & in tenuiſſimum puluerem commolitum far, farina dicitur. *Frendentibus.*) Frendere eſt collidere, frangere & conterere. *Edita.*) Eiecta et excuſſa. *Saxis.*) Lapidibus molaribus, quibus frumentum in farinam comminuitur. *Hanc.*) Porriginem, qua deſcripta, docet nunc eidē medicamentis detergentibus, nonnihilq́ reprimētibus mederi, præſertim ubi malum offendit: quod et prius innuit his uerbis, Immenſa & Copia. Nam ſi leuior eſt, nihilq́ offendit, melius eſt illam nō omnino prohibere, ſed pectendo ſolum repurgare, cum non citra corporis uitium, nec integro capite naſcatur: quare etiam non omnino inutilis eſt, præſtatq́ capite affecto, noxium extra ferri & cutem infici, quàm ad interiora et partes naturę actionibus magis neceſſarias uerti. Sed ne ſine teſtimonio res agatur, haud abs re fuerit, quæ poſt deſcriptionem ipſius ſuper hoc prodidit Celſus, ſubiungere, cuius hæc ſunt uerba: Ac neq; ſine aliquo corporis uitio naſcitur, neq; ex toto inutile eſt. Nam bene integro capite non exit. Vbi aliquid in eo uitium eſt, non incommodum eſt, ſummam cutem potius ſubinde corrumpi quàm id quod nocet in aliam partem magis neceſſariam uerti. Commodius eſt ergo ſubinde pectendo repurgare, quàm id ex toto prohibere. Si tamen ea res nimium offendit, quod humore ſequente fieri poteſt, magisq́ ſi id etiam mali odoris eſt, caput ſæpe radendum eſt, dein id ſuperadiuuandum aliquibus ex leuiter reprimentibus, quale eſt nitrum cum aceto, uel ladanum cum myrteo uino, uel myrobalanum cum uino: ſi parum per

Pectere.

Farina.

Frendere.

hæc

Digitized by Google

hæc proficitur, uehementioribus uti licet, cum eo, ut ſcia mus utique in recenti uitio id inutile eſſe. Hactenus Celſus. *Maluæ radix.*) Malua herba eſt nota, à Græcis moloche & malache dicta, ab emolliendo uentre: μαλάσσειν enim ſubigere eſt & mollire. Hinc illud Martialis: Vtere lactucis & mollibus utere maluis, Nã faciem durũ Phœbe cacantis habes. Huius folia tota die ad ſolem circumagi teſtis eſt Theophraſtus, & Columella qui in carmine ſuo ſic ait, Et moloche prono ſequitur quæ uertice ſolem. Eſt autem duplex maluę genus. Vna hortenſis, quam in hortis ad cibos ut melioreſceret quondam ſerebant. Vtebantur enim olim in cibo pro olere, quemadmodum ex Heſiodo colligitur in libro τῶν ἔργων καὶ ἡμέρων operum & dierum, ubi ait, Νήπιοι, οὐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ, hoc eſt, Fatui, neq; ſciunt quanto plus dimidium toto, Neq; quantum in maluaq; & aſphodelo magna utilitas. Et Dioſcorides hortenſem ſylueſtri magis edendo eſſe dicit. Altera eſt ſylueſtris & in incultis locis naſcens, à priore ſolo natali differens, & alia ab ea quæ arboreſcit & Ibiſcus, Altheaq; uocatur. Porrò de hijs ſic etiam ſcribit Plinius lib. 20. cap. 21. In magnis laudibus malua eſt utraq; & ſatiua et ſylueſtris. Duo genera earum amplitudine folij diſcernuntur, maiorem Græci malopen uocant in ſatiuis, alteram ab emolliendo uentre dictam putãt malachen. E ſylueſtribus, cui grande folium & radices albæ, althæa uocatur, & ab excellentia effectus à quibuſdam ariſtalthæa, à Latinis Ibiſcus & maluauiſcus appellatur. Cæterum maluæ radix decocta ex uino, aut aceto, aut, ut Dioſcorides tradit, ex urina hominis, furfures & manantia capitis ulcera emendat & ſanat.

Malua. Moloche. Malache. Althea. Ariſtalthea. Ibiſcus. Maluauiſcus.

Aut tu fœniculum, nitrumq;, & ſulphura uiua
Contere, deinde caput permixtis ablue cunctis.

Fœniculum.) Fœniculum ferulacei generis plãta eſt, Græ

Digitized by Google

Marathron. ci marathron dicunt, omnibus notũ. Nobilitauere id ſerpentes, guſtatu ſenectam exuendo, oculorumq́ aciem ſucco eius reficiendo. Vis illi calida, deſiccans & abſtergens. *Nitrum.*) Nitrum ſimile eſt ſali, unde etiam cum adiuncto ſal nitrum aliquando appellatur, Arabice baurach: aliud ab eo quod nunc ſal nitrum & ſal petrę uocãt, cuius in tormentis illis tonitruarijs, quas Bombardas uocant, uſus eſt. Porrò nitri uaria ſunt genera, de quibus copioſe ſatis Meſue in de ſimplicibus, & Plin. nat. hiſt. li. 31. cap. 10. ubi de natura eius ſic ſcribit: Non eſt differentia, et nitri natura non multum à ſale diſtans. Optimum quod tenuiſſimum, et ideo ſpuma melior, cuius probatio eſt ut ſit minime põderoſa & maxime friabilis, colore penè purpureo. Nitri uero probatio ut ſit tenuiſſimum & quàm maxime ſpongioſum fiſtuloſumq́. In medicina calfacit, extenuat, mordet, ſpiſſat, ſiccat, exulcerat. Vtile ijs quæ euocanda ſunt aut diſcutienda et lenius mordenda atque extenuanda, ſicut in papulis puſtulisq́. Dioſcorides, Nitrum uires ex alto in ſummum euocandi habet. Item, Nitrum & nitri ſpuma uires habent ſali æquales. Miſcentur emplaſtris quę diſcutiendo, extrahendo, exterendo & extenuando ſint. *Sulphura uiua.*) In terræ generibus, ut Plinius ait, uel maxime natura mira eſt ſulphuris, quo plurima domantur. Genera quatuor. Viuum, quod Græci apyron uocant, hoc eſt, ut Celſus ait, quod ignem non expertum eſt. Naſcitur ſolidum, hoc eſt, gleboſum. Eo ſolo ex omnibus generibus medici utuntur. Cætera enim liquore conſtant et conficiuntur oleo incocta. Viuum autem effoditur, translucetq́ & uiret. Alterum genus appellant glebam, fullonum tantum officinis familiare. Tertio quoq; generi unus tantum eſt uſus ad ſuffiendas lanas, quoniam candorem tantum molliciemq́ confert: Egula uocatur hoc genus. Quarto autem ad lychnia maxime cõficienda. Vires uiuo cuius in medicina uſus, calefaciendi, diſcutiendi ac maturandi, cutisq́ uitia detergendi,

Margin notes: *Nitrum.* *Sal nitrum.* *Baurach.* *Sal petræ.* *Spuma nitri.* *Sulphur.* *Sulphur uiuum.*

Digitized by Google

di, autore Dioſcoride.

Furfuribúsue nouis durum miſcebis acetum,
Vt uarios crines tali des unguine puros.
Prodeſt & tarda demptus teſtudine ſanguis.
Et prodeſt cedro dimiſſus ab arbore ſuccus,
Deſinet interea glomerari farrea nubes,
Ceſſabitq; grauis crebræ porriginis imber.

Furfuribus nouis.). Furfur farinæ purgamentum eſt, detergentis naturæ præſertim nouum ac recens editum. *Durum.*) Forte, acre & multæ acetoſitatis. *Varios.*) Ob prauos in capitis cute humores, multiformes, inæquales, raros & hic inde diſperſos. *Des.*) Facias. *Tali unguine.*) Huiuſmodi unguẽto prędicto. *Tarda.*) Tardigrada, pigra propter inceſſum: eſt enim tardi progreſſus teſtudo. *Teſtudine.*) Teſtudinum, quibus geminus & in terris & in aqua uictus eſt, plura ſunt genera. Terreſtres, marinę, lutariæ, quę in cœno et paludibus atq; in dulci aqua uiuunt, quas quidam è Græcis emydas appellant. Marinarum ſanguine alopeciarum inanitas & porrigo, omniaq; capitis ulcera curantur. Inarſcere autem eum oportet, lenteq; ablui, author Plinius lib. 32. cap. 4. *Cedro ab arbore.*) Cedrus arbor eſt grandis & procera, ex qua liquor colligitur cedrinus, è quo & oleum fit. Fructũ fert iuniperi modo rotundum, myrtheæ baccæ magnitudine, qui cedrides dicitur: author Dioſcorides. *Dimiſſus.*) Stillatus, ſiue per ſe ſiue inciſa arbore is fluxerit. *Succus.*) Hoc eſt, liquor cedrinus, qui cedria, cedreáue & cedri mudicitur: quamuis aliqui hæc inter ſe diſtinguant, cedriam eſſe dicentes crudam ex cedro arbore reſinæ modo ſtillãtem lachrymam ſeu gumi, quod alchitran uocant Arabes, & male picem liquidam interpretatur Simon Genuenſis. Cedrium uero ex cedri materia conciſa & in furnis accenſa picis modo fluentem & exceptum liquorem. Sed quia horũ idem uſus eſt & æqualis in medicina uirtus, hinc fit ut illæ nũc

Furfur. *Teſtudo.* *Cedrus.* *Cedrides.* *Cedria,* *Cedrea.* *Cedrium.* *Alchitran.*

Digitized by Google

inter ſe miſceantur appellationes. Cæterum probatur ce drinus liquor, ut Dioſcorides tradit, qui craſſus pellucet, & intenſo firmoq́ odore eſt, quiq́ diffuſus concretis ſtillicidijs ſeipſum continet nec diffluit. Natura & uis illi eſt uiuentia corpora corrumpere, defuncta incorrupta ſeruare, quam ob cauſam cadauerum uitam pleriq; eum dixerunt. Calefacit, ſiccat, & cutis uitia exterendo repurgandoq́ emendat & ſanat. *Interea.*) Dum hæc aguntur & dicta remedia applicantur. *Glomerari.*) Glomerari eſt accumulari et coaceruari. Vnde glomeramen & glomeratio, quaſi aceruatio quædam et accumulatio: item glomer glomus & glomulus. Plinius nat. hiſt. libro 36. Si quis improperet intra labyrinthum ſine glomere lini, exitum inuenire nequeat. Apuleius in Aſino aureo libro 6. Et accepto frumento & ordeo & milio & papauere & cicere et lente & faba, commixtisq́ aceruatim, confuſisq́ in unum glomulū. *Ferrea nubes.*) Quod prius dixit, Copia farris. Eſt autem nubes proprie craſſior ille uapor in aëre ſuſpenſus ex quo pluuia generatur, ad cuius ſimilitudinem, porriginem uocat nubem, tanquam nubis ſpeciem prębentē, dū craſſo et denſo agmine deuolant porriginis ſquamulæ. *Grauis.*) Magnus, moleſtus & noxius. *Crebra.*) Frequentis, dū crebræ & frequentes decidunt ſquamæ, inſtar imbris, qui fit dum crebris deſcendit ſtillis pluuia. *Imber.*) Humor qui porriginem facit: ſeu ſquamulæ ipſæ inſtar imbris decidentes.

Cadauerum uita. *Glomerari.* *Glomeramen.* *Glomeratio.* *Glomer.* *Glomus.* *Glomulus.* *Nubes.*

CAPILLO TINGENDO.

CAPVT IIII.

QVOS pudet ætatis longæ, quos ſancta ſenectus
Offendit, cupiunt proprios abſcondere canos,
Et nigrum crinem ſucco ſimulare doloſo,
His prodeſt acri contrita cupreſſus aceto.

Capillo

Digitized by Google

CAPILLO.) Docet hoc capite Serenus Coſmotica quædam medicamenta, quæ capillis uenuſtandis excogitata ſunt à medicis. Quid autem ſit capillus, ſuprà ſuis indicio conſtat: cuius efficiens cauſa eſt frigiditas tum interior quæ in cute et capitis oſſibus exiſtit, tum exterior aëris nos ambientis, quę uaporem ab interioribus aſcendentem, inq; cutis meatibus detentum, durius craſſeſcere cogit. Materia uero pilorum eſt uapor fumidus, craſſus, humens & glutinoſus per cutem tranſpirans, productus à natura triplicem ob cauſam: quarum una eſt neceſſitas, propter cerebri humiditatem & cranei commiſſuras, ut noxij humores è capite expellantur: altera cauſa eſt iuuamētum, quo pilorum frequētia caput à nimio ambientis aëris tum frigore tum calore defendat, ipſorumq; iniuriam longius propulſet. Tertia cauſa eſt ornatus & decor ne eſſet informe: unde interrogatus aliquando Charilaus cur comam nutriret? reſpondit hunc ex omni ornatu pulchriorem uenuſtioremq; fore. Proinde capilli in homine educandi & laudandi, aliâs ſuperuacaneum naturæ ſummiq; artificis opus eſſet, qui tamen nihil fruſtra & incaſſum facere ſolent. Verum inaffectatos, hoc eſt, nulla decoris affectatione excultos, non delicatos, nec ad lenocinium ornatos & comptos, quos affectatos uocant, decet eſſe capillos. De quorum honeſto ornatu & decore, ſic inquit Ouidius: Turpe pecus mutilum, turpis ſine gramine campus, Et ſine frōde frutex, & ſine crine caput. Item diuus Ambroſius in hexamero libro 6. Coma reuerenda in ſenibus, uenerāda in ſacerdotibus, terribilis in bellatoribus, decora in adoleſcētibus, compta in mulieribus, dulcis in pueris. Tolle arboris comam, tota arbor ingrata eſt. Tolle humani capitis capillum, tota pulchritudo flacceſcit. Hic ornatus eſt capitis obuius omnibus & perſpicuus, quo cerebrum munitur et ueſtitur, ne aut frigore uexetur aut ęſtu. Sed quoniam in turpē ac effœminatā mollicem peſſum

Coſmotica medicamenta.

Capillorum cauſa.

Capillorum materia.

Capillorum ratio triplex.

Neceßitas.

Iuuamentum.

Ornatus.

Capilli inaffectati.

Capilli affectati.

Digitized by Google

iuerunt, non immeritò à quibuſdam uituperantur, ut qui mentem detegant, non ornent corpus. Vnde haud inſcitum extat adagium, Nullus comatus, qui non idem Cynædus. Hinc contra Dionem qui comam encomio laudarat, Syneſius caluitij laudem deſcripſit. *Tingendo.*) Inficiendo, fucum & alium à natiuo colorem inducẽdo. *Pudet.*) Verecundãtur & moleſte ferunt annorum multitudinem atq; omnibus exoptandam ſenectutem, ob egregias illas animi dotes, conſilium, rationem et prudentiã, quæ in ſenibus uigent. Sed ſtulta & peruerſa mortalium natura ſemper deterioribus innititur, pluriſq; æſtimat corporis dotes quàm animi: unde pleriſq; adeo oneroſa eſt ſenectus, ut etiam ſenes iam effecti, ſemper iuuenes uideri malint quàm ſenes, dedecori ducẽtes corporis uires inualidas atq; infirmas, cutem rugoſam, pilos canos cum prudentia & alijs animi dotibus iunctos in ſenibus: plurimum uero extollentes, maximiq; facientes corporis robur & uires præualidas, cutem prænitidam & bene curatam, formæq; pulchritudinem, pilos comatos, & id genus alia, quamuis nulla hijs adſit uirtus. Quo fit ut maximo oneri, maximeq; odioſa ſit talibus ſenectus, & huius indicium ipſa canicies: unde ſæpius etiam quo iuniores appareant, canos abſcondere & fucũ, alienumq; colorẽ inducere ſtudent. Quo pacto aũt et quibus præſidijs in alios colores mutãdi ſint cani, pręſenti ca. docet Serenus. *Aetatis lõgæ.*) Vitę diuturnæ & ſenij. Aetates à uarijs uarie diſtribuunt. Galenus in libro cui titulus ὅροι ἰατρικοί, quatuor eas facit. Primam iuuenum, in quibus effloreſcit ſanguis, tãperaturæ calidæ & humectæ, ad modum Veris. Secundam uigentium, in quibus abundat flaua bilis, temperamenti calidi & ſicci, inſtar æſtatis. Tertiam mediorum, in quibus nigra effloreſcit bilis, temperaturæ frigidæ & ſiccæ, inſtar autumni. Quartam ſenum, in quibus exuperat pituita, temperamenti frigidi atq; humecti, ad modum hyemis. Item Hippocrates in libro de uictus

Aetatum diſcrimina.

ratione

Digitized by Google

ratione, diætáue ſic eaſdem tradit, Modo autem hoc æ-
tates inter ſeſe differunt. Puer quidem calidis et humidis
commixtus eſt, quoniam his conſtitit et creuit: nam ca-
lidiſſima & humidiſſima ſunt, quæ proxima generationi
ſunt, plurimumq́ creſcunt, hiſq́ accedentia ſimiliter. Ca
lidus quidem eſt adoleſcens, quod ignis aquā ſuperauit:
ſiccus autem eſt, quod puerile humidum conſumptum
iam eſt, partim in corporis incrementū, partim in ignis
motū, partim etiam laboribus. Vir autē ſiccus eſt & frigi-
dus, quod calor amplius non ſuperat, corpusq́ non cre
ſcit, propterea friget: ſiccitas enim prioris ætatis ineſt, ſe-
quentisq́, & aquę acceſſus nullā habet humectationem,
quod ſiccis et humidis ſuperatur. Senes uero frigidi et hu
midi ſunt, quod ignis diſceſſit, aqua acceſſit, quæ ſua hu-
miditate ſicca pepulit, humida confirmauit. Auicenna
uero prima Fen primi libri Canonis capite de cōplexio
nibus, ętates ita diſtinguit: Aetates omnes ſunt quatuor.
Prima eſt ætas addendi, quam uocant adoleſcentiam, ad
annum producta ferę triceſimū. Secunda eſt ætas conſi-
ſtentiæ, quæ & pulchritudinis ętas uocatur, ad annū fere
triceſimū quintúm uel quadrageſimum. Tertia eſt ętas
diminutionis occultę, in qua uirtus non amittitur, uoca-
ta ſenectus, quæ fere eſt uſq; ad annum ſexageſimū. Quar
ta eſt ętas diminutionis & interitus manifeſti, cum uirtus
manifeſte minuitur: & hæc quidem eſt ætas ſenium & fi-
nis uitæ. Prima autem ętas quæ eſt adoleſcentię, ſubdiui
ditur in ætatem infanitiæ, cum ad dimotiones & ambu-
landum adhuc inepti ſunt pueri. Deinde in ætatem den-
tium plantatiuam, quæ eſt poſt ambulationē & antequā
ſit fortis, & illud eſt cum nondum omnibus dentibus re
pletæ ſunt gingiuę. Poſtea eſt ætas concuſſionis poſt ue-
hementiam & ortum dentium priuſquam polluantur.
Poſt hanc uero eſt ætas cum ab eo ſemen egreditur quo-
uſq; barbeſcat. Demum eſt ætas fortitudinis, donec creſ-
cere ſinat, Hactenus Auicenna, à quo & illud optime ad-

Digitized by Google

iectum eſt aduerbium Fere. Non enim ubiq; nec ſemper eadē habetur ætatū mēſura, ſed diuerſa pro ratione cōplexionis, ſexus, uictus, regionis & aliorum plurium. Quod & ſexto de ſanitate tuēda teſtatur Galenus cum ait: Non eſt ętates annorum numero circumſcribere, ceu quidam fecerunt, niſi forte in latitudine quadam. Nam pubertatem aliqui incipiunt anno quartodecimo, alij uno poſt anno aut etiam amplius: item diminutionis initium quidam habent ſtatim ab anno trigeſimo, nōnulli poſt quintum & trigeſimū. Robur uero omnibus minuitur poſt ipſam ſummi uigoris ætatem. Sunt adhuc qui aliter partiantur ętates, uidelicet aut ſecundum uniuerſi ordinem illas diſtribuentes, aut in hebdomadas aut gradus quoſdam diuidentes, aut aliter quoq;. Sed de hijs ne ſim prolixior, tantilla nunc ſufficiant. *Sancta ſenectus.*) Sanctum dicitur quod à prophanis uſib' eſt ſegregatū, item quod incorruptum eſt. Vergilius: Tuq; ô ſanctiſſima coniunx Fœlix morte tua. Et ſic etiā ſancta dicitur ſenectus incorrupta, quæ adoleſcentiæ honeſte anteactæ fundamentis conſtituta eſt atq; firmata, omnis culpæ inſcia, intacta & ab omni iniuria tuta. Vnde quib' huiuſcemodi ſenectus conceditur, hij quoq; maxime autoritatem, & autoritatis fructus, ſalutationes, aſſurrectiones, deductiones, reductiones atq; conſultationes cōſequuntur: quare etiam maximus honos olim habebatur talibus, ut qui cōſilio, ratione, ſententia, prudentia, ſapientia, omniq; alia uirtute uigerent alioſq; præcellerent: ob quæ ſoli in ſenatū admitebantur & accerſebantur, à quo etiam ſummum conſilium maiores appellarunt Senatum, quod eiuſmodi uirtutes niſi in ſenibus raro aut potius nunquam reperirentur, ob quas etiam honore iſto ſoli digni exiſtimati & iudicati ſunt. Quod autem ſenibus olim ampliſſimi ſint exhibiti honores, teſtis eſt inter alios uel A. Gell. Atticarū noctium lib. 2. cum infit: Apud antiquiſſimos Romanorum neq; generi, neq; pecuniæ prętantior honos tribui

Sanctum.

Senectus ſancta & honoranda.

Senatus unde dictus.

quàm

quàm ætati ſolitus, maioresq́ natu à minoribus colebantur, ad deûm prope & parentum uicē, atq; omni in loco, inq́ omni ſpecie honoris priores potioresq́ habiti. A cōuiuio quoq;, ut ſcriptū eſt in antiquitatibus, ſeniores à minoribus domum reducebantur: eumq́ morem accepiſſe Romanos à Lacedæmonijs traditum eſt, apud quos Lycurgi legibus maior rerū omniū honos maiori ætati habebatur. Hactenus Gellius de honore exhibito ſenibus à iuuenibus. Cuius rei etiā fuſe & perpulchre meminit Valerius Maximus memorabilium rerū lib. ſecundo. Iubemur & nos uel in ſacris literis ſenectuti honorem deferre. Leuitici nanq; 19. ſic ſcriptum eſt: Coram cano capite cōſurge, & honora perſonam ſenis, & time dominū deum tuum. *Offendit.*) Apprehēdit, occupat, lædit. *Proprios.*) Inter pilorū colores ſenili ætati maxime proprius eſt albus. *Pili enim humoris unde alimenta trahunt, colorem imitātur.* Senum autem humor maxime frigidus eſt & immodice humectus ad albedinem uergens, quare & pili inde emergentes inalbeſcūt & cani fiunt. Porrò alius & ſcriptus codex qui mihi eſt, hic non Proprios habet ſed Properos, id eſt, celeres, & feſtinos, qui legitimū ante tempus ob morbum aliquem aut curas aut aliunde cani facti, ſenes apparere faciūt. *Canos.*) Capillos albos & caniciē, quæ bifida eſt: morbi et ætatis, morbi, ut quæ ob uehemētiorem ſiccitatis uim in perſiccantiū ægritudinum fine cōtingit: ætatis uero et ſenij canicies eſt, quæ caloris inopia contingit, frigiditatem & immodicā humiditatem indicans, humor enim & ſublatus inde uapor, frigoris opera in albedinem uergunt & albos generant capillos. *Nigrum.*) Capillorum nigritia caliditatē indicat & aduſtionem quandam: humor enim et inde ſublatus uapor caloris opera quodā modo aduritur, & in nigrorē uergit, unde & nigricantes efficiuntur capilli, eandē humoribus exprimentes qualitatē atq; colorē. Quo fit ſi cani in nigros mutādi ſint capillos, ut medicamētis uti oporteat calidis

Capilli albi unde fiant.

Canicies duplex, morbi, & ætatis.

Capilli nigri unde fiant.

Digitized by Google

et ſiccis, quę humores frigidos calfaciant et quaſi adurãt: quales ſunt quas ſubſequẽter ponit Serenus. *Succo.*) Humore et liquore inficiẽte. Seu, ut ſcriptus codex habet, Fuco, id eſt, colore. Fucus eni herbæ gen⁹ eſt, à Græcis φῦκος, appellatũ, de quo Dioſcorides medicinalis ſyluę lib. quarto, & Pli. libro 13. cap. 25. agit. Eſtq́ herba hæc tingendis lanis utilis. Vnde ſimpliciter fucus pro colore etiam accipitur, & fucare pro colorare: præſertim ubi nõ natiuus nec genuinus ſed factitius & uelut adulterinus ſignificatur, ut apud Horatiũ, nec amiſſos colores lana refert medicata fuco. Et inde medicamenta illa quibus capilli tinguntur, & quibus cuti ſuperinductis mulierculæ uitia formæ diſſimulant, fucos apellant. Plautus, Vitia corporis fuco occulunt. *Simulare.*) Simulare eſt aliud quàm ex ſe ſit eſſe oſtendere: quemadmodum diſſimulare eſt, id quod eſt, non eſſe oſtendere & fingere. Hic itaq́ ſimulare per metaphorã pro inficere tingere & colorare ſumitur. *Doloſo.*) Fraudulento, fallente, decipiẽte, fictitio & aliud eſſe fingẽti, oſtẽdentiq́ quã ex ipſa rei natura exiſtat. *Cupreſſus.*) Cupreſſus arbor perpetuo uirore, magnitudine, rectitudine, proceritate, robore & perennitate inſignis: natu difficilis, &, ut Plin. ait, moroſa, fructu ſuperuacua, baccis torua, folijs amara, odore uiolenta, ac ne umbra quidem gratioſa. Huius ſemen (autore Teophraſto de cauſis plantarum lib. 1.) adeo minutum eſt, ut uix oculis percipi poſſit. Non enim totũ id quod pilæ ſpeciem gerit, fructus eſt eius, ſed quod cono innaſcitur, perquã tenue et exile laricis ſemini proximum, quod dehiſcente pilula ſua decidit, nec colligi, niſi ab experto poteſt. Natura cupreſſo, ut Dioſcorides tradit, refrigerans. Cõtra quod tamẽ eſt Galenus, qui, ut Serapio refert, uim illi tribuit calefacientem. Verum quod de aceto mox dicetur, id etiam de cupreſſo nunc dicere liceat: uidelicet, mediocris inter calorem & frigus eſſe temperaturæ, magis tamen calore participare, licet mediocriter. Eſtq́ uirtutis deſiccantis,

Fucus herba. φῦκος. *Fucus color.* *Fucare.* *Simulare.* *Diſſimulare.* *Cupreſſus.* *Lib. 16.*

cum

Digitized by Google

cum acredine & mordicatione moderata. Et ultra hęc eſt illi adſtringendi facultas & amaritudo non parua: quarum qualitas amara quidem præit & adſtringenti uiam facit, et altera alterius uim uehementiorem minuit: quare huiuſmodi medicinæ quibus adſtringendi uis cum amaritudine eſt mixta, præſtantiores ſunt hijs quę tantum adſtringunt. Aliæ itē qualitates eius omnes minus ſunt uehementes. Nam ſi ualentiores eſſent & immodicæ, utiq; inutiles eſſent & magis noxiæ quàm ſalutiferæ. Nimia enim exiccatio non modo putreſcentes & uitiatos depaſceret atq; diſcuteret humores, ſed alios quoq; utiles adtrahendo conſumeret. Calor uero immodicus humores plus iuſto adureret & incineraret, cumq; acredine et mordicatione nimia cutē exulceraret: quę omnia ſummopere cauenda ſunt in id genus diſpoſitionibus. Valenter quidem ſiccantia, ne cum uitiato utilis quoq; confluens abſumatur humor: calida uero imodice & acria, ne cutis exulceretur. Cæterum quod ex cupreſſo adminiſtratur in medicina, ſunt folia, ſummitates & ſpheria, quas pilulas Plinius, alij conos & nuces uocant. Quodcunq; autem horum ex aceto contritum adhibueris, capillos inficit & denigrat. *Aceto.*) Quoniam ui ſtiptica & adſtringente prædita ſunt medicamenta quæ nigros tingunt capillos, et ob eam in altū minus apta ſunt deſcēdere, ideo optime admiſcetur illis liquor aliquis qui meatus adaperiat & ea ad ſtatutum locum deducat: inter liquores autem ad id maxime idoneum eſt acetum, quod mediocris inter calorem & frigus eſt temperaturæ, & maxime tenuium partium, præcipue acre & forte, quod magis & reſerat meatus & alia medicamenta ualentius penetrare facit. *Acetum.*

Vel frons lentiſci, uel triſtia poma ſabuci.
Lumbrici quoq; terreſtres miſcentur oliuo
Et iuuenem præſtant rediuiuo flore capillum.

Frons lentiſci.) Folia lentiſci arboris, ex qua naſcitur reſina *Lentiſcus.*

G

Maſtiche. quæ ab arbore lentiſcina, à quibuſdam uero maſtiche appellatur. Totaq́ꝫ arbor adſtringendi uim habet: ſiquidem fructus, folia, ramorumq́ꝫ & radicum cortex æquali poteſtate ſunt, quamuis de folijs tantum quod capillos tingant, ab hoc & à Plinio traditum ſit. *Triſtia.*) Auſtera, acerba. *Poma.*) Acini. Arborum fructus omnis aut acinus eſt, aut bacca, aut nux, aut malum quod & pomũ dicitur. Inter acinos uero numerantur uua, morum, grana hederæ, ſabuci, ebuli, mali Punici & id genus alia. Inter baccas autem, quæ maiores ſunt acinis, minores uero pomis, fructus oliuæ, lauri, corni, myrthi, lentiſci & ſimilium. At nuces uocãt ea quæ foris duro teguntur cortice, & intus habent quod eſui eſt. Contra uero quæ foris habent quod eſui eſt, & intus dura includunt, ea mala uocant & poma. Sed hęc uocabulorum differentia non ſemper obſeruatur, ut hoc loco manifeſto apparet, ubi ſabuci fructum non acinum ſed pomum appellat Serenus. *Sabuci.*) Sabucus quid ſit, notum eſt, huius interiora mire firma traduntur. Conſtat enim, ceu Plinius lib. 16. cap. 40. refert, ex cute et oſſibus. Nam ut in animalibus, ita in toto arborum corpore, cutis, ſanguis, caro, nerui, uenæ, oſſa & medullæ intelligi debẽt. Acini eius eadem ratione qua uel cupreſſus uel lentiſcus pilos inficiunt nigrosq́ꝫ tingunt. Dioſcorides, Inunguntur acinis ſabuci ad nigrum colorem capilli: & Plinius libro 16. Sabuci acinos habent nigros atq; paruos, humoris lenti inficiendo maxime capillo. Nec modo illiti ſed & poti quoq; id agunt, ceu Plinius etiam teſtatur libro 24. cap. 8. dicens: Acini ſabuci tingunt capillum poti acetabuli menſura. *Lumbrici.*) Lumbrici uermes ſunt à lubricitate ſic dicti, multis ac uarijs morbis accomodi: temperatę inter frigus et calorem adurentem qualitatis, & qui humores unde pili tum gignuntur tum ſuccreſcendo augentur, uitiatos & locum iam occupantes, citra utilis confluentis abſumptionem, digerendo diſcutiunt, & influentes inhibent, atque pilorum originem

Marginal notes: *Acinus.* *Bacca.* *Nux.* *Malum.* *Sabucus.* *Lumbrici terreſtres.*

originem corroborant. Vnde capillo tum gignendo & augendo tum flauo & pulchro colore tingendo ſunt idonei. Accipiuntur autem lumbrici uiui, & in ollam, quo fricando ſe mundent, aliquandiu ponuntur, deinde lauantur, et loti cum tantūdem olei in duplici uaſe coquuntur, modo qui dictus eſt ſupra: cocti colantur, et oleum id uſui ſeruatur, & oleum lumbricorū appellatur, multi ac magni ad uaria morborum genera, uſus in medicina. *Oleum lumbricorum quomodo conficiatur.* *Terreſtres.*) Terreni & qui in terra repperiuntur, ad differentiam illorum qui aluum occupant et proprie lumbrici dicuntur, de quibus plura in ſequentibus. *Rediuiuo flore.*) Florem rediuiuum uocat capillorum originem & radicem refloreſcentem, quæ prius ob humores uitiatos languebat, marcebat et quaſi emortua deliteſcebat, nunc autem ob eoſdem priſtinæ integritati medicaminis ui reſtitutos conualeſcit & reuiuiſcit. *Capillorū flos.*

Præterea niueum poterit depellere crinen,
Reſina ex facili terra uiſcoq; coacta.

Reſina.) Reſina eſt lachrymum et liquor craſſus ex arboribus fluens & ſæpius in iiſdē ſua ſponte ſiccatus ad ſolem reſidens. *Reſina.* Naſcitur autem ex terebintho, lentiſco, cedro, cupreſſo, & quas in Europa Plinius lib. 16. cap. 11. cognatas dicit arbores, ex pinu, pinaſtro, picea, abiete, larice & theda. Suntq; omnis reſinę ſummæ ſpecies, ut idem Plinius libro. 24. cap. 6. tradit, duæ. Sicca & liquida. Sicca quæ è pinu & picea fit. Liquida è terebintho, larice, lentiſco, cupreſſo, & ut Dioſcorides lib. 1. tradit, ex picea quoque & teda: qui etiam in ſiccæ genere abiegnā eſſe dicit & eam quę ex teda naſcitur. Pręſtat autem in arborū differentia & omnes alias antecedit, ut Diſcorides ait, terebinthina, poſtquam lentiſcina eſt, quam maſtichen uocant, tum quæ ex picea deſtillauerit & abiegna. Poſt has numerātur quæ ex teda fluxit & pinea. In omnibꝰ autem hiis eligenda quæ odoratiſſima, pellucens, nō adeo ari-

Digitized by Google

da, neq; humens, friabilis & ceræ ſimilis. Natura reſinæ omni, mollire, ſiccare, calefacere, diſcutere & repurgare & adſtringere: uerũ diſcuſſoria uis maior eſt in terebinthina, adſtringens uero in lẽtiſcina. Præterea quanquam modice ſiccet reſina, tamen immodice calfacit, uti Terapeutice lib. 3. tradit Galenus: & ideo ea nemo utetur ſola, nec aliter, niſi cum leuiter refrigerãtibus admixtis, unum ex omnibus medicamentũ fecerit quod ſit temperatum. Vnde Serenus hanc legem obſeruans, terram quæ frigidæ eſt naturæ & capillo tingendo idonea, illi admiſcet. *Facili.*) Molli & quę ad tractandũ ſit habilis, in qua nihil eſt aſperum aut lapidoſum: quorum ſi quid ineſt, tollendum erit. Aut facili, id eſt, uirtutis non uehementis nec acris, ſed temperatæ & corroborantis: quod ſi qua inſit acredo, talis (ut pręcipit Galenus Therapeutice libro. 6.) elui debet. Omnis enim eluendo detrahitur acredo & mordicatio. Lauatur autem terra omnis, ut Plinius libro 35. cap. 15. docet, aqua perfuſa, ſoleq́; ſiccata, ac iterum ex aqua trita & repoſita, donec cõſidat & digeri poſſit in paſtillos, coquitur in calicibus crebro cõcuſſu. *Terra.*) Plura ſunt ad medicinas pertinentia terrę genera, ceu Samia, Chia, Selinuſia, Cimolia, pnigitis, erethria, ampelitis, armenia, ochra, lemnia ſphragis, rubrica ſinopis, & fabrilis et ſi quæ ſunt alię. E quibus capillis tingendis maxime idonea eſt ampelitis, quam pleriq; pharmacitim uocant. Vnde Plinius ait, Medicamentis additur, præcipue in calliblepharis & inficiendis capillis. Siccat, diſcutit & adſtringit terra omnis cuius in medicina aliquis uſus eſt: habetq́; ut Dioſc. tradit, refrigerandi, glutinandiq́; uim pręcipuã & ſupremã, citra omnẽ erodendi uim, niſi mixtam cõiunctamq́; ſibi aliam habuerit qualitatẽ ceu feruidam, quã tamen omnẽ lotura amittit. Videturq́; autor nũc ad illud Martialis alludere: Quid faciem tingis? nam certe non potes illas Rheſina, Veneto nec reſecare luto. *Viſco.*) Cæterũ hic circa calorifica & adurentia illa medicamenta,

Terræ lotio.

Terræ genera.

Terra ampelitis ſeu pharmacitis.

Viſcum.

ma, quædam animaduerſione digna ſunt. Et inprimis canendum, ne nimio & immodico talium uſu in prauas incidamus ægritudines, quod ſæpius incautis uſu uenire ſolet: cuiuſmodi ſunt catarrhus, apoplexia, epilepſia, paralyſis, & conſimiles. Deinde præuidendum etiam cum huiuſcemodi adurentia adplicãtur remedia, ut caute id fiat, ne cutem tangendo, ipſam exulcerent: quare ſemper cum pectine adminiſtrentur, intra cuius dentes primum molle quid ceu bombix ſeu linum ſeu ſpongiæ fru ſtulum aliquod illigetur, deinde in medicamine pecten madefiat, & poſtea cum ipſo madefacto caput pectetur, ſtatimq́ linteolo mundo fricetur, hocq́ toties fiat donec optatus ſequitur effectus. Adhæc antequam talia fiant, prius lauandi ſunt pili ut ſordes auferantur, ad quod maxime idoneum eſt lixiuium è cineribus uitis & alumine: quod quamcũq; rem lotam cum aqua eius omni colori inducẽdo aptam & idoneam facit. Cum autem ita loti fu erint capilli, bene ſiccentur, et poſt ſufficientem exiccatio nem, medicamẽtum adminiſtretur, ſiue oleum id fuerit, ſiue ſuccus, ſiue alius liquor quicunq; ad id idoneus. *Co acta.*) In unum acta & commixta. *Canones.* *Alumen.*

In pulchram ſpeciem nigros flaueſcere crines
Vnguento ciceris prædixit Tullius, autor
Si prægnans artus captiui ſoricis edit,
Dicuntur fœtus nigrantia lumina tingi.

In pulchram.) Splendidam et decoram, qualis eſſe ſolet flaua. Vnde Horatius in Odis Pirrhæ comam pulchram deſcribere uolens, flauam illam uocat cum ait, Cui flauam religas comam. Eſt enim muliebrium capillorum epitheton Flauum. Cęterum manu ſcriptus codex noſter, non IN PVLCHRAM, ſed AD RVTILAM, ſcriptum habet. Eſt autẽ Rutilus color, rufi ſpecies, qui nigroris aliquid habet admixtum, quem quidam hyacinthinum etiam dicunt. Sed qualis proprie ſit color is, docet nos ex Fronto *Rutilus color.* *Hyacinthinus color.*

nis ſententia A. Gellius Atticarũ noctium lib. 2. ubi Phauorino de colorum generibus differenti ſic reſpondet Fronto: Non inficias imus, quin lingua Græca quam tu uidere legiſſe, prolixior fuſiorq́; ſit, quàm noſtra. Sed in his tamen coloribus quibus modo dixiſti, denominandis, nõ perinde inopes ſumus, ut tibi uidemur. Nõ enim hæc ſunt ſola uocabula ruffum colorem demonſtrantia, quæ tu modo dixiſti, ruffus & ruber: ſed alia quoq; habemus plura, quàm quæ dicta abs te Græca ſunt. Fuluus enim, & flauus, & rubidus, & phœniceus, & rutilus, & luteus, & ſpadix, appellationes ſunt ruffi coloris, aut acuentes eum, quaſi intendentes, aut cum colore uiridi miſcentes, aut nigro infuſcantes, aut uirenti ſenſim albo illuminantes. Nam phœniceus, quem tu Græce φοινικοῦν dixiſti, noſter eſt, et rutilus et ſpadix phœnicei συνώνυμα, qui factus Græce, noſter eſt, exuberantiam, ſplendoremq́; ſignificat ruboris; quales ſunt fructus palmæ arboris nõ admodum ſole incocti, unde ſpadicis & phœnicei nomẽ eſt. Spadica enim Dorici uocant auulſum è palma termitem cũ fructu. *Speciem.*) Formam. Species uniuſcuiuſq; rei forma, pulchritudo & decor eſt. Vnde & illud à Porphirio in libro prædicabilium repetitum, dictum eſt, πρῶτον εἶδος ἄξιον τυραννίδος, hoc eſt, primũ ſpecies digna imperio. Vbi multi perperam pro Primum, Priami legunt: quod uel ex Græcis uerbis manifeſtũ eſt. *Flaueſcere.*) Flauos fieri, qui color etiam ruffi ſpecies et appellatio eſt. De quo poſt fuluum ſic etiam idem Fronto apud Gellium refert, Flauus contra uidetur ex uiridi & ruffo & albo concretus. Sic flauentes comæ, & quod mirari quoſdam uideo, frondes olearum à Vergilio dicuntur flauæ. Sic multo ante Pacuuius aquam flauam dixit, & flauum puluerem. Cuius uerſus (quoniã ſunt iucũdiſſimi) libens commemini: Cedo tamen pedem, lymphis flauis flauum puluerem Manibus ijſdem, quibus Vlyſſi ſæpe permulſi, abluam, Laſſitudinemq́; minuam manuum multitudine.

Ruffi coloris appellationes.

Phœniceus color.

Rutilus.

Spadix.

Species.

Flauus color.

Hæc

Hæc ille. *Vnguento.*) Vnguẽtum proprie uoluptuarium eſt, uoluptatis, delitiarum, elegantiæ, ſuaueolentiæ ac luxurię cauſa ad ungenda corpora inuentũ. Cuius faciendi ratio, ut Plinius libro 13. refert, duplex eſt; Succus & corpus. Ille olei generibus ferè conſtat, hoc odorum: hæc ſtagmata uocant, illa hediſmata. Singuli quoq; ſucci nobilia unguenta faciunt. Siccis odoribus conſtant quę diapaſmata uocantur. Nam feces unguenti magmata appellant. Et hæc eſt materia luxus è cunctis maxime ſuperuacui. Verum talium uſus nunc aboleuit. Accipiturq; unguentum modo pro compoſitione medicamẽtaria tenaci, qua ualetudinis cauſa chirurgi ad morborum et uulnerum curationem utuntur. Porrò unguentum Serenus pro unguine accipit, quod ſuccum ſignificat ex quo aliquid ungi poteſt. *Ciceris.*) Cicer leguminis genus eſt, cuius differentiæ plures, magnitudine, figura, colore, ſapore: de quibus libro 18. Plinius. Virtus & natura illi eſt calida cum abſterſione et mundificatione: unde pilorum ſordes detergendo ipſos mundificat & ſplendidiores efficit ſuccus & ius decoctionis ipſorum. *Tullium.*) Reijcit dicti iam medicamenti fidem in Tulliũ, qui quantus in omni doctrinarum genere claruerit, libri ab eo editi ſatis id monſtrant, ſi modo is eſt, qui Cicero appellatur. *Autor.*) Adſertor & inuentor non modo dicti de ciceribus medicamenti, ſed & eius quoq; quod ſequitur de oculorum infantium nigredine formanda. Autor nomen eſt, nõ uerbale, ut quidam exiſtimauerunt, ab augeo; ſed antiquum & primogenium, hoc eſt non ab alio, ſed à ſe natum, generis communis: & citra aſpirationem ſcribitur. Quamuis quidam etiam à Grǽco deductum uelint quod Grǽci αὐθέντην autorem dicant: quod ſi eſſet, potius utiq; per aſpirationem ſcribi conueniret, quod tamen non fit. Nec reprehendẽdus eſt Seruius, qui id primogeniũ eſſe autumat et aſſerit. *Prægnans.*) Mulier uterũ gerẽs et grauida, quęq; iã occupata eſt in generando, quod conceperit.

Vnguentum. *Stagmata.* *Hediſmata.* *Diapaſmata.* *Magmata.* *Cicer.* *Tullius.* *Author.* *Prægnans.*

Digitized by Google

Artus captiui ſoricis.) Muris recens capti membra & corpuſculum. Sorex mus eſt, à ſono quem rodendo facit ſic dictus. Aliqui à mure diſtinguunt: mures quidẽ domeſticos, ſorices uero ſylueſtres eſſe dicẽtes. Et diuerſa eſſe uel ex Columella manifeſtum eſt, dum ait: Si ſerpẽs aut mus ſorexq́; in muſtũ ceciderit. Plin. Sorices & ipſos hyeme cõdi autor eſt Nigidius. Quod ad medicamẽtum attinet, idem aliorũ autoritate, tacito tamẽ autore, Plin. refert lib. 30. cap. 5. dicens: Si oculi nigri naſcentium placeãt, ſoricẽ prægnanti edendũ tradunt. *Fœtus.*) Partus in utero adhuc exiſtentis. *Lumina.*) Oculi. Catullus, Vt ſimul ac noſtros inuiſent lumina colles. *Tingi.*) Colorari & nigros fieri. Et hoc uel cauſa quadam occultiore, uel prægnantis comedentis imaginatione fortiore.

Sorex.

PHTHIRIASI ARCENDAE.

CAPVT V.

NOXIA corporibus quædam de corpore noſtro
Progenuit natura, uolens abrumpere ſomnos
Senſibus, & monitis uigiles incendere curas.

PHTHIRIASI.) Phthiriaſis morbꝰ eſt pedicularis, ubi ex ſanguine & humoribus malis et corruptis intra cutim pediculi generantur & uermes qui φθειρές uocãtur. Theophraſtus de cauſis plantarum libro 2. Omnibus cognati nutrimenti deſiderium eſt, quemadmodum pediculis ſanguinis, ex cuius corruptione generatio eorum exiſtit. Et Plinius lib. 26. cap. 14. Item phthiriaſi, quo Sylla dictator conſumptus eſt. Naſcuntur quoq; in ſanguine ipſo hominis animalia exeſura corpus. Qui hunc morbum patiuntur, à uermibus deducto uocabulo, σκωληκόβροτοι appellantur

Phthiriaſis. φθειρές. σκωληκόβροτοι.

appellantur interdum: quo genere obijt Herodes, ceu diuus Lucas in Actis Apostolorum refert dicens: Καὶ γενόμενος σκωληκόβρωτος, hoc eſt, Et factus eſt obnoxius morbo, quo qui laborant, exedũtur à uermibus. Eodem morbo interiere Democritus, Alcman poeta, Mumius iureconſultus, Ennius belli Seruilis dux, & quos autor hic nominat Pherecides Syrus, & L. Sylla dictator. *Noxia corporibus.*) Nociua & corruptionem interitumq́ adferentia corporibus noſtris, hoc eſt, toti maſſæ corporeę ex artubus & mẽbris cõpactę & conſtitutæ. *Quędam.*) Animalia ceu uermes & pediculos, quos Plinius etiam nunc tineas nunc ſerpentes uocat. Tineas quidem lib. 11. cap. 33. dum infit: Naſcuntur intra hominem tineæ tricenum pedum, aliquando & plurium longitudine, iam in carne ex animi, uiuentium quoq; hominum capillo: qua fœditate & Sylla dictator & Alcman ex clariſſimis Græciæ poetis obiere. Serpentes uero lib. 7. cap. 51. dum ait: Morborum tam infinita eſt multitudo, ut Pherecides Syrus copia ſerpentium ex corpore eius erumpente expirauerit. Et Apuleius floridorum lib. 2. Quin etiam Pherecides Syro ex inſula oriundus, qui primus uerſuum nexu repudiato, conſcribere auſus eſt paſſim uerbis ſoluto loquutu, libera oratione: eum quoque Pythagoras magiſtrum coluit, & infandi morbi putredine in ſerpentium ſcabiem ſolutum religioſe humauit. *De corpore.*) Hoc eſt, ex ſanguine & carne corrupta. Corpus nũc totam maſſam corpoream, nunc carnem ipſam & ſanguinem ſignificat. Martialis, Viuebant laceri membris ſtillantibus artus, Inq́ omni nuſquã corpore corpus erat. *Natura.*) Natura uis quędã eſt diuina, mundi membris à ſe creatis indita. Ariſtoteles auſcultationis phyſicę lib. 2. Naturam diffinit principium & cauſam mouẽdi & quieſcendi eius in quo eſt, primum per ſe, & non ſecundum accidẽs. Hippocrates in libro de natura inſcripto, Naturam uocat quod uti cũcta gignantur, ingenerentúrue, principia ſubminiſtrat. Aliquando

Her.
Democritus.
Alcman.
Mumius.
Ennius.
Pherecides.
L. Sylla.
Pediculi.
Vermes.
Tineæ.
Serpentes.
Corpus.
Natura.

Digitized by Google

uero perfectionē denotat & conſummationē atq; finem: in quo ſignificato eam accipit Ariſtoteles Politicorum lib. 1. cap. 2. ubi inquit: Quale unumquodq; generatione eius perfecta & abſoluta, hāc uniuſcuiusq; naturā eſſe di cimus. *Volens.*) Velle et intēdere dicitur natura quod nō impedita produceret. *Somnos.*) Somnus ſenſuum ligamentum, defectus & impotentia, ob exceſſum uigilandi dicitur. Vigilia uero eorundem ſolutio, cum liberam functionibus ſuis intendere ualēt operā. *Senſibus.*) Vbi enim ſenſus nō eſt, nec ſomnus eſſe poteſt. Solis enim uiuentibus ſenſum habentibus cōuenit tum ſomnus tum uigilia. Et quicquid dormire contingit, idem contingit & uigilare. Eſt autem Senſus nunc ſubſtantiæ nomen ex forma ſenſationem efficiente et materia illam ſuſcipiente compoſitæ: nunc uero ſenſationis, hoc eſt, in ipſo ſentiendi organo obiecti ſenſibilis deprehenſio. Eſtq; duplex. Vna interior, hoc eſt, interioris organi, phantaſia et imaginatio dicta. Altera exterior, organiq; exterioris, uidelicet, Auditio, ſoni in auditu perceptio, Viſio, coloris in uiſu, Odoratio, odoris in olfatu, Guſtatio, ſaporis in guſtu, Tactio, tangibilis qualitatis in tactu ſuſceptio. Eſtq; nūc operationis, nunc potentiæ nomen. *Et.*) Expoſitio eſt prioris, nam quod non dormit, uigilat, modo uigilare & dormire aptum natum ſit. *Monitis.*) Admonitis, ſcilicet per ſomni ablationem ob cruciatus præſentiam: nā quibus ſomnus aufertur, quosq; cruciatus aliquis infeſtat, tales ne dormiant ſed uigilent, deq; rebus ſuis ſolliciti ſint, admonentur & inſtruuntur. *Vigiles curas.*) Vigilias curarum & ſollicitudinum plenas, ab effectu: curæ enim uigilias inducunt, hominemq; inſomnem efficiunt. Quibus enim res quæpiam curæ eſt, hij ſolliciti & inſomnes uigilesq; redduntur. Statius ſyluarum libro 1. Vigilesq; ſuo pro Cæſare curæ.

Naturam uelle. *Somnus.* *Vigilia.* *Senſus.* *Curæ uigiles.*

Sed quis non paueat Pherecydis fata tragœdi?

Qui

Digitized by Google

Qui nimio ſudore fluens, animalia tetra
Eduxit, turpi miſerum quæ morte tulerunt.

Quis.) Ac ſi diceret, nullus. *Paueat.*) Formidet, timeat, & abhorreat. *Pherecidis.*) Pherecides Syrus poeta tragicus & philoſophus percelebris, Pythagoræ præceptor fuit, qui propter deorum contemptũ et iactantiam ſuam, quod deis ſe nunquam immolaſſe, nec minus iucunde ſemper uixiſſe prædicabat, tam diro fato tamq́ exitiali morbo phthiriaſi ab Apolline punitus periјt. *Fata.*) Mortem fatalem, quæ diuinæ prouidentię decreto, et ſuo ordine uti à deo prouiſa eſt, euenit. Hic quęſtio ſe ingerit, quæ apud Philoſophos agitatur, uidelicet, An omnia ex fati præſcripto, neceſſario eueniant? Cuius quæſtionis uis in eo latet, ut quid ſit fatum, pernoſcatur. Sed quia uariæ de hoc & diuerſæ ſunt philoſophorũ opiniones, hinc euenit etiam ut diuerſa de fati neceſſitate ſentiãt, ſintq́ inter ſe ipſi diſcordes. Alij enim, è quorum numero eſt Tullius, fatum è medio tollunt, & nihil eſſe uolunt, quare & fato nihil tribuunt, neq; tribuere quid poſſunt. Alij uero fatum quidem admittunt, ſed non idem de eo ſentiunt. Chryſippus enim Stoicæ princeps philoſophiæ, fatum definit naturalem quandam & ſempiternam indeclinabilemq́ per æternos conſequentiæ ordines, ex quibus connexa eſt, ſeriem rerum. Plato uero & Platonici fatum appellãt uniuerſalis naturæ rationem ſempiternam, eternamq́ legem, quando ſcilicet illa cœleſtium cauſarum ratio ita digeritur, ut exquiſitæ arti dominetur. Et quamuis hij omnia fato tribuant, tamẽ cauſam quoq; à nobis proficiſcentem adhibent. Alij autem fatum appellant, diuinæ prouidentię decretum, ſeu decreti quendam effectũ. Prouidentiam autem nihil aliud dicunt quàm ordinis rerum rationem, quantum diuinæ ineſt menti, quæ omnia diſponit, ordinat atq; prædeterminat. Eius uero ordinis quantũ mobilibus ineſt rebus, explicationẽ & effectum,

Pherecides Syrus.

Fatum.

Digitized by Google

uocant fatum. Et hij omnes cuncta ex fati & neceſſitatis, quam uocant, præſcripto fieri uolunt, nihilq́ eſſe quod non fato regatur. Quibus tamen aliarum opinionum autores ita reclamant, Si omnia fato gubernantur & nihil citra fatalem fit neceſſitatem, haud merito hominum delicta ipſis & uoluntatibus eorum imputantur. Item ſi non ſponte ſed neceſſitate quadam delinquũt & ad maleficia trahuntur homines, inique nocentium pœnæ legibus conſtituuntur, quod tamen cottidie uidemus fieri, ob liberam bene uel male agendi conceſſam nobis uoluntatē. Sed de hijs uide A. Gellium Atticarum noctium libro ϛ. *Tragœdi.*) Tragici poetæ, fuit enim Pherecides poeta tragicus & tragœdiarum ſcriptor. Eſt autem tragœdia poematis genus grande, in quo heroes, duces ac reges introducuntur. Seu ut aliqui diffiniunt, Tragœdia eſt heroicæ fortunæ in aduerſis determinata comprehenſio, qua diſcitur quid in uita fugiendũ ſit: habetq́ principia tranquilla, media ſuſpecta, & exitus triſtes atq́ funeſtos. Dicta uero eſt tragœdia, ἀπὸ τοῦ τράγου καὶ τῆς ᾠδῆς, hoc eſt, ab hirco & cantu. Nam olim Liberalibus (qui Libero patri feſtus erat dies) hircus cantus pręmium proponebatur: hinc Horatius, Carmine qui traico uilem certauit ob hircum. Cur autē eo tunc hircus immolaretur Libero patri, cauſam habes apud Verg. georgicon libro 2. Seu ut alij nolunt, dicta eſt tragœdia à fece quā τρυγὰ appellant, eo quod olim perſonis nondum repertis, fabulas acturi ora fecibus perungebant. Vnde Horatius, Ignotum tragicæ genus inueniſſe camenę Dicitur & plauſtris uexiſſe poemata Teſpis, Quæ canerent, agerentq́ peruncti fecibus ora. Sunt etiã qui à uino, quod τρύξ diceretur, dictam uelint, eam ob cauſam quod Liberalibus uinum cantoribus pro corolario dabatur. Dictum eſt autem τρύξ uinũ, à præcipua eius parte, hoc eſt, à fece: hæc enim uini robur & perfectio eſt. Nam hac exempta facile degenerat, nec ita diu multis in locis uim ſuam obtinet, ſed ante tempus

Tragœdia.

τρύξ.

Digitized by Google

pus deperdit. Cæterũ tragœdia Libero patri ſacra eſt, ceu Apollini comœdia, quæ priuatorum ac ciuium acta comprehendit. *Sudore.*) Sanguine & humore corrupto & putrido. *Fluens.*) Manans & diffluens: in uermes enim ſolutus interijt. *Animalia tetra.*) Vermes & pediculos fœdos, diros & noxios. *Miſerum.*) Pherecidẽ calamitoſum & infœlicẽ. Cum enim in omni uita ſemper iucũde uixiſſet, tandẽ à deis punitus miſerabili ac fœda morte interijt. Comœdia.

Sylla quoq; infœlix tali languore pereſus
Corruit, & fœdo ſe uidit ab agmine uinci.

Sylla.) De L. Cornelio Sylla Plinius iunior in libro de uiris illuſtribus, quem aliqui Suetonio Tranquillo adſcribunt, inter alia hæc: Rep. ordinata dictaturam depoſuit, unde ſpe deceptus Puteolos cõceſſit, & morbo qui phthiriaſis uocatur, interijt. De eodem Plinius naturalis hiſtoriæ lib. 7. cap. 43. ſic etiam ſcribit inter alia: Age nõ exitus uitæ eius omnium proſcriptorum ab illo callamitate crudelior fuit, erodente ſe ipſo corpore & ſupplicia ſibi gignente, quod ut diſſimulauerit & ſupremo ſomno eius cui immortuus quodammodo eſt, credamus ab uno illo inuidiam gloria uictam. *Infœlix.*) Quamuis ſuperbum fœlicis nomẽ ſibi uſurpauerit Sylla, fœlix tamẽ uere non fuit. Nam quem uitæ contumelia quæpiam afficit, cuiq; expetibile quid deeſt, fœlix eſſe qui poteſt? Syllæ uero ſi non aliud, hoc tamen nempe fœlicitati ſuæ defuit, quod ut ipſe, Plinio libro 7. referente, confeſſus eſt, capitolium non dedicauit. Fuit etiam non citra uitæ contumeliã: ipſe enim quanquam graminea (qua nulla nobilior in maieſtate populi terrarum principis, præmijsq; gloriæ) donatus corona, ut Plinius lib. 22. ſcribit, eam tamẽ capiti ſuo proſcriptione detraxit. Nam obſeſſus in toto orbe proſcriptus fuit, & tandem fœdiſſimo morbo phthiriaſi affectus in eodem computruit. Itaq; haud iniuria nunc à Sereno infœlix dicitur. Fœlix nanq; uere dici non potuit,

L. Corn. Sylla.

Fœlix quis.

Digitized by Google

licet falſo fœlicis cognomen ſibi adſcripſerit: merito ſupremum uitæ diem expectaſſet, antequam fœlicem ſe appellaſſet, iuxta Solonis ſententiam, cuius meminit Ouid. metamorphoſeon lib. 3. hijs uerbis: Sed ſcilicet ultima ſemper Expectanda dies homini eſt, diciq́ beatus Ante obitum nemo, ſupremaq́ funera debet. Quanquam Ariſtotiles uiuentes etiã dicit beatos, nam in operatione fœlicitatem ponit. Verum cui hominum pręcipua fuerit fœlicitas, ut Plinij uerbis utar, non eſt humani iudicij, cum proſperitatem ipſam alius alio modo & ſuopte ingenio quiſque terminet. Si uero facere iudiciũ uolumus, ac repudiata omni fortunæ ambitione decernere, mortalium nemo eſt fœlix. Abunde igitur atq́ indulgenter fortuna deciditur cum eo qui iure dici nõ infœlix poteſt. Quippe ut alia non ſit, certe ne laxeſcat fortuna metus eſt: quo ſemel recepto, ſolida fœlicitas nõ eſt. Porrò quia de fœlicitate ſermo eſt, quid ipſa ſit, de humana loquor, Ariſtotelem audiamus, qui Rhetoricorum libro 1. ſic eam deſcribit: Fœlicitas eſt fortuna ſecunda cum uirtute, uel pro re, ſufficientia uitæ, uel uita tuta & iucũdiſſima, uel poſſeſſionum facultas, & corporis uires, cum factiua, conſeruatiua, amplificatiuaq́ horum uirtute. Omnes enim ferè, unum quoddam iſtorum aut plura, fœlicitatem eſſe fatentur. Quod ſi huiuſmodi quid fœlicitas ſit, neceſſe eſt partes ipſius eſſe nobilitatem, multorum atq́ bonorum gratiam, diuitias, bonorum liberorum & multorum procreationem, commodam ſenectutem. Præterea, corporis commoda, ueluti ſanitatẽ, formam, uires, proceritatem, robur ad certandum, gloriam, honorem, proſperitatem, uirtutem ac partes eius, prudentiam, fortitudinem, iuſtitiam, temperantiam. Sic enim ſufficientiſſimus quiſpiam erit, ſi ſibi adſint, quæq́ in ipſo, & quæ extra ſunt bona, cum hęc præter alia nõ ſint. Sunt autẽ in ipſo quæ in anima, & quæ in corpore ſunt. Extra uero, nobilitas, amici, pecunię, honores. Adhęc oportere arbitramur potentiã

Fœlicitas.

& ſo

& fortunā non deeſſe: hoc nanq; pacto uita erit tutiſſima. Hactenus Ariſtoteles. D. Augſtinus de Ciuitate dei lib. 5. fœlicitatē definit eſſe rerum omniū optandarū plenitudinē: quæ ex triplici bonorū genere cōſtat, uidelicet, bonis animi, corporis atq; fortunæ. Et Ariſtoteles Ethicorū lib. 1. expetendarū rerū finē dicit fœlicitatem: & fœlicē uocat eum qui per uirtutē operatur perfectā, & bonis externis ſatis abūdat, & in uita perfecta, & ita eſt uicturus et ſecundum rationem moriturus. Sed de his, ne ſim prolixior, nūc ſatis. *Tali languore.*) Defectione, diſſolutione et morbo phthiriaſi. Languorem proprie uocant morbū leuem ac lentū, qui quamuis lecto non adfigat, tamē quo minus firma ſimus ualetudine, efficit. *Pereſus.*) Exeſus à uermibus & conſumptus. *Corruit.*) Cōcidit, defecit & mortuus eſt. *Fœdo agmine.*) Vermium & pediculorū copia & multitudine immūda, ſpurca & fetida. *Vinci.*) Superari, conſumi & morti tradi. *Languor.*

Sæpius ergo decet mordax haurire ſinapi.
Vel nitro, ac ſale permixtis, acidoq; liquore
Laxatis, ut ſint ſimul allia, tangere corpus.
Aut lachrymis hederę, aut ſucco perducere cedri.

Sæpius.) Multoties & iterato. Nam cum morbus ſit magnus & facile curam nō admittat, ſæpiuſcule medicinam iterare oportet: unica enim & rara medicaminis adminiſtratio nihil efficiet. *Ergo.*) Quoniam phthiriaſis ex magna humorum uniuerſi corporis corruptione & putrefactione gignitur & morbus eſt exitialis: ideo illico adhibenda ſunt medicamina quæ humorum putredinem perſiccent, detergant & uacuent. Nam ſi in huiuſmodi morbo cura tardabitur, hominis quoq; ac uitæ ſalus periclitabitur & interibit. *Decet.*) Conuenit, imò neceſſarium eſt ſi commodum aliquod ſequi debeat. *Mordax.*) Acre, pungēs & efficax, quale in hoc morbo deſideratur medicamentum. *Haurire.*) Sumere & ubertim bibere.

Digitized by Google

Nam ſicuti nec pauca ita nec parua quicquã efficit quantitas. Conuenit autem tritum ſemen ex mulſo bibi. *Sinapi.*) Sinapis herba eſt nota, cuius ſeminis triti & melle conditi nunc frequẽs uſus eſt ad intinctus. Hoc Pythagoras principatũ habere ex hijs quorum in ſublime uis feratur, iudicauit, quoniam non aliud magis in nares & cerebrum penetret. Eo quidã utuntur cum rubrica ad alopecias, pſoras, lepras & phthiriaſes, ut refert Plinius lib. 20. ca. 22. *Nitro.*) De hoc dictũ eſt ſupra capite tertio. Porrò ſemper eligendum eſt optimum quod tenuiſſimarum eſt partiũ, cuiuſmodi eſt berenicium ſiue armenũ. Quod ſi lapidoſum fuerit, uri id atq; diligenter leuigari debet. Vritur autem in noua teſta ſeu olla diligenter operculata ignitis carbonibus donec candeat ſuperpoſitum. *Sale.*) Sal, ut Ariſtoteles meteororum lib. 2. tradit, eſt ut aduſtæ terræ ſpecies, quæ frigido & humido in humorem ſoluitur, calido autem & ſicco cogitur et duratur: oppoſito ad glatiem modo, quæ frigido & humido concreſcit, calido & ſicco ſoluitur. Porrò ſal omnis aut factitius eſt aut natiuus: ſuntq; plures eius differentiæ, de quibus copioſe Plinius libro 31. cap. 7. Dioſcorides libro 5. & Meſue in de ſimplicibus. Eſt autem natura ſali multiplex, et ut Plinus ait, per ſe ignea, ignibusq; inimica, fugiens eos, omnia erodens. Corpora adſtringens, ſiccans & alligans. Defuncta autem ac putreſcentia ita uendicans ut per ſæcula durent. In medendo uero mordens, adurẽs, repurgans, extenuans, diſſoluens. Stomacho tantum inutilis, præterquam ad excitandam auiditatem: idem noxia & tinearum genera pellit in uino potus. Cæterum ſal qui ſicciſſimus, idem & ſalſiſſimus, & quiſquis facile liqueſcit, humidiorq; eſt, idem quoq; ad obſonium & cibum utilior: minoris enim amaritudinis eſt talis. Acer uero & ſiccus ſeruandis carnibus eſt aptior. Eſtq; ſal omnis cibi primũ, maximeq; commune condimentum, auiditatemq; inuitans, ſine quo uita humanior nequit degere, adeo neceſſa-

Sinapis. *Nitrum.* *Nitri aduſtio.* *Sal.*

Digitized by Google

neceſſarium elementum eſt, ut tranſierit intellectus ad uoluptates animi quoq́; , nam ita ſales appellantur, omnisq́; uitæ lepos & ſumma hilaritas, laborumq́; requies, non alio magis uocabulo conſtat. *Acido liquore.*) Aceto. Acidum enim dicitur quod acetum factum eſt. Acetum autem quamuis ad imaginationem ſit humidũ, corpora tamen quæ contingit, ſiccat. *Laxatis.*) Remollitis & diſſolutis. *Vt ſint ſimul.*) Hoc eſt, ut prædictis nitro & ſali & aceto ſint ſimul commixta allia. *Allia.*) Allium non modo cum nitro & ſale acetoq́;, ut autor hic docet, inunctũ, ſed & per ſe tum potum tum inunctum phthiriaſi medetur. Auicenna Canonis li. 2. Bibitur decoctio allij & interficit lendes & pediculos, & inungitur ſuper eos. Plin. lib. 20. cap. 6. Phthiriaſes & prurigines potum curat allium, tuſum item cum aceto & nitro. Dioſcorides idem allium contra pediculos & lendes, ſed cum origani decocto utiliter bibi tradit. *Tangere.*) Contingere & inungere, illinireq́;. Nam ſi inunctio fieri debet, opus eſt tactione. *Lachrymis herderæ.*) Gumi hederæ. Dioſcorides libro 2. Depilat hederæ lachryma, pediculosq́; inuncta necat. Plinius libro 24. cap. 10. Lachryma hederę pſylotrum eſt, phthiriaſimq́; tollit. Galenus itẽ, uti Serapio refert, Gumi eius et proprie nigræ uirtus eſt quæ adurit aduſtione occulta & ideo occidit pediculos & abradit pilos. *Succo cedri.*) Plin. li. 24. cap. 5. Cedri ſuccus defuncta corpora cõſeruat, uiuentia corrũpit, mira differentia, cũ uitã auferat ſpirãtibus, defunctisq́; pro uita ſit. Et ibidẽ, Phthiriaſes perũgere eo nõ dubitauerim, itẽq́; prurigines. *Perducere.*) Hoc eſt, manibus hinc inde ducẽdo atq; fricãdo inũgere corpus.

Acidum. *Acetum.* *Allium.* *Hederæ lachryma.* *Cedri ſuccus.*

Quin etiam furfur mixto medicatur aceto,
Vnda maris lendes capiti deducit iniquas,
Et quicquid crebri defendit ſylua capilli.

Quin etiam.) Inſuper, adhęc. *Furfur mixto aceto.*) Furfur eſt farinæ purgamentum. Cuius duplex diſcrimen eſt et ge-

Furfur.

nus. Vnum quod craſſioribus ramentis conſtat: & alterum quod tenuiore & quaſi pulueris tritura cõſtat, cuius uſus eſt, & uirtus illi calens, ſiccans & repurgans detergensq́ꝫ. *Vnda maris.*) Aqua marina, quæ ſalſa eſt & uirtutis abſtergentis, qua lendes quoqꝫ & tetra capitis animalia curãtur; autore Dioſcoride & Plinio. Quod ſi alicubi ut in mediterraneis haberi non poteſt, arte talẽ faciemus quæ eidem æquiualeat. Sed quo pacto fieri debeat, docet nos Plinius naturalis hiſtoriæ libro 31. cap. 6. dicens: Nec ignoro hæc mediterraneis ſuperuacanea uideri poſſe. Verum & hæc cura præuidit inuẽta ratione qua ſibi quiſque aquam maris faceret. Illud in ea ratione mirum, ſi plus quã ſextarius ſalis cum quatuor aquæ ſextarijs mergatur, uinci aquam, ſalemq́ꝫ non liquari. Cætero ſextarius ſalis cum quatuor aquę ſextarijs ſalſiſſimi maris uim et naturam implet: moderatiſſimum autem putant ſupra dictam aquæ menſuram octonis cyathis ſalis temperari. Et hæc non minoris eſt potentię quàm ipſa marina. *Lendes.*) Lens lendis eſt ex quo pediculus formatur. Fiunt autem lẽdes ex humoribus putridis ceu pediculi: ſed lendium materia magis groſſa eſt & minus apta ad motum, pediculorum uero materia ſubtilior eſt & ad motum habilior. *Iniquas.*) Improbas, fœdas atqꝫ moleſtas. *Quicquid.*) Omnem capitis immunditiem & ſordẽ. *Defendit.*) Tuetur, obuoluit & contegit. *Sylua.*) Copia. Sylua proprie dicitur quæ cedua eſt, et ſi ſucciſa fuerit, rurſus ex ſtirpibus aut radicibus renaſcitur. Et metaphoricως quia ſylua ex frequentibus & copioſis conſtat arboribus, hinc etiam pro aliarum rerum congerie, copia & multitudine accipitur. Et aliquando pro ſubito illo ſcribendi genere quod quadam feſtinãdi uoluptate defluit, eſtq́ꝫ uelut prima materia, cuiuſmodi ſunt ſyluæ Statij Papinij, quas ipſe ſic quoqꝫ deſcripſit, An hos libellos, qui mihi ſubito calore, & quadã feſtinandi uoluptate fluxerant, cũ ſinguli de ſinu meo prodijſſent, congregatos ipſe dimitterem.

Aqua maris.

Aqua factitia marinæ æquiualens.

Lendes.

Sylua.

Pru-

Digitized by Google

PRVRIGINI, PAPVLIS, ET SCABIEI ARCENDIS,

CAPVT VI.

ILLOTVS ſudor, uel copia nobilis eſcæ
Sæpe graui ſcabie correptos aſperat artus.

PRVRIGINI.) Prurigo (inquit Galenus) pruritus quidam eſt cum pauco dolore. Pruritus autē mordicatio eſt ex ſuperfluo corrupto & putri pituitoſo aut bilioſo humore ad partes cutis deducto generata. Et à ſcabie (ut Auicenna dicit) differt in hoc, quod cum pruritu non ſunt bothor ſicut in ſcabie, quoniam ipſa eſt à materia ſubtiliore et minus declinante ad ſalſedinem. *Papulis.)* Scilicet maioribus, & quas Græci ἀγρίας, id eſt feras appellāt. Sunt enim & leues dictæ papulæ, de quibus poſt aget Serenus cap. 11. ſub nomine impetiginis: ſuntq́ cutis paſſiones, ſed apud diuerſos diuerſis etiam nominibus appellatæ. Quare clarioris notitiæ cauſa, non ab re fuerit talium diſcrimina longius proſequi. Itaq; cutis paſſiones denotantia plura ſunt nomina: ceu lichen, lepra, (accipiendo lepram in eo ſignificato quo Græci, nō quo Arabes & medici iuniores accipiunt,) papula, impetigo, pſora, & id genus alia. Vnde ſciendum, quas Paulus Aegineta, Galenus et Græci omnes uocāt λειχῆνας, has Celſo eſſe papulas: quarum bifida eſt ratio, Nam aliæ maiores & ἄγριαι, aliæ leues. De prioribus ſub eodem papularum nomine agit Serenus capite præſenti: de aliis uero capite ut dictum eſt undecimo ſub nomine impetiginis, ſub quo etiam de lichenibus & papulis agunt Nicolus & Gentilis. Auicenna uocat impetiginē non excorticatā, nam excorticatam quoque facit. Vulgo uolatica dicitur. Et quam Græci λέπραν, (nam apud Arabes & medicos iuniores eum ſigni

Margin notes: Aphor. lib. 6. Aph. 25. — *Prurigo.* — *Pruritus.* — *Scabies.* — Libro 4. fen. 7 Tract. 3. ca. 6. — *Cutis paſsiones.* — *Impetigo non excorticata.* — *Volatica.* — *Lepra.*

Elephantiaſis. ficat morbũ, quem Græci et eruditiores, ut Celſus et Sere

nus ac Plinius ελεφαντίασιν uocant: in quo nõ modo cu-

Impetigo. tis ſed & caro & oſſa afficiuntur, eſtq́ uulgo notiſſimus,

Impetigo excorticata. de quo poſt Serenus aget capite decimo.) Quam Græci

inquam lepram, illam Celſus impetiginem, Auicenna im

Pſora. petiginẽ excorticatã uocat. Pſora uero natura haud mul-

Albaras nigra. tum à lepra diſtat, & ab Auicenna albaras nigra uocatur.

Arabes enĩ ψῶραν, baras interpretãtur, quod uel Raſis te-

ſtimonio cõprobatur libro Cõtinentis 25. ubi autoritate

Galeni dicit Cãtharides unguiũ baras ſanare ſi de eis fiat

illinitio cum cerato: hoc autẽ unguibus pſorã patiẽtibus

medicari ſcribit Gal. de ſimplici medicina lib. 11. Adpro-

bãt dicta, tũ remedia quibus hijs morbis medicãtur, tum

horũ definitiones, quas etiã maioris notitię cauſa lõgius

Impetigo. adſcribere nõ pigebit. Inquit Caſſius Fœlix, ut refert Si-

Lichen. mon Genuenſis, Impetigo, Græci λειχῆνας dicunt, Latini

Zerna. Zernas. Naſcũtur ex melancholico humore rotũdo ſche

Serpigo. mate, id eſt figura, in ſuperficie cutis cũ ingenti pruritu et

Papulæ. aſperitate: atq; ubi id malum ſerpere cœperit, ſerpigo dici

tur. De papulis Celſus libro 5. eadem, ait enim: Papula-

rum duo genera ſunt. Altera eſt in qua per minimas pu-

ſtulas cutis exaſperat & rubet, leuiterq́ roditur, medium

habet pauſillo leuius, tarde ſerpit: idq́ uitium maxime

rotundum incipit, eademq́ ratione in orbem procedit.

Altera autẽ eſt quam ἀγρίαν id eſt feram Græci appellant:

in qua ſimiliter quidem ſed magis cutis exaſperatur, exul

ceraturq́: ac uehementius & roditur & rubet, interdum

etiam pilos remittit: quæ minus rotunda eſt, difficilius

ſaneſcit, niſi ſublata eſt, in impetiginem uertitur. Sed le-

uis papula, etiam ſi ieiuna ſaliua quotidie defricatur, ſane

ſcit: maior cõmodiſſime murali herba tollitur, ſi ſub ea

detrita eſt. Galenus item in libro cui titulus ὅροι ἰατρικοί, id

Lichen. eſt, definitiones medicinales, Lichen, ait, eſt aſperitas cu-

Lepra. tis cum magno pruritu. Lepra uero eſt tranſmutatio cu-

tis ad contrarium naturæ habitum cũ aſperitate, dolore,

atq;

Digitized by Google

atq; pruritu & ſquamarum reſolutione, et quãdoq; unã, quandoq; plures corporis partes depaſcitur. At Celſus de impetigine multa libro 5. ubi quatuor eius genera ponit, quibus cutis duritiem & aſperitatem cum roſione & ſquamulis tribuit, quemadmodum etiam omnia in pedibus oriri tradit & manibus, atq; ungues quoq; infeſtare, quos & Plinius item ſæpius leproſos nominat. Quibus manifeſto apparet impetiginem apud Celſum nihil aliud eſſe quàm lepram à Græcis dictam. De pſora uero quod ob naturę cognationem parũ à lepra diſtet, teſtis eſt Paulus Aegineta dicens, Lepra & pſora ſunt in ſuperficie cutis aſperitates cum pruritu & reſolutione ex melancholico humore ortum habentes: ſed lepra quidem cutem profundius depaſcitur, in orbem procedẽs atq; in ea quædam ueluti ſquamulæ reſoluuntur: pſora uero magis in ſummo conſiſtit, uarijsq; modis figuratur, & furfuracea corpora abijcit. Auicenna Fen 7. libro 4. Et de impetigine eſt excorticata propter uehementiã ſiccitatis, & multitudinem profundationis, & eſt ſicut albaras nigra & ſicuti cortices: & de ea eſt non excorticata. Et de impetigine eſt ambulatiua maligna, & de ea eſt ſtans. Idem libro & Fen dictis tract. 2. cap. 9. Albaras nigra, eſt impetigo excorticatiua, & eſt ſcabioſitas accidens cuti, aſpera, uehemens, & facit ſquamas ſicuti piſcium cum pruritu, et eſt propter humorem melancholicum imbibentem de eo quod eſt iuxta ea imbibitione fortiore, quàm in colore imprimat tantum. Hijs itaq; ſimul collatis, ſatis cõſtat dictorum ab initio ueritas, uidelicet terminorum inter ſe concordia & diſſidium. *Scabiei.*) Scabies cutis infectio eſt, & ut Celſus ait, durior cutis rubicundior ex qua puſtulæ oriuntur, quædam humidiores, quædam ſicciores: exit ex quibuſdam ſanies, fitq; ex hijs continuate exulceratio pruriens: ſerpitq; in quibuſdam cito, atq; in alijs quidem ex toto deſinit, in alijs uero certo tempore anni reuertitur. Quo aſperior eſt, quoq; prurit magis, eo difficilius tolli-

Impetigo. *Vngues leproſi.* *Pſora.* *Lepra.* *Albaras nigra.* *Scabies.*

Digitized by Google

Scabiei cauſa ſudoris ſordities.

Sudor.

Probl. lib. 2.

Sudoris modi.

Hemitybium.

Heliosis.

Pſammiſmos. ψάμμος.

ξηρὸς ἱδρώς.

Sudoris exuperantis ratio.

tur: itaq; eam, quæ talis eſt, ἄγρίαν, id eſt feram, Græci appellant. *Illotus ſudor.*) Scabiei curam traditurus autor, morbi cauſas præmittit: è quibus una eſt ſudor, qui dum non abluitur neq; detergitur, in ſorditiem conuertitur, quæ deinde acredine ſua & ſalſedine quam à ſudore contrahit, cutim erodit & ſcabiem facit. Eſt autem ſudor, ut Ariſtoteles ait, excrementi cuiuſdam ſecretio. Et ut Auicenna dicit, ſanguinis aquoſitas, cui pus cholericum eſt admixtum. Et Galenus de ſanitate tuenda libro 1. ſudorem dicit eſſe corporis excrementum halituoſum, quod foris in corporis ſummo per cutis poros atq; meatus emergit atq; excernitur: à quo excremento originem habent ſordes quæ circa omnium cutim ſemper aceruãtur. Porrò ſudorum aliqui per ſe & ſponte, non arte parati, emergũt & profluunt, & hoc ubi uirtus eſt ualida, ſuperfluam euacuare potens humiditatem, ceu fit in criſi et diebus criticis, quando & optime iudicium fit. Vel ubi uirtus eſt imbecilla & corporis conſtitutio eſt praua: quod euenit aliquando plethoricæ copiæ ratione, interdum uero ob cibi ac potus exuperantiam & ingurgitationem. Et qui hijs modis fiunt ſudores, affectarum partium euacuant humiditates. Aliqui uero ex uiolentis proueniunt cauſis & arte parantur: & id etiam duobus fit modis, aut enim balneo ſiue ſudario, quod hemitybium Græce uocant, prolicit: aut ſicco calore, qualis eſt qui inſolatione, æſtiuoq; calore ſecernitur atq; paratur, helioſin hanc uocant: aut qui clibani & furni æſtu elicitur. Item qui harena mouetur calida, & à Paulo Aegineta pſammiſmos uocatur, quod ψάμμος harena ſit eſt ſabulum. Adhæc qui exercitatione, aut labore, aut frictione, aut quoquo modo aliter citra balnei uim mouet aridus ſudor, quẽ ξηρὸν ἱδρῶτα dicunt Græci. Et hij ſunt modi quibus ſudores fiunt. Sed quod exuperãt aliquando, hoc euenit aut corpore rariore laxioreq; exiſtente, aut materiei abundãtia, eiuſue ſubtilitate, aut uirtutis expultricis uehemẽtia, ſeu reten-

retentricis imbecillitate. Cæterum in qua parte corporis ſudor eſt multus & ſuperfluens, ſiue calidus ſiue frigidus is fuerit, ibi ſignificat morbum. Et ſudor multus ex ſomno factus abſq; cauſa manifeſta, corpus uti pluri cibo ſignificat: ſi uero cibum non accipienti hoc accidat, ſcire oportet quod euacuatione indiget, autore Hippocrate aphoriſmorum lib. 4. Vbi Galenus ait, Quod in præſenti aphoriſmo docetur, in uerbo Multus adiecto maxime exiſtit. Si enim ſudor multus non eſſet, poſſet & propter uirium imbecillitatē et corporis raritatē accidere. Ipſius uero multitudo, altera duarum cauſarum fit, uel propter ciborum qui ſunt recenter aſſumpti immoderantiam, uel illorum qui antea. Quod ſi propter recenter aſſumptos, prohibere oportet ne plures aſſumant: quod ſi propter prius aſſumptos, euacuare. Sed de ſudore nunc ſatis ſuperq;. *Copia.*) Multitudo & uſus ſuperfluus, immodicusq;. Nam ubi multus ingeritur cibus, multæ etiam generantur ſuperfluitates, quæ cauſa ſunt non modo ſcabiei, ſed & multarum aliarum quoq; ægritudinum. *Nobilis eſcæ.*) Hæc altera ſcabiei cauſa eſt. Dicitur autem cibus nobilis, qui præ lautus atq; opiparus ad uoluptates atq; delitias cum ſpeciebus aliiſq; rebus aromaticis & ſaporibus apparatur, qualis ferè nobilibus atque diuitibus in continuo uſu ſolet eſſe. Verum huiuſmodi ciborum uſus frequentior & immodicus ſæpiuſcule cauſa ſolet eſſe ſcabiei. Cuius rei teſtis eſt uel Auicenna inquiens: Scabies plurimum quidem generatur ab acceptione in commeſtione ſalſorum & acutorum & amarorum & ſpecierum quæ pro condimento ſunt cibis acutarum & ſimilium. *Sæpe.*) Plurimum, non tamen ſemper. Poſſibile eſt enim aliquem continuo talibus uti cibariis & copioſe, & tamen nihilo ſetius corpus eius talis eſſe conſtitutionis aut exercitii, ut ab eiſdem affici non poſſit, imò potius huiuſmodi ſuperflua conſumendo, iuuari aptū ſit. Non enim quod pluribus ceu otioſis accidit, idem aliis etiam omni

Scabiei cauſa cibus.

Cibus nobilis.

Lib. 4. fen 7. Tract. 3. ca. [illegible]

bus exercitio utentibus accidere oportet.

Ergo lutum prodeſt membris adhibere fricatis
Quod facit ex aſino ſiccatus corporis humor.
Nec pudeat tractare fimum quem bucula fudit.

Lutum.) Fimum, ſtercus, cuius uis eſt calfacere, ſiccare & diſcutere. *Fricatis.*) Scilicet mediocriter & ante medicamenti impoſitionem: per frictionem enim corpus calefit & meatus aperiuntur, ſicq́ præparato corpore medicamenti uirtus facilius penetrat & ſuſcipitur, efficatiusq́ effectum ſuũ exercet. *Ex aſino ſiccatus corporis humor.*) Hoc eſt, Aſini excrementum ſiccum per aluum redditum unà cum urina ſua commixta, quod fimum appellatur. De cuius medico effectu Plinius ſic etiam tradit: Scabiem hominis aſininæ medullæ maxime abolent. Vrinæ eiuſdem cum ſuo luto illitæ. *Bucula.*) Bucula cum ſimplici c. paruus bos eſt ſeu uacca. Vergilius Georgicon libro 1. Aut bucula cælum Suſpiciens patulis captauit naribus auras. Et Georgicon. 4. Aut errans bucula campo Decutiat rorem. Et huius fimus eadem ratione qua aliorum ſcabiei prodeſt. Buccula uero per duplex cc. diminutiuum eſt à bucca, quæ aliquando pro ore accipitur, aliquando uero pro oris lateribus. Cicero: Et quicquid in buccam uenerit, ad te ſcribam. Horatius, ut Iupiter ambas inflatus buccas. Sunt autem, ut Plinius ait, infra malas hilaritatem riſumq́ indicantes buccæ.

Fimus aſini. *Lib. 28. c. 10.* *Bucula.* *Fimus bouis.* *Buccula.* *Buccæ.* *Lib. 11.*

Stercoris ex porco cinerem confundito lymphis,
Sic pauidum corpus dextra parcente foueto.

Stercoris ex porco cinerem.) Hoc eſt, puluerẽ fimi ſuilli. Porcus enim ſuem ſignificat, eſtq́, ut Varro rei ſuæ ruſticæ libro 2. ſcribit, Græcum nomen antiquum, ſed obſcuratũ, quod nunc eum uocant χοῖρον. De cuius fimi medicina ſic tradit Plinius, Puſtulis ſuilli fimi cinis aqua illitus medicatur. Et exinde etiam ſcabiei in qua puſtulæ ſunt, ut dictum eſt. *Lymphis.*) Lympha dicitur aqua. Et inde uinũ lymphatum

Fimus porci. *Porcus.* χοῖρον. *Lympha.*

lymphatum, hoc eſt aqua dilutum, & morbus lymphaticus, id eſt, aquoſus, qui aqua intercus etiam & hydropiſis dicitur. Quamuis etiam lymphati et lymphatici pro furore perculſis, ueſanis & bacchabundis accipiantur. Vnde Vergilius lymphatam uocat reginam, pro mente commotam. Et Catullus in argonautica, Qui tũ alacres paſſim lymphata mente furebant. Item à lympha fit uerbum lymphor, quod eſt lymphatico furore corripio ueſanumq́ facio. Valerius Flaccus, Deus ancipitem lymphauerat urbem. Priſcianus, à lympha uerbum fit lymphor. Nam quicunq́ effigiem nymphæ, à qua lympha dicitur, uiderit, furere non ceſſat. Quos Græci Νυμφολήπτους, Latini lymphatos uocant. Plinius fatuos, & animos uocat lymphantes libro 27. cap. 12. dũ ait, Natrix uocatur herba, cuius radix euulſa uirus hirci redolet. Hac in Piceno à fœminis abigunt, quos mira perſuaſione fatuos uocant. Ergo ſpecies lymphantium hoc modo animorum eſſe credimus, qui tali medicamento iuuentur. Pauidum.) Timidum, formiduloſum. Corpus enim ulceratum ad leuem quidem tactum, deinde etiam ad ſuſpitionem tactus condoleſcit & expaueſcit. Dum enim refricatur & puſtulæ uelluntur, ad uiuamq́ carnem dilacerãtur, dolor quidam inducitur, cuius impatiens, pauidum ac timidum formiduloſumq́ redditur, fricationem et ortum inde dolorem expaueſcens. Dextra parcente.) Manu leuiter tangente, et ita ut pauci ſint manuum circumactus, qui nullo compreſſu ſint graues, & modice celeres, ſed blande innitantur, medium inter molle & durum ſeruãtes modum, quatenus neq́ coactum conſtrictumq́ corpus ſit, neque ultra quàm par eſt laxum remiſſumq́ fiat, ſed legitimum naturæ modum ſeruet: tum inducendum imponendũq́ medicamentum. Foueto.) Fouere, calefacere eſt et calida, tum humida tum ſicca corpori adplicare medicamenta. Indeq́ fomenta dicuntur & fotus, calidorum et humidorum ſiue calidorum & ſiccorum ad corpus læſum appli-

Lymphatum uinum.
Lymphaticum malum.
Lymphati.
Lymphatici.
Lymphor.
Νυμφολήπτοι.
Fatui.
Fouere.
Fomenta.
Fotus.
Fomites.

cationes. Celſus libro 4. cap. 5. de dolore ſtomachi: Proſunt ſicca & calida fomenta. Idem libro eodem cap. 3. de rigore & morbis ceruicis: Deinde opus eſt fomento humido & calido. Et hinc etiam fomites dicuntur, flammæ nutrimenta, & aſſulæ ex arboribus, & ſcintillæ ex ferro candenti malleis excuſſæ.

Proderit ex oleo puluis, quem congerit altum
Dulcibus è latebris patiens formica laborum,
Conuenit hinc tepido lita tradere corpora ſoli.

Oleum. *Oleo.*) Præſertim omphatio, ſeu quod ex oleaſtro fit, quod maiore adſtringendi ui eſt & abſtergit, furfuresq́ & manantia capitis ulcera, ſcabies & lepras exterit, ut autor eſt Dioſcorides. Puluis aceruí formicarum. *Puluis.*) Hoc eſt, aceruorum à formicis è cauernis ſuis egeſtorum terra puluerulenta. *Altum.*) Nomen eſt aduerbij uim obtinens. *Dulcibus latebris.*) Suauibus cauernis et domicilijs, quibus hyeme condũtur et à Formica. frigoris uiolentia defendũtur. *Patiens formica laborum.*) Frequẽs & aſſidua, laborioſaq́ in opere. Horatius, Exemplo eſt nobis magni formica laboris, Ore trahit quodcunq; poteſt, atq; addit aceruo. Plinius libro 11. cap. 30. de ſedulitate illarum inter alia ſic infit, Iam in opere qui labor? quę ſedulitas? ſilices itinere earum attritos uidemus, & in opere ſemitam factã, ne quis dubitet qualibet in re quid poſſit quantulacunq; ſedulitas. Apuleius libro aſini aurei ſexto, ipſam ruricolam uocat, quaſi ruris cultricem diuinam & operariam ſedulam, cum ait, Tunc formicula illa paruula atq; ruricola certatim difficultatis tantæ, laborisq́ miſerta. *Tradere ſoli.*) Inſolare, & æſtiuo calori, ſolaribusq́ radijs exponere, ut malus humor deſiccetur & diſcutiatur.

Feruentes papulas ſapyro curato liquenti,
Aut acido baccho miſcebis farra lupini,
Atq; hoc in calido percurres membra lauacro.

Digitized by Google

Feruentes papulas.) Ardentes: pruritu enim ſęuiunt ac urunt. Vergilius georgicon libro 3. Ardentes papulæ atque immundus olentia ſudor Membra ſequebatur. Galenus λειχῆνας uocat, quæ ſi diu perſeuerauerint, tandem in lepram conuertuntur, in qua maior eſt cutis fœditas & deſquamatio quàm in lichenibus. *Sapyro liquenti.*) Succo liquido herbę ſapyri. Sapyrus, ut exponit Pandectarius, eſt brionia, ſiue ut aliqui codices habent, duabus ultimis detractis literis, bryon. Vtrunque enim in diuerſis codicibus ſcriptum repperitur. Verum utcunque ſit, certum eſt utraque re papulas & congenera cutis mala paulò ante tractata ſanari. Siquidem brioniam & præſertim ſemen ipſius pſoris & lepris utiliter inungi & emplaſtri modo imponi tradunt Plin. & Dioſcorides: bryon uero ſimili modo adhibitum lichenas ſanare teſtantur ijdem. Porrò quid bryon, quid brionia, paulò altius repetendũ. Itaque brionia duarum eſt ſpecierum: Vna, quam ampeloleucen Græci, Arabes feſceram, Latini uitem albam uocant: cuius ſarmenta longis & exilibus internodijs geniculata propinquos frutices & arbores implicando ſcandunt & clauiculis apprehendunt: folia pampinoſa ad magnitudinem hederæ diuiduntur ut uitium, piloſiora tamen: radix, quam quidam cucurbitã reptilium uocant, alba eſt et grãdis raphano ſimilis initio, ex qua prima informatione caules aſparagi ſimilitudine exeunt, cuius ſuccus ante ſeminis maturitatem colligi debet: ſemen in uua quam lupinam uocant aliqui, raris acinis dependent, ſucco rubente, poſtea croci, quo coria depilãtur. Altera eſt quam Gręci ampelon melan, Arabes feſcereſin, Latini uitem nigram dicunt: ſimilis priori præterquam colore: ſemen nigrum, aſparago ſimile: radix foris nigra, intus buxeo colore: naſcitur maxime in frutetis & arundinetis. Ambarum folia, fructus & radix acrimoniã habent, medenturque ſcabiei, lichenibus, id eſt papulis et impetigini, ac reliquis conſimilibus cutis malis inuncta. Verum alba ma

Papulæ. *Lichenes.* *Sapyrus.* *Brionia.* *Ampeloleuce.* *Feſcera.* *Vitis alba.* *Cucurbita reptilium.* *Vua lupina.* *Ampelos mela.* *Feſcereſis.* *Vitis nigra.*

Digitized by Google

ioris efficatiæ eſt in hoc quàm nigra. Hactenus de brio-

Bryon. Muſcus. niamnunc de bryo. Eſt autem bryon muſcus, & hic in triplici differentia. Vnus qui in arboribus. Alius aquaticus quo lapides in fluminibus ueſtiuntur & muſcantur, ut Columellæ uerbo utar. Tertius eſt herboſus, qui in ſaxis humectis & umbroſis locis naſcitur, eſtq; aquatico illo craſſior & procerior, & tum à Græcis tũ à Latinis quod cognomini malo medetur lichen uocatus: de quo ſic tra-

Lichen herba. dit Dioſco. Lichena petris adhærentem ſunt qui bryon, id eſt, muſcum, Romani pariter Græcis lichena dicunt. Muſcus roſcidis petris adhęrens lichen eſt. Hic emplaſtri modo impoſitus ſanguinis eruptiones ſiſtit: inflammationes compeſcit & lichenas ſanat. Inungitur idem utiliter ex melle ictericis: & in os linguãq; deſtillationes cohibet. Hæc ille. Plinius duplicẽ lichena faciens lib. 26. cap. 4. de eiſdem inter alia lichenis mali remedia ſic ſcribit: Lichen uero herba hijs omnibus præfertur, inde nomine inuento. Naſcitur in ſaxoſis folio uno ad radicem lato, caule uno, paruo, longis folijs dependentibus: hæc delet & ſtigmata. Teritur cum melle. Eſt aliud genus lichenis petris tantum adhærens, ut muſcus, qui & ipſe illinitur. Hic & ſanguinem ſiſtit uulneribus inſtillatus, et collectiones illitus. Morbum quoq; regium cum melle ſanat ore illito & lingua: qui ita curantur, aqua ſalſa lauari iubentur, ungi oleo amygdalino, hortenſibus abſtinere. Hactenus Plinius de lichene, cui uis eſt mediocriter ſiccans et refrigerans, exterendoq; purgans et abſtergens. Hãc quod

Hepatica. hepati utilis eſſe debeat comeſta, nunc hepaticam uocãt, ſed falſo, non enim hepati utilis eſt, quamuis ictericis qui plurimum hepatis uitio laborant, medeatur. Non enim intus ſumpta cum melle morbum ipſum tollit, ſed extra potius illita colorem naturalem ipſis reſtituit. Verum ſi qua herba eſt quę ob excellentem iuuandi hepar proprie-

Eupatorium. tatem; hepatica dici debeat, tunc illam eupatorium eſſe dixerim: non quidem illã quæ paſſim in foſſatis naſcitur,

&

Digitized by Google

& nunc pro eupatorio accipitur, ſed eam quam nunc,licet falſo,agrimoniam appellamus: cuius ſemen & herba ipſa utiliter bibitur cum uino iocinoroſis,teſte Dioſcoride.Nam,ut ſexto de ſimplici medicina tradit Galenus,hepati bona eſt,& obſtructiones eius expurgat,ipſumq́ cõfortat.Et idem in libro de antidotis, affectum hepar ſæpius hac herba efficaciter adiutum aſſerit.Sed de hoc tantilla ſufficiant.Demum ne id prætercam,ſcriptus qui mihi eſt codex,non Sapyro, ſed Oleo ſcriptum habet.Quæ lectio minus mihi arridet, quoniam uti Galenus tradit, oleum per ſe inimicum eſt ulceribus, in papulis uero exulceratio eſt,quæ cum exiccatione indigeat,& oleum per ſe tale non præſtet,ſed contrarium potius, inutilis etiam erit eius adminiſtratio. *Acido baccho.*) Vino acetoſo & aceto ipſo uini, quod ut Dioſcorides tradit, ad lepras & *lichenas* facit,cum aliquo eorum, quæ his malis accommodata ſunt,mixtum. Et Plinius libro 23.cap.1. Contra lichenas,inquit,& bibitur & imponitur. *Farra lupini.*) Farinam lupini. Far antiquitus de omni fructu dicebatur, quoniam id terra ferat.Et ab eo farina dicta eſt. Lupinus autem leguminis genus eſt,compreſſæ figuræ, amari ſaporis:quod,ut Plinius libro 18.cap.14.tradit,cum ſole,heliotropij more,quottidie circumagitur, horasq́ agricolis etiam nubilo demonſtrat.Huius medicam uim,quam hic tradit Serenus,comprobat Plinius libro 22.cap.25.dicens, Lupinorũ farina aceto ſubacta, papulas pruritusq́ in balneis illita cohibet,& per ſe ſiccat ulcera. Dioſcorides uero lupinorum farinam ſimpliciter cutem purgare, & ipſos in cæleſti aqua decoctos uſq; dum in ſuccum leneſcant faciem exterere dicit,papularum uero eruptiones utiliter foueri decocto eorum,ſed additis pipere & ruta. *Percurres.*) Perduces, peruolues atque perunges. *Lauacro.*) Balneo.Lauacrum locus eſt ubi lauantur homines, balneum.

Agrimonia. Oleum. Acetum. Far. Lupinus. Lauacrum.

Pruritus autem ſalſos leuat humor aceti,
Siue maris rapidi ſudor, cochleæq; minutæ,
Quarum contactu perimetur acerba libido.

Pruritus ſalſus. *Pruritus ſalſos.*) Hoc eſt, ex humore acri & ſalſo generatos, materia enim ex qua fit pruritus, phlegma eſt, ſiue pituita, non omnis, ſed quæ acredine & ſalſedine participat. Pituita. Sunt enim plures pituitæ differentiæ. Verum pituita, ut Auicenna finit prima primi, ſanguis eſt incoctus. Sed melius Galenus libro 1. præſagiorum Hippocratis, Pituita, inquit, excrementum eſt ſemicocti alimenti. Et de locis affectis libro 3. cap. 5. ait: Pituitoſi. Cum ſimpliciter dicimus, pituitoſos quidem eos nominamus, in quibus humiditas ſimul atq; frigiditas dominatur, quamuis magnæ peculiaresq; interim differentiæ eius inueniantur. Pituitæ differentiæ. Pituitæ enim unum genus eſt, quod quottidie uel ſcreando uel uomendo uel emungendo educitur, uaporoſo ſcilicet ſpiritu plenum, ut ne ſenſum quidem lateat, ipſum eſſe diſſimilare. Aliud uero genus, ſimilare quidem uidetur, licet fortaſſe non ſit, qualis eſt crudus humor, qui in urinis ſubſtat, à Praxagora uitreus appellatus. Atq; ex hoc genere eſſe uidetur ſaliua, quæ neq; fluida admodum eſt, neq; aquoſa. Saliua. Verum ſaliua non unica duntaxat qualitate guſtum afficit, nedum uniuerſa pituita. Sæpenumero enim & acrem & acidam & ſalſam in ore ſaliuam manifeſte deprehendimus, ueluti cum ſani degimus, nulla qualitate infecta ſed perinde quaſi aquoſa, ſaliua guſtui offertur. Item de differentijs febrium libro 2. cap. 6. tradit ſe & eos qui Hippocratem imitari, & tum ueterum tum aliorum ſcriptorum conſuetudinem ſeruare uoluerint, pituitam appellare humorem, quiſquis in corpore frigidus ſimul & humidus fuerit. Cuius plures ſunt ſpecies. Vna multũ frigida, quæ calido concluſa loco, maximos ac uehementiſſimos dolores concitet: & talis humor fuſo uitro ſimilis uidetur. Altera uero ſpecies pituitæ, eſt quàm excreantes ſæpe expuunt

puunt quidam, ſenſibilem obtinentem dulcedinem: & hæc haud exacte frigida eſt. Tertia autem ſpecies eſt, alia quidem ipſis expuentibus acida apparens, quæ minus quàm uitrea, magis quàm dulcis frigida eſt: quemadmodum altera ſalſa habetur, aut ob putrefactionem, aut ob permixtionem ſalſę ſeroſæ humiditatis. At uero uitrea pituita forſitã acidæ qualitatis particeps eſt, ita ut omnes differentiæ tres exiſtant: acida, dulcis, ſalſa. Verum uitreum humorem idem Galenus de locis affectis libro 2. ſic dictum tradit à Praxagna, eo quod fuſo uitro tũ colore tũ ſubſtãtia haud abſimilis ſit, et quia frigidiſſimus exiſtat: hoc aũt quod frigidiſſim⁹ eſt, haud obſcure percipi ſenſu tactus, tum ipſorum qui illum excernunt, tum aliorum quoq; qui confeſtim ipſum tetigerunt. Sed de pituita & differentijs eius ex Galeno hactenus. Ex quibus quinq; diſtinctæ inuicem pituitæ ſpecies ſic colliguntur autore Ioãnitio. Vna quæ ſalſa eſt cæteris calidior & ſiccior, cholerico humore infecta. Altera dulcis, humectationi & calori attinẽs, humore ſanguineo infecta. Tertia uero acris & acida, frigida & ſicca, humore infecta melancholico. Quarta, uitreus dictus humor, qui ex magna frigiditate & coagulatione naſcitur. Quinta autem, quæ nulla qualitite affecta & ſaporem non habens, propriam retinet frigiditatem & humiditatem. *Leuat.*) Tollit, diſcutit & ſanat. *Humor aceti.*) Acetum, quod autore Dioſcoride, pruritus lenit & reprimit ac diſcutit. Aceto enim, ut Plin. tradit, cum ſumma uis ſit in refrigerando, nõ tamen minor eſt in diſcutiẽdo. *Maris ſudor.*) Hoc eſt, maris ſpuma, quę in extremis littoribus maris ac ſcopulis relicta inuenitur uirtutis ſiccæ detergentis & mundificãtis. Auerrois, Spuma marina uirtutem habet abſterſiuam & mundificatiuam cũ qualitate calida, quibus uiribus, pruritibus, pſoris, lichenibus et ſimilibus medetur affectib⁹. Et quod hic cõtra pruritũ de maris ſpuma traditur, id Dioſcorides et Plin. cõtra eoſdẽ pruritus & pſoras & lichenas de maris

Acetum.

Spuma maris.

Maris ſudor.

Spuma. aqua teſtantur. Porrò quia de ſpuma nunc agitur, ſciendum ſpumam quamlibet ex duarum ſubſtantiarum permixtione conſiſtere: altera aëria & ſpirituoſa, altera humida & pituitoſa: mixtio autem earum fit, ambabus in multa perfractis, & multis mutuo complexu paruis ampullis ab ipſis effectis. Ambarum uero ſubſtantiarũ confractum & mixtionem facit nonnunquam motus uiolentus uel utriuſq; uel alterius tantum, ut in mari ex uehementi & uiolento uentorũ afflatu in multas & exiguas partes attrita aqua: nonnunquam uero caliditatis copia & fortis calor id efficit, ut in polentis atq; lebetibus. Et hanc duplicem ſpumæ generationẽ non ſolum in exteris rebus, uerum etiam in animalium corporibus inuenire licet. Cũ enim adſunt ex morbo comiciali conuulſiones, uehemẽtia motuum ſolet ſpumã generare. In capris uero ira percitis, calor. In equis autẽ currentibus utraq; cauſa uigorem habet. Cæterum ſpuma ſolutu difficilis fit, aut ratione humoris, aut ratione humoris ſimul & ſpiritus. Quoties enim is qui perfringitur & quo ſpiritum circum plectente ampullas contingit generari, tenacem habuerit humor cõſiſtentiã, non facile ſolubilis ſed ſtabilis perficitur ſpuma. Potiſſimum aũt quoties ambo cõcurrunt, tum humor qui ſpiritum intra ſe claudit, craſſus ac glutinoſus, tum aër ſeu ſpiritus etiam qui includitur turbulentus ac nebuloſus. Autor Galenus in expoſitione aphoriſmorum & prognoſticorum Hippocratis. *Rapidi.*) Aeſtuantis, furioſi, trucis et uesani. Horatius, Qui fragilem truci commiſit pelago ratem. Catullus, Rapidum ſalum tuliſtis, truculentaq; pelagi. *Cochleæ minutæ.*) Idem teſtatur

Cochleæ. Plinius libro 30. cap. 3. dicens: Sedant pruritum cochleæ minutæ latæ cõtritæ illitæ. *Contactu.*) Attactu, approximatione & illinitione. *Acerba libido.*) Grauis & moleſta ſcalpendi fricandiq; cupiditas, quam pruritus inducit.

Libido. Eſt autem libido generale uocabulum omnis cupiditatis, autore Auguſtino. Plinius libro 17. cap. 18. Neq; enim

anima

animalium tantum eſt ad coitũ auiditas,ſed multo maior eſt terræ ac ſatorũ omnium libido,qua tempeſtiue uti plurimum intereſt conceptus,peculiare utiq; in inſitis, cum ſit mutua cupiditas utrinq; cœundi.

PHRENESI ET CAPITI PVRGANDO.

CAPVT VII.

EX uitio cerebri phreneſis furioſa mouetur,
Amiſſasq; refert frendens amentia uires.

Phreneſis.

PHRENESI.) Per phreneſin intelligit omnem mentis uacillationem & alienationem,inſaniæq; genera omnia.Sunt enim plura ipſius genera, præcipua tamen phreneſis, mania & melancholia. Quorum phreneſis proprie cerebri paſſio eſt,principales actiones eius lędens, mentemq; commouens & inſanire faciens, à pallida ſeu flaua bile proficiſcens.Suntq; differentiæ ipſius, ut tradit Galenus de locis affectis libro 3.cap.1. ſimplices quidem duæ, & ex hijs compoſita tertia.Quippe ſunt phrenetici quidam,qui de hijs quę oculis offeruntur,recte(quantum ad ſenſitiuam notitiam,et imaginandi potentiam pertinet)iudicant,cogitando uero et diſcernendo à naturali iudicio aberrant, animoq; deſipiunt. Alij contra cogitatione & mente quidem non falluntur,ſed imaginatione & ſenſibus difformiter mouentur.Tertij uero ſunt qui ubi mens imaginibus addicta eſt,ſimul & ſenſus & cogitationis uitio laborant,& talium perfecta eſt phreneſis.Aliud inſanię genus eſt Mania,cerebri etiam uitio contingens, furorem & ferina deliramenta inducens:tales enim affecti, audaces, præcipites,tumultuoſi & cõtumelioſi fiunt.Cuius cauſa eſt flaua bilis in cerebri corpore abundans,præaſſata ta-

Phreneſis ſpecies.

Mania.

men & ad atræ bilis naturam accedens. Tertium cerebri uitium & inſaniæ genus eſt, quod ab atra bile ſeu melancholico, frigido turbidoq́ humore contrahitur, & melancholia appellatur; à Paulo Aegineta ſic definitum, ἡ μελαγχολία, παραφροσύνη τίς ἐστιν ἄνευ πυρετοῦ ἐπὶ μελαγχολικῷ μάλιστα χυμῷ γενομένη, hoc eſt, Melancholia eſt inſania quædam ſine febre à melancholico maxime humore proueniens. Et taliter affecti melancholici dicũtur, quorum præter naturam uiſa nõ ſemper eodem genere continentur, uariæq́ ſunt ipſorum imagines, timorq́ nunquam illos deſerit, ſed timent omnes, mœrẽt, uitam damnãt, et odio habent homines, de quibus plura Galenus libri tertij de locis affectis ſiue de interioribus capite ſexto. Et hęc de inſaniæ generibus quatenus propria primariaq́ cerebri affectione fiunt. Nunc de his quæ non primo & per ſeipſa ſed per compatiendi rationem fiunt, quales ſunt alienationes et deliria in febribus accidentia, quæ nec maniam, nec melancholiã aut phreneſim, ſed paraphroſynen potius nuncupamus. Eſtq́ delirium tale acutiſſimæ febris accidens, ex multis calidis ad ipſum cerebrum elatis uaporibus proueniens, unde etiam talium affectus ſubito accidunt & quieſcunt, & quoties morbus declinat, delirium quoq; mitigatur, quod non fit in alijs. Mania enim & melancholia citra febrem accidunt, phreneſis uero quamuis cum febre ſit, eius tamen delirium, etiam febrium mitigato uigore, non quieſcit. Phreneticis enim, febris, unum quoddam accidens diſpoſitionum cerebri cenſetur, nec ſubito etiam nec affatim, ſed paulatim & accidit & quieſcit hic affectus, & antequã inualeſcat, ipſum non pauca præcedunt accidentia, phrenetica uocata indicia, quorum copioſius meminit Galenus libro 5. de locis affectis. Vbi etiam docet quomodo phreneſis dignoſcatur à delirio, quod ob ſepti tranſuerſi affectum accidit, & à phreneſi non multum diſtat, iugiter enim infeſtat, quod ob nullius alterius partis uitium fieri ſolet: atque

Melancholia.

Alienationes per conſenſum.

Paraphroſyne.

Delirium à ſepto tranſuerſo.

Digitized by Google

adeo continuum delirium id eſt, ut hac parte inflammatione affecta phreneticos euadere putauerint ueteres, quare eam φρένας, hoc eſt, mentem appellauerunt, tanquã ſapiẽti parti quid acciderit. Eſt et aliud delirij genus quod ob oris uentriculi uitium accidit, uidelicet, ubi uitioſus humor in eo exaugetur aut neruoſæ partes inflammantur. Solet enim neruoſis partibus inflammatis prõptius quàm reliquis, delirium ſuperuenire, idq́ꝫ aſcendente ad caput interdũ per cõtinuas partes ſolo calore, interdum uero ſpiritu uaporoſo, uel fumoſo, aut fuliginoſo. Adhęc ſunt & aliæ quibus per conſenſum caput afficitur, deliriorum cauſæ, quas Serenus in textu recenſet, de quibus ſuo loco mox dicemus. Demum ſolet à uentriculo proficiſci hypochondriaca flatuoſaq́ꝫ pręcordiorũ uocata affectio, quam melancholica triſtitia, deſperatio & mœſtitia ſequitur, & quæ ad melancholiæ accidentia nihil reliqui facit. In huiuſmodi autem affectu, uidetur quidem in uentriculo ipſo eſſe inflammatio: ſanguis autem in parte inflammata contentus, & craſſior & atræ bili magis conformis: unde ſublata ad cerebrum ab atra bile euaporatione, melancholica eueniunt in mente accidentia, ceu metus & mœſtitia. Sed de hijs nunc ſatis. *Capiti.*) Cerebro, cuius phreneſis proprie affectio eſt, & reliqua inſaniæ delirijq́ꝫ genera ad idem referuntur. *Purgando.*) Emundãdo, euacuando & ſanando. Differt autem ab euacuatione purgatio: quoniam hæc proprie alienæ materiæ & humorũ qui ſua qualitate moleſtant & affligunt, eductio eſt. Euacuatio autem ubi propria materia quantitate exuperans & humores omnes æqualiter uacuantur. *Ex uitio cerebri.*) Hoc eſt, propter cerebri affectum et actionum ipſius lęſionem. *Phreneſis.*) Huius dictionis penultimam alij breuẽ, ut hic Serenus, alij uero longam proferunt. Iuuenalis: Cum furor haud dubius, cũ ſit manifeſta phreneſis. Martialis: Declamas in febre Mathon, hanc eſſe phreneſim. *Furioſa.*) Quæ furit ſeu furorem inſaniamq́ꝫ facit. Nullus

Phrenes.

Delirium ab ore uentriculi.

Hypochondriaca affectio.

Purgatio.

Euacuatio.

Phreneſis penultima ſyllaba anceps.

Deſipientia omnis pericu-

enim furor, nulla inſania, nulla deſipientia non furioſa, nulla ſecura, nulla nō periculoſa eſt: alia tamen alia leuior eſt & ſecurior: minus enī periculoſa eſt, quę cū riſu eſt: periculoſior uero, quæ ſerio fit & cum ſtudio: & omniū periculoſiſſima, quæ temeraria. Vnde Hippocrates in aphoriſmis ait, Deſipientiæ quæ cum riſu fiunt, ſecuriores: quæ uero cum ſtudio, periculoſiores. Fiunt autem omnes (ut ibidem Galenus docet) patiente cerebro, ſiue primo & per ſeipſum, ſiue per compatiendi rationem. Differunt autem inuicem per cauſas ipſas efficientes. Alia enim ex ſola fit caliditate ſine humore uitioſo, ſimilis quodammodo ei quæ ex ebrietate contingit: alia uero ex flaua bile, cum ſtudio perficitur: alia uero ſatis furioſa ex flaua bile multum exuſta, ut iam ad atræ bilis naturam accedat. Vbi animaduertendum eſt, quod atra bilis quędam ex flaua bile ſuperaſſata gignitur, quę omnino moleſtiſſima eſt. Quædam uero ex ſanguinis fece, quę craſſior quidem eſt illa ſecundum ſubſtantiam, ſed plurimum differens prauitate qualitatis. Et hanc quę eſt ueluti fex ſanguinis, cum quis proprie loqui uoluerit, nondū atram bilem, ſed humorem melancholicum nominabit: ex nominum uero abuſu & improprie aliquando atra bilis uocabitur: quoniā ſi non prius euacuetur, paulo poſt atra futura eſt. *Mouetur.*) Agitatur, concitatur, furit & inſanit: ſeu cauſatur, oritur & generatur. *Amiſſas uires.*) Virtutes animales tum motus cōpotes tū imaginatiuā, cogitatiuam & memoratiuā facultates deperditas. *Refert.*) Reuocat & renouat: id tamen apparenter ſolū: nā reipſa omnibus tum corporis tum animi uiribus ſanis deſtituti ſunt: quamuis aliquando et agiles et prudentes ſibi uideantur cum tamen nihil horum illis firmum & ſanum ſit. *Frendens.*) Fremens, tumultuans & ſtridens. Tales enim furore & rabie perciti, dentibus aliquando frendere ſolent: quo ſigno præſente, mors haud procul abeſſe dignoſcitur, uel Hippocratis teſtimonio præſagiorum lib. 1. cum ait,

Lib. 6. Aphor. 53.

Atra bilis duplex.

Humor melancholicus.

Digitized by Google

ait, Si quis delirans dentibus ſtrideat, admodum exitioſum iam eſt, hoc eſt, uti Gal. ait, ualde exitioſum, quod eſt quidem non multo poſt, ſed cito moriturum ægrum. *Amentia.*) Dementia, furor, inſania, alienatio, uehemens mẽtis commotio et perturbatio. Sic dicta ab A priuatiua particula, quaſi ſine mente, hoc eſt, ſine conſilio, diſcretione, & quo ſapimus animo. *Amentia.*

Siue calens febris iactatos exedit artus,
Siue meri guſtus, ſeu frigoris efficit aura.

Calens.) Ardens. Eſt enim calida & ſicca paſſio febris. Nã ad igneam natiuę caliditatis conuerſio. *Febris.*) Inter inſaniæ, quæ non primaria cerebri affectione ſed per compatiendi rationem accidit, cauſas, una eſt febris ipſa. Et hoc bifariam: Primo quia per eam calidi uapores ad cerebrum aſcendentes, ipſum perturbant & animæ actiones corrumpendo, furorem & inſaniam faciunt. In confeſſo autem iam eſt tum apud medicos tum apud philoſophos etiam ſummos, quod & humores & omnino corporis temperatura, animæ actiones uariare poſſũt: & quod animæ potentię, corporis temperaturam ſequuntur. Et non modo febris, ſed alij plurimi quoq; morbi calidi & bilioſi, phreneſim, inſanias atq; furores efficiunt, quando ſcilicet multos uapores ad caput tranſmittunt & eiſdem cerebrum conturbant. Secundo, quia calor in febribus prę ſertim ardentibus & cauſone, omnium membrorum humiditates deſiccat atq; conſumit, per quarum & maxime earum quæ in cerebro ſunt, conſumptionem atq; deſiccationem, ſæpius etiam deſipientiæ cõtingere poſſunt, præſertim ubi uigiliæ adſunt. Vigiliæ enim, uti Galenus in aphoriſmorum expoſitione teſtatur, ex hijs ſunt quę maxime euacuant & exiccant, atq; ideo deſipientiam faciũt, immodicæ ſiccitatis ratione, & quia in longis etiam uigilijs bilioſior redditur ſanguis. Ex quibus manifeſtum eſt non omnes inſaniarum ſpecies à repletione fieri, ſed ali- *Febris quid.* *Febris inſaniæ cauſa.* *Vigiliæ inſaniæ cauſa.*

Digitized by Google

quando etiam ex defectu. *Iactatos artus.*) Membra inquieta & hinc inde mota. Solet enim in huiuſmodi febribus ardentibus & calidiſſimis, membra quoq; inardeſcere, & inde inquietari, ex qua inquietatione inordinate mouentur & iactantur. Vbi uero febris non fuerit talis, & æger nihilominus membra non ex more componit, ſed inæqualiter diſpergit, hoc non inquietationis modo, ſed & malitiæ ſignum eſt, teſte Hippocrate præſagiorum libro 1. ubi inſit: Vbi pedes nudat æger, & hos non admodum calidos, ac ubi manus, ceruicem, & crura inæqualiter diſpergit, malum eſt, & angoris, inquietationisq; ſignum. Et paulo poſt ſic ait, De manuum motione huiuſcemodi notas perpende. In acutis febribus, in peripneumonia, phrenitide, capitis dolore, ſi quis manus faciei admouerit, ut inde quippiã ſuperuacue uenetur, aut feſtucas carpat, aut à ueſte floccos, aut à pariete ſtipulas auellat, id omne malum & exitiale eſt. In phrenitide quidem quia princeps ſedes affecta eſt, in alĳs uero propter magnitudinem eorum. *Excedit.*) Depaſcitur, exhaurit & exiccat. *Meri guſtus.*) Hoc eſt, uini & preſertim meratioris potus et ingurgitatio. Quod autem uini potus deſipiẽtiam faciat et mẽtem commoueat, teſtis eſt uel Hippocrates in aphoriſmis dicens: Ex multa potatione, rigor & deſipientia, malum. In cuius aphoriſmi expoſitione Gale. ait, Quod quidem multa potatio, non aquæ ſed uini potionẽ ſignificat, unicuiq; manifeſtum. Deſipiunt autem ex talibus potionibus aliqui capite oppleto plurimo ſanguine ac ſpiritu calido, ob hanc ipſam uero cauſam, & calidiores redduntur, præcipue quidem caput, ſed & corpus uniuerſum. *Frigoris aura.*) Hoc eſt, aër & uentus frigidus. Et hoc eſt quod Hippocrates tradit libro aphoriſmorum tertio dicens: Autumno uero & plurimi, uel æſtiui morbi fiũt, & furores, & atræ biles. Quomodo autem id accidat, docet nos in eiuſdẽ aphoriſmi expoſitione Galenus dicens, in autumno & æſtiuorum morborum permultos fieri,

Vini potus inſaniæ cauſa.

Lib. 7. Aph. 7.

Frigus aeris, inſaniæ cauſa.

ma-

manente adhuc æſtiuo humore flaua bile ſcilicet in ipſo: frigidum enim exiſtit hoc tempus, & bilem ipſam æſtiuo tempore exaſſatam excipit. Neq; , ſicuti æſtas ueri ſuperueniens humores euacuat, ita & autumnus æſtiuos: ſed contrarium ex toto accidit. Nam ex partibus extimis, cu tem duriorem efficiendo & ſubſtantiam eius condenſando, diſſlari prohibet & ad intimas ducit: qui deinde intus detenti, & cerebri actiones lædentes, phrenitides & alia inſaniarum genera efficiunt.

Conueniet calidis pecudum pulmonibus apte
Tempora languentis medica redimire corona.

Calidis.) Naturali calore adhuc præditis. Accipitur enim ex ouillo genere ſiue mas ſiue fœmina fuerit pecus, & iugulatur, ſeminecicꝫ adhuc pectore aperto pulmo extrahitur, qui extractus natiuo calore nondum extincto ſed calẽs adhuc capiti utiliter adplicatur & imponitur. Non quod actuali illo calore membrum & cerebrum calefieri debeat, cum aliâs ſit nimis calefactum, ſed quo meatuum capitis obſtructiones reſerando, facilior uirtutis medicamenti ad interiora fiat tranſitus. Si enim frigidus applicaretur, cutem condenſando, meatus occluderet, quo minus uirtus ſua ad interiora penetrare poſſet, præſertim cum poteſtate frigidus ſit pulmo & humidus, ſoporiferusq;: quibus uiribus maxime opus eſt in huiuſmodi ægritudinibus calidis, teſte Galeno qui, therapeutice libro 13. ſic ait: In phrenitide, ſopire ac ſtupefacere principem facultatem oportet, cerebrũ ſcilicet quod ſupra modum incaluit refrigerando. Cæterũ ſi talis cum natiuo calore pulmo haberi nõ poterit, tũc coquẽdo calefaciendus, quî habetur, in decoctione capitis & pedum ſuorum ſeu in aqua ſimplici, & ſic calens capiti imponẽdus, toties quoties opus fuerit iterando. Et dictæ decoctioni, ſi libitum fuerit, addi poterunt cortex papaueris albi, Hyoſcyami, flores uiolarum, roſarum, nymphææ, & anethum. Et hu

Caloris uis.

Pulmonum natura frigida & humecta.

iuſmodi remedio plurimũ utuntur tempore noſtro medici Bononienſes, & ego ſæpius uſum eius cõtuliſſe uidi. *Pecudum.*) Ouium. Pecus pecoris ſeu pecudis, utrunque enim dicitur, proprie omne animal quod ſub hominis imperio è terræ pabulo paſcitur, ſignificat: quamuis aliquando etiam pro omni animali præter hominem accipiatur, autore Capro grãmatico. In pręſentia tamen pro ouilli generis animali accipitur. *Pulmonibus.*) Pulmones multitudinis numero dixit, non quod plures ſint in animali: nam unicum tantum habet unumquodque: ſed quia diuiſus in duas fibras, quemadmodum ungula bubula: quam diuiſionem nos etiam tum ex hominis ac reliquorum animaliũ anatome, tum ex Ariſtotelis & Auicennæ, ut alios interim omittamus, teſtimonio agnoſcimus. Ariſtotelis uerba, quæ libro de hiſtorijs animalium primo ſcribit, hæc ſunt: Bipartitus pulmo omnium, ſed in animal generantibus diſtinctio non æque apparet, minimeq; in homine, eſt eñim hic ſimplicior, nec ita multifidus ut nonnullorum generantium animal, eſt. Auicenna uero decima ſen canonis libri tertij, Pulmo, inquit, duas habet diuiſiones, quarum una tendit ad dexteram, & altera ad ſiniſtram: et hoc ideo ne ceſſet anhelitus propter nocumentum adueniens uni duarum partiũ. Porrò quod ad multitudinis numerum & prolationem eius attinet, ſic etiam eodem protulit Plautus in Curculione dicens: Pulmones diſtrahuntur, cruciatur iecur. Et Cato in lib. de re ruſtica, capite de braſſica, Si bilis atra eſt, inquit, & ſi lienes turgent, & ſi cor dolet, & ſi iecur, aut pulmones, aut pręcordia, uno uerbo omnia ſana faciet, quæ intro dolitabunt. Quod ſi quis ipſum nõ diuiſionẽ hanc ſed reipſa plures intellexiſſe uelit, id ita accipiendum erit, ut illi non unius ſed plurium ſint animalium, ut uno refrigerato, alius ſimili modo applicetur. Quod autẽ pecudis pulmo capiti ſic applicatus phreneticis proſit, Plinius etiã non abnegat, ſed confirmat potius, cum naturalis hi-

Pecum.

Pulmones.

ſtoriæ libro 30. cap. 3. ſic ait, Phreneticis prodeſſe uidetur pulmo pecudum calidus circa caput alligatus. *Tempora.*) Tempora proprie partes ſunt capitis oculos interiacentes & aures ac uerticem, ex quibus ut plurimum canities oritur, eo quod priores capitis partes poſterioribus ſunt humectiores & pituitoſiores. Aliquādo tamē, ut hic pro toto capite accipiuntur & prę ſertim parte eius anteriore, & ubi ſunt commiſſuræ cranei: quæ (ut ſupra dictum eſt) à natura creatæ ſunt, tum ut per eas cerebri ſuperflua expurgentur, tum quo medicamentorum uirtus neceſſitatis tempore ad penitiora penetrare poſſit. Sunt autem quinque numero, quarum una fronti communicans, quia coronæ præfert imaginem, dicta eſt coronalis. Altera directe ab oſſe anteriore per medium in longitudinem ad os dictum lambda pergens, caput diuidit in duo media, & *hæc* à figura ſagittalis nuncupatur. Tertia uero à Græcæ literæ figura lambda uocatur, quæ talis eſt Λ, & hæc inter occiput & baſim ipſius communis exiſtit, cuius puncto, cum ſit ſecundum figuram anguli, extremitas ſagittalis cōtinuatur. Et heæ tres, eo quod ab extimis ad intima directe per integram oſſium ſpiſſitudinem producuntur, ueræ nuncupantur. Reliquæ uero duæ non ueræ & mendoſæ uocantur, non quia ad intima non perueniant, ſed quoniam directe ut priores non penetrant, nam quod extrinſecus ab imo exorditur, intus deſinit ſuperne: & has Galenus alicubi uocat agglutinationes, ſuntque inter oſſa capitis lateralia atque præcipua, & oſſa petroſa, quæ ſuperiacent eis, coherentque corticis imagine quadam, unde & corticales & ſquamoſæ uocantur, de quibus etiam therapeutice libr. 6. ſic ait Galenus, Os quod ſincipitis oſſi protinus ſuccedit, temporis os uocatur, in quo ipſas ſquamatim compactas cōmiſſuras eſſe accidit. Suntque à ſagittali æque diſtantes, quæ profunditate integra in oſſibus non profundātur, profundatione ſcilicet directa, uti priores. Quod non intelligens Mundinus, manifeſto errore illas

Tempora.

Commiſſuræ ſiue ſuturæ cranei.

Digitized by Google

ad intima non penetrare adcredidit. Inquit enim in anatomice ſua, Mendoſę ſunt duæ, ſcilicet in utroq; tempore una: & dicuntur mendoſæ, quia non penetrant interius, ſed tantum apparent exterius, hæc Mundinus, ſed falſo. *Medica.*) Medicante & ſalubritatem adferēte. *Redimire.*) Circundare & illigare & imponere.

Illotis etiam lanis ſuffire memento,
Cerritum, ſæpe horrendi medicantur odores,
Atq; ideo ſanos primum curarier eſt par.

Lana ſuccida. *Illotis lanis.*) Lanis ſuccidis, quę quales ſint, docet nos Varro ruſticæ rei libro 2. circa finem dicens, Tonſuræ tempus inter ęquinoctium uernum et ſolſtitium, cum ſudare cœperint oues, à quo ſudore recēs lana tonſa ſuccida eſt appellata. *Lib. 2.* Quæ probatiſſima eſt, autore Dioſcoride, quæ mollis eſt & ex collo, femoribusq; pecoris detonſa: talis enim adſpergines facile combibit, & ſordiū ſuarum pinguedine quæ œſypus eſt, egregie mollit. *Oeſypus. Lib. 9. c. 48. Lib. 29. c. 2.* Eſtq; ſuccidis omnibus, ut Plin. tradit, uſus medicatus, plurimaq; præſtant remedia. Quin ipſæ ſordes pecudum, ſudorq; fœminum & alarum adhærentes lanis, œſopon uocant, innumeros prope uſus habent. Vnde ſi ſuccidæ lanæ, cui magna propter œſypon in medicinis utilitas, non fuerit facultas, eius loco, ipſius œſypus accipi poterit, autore Galeno, *Simp. lib. 10.* & præſertim Atticus, qui cæteris præſtat: melior tamen ad præſentem uſum contra phreneſim eſt ipſa lana ſuccida, quam cum Sereno Plinius etiam ſuffitu phreneticis prodeſſe teſtatur. Verū quia de œſypo agimus, ſciendum quod & œſypus dicitur & œſypon. *Oeſypus, œſypon, œſopon.* Ouidius libro de arte amandi 3. Oeſopa quid redolent quamuis mittantur Athenis, Demptus ab immundę uellere ſuccus ouis. Non autem dicēdum eſt Iſopus, ut perperam noſtri temporis medici faciunt, et ad differentiam hyſſopi herbæ addunt dictionem humida, qua omnino nihil opus eſt ſi recte proferatur. *Error medicorum recentiorum pro œſypo, hyſſopum humidam dicētium.* Quomodo autem fiat œſypus, docet

nos

nos Dioſcorides medicinalis Syluæ libro 2. Plinius naturalis hiſtoriæ libro 29. cap. 2. & Meſue in ſuo Grabadin. *Suffire.*) Suffumigare, ut grauis odor ad ægri nares pertingat. A uerbo ſuffio fit ſuffitus, & ſuffimentum & ſuffitio, id eſt, ſuffumigatio. *Ceritum.*) Lymphatum, inſanum, furore perculſum, et quaſi Cereris ira uexatum, ceu laruatus dicitur qui laruarũ occurſatione uexatur. Plautus, Certe laruatus es, aut ceritus. Horat. Ceritus fuit aut commotæ crimine mẽtis. Lymphatus uero dicitur quaſi Nympharũ ſpiritu correptus, unde etiã lymphationes apud Plinium. Et huiuſmodi inſanos & commotę mentis homines Græci νυμφολήπτους uocant, de quibus iam antea dictum eſt, capite ſexto. Qui tamen nõ ex morbo ſed naturali intemperie tales fiunt, cum ſcilicet atra bile agitantur, quæ melancholia dicitur. Qualibus autem ingenijs huiuſmodi intemperies accidere ſoleat, docet nos ex Phauorini ſentẽtia A. Gellius Atticarum noctium lib. 18. cap. 7. cuius hæc ſunt uerba: Scitote intẽperiem iſtã, quæ μελαγχολία dicitur, non paruis, nec abiectis ingenijs accidere, ἀλλὰ εἶναι σχεδόν τι τὸ πάθος τοῦτο ἡρωϊκόν, & ueritates plerunque fortiter dicere, ſed reſpectum non habere, μήτε καιροῦ, μήτε μέτρου. *Sæpe horrendi odores.*) Quod prius ſpeciatim de ſuccidæ lanæ ſuffitione, id nunc generatim de omnium graueolentium rerum odore teſtatur medicamentum. Agunt autem id huiuſmodi odores, non quia calefaciunt, ſed potius quia meatuum obſtructiones adaperiunt, & humores in cerebro congeſtos & commotos attenuant, diſſipant & ſternutamento educunt: quanquam id etiam haud perpetuo agant, præſertim ubi morbus firmas fixerit radices: quare etiam nõ perperam adiecit dictionem SAEPE. Contingit etiam aliâs aliquando ubi caput uel ſanitatis tempore multum oppletum eſt humoribus, non modo graues odores, ſed & aromatum quoque & omnium ſatis calefacientium rerum odores ui ſua calorifica caput petente & humores ac ſpiritus commouẽdo

Ceritus.

Laruatus.

Lymphatus.

νυμφολήπτους

Melancholia quibus peculiaris.

Ordo grauis.

perturbandóq;, capitis grauitatem facere, ut in aphoriſmis teſtatur Hippocrates: cuius libro 5. uerba ſunt hæc, Suffitus aromatū muliebria ducit, ſæpius uero & ad alia utilis eſſet, niſi capitis faceret grauitatem. *Sanos.*) Incolumes, non quidem ſimpliciter tales, ſed qui ſanitatis latitudinem egreſſi, iam ægrotare cœperunt, & in quibus ægritudinis initium factum eſt, nondum tamen confirmatum. Quot uero modis dicatur ſanum, & ægrum, & ſi inter hęc ſit medium, docet Galenus in libro μικροτέχνης, id eſt, artis paruæ. *Primum.*) Ab initio ęgritudinis, cum iam afficere & lędere incipit, nondū tamen radices fixit. Nam ut paulo poſt inquit, Non ſemper præſens dolor eſt ſanabilis: eſto. Cura magis prodeſt uenturis obuia morbis. Quare Galenus, uti in libris de affectorum locorum notitia ſiue de interioribus refert, cum ardēti febre correptus floccos euellere & feſtucas colligere ſe intelligeret ex amicis aſtantibus, timens ne ex delirio illo phreneticus euaderet, dixit illis, Ne phrenitis me accipiat, auxilio eſtote. Si enim in phrenitin tranſiſſet delirium, uix et cum difficultate curari potuiſſet. *Curarier.*) Curari. Adiecta eſt ſyllaba Er, per proparalepſin: quæ figura eſt, ut Diomedes grammaticus inquit, quando aliquid ad nouiſſimam partem dictionis accedit, ut admittier orat, pro admitti. *Eſt par.*) Par cum uerbo ſubſtantiuo & nullo ſequente caſu, idem eſt quod decens, idoneum, rationi conſentaneum, utile & proficuum.

Er ſyllaba in fine adiecta.

Proparalepſis figura.

Par.

Purgatur cerebrum manſa radice pyrethri.
Vngitur & ſuccis dederit quos parua ſabucus.

Purgatur.) Vacuatur, exoneratur, alleuiatur et ab humoribus noxijs emundatur. Eſt aūt purgatio proprie, ceu iam paulo ante dictū eſt etiā, humorū ſua qualitate moleſtantium euacuatio. Porrò cerebrum non una purgatur uia. Sunt enim purgandi ipſum meatus multi. Nam cum rationalis animæ ſit ceu domiciliū, uti Galenus de ſanitate tuenda

Purgatio.

Cerebri purgādi meatus.

mienda libro 2. tradit, & oſſe ſolido undiq; ſit ſeptum, plurimis maximisq́; canalibus expurgatur. Primum per nares & palatum. Secundo per utranq; aurem. Tertio per caluæ commiſſuras. Nec abſimile eſt etiam aliquid ab eo confluere ad oculos. Verum inſanientium cerebrum Serenus hic potiſſimum per nares, palatum, & caluæ commiſſuras purgare docet, quamuis auribus etiam medicamentorum aliqua inſtillari poſſint, per quæ cerebrum expurgetur. *Manſa.*) Maſticata & dentibus confecta atque comminuta. Eſt enim mandere, cibum dentibus comminuere: unde nutrices pueris cibum præmandere dicuntur. Et cibus manſus, hoc eſt, dentibus confectus atque comminutus, ex quo digeſtionis initium ſumere creditur. Mandendo autem res ad id idoneas, cerebrum per os, palatum & canales illos atq; meatus à ſuperfluis et noxijs expurgatur humoribus. *Radice.*) Hæc enim plantæ pars ſola nunc in medico uſu eſt: unde Auicenna, Plurimum quod de hac planta adminiſtratur, eſt radix eius, melius autem eſt illud quod eſt acutum, mordicans linguam. Nam uis illi eſt feruens, maſticatum ceu reliqua feruida, copioſam oris ſaliuã proritat: cerebri enim meatus obſtructos aperiendo, & pituitam per palatum & os trahendo caput purgat, quemadmodũ cæteri caput purgantes apophlegmatiſmi, hoc eſt, medicamenta quibus per os capitis pituita purgatur. *Pyrethri.*) Pyrethrõ herba eſt, quæ, ut libro 3. tradit Dioſcorides, caulem & folia agreſtis dauci & fœniculi modo ex ſe profert. Vmbellam anetho ſimilem et rotũdam habet, radicem pollicis craſſitudine, longam, ſapore maxime feruido: qua manſa, in ore ſaliua abundat, & capitis pituita purgatur. *Parua ſabucus.*) Sabucus minor, humilis & humi depreſſa, quæq́; in altum non ſurrigitur, unde & *chamæacte* à Græcis dicitur. Nam χαμαὶ humi depreſſam ſignificat, ἀκτὴ uero ſabucus eſt. Latini Ebulum uocant. Huius ſuccus, ut Plinius etiam libro 24. cap. 8. tradit, cerebri collectiones, pri-

Mandere.

Radix pyrethri.

Apophlegmatiſmus.

Pyrethron.

Sabucus parua.

Chamæacte.

Ebulum.

Digitized by Google

natimq́ membranæ quæ circa cerebrum eſt, lenit infu-ſus. Vis illi ſiccans & refrigerans.

Expreſſusq́ hedera mandatur naribus humor.
Aut mixtum rutæ cerebro ſtillatur acetum.
Non ſemper præſens dolor eſt ſanabilis, eſto,
Cura magis prodeſt uenturis obuia morbis.

Hedera. *Hedera.*) Id eſt ex hedera ſuccus præſertim ex folijs & corymbis eius: qui, ut Plinius tradit, naribus infuſus caput purgat. *Mandatur.*) Immittitur, infunditur & inſtillatur.

Ruta. *Rutæ.*) Ruta duorum generũ eſt. Vna ſatiua & hortenſis, cui latiora folia, rami fruticoſiores: altera ſylueſtris, quæ maiore acrimonia eſt & ideo in cibis damnata. Quæ fico arbori adnaſcitur, melior edendo eſt. Succus exprimitur tuſa ea & aſperſa modice aqua, & in pixide Cypria aſſeruatur. Feruentis naturæ utraq́, & in præcipuis medicaminibus, guſtu acris & amara: meatus occluſos reſerans, humores diſcutiens & ex imis partibus euocans, unde & inſanientibus medetur. Celſus, Conuenit etiam offerre naribus rutam ex aceto contritam. Plinius, Rutæ ſuccus & phreneticis ex aceto tritæ inſtillatur in tempora & cerebrum.

Acetum. Admiſcetur autem acetum, quoniam aliorum medicaminum ad membra, ad quæ aliâs pertranſire ſine eo non poſſent, uehiculum eſt atq; delator: pręterea refrigerandi ui qua rutę feruori reſiſtit, dotatum eſt. *Cerebro.*) Scilicet per nares, ut apertis meatibus ſternutamenta moueantur, per quæ materia expurgetur. Plurimum enim prodeſt in hoc morbo ſternutamenta mouere medicamentis in id efficacibus: quæ tamen facienda ſunt in hijs, quibus, ut Celſus tradit, uires non deſunt. *Non ſemper eſt ſanabilis.*) Scilicet ubi nimia facta eſt impreſſio. Nã, ut Meſue dicit, cura huius ægritudinis ſi iam impreſſit, caſſa eſt: ſi autem adhuc ſit præparamentum ut imprimat, ſed adhuc non impreſſit, curatur: ſed non apud negligentes

Dolor. & ſtolidos. *Præſens dolor.*) Impreſſus et iam confirmatus

affe-

Digitized by Google

affectus. Dolor, uti Gal. ait, triſtis eſt ſenſus. Aliquando uero diſpoſitio ipſa in qua dolemus, & quæ cum dolore natura apta eſt fieri, quemadmodum Eriſypelas, inflammatio, uulnus, fractio, ruptura, conuulſio & ſimilia. Et in huiuſmodi ſignificato accepit dolorem nūc Serenus, & Hippocrates in libro epidemiarum ſexto, ubi inquit, In Cranone dolores antiqui, frigidi, noui, calidi, ſangui nolenti plurimi fuerunt. Et in aphoriſmis lib 2. Quicunque, ait, dolentes parte aliqua corporis omnino dolorem non ſentiunt, his mens ægrotat. *Eſto.*) Ponit curæ poſſibilitatem. *Cura obuia.*) Curatio & medicatio morbo imprimere & radicē figere uolenti occurrēs, ipſumq́ꝫ præueniendo auertens. *Venturis.*) Futuris & firmam impreſſionē molientibus, cum ſcilicet adhuc eſt in principio, & nondum in uigore conſtitutus morbus: poſtq̄ enim omnino radices fixerit, tunc difficilis, imò, ut dictum eſt, impoſibilis eſt curæ. Hinc Perſius, Venienti occurrite morbo. Et Ouidius, Principijs obſta, ſero medicina paratur, Dum mala per longas inualuere moras.

DE FLVORE CAPILLORVM ET MACVLIS CAPITIS TOL.

CAPVT VIII.

DEFLVIT expulſus morbo latitante capillus,
Seu raro ablueris, ſeu uis epota ueneni eſt,
Seu ſalamandra potens, nulliſq́ꝫ obnoxia flammis
Eximium capitis tactu deiecit honorem.

DE FLVORE *capillorum.*) De caſu & defluuio capillorum. Decidunt autem capilli uel uia naturæ ob alimenti inopiam, & fit caluicies, de qua nihil in præſenti, nam incurabilis eſt paſſio: uel propter uitium aliquod accidēs in humoribus ex

Defluuij capillorum cauſa.

Caluicies.

Digitized by Google

quibus naſcuntur. Qualis autem ſit humor ex quo gene rantur, & ex cuius corruptione corrumpuntur, docet nos Galenus tuendæ ſanitatis libro 1. ubi de corporis ex-

Corporis excrementa triplicia.

crementis agens, dicit illorum unum eſſe ſiccum quod

Sicca.

per aluum deijcitur: alterum humidũ quod per ueſicam

Humida.

excernitur: tertium uero halituoſum quod in ſingulis

Halituoſa.

animalis naſcitur particulis, ex ipſo unde aluntur ſucco. Cui excremento quamuis nullus certus ut alijs à natura præſcriptus eſt meatus, expellitur tamen ipſum partim actum per ipſa molliora corpora, quæ fluentis eius uiolentiæ cedunt, potiſſimum cum à ſpiritu maiore impetu irruente, impellitur: partim etiã per exiguos omnes quos

Pori.

poros Græci uocant, corporis meatus, quorum non modo reliquum corpus uniuerſum, ſed etiam tota cutis plena eſt. Porrò huiuſmodi generis excrementum tenuiſſimum facile ſanè eijcitur, partim quidem in ſpeciem halitus ab inſito calore ſolutum, partim uero uiolento motu

Sudor.

confertim erumpens. Cæterum quod ita excernitur, SVDOREM appellant. Alterum uero cui nullũ publicę nomen eſt, & quod uulgo etiam quoniam uiſum prę tenuitate effugiat, haud cognitum eſt ab ijs qui id ratione con

Inſenſibilis tranſpiratio.

templati ſunt, Gręce ἄδηλος ἀίσθησει διάπνοη uocatur, hoc eſt, inſenſibilis & ſenſum latens trãſpiratio, in qua etiam craſſioris excrementi nonnihil excernitur, cui tamen & uehementiore calore, & fluoris impetu maiore opus eſt, ne ante itineris finem ſiſtatur, ſaltem ad cutim: à quo excremento etiam tum ſordes quæ circa omnium cutim ſemper adſeruantur, tum pili ipſi originem habent. Et non ſolum ab huiuſmodi per cutim tranſpirante excremento, à principio pili gignuntur, ſed & de cætero ueluti ſuccreſcendo, ut idem therapeutice libro 14. ſcribit, augentur. Cæterum quoties id uel prorſus perijt, uel redditum eſt uitioſum, toties pilos corumpi eſt neceſſe: quemadmodum & ſtirpes ipſę aut nutriente ſucco deſtitutæ, aut non idoneo uſæ, corrumpuntur. Verum quando

Digitized by Google

ſo prorſus deperditur qui pilos alit ſuccus, caluities oritur, paſſio inſanabilis. Quando uero uitiatur, tum ophiaſes tum alopeciæ proueniũt: in quibus omnibus particulæ quæ utilis fuerat, amiſſio eſt. Vtraq; uero ab animali nomen adepta eſt. Alopecia quidem quod uulpina ſit paſſio, id eſt, quæ uulpibus ſæpe accidere conſueuit. Ophiaſis uero à ſerpentis ſimilitudine nomine ducto. Quorum malorũ alopeciam Galenus in diffinitionibus ſuis dicit eſſe natiui coloris in capillo mutationem, qua ad aurum inclinato colore capillus à radicibus fluit. Ophiaſim uero ſimilem huic in capillo natiui coloris in magis uarium et uerſicolorem mutationem, quo uitio circumactis & obliquis ſpatijs capitis partes glabreſcunt. Celſus hæc mala Areas uocat, & de iiſdem libro 6. ſic ſcribit: Arearum duo genera ſunt. Commune utriſq; eſt, quod emortua ſumma pellicula pili primum extenuantur, deinde excidunt: at ſi ictus is locus eſt, ſanguis exit liquidus & mali odoris, increſcitq; utrũq; in alijs celeriter, in alijs tarde. Peius eſt quod denſam cutem & ſubpinguẽ & ex toto glabram fecit: ſed ea quæ alopecia nominatur ſub qualibet figura dilatatur, fit & in capillo & in barba. Id uero quod à ſerpentis ſimilitudine Ophiaſis appellatur, incipit ab occipitio, duorum digitorum latitudinem non excedit, ad aures duobus capitibus ſerpit, quibuſdã etiam ad frontem, donec ſe duo capita in priorem partem committãt. Illud uitium in qualibet ætate eſt, hoc fere in infantibus. Illud uix unquam ſine curatione, hoc per ſe ſæpe finitur. Hæc Celſus. *Maculis.*) Capillorum et capitis defedationibus, areis, glabretis & inanitatibus, præſertim ijs quę in ophiaſi fiunt. Nã quod ſerpẽtinis maculis ſit aſſimilis, ophiaſis dicta eſt. *Defluit morbo latitante.*) Ponit primo fluoris capillorum cauſas, quarum una eſt aliquando morbus. Solet enim poſt morbum fere ſemper capillorum contingere defluuium, humores enim ſub cute latentes à quibus nutriuntur, & ſubinde ſuccreſcunt capilli, tunc maxime cor

Caluities. *Alopecia.* *Ophiaſis.* *Area.* *Morbus defluuij cauſa.*

Digitized by Google

4 Sordes & rarior capitis lotio.

rumpi ſolent: quamuis etiam citra morbos id aliquando fiat. *Seu raro ablueris.*) Alia fluoris capillorum cauſa eſt rarior capitis lotio, cuius intermiſſione ſordes circa cutim aceruantur, qui tandem putreſcentes capillorum radices etiam corrũpunt, unde & decidunt. *Vis epota ueneni.*) Inter defluuij capillorũ cauſas una etiam eſt uel aſſumptum uenenum: cuius ſignum eſt, coloris in uniuerſo corpore mutatio, aut enim liuens eſt, aut nigricãs, aut uarius. Nec refert ſiue in cibo ſiue in potu fuerit aſſumptum: quãuis facilius fallere, celeriusq́ in uenas & uniuerſas corporis partes permanare, pręcipueq́ cor ipſum pertingere poſſit in potu quàm in cibo ſumptum. Eſt autem uenenum quicquid aſſumptum aut attactum nocet, & naturã eius cui approximatur, immutat. Quod, ut Auerrois docet, in corpore operatur, aut qualitatibus primis, aut à tota ſubſtantia, aut fortitudine attractionis, aut uitæ calorem remouendo *Salamandra.*) Alia fluoris capillorum cauſa & efficax quidem eſt, ut inquit, ſalmandræ attactus. Eſt autem ſalamãdra, ut Dioſcorides tradit, ignauum animal, in lacertarum cenſu & genere, colore uario. Et ut Plinius ſcribit libr. 10. Salamandra animal eſt lacerti figura, ſtellatum, nũquam niſi magnis imbribus proueniens, & ſerenitate deficiens. *Potens.*) Efficax in nocendo et præſens. Eſtq́, ut Plinius libro 29. cap. 4. tradit, inter omnia uenenata ſalamandræ ſcelus maximũ. Cætera enim ſingulos feriunt, nec plures pariter interimunt, ut omittam, quod perire conſcientia dicuntur homine percuſſo, neq; amplius admitti ad terras. Salamandra populos pariter necare improuidos poteſt. Nam ſi arbori irrepſerit, omnia poma inficit ueneno, & eos qui ederit, necat frigida ui, nihil aconito diſtans, quinimo ſi contacto ab eo ligno uel pede cruſta panis incoquatur, idem ueneficium eſt, uel ſi in puteum cadat. *Nullis obnoxia flammis.*) Hoc eſt, ignis calori & conſumptioni non ſubiecta, ſed ab igne, in quo uiuit, inuicta imo tantus huic rigor eſt, tradente Plinio libro

Margin notes: 3 Venenum. — Venenũ quid. — 4 Salamandra.

bro 10. cap. 67. ut ignem tactu extinguat, non alio modo quàm glacies. Quamuis alibi, libro ſcilicet 29. idem neget uerum. Inquit enim, Ex ipſis quæ magi tradunt contra incendia, quoniam ignes ſola animalium extinguat, ſi forent uera, iam eſſet experta Roma. Seſtius negat reſtingui ignem ab hijs. Hęc Plinius. Dioſcorides item libro 2. igne non cremari ſalamandram, falſum eſſe dicit. *Capitis honorem.*) Capillos, qui à ſummo illo rerũ opifice ornamenti & honoris cauſa in capite ueluti in eminente ædificij culmine procreati ſunt. Non obſtante quód Ariſtoteles capillorum rationem ad duas tantum referat cauſas, uidelicet ad neceſſitatem ipſam, & ad præſidij rationem: quarum neceſſitas eſt propter cerebri humiditatem ac caluæ commiſſuras: ubi enim plurimum eſt humoris atq; caloris, ibidem pilorũ ortus ut copioſior ſit, neceſſum eſt. Prę ſidij autem ratio eſt, ut pilorum copia caput à nimio tum frigore tum calore defendat. Et quamuis hæ duæ præcipuę capillorum ſint cauſæ, nihilominus tamen et in ornatu eſt tertia, qui uelut in ædificij culmine miri decoris ſpeciem oſtentat. Vnde Charilaus aliquando interrogatus, cur comam nutriret: reſpõdiſſe fertur, Quoniam ex omni ornatu is pulchrior, uenuſtiorq; ac minimi ſumptus eſſet. Sed de hijs antea quoq; dictũ eſt ca. 4. Cæterum hominis caput inter cętera animantia cuncta maxime piloſum eſſe, rei ipſius indicio ſatis cõſtat, nec argumẽtis ad id opus eſt. *Tactu.*) Præſertim ſaliuæ. Nam, ut Plin. lib. 10. ait, Eiuſdẽ ſaliua quæ lactea ore uomitur, quacũq; parte corporis humani contacta, toti defluũt pili, idq; quod contactum eſt colorem in uitiliginem mutat. Et libro 29. Quippe cũ ſaliua eius quacunq; parte corporis, uel in pede imo reſperſa, omnis in toto corpore defluat pilus.

Capillorum cauſa.

Nonnũquam uariant maculæ, paruiſq; parumper
Orbibus aſperſum ducit noua uulnera tempus.

Nonnunquam uariant.) Oſtenſis Alopecię & defluuij capillo-

Digitized by Google

rum cauſis, deſcribit nunc alteram arearum ſpeciē, quam ophiaſin ſiue tiriam uocant aliqui. *Variant maculæ.*) Areæ & depilationes uarie & tortuoſe fiunt & ſerpunt. Vnde Abinzoar libro 1. Theizir ait, Tiriam à ſerpentis nomine ita nominari, eo quod depilatio cutis fit per uiam tortuoſam. Et Galenus in primo memiri capite primo, demonſtrat alopeciam non differre à tiria (quam ipſe ſerpiginem uocat) niſi in ſola figura. Alopecia enī, ut Celſus tradit, ſub qualibet figura dilatatur, non ſic autem altera ut iam patuit. *Orbibus.*) Circuitibus & tortuoſitatibus maculoſis in orbis formam factis. *Noua uulnera.*) Vlcera recētia, per quę tiria ſiue ophiaſis differt ab alopecia. Vnde Auicēna canonis libro 4. dicit: Et differentia quidem inter alopeciam & tiriam eſt, quod in tiria non tantum cadunt pili, imò excoriatur cum ea cutis tenuis, ſicut accidit ſerpenti, & fortaſſe accidit in ea figuratio proueniens ſicut figura ſerpentis. *Tempus.*) Ophiaſis enim, ut Celſus ait, ab occipitio incipiens, ad aures duobus capitibus ſerpit, quibuſdam etiam ad frōtem, donec ſe duo capita in priorem partem committant. Tempora autem partes ſunt capitis oculos ac aures interiacentes.

Tiria. *Tempora.*

Vipereæ pellis cineres his addito rebus,
Roboreáſue pilas urſino iungito ſeuo,
Vel teſtudíneo mala permulceto cruore.

Vipera. *Viperee.*) Vipera ſerpētis genus eſt, ſic dicta, ut aliqui uolunt, quod ui pariat, non obſtante quod & reliqua animantia fermè omnia ui quadam partum ſuum edere ſoleant. Alij hanc nominis rationem ueluti frigidiuſculam refutantes, uiperam, eo quod uiuum, hoc eſt, animal pariat, quaſi uiuiperam dictam aiunt, idq́ ex feræ proprietate colligunt. Nam, ut Ariſtoteles & Plinius tradunt, ſola uipera ex omni ſerpentium genere animal parit. Sunt & alij qui ideo dictam uolunt uiperam, quod ui pereat, eo quod tum mas in coitu, tum fœmina in partu pereat. Sed

quæ

Digitized by Google

quæ potior ſit ſententia, iudicent alij. Verum uiperam Græci, marem quidē Echin, fœminam uero Echidnam uocant, ſicq; dictam uolunt παρὰ τὸ ἔχειν ἐν ἑαυτῇ τὴν γονὴν ἄχρι θανάτου, quod ad interitum & mortem uſq; fœtum intus contineat. Nam dum pariendi tempus adeſt, fœtus exeſo parentis utero in hæc uitalia prorumpit: idq; pœna, ut uolunt, iuſtiſſima, quo ſcilicet talionem reddat. Nam coëuntibus mare & fœmina, hæc coëuntis maris præ dulcedine caput abrodit. Quod & Nicander teſtatur dum inquit, Vipera ſæua caput lætali dente mariti Mordicus abſcindit, ſed nata è ſemine proles, Viſcera dilaniat matris, lucemq; requirit, Sic patris interitum ſub primo ulciſcitur ortu. Et Galenus in libro de Theriaca ad Piſonem ex Nicandri ſententia ait, Vipera præ alijs animalibus omnibus caput ad perniciem habet idoneum: nam, ut ferunt, maris ſemen aperto ore excipit, quo deinde ſuſcepto, eiuſdem caput abſcindit: tali uiperarum exitiali exiſtente complexu, demum ex ſemine geniti catuli quodam naturæ inſtinctu uterum matris abrodunt, atque in lucem erumpunt patris mortem uindicantes. Sed contra hæc Appollonius apud Philoſtratum, Viperam eſſe uiſam refert, ſerpentes, quos peperiſſet, lambentem quaſiq; expolientem. Non enim aſſentior, inquit, impudenti eorum ſermoni, qui uiperarum fœtum abſque matre prodire autumant: id natura non patitur, nec recipit experientia. Sed hijs omiſſis, ad alia progrediendum. Itaq; quam nos uiperam, Græci echidnam uocant, Arabes ex Græcorum lingua detorto & corrupto uocabulo Tyrū appellant, generis nomine ſpeciei impoſito. Nam uipera theriu ſpecies eſt. Theriō θηρίον autem Græcis & preſertim poëtis, fera eſt & noxia beſtia, ceu lupus, leo, urſus. Apud medicos uero pro uenenata beſtia accipitur, quæ morſu aut ictu uenenum relinquunt, & ueneni ſui ui & maleficio nocent, maximeq; uiperam ſignificat: & in hoc ſignificato peculiariter utitur Gal. Et quę de Tyro

Echis. Echidna. θηρίον.

tradit Serapio, eadem de uipera ſcribunt Dioſcorides, Paulus atq; Galenus. Et quos hij trochiſcos, ſeu, ut Plin. uocat, paſtillos appellant theriacos, quoniam ex therio, id eſt, uipera componuntur: eoſdem Auicenna in mentione theriaces Andromachi, trochiſcos uocat tyri. Verum quæ medicorum uulgus narrat hodie de ſerpente quodam alio à uiperis & peregrino, qui proprio nomine Tyrus appelletur, & quẽ nõ niſi peregre ex Aegypto uſq; petitum, nobili illi antidoto theriacæ addere oporteat, fabuloſa ſunt, & à ueritate maxime aliena. Vipera enim eſt quæ theriacæ admiſcetur, & non modo in Aegypto, ſed & uniuerſo orbe reperitur, quare etiam ex ubique reperta confici poteſt theriaca: quamuis nõ inficias eam, uno in loco repertam efficatiorem & utiliorem eſſe quàm in alio. Nam, ſi Theophraſto credimus, plurima ſunt quæ tum loci in quo agunt, tum uictus quo uiuant cauſa, uiribus aut efficatiora aut deteriora redduntur. In Arabia enim ſi quem momorderit uipera, uulnus facit, ſed ac ſi ferro illatum fuerit, citra ueneni timorem, quod cibi ratione quo alũtur contingit: cum enim odoratis ac medicatis ceu balſami ſucco, qui ubertim illic naſcitur, plurimum alantur, uirus aliàs letale, mitiore permutant poteſtate. Alimenta enim uim habent non minimã tum mitigandis tum accendendis uenenis. Vnde etiam in Phœnicia, uti tradunt, uel halitu ſolo uiperæ pernecant hominem, ob radicum quæ illic naſcuntur uim atque uenenoſitatem. Quare non mirum eſt, unam theriacam altera meliorem credere & eſſe, ob uiperas, uipereòsue paſtillos aliunde conquiſitos & additos. Neq; uipera quæ trochiſcos theriacos ingreditur, pro alijs accipitur ſerpentibus, quàm de quibus paulo ante dictum eſt ex ſententia Galeni atq; Nicandri: quamuis diuerſum manifeſto errore trãdat Gẽtilis haud paruę autoritatis medicus, dũ in expoſitionibus ſuis in quintũ Auicẽnæ librum ſic ait, Vt apparet Vipera ſumitur pro communibus ſerpen

tibus

Digitized by Google

tibus, non pro illis quæ caput maſculi in ſpecie ſua præſcindũt quando coit cum ea, unde filij facientes matris uindictam eas ſcindũt. Sed erroris cauſa, reor, fuit, quod eoſdem ſerpentes aliquando uiperas aliquãdo tyros nominauit Auicenna. Cæterum ſunt qui uiperam non alium credant quam quem uulgo maraſſum uocãt, à Marſorum populis ducta nomenclatura, quia id genus maxime conſectarentur, circumferrentq; Marſi. Quod & Galenum ſignificare dicunt in libro ad Glauconem, et libro de ſimplicibus. 11. Et Plinium quoq; qui libro 7. Marſos à Circes filio ortos teſtatur, & ob id ingenitam cõtra ſerpentes uim illis fuiſſe. Cuius ſententiæ autores ſunt cum primis Nicolaus Leonicenus medicinæ decus præcipuum & parens optimus, qui primus labefactatã funditusq; euerſam medicinam reparare & è tenebris Aeſculapij more reuocare aggreſſus eſt, barbaramq; illam medicinã Latinitati reſtituit. Alter huic ſubſcribens eſt Ludouicus Cælius, uir eruditus & in omni diſciplinarum genere exercitatus. Quorum permulta de uiperis & de illarum in pariendo natura, & an Plinius & Ariſtoteles de hoc inter ſe concordent, diſcordéntue, tradit uterq;, hic quidem in antiquarũ lectionum libris, ille uero tum in proprijs tum in his quos de Plinij & aliorum medicorum erroribus conſcripſit: cuius tamen ueracia ſcripta mordere haud puduit Pandulphũ quedã Collenutium, uirum & ſi aliâs non indoctũ, tamen, ut eſt in prouerbio, ἑαυτῷ αὐλῶν. Sed de his ſatis. Nunc quia theriacæ facta eſt mentio, ſciendum theriacam proprie dici ἀπὸ τῶν θηρίων, Theriaca.
hoc eſt à feris uenenatis quæ ictu aut morſu uenenum relinquunt. Et hoc aut quia aduerſus theria, id eſt, feras uenenatas præſens ſit remedium: & ſic accipit Plinius libro 20. cap. ultimo, ubi theriaces compoſitionem deſcribit, nulla uiperæ facta mẽtione, qua magnus rex Antiochus aduerſus omnia uenena uſus traditur. Et libro 29. cap. 1. dicit: Theriace uocatur excogitata compoſitio luxuriæ: ſit

ex rebus externis, cum tot remedia dederit natura, quæ ſingula ſufficerent. Aut dicitur theriaca, quoniam therion, id eſt uipera, compoſitionem eius ingreditur: unde quoque eandem ob cauſam trochiſci ſiue paſtilli theriaci uocantur: de quibus Plinius libro iam dicto cap. 4. ſic ſcribit, Fiunt ex uipera paſtilli, qui theriaci uocãtur à Græcis, quaternis digitis utrinq; amputatis, exẽptisq́ interaneis & liuore ſpinę adhęrente, reliquo corpore in patina ex aqua & aneto diſcocto, ſpinisq́ exemptis & addita ſimilagine, atq; ſic in umbra ſiccatis paſtillis, quibus ad multa medicamenta utuntur. Significandum uidetur è uipera tantum hoc fieri. Hactenus Plinius. Quod autem ad extremarum partium amputationem attinet, fatentur id etiam medici, ſed in amputationis cauſa adſerẽda non conueniunt: aliqui enim id fieri debere uolũt, quoniam in his partibus & in ore potiſſimum uenenum geſtitent: quod tamen tanquam fabuloſum non acceptat Dioſcorides, ſed eò cauſam reijcit quoniam partes illæ ſint oſſeæ & ſine carne, quare etiam inutiles. Verba eius libro ſecundo, ſunt hæc: Oportet detracta pelle caput & caudã, quod nulla in hijs caro eſt, amputare. Fabuloſa enim ad menſuram extremarum uiperæ partium amputatiõ eſt. Sed hoc ultimum Dioſcoridis dictum ad amputationis cauſam tantum, quia uenenũ in hijs partibus lateat, referendum eſt, non ſimpliciter ad amputationem ipſam in qua omnes conueniunt. Demum theriaces nomine uocantur aliquãdo ſine permixtione id genus ſimpliciã quoq; uenenis aduerſantia, ut apud Auicennam canonis libr. 2. cap. de opopanace, Cum ariſtolochia pota, theriaca eſt. Et capite de Scylla, Theriaca eſt, inquit, aduerſũ uenenoſa. Plinius item libr. 32. cap. 4. Et algam maris theriacen eſſe Nicander tradit. Sed de uipera & theriaca ſatis ſuperq́.

Exuuiũ Spoliũ Serpẽtis. *Pellis.*) Membranę & cutis exuctæ ac aridę et inanis, quam renouando iuuentam, quottanis exuunt, & exuuium ſpoliumq́ dicitur. *Senecta.* Plinius ſenectam, ſenium

&

& ſenectutem appellat: interdum uero quia uerno tempore potiſſimum hanc exuunt, uernationem. Græci lebe rida & aliquando ſyphar dicunt. Huius cremati cinerem alopeciam ſanare teſtatur etiam Plinius libro 29. cap. ultimo dicens, Pellium uiperinarum cinis alopecias celerrime explet. *Cineres.*) Cinis combuſtę materiæ puluis eſt. Modus uero cõmunis cremandi res omnes præter ligna eſt, ut in teſtaceum & fictile uas coniiciantur & operculentur, tum carbonibus obrutæ dimittantur uſq; dum exuſtæ ſint. *His addito rebus.*) Areis, alopeciæ et ophiaſi apponito & inungito. *Roboreas pilas.*) Idem medicamentum hoc teſtatur etiam Plinius libro 24. cap. 4. dicens, Roboris pilulæ ex adipe urſino alopecias capillo replent. Eſt autem Robur glandifera arbor, de qua inter alia idem Plinius libro 16. ſic ſcribit: Robur præter fructum plurima alia gignit. Nanq; fert & gallæ utrũq; genus, et quædam ueluti mora, ni diſtarent. Naſcuntur in eo & pilulæ nucibus non abſimiles, intus habentes flocculos molles, lucernarum luminibus aptos: Nam & ſine oleo flagrant ſicuti galla nigra. Fert & aliam utilem pilulam cum capillo uerno tempore tamen. Gignunt & alij ramorum eius pilulas corpori non pediculo adhęrentes. Necnon & è folijs conuolutas pilulas. Ferunt robora & cachryn: ita uocatur pilula in medicina urendi uim habens. Continet nucleum pineis ſimilem, is creſcit hyeme, aperitur uere pilula tota: cadit cum folia cœperint creſcere. Et hæc pilula eſt aduerſus capillorum defluuia efficax. Qualis autem hæc ipſa ſeu cachry ſit, & quæ eius forma & figura, clarius nos docet Theophraſtus de plantarum hiſtoria lib. 3. hijs uerbis: Harum unaquæq; ex paruis particulis ſquamarum modo deinceps conſtat eadem qua pineæ nuces forma, euſq; ut non diſſimilis nouæ & uiridi pineæ nuci figura ſit, oblongior tamen forma & æqualiter per totũ craſſa. Augetur hoc hyeme, uere aperitur: flaueſcuntq; tunc ſquamæ illæ, & in trium digitorum longitudinem

Senium. *Senectus anguiũ.* *Vernatio.* *Leberis.* *Syphar.* *Cinis.* *Aduſtionis rerum modus communis.* *Robur.* *Pilulæ roboris.*

Digitized by Google

extenduntur: & cum uere folium prodierit, decidunt. Hactenus Theophraſtus. *Vrſi adeps.* *Vrſino ſeuo.*) Adipe urſi, qui, ut Dioſcorides tradit, capillos nutrit, & auget, alopeciaſq; emendat & explet. Et Plinius libro 8. Vrſo, inquit, ſunt adipes medicaminibus apti, cõtraq; defluuium capilli tenaces. Quod autem ad ſeuum attinet, ſciendum quod quemadmodum Dioſcoridi unum & idem totius animalium omnium pinguis nomen eſt *στέαρ.* στέαρ, ita Sereno ſub diuerſis, ſeui, adipis, & pinguis nominibus, unum & idem pingue eſt, idq; à renibus potiſſimum detractum, à quibus omne laudatiſſimum. Quamuis Ariſtoteles libro de hiſtoria animalium tertio, ſeui & adipis ex animalium genere & eorum partibus corporumq; temperamentis & pinguium ipſorum habitu, ſua fecerit diſcrimina. *Seuum. στέαρ.* Quorum alterum apud Græcos στέαρ, alterũ πιμελὴ uocatur, hoc Latine adipem, illud ſeuum ſeu mauis ſebum dixeris. Quorum ſeuum pinguedo eſt durior, pluſq; terreſtris naturæ participans, & cum refrixit glaciatur & fragilis eſt, & in fine carnis ſemper exiſtit, & in animalibus altera tantum parte dentatis, & naturæ temperamento magis terreſtribus repperitur: adhæc ſeuum ægre liqueſit, liquatum uero celerrime denſatur, duriuſq; adipe uel ſenſu ipſo deprehenditur. *Adeps. πιμελή* Adeps autem contrario modo ſe habet. Nam liquidior eſt, minuſq; duratur, ac inter carnem & cutem inuenitur, & in animalibus utrinq; dentatis & naturæ temperamento humidioribus, celerrimeq; liquatur. Et hæc ſeui ac adipis autore Ariſtotele differentiæ. Nec obſtat quod Plinius libro 11. tradit adipem concretum & cum refrixit fragilem, ſemperq; in fine carnis. Sed quàm bene id dicat, iudicent alij. Vulgus hodie Ariſtotelis ſententiam ſequitur, & differentiam illam ab eo præſcriptam obſeruat. *Sanguis teſtudinis.* *Teſtudineo cruore.*) Sanguine teſtudinis. *Sanguis.* Caper grãmaticus ſanguinẽ dicit, dũ manat: effuſum uero, cruorẽ. *Cruor.* Sed nõ obſeruatur hęc proprietas. *Teſtudo.* Teſtudo autẽ animal eſt quadrupes, ut Pacuuius illã deſcribit, tardigrada,

Digitized by Google

digrada, agreſtis, humilis, aſpera, capite breui, ceruice anguinea, aſpectu truci. Et ut Græci dicunt ἀμφίβιον, hoc eſt, aqua terraq; ceu rana uictitans. In quibus & naturæ ſpectabilis potẽtia eſt, ut Plinij uerbis utar, qui etiã lib. 32. poſt caſtorũ medicinas & obſeruationes de teſtudine ſic quoque ait: Geminus ſimiliter uictus in aquis terraq; & teſtudinũ, effectusq; par in honore habendo uel propter excellẽs in uſu pretiũ naturęq; uere proprietatem. Et paulo poſt in medicinæ ipſius obſeruatione, Teſtudinum, inquit, marinarũ carnes ammixtæ ranarũ carnibus contra ſalamandras pręclare auxiliãtur. Neq; eſt teſtudine aliud ſalamandræ aduerſius. Sanguine alopeciarũ inanitas, & porrigo, omniaq; capitis ulcera curantur. Inareſcere aũt eum oportet, lẽteq; ablui. Dicta eſt autẽ teſtudo, ut Varro ſentit, quod teſta tegatur. Suntq; genera ipſius plura, de quib⁹ dictũ eſt ſupra. *Permulceto.*) Permollito & inũgito.

ἀμφίβιον.

HVMORIBVS ET PERFRICTIONIBVS MEDENDIS.

CAPVT IX.

SAEPE ita peruadit uis frigoris ac tenet artus,
Vt uix quæſito medicamine pulſa recedat.
Si ranam ex oleo decoxeris, abijce carnem,
Membra foue, parili pellet ratione rigorem
Vrticæ ſemen, perceptaq; frigora uincit.
Et ceruina poteſt mulcere medulla rigorem.

HVMORIBVS.) Scilicet frigidis et craſſis, qualis eſt pituita craſſa & uiſcida in corpore collecta & concreta, cuius exuperantia & ſuperfluitatis redundãtia fiunt capitis, ſtomachi & artuum dolores, debilitates, grauitates et diſpoſitiones ægritudinesq; alię. *Perfrictionibus.*) Id eſt, algoribus & fri

Frigoris noxa.

goribus & ex hijs neruorum ac artuũ cõtractionibus. Fri-
gus enim neruis & mẽbris neruoſis inimicũ, illa cõgelãs
et cõtrahens ac meatus conſtringendo ſpiritibus tranſitũ
intercipiens, unde à ſoliti muneris functione deſtituit, &
ſenſus aut motus aut utriuſq; difficultatem inducit, aut
horum alterum uel utrunq; ſimul auferunt. Acciduntq;
ægritudines qualis eſt paralyſis, ſpaſmus, ſtupor & id ge-
nus ſi quæ ſunt aliæ. *Peruadit.*) Pertrãſit ac penetrat. Ver-
gilius, Penetrabile frigus adurit. *Vis frigoris.*) Violentia
& acuties ipſa frigiditatis & aeris ambientis frigidi. Ho-
ratius, Geluq; flumina conſtiterint acuto. *Tenet.*) Deti-
net & congelando contrahit, et per hoc ultra frigoris no-
xam, duritiem quoq; neruorum nobis inſinuat et motus
difficultatem. Nam quæ frigent membra, horrent etiam
et dureſcũt quodam modo, ſubindeq; ſenſu et motu non-
Artus. nihil deſtituuntur. *Artus.*) Artus proprie dicuntur par-
Articuli. tes corporis inter iuncturas connexæ: ſic dictæ quod in-
Membra. ter ſe arctentur: & per diminutionem articuli partes mi-
nores ceu digitorum. Differuntq; à membris, quoniam
artus dicuntur oſſa cum neruis et uenis: membra uero ca
ro quæ artus tegit. Silius, Et uenis male iuncta trementi-
bus oſſa, Extant cõſumptis uiſu deformia membris. Sed
iſta ſæpius confunduntur nec ſemper iſthæc obſeruatur
proprietas. *Quæſito.*) Conquiſito & requiſito atq; ex-
Oleum ranarũ. quiſito. *Ranam ex oleo.*) Hoc eſt oleum in quo coctæ ſunt
ranæ. Coquuntur autem donec caro ab oſſibus ſepare-
tur, quibus deinde proiectis, quod reliquum eſt, uſui ſerua
tur. Tale uero oleum neruos refrigeratos calefacit, & in-
duratos mollit, dolores lenit, & membris ſenſum ac mo-
tum reſtituit, imò ut inferius tradit, articularijs morbis et
neruis contractis eſt quàm utiliſſimũ. *Carnem.*) Totam
ranarum materiam craſſam, ſcilicet, carnem, oſſa, & quic
quid craſſioris eſt ſubſtantiæ. *Membra.*) Artus, ubi ab ex
terno frigore fuerint affecti. Nam ubi ab interiore cauſa
ceu humoribus ſuperfluis propter obſtructionem mea-

tuum

Digitized by Google

ſuum cerebri & originis neruorum acciderit affectio, tūc alibi applicanda erunt medicamenta, ceu in occipite, nucha et primis uertebris. *Rigorem.*) Frigus et duritiē: Nam quæ frigent membra, horrent etiam & dureſcunt quodammodo. Rigorem pro frigore accipit M. Cato in libr. de re ruſtica cum ait, Ni rigore peruratur. Pro duritiæ uero Vergilius inquiens, Tū ferri rigor. *Vrticæ ſemen.*) Vrtica omnibus nota herba eſt, qua quamuis nihil inuiſius naſcatur ob igneum pruritum quo urit & unde nomen habet, tamē nihilo ſecius plurimis etiam ſcatet remedijs, multisq́ꝫ medetur morbis: & ſemen quidem quod efficatius eſt, ex oleo membris frigore rigentibus inunctum: calorificum enim eſt & diſcuſſorium. Nec modo rigentibus algore membris, ſed & articularibus morbis te podāgricis cum oleo uetere plurimi imponunt, ut refert Plinius. *Ceruina medulla.*) Medulla ceruina omnium probatiſſima eſt & laudatiſſima, mox uitulina, poſt hanc taurina, tum caprina & ouilla, ut tradit Dioſcorides. Sed Plinius poſt uitulinam proximam laudat hircinam & deinde caprinam. Eſt autē medulla, pingue id quod in oſſium medio latet, de quo ſic ſcribit Dioſcorides, Craſſeſcit medulla omnis ultima æſtate appetente iam autumno, reliquis temporibus ſanguineo colore & ueluti fluida carō in oſſibus inuenitur. Cognitu difficilis medulla eſt, niſi aliquis à ſeipſo exoſſatam ropoſuerit. Molliunt medullæ omnes, rarefaciunt, calefaciunt & ulcera explent. Curantur, ut Plinius docet, ante autumnum recens lutæ, ſiccatæq́ꝫ in umbra per cribrum, deinde liquatæ per lintea exprimuntur ac reponūtur in fictili locis frigidis. *Mulcere.*) Delinire, mollire & mitigare.

Rigor. Vrtica. Medulla ceruina. Medulla.

Decoctum raphini ſemen cum melle uorabis.

Decoctum raphani ſemen.) Pituita & noxij humores capitis & totius corporis, quoniam ſæpiuſcule uentriculi ratione proueniunt, ideo nūc autor ante capitis purgationem

docet mederi uētriculo iuxta doctrinā Galeni, qui micro technes libro tertio unum commune præceptum obſeruandum ſub oculos nobis proponit: ſcilicet, ut unam quanq; prius quæ efficit cauſam reſcindamus: deinde ita ad illam quæ ab eadem cauſa facta eſt, ægritudinem accedamus. Cū itaq; à uentriculo & excremētis eius uapores quidam ſubleuantur ad caput & id implendo aggrauāt, neceſſum eſt in primis uentriculum à talibus excremētis purgari. Quod biſariam fieri poteſt: aut uentrem ſubducendo, de quo nulla eſt ambiguitas: aut uomitū ciendo,

Vomitus. de quo Auicēna quarta primi dicit, quod uomit⁹ euacuat pituitam et bilem: ipſe nanq; nō habet quod ipſum mundet, ſicut inteſtina habent bilem ruffam quæ ad ea deſcendit et mūdat ea, et remouet grauitatē quę accidit capiti, & aufert faſtidium, & confert laſſitati corporis, & epilepſiæ ſtomachicæ & tremori et paralyſi. Eſt autē maxime poſt cœnā utilis, ut Celſus tradit, hoc eſt, poſt aſſumptū cibū. Vnde noſtri temporis medici fermè omnes in hoc conſentiunt, & præcipiunt, uomituros primo uentriculum uarijs replere cibarijs, deinde uomitum ciere: quod tamen periculoſum eſt, multi enim hoc pacto ſtrangulantur, ſæpiusq; mors inde ſequitur: id quod ſæpiuſcule ſe uidiſſe teſtabat̃ præceptor noſter LEONELLVS VICTORIVS, æui ſui BONONIAE medicus clariſſimus: quare ab huiuſmodi uomitus prouocatione ſemper dehortari ſolebat diſcipulos. Sed unuſquiſq; quod rationi cōſen-

Rhaphnus. Radix, Radicula. taneum & ſine periculo fore cenſuerit, id ſequatur. *Rhaphani.*) Raphanus duū generū eſt. Vnus ſatiuus, qui etiā radix uocatur & radicula. Celſus libro 2. cap. de reſolutione linguæ. Nonnunquam multam eſſe radiculā oportet, deinde uomere. Alius uero agreſtis eſt, armoracea di-

Armoracea. ctus. Dioſcor. Agreſtis raphanus quā Romani armoraceā uocant. Palladius libro 11. Item betā locis ſiccioribus nec nō armoraceā ſeremus, uel transferemus ad culta, ut melior fiat, nam hæc agreſtis eſt raphanus. Raphano uis

&

& natura eſt, ut tradit Dioſcorides, colligẽdi flatus. Calefacit, in cibo gratus ori, ſed ſtomacho parum accommodatus, ructus cit, bonam facit aluum, ſed oportet à cibo eum ſumere, ſic magis digeſtioni conferentem: præſumptus enim cibum in ſtomacho ſupra ſe ſuſpendit. Præſumptus itidem uomitionibus accommodatus eſt, ſenſus exacuit. Cortex raphani ex aceto mulſo ſumptus, maiore efficacia ad uomitiones eſt. Et hæc de plantæ radice dicta ſunt: de qua Plinius etiam libro 20. ſed cõtra quàm hic, ait: Vomituris ſummo cibo eſſe raphanos utiliſſimũ eſt: purgant enim ſtomachum, pituitamq́; extenuant raphani. *Semen.*) Quod, ut Gale. lib. ſimpl. 8. tradit, fortius eſt omnibus partibus plantæ, & agreſtis quidem fortior eſt domeſtico: cuius uirtus eſt calida & ſicca atq; attenuatiua, quæ in uomitu prouocando deſideratur. Et de ſemine Dioſcorides ait, Vomitorium etiam ſemẽ raphani eſt. Et Auicẽna quarta primi, Res quoq; quę uomitus ſunt præparatoriæ, ſunt eruca & raphanus cum melle, & quæ ſunt eis ſimilia, & eorum ſemina. *Vorabis.*) Deglutíes. Vorare eſt cibum non confectum dentibus deglutire. *Vorare.*

Siue fel urſinum tepefacta dilue lympha,
Proderit hoc potu. Seu caſſis oſtrea teſtis
Vſta dabit cinerem, qui pro ſale ſumptus in eſcis,
Decutiet gelidum calefacto uertice uirus.

Fel urſinum.) Ponit nunc uentris ſubductiuũ medicamentum. Eſt autẽ fel nihil aliud quàm peſſimi ſanguinis purgamentum. Et inter omnia communia animalium præſtantius in effectu: habetq́; omne acrimoniã, et calefacit: differtq́; hoc ab illo maiore, tantum minoreue efficatia. Proritat omne fel deijciendæ alui cupiditatem: imò & ſolutiuum eſt, ita etiamq́; fel porcinum, quod inter alia eſt debilius. Curatur omne hoc modo: Sumito recens & filo craſſo ore eius præligato in feruentem aquam demit *Fel urſi. Fel quid. Fellis curandi modus et ratio.*

tito: finitoq́; illic ſemihora, ſeu tandiu dum trium ſtadio-rum ſpatium quis decurrat: deinde extractum ex aqua mox ſine ſole in umbra, & ſine humore locis ſiccatũ ſeruato. Quod uero fel oculorũ medicinæ ſeruandum erit, filo pariter præligatum in uitreum uaſculum melle plenum demittito, filiq́; capite ex uaſculi ore religato operculatum reponito, autor Dioſcorides, Auicenna, Plin.

Thera. lib. 10. Aqua calida. *Tepefacta lympha.*) Aqua calida. Nam, uti Galenus teſtatur, neq; ipſam frigidæ ſubſtantiam (ſcilicet per ſe ſolam) neq; eius qualitatem omnino integram, uſq; ad uiſcera pertingere, eſt ſalubre.

Luere. Reluere Diluere. *Dilue.*) Luere eſt ſoluere. Inde reluere, reſoluere: et diluere, diſſoluere: ac, uti Agretius inquit, temperare eſt. Perſius, Diluis helleborum. Vergilius,

Georg. lib. 1. Cui tu lacte fauos, & miti dilue baccho. Hinc uinum dilutum, id eſt, aqua diſſolutum & temperatũ. Martialis, Diluti bibis unciam falerni. Celſus uinum pręcipit pueris dilutius, ſenibus meracius eſſe bibẽdum. *Caſſis teſtis.*) Inanibus, uacuis & amotis tegumẽtis.

Oſtreæ. *Oſtrea.*) Ex aquatilium & ſiliceo conchiliorum genere ſunt & oſtreæ, ſic dictæ quod ſcabram & aſperam habent teſtam.

Cinis oſtreæ. *Vſta dabit cinerem.*) Per aduſtionem nanq; omnis fit cinis: qui calefacit, ſiccat & ſecundum rerum ex quibus fit diuerſitatem diuerſificatur, ut tradit Auerrois. *Pro ſale.*) Loco ſalis cibo inſperſus & comeſtus. Eſt enim & ipſe ſalſedinis particeps, terreſtrium partium naturæ calidæ & deſiccantis. *Gelidum uirus.*) Hoc eſt, frigus et humores capitis frigidos.

Virus. Virus multa ſignificat, proprie tamen aſperitatẽ odoris, ut uirus alarum: aliquando uero aſperitatem ſaporis. Plinius lib. 31. Aqua marina uetuſtate uirus deponit. Et lib. 34. Stannum illitum æreis uaſis ſaporem gratiorem facit & compeſcit æruginis uirus. Item coloris aſperitatem. Idem de ſanguine purpuræ: Tum ſuperadditum decoquitur uirus. Significat & geniturã. Idem libro 28. Virus uerrinum è ſcropha à coitu exceptum priuſquam terram attingat, contra dolores aurium ualet. Accipitur etiam inter-

Interdum pro ui naturali. Idem libo 34. cap. 14. ut legit Perottus: Sola hæc materia uirus ab eo lapide accipit retinetq́ longo tempore, aliud apprehendens ferrum. Ni malis pro uirus hoc loco legere uires, ut aliqui codices habent. Demum accipitur etiam pro ueneno & quicquid humanæ naturæ cõtrarium eſt, ut hic. Vergilius, Ille malum uirus ſerpentibus addidit atris. *Calefacto.*) Morbus frigidus calefactione indiget, ſi abigi debeat. Contraria enim contrarijs curantur. Vnde Galenus microtechnes lib. 3. Curatio, inquit, unam præcipuam, ac communiſſimam habet intentionem, ad id quod eſt diſpoſitioni auferendæ contrarium. Ex hoc ſiquidem genere ſunt cauſæ illæ omnes quæ ſanitatem efficiunt. Secundum partem uero, ex unicuiq; diſpoſitioni contrarijs. Calido igitur affectui, cauſa frigida contraria exiſtit, frigido autem calida, eademq́ in cæteris proportione. Etenim ſi omne immoderatum eſt præter naturam, moderatum uero ſecundum naturam, neceſſe eſt omnino, ut immoderatum ab immoderato contrario ad mediocritatem redigatur. At manifeſtum eſt quod ſecundum potentiam, non autem imaginationem, & calefaciens, & refrigerans, & quæcunque alia huiuſcemodi oportet aſſumere. Voco autem ſecundum potentiã, quod reipſa uere tale exiſtit, quale eſſe dicitur. Secũdum imaginationem aũt, quod ex prompto quidem ſenſu tale eſſe imaginamur, cum tamen uere tale non ſit. Hæc ille. *Vertice.*) Vertex, autore Quintiliano, eſt contorta in ſe aqua, ſeu quicquid aliud ſimiliter uertitur: unde ſummum capitis ob capillorum flexum, uertex quoq; dicitur, & pro ipſo toto capite nonnunquam accipitur, ut hic: Adhęc montium & herbarum ſummitates, uertices appellantur. Vergilius, Accipiens ſonitum, ſaxi de uertice paſtor. Columella de lactuca, Tertia quæ ſpiſſo, ſed puro uertice pollet.

Secundum potentiam. *Imaginationē.* *Vertex.*

Nonnullus liquidum ſumit mulſumq́ ſinapi,
Atq; palato agitat, pariter retinensq́ uomensq́.

Liquidum.) Molle, tritum & liquore ſolutum. *Mulſum.*) Hoc eſt, melle ſeu mulſo temperatum & contritum liquatũq;. *Sinapi.*) Sinapi uis & natura eſt, ut tradit Dioſco. calefacere, extenuare & extrahere. Commanducatum pituitas capitis per os ducit & purgat. Et Plinius, Senſus, inquit, atq; ſternutamenta capitis purgat. Item, Contra pituitam tenetur in ore donec liqueſcat, aut gargariſſatur cum aqua mulſa. Amplius Auerrois, Sinapi, ait, calidum eſt & ſiccum, mundificat humiditates quæ ſunt in capite, & eſt de medicinis aperientibus colatorij oppilationem. Corn. Celſus item libro 5. ſinapi inter ea quę gargariſſando humores euocant, connumerat, dum inquit: Gargariſſationes autem, aut lauandi cauſa fiunt, aut reprimẽdi, aut euocandi. Lauant lac, cremor uel ptiſanæ uel ſurfurum: Reprimit aqua in qua uel lenticula uel roſa uel rubus uel cotoneum malũ, uel palmulæ decoctæ ſunt: Euocant, ſinapi, piper. *Palato agitat.*) Ore mouet & gargariſſat. Palatum oris pars eſt. Ariſtoteles de hiſtoria animalium libro 1. Oris partes ſunt palatum, fauces, lingua, tonſillæ & dentes. *Retinens.*) Detinens in ore dum mouetur & gargariſſatur in eo. *Vomens.*) Euomens et expuens ſcilicet poſt gargariſſationem.

Sinapis. *Gargariſſationum cauſæ.* *Oris partes.*

Allia nonnulli mandunt, oleiue liquore
Perfundunt calido cerebrum, naſiq; latebras.
Quidam lactucæ credunt prodeſſe ſapores,
Curandi modus hic & ſuauis & utilis idem eſt.

Allia.) Allium omne acrimoniam habet, unde & cerebri pituitas purgat maſticatum non minore utilitate quàm ſinapi. Prodeſt & comeſtum contra pituitas, eo quo Plinius docet modo præparatum, uidelicet, ſub pruna coctum potum & cum mellis pari modo ſumptum. *Olei liquore.*) Hoc eſt, oleo ipſo. Plinius libro 12. Arbores poſtea grandioribus fruge ſuccis hominem mitigauere: ex his recreans membra olei liquor: qui etiam, ut Dioſcorides tradit

Allium. *Oleum.*

tradit, calefaciendi & diſcutiendi uim habet, præſertim uetus. *Perfundunt cerebrum.*) Caput in quo cerebrum ſituatur, inungunt. *Naſi latebras.*) Narium intima & foraminum naſi profunda, quo facilius per colatorij meatus uis eius ad cerebrũ ipſum pertingat. *Lactucæ.*) Lactuca nota planta eſt, ſic dicta, ut Palladius ait, quod abundantia lactis exuberet: ſeu, ut Dioſcorides tradit, quod lactis abundantiam facit. Suntq́ plura eius genera, de quibus in ſequentibus. Virtus omni lactucæ refrigeratrix & humectans, ſoporiferaq́ & ebrietati aduerſa: unde capitis grauitates quas Græci καρηβαρίας dicunt, & à nimio uini potu ac ebrietate propter uapores eorum ſurſum leuatos & caput opplentes contingunt, inſita frigiditate ſua illos prohibendo, retundendo & diſcutiendo ſanat, uel Ruffo teſte, qui ait: Lactuca curat ægritudines quæ fiũt ab ebrietate, quando ſumitur: ſuccus enim eius in detentis à crapula, humores qui uinoſi crudiq́ exiſtunt, in aluum detrahit, ac corpus refrigerãs eoſdem diſcutit, uinum enim humidum eſt & calidum, replens & obſtruens, Lactuca uero inter acrepala connumeratur, hoc eſt, ea quæ ebrietati obluctantur, eamq́ prohibent: et ideo quoq; antiquitus in cœnæ fine ſumebatur: poſt uero ad conciliandam appetẽtiam in cœnæ principio ſumi cœpta eſt. Vnde Martialis inquit, Claudere quę cœnas lactuca ſolebat auorũ: Dic mihi, cur noſtras inchoat illa dapes? Diuerſas itaque ob cauſas, diuerſo etiam tempore fuit eius uſus. In tantumq́ commendata eſt olim poſt diuum ſeruatum Auguſtum, lactuca, ut ſeruari etiam in alienos menſes eam oxymelite repertum ſit, ut tradit Pli. Fuit autẽ uarius conditurae eius modus & operoſus etiam. Nam ut Columella rei ſuæ ruſticæ libro. 12. cap. 9. docet, Caules lactucæ ab imo depurgatos eatenus, qua tenera folia uidebuntur, in alueo ſalire oportet, diemq́ unum, & noctẽ ſinere, dum muriam remittant, deinde muria eluere, & expreſſos in cratibus pandere, dum aſſicceſcant, tum ſubſternere ane-

[Margin notes: *Lactuca.* — καρηβαρίας. — *Acrepala.* — *Lactucæ conditura qualis.*]

thum aridum, & fœniculum, rutęq́ aliquid & porri concidere, atq; ita miſcere, tum ſiccatos coliculos ita componere, ut faſeoli uirides integri interponantur, quos ipſos ante dura muria die & nocte macerare oportebit. Similiterq́ aſſiccatos cum faſciculis lactucarum cōdi, & ſuperfundi ius, quod fit aceti duarum partium, atq; unius muriæ: deinde arido ſpiſſamento fœniculi ſic comprimi, ut ius ſupernatet: quod ut fiat, is, qui huic officio præerit, ſæpe ſuffundere ius debebit, nec pati ſitire ſalgama, ſed extrinſecus munda ſpongia uaſa pertergere, & aqua fontana quàm recentiſſima refrigerare. Et hunc condiendi modum breuibus innuere uidetur Dioſcorides cum ait, Condiuntur lactucæ muria, ſeruanturq́ aliorum ſalgamorum modo. Sed noſtro tempore raro in alienos menſes illas condimus, ſed recentibus ſimpliciter & ſine impendio in acetarijs utimur tum ſale, oleo & aceto, adiunctis aliquando naſturtio, bugloſſo, mentha aut alijs herbis, aut ſuccidijs, aut ouis duris inſectis, piſcibúsue aſſatis, & alijs rebus cōpluribus. *Sapores.*) Sapor guſtus obiectum eſt, & ſic ab Ariſtotele deſcribitur: Sapor eſt à terreo ſicco in humido facta paſſio, alteratiua guſtus de potentia ad actum. Eſtq́ nunquam non coniunctus humori ſapor, neque ſine ipſo percipi poteſt. Si quid enim guſtandi ſenſum afficere debet, neceſſum eſt, ut humidum ſit illud aut actu aut potentia. Et hinc etiam ſapores dicuntur conditura & ſalſamēta, quæ liquore aliquo aut ſale condiuntur, ut uel in alienum tempus ſeruari poſſint. Item ſucci & humores ſiue liquores quibus panem uel obſonia quo commendatioris ſuauiorisq́ ſint ſaporis, intingimus. Vnde etiam à tingendo, id eſt, inficiendo & madefaciendo immergendoq́ intinctus dicuntur. Græci embammata uocant, ἀπὸ τοῦ ἐμβάπτειν, quod intingere eſt: qua dictione Latini quoq; utuntur. Columella libro 12. Hoc ſinapi ad embammata non ſolum idoneo, ſed etiam ſpecioſo uteris.

Sapor. *Sapores.* *Intinctus.* *Embammata.*

Ele-

ELEPHANTIASI PROPELLENDAE.

CAPVT X.

EST elephas morbus, triſti quoq; nomine dirus,
Non ſolum turpans infandis ora papillis,
Sed cito præcipitans funeſto fata ueneno.

ELEPHANTIASI.) Elephantiaſis apud diuerſos autores, diuerſos etiam morbos ſignificat. Raſis etenim, Auicenna & Arabes, & hos ſequuti medici recẽtiores, morbum ita uocãt, eum in quo pedes & crura ſupra modum intumeſcunt: ſed de hoc nihil in præſentia. Galenus uero, Paulus Aegineta et Græci & Latini uetuſtiores, ceu Plinius, Celſus & noſter Serenus, eum intelligunt morbum, quem Arabes & medici iuniores uocant lepram, qui ex craſſa pituita & atra bile ortum traxit, nomen uero ab animalis ſimilitudine. Nam ut in libro de cauſis accidentium ſexto ſcribit Galenus, Hoc morbo laborantes carnem habent nigram, & tuberibus plenam, qualis eſt cutis elephantum. Aliqui tamen ſic dictum putant ob morbi magnitudinem, qui nulli ferè remedio ſuccumbit. Alij uero ob id, quod ſicut elephas præ cæteris animalibus diutiſſime uiuit, ita hic humor longiſſimus eſt. Eſt autem non ſolius cutis, ceu λεπρὰ uocata à Græcis, paſſio, ſed in eo cutis, carnes & oſſa quoq; uitiantur: quod uel Celſus ipſe teſtatur medicinæ libro 3. ita ſcribens, Ignotus penè in Italia, frequentiſſimus aũt in quibuſdã regionibus is morbus eſt, quẽ elephantiam Græci uocãt: isq; longis annumeratur. Totum corpus afficitur, ita ut oſſa quoq; uitiari dicãtur. Summa pars corporis crebras maculas, crebrosq; tumores habet. Rubor harum paulatim in atrum colorẽ con- Elephantiaſis.

Digitized by Google

uertit. Sũma cutis inæquabiliter craſſa, tenuis, mollisq́ quaſi ſquamis quibuſdam exaſperatur, corpus emacreſcit, os, ſuræ, pedes intumeſcunt. Vbi uetus morbus eſt, digiti in manibus pedibusq́ ſub tumore cōduntur. Pli. item nat. hiſtoriæ libro 26. cap. 1. eundem morbum ſic deſcribit: Diximus Elephantiaſin ante Pompei magni ętatem nō accidiſſe in Italia, & ipſam à facie ſæpius incipientem. In nare prima ueluti lenticula, mox inualeſcente per totum corpus maculoſa uarijs coloribus & inæquali cute, alibi craſſa, alibi tenui, dura ceu ſcabie aſpera, ad poſterum uero nigreſcente, & ad oſſa carnes apprimente, intumeſcentibus digitis in pedibus, manibusq́. Aegypti peculiare hoc malũ, & cum in reges incidiſſet, populis funebre. Quippe in balneis ſolia temperabãtur humano ſaguine ad medicinam eam. Hic morbus quod eo affecti faciem habent ſimilem Satyris, naſum ſimum, craſſa labra, aures leuigatas, Græce Satyriaſis etiam uocatur, ut ſcribit Galenus de cauſis morborum libro 2. ſuntq́ tales, ut idem in lib. de tumoribus præter naturam dicit, aſpectu horribiles, & male olentes. Porrò Satyriaſis non ſemper hunc morbum illis ſignificat, ſed & priapiſmum aliquando. *Eſt elephas.*) Deſcribit elephantiaſin. Dicitur autem & elephas & elephantia & elephantiaſis. *Triſti.*) Hoc eſt, triſtitiam adferente. *Dirus.*) Crudelis, funeſtus & quaſi deorum ira miſſus. Horatius, Creſcit indulgens ſibi dirus hydrops. *Infandis.*) Nefandis, turpibus & fedis, quibus uel quęcunq; mors præferenda ſit: qui enim huiuſmodi morbo affecti ſunt, tanquam à communi hominum conuerſatione ſeiunguntur, ne alios quoq; inficiant, cum morbus ſit contagioſus. *Ora.*) Vultum & faciem in qua primum ſeſe oſtentat, quamuis per totum corpus ſerpat. Eſt enim, Paulo Aegineta autore, cancer totũ corpus occupans, à facie tamẽ ſępius incipiens, quã obrẽ & inter capitis affectus de illo nũc agit Serenus. *Papillis.*) Tuberculis & paruis papulis, tumoribusq́, quibus

Satyriaſis.

Elephantiaſis eſt cancer uniuerſalis.

Digitized by Google

bus plenum eſt corpus. *Funeſtus.*) Funeſtū dicitur triſte, cruentum, funebre & mortiferum, hoc eſt, quod funeris ac mortis cauſa eſt. *Fata.*) Mortem diuina prouidentia deſtinatam & ineuitabilē. Eſt enim morbus ubi radices fixerit, incurabilis, ſed non acutus, imò potius inter longos et diuturnos cōnumeratus: de quo Paulus Aegineta libr. 4. cap. 1. ſic tradit, Si cancer unum tantū membrum infeſtans, tamen ſecundum ſententiam Hippocratis inſanabilis eſt, quanto magis elephas, qui cancer quidam eſt uniuerſalis, omnem curationem ſuperabit. Et hoc intellige de eo qui iam confirmatus eſt. Nam qui primum incipit morbus, non omnino deſperatus eſt. *Veneno.*) Humoribus per uniuerſum corpus corruptis & putridis, imò & toto corpore putrefacto: et pernicie uitę. Quicquid enim naturæ & uitæ contrarium eſt & aduerſatur, ipſis perniciem adferens, id eorum uenenum eſt. *Funeſtum.* *Venenum.*

Huic erit aduerſus cedri de cortice ſuccus.
Muſtelæúe cinis, uel fuſus ſanguis ab illa.
Nonnulli dixere ſerum prodeſſe bibendo.

Aduerſus. Cōtrarius, amolitur enim & ut hoſtis propulſat ac abigit morbū. *Cedri de cortice ſuccus.*) Hoc eſt, cedrinus liquor, qui per corticis inciſi cauernas ex arbore defluit, ſeu cruda cedri lachryma quę per ſe ex arbore gummi modo per corticē fluit et cedrea ſiue cedrium uocatur, de quo dictum eſt ſupra cap. 3. & 5. De hoc ſic tradit Dioſcorides, Illinitur elephantijs, & linctu ijſdem pariter medetur. Plinius etiam libro 24. cap. 5. In elephantiaſi ulcera ſordida & excreſcētia in ijs, ſi cedrio illinātur, facilius per ſanari teſtatur. *Muſtelæ.*) Muſtelarum duo ſunt genera, magnitudine diſtantia. Vnum uulgare & minus, quod domeſticum uocatur, quia in domibus noſtris oberrat, & catulos ſuos (ut autor eſt Cicero) quotidie transfert, mutatq; ſedem. Vnde Plautus in Sticho ait, Certum eſt muſtelæ poſthac nunquā credere, nam incertiorem nul- *Cedrium.* *Muſtelæ.*

Digitized by Google

Iam noui beſtiam, quin & ipſa decies in die mutat locum.
Gale. Græci γαλῆν galen uocant: hæc felium modo mures uenatur. Plinius libro. 8. cap. 27. Muſtela ruta in muriū uenatu cum ijs dimicatione conſerta. Homerus in libello cui titulus βατραχομυομαχία, id eſt, ranarum & murium pugna, idem teſtatur, ubi pſicharpax mus de ſe ſic refert: Ἀλλὰ δύω μάλα πάντα τὰ δείδια πᾶσαν ἐπ' αἶαν, Κίρκον καὶ γαλέην. οἵ μοι μέγα πένθος ἄγουσιν, Καὶ παγίδας στονόεσσαν ὅπου δολόεις πέλε πότμος, Πλεῖστον δὴ γαλέην περιδείδια ἥ τις ἀρίστη, ἣ καὶ τρωγλοδύνοντα κατὰ τρώγλην ἐρεείνει: hoc eſt, At duo ualde ſunt omnia quæ timeo in uniuerſam terram, circū ſiue accipitrē & galen, qui mihi magnū luctum inducūt, Et decipulam ſuſpirioſam, ubi doloſa ineſt mors. Plurimum uero galen pertimeo, quæ optima eſt: quæq; foramen ingredientem me in foramine inueſtigat & quęrit. Alterum genus eſt ſylueſtre, domeſtico longe maius.
Ictis. Græci uocant ictides. Ariſtoteles: Ictis ſylueſtris muſtelæ genus eſt magnitudine melitenſis. Sylueſtrium etiā duo
Mars animal. genera ſunt. Vnum quod ſub uentre ruffeſcit, martem appellant. Martialis, Venator capta marte ſuperbus adeſt.
Viuerra. Suntq; huius pelles hodie magno in precio. Alterū candidius eſt, quod uiuerram uocant: cui magna propter leporum uel cuniculorum uenatum gratia eſt, ut Plinius lib. 8. refert: Inijciunt eas in ſpecus qui ſunt multifores in terris, unde et nomen animali, atq; ita eiectos ſuperne capiunt. Meminit eiuſdem animalis Ariſtoteles quoq; lib. de naturis animantium 9. cap. 6. quanquam leporibus inſidiari nō indicet, ſed auibus & aluearibus. Itē Suidas
Cinis muſtelæ. idem animal piſcibus inſidiari tradit. *Cinis uel ſanguis.*) I-
Sāguis muſtelæ dem teſtatur Plinius lib. 30. cap. 3. Elephantiaſin curat ſanguis & cinis muſtelę. *Vel.*) Diſiunctiua coniunctio eſt.
Vel. Accipitur tamen interdū pro etiam. Vergilius, Carmina uel cœlo poſſunt deducere lunam. Et ſic etiam accipere
Serum. potes hoc loco. *Serum.*) Serum eſt aqua lactis. Dioſcorides, Habet omne lac cōiunctum ſibi ſerum, quod à lacte

ſepara-

Digitized by Google

ſeparatum efficatius in purgãdo eſt. Datur hijs quos ſine acrimonia purgare uoluerimus: quales erunt atra bile laborantes, comitiales, lepræ, elephantiaſes, & toto corpore papularum eruptiones. Datur autem bibendum hemi nis per interualla temporis uſq; ad quinas. Verum à potu eius ſpatiari bibentes per interualla illa temporis oportet. Plinius de eodem ſero libro 28. cap. 9. ſic quoq; ſcribit: Bibitur efficaciſſime heminis per interualla ſingulis uſq; ad quinas à potu illius ſolitis geſtari. Datur comitialibus, melancholicis, paralyticis, in lepris, elephãtijs, articularibus morbis. Et Meſue, Aqua lactis eſt medicina bona infectionũ cutis, quarũ materia eſt cholera, & humor aduſtus, ſicut eſt impetigo, & ſerpigo, & ſcabies ſicca, & puſtulæ, & pruritus, & ulcera mala ſicca, & lepra, et ſimilia. Per lepram autem intelligit morbum quem Græci & hic Serenus noſter uocãt elephantiam. Melior eſt autem ſumpta ex lacte iuuenum caprarum & nigrarum & boni paſtus & recenter fœtarum. Poſt iſtam uero eſt ouium: & cum primis recens, boni odoris & ſaporis, in quam nulla cecidit corruptio.

Mentaſtri folium potu appoſituq; ſalubre eſt.
Nec fruſtra bulbos & ſulphura iungis aceto.
Præterea nitrum debes cum melle iugatum
Spargere lacte bouis, uarias ſic ungere frontes.

Mentaſtri.) Plinius naturalis hiſtoriæ libr. 20. cap. 14. Mentaſtrum, inquit, ſylueſtris mentha eſt, differens ſpecie foliorum quaſi figura ocymi, pulegij colore, propter quod quidam ſylueſtre pulegium uocant, ijs commanducatis & impoſitis ſanari elephantian, ſicut Magni Pompei ætate fortuito cuiuſdam experimento propter putorem in facie illita compertum eſt. Apuleius, Ad elephantioſos, Herbę mentaſtri folia frequenter commanducato, ſanare certum eſt. *Nec fruſtra.*) Imò cum profectu & commodo maximo. *Bulbos.*) Bulborum, qui ex ceparum genere *Mentaſtrum.* *Bulbi.*

Digitized by Google

ſunt & illis ſimiles, plura ſunt genera, quæ differunt magnitudine, colore & ſuauitate. Alicubi enim, ut Theophraſtus tradit libro de plãtis octauo, adeo dulces naſcuntur, ut per ſe ſine condimento alio edantur, quales in Taurica Cherſoneſo ſunt. Poſt quos maxime laudant in Africa nati, et cum primis à Catone celebrati Megarici, à Megaris ciuitate Græciæ. Et hij præ cæteris Venerem maxime ſtimulant. Columella: Quęq; uiros acuunt, armantq; puellas, Iam Megaris ueniant genitalia ſemina bulbi, Et quę ſicca legit Getûlis obruta glebis. Et hinc pluribus in locis ſalaces eos uocat Martialis, quod demortuam excitent Venerem. Et eandem ob cauſam in nuptijs edendos præcipit Varro, cui & Apicius ſubſcribit: ſed is nucleos addit pineos, erucę ſuccum & piper. Sic enim ſeptimo culinariæ artis libro ſcribit: Varro ſi quid de bulbis dixit iniquum, qui Veneris hoſtium quęrunt, deinde ut legitimis nuptijs in cœna ponuntur, ſed & cum nucleis pineis, aut cum erucæ ſucco & pipere. Pythagoras philoſophus tanti fecit bulbos præſertim Megarenſes, ut de ipſis & uiribus eorum in medico uſu, uolumen condiderit. Habent omnes acrimoniam, & quam nunc cum reliquis ſibi iunctis uim eorum ad elephantiam tantum contrahit Serenus, illam generaſius & ſimpliciter contra faciei uulnera efficacem tradit Plinius dicens: Bulbi ex aceto et ſulphure uulneribus in facie medentur. Sed hæc de bulbis priuatim ſic dictis ſufficiant. Alioqui bulbus generaliter pro omni radice rotunda accipitur, quales lilij, croci, narciſſi & cannarum bulbos legimus. Et Cornelius Celſus medicinæ libr. 2. bulbos innuit uocari omnia olera capitata, uel quorum radices eſui dantur. De alimentis nanq; pertractans, poſt ualentiſſimorum, hoc eſt, in quibus plurimum alimenti eſt, ciborum enumerationem, In media, inquit, materia numerari ex oleribus debere ea, quorum radices uel bulbos aſſumim⁹. Et paulo poſt, Ex oleribus, ait, ualentior rapa, napiq;, & omnes bulbi, in quibus ce-

pam

pam quoque & allium numero, quàm paſtinaca, uel quæ ſpecialiter radicula appellatur. *Sulphura.*) De ſulphure et generibus eius dictum iam eſt in præcedentibus. Vis illi diſcutere & ſiccare: lepras, impetigines, ſcabros ungues, uitiligines & omnes corporis exulcerationes tollit, autore Dioſcoride. *Nitrum.*) De hoc dictum eſt etiam ſupra cap. 5. Plinius libro 31. In facie, inquit, exulcerationes ſanat cum melle & lacte bubulo nitrum. *Melle.*) Quæ mellis natura ſit, docet nos Plinius libro 22. dicens, Mellis ipſius natura talis eſt, ut putreſcere corpora non ſinat, iucundo ſapore atque non aſpero, alia quàm ſalis natura. Et Columella libro 12. Ea mellis eſt natura, ut coerceat uitia, nec ſerpere ea patiatur, qua ex cauſa etiam exanimum corpus hominis per annos plurimos innoxium conſeruat. Dioſcorides, Melli uis & natura eſt exterere, aperire, & humores in ſummum proritare. Ideoque ſordidis ulceribus & ſinibus utiliter infunditur. *Lacte bouis.*) Lac medicatius eſt bubulum, maxime recens: quod cum melle crudo & modico ſale prurigines, papularum eruptiones, & omnes malos corporis humores medicatur. *Varius.*) Hoc eſt, uarijs maculis & exulcerationibus uariegatas et deſœdatas. *Frontes.*) Faciem. Frontem aliqui à ferẽdo dictam uolunt, quod animi indicia prę ſe ferat. Nam frons, ut Plinius libro 11. ait, homini triſtitiæ, hilaritatis, clementiæ, ſeueritatis index in aſſenſu eius. Varro tamen dictam exiſtimat à foraminibus potius oculorum.

Sulphur. *Nitrum.* *Mel.* *Lac bubulum.* *Frons.*

Ceruſſam & chartam quam gens Aegyptia mittit
Tunde ſimul, miſceque oleum quod flore roſarum
Conditum eſt, line ſic faciem, ſic redde ſalutem.

Ceruſſam.) Ceruſſa color eſt quem Gręci ψιμύθιον uocant, hoc quondam meretrices, nunc honeſtæ etiam, ſi dicere fas eſt, matronæ ſeſe fucant, faciemque oblinunt, quo ſenectam ac formæ uitia diſſimulent, quemadmodum & purpuriſſo eandem ob cauſam ſeſe fucant, ſed hoc ruborem

Ceruſſa. *Pſimythion.*

Digitized by Google

adduntuultui, ceruſſa uero candidant ipſum. Eſt autem factitia res Ceruſſa. Nam ut libro 34. Plinius tradit, Pſimythium hoc eſt ceruſam plumbariæ dant officinæ. Fit autem ramentis plumbi tenuiſſimis ſuper uas aceti aſperrimi impoſitis atq; ita diſtillantibus, quod ex eo cecidit in ipſum acetum arefactum molitur & cribratur, iterumq; aceto mixto in paſtillos diuiditur, & in ſole ſiccatur æſtate. Fit & alio modo addito in urceos aceti plumbo obturatos per dies 10. deraſoq; ceu ſitu ac rurſus deiecto, donec deficiat materia: quod deraſum eſt teritur & cribratur & coquitur in patinis, miſceturq; rudiculis, donec ruffeſcat, & ſimile ſandarace fiat: deinde lauatur dulci aqua, donec nubeculæ omnes eluantur: ſiccatur ſimiliter poſtea, & in paſtillos diuiditur. Eſt autem letalis potus, ſicut ſpuma argenti. Palladius libro 9. Ceruſa plumbo creatur attrito, quæ corporibus nocet humanis. Nam ut Dioſcorides teſtatur, letalis eſt, & ueneni maleficium habet pota. Cæterum in uſu medico Ceruſa, tradente therapeutices libr. 8. Galeno, ſiccat & adſtringit modice, uulneribusq; medicatur, ſi emplaſtici ſimilis ſit, uel etiam humidioris cuiuſquam medicaminis: humiditatem enim deſiderat, qua uis eius ad ima pertrãſeat: cineris nãq; ritu ſi circa uulnus eam inſperges, nihil proficies: non enim ad fundum medicamenti uis peruenit, quod ita ſit ſiccũ. *Chartam.*) Scilicet aduſtam & incineratam. Charta ex papyro fiebat, ut dictum eſt ſupra in procemio. Ipſa cremata inter cauſtica eſt, ut Plinius tradit libro 24. cap. 11. Eandem combuſtam inter ea quæ adurunt, ponit Celſus, Dioſcorides. Poteſt crematæ papyri cinis quæ in ore aliisq; partibus paſcendo ſerpunt cohibere: ueruntamen in eo efficacior factæ ex eo crematæ chartæ cinis eſt. *Quam gens Aegyptia.*) Hoc eſt, quæ ex Aegypto, ubi papyrus, ex qua fit, naſcitur, ad nos uenit. Nã quæ alibi naſcitur papyrus, chartis & huic medico uſui minus eſt habilis aut efficax. Eſt autem Aegyptus Aſiæ pars prima inter Catabathmõ et Arabas, ut tradit

Charta uſta.

Lib. 5.

Aegyptus.

tradit Pomponius Mela: quamuis Ptolemæus illam tri-
buat Aphricę. Sed latius de hoc uide Plinium lib. 5. cap. 9.
Strabonem libr. 17. & Herodotum libro 2. *Oleum roſarum.*) *Oleū roſarum.*
Simplex hoc eſt roſaceum: quod, ut tradit Dioſcorides,
ſic fit: Roſæ (deſectis prius forfice unguibus, quæ in imo *Vngues in fo-*
folio candida pars ſunt) inſolatæ pondere unciarum ſex *lijs.*
in olei ſextarium demerguntur, dimiſſæq; in eo diebus
octo madere, mox quadraginta diebus tertia roſarum ad
lectione inſolatę ſic reponuntur & ſeruantur. Et tale oleū
cataplaſmatis etiam utiliter miſcetur, nedum quod per ſe
tantum adſpergitur & illinitur. Eſtq; uis illi adſtringēdi,
refrigerandiq;, & ulcera malefica, quæ cacoëthe uocant,
mitigandi. *Conditum.*) Confectum & compoſitum.

CVTIS ET FACIEI VITIIS PROPELLENDIS.

CAPVT XI.

LIVIDA ſi maculat faciem lentigo decoram,
Nec prodeſſe ualent naturæ dona benignæ,
Erucam atq; acidum laticem ſimul illine malis.

CVTIS *& faciei uitijs.*) Cutis & faciei uitia & *Cutis uitia.*
defœdationes, de quibus hoc capite agit Sere-
nus, ſunt cum primis lētigo, quam Celſus len- *Lentigo.*
ticulam uocat, liuores, cicatrices, impetigo ſiue *Lenticula.*
papula leuis, & hijs ſimiles cutem ac faciem deturpantes
maculæ. *Liuida lentigo.*) Macula nigricans aut rubicun-
da, liuoreq; perfuſa, qualis color eſſe ſolet plumbi aut qui
ex percuſſione fit, & ad lentis ſimilitudinem prouenit,
unde & nomen habet: cui non abſimiles ſunt uari & *Vari.*
ephelides, omnes in fœminis præcipue ſe depromen- *Ephelides.*
tes. De quibus Celſus medicinæ libro 6. ſic ſcribit: Pe-
ne ineptiæ ſunt, curare uaros & lenticulas & ephelides,

Digitized by Google

ſed eripi tamē fœminis cura cultus ſui non poteſt. Ex his autem quas ſupra propoſui, uari lenticulęq́ uulgo notæ ſunt, quamuis rarior ea ſpecies quā φάκον Græci uocant, cum ſit ea lenticula rubicundior & inæqualior. Ephelis uero à pleriſq; ignoratur, quæ nihil eſt, niſi aſperitas quędam & durities mali coloris. Cætera non niſi in facie, lenticulæ etiam in alia parte nōnunquam naſci ſolent. Hæc ille. *Faciem decoram.*) Facies in homine tum capitis tum uniuerſi corporis ornatus eſt uel præcipuus: hac nihil pulchrius, nihil ornatius, magisúe decorum: hac mētis arcana produntur. Facies ipſa, Caſſiodoro in lib. de anima tradente, quemadmodum prudentiæ ſuæ patefecit indicia, in effigiem noſtram exeunt occultę cogitationes, & ex parte cognoſcitur, qualis intus animus uoluntasq́ uerſetur. Vultus ſiquidem noſter, qui à uoluntate nominatur, ſpeculum quoddam eſt animæ ſuæ, & quod ſubſtantialiter non cernitur, per eius habitum euidentiſſime declaratur. Et quia ſolus omnium animalium, teſte Ariſtotele, erectus eſt homo ac ſolus anteuerſus proſpicit, uocemq́ mittit: hinc Græce πρόσωπον dicta eſt facies, ut uolunt, nomine ab re indito. Adhæc uultus & facies aliquando pro rerum apparentia, & ſpecie ſiue forma, poſita repperiūtur. Columella, Nec omnibus annis eodem uultu uenit æſtas aut hyems. Plinius, Parum eſt ſingulas herbarum ætates pingi, cum quadripartitis uarietatibus anni faciem mutent. *Nec prodeſſe ualent.*) Facies enim deformis & uitiata neq; decori neq; uoluptati eſt homini, ſed labori potius & faſtidio & deſpectui. Integra uero & pulchra, decor eſt corpori & honos non paruus. *Naturæ dona benignæ.*) Inter naturæ dona non minimum eſt ipſa corporis forma integra & pulchritudo ipſius decora, iuxta illud, πρῶτον εἶδος ἄξιον τυραννίδος, hoc eſt, primum ſpecies digna eſt imperio. Hanc autem non noſtro merito, ſed liberaliter ſua ſponte & gratuito nobis largitur conſummatiſſimam. Cum enim nihil faciat fruſtra, ſemper quod

Facies corporis ornatum.

Cap. 11.

Vultus.

De part. lib. 4.
Proſopon.
A. Gell. lib. 13 cap. 18.

Pulchritudo naturæ donum.

Digitized by Google

quod optimum eſt & perfectiſſimum, operatur, non prępedita. *Erucam.*) Eruca herba eſt calida, frigorum contemptrix, & diuerſæ quam lactuca naturæ, quare & illi in cibis ferè iungitur, ut nimio frigori par feruor immixtus temperamentũ æquet. Eſt item Veneris concitatrix. Columella, Excitet ut Veneri tardos eruca maritos. Dioſcorides, Stimulat Venerem multus crudæ erucæ cibus. Poteſt idem & ſemen, quod confectionibus etiã additur διὰ σατυρίων, id eſt, dia ſatyrion uocatis, hoc eſt, quæ ex Satyrij radice, à qua nomen habent, ad Venerem excitandam componuntur. Huic in cõdiendis obſonijs tanta eſt ſuauitas, ut Græci εὔζωμον appellauerint. Cuius ſemen etiam cutis uitia in facie cum melle illitum arcet: lentigines ex aceto: cicatrices nigras reducit ad candorem cum fele bubulo, ut autor eſt Plin. *Acidum laticem.*) Hoc eſt, humorem & liquorem acidum & acetum ipſum, cui nequitiæ ineſt uirtus. Nam uini uitium eſt: fitq; ex uino. Si enim uini, quod calidum eſt, uas uacuum fuerit, nec clauſum, aër uim eius ex uacuo elicit, quare uapidum fit & in uitium tranſit, quod acetum dicitur, hocq; in remedia, magnosq; ad uſus, & ſine quo uita mitior degi non poſſet. Cibos enim & ſapores non alius magis ſuccus cõmendat aut excitat. Plurimum fotu medetur poſt uredines, item lepris, furfuribus, ulceribus manantibus. Contra lichenas & impetigines et bibitur & imponitur. Quomodo autem arte conficiatur acetum, docet Columella lib. 12. cap. 5. Cæterũ latex proprie dicit de aqua, eo quod intra terræ uenas lateat. Conſequenter uero & de omni alio liquore, ſed cum adiũcto, ceu hoc loco, cum acetum dicere uellet, acidum dixit laticem. Et Vergilius, Regales inquit, inter menſas, laticemq; lyeum: uinum intelligens. Ouidius item Palladios latices uocat oleum. *Malis.*) Faciei quæ lentigene infecta eſt, Malæ faciei pars ſunt infra oculos homini tantum, quas priſci genas uocabant. Pudoris ſedes: ibi maxime oſtenditur rubor: infra eas hila-

Eruca.
Plin. lib. 19. cap. 8.
Διὰ σατυρίων
Εὔζωμον.
Lib. 20. cap. 13.
Acetum.
Pli. lib. 24. ca. 1
Latex.
Malæ.
Genæ.
Buccæ.

Digitized by Google

ritatem riſumq́ indicantes buccæ. Autor Plinius libro 22.

Proderit & bulbus mellis dulcedine uictus.
Crudáue dulcacido miſcebis rapa liquori.
Sanguine uel leporis morbus delebitur oris.
Frons ſalicis cum flore ſuo contrita medetur.

Bulbus. Mel. *Bulbus.*) Idem teſtatur Plinius dicẽs: Bulbus in melle contuſus, & faciei illitus, lentigini medetur. *Mellis dulcedine.*) Hoc eſt, melle cui dulcedo ineſt, & in omni genere quo dulcius, eo probatius: eſtq́ illi uis exterere, qua in hijs uitijs opus habemus. *Victus.*) Superatus & mitigatus dulcoratusq́ per admixtionem mellis: habent enim acrimoniæ nonnihil bulbi etiam qui edendo ſunt. *Cruda.*) Coctura enim nõnihil abſterſionis illi adimit. *Dulcacido liq.*)

Dulcacidus liquor. Oxymel. Acetũ mulſum. Dulcacidus dicitur liquor, qui dulciſſimis rebus eſt conditus & acidis ceu melle & aceto, è quibus duobus & aqua & ſale potus conficitur, qui oxymel dicitur, id eſt, acetum mulſum. Quod ſic conficitur, ut tradit Dioſcorides, Sumito aceti ſextarios quinq́: marini ſalis pondo unum: mellis pondo decẽ: aquę hemias totidem, mixtaq́ ſimul omnia coquito uſq́ dum decies inferbuerint, tum refrigerata omnia in dolia diffundito. Sunt & alij conficiendi oxymelitos modi & rationes, de quibus uide Gal. libro de ſanitate tuenda quarto, & Plinium libro 14. cap. 17. & libro 23. cap. 3. *Rapa.*)

Rapum. Congyle. Rapum ſiue rapam: utrunq́ enim dicitur, Gręci à rotunditate congylen uocant: ipſis enim γόγγυλον ſignificat στρόγγυλον, id eſt, rotundum. Vtitur dictione Columella, Gõgylin illuſtri mittit quam Nurſia campo. Sunt autẽ duo raporum genera. Vnum ſatiuum in latitudinem fuſum aut in rotunditatem globatum. Alterum agreſte, in aruis maxime naſcens, fruticoſum, radice in longitudinem procurrente raphani ſimilitudine, ſemine foris nigro, intus albicante, duplo maiore quàm papaueris. Cæterum quod hic ſimpliciter de crudis rapis dicit Serenus, id de ſatiuorum radice, quæ in

communi

Digitized by Google

communi uitæ uſu eſt, intelligendum eſt: non obſtante quod Plinius & Dioſcorides eundem effectum de ſylueſtris ſemine teſtentur, & aliter etiam medicinam illam inſtruant. Dioſcorides ſiquidem de ſylueſtri loquens, Additur, inquit, ſemen id his quæ ad exterendam faciem reliquumq́ corpus, lupinorum, triticiûe, aut lolij, aut erui farinis conficiuntur. Plinius uero, Semine, ait, ad albicandam cutem in facie, totoq́ corpore utuntur mixta urina pari menſura. *Sanguine leporis.*) Idem teſtatur Dioſcorides libro 2. cap. 18. de utroq́ lepore, dicens: Vitiligines, lentigines, ephelides, id eſt, aſpera & diſcolor ceu ab æſtiuo ſole cutis, calido leporis ſanguine utiliter inũgũtur. Idem eiuſdem libri cap. 70. de ſanguinibus: Emẽdat leporinus ſanguis lentigines, ephelides, ſi calente eo inungantur. Sextus item Platonicus, Leporis, inquit, ſanguis, lentigiges de facie purgat perunctus. *Oris.*) Faciei. Vergilius, Os, humerosq́ deo ſimilis. Ouidius, Os homini ſublime dedit. *Frons.*) Frons frondis arborum et herbarum folia ſignificat. *Salicis.*) Adſtringunt ſalicis flores, folia, ſemẽ, cortex et ſuccus: eſtq́ omnium uirtus deſiccans ſine mordicatione, ualidior tamen cortici, quemadmodum & omnium corticum natura eſt: foliorum & florum ſuccus lentiginem cæteraq́ cutis in facie uitia purgat & emendat: imò & corticis è ramis primis cinis, magisq́ admixto ſucco ſuo, ut tradit Plinius libro 24. cap. 9. Eſt autem trium generum. Vnus quem arbor ipſa exudat gumi modo. Alter, qui manat in plaga cum floret exciſo cortice trium digitorum magnitudine. Et tertius, qui detruncatione ramorum à falce diſtillans eſt.

Sanguis leporis. *Frons, dis.* *Salix.* *Salicis ſuccus triplex.*

Sepiolæ cineres ex oſſibus, omnia ſanant.
Cycneos adipes hilari miſceto lyeo,
Omne malum propere maculoſo ex ore fugabis.

Sepiolæ.) Sepiola diminutiuum eſt à ſepia, quę piſcis eſt inter eos qui ſanguine carent connumeratus. Quorum ut

Sepiola. *Sepia.*

Digitized by Google

libro nono tradit Plinius, tria ſunt genera. In primis quę mollia appellantur: deinde contecta cruſtis tenuibus: po ſtremo teſtis concluſa duris. Mollia ſunt lolligo, ſepia, polypus & id genus reliqua. Hijs caput inter pedes & uentrem ſituatum eſt. Pediculi octoni omnibus, ſepię & lolligini, pedes duo ex hijs longiſſimi & aſperi, quibus ad ora admouent cibos, & in fluctibus ſe ueluti anchoris ſtabiliunt, cæteri cirrhi quibus uenantur. Mares ſepiarum generis, uarij & nigriores, conſtantiæq; maioris. Percuſſis tridente fœminis auxiliantur. At fœmina icto mare fugit. Ambo autem ubi ſenſere ſe apprehendi, effuſo atramẽto, quod pro ſanguine hijs eſt, infuſcata aqua abſcondũtur. Quod & Oppianus halieuticωn libro 3. teſtatur dum inquit: Quin & natiua fœcunda eſt ſepia fraude. Eſt liquor in tumida concretus turbidus aluo, Qui fuſcus piceam ſuperat caliginemaſſam, Conditus hic humor nutritur corpore, præſens Auxiliũ miſeræ, ſubita formidine capta Atras emittit guttas, & polluit æquor, Obſcuratq; uias ponti tenebroſa eruore Permixto ſanies piſcantis lumina turbans Auertit uiſum & proſpectum ſurripit omnem, Hæc facili curſu pertinctas æquoris undas Effugit horrendos piſces hominemq; ſagacem. *Oſſibus*) Sepia duabus conſtat partibus. Vna quæ duriore teſta clauditur: & altera quę hanc foris claudit teſta. Cuius etiam duplex rei ſubſtantia, una interior pumicoſa & tenera, qua aurifabri ad formarum inſculptiones utũtur: altera exterior ſilicea, durior, cruſtacea, & in qua cũ aſperitate aliqua eſt lenor: & hui⁹ cinis eſt qui lentiginẽ et alias ſimiles corporis defœdationes purgat & exterit. Plin. Medetur lentigini, cæteriſq; uitijs ex oſſibus ſepiarum cinis: idem & carnes excreſcentes tollit, & humida ulcera. *Cygneos ad.*) Cygnus Græce, Olor Latine, Auis eſt candida atq; canora, quæ inſtante morte mirandos quoſdam edit cãtus, quod uel omnium poëtarum literis eſt celebratum. Martialis, Dulcia defecta modulatur carmina lingua Cantator cygnus

Os ſepiæ.
Sepiæ partes.
Cygnus.
Olor.

gnus funeris ipſe ſui. Etiamſi nemini contigit hunc audire cantum. Nam Lucianus negat ſe uel uidiſſe cygnos cum in Pado flumine nauigaret. Aelianus addit eos non canere, niſi flante Zephyro uento, qui & Fauonius dicitur. Cuius rei cauſam etiam philoſophi reddere conantur, aiuntq́ id accidere propter ſpiritus per collum procerum & anguſtum erumpere laborantes. Vnde prouerbium etiam fertur, Κύκνειον ᾆσμα, hoc eſt, cygnea cantio, de his qui ſuprema ſenecta facunde diſſerunt, aut ſuauiloquentius ſcribunt. Et alterum quum indocti & ἄμουσοι falſæ doctrinæ iactantia, uiris eruditis & ἐμμούσοις imprudenter obſtrepunt, Anſer inter olores. Vergilius: Sed argutos interſtrepere anſer olores. Cæterum de cygnis ad medicum uſum idoneis ſic etiam tradit Plinius libro 30. cap. 3. Præcipue faciem purgat atque erugat cygni adeps. *Adagio.*

Hilari.) Ab effectu, hilares enim ac lætos reddit bibentes uinum. Horatius, Natis in uſum lætitiæ ſcyphis. Et, Adeſ lętitię Bacchus dator. Tibullus: Adde merum, uinoq́ nouos compeſce dolores. Propercius: Curarũq́ tuo ſit medicina mero. *Lyeo.*) Baccho & uino, quod omnis ulceris, qua ulcus eſt, optimum eſt medicamentum, autore Galeno, detergit enim & mũdat. Dictus eſt autem Lyeus à uerbo λύω quod eſt ſoluo, eo quod & corpus & mẽtem diſſolutam reddat uinum. *Vinum hilare.* *Lyeus.* *λύω.*

Si liuor torrebit atrox, aut nigra cicatrix,
Attritos appone genis, purgare memento,
Rutarum ſuccos lentiſci maſtiche tundens.

Si liuor torrebit atrox.) Intelligit ephelidas quæ proprie cutis uitium ſunt, ubi ipſa multo ſole toſta candore & lenore ſuo amiſſo, nigritiam & aſpredinem contraxit: quarum nigrorẽ Serenus per liuorem, qui nihil aliud quàm cutis macula liuida & nigricãs eſt, intelligit: aſpredinem uero per uerbũ torrebit. Quæ enim torrentur, dura fiunt & aſpera. Ephelides itaq́ dictæ ſunt à ſole, quaſi ἐφ' ἡλίου, *Ephelides quid.* *Liuor.* *Ephelides unde dictæ.*

Digitized by Google

id eſt, ſub ſole: & hæc prima nominis origo fuit & cauſa: licet poſtea etiam de ſimilibus à quacunq; cauſa contractis cutis uitijs dictæ ſint ephelides. Hoc uitio à ſole aduſtos Plinius aliquãdo ſolatos uocat. *Cicatrix.*) Cicatrix ſtigma eſt & nota quæ curato uulnere uel ulcere remanet in corpore, hoc eſt, membrana & tegumentum carnis cuti quàm ſimillimũ: cutis enim non eſt, quando & denſior ea uiſu tactuq; ſentitur: & ratione, ex eo quod pilos non edit, intelligitur. Vnde ad cicatricem ducere ulcus, ut tradit Galenus, eſt tegere carnem naturali aliquo tegumento, hoc eſt, cutem generare, aut ſummã carnem cuti ſimilem efficere. Eſt autem duum generum cicatrix. Vna ſimplex & plana: altera quæ in tumorem excreuit & callum duratum, cuiuſmodi ſunt uari, qui tubercula ſunt et exigui ac duri tumores ſiue calli ex male curatis puerorũ cum in toto corpore tũ in uultu puſtulis relicti. *Purgare memento.*) Hæc uerba per parentheſin interiecta ſunt, & medicamẽti uim, quæ eſt purgare & mũdare, exprimunt. Eſt autem parentheſis, diuiſæ ſententiæ interpoſita ratiocinatio, autore Diomede grammatico. *Rutarum ſuccos.*) Hanc rutæ contra cicatrices uim, radici eius maxime tribuit Plinius dicens, Radix rutæ ſanguinem oculis ſuffuſum, & in toto corpore cicatrices aut maculas illita emendat: exterit enim & attenuat. Sunt autẽ duo rutæ genera: de quibus et quomodo ſuccus illarum exprimatur, dictũ eſt in præcedentibus. *Lentiſci maſtiche.*) Lachrymo quod ex arbore lentiſco gumi modo ſudat. Nam ut in naturalis hiſtoriæ libro 12. cap. 18. tradit Plinius, gemina eſt maſtiche, quoniã in Aſia Græciaq; herba repperitur è radice folia emittens, & carduum ſimilem alo, ſeminis plenum, lachrymaq; erumpit inciſa parte ſumma uix ut dignoſci poſſit à maſtiche uera: nec non & tertia in Ponto eſt bituminis ſimilior. Laudatiſſima autem Chia cãdida. Adulteratur thure aut reſina. Verum maſtiche lentiſci uera, miſcetur, autore Dioſcoride, hijs quæ exterendis dentibus

Solati.
Cicatrix.
Ad cicatricem ducere ulcus.
Cicatrix duplex.
Vari.
Parentheſis.
Ruta.
Maſtiche lentiſci.

Digitized by Google

conficiuntur & circumlitionibus uultus nitorem adfe-rens. Et Plinius libro 24. cap. 7. Maſtiche lentiſci, inquit, ad exterendam cutem in facie & ſtygmata adhibetur.

Si uero uitium eſt, quod ducit ab impete nomen,
Hoc matutina poteris cohibere ſaliua,
Seu folio platani quod manſum mane uorabis.

Si uero uitium.) Docet nunc mederi impetigini, quæ Celſo leuis eſt papula, Græcis lichen, & ſi ſerpere ceperit, ſerpigo dicitur: de quibus dictum iam eſt ſupra capite 6. *Ducit ab impete nomen.*) Hoc eſt, uocatur impetigo, ab impetu & ortus ſui celeritate: cito enim uenit. Dixit autem impete pro impetu, per antitheſin, hoc eſt, per literæ commutationem, ut Impete nunc uaſto ceu concitus imbribus amnis. *Matutina ſaliua.*) Saliua ieiuna quæ impetigini medetur illita. Auicenna, Fricatur impetigo cũ ſaliua hominis ieiuni. Celſus, Leuis papula etiã ſi ieiuna ſaliua quotidie defricatur, ſaneſcit. Plinius, Credamus ergo & lichenas leprasq́ ieiuno illitu aſſiduo arceri. Adhæc Paulus Aegineta ſic ſcribit, Ad impetiginem fortis operationis eſt ſaliua famelici hominis, & ieiuni, & proprie cuius cõplexio eſt calida. Et interficit uenena omnia. Porrò duplex eſt ſaliua. Vna quę à capite deſtillat pituita, de qua nihil in præſenti. Altera quæ generatur in carnibus glandoſis circa radicem linguæ, ubi multa principalium membrorum uirtus cõcurrit, eſtq́ in ea magnum complexionis ſiue caloris, cuius eſt, ueſtigium, unde & ad cibi concoctionem iuuat: & ideo etiam quia unus homo habet complexionem alteri non conformem, propterea quoq́ ſaliua unius reſpectu alterius eſt permutatiua, & habet rationem ueneni, nedum quod cæteris animantibus ceu ſcorpioni & alijs ſit uenenum. *Cohibere.*) Ne longius ſerpat inhibere, & ſanare. *Folio platani.*) Platanus inſignis arbor eſt, ſic dicta Græcis à latitudine, quod ſit πλατύφυλλος, hoc eſt, latiſſimorum foliorum, quę umbram præſtet

Impetigo. *Papula leuis.* *Lichen.* *Antitheſis.* *Saliua ieiuna.* *Saliua duplex.* *Platanus.*

Digitized by Google

uel opaciſſimam: cuius gratia tantũ petita orbe eſt ĳs qui σκιατροφούμενοι dicuntur, ut autor eſt Theophraſtus. Et hinc etiam umbrantes platanos uocat Palladius. Tantæ autẽ magnitudinis aliquando repertæ ſunt, ut intra ipſas domicilĳ modo cauas, multi epulati fuerint, ramis menſas ac ſcamna præbentibus. Cuius rei non unum extat exemplum, & præſertim illud quod Caius princeps in Veliterni ruris platano, cuius tabulata, laxisq́ue ramorum trabibus ſcamna patula miraculo fuerãt, epulatus eſt, quam cœnam ipſe Nidum appellauit. Sunt & alia huius rei exempla quæ apud Plinium repperies libro 12. Qui tantum etiam honoris increuiſſe platanis tradit, ut mero infuſo enutrirentur, quoniam compertum foret id maxime prodeſſe radicibus, ſicq́ue edoctas uel arbores uina potare. Sed de foliorum large thoros etiam præbentium inſigni, & ramorum menſis ac ſcamnis idonea amplitudine, uiniq́ue infuſione, paucis ſic etiam meminit Palladius, Inſignes folĳs platanos, fœlicia menſis Brachia, gaudentes uitis honore comas. Amplius de Platano Nicãder in theriacis ſic ſcribit: σφαίρηντι θερειλεχέος πλατάνοιο, hoc eſt, Sphæraq́ue thorum prębentis æſtate platani: ubi interpres, illud θερειλεχέος pro umbroſa accipi poſſe tradit, quoniam latiſſima ſint eius arboris folia, ut opaciſſime contegant æſtiuo tempore. Vel, inquit, quia thorus ex numeroſis folĳs conſici abunde poſſit tempore eodem. Additq́ue platani fructum eſſe ſphæria quædam trachea, id eſt, orbiculos aſperos, & propterea à Nicandro dici ſphæram. Plinius Latine pilulas reddidit. Præterea platanum Græci plataniſtum etiã uocãt: & ſic apud Homerũ ſemper accipitur: quandocunq́ue enĩ plataniſtũ nominat, platanũ intelligit: Eſtq́ue paronymon ſiue denominatiuũ, primitiuo nihil plus minúsue ſignificans, Neq́ue eſt per diminutionem dictum, tũc enim in σκος exire deberet ſicut Satyriſcus, Calamiſcus, Pyrgiſcus & reliqua. *Manſum mane uorabis.*) Matutino tempore dum adhuc ieiunus eſt uenter dentibus con-

Platani fructus ſphæria, & ſphæræ, pilulæq́ue dicitur. Plataniſtos.

confectū & maſticatum platani folium degſuties & comedes, ſi impetigini & alijs cōſimilibus morbis conſultum noles: frigiditate enī ſua platani folia ſanguinis & humorū ex quib⁹ fit impetigo, aduſtiones refrigerāt, deſiccant & emendant, morbumq́ʒ ſanantq́ʒ quemadmodū et pilulę eius in uino potæ lentiginē curāt, teſte Plin. lib. 24. cap. 8.

Fœda fluunt curui quæ purgamenta cameli
Vrentur, cineremq́ʒ dabunt, iungentur aceto
Maſcula thura ſimul, diuinaq́ʒ cura ualebit.

Fœda purgamenta.) Stercus fœtidū quod à corpore excernitur atqʒ expurgatur cameli, quod ulcera cum alia tum impetiginoſa & ſerpiginoſa detergit & mundificat, imò quod plus eſt, uerrucas etiam magnas deſtruit, et reſoluit ſcrophulas fortiter, autore Auicenna. *Curui.*) Camelorū corpora quia diſtorta & gibbo montuoſa ſunt, curua dicuntur atqʒ praua. Prauum nanqʒ intortū eſt. Hinc diuus Hieronymus in exhortatoria ad Exuperantium, Camelorum corpora prauitates appellat, cūm ait, Ne quęras diuitias quę camelorum prauitatibus comparantur. *Cameli.*) Camelos inter armēta paſcit oriens. Quorum duo genera, Bactriæ & Arabiæ. Differūt, quod illi bina habēt tuberа in dorſo: hij ſingula, & in pectore alterum cui incubant. Dentium ſuperiore ordine ut boues carent in utroqʒ genere. Homines autem iumētorum in hijs terris dorſo funguntur, atqʒ etiam equitatu in prælijs. Velocitas inter equos: ſed ſua cuiqʒ menſura, ſicut uires: nec ultra aſſuetum procedit ſpatium, nec plus inſtituto onere recipit. Odium aduerſus equos gerūt naturale. Sitim et quatriduo tolerant. Implentur cum bibendi occaſio eſt, & in præteritum & in futurum, obturbata cōculcatione prius aqua: aliter potu non gaudent. Viuunt quinquagenis annis: quidam & centenis: autor Plinius hiſtoriæ ſuæ lib. 8. capite. 18. *Maſcula.*) Plinius lib. 12. cap. 15. Quod ex eo rotunditate guttæ pependit maſculum uocamus,

Stercus cameli
Prauum
Camelus
Thus maſculū

Digitized by Google

cum aliâs non ferè mas uocetur, ubi non ſit fœmina. Religioni tributum ne ſexu alter uſurparetur. Maſculum aliqui putāt à ſpecie teſtium dictum. *Thura.*) Inter principales Arabię diuitias, quæ cognomē illi fœlicis atq; beatæ dederunt, thus quoq; habetur: quod etiam, ut Plinius lib. iam dicto teſtatur, pręter Arabiam ipſam nullis, ac ne Arabiæ quidem uniuerſæ, ſed ei tantum parti quæ Saba appellatur, quod ſignificare Græci myſterium dicunt. Vergilius idem teſtatur dicens, Solis eſt thurea uirga Sabæis. Creditur nouellæ arboris candidius eſſe, ſed ueteris odoratius. Præcipua gratia eſt mãmoſo, cum adhærente lachryma priore conſecuta alia miſcuit ſe. Singula hæc manum implere ſolita. Græci ſtagoniam & atomon tali modo appellant: minorem autem orobian. Thuris concuſſionem & purgamentum ſiue puluerem & micas concuſſu eliſas antiqui thuris pollinem & mannam uocauerunt. Triſariam enim omnis thuris ſubſtantia diuiditur, in thus, corticem thuris, & dictam iam mannam: quæ magis quàm thus adſtringit, quamuis leuis etiã ſit mannæ uis adſtringens, quam à cortice habet, qui illi paululum admiſcetur, unde etiam thure ipſo ad nõnulla utilior exiſtit. Ipſe uero cortex thuris, tũ adſtringit, tum ſiccat inſigniter, ut tradit Galenus. Adulteratur autẽ thus reſinę candidę gẽma perquàm ſimili. Probatur candore, amplitudine, fragilitate, carbone ut ſtatim ardeat, item nę dẽtem recipiat potius quàm in micas frangatur. Vſus illi medicatus. Præterea de thure ſic ſcribit Dioſcorides, In Arabia quæ ob id thurifera dicta eſt, naſcitur thus. Primum bonitatis honorem maſculum habet: quod ſtagoniam quaſi ſtillicidiare uocant natiua guttę rotunditate, & atomon quod nullas ſectiones habet: candido præterea colore: fractumq; intus pingue eſt: & incẽſum quàm primum ardet: Indicum ſubruffo & liuido colore eſt. Rotundum opere & artificio humano thus fit: ſectum enim in quadrangula fragmenta, tum coniectum in fictile aliquod

Thus in Arabia & Saba tantũ naſcitur.

Manna thuris.

Thuris pollin.

aliquod, multa uolutatione donec rotundum fiat circum agitur. Vetuſtate quod tale fuerit ruffeſcit: uocãtq; id ſtageron aut entomon. Secundæ bonitatis eſt quod Orobiam, & melioton appellãt: quantitate minimum, colore uero maxime ruffum. Vocatur & thus aliquod amomite: candidũ quidem, ſed cũ fricatur maſtiches modo lenteſcens. Adulteratur omne thus pinea reſina, & gumi artificioſe conformatum: facillime tamẽ deprehenditur. Gumi enim incenſum non agit flãmas. Reſina in fumum euaneſcit. Thus uero quàm primum ardet. Indicat fraudem præterea & odor. Poteſt thus omnia hæc: calefacit, adſtringit, purgat, explet, & ad cicatricem perducit. Incipiẽtes formicas et impetigines tollit, additis aceto & pice inunctum.

AVRIVM VITIIS SVCCVRRENDIS.

CAPVT XII.

QVVM ſæuus teneras dolor alte ſauciat aures,
Fraxinea in flammis fundit quem talea ſuccum
Inſtilles, ſiue obſcœnos ex uirgine rores,
Aut ſuccum ex folio dederit quem populus alba.

AVRIVM *uitijs.*) Aures cartilagineę ac ſinuoſæ in ſublimi corporis, et ut Auerrois tradit, in oſſe petroſo collacatæ ſunt, & ideo Arabum lingua uocantur Agari. Quarum pars infima, quam imam uocant auriculam & in qua memoriæ dicatus eſt locus, Lobus nuncupatur: quanquã ſuperior portio etiam, & omnia ſumma ita nominari poſſint, ceu iecoris lobi, & ciceris uas aut fabæ, & quod Plinius ait, milij panniculæ. Aurium uero ſordes, autore Plinio, mar-

Aures. *Agari.* *Auricula ima.* *Lobus.*

Marmorata. Cerumina. morata dicuntur, recentiores Cerumina uocãt: quę quia ſudoris qui computruerit ratione cenſentur, amarulenta ſunt. Alij biliosa cerebri cenſent excrementa, cuius indicium quoque uolunt colorem luteum: quemadmodum enim per oculos melancholicum expurgatur excrementum, & per os pituitoſum atq; ſanguineum, ita etiam per aures bilioſum excerni dicunt. In auribus item primum rectus ac ſimplex eſt meatus, mox tortuoſus & flexuoſus, qui ſubinde iuxta cerebrum in multa & tenuia diducitur foramina, per quæ fit auditio. *Aurium meatus cur tortuoſus.* Tortuoſus autem & non rectus eſt anfractus, ne, ut Auicenna tradit, ſubita aëris irruptio frigiditate uel caliditate cerebrum male afficeret, uel ſoni exceſſus neruum quo fit auditus oblæderet atq; diſrumperet. *Vnda uocalis.* Cum ergo peruenit unda uocalis, ſic aerem ſonum deferentem uocat Auicenna, ad illud quod eſt illic, comprehendit eam auditus. *Auditum dupli ci aere perfici.* Ex quo colligitur Auditum non tãtum exteriore aëre perfici, ſed & interno quodam qui auribus ineſt congenitus, quod uel Ariſtoteles in libris de anima ſcriptum reliquit. Auditui enim connaturalis congenitusq; ineſt aer, qui exteriore aere moto excitus, meliorem præſtat auditionem. Eſt enim aer ille internus & auribus inſitus, de ſe immobilis, & cum mouetur, id ab aere fit exteriore, placide tamẽ & tranquille, citra turbationem aliquam et ſtrepitum auris, ut non percipiatur quando mouetur, & quando non. Et hinc membra contectus & cõuolutus eſt, & auris iter cochleatum, flexuoſum atq; anfractuoſum factum eſt, ne lædatur aut turbetur, aut à tranquillitate ſua dimoueatur. Cum enim membrana illa læditur, præpeditur auditio: ceu læſa cuticula pupillam obuoluente, præpeditur uiſio. *Auditus incolumis argumentum.* Incolumis autem auditus argumentum eſt, ſi auri admota manu aut cauitatibus illato digito, ſonitus & tinnitus quidam aeris ceu cornu ſonantis, introrſus auditur. Qui tamen ſonus inſito aeri non eſt proprius, ſed alienus. Qui etiam ſi non auditur, læſi auditus indicium. *Aures cur bine.* Cæterum quod ad

aures

aures etiam attinet, binæ à ſummo rerum opifice creatæ ſunt, ne una oblęſa, auditus omnino præpediretur. In lateribus autem collocatæ & non in parte anteriore, propter uiſum, guſtum, & olfatum, qui commodiſſime in ea fuerunt poſiti: nec in poſteriore, ne à ſenſu communi longius abeſſent. Et quamuis binæ ſint aures, ſimplex tamen illis hauritur ſonus: quemadmodum enim in uiſu nerui optici coniunguntur, ne ſpecies appareat duplex, ita et in auditu, nerui ἀκουστικοὶ, in origine concurrũt, unde etiam formarum audibiliũ fit unio. Amplius aures, ut Plinius ſcribit, homini tantum immobiles. Quod ſi quis moueri dixerit, ſciat perparuum quidem eſſe motum eiuſmodi. In alijs tamen animantibus mirum in modum moueri aliquando uidentur. Ratio autem eſt non ex aurium motu intimo, ſed per expulſionem muſculi mandibulam mouentis, qui quandoq; ita auribus admouetur, ut contingat. Cæterum morbi & uitia, quæ auribus accidunt, ſunt comprimis dolor & inflammatio, humores, pus & ſanies profluens, ulcus ſordidum, uermes in ipſis generati, foraminum compreſſio, auditus grauitas, auriũ intra ſe ipſas ſonitus, & res quæ in ipſas ceciderunt ceu lapilli, aqua, pulices aut aliorum animalium quoddam: de quibus poſt capitis & faciei morbos nunc primum agit Serenus, ſubinde ad oculos tranſiens: non quod aurium uſus ſit potior, hunc enim natura, ut Celſus ait, proximũ à luminibus nobis dedit, ſed quia maius aliquãto in hijs periculum eſt. Nam uitia oculorum intra ipſos nocent, aurium inflammationes, doloresq;, interdum etiã ad dementiam mortemq; præcipitant, quo magis inter initia protinus ſuccurrendum eſt, ne maiori periculo locus ſit. Quoniam, Auicenna teſte, dolores eius quandoq; pernicioſi ſunt. Sed antequam ad localia medicamenta procedatur, ubi corpus nimijs & malis repletum fuerit humoribus, ipſum ab eiuſcemodi prius alleuiandum eſt. Et ſi per conſenſum fuerit affectio, membro cui cõſentit prius

Aures cur in lateribus.

Nerui ἀκουστικοὶ.

Aurium mobilitas.

Aurium uitia.

Lib. 6. cap. 7.

Aurium uſus proximus à luminibus.

Aurium dolor periculoſior.

Canones generales circa curationem.

Digitized by Google

ſubueniẽdum, capitis etiam dolorem, ſi quis adeſt, prius mitigando. Quibus peractis localia tum demum admini ſtranda ſunt remedia, ſemper etiam à leuioribus inchoando, & ante medicaminis immiſſionem, aures à ſordibus aut prius impoſitis medicamentis, ſi quę inſunt, mundando. Nam, ut Paulus Aegineta tradit, Audiẽdi facilitatem præſtat in primis purgare meatũ à ſordibus. Adhæc præcipiente Celſo, medicamentum quod imponendum eſt, ſemper ante tepefieri conuenit, commodiſſimeq́ per ſtrigilem inſtillatur. Vbi auris repleta eſt, ſupèr lana mollis addenda eſt, quæ humorem intus contineat. Idem de calidis imponendis medicamentis teſtatur Meſue dicens, Poſt hæc autem non prætermittimus quod medicamenta quæ diſtillantur in oculis, ſemper actualiter frigida mittenda ſunt: quæ aũt in auribus, tepida aut calida ſunt apponenda, ſiue ſint ad ægritudines calidas ſiue frigidas. Primo tamen antequam quicquam in aures impònatur, ob periculum quod ex auditoriorum meatuum obſtructione contingere poſſet, cura prius tentanda eſt cum ſacculis, ſuffitibus & cataplaſmatis: quibus adhibitis, ſi nulla ſequatur ſalus, tum primum iniectiones & inſtillationes fiant, quæ poſt tertiam, ut aliqui uolunt, ſeu, ut alijs placet, poſt ſextam horam iterum ab aure extrahantur. Sint autem quæ inijciuntur quantitatis modicæ, utpote, unius aut duarum guttarum, ne meatus obſtruant. Sint item liquida. Nam, quod Celſus ait, illud perpetuum eſt, quotieſcunq; craſſius medicamentum eſt quàm ut in aurem inſtillari poſſit, adijciendum eum eſſe humorem, ex quo id componi debet, donec ſatis liquidum ſit. Vbi autem immiſſum eſt medicamentum, patiens per horæ ſpacium ſanam ſuper aurem iaceat. Tandem, operationes in auribus ob magnam auditiui nerui ſenſibilitatem, ſuauiter & citra dolorem fiant, ne læſio contingat. Nec illud omittendum, ubi exulceratæ ſunt aures, ſicciſſimis opus eſſe medicamentis, ut tradit Galenus therapeutice libr. 5. quo-

quoniam audiẽdi locus etiam ſicciſſimus eſt. Cum enim particula cui medetur ſicciſſima eſt, neceſſe eſt ut ualentiſſime ſiccetur. Indicat enim ueluti uitium ipſum ut curetur, ſibi applicandum eſſe contrarium: ſic particula ipſa quod ſit ſibi ſimillimũ. *Seuus.*) Crudelis, magnus & uehemẽs, qui uel ſomnum tollere ſoleat, ſiue calidus ſiue frigidus is fuerit. Vtriſq; enim medicari docet. *Teneras.*) Graciles, molles ac lenes. Eſt enim auris, ut Auicenna tradit, creata cartilaginea, habens cum conſeruatione figuræ lenitatem & reflexionem. *Alte ſauciat.*) Profunde, intime, et uehemẽter uulnerat & afficit. *Fraxinea talea.*) Hoc eſt, fraxini lignum & ligni ſectiones atq; præſegmina. Talea enim proprie ligni fruſtum dicitur quod ſerendi aut plantandi gratia præſcinditur. De fraxino uero, quæ inter arbores quas materiæ cauſa natura genuit, copioſiſſima eſt, Plinius libro 16. cap. 14. inter alia ſic ſcribit: Fraxinus procera arbor eſt, ac teres et pennata folio, multumq; Homeri præconio & Achillis haſta nobilitata: materies eſt ad plurima utilis. Græci duo genera eius fecere: longam, enodem: alteram breuem, duriorem, fuſcioremq;, laureis folijs. Alij ſitu diuiſere. Campeſtrem enim eſſe criſpam: montanam, ſpiſſam. Folia earum iumentis mortifera: cæteris ruminantium innocua Græci prodidere. In Italia nec iumentis nocent. Contra ſerpentes uero ſucco expreſſo ad potum, et impoſita ulceribus opifera, ac nihil æque repperitur. Tantaq; eſt uis, ut ne matutinas quidẽ, occidentéſue umbras quamuis ſint longiſſimæ, ſerpens arboris eius attingat, adeo ipſam procul fugat. Experta prodimus. Si fronde ea gyro claudatur ignis & ſerpens, in ignes potius quàm in fraxinum fugere ſerpentem. Mira naturæ benignitas, priuſquam heæ prodeant florere fraxinum, nec ante conditas folia dimittere. *In flammis fundit ſuccum.*) Hoc eſt, liquorem: &, ut Meſue uocat, oleum fraxininum, quod ignis ui ex conciſo ligno elicitur, hoc modo: Accipiuntur ollæ, iuſtæ magnitudinis,

Auris tenera & lenis.

Fraxinus.

Talea.

Oleum fraxininum.

Digitized by Google

binæ, una orificij arctioris, altera ſatioris: quarum hæc extra luto figuli bene inducta, in terræ foueam ponitur: illa uero conciſo ligno impleta priori ollæ inuerſo orificio ſuperponitur, ita tamen ut ambabus interponatur lamina ferrea tenuis & multorum foraminum inſtar cribri triticei, quæq; amplitudine ſua ollam latiorē undiq; cooperiat: ſicq; præparatę ollæ, luto exacte ut nihil ex alterutra euaporare & exhalare poſſit circumliniātur: quo facto, lignorum congeries ipſi ſuperpoſita accendatur, & duabus horis ardere ſinatur: ſic enim ſuccus & oleum manabit, quod uſui ſeruetur. Et eodem modo fit oleum iuniperinum: quod ego ſic feci. Primo accepi ollam grandem ex una parte lati orificij, ex altera rotundatam & paruis foraminibus plenam, quam ligni fruſtulis paruis impletam cum cooperculo & luto circumlito bene clauſi, deinde clauſam alteri ollulæ paruæ in terram locatę cum parte perforata impoſui: ſicq; ambabus diſpoſitis & undiquaq; luto ne quid exhalare poſſet, bene illitis, poſtea cum igne, ut dictū eſt, operatus ſum. *Obſcœnos rores.*) Hoc eſt, humorē corporis qui per partes obſcœnas expurgatur. Et is quidem eſt lotium ſiue urina, quæ auribus frigore affectis opitulatur, maxime etiam ſi exulceratæ fuerint. Nam, ut Auicenna tradit quarta tertij, cum multiplicatur pus ualde, tunc neceſſariæ ſunt diſtillationes ex urina infantium. Plinius hanc cōtra pituitas & uermes, ſed cum porro utilem tradit libro 28. cap. 6. dum inſit: Vrina impubium puerorum contra aurium pituitas, uermiculosq; ſi decoquatur ad dimidias partes cū porro capitato nouo fictili. Nec modo auribus ſed & uniuerſo corpori urinam impubium prodeſſe teſtatur Sextus Platonicus dicens: Pueri uel uirginis inueſtis lotium infuſum auriculis quę pus habēt, curat, et remediū eſt totius corporis. *Virgine.*) Per uirginem intelligit puerum ſiue maſculus ſiue femella is fuerit, qui adhuc incorruptus eſt & Veneris uſum nondum expertus. Dicitur autem & de alijs rebus

Lotium impuberis.

Vrina.

Cap. 12.

bus illibatis, intactis & incorruptis uirgo: unde Martialis chartam nondum contrectatam inuulgatamq́ꝫ uocat uirginem. Et Plinius terram uirginem dixit ſynceram & intactam, neq́ꝫ à metallicis refoſſam aut attaminatam. *Succum ex folio pop.*) Dioſco. lib. primo: Tepidus foliorũ ſuccus cõtra aurium dolores utiliter inſtillatur. Item Plinius libro 24. cap. 8. Foliorum populi albæ ſuccus calidus aurium dolori prodeſt. *Populus alba.*) Plinius lib. 16. cap 24. Populi tria facit genera, albam, nigram, & quæ lybica appellatur. Alba folio bicolor, ſuperne candicans, inferiore parte uiridi. Mirũ in primis id quod ulmo, t iliæq́ꝫ, & oleę, populo albæ & ſalici euenit. Circũaguntur enim folia earum poſt ſolſtitium, nec alio argumento certius intelligitur ſydus confectum. Populus.

Sæpe chelidoniæ rapidum ſociatur acetum
Adiunctoq́ꝫ nitro procedit cura ſalubris.
Mentaſtri liquor expreſſus conducere fertur.
Infectum uiolis olium bene conſulit auri.
Annoſa rubros ſi legeris arbore uermes
Ex oleo tere, ſic tepidos infunde dolenti.

Chelidoniæ.) Qua ratione capitis, eadem et aurium dolori medetur chelidonia: cuius uirtutes dictæ ſunt ſuperius capite primo. Chelidonia. *Rapidum acetum.*) Hoc eſt, citũ & quod uim ſuam cito exercet: quale eſt maxime quod forte eſt et acre. Acetum. Scriptus codex habet SAPIDVM, hoc eſt, proprio ſapore & ſaporis aciditate ualidum & efficax. Aceti calidi uaporatio, ut tradit Auicenna, confert difficulati auditus et acuit ipſum. Et, ut Dioſcorides teſtatur, Acetum inſtillatum necat aurium uermes. *Nitro.*) Dioſcorides, Nitrum medetur purulentis auribus, earũq́ꝫ inflationibus & tinnitibus, cum calida aqua uel uino illis inſtillatum. Purgat & ſordes cum aceto ijſdem inſtillatum. Plinius libro 31. cap. 10. Nitrum auribus purulẽtis uino liquato infun- Nitrum.

Digitized by Google

ditur. Sordes eiuſdem partis erodit ex aceto. Sonitus &
tinnitus diſcutit ſiccum additum. Et exinde doloribus il
larum medicina eſt efficax, præſertim ubi humor eſt te-
Mentaſtrum. nax & cauſa frigus. *Mentaſtri liquor.*) Succus mẽtaſtri au-
rium dolorẽ frigidum ſanat: & maxime eum cuius cauſa
ſunt uermes, ipſos ui ignea & amaritudine ſua occidẽdo.
Hinc Apuleius herbæ mentaſtri ſuccum cum uino auſte
ro auriculis iniectum, uermes natos necare dicit. Et Plin.
libro 20. cap. 14. Succus, inquit, auribus uerminoſis inſtil
latur. Porrò quem hij mentaſtro, eum Dioſcorides cala-
mentho tribuit effectum dicẽs: Verminoſas aures ſanat
enectis uermibus inſtillatus calamẽthi ſuccus. *Cõducere.*)
Conducere. Conducere inter alia ſignificata ſua aliquando idem eſt
quod prodeſſe & utile eſſe, ut in hoc loco. *Infectum.*) Infi
Inficere. cere proprie eſt tingere & colorare: μεταφορικῶς uero, pol
luere, maculare & corrumpere. Vnde oleum infici dici-
tur, quando per alterius rei admixtionem natura eius
Infectus. corrumpitur & admixtæ rei naturam accipit. Eſt autem
& infectus quarti ordinis nomẽ, & tincturã ſignificans.
Plinius libro 8. De lanarũ infectu ſuis locis dicemus. *Vi-*
Oleum uiolarũ *olis oleum.*) Oleum uiolarum, quod fit floribus earum in
oleo maceratis & expreſſis: hocq; autore Auicenna, ma-
gis ſedatiuũ eſt doloris quàm oleum roſaceum, propter
mollificationem quæ eſt in ipſo: conuenitq; in dolore ue
hementi & à cauſa calida proueniente. *Conſulit.*) Proui-
Vermes rubri det & opitulatur. *Annoſa.*) Vetuſta & carioſa. *Rubros uer-*
arborum. *mes.*) Plinius libro 29. capite 5. teſtatur idem, dicens: Ver-
mes ex arboribus rubri cum olio triti, exulceratis & ru-
ptis auribus præclare mendẽtur. Detergunt enim & do-
lores permulcent maxime ex oleo quod etiam mitigan-
do lenit.

Si uero obſtruſa ſenſus moreretur in aure,
Lumbricos terræ, ſeuumq; ex anſere rauco
Excoque, uel ueterẽ poteris diſſoluere morbum.

Si uero obſtruſa.) Docet nunc aurium dolori, quem auditus grauitas comitatur, mederi, ubi ſcilicet cum dolore grauius quis audire cœperit: quod maxime poſt lõgos & uehementes aurium et capitis dolores euenire conſueuit ex meatuum auditoriorum obſtructione, quę uel à ſordium coitu accidit, uel ab humorũ copia, uel à cruſta qualis ſup ulcera innaſcit. *Lumbricos terræ.*) Vermes terrenos, quos Dioſcorides γῆς ἔντερα, id eſt, terrę inteſtina uocat, traditq́ cũ anſerino adipe elixa auriũ uitijs utiliter inſtillari: quod Plin. etiam libr. 29. cap. 5. teſtatur inquiens, Conſtat deplorata aurium uitia ſanari ſi terreni uermes adipe anſeris decocti infundantur. Celſus eoſdem ex oleo coctos adhibere docet cum ait, Medicamentum eſt oleum in quo lumbrici cocti ſunt. *Seuum.*) Seuũ quid ſit & quo pacto differat ab adipe, dictũ eſt ſupra. Sed huiuſmodi dictionum proprietas nõ ſemper obſeruatur, pręſertim in carmine, quod uel ex præſenti capite, ne longius teſtimònia conquiram, manifeſtum eſt. Nam quod nunc anſeris ſeuum nominat, paulò poſt adipem uocat, dum inquit, Anſeris aptus immittetur adeps. A ſeuo fit ſeuoſum, quaſi ſeuo plenum: et ſeuare, hoc eſt, ſeuo cõcinnare. Columella lib. 2. cap. 22. Ferijs ritus maiorum etiam illa permittit, far pinſere, faces incidere, candelas ſeuare: ni mauis dicere ſebare, utrunq; enim dicitur, & ſeuum & ſebum. Dicitur item ſepaceum à ſepo. Apuleius in aſino aureo lib. 4. Nec mora cũ numeroſæ familiæ frequentia domus tota completur, tedis, lucernis, cereis, ſepaceis, nocturni luminis inſtrumẽtis. *Anſere.*) Dioſcorides, Adeps anſerinus facit ad aurium dolores. Auicenna lib. 2. Adeps anſeris ſedat dolorem auris. *Rauco.*) Male ſonoro, obſtrepero. *Vel,*) Etiam. *Diſſoluere.*) Diſcutere. Hinc medicamentum diſcuſſorium, quod Gręci diaphoreticum uocant, quod diſcutit atq; diſſoluit humorum craſſitudinem. Et diaphoreſis diſcuſſio eſt, hoc eſt, digeſtio & euaporatio, humorumq́; per inſenſibiles meatus eductio.

Lumbrici terræ
Inteſtina terræ.
Seuum.
Seuoſum.
Seruare.
Sepaceum.
Medicamentũ diſcuſſorium
Diaphoreticũ.
Diaphoreſis.

Digitized by Google

Fella bouis ſurdis etiam prodeſſe loquuntur,
Si iungas olidæ graue quod minxere capellæ.

Fel bouis. *Fella bouis.*) Fella bubula uel taurina, quæ cæteris, teſtante Dioſcoride, ſunt efficatiora. Et Auicenna, Fortiora fella quadrupedum ſunt, fel uaccinum ſiue taurinũ. Plinius libro 28. Si grauitas ſit audiendi, fel bubulum cum urina capræ uel hirci, uel ſi pus ſit. *Surdus.* *Surdis.*) Surdus proprie dicitur qui nihil audit, aut qui male audit. Dicitur etiam de eo quod non auditur. Iuuenalis, Surda nihil gemeret graue buccina: & herbæ ſurdæ, quorum nomina nõ audiuntur, quia non ſunt. Transfertur autẽ & ad alia. Vitruuius Architecturæ libro 5. Etiam diligenter eſt animaduertendum, ne ſit locus ſurdus, & ut in eo uox quàm clariſſime uagari poſſit. Plinius libr. 36. Adhoc quibuſdam incurrit umbra, ſurdusq́ color ſit. Et, Hebeſcunt ni color ſurdus repercuſſu angulorum excitetur. Perſius, Seu ſpirent cinnama ſurdum. *Serm. lib. 2.* Horatius, Feruida quod ſubtile exſurdant uina palatum. *Olidæ.*) Fœtidæ. Sunt enim grauis ac fœtidi odoris capræ, quarum graueolentem odorem & uirus nunc tragum nunc hircum uocãt. *Tragus odor ſeu hircus, aut caper.* Catullus aũt caprum, Lædit te, inquit, quædã mala fabula qua tibi fertur Valle ſub alarũ trux habitare caper. *Graue quod minxere capellæ.*) *Lotium caprinum.* Hoc eſt, excrementitium illum ueſicæ caprarum humorem graueolẽtem, ac tetrum fœtidumq́ odorem reddentem. Huiuſmodi autẽ humorem & urinam aurium doloribus conferre, autor eſt Dioſcorides, dicens: Vrina caprina aurium doloribus medetur inſtillata.

Si uero in patulas animal penetrauerit aures,
Proderit admixto pauidi fel muris aceto,
At ſi lympha potens peruaſerit, anſeris aptus
Immittetur adeps, ceparum non ſine ſucco,
Qui grauis eſt oculis, ſenſum tamẽ auribus auget.

Patulas.) Semper enim aperti ſunt aurium meatus & an-

fractus

fractus. *Animal.*) Ceu pulex, aut aliud tale animal paruum. *Pauidi.*) Trepidantis & periculum ſemper pertimeſcentis. Ad omnem enim ſonitum & ſtrepitum expaueſcunt mures & fugiunt. *Fel muris.*) Fella remedio eſſe ſi quod animal in aures ceciderit, teſtis eſt Auicenna fen quarta tertij. Et Plinius libro 29. cap. 5. Si quod animal, inquit, in aurem intrauerit, præcipuum remedium eſt murinum fel aceto dilutum. *Lympha potens.*) Aqua multa & copioſa. Solet enim nonnunquã aqua aures intrare quæ multitudine & frequẽtia ſua potenter & uiolenter nocumẽtum eiſdem adfert. *Peruaſerit.*) Intrauerit & ad intima uſque penetrauerit. *Anſeris adeps.*) Plinius libro 29. cap. 5. Si aqua intrauerit, adeps anſerinus cum cepæ ſucco remedium eſt. Sextus Platonicus, Aqua in aurem ſi introierit, anſerinus adeps cum cepæ ſucco mixtus bene, auriculæ infundatur, prodeſt. *Ceparum non ſine ſucco.*) Hoc eſt, cum ſucco ceparum: cui tamen non anſerinum ſed gallinaceorum adipem iungit Dioſcorides, dicẽs ceparum ſuccum cum gallinaceorum adipe utilem eſſe ad grauitatem aurium, incertos earum ſonos, purulentas ex eis deſtillationes, & exhauriendas quæ in eis coierunt aquæ. Quamuis per ſe etiam tum gallinaceum tum anſerinum adipem ad aurium dolores facere teſtetur Auicenna. Diſtillatur, inquit, cepę ſuccus in aurem, propter grauedinem capitis & tinnitum & putredinem in auribus & aquam. Plinius libro 20. cap. 5. Multos in auriculis ſonitum & grauitatem emendantes, ſylueſtrium ceparum ſuccũ unà cum anſerino adipe in eaſdem ſtillaſſe ſcribit. *Qui.*) Ceparum ſuccus. *Grauis eſt oculis.*) Id eſt, oculis nocet præſertim ſanis. Nam male affectis ſæpenumero auxilio eſt. Nocet autem comeſtus quidem, quoniam uaporoſus eſt. Omne autem uaporoſum, oculis noxium. Vnde Ieſus Hali dicit, Omnes concordati ſunt, quod comeſtio ſalis debilitat uiſum, lac, cepe, porri, caules, lentes, fabæ, & uniuerſaliter omne uaporoſum. Nocet etiam oculis impoſi-

Fel muris.

Anſeris adeps.

Cepa.

Vaporoſa oculis nocentia.

tus ui ſua acri & exulcerante. Imò odor ipſius oculis noxius eſt, lachrymas ipſis excutiendo. Vnde quia lachrymas mouet, prouerbio etiam cepas edere aut olfacere iubemus eos quos flere iubere uolumus. Lachrymoſam cepam uocat Columella. Et Plinius, Omnibus odor eſt lachrymoſus, inquit. *Senſum auribus auget.*) Hoc eſt, aurium ſonitus & ſurditatem auferendo, auditũ recuperat, iuuat, & corroborat, bonamq́ facit auditionem.

Adagio.

Vis & phœbigenæ diuinam diſcere curam,
Sitq́ uel annoſis confecta doloribus auris,
Allia tum ſeptem numero, ſeptemq́ lupinos
Muriceam dabis in teſtam, tum Delphica frondis
Addatur, mixto totum ferueſcat aceto,
Doctus eris tepidos illinc immittere rores.

Phœbigenæ.) Phœbo geniti Aeſculapij. *Confecta.*) Affecta, ſaucia & læſa. *Allia.*) Auicenna fen quarta tertij cap. 8. Oleum inſtillari iubet in quo coctum ſit allium. Plinius uero libro 20. cap. 6. alliorum ſuccum cum adipe anſerino. *Lupinos*) Lupinus legumen eſt notum, cuius ſuccum inſtillare iubet Auicenna. *Muriceam.*) Murex conchilijs adnumeratur ceu purpura, quorum ſanguine ueſtes tinguntur infectu precioſo. Per ſe autem, ut Plinius tradit libro 32. cap. 4. conchilio infecta lana magnopere prodeſt auribus. Ineſt autem & teſtis uirtus deſiccans atque detergens auribus utilis, quam & medicamenta illis impoſita ad ſe rapiunt, quare illa cum eadem coqui et præparare iubet nũc Serenus. Ni pro teſtam legere malueris textam, ut lanam intelligas murice infectam, ex qua & faſciolæ fieri poſſunt quibus capilli in capite alligantur & textæ dicuntur. Et forte non male, ut Plinij ſententiæ iam relatæ cõcordet. Verum in ſcripto codice pro muriceam legitur Puniceam: ubi per teſtam Puniceã intelligito malicorium quod Punici mali cortex eſt, & is quidem in magno uſu. Et in quo decoctũ ex porri ſucco efficaciter ſanat

Allium. *Lupinus.* *Murex.* *Textæ.*

aurium

aurium dolores, ut libro 30. ad finem tradit Plinius, & libro 23. ait, Ad aurium dolorē utile eſt ex Delphica oleum in mali Punici cortice tepefactum. *Delphicæ frondis.*) Folia laurus Delphicæ. Sunt enim duo genera laurus, ut Cato tradit: Vnum Delphicum, ſic dictum quod eo uictores Delphis olim coronarentur, & eſt uiridior laurus: Alterum Cyprium, folio breui, nigro, per margines imbricato, criſpum. Sed de lauri generibus plura Plinius libr. 15. ca. 30. Vis lauro excalfactoria & folijs & cortice & baccis: ualenterq; ſiccant, molliunt, & diſcutiunt, ac contra aurium dolorem & grauitatem ualent. Vnde Auicenna inquit, Faciunt ad dolores auris frigidos & elongationem auditus & conferunt tinnitui. Plinius item libro 23. cap. 8. Aurium, inquit, dolori et grauitati inſtillatur ſuccus cum uino uetere & roſaceo. Et, Ad aurium dolorem utile eſt ex Delphica oleũ in mali Punici cortice tepefactum. Celſus porri ſucco cum laureo oleo utitur. Adhæc habet & contra uenena remedium laurus, unde in prouerbium abijt, ut qui fœliciter è periculo effugiſſet, & tutum ſe aſſerere uellet, is diceret, δαφνίνην φορῶ βακτηρίαν, hoc eſt, Laureũ geſto baculũ. Et quia hæc arbor fulmine non icitur, ideo & aduerſus fulmē uis eius tueri creditur. Vnde & Tiberius Cæſar, qui tonitrua, autore Suetonio, præter modum expaueſcebat, turbatiore cęlo nunqam non coronā lauream ceruice geſtauit, quod fulmine afflari negetur id genus frōdis. Eſt autem Apollini ſacra, uaticinaq; arbor laurus. Nam quia nihil crepitantius uritur, unde etiam δάφνη daphne dicitur, ab particula δα quę intētionis uim habet, & φωνεῖν quod loqui eſt & canere, hinc ueteres rerum euentus ex crepitantis modo aucupabātur. Si enim crepuiſſet abunde & ſonantius, fœlix auſpicium exiſtimabatur. Vnde Tibullus, Laurus ubi bona ſigna dedit, gaudete coloni. Quod ſi tacita conflagraſſet, infœlix habebatur. Hinc Propertius, Et tacet extincto laurus aduſta foco. Alij uero laurum Apollinis tutelæ adſcribunt, ideo

Laurus.

Adagio.

quia ſi noctu dormientibus ad caput puluillo ſubieceris, uera ſomnia uiſuri ſunt, uti Fulgentius recitat mythologiarum libro primo. *Frondis.*) Frondis in recto caſu poſuit, quemadmodum infra quoque capite 29. ubi ait, Perſica frondis.

OCVLORVM DOLORI MITIGANDO.

CAPVT XIII.

SVMMA boni eſt, alacres homini contingere
Quos quaſi cuſtodes, defenſoresq; pericli (uiſus
Proſpiciens ſumma natura locauit in arce,
Sic tamen ut nullos paterentur deſuper ictus,
Atq; ſupercilio pauidi tegerentur opaco.

OCVLI. Libro. 11.

OCVLORVM *dolori.*) Oculos humani corporis partem eſſe precioſiſſimam, ut qui lucis uſu uitam diſtinguat à morte, ſcriptũ eſt à Plinio. Hos Galenus nunc uiſiuæ potentiæ uocat organum lucidum, nunc ſolarẽ animalis particulam, & diuinum quoq; membrũ, ut cuius pręcipue inexplicabilis & mira ſit ſubtilitas, ſi quid aliud in animantiũ natura. Vnde Auẽzoar theizir ſui lib. 1. Oculus, inquit, membrum eſt ſubtile & delicatũ præ cæteris membris. Huius particulæ ſunt humores contenti tres. Tunicæ uero continentes ab alijs aliter ſtatutę. Sunt enim qui quatuor eas faciunt, quarum ſummam & extimam uocant Conſolidatiuam, robuſtã, ſolidam & pinguem, quaq; oculi conſtitutio tueatur uniuerſa. Alteram quæ huic ſubeſt Græci Ceratoidẽ appellãt, uulgo Cornea dicitur, eo quod pellucida ſit ut cornu attenuatum, quo ſit ſpeciebus peruia. Tertiam uocãt Vueam, ab nigrore uuę, ut obſcuretur in ea humor

Oculorum partes. *Humores* 3. *Tunicæ* 4. *uel* 7. 1 *Conſolidatiua.* 2 *Cornea.* 3 *Vuea.*

Digitized by Google

ea humor in quo uiſus facultas uiget, aliâs enim ſpecies in eo ſe non oſtentarent: eſtq́ denſa, ne ſi laxior eſſet, incluſus humor ſe promeret: habet tamen in anteriore parte orbicularem pupillæ meatum, qua ſe uiſibilium inſinuant ſpecies. At intra tunicam hanc humorẽ ſtatuunt albidum, ouorum albugini ſimilem ac pellucidum. Glacialis enim omnium humorum eſt intimus, glaciei aſſimilis: quem biſariam diuidunt, in partem ſcilicet anteriorem & poſteriorẽ, quam uitream uocant, quæ glacialẽ foueat & alat. Et hijs circũiecta eſt tunica quarta tenuiſſima quam araneã dicunt, & Herophilus arachnoiden nominauit. Et ſic tres ſunt in oculis humores, et tunicę quatuor. Alij tamen ſeptẽ conſtituũt tunicas. Primam coniunctiuam ſiue conſolidatiuam. Corneã quam à dura matre oriri dicunt, biſariam diuidunt, & anteriorem corneã uocãt, interiorẽ uero ſcleroticã. Conſimiliter uueam, quam à pia matre oriri tradunt, in duas ſecernũt, & partem anteriorem uueam, poſteriorẽ ſecundinam uocant. Idem in aranea faciũt, eandemq́ biſariã diuidunt, & anteriorẽ araneam, & poſteriorẽ retinã appellant. Sicq́ decẽ ſunt quas intimas uocant oculorũ particulæ, uidelicet, tunicæ continentes ſeptem, & humores tres contenti. Diuidunt & aliter tunicas quidam, ſed iſtos nunc ſinamus. Omnium autem harum utilitatem & operationẽ difficile & quaſi impoſſibile eſt tradere. Vnde Abinzoar theizir libro 1. ſic ſcribit: Et ſcire debes oculi partes eſſe multas, & ſcire atq́ cognoſcere utilitatem ſeu operationem cuiuſlibet earum difficile ualde tẽpore Galeni erat, adeo quod Galen. in corde ſuo propoſuit, nõ reddere rationem ſingillatim de prædictis, nec earum cauſas & utilitates declarare in libro ſuo de iuuamẽto membrorũ. Et Auerrois ſui Colliget libro 2. maiorem partem iuuamentorum arbitrij iudicij eſſe ſcribit. Cęterũ uirtus uiſuum, ut tertia tertij tradit Auicẽna, & materia ſpiritus uiſibilis procedit & penetrat ad oculũ per uiam duorũ neruorũ cõcauorũ, quos

1 Humor albugineus.
2 Glacialis.
3 Vitreus.
4 Tuni. aranea.
Alia tunicarum diuiſio.
Coniunctiua.
Cornea,
Sclirotica.
Vuea,
Secundina.
Aranea,
Retina.
Nerui optici.

Digitized by Google

ὀπτικοὺς uocant Græci, ab eo quod uiſiuum ſpiritum ad oculos per ipſorum ſpiracula deuehant. Qui nerui à cerebro ad oculos producũtur effigie in primis literæ Græcæ χ, qui in contactu ad crucis modum interſecare ſe uidentur, quod tamẽ neutiquam fit, ſi acrius atq; ſolertius quis inſpiciat. Sed à cerebro exorientes ad eundem tendunt locum, donec iungantur ita, ut meatus, qui antea duplex uiſitur, unus et communis fiat: mox iterum diſiuncti reſiliunt, & qui à dextris oritur, dextrum item oculum petit, & qui à leua, itidem ad leuum tendit oculum, autore Galeno de utilitate particularum libro 10. Vnde Auicenna prima primi ait: Ille qui à ſiniſtra oritur, dextratur: & ille qui à dextra oritur, ſiniſtratur: deinde ſibi ſuper ſectionem cruceam obuiant: poſtea ille qui à dextra oritur, ad pupillam dextram penetrat: & qui naſcitur à ſiniſtra, ad ſiniſtram pupillam: quorum adeo dilatantur orificia, donec humorem qui uocatur uitreus, comprehẽdant. Quoniam itaque utriuſq; oculi ex neruorum illo congreſſu, unum fit deferẽs, & uiſibilium ſpecies in communi coeunt cõceptaculo: hinc fit quod ſenſibile utroq; hauſtum oculo, ſimplex & non geminum ſe oſtendat, quod aliâs dubio procul contingeret: hinc etiam quod ſpiritus uiſiuus, altero oculorum obleſo, ad reliquum delabitur totus, & roboratur, ualidiorq; promitur in actum, ut clarum eſt, alterũ claudentibus oculum. Quod in oculi meditullio nigricans uiſitur, pupilla dicitur, in qua qui ſunt humorum medius eſt glacialis, & ipſe quidem clarus ſicut grando. Et ſitus eſt in medio, quoniam eſt dignior locis qui ſunt cum cuſtodia, autore Auicenna. Idem humor glacialis dicitur & cryſtallinus & grandineus. Et in hoc pręcipue uidendi facultas uiget. Vnde Abinzoar: Humor grandineus eſt radix & ſubiectũ ſenſus uiſus, recipiens ſpiritum uiſibilem per neruum opticum uenientem à cerebro. Et Ieſus Hali: Humor cryſtallinus eſt nobilior partibus oculi, quia per eum fit uiſus, et reliquæ

Viſibile utroq; hauſtum oculo cur ſimplex & non geminum appareat.

Pupilla.

Humor glacialis, cryſtallinus, grandineus.

Videndi facultas in quo humore conſiſtat.

Digitized by Google

reliquæ partes oculi ſunt paratæ ut ſeruiant illi humori nobili, aut expellant nociua aut prebæant ei utilitatem. Galenus item therapeutices libro 7. Ipſum uiſus inſtrumentum, inquit, eſt cryſtallinus humor. Et lib. 2. eiuſdem tractationis, Viſio, ait, non oculi totius, ſed cryſtallini in ipſo humoris eſt, cuius cauſa reliquæ oculi partes ſunt factæ, quarum etiam ſingulæ aliquam ſeorſum actionem ſunt nactæ. Ac uena quidem & arteria & neruus toti animanti communem; membranulæ oculi omnes, cum ſint nutrimenti participes, omnino naturalibus facultatibus ſunt preditæ, ac perinde etiam functionibus, quæ ab hijs proficiſcũtur. Sed qui perficiatur uiſus, an intus per aeris media ſuſcipiendo ſimulachra, an extra ab oculis profluẽtibus radijs, autorum inter ſe eſt diſcordia. Plato enim & Academici uiſum ab oculis emanare & extra prodire uolunt: contra quos pugnant Ariſtoteles & ipſi Peripatetici, qui uiſum fieri intus ſuſcipiendo dicunt. Sed quia harum opinionum ſcrutinium, &, ut inquit Auicenna, uerificatio certioris in his duobus ſermonibus pertinet ad ſapientes, non ad medicos, ideo de his nunc non plura.

Viſus inſtrumentum.

Quod reliquum eſt, Oculorum cuique duo ſunt anguli quos Lachrymalia uocant medici recentiores, Auicenna Almacheni, Græci uero Canthos: de quibus ſic ſcribit Ariſtoteles, Κοινὸν δὲ τῆς βλεφαρίδος μέρος τῆς ἄνω καὶ κάτω, κανθοὶ, δύω μὲν πρὸς τῇ ῥινὶ, δύω δὲ πρὸς τοῖς κροτάφοις, hoc eſt, Communis uero pars palpebræ ſuperioris & inferioris, canthi, duo quidem iuxta naſum, duo uero iuxta tempora. Quorum hos ſylueſtres uocant recentiores, illos uero domeſticos. Græci πηγὰς, id eſt pagas nuncupant, quaſi lachrymarum fontes quoſdam: hinc enim lachrymæ fluunt, ſingularis in homine admirationis. De quibus ab oculis emanantibus ſic ſcribit Plinius: Hinc illæ miſericordiæ lachrymæ, hinc fletus, & rigantes ora riui. Quis ille humor eſt in dolore tam fœcũdus & paratus, aut ubi reliquo tempore? Sunt autẽ nihil aliud lachrymæ quàm

Oculorum anguli, Lachrymalia, Almacheni.

Canthi, domeſtici, ſylueſtres.

Pagæ.

Lachrymæ unde fluunt.

Lachryma quid.

aquoſus humor ſiue ſudor quidam ab oculis profluens. Ariſto. τὸ δὲ δάκρυον, ἱδρώς τίς ἐστι, διὸ καὶ γίνονται ὑπὸ θερμασίας ἄμφω ταῦτα, καὶ ἁλυκά ἐστιν ὁμοίως, hoc eſt, Lachryma autem ſudor quidam eſt, quapropter & à calefactione fiunt ambo hæc, & ſalſa ſunt ſimiliter. Hinc etiam quæ acriorem ac mordaciorem odorem ex ſe reddunt, oculis quoq; lachrymas mouẽt, ſi cum acredine lentitiam quandam etiam habuerint, ceu de oleo cõſtat & cepis. Oleum enim quamuis leniter mordeat, ſubintrans tamen ſuam ob lentitiam atq; ſubtilitatem, mouet dolorem, & ſubinde humorem ac lachrymas elicit. Cepe uero quod et humore & uapore eſt calido, tenui, & lento, acriter oculos mordendo, lachrymas commouet. Et hinc prouerbijs quoq; locum fecit, ut ſi cui fletum imperare uolumus, iubemus hunc cepas edere aut olfacere. Sed dicet aliquis, Cur allium lachrymas nõ itidem mouet ut cepe, cum ſit etiam calidum, acre, & humoris quid continens? Reſpondetur, quoniam lentitia illi non ineſt, quare et lachrymas mouere non poteſt. Nam, ut Ariſtoteles tradit, ſi quod lachrymas moueat, id mordax eſſe debet, humidum quoq; & lentum, quod ultimum allio deeſt. Sed hijs omiſſis ad oculorum affectiones & earundem curationes procedendum. In gentibus autem, ut Celſus libro 6. ait, & uarijs caſibus oculi noſtri patent, qui cum magnam partem ad uitæ ſimul & uſum & dulcedinem conferant, ſumma cura tuendi ſunt. Affectionum autem oculos infeſtantiũ, quædam uniuerſum oculum male afficiunt, quædam particulis quibuſdam ſunt propriæ: de quibus omnibus ſigillatim ſcribere prolixum eſſet, neq; Serenus omnium ſed pauciſſimarum tantum curam tradit. Quę igitur communis affectionum oculorum curatio requirit, ſubſcribam. In primis autem, ſi cũ oculorum affectu capitis dolor affuerit, is prius ſedandus eſt, ubi ab oculis non procedit, & oculorum dolor non ſit uehementior. Item ſi alteri membro compatiãtur oculi, id quoq; prius medicandum

Lachrymas quæ moueant.

Allium cur lachrymas non itidem moueat ut cepe.

Canones generales cir. a curationem.

dum. Amplius cognita ægritudine et ex medicamentis ſalute non cito ſuccedente, nihilominus continuanda cura eſt, accidit enim aliquando uel uentoſitatem aliquam uel craſſum difficilis reſolutionis humorem in meatibus contineri ſtrictis. Duabus item ægritudinibus acuta & chronica in oculo coniunctis, ab acuta inchoandum quouſq; remoueatur, chronicam non negligẽdo, ne fortificetur, deinde redeundum ad cauſam chronicæ: autor Ieſus Hali. Adhęc, medicandi ſunt oculi, ut inquit Canamuſali, cum ferro & ſine ferro. Qui uero medicandi ſunt cum ferro, cum maxima ſubtilitate & ſapientia medicandi ſunt. Aliqui uero medicãdi ſunt cũ puluere, aliqui cum aqua, alij cũ unguento, alij cũ coctura, alij cũ medicamini bus, et alij cũ purgationibus, & ita liberantur. Oportet autem, ut Ieſus inquit, quod eligatur de medicinis quod fuerit bonum, recens, non uetus, nõ ſophiſticatum, & quod teratur quælibet earum ſeparatim, non ſimul, quia error eſt: quia ex medicinis quædam ſuſtinent longam triturationem ſicut minerales, quædam modicum ſicut ſucci, & quædam teruntur magis quàm expedit & elongantur à natura ſua. Omnes autem terendæ ſunt quatenus nulla relinquatur in eis aſperitas, qua oculis nocumentum inferri poſſit. Eſt enim multi ſenſus membrum. Vnde Auicenna etiam inquit tertia tertij: Oportet penitus ut nõ ſit in medicina adminiſtrata in oculo & proprie in ophthalmia aſperitas, neque qualitas ſaporis acetoſi aut acuti. Et oportet quidem ut conterantur ualde, quatenus ipſius remoueatur aſperitas, & quanto tibi plus eſt poſſibile ut ſis contẽtus inſipidis odore priuatis, nam illud eſt bonum. Quod ſi tactus fuerit neceſſarius, oportebit ut ſit cũ facilitate. Exigitur enim propter membrũ ipſum ſuperflua facilitas. Nam, uti Galenus therapeutices libro 13. tradit, uehementior etiam humoris caſus in oculis non conducit, nam quæ feriũtur in hijs membranoſa quædam imbecillaq; corpora ſunt. Et quod feritur non eſt diuerſum ab eo

quod curatur: ſed idem ipſum quod eſt curandum ualenter icitur. Adhæc oculus acerrimi eſt ſenſus, Ergo infundere huic medicamenta oportet, primum ſuperiorem genam blandiſſime attollentes, mox minime incutientes. Inueniendi præterea humores mitiſſimæ minimeq́ mordentis naturæ, qui cum medicamentis ſint infundendi. At mihi quidem magna cum conſideratione uidentur ueteres ad oui deueniſſe humorē, electo ſcilicet ex eo quod & mordēs minime eſſet, & glutinoſum. Nam ex eo quod minime rodit, modo dictam indicationem ijs compleuit. Ex lentore autem, ad indolentiam nonnihil confertur. Quippe lenire eiuſmodi humores poſſunt, aſperitates omnes, quaſcūq; acris fluctio excitat. Accedit quod craſſus ac lentus humor, conſtantius quàm tenuis & aquoſus in loco permanet. Sane quod lentum id quod abſque roſione fit, cum modice incaleat, dolorē maxime leniat: id profecto ex rodentibus in aluo deiectionibus didiciſti; in quibus iniectum ſeuum illico dolorem mitigat. Quod autem permanere quoq; in laborante particula eiuſmodi humidum expediat, manifeſtum eſt. Siquidem in ijs quæ in uentre accidūt, per clyſterē aſſidue infundere moleſtū eſt: in his quæ in oculis, genā attollere. At uero exquiſit membri ſenſus lene eſſe quod inijcietur, nihilq́ in ſe aſperum ſabuloſumúe habere omnino indicat. Hinc igitur excogitatum commode eſt, tum humido oui utendum, tum quæ terrea ocularijs medicamentis miſcenda ſunt, ea eſſe cum ſumma diligentia ad unguem leuigāda. Quoties tamen dolores hijs accidunt uehementes, repetitis hijs quæ de omnium dolorum generatione accepiſti, diſquires quo nam ex his affectu dolere oculos in phlegmone contingat. Nā aut ex uehementis acris cōfluentis humoris roſione, aut quod eorum tunicæ plenitudine diſtendūtur, aut propter craſſorum humorum, flatuoſiúe ſpiritus extenſionem, uehementes in his excitantur dolores. Hactenus Galenus, Huiuſmodi autem oculorum dolores,

Oui albumen.

ſores, ut Hippocrates libro aphoriſmorum ſexto prodidit, meri potio, aut balneum, aut uenæ ſectio, aut medicamentum epotum, ſoluit. Meri quidem portio, ut in eiuſdem aphoriſmi expoſitione tradit Galenus, ubi ſine plethorica in toto corpore diſpoſitione, ſanguinis copia craſſioris in oculorum uenulis continetur, ipſum diffundendo, & euacuando, ſuiq́ motus uehemẽtia obſtructiones aperiẽdo. Balnei uero uſus dolorem ſedat, ubi humores acres ad oculos influunt, citra tamen corporis uniuerſi plenitudinem, quæ nec uinum, nec balneum, ingens citra detrimentum, tolerat. Et hæc fortia ſunt doloris oculorum remedia. Securiſſimum autem fomentum eſt, & omnino aliquam adferens utilitatem, uel tanquã ſignum ad dignotionem, uel tanquam cauſa ſanitatis oculorum. Quando enim nihil omnino influit in oculos, fomẽtum diſſoluens eam quæ in ipſis cõtinetur ſuperfluitatem, eis ſanitatem reſtituit. Adhuc autem influente humore, cum primum adhibetur ſuo calore, uſq; ad aliquid dolorem lenit et leuamen adfert mediocre, ſed paulo poſt dolorem auget, & alteram fluctionem attrahit, ex quo tanquam ſigno dignoſcitiuo qualis nam ſit diſpoſitio certius comprehendendo, ad uniuerſi corporis euacuationem peruenimus, ipſo quidem ſanguine redũdante, per uenę ſectionem, ſed humorum malitia infeſtante, per purgationem: neq; enim difficile admodum eſt diſtinguere alteram ab altera. Demum circa narcothicorum, quibus audaculi ſæpius utuntur, uſum, illud quoq; non omittendum, quod talia, uti Galenus loco iam dicto tradit, ab initio materia exiſtente influxu, ſunt ſuſpecta. Neq; enim uehementes reprimunt fluctiones, ſed excerni prohibent: atq; ideo ſi humores fluentes acres extiterint, corneam erodi contingit: ſi uero multi, magis irritari, ac uehementer extendi, ac ſi rũperetur, ex quibus niſi medicamentũ fuerit uehementer ſtupefaciens, dolores impatibiles excitantur. Si uero fuerit adeo uehementer ſtupefaciens, ut ex eo oculi

Narcothicis et ſtupefacientibus quando utendum.

maximam inflammationem nõ ſentiant, neceſſarium eſt ſimul quidem uim uiſoriam offendi, adeo quod ceſſante inflãmatione, uel debiliter, uel nihil omnino uideant, ſimul autẽ & quandam præduram diſpoſitionem & quæ difficulter ſanari poſſit, in oculorum tunicis derelinqui. Quare cauere oportet, ut Ieſus Hali pręcipit, ab huiuſmodi medicamentis ſtupefacientibus, quia uiſum debilitant & forte deſtruunt. Quemadmodũ contigit duobus Veltkirchij, quos noui, & quos huiuſmodi ſtupefaciẽtibus excęcauerat nobilis quidã impoſtor. Quare talibus nõ utẽdum eſt niſi in forti neceſſitate & in re modica. Maxima enim ſunt oculorũ pernicies, uti therapeutices libro 3. teſtatur Galenus, utpote quæ nulla re alia illius ad præſens leniminis speciẽ prçſtant, quàm quod ipſum ſenſum enecant. Vtendum autem hijs, ut iam dictũ eſt, non niſi cum maxima neceſſitas urget. Illud minime ignorando, particulas ipſas nõ nihil lædendas, imbecillioresq́ in reliquã uitam ex frigore futuras. Cæterum ſaluti hominis in pręſens, ipſam futuram noxam poſthabendo. Siquidem nõ pauci eorum qui his utuntur, eò infirmitatis ueniunt, ut ferè nihil omnino uideant. Itaq; ſi quando cogimur his uti, poſtmodum in ſanitatis tempore, particulas ipſas excalfacimus oculis collyria quæ tantum excalfaciant infundentes. Vnde Meſue quoq; ait, Si accidit nocumẽtum propter narcothicum, utendum eſt et embrocis ex rebus in quibus ſit uirtus maturans uirtutem narcothici. Vltimo illud etiam non omittendũ, quod medicamenta quę diſtillantur in oculos ſemper actualiter frigida immittenda ſunt, quemadmodum quæ auribus immittuntur, debent eſſe tepida, ut dictũ eſt capite priore. *Summa boni eſt.)* Inter bona naturæ & corporis nõ eſt maius neq; precioſius quod homini contingere poteſt, quàm oculi ſani & uiſus incolumis, qui ad uitam tranſigendam maximum pręſtant uſum & dulcedinem pręcipuam, uitamq́ à morte diſtinguunt. Cæterũ oculus ipſe nõ tanquã primatum

Ther. lib. 12.

aliquem

aliquem inter partes obtinens, ſed uelut qui purus eſſe omnino poſtulet, quo uidelicet probe munus ſuum obeat, per euidẽtes meatus eijcit, quicquid in eo excrementi gignitur, nempe per nares & genas, ut autor eſt Galenus de ſanitate tuenda libro 1. *Alacres uiſus.*) Oculos uegetos & uiuidos, incolumesq́ꝫ, qui uiſiuę potẽtiæ ſunt organũ & inſtrumentum, quorumq́ꝫ permagnus eſt uſus. *Cuſtodes defenſoresq́ꝫ pericli.*) Stipatores & miniſtros obſeruantes cuſtodiam, ne quid aduerſi & nocumenti accidat corpori. Vnde Ieſus Hali lib. 1. Vtilitas, inquit, eſt cõſeruare corpus ab occaſionibus uenientibꝰ ab extrinſeco, & dirigere illud quo uoluerit, & ideo poſitus eſt in ſuperiori corporis parte ſicut cuſtos uiridarij. Operatio autẽ eius eſt cognoſcere colores & figuras & corpora, & quod eſt minus & quod eſt maius, quia eſt membrum ſenſibile. Et Auicenna prima tertij, Comparatio, inquit, oculi ad corpus eſt propinqua comparationi ſpeculatoris ad exercitum, & locorum quidem qui ſpeculatoribus eſt melior & conuenientior locus eſt altus. *Proſpiciens natura.*) Natura prouidens, & de rebus humanis ſollicita, quæ nihil facit fruſtra, cum in contemplatione naturæ, ut Plin. ait, nihil poſſit uideri ſuperuacuum. Et Ariſtoteles polyticorum libro 1. ἡ φύσις, inquit, οὐδὲν ποιεῖ περίεργον οὐδὲ μάταιον. Sed plus utilitatis cauſa genuit etiam quàm uoluptatis, autore Plinio. *Summa arce.*) Summo corporis loco & capite, quod corporis arx eſſe dicitur. Vnde etiam in libri proœmio dicebat Serenus, Principio celſa de corporis arce loquemur. In alto autem conſtituti ſunt, quod locus eiuſmodi cuſtodibus maxime cõueniens ſit. Nam qui in ſublimi conſtitutus eſt, undequaq́ꝫ imminentia pericula melius præuidere poteſt. Et oculi cuſtodum uicem gerunt. *Sic tamen ut nullos pat.*) Ea induſtria ut aduerſus occurſantia tuti eſſent. Superne enim ſuperciliis & fronte prominentibus, inferne uero malis protuberantibus tanquam uallo obſepiuntur & ſinuoſa conualle re-

Oculorum utilitas et operatio

Natura prouidens.

Lib. 11. cap. 2.

Lib. 23. cap. 1.

Arx corporis caput.

Oculi cur in ſublimi poſiti.

conduntur. Vnde Plinius naturalis hiſtoriæ libro 11. ſic ſcribit de palpebris: Alia de cauſa hoc natura dederat ceu uallum quoddam uiſus, ac prominens munimentũ contra occurſantia animalia aut alia fortuito incidẽtia. *De ſuper.*) Superne ab extrinſecus occurſantibus. *Ictus.*) Caſus & incommoda. *Supercilio.*) Supercilia, inquit Plinius, homini ſunt & pariter & alterne mobilia. Et in his pars animi. Negamus, annuimus: hæc maxime indicant faſtus. Superbia aliubi conceptaculum, ſed hic ſedem habet. In corde naſcitur, hic ſubit, hic pendet. Nihil altius ſimul abruptiusq́ inuenit in corpore, ubi ſolitaria eſſet. Subiacent oculi pars corporis precioſiſſima, & qui lucis uſu uitam diſtinguant à morte. Hæc Plinius. Oculis autem ſuperpoſita ſunt ſupercilia, quo humores à capite demanantes aliorſum corriuent, uelut imbricamentum quoddam ſiue grunda uel γείσωμα: quanquam γεῖσον proprie dicitur quod in ſuperciliјs prominet. Quod autem à capite ad oculos demanent humores, teſtis eſt Galenus de differentijs febrium lib. 2. dicens: Fluctio decumbens oculis, ut omnes concedunt, ab ipſo capite decurrit. Et de ſanitate tuenda libro 1. ait: Nec abſimile eſt etiam aliquid à cerebro cõfluere ad oculos. Amplius Cilia quæ ab palpebris prominent, creata fuerunt, quo minutarum rerum ad oculos incurſum tanquam ſtipatores quidam repellant, ſimulq́ uiſiuum dirigant ſpiritum. Palpebræ autem oculorum ſunt munimentum & membranæ oculos integentes, ad hoc cõſtitutæ & creatæ à natura, ut, autore Auicẽna, expellant quod ad oculũ uolat & deſcendit ad ipſum de capite, & ut æquent lumẽ ſua nigredine. Verum membranas huiuſmodi, quas Celſus & Theodorus Gaza palpebras uocant, Plinius genas nuncupat, Græci uero βλέφαρα quaſi ὀμματόφυλλα, hoc eſt, ocularia folia, παρὰ τὸ φάρος καὶ ἱμάτιον εἶναι τοῦ βλέπους, quod oculorum ſint indumẽtum. Pilos uero de membranarum extremitatibus ortos, Græci βλεφαρίδας, Plin. palpebras uocat,

Supercilia.
Libro. 11.

γεῖσον.

Ciliorum ratio

Palpebræ.

βλέφαρα.

Digitized by Google

uocat, Theodorus uero cilia. Sed Cilium apud Plinium aliud ſignificat. Nã extremũ, inquit, ambitũ genæ ſuperioris antiqui cilium uocauere, unde & ſupercilia. *Pauidi.*) Timidi propter palpitationẽ & nictationẽ perpetuã, quæ timiditatis nota eſt, tradẽte Ariſtotele libro priorum analyticorum 2. capite de ſyllogiſmo phyſionomico, dum inquit, Oculi nictantes nigri, ac cæſij, timidum ſignificant. Et Plinius lib. 11. Pleriſq; ait, naturale eſt, ut nutare non ceſſent, quos pauidiores accepimus. Et mox poſt, Lubrici ſunt, inquit, et mobiles oculi, propter incurſantia. *Opaco.*) Denſo & umbratili, quod lumen opacitate & pilorum nigricia fouet egregiæ atq; contemperat. *Oculi nictãtes.*

Sed dolor immeritum lumen ſi forte laceſſit,
Lana madens oleo noctu connectitur apte,
Viuentiſue nepæ ſumen geſtatur amictum.

Sed dolor.) Quoniam ſæpius in quàm plurimis diſpoſitionibus, adeo uehemens excitatur dolor, ut curã ad ſe uertat, & affectui ſummouendo intentos eſſe non ſinat, ſed magis de ſe quàm de affectu ipſo ſollicitos nos reddat, ideo primum doloris oculorum uehementiam mitigare docet Serenus, ceu priori quoq; capite de aurium dolore fecit, mox ad alias trãſiens diſpoſitiones. Si enim aliquando, Doctore Galeno, occaſione aliqua prohibemur, ut affectui ſummouendo intentos eſſe non liceat, tunc uehementiam doloris mitigare debemus, ne maius ſuccedat periculum. Dolor enim ſæpius fluctiones proritat, & affectus ipſos adauget. *Immeritum.*) Quod nihil mali promeruit, imò quàm optume de nobis meritum eſt, utpote, quod à plurimis periculis nos defendit ac tuetur, et quod prius etiam dictum eſt non ſemel, lucis uſu uitam diſtinguit à morte lumen & oculus. Neq; ulla ex parte maiora indicia animi cunctis animalibus, ſed maxime homini, id eſt, moderationis, clementiæ, miſericordiæ, odij, amoris, triſtitiæ, lætitæ. Profecto in oculis animus inhabitat *Oculi animi indices.*

Digitized by Google

ardent,incenduntur,humectant,cohibent:hinc illæ miſericordiæ lachrymæ:hos cum oſculamur,animũ ipſum uidemur attingere:hinc fletus & rigantes ora riui. Quis ille humor eſt in dolore tam fœcũdus & paratus? aut ubi reliquo tempore? Animo autem uidemus: animo cernimus.Oculi ceu uaſa quædam uiſibilem eius partem accipiunt atq; tranſmittunt.Sic magna cogitatio obcæcat abducto intus uiſu:autor Plinius. *Lana.*) Aut lota,aut ſuccida.Lota in hoc confert quod materia eſt recipiendi humorem quando in eo infunditur, humores enim ſine adminiculo aliquo minus apte applicari poſſunt. Verum ſi lanę facultas non eſt,linteolo excipi poſſunt.Nam,ut Celſus inquit, Linteolo an lana excipiatur medicamentum, nihil intereſt. Succida autem prodeſt, quia ſordium ratione ad penetrationem faciliorem facit, & oculis contra inflammationes utiliſſima, doloresq; mitigans. Et hac etiam Plinius uti docet,qui oleo uinum etiam addit,dum inſit: Superimponi oportet lanam ſuccidam ex oleo et uino. *Connectitur apte.*) Commode,rite & conuenienter uti decet annectitur & ſuperimponitur, extra quidem clauſis palpebris,non autem intra oculos, potius enim obeſſet quã prodeſſet,ſi intra ipſos mitteretur. *Viuentis.*) Ad differentiam ſigni cœleſtis hoc ponitur, quod inanime eſt,& nepa etiam dicitur.Columella, Sed trepidus profugit chelas & ſpicula phœbus Dira nepę. *Nepæ.*) Nepa ſcorpium ſignificat.Cicero de finibus libro 5. Serpere anguiculos,natare anaticulas,uolare merulas,cornibus uti uideas boues, nepas aculeis, ſuam cuiq; naturam eſſe ad uiuendum ducem.Plautus item in Caſſina,Receſſim cedam ad parietem, imitabor nepam. Eſt autem duplex ſcorpius,terreſtris, & marinus,qui piſcis eſt, & cuius fel oculorum ſuffuſionibus,albuginibus & hebetibus oculis utile eſt,autore Dioſcoride. *Sumen.*) Plinius in hiſtoria naturæ libro 11. Sumen, inquit, quod antiqui abdomen uocabant,Abdomen autem uentris pars eſt, quę ab umbilico

Lana lota, ſuccida.

Nepa. Scorpius.

Sumen. Abdomen.

umbilico ad inguina inter cartilaginem & pellem ducitur: ut ex Celſo colligitur libro 7. dum infit, Interdum enim uel ex ictu aliquo uel retento diutius ſpiritu uel ſub graui faſce interior abdominis membrana ſuperiore cute integra rumpitur. Item libro 4. Ab ilijs ac pube abdomen ſurſum uerſus ad præcordia peruenit, ab exteriore parte euidenti cute, ab interiore leui membrana incluſum, quæ omento iungitur. Verum per ſuminis adiectionem intelligi datur, quod nepa hic pro ſcorpio accipi debet piſce, cuius ſumen et ipſius pingue oculis ſuperimpoſitum, dolores eorum medicatur. *Amictum.*) Circundatū, circum ligatum & ſuperimpoſitum.

Ex folio caulis cineres, confractaq; thura,
Et laticem Bacchi, fœtæ cum lacte capellæ
Deſuper induces atq; una nocte probabis.

Ex folio cineres.) Quod hic de foliorum Serenus, id de ſtipitum cinere prodit Auicenna dicens, Cinis quidem ſtipitum eius eſt fortis exiccationis, et habet proprietatem in ſedando dolorem. *Caulis.*) Caulis dicitur in herbis robur ipſum ſiue ſtipes, ſæpius tamen ob ſui caulis ac thyrſi magnitudinem pro braſſica ſumitur: quæ omnibus oleribus, ut Cato dicit, antiſtat, & ad ſalutem temperat comeſta ſeſe ſemper cum calore, & rigore arido, ſimul et humido, & dulci, & amaro, et acri. Tria earum genera, Prima eſt leuis, quæ nominatur λεία, grandibus & latis folijs, caule magno: ualidam hæc habet naturam, & uim magnam habet. Altera eſt criſpa, quæ à ſimilitudine apij, σελινοειδής uocatur: hęc eſt & aſpectu, & natura bona ad curationem, ualidiorq; eſt quàm quę ſupraſcripta eſt. Item eſt tertia, quæ κράμβη uocatur, minutis caulibus, tenuioribus folijs, & acerrima omnium eſt iſtarum, tenui ſucco uehementiſſima. Et primum ſcito, de omnibus braſſicis nulla eſt illiuſmodi medicamentoſior. Et hæc braſſicę genera ſunt à Catone relata. Eſt autem peculiaris

Cinis caulium.
Caulis.
Braſſica.

Digitized by Google

Braſſica uino aduerſa.

quædam uis illi cõtra uina. Nam, ut Dioſcorides tradit, ebrietatis & crapulæ noxas tollit braſſica à cibo ſumpta: imò & Plinius hiſtoriæ naturalis libro 20. Græcorum opiniones referẽs, ſcribit braſſicam uino aduerſari, ut inimicam uitibus: antecedente quidem in cibis, caueri ebrietatem: poſtea ſumpta, crapulam diſcuti. Vnde M. Cato, Si uoles, inquit, in conuiuio multum bibere, cœnareq́; libenter, ante cœnam eſto crudam quantum uoles ex aceto. Et item, ubi cœnaueris, comeſto alia quinq; folia, reddent te quaſi nihil ederis, biberisq́;, bibesq́; quantum uoles. Cuius quidem rei rationem uel ex Ariſtotele colligere licet, ſic enim in problematis tradit: Crapulam ſedat braſſica, quoniam frigida ſit, & ſuccum habeat dulcem et diſcutientem: unde fit, ut ſuccus eius uinoſos ac crudos humores in aluum detrahat, & ui ſua diuretica tenues ad urinæ meatus perducat, ipſa uero ſuperius in uentriculo remanens, corpus refrigeret. Quo fit, ut humoribus utrinq; deductis, & refrigerato corpore ac euidente facta diſcuſſione, crapula ceſſet. Amplius de braſſica ſcribit Plinius libro 19. cap. 8. quod cum ipſa corrumpatur in dolio uini ſapor, odore betæ folijs demerſis reſtituitur. Item libro 17. cap. 24. idem ſic ſcribit, Quorundam natura non necat quidem, ſed lædit odore, aut ſucci mixtura, ut raphanus & laurus uitem. Olfactrix enim intelligitur, & tangi eam odore mirum in modum. Ideoq́;, cum iuxta ſit, auerti & recedere, ſaporemq́; inimicum fugere. Hinc ſumpſit Androcydes medicinam, contra ebrietates raphanum mandi præcipiens. Vbi per raphanum braſſica intelligitur, quod uel hinc manifeſtum eſt, quod ea quæ Plinius ſcribit, tranſumpta ſunt ex Theophraſti de hiſtorijs libro 4. circa finem: ubi raphanum ille quoq; nominat, ſed ita, ut braſſicam intelligat: cui etiam interpres Theodorus aſtipulatur, uti in lectionibus antiquis annotauit Cælius. Et idem quod raphanus ſit braſſica, teſtatur Iulius Pollux libro 6. dum ait: Raphanus eſt crambe,

Raphanus pro braſſica apud ueteres.

hoc

hoc eſt, braſſica. Item Ariſtoteles in de animalibus li-
bro quinto ſic ait, ῥάφανις, ἣν καλοῦσί τινες κράμβην, id eſt,
raphanus, quam uocant nonnulli cramben. Mos autem
eſt Plinio frequens, uti etiam Nicolaus Leonicenus an-
notauit, ut res eaſdem nunc Græcis, nunc Latinis appel
let nominibus, ut paulo imperitioribus uideri poſſint di
uerſæ. Et quamuis ita ſit quod raphanus apud antiquio
res Græcos cramben id eſt braſſicam ſignificet, poſterio-
res tamen tum Græci tum Latini radicem quæ comedi- **Raphanus pro**
tur per raphanum intelligunt, quam Celſus radiculam **radicula apud**
uocat. Porrò apud Atticos, ut Heſychius ſcribit, differũt **poſteriores.**
ῥαφανὶς rhaphanis, & ῥάφανος rhaphanus: hoc enim cram **Raphanus.**
be eſt, illud uero apud nos raphanus. Tryphon ait apud **Raphanis.**
Dores paruas, rhaphanidas dici, magnas uero rhaphas. **Raphanides.**
Demum raphanum à braſſica diuerſum etiam facit Palla **Raphe.**
dius libro nono cap. quinto. Et nihilo ſecius utrunque
uitibus aduerſari, dum ait: Rhaphanum tamen, ſicut
braſſicam, conſtat eſſe uitibus inimicum. Nam ſi circa
ſe ſerantur, natura diſcordante refugiunt. Præterea ut
illud etiam addamus, Solebat antiquitus, ut Suidas ſcri-
bit, in cõuiuijs adhiberi crambe, ſed recocta adeo nauſeã
adferre, ut Græcis in faſtidij prouerbiũ abierit. Quoties
enim rem iterum atque iterum repetitam non ſine mole-
ſtia ſignificabant, dicebant, Δὶς κράμβη θάνατος, id eſt, bis
crambe mors, de quo copioſius Germaniæ noſtræ decus
Eraſmus ille in adagiorũ chiliade prima, cẽturia quinta.
Demum ſunt in braſſica cymę ſiue cymata, teneriores co **Cymæ.**
liculi, quos appetente uere in prima florum germinatio- **Cymata**
ne & in ſumma ſtirpe profert braſſica, Græci κύημα cye- **Κύημα.**
ma dicunt, in quo floris primũ, mox ſeminis fœtus clau-
ditur. Theophraſtus libro 7. de plantis, ὅτι τὸ κύημα καὶ ἐν
ᾧ τὸ ἄνθος ἢ καὶ ὁ καρπός, id eſt, cyema & in quo flos aut &
ſemen. Plinius lib. 19. cap. 8. Cyma, inquit, à prima ſectio
ne præſtat proximo uere: hic eſt quidam ipſorũ caulium
delicatior teneriorq́ue cauliculus Apitij luxuria. Et pereũ

Thus. Druſo Cæſari blanditus nō ſine caſtigatione Tiberij patris. *Confracta thura.*) Thus ſubtiliſſime pulueriſatum, adeo ut nihil aſpredinis in ipſo reliquatur. Poteſt aūt thus omnia hæc, teſtante Dioſcoride: calefacit, adſtringit, purgat quæ claritati oculorum officiunt: concaua explet ulcera, & ad cicatricem perducit. Idem tradit Ieſus Hali dicens, Thus calidū & ſiccum eſt ac ſtipticum, diſſoluit materiam groſſam de ulceribus oculi, & abſtergit ea, & implet ulcera concaua, & ſigillat ea, & enudat faciem pupillæ. Vnde Galenus etiam therapeutices libro 5. Collyrium quod ex thure cōficitur, exulcerato oculo expedire ſcribit. Ad quorum omnium ſanationem, doloris ſequitur mitigatio. Vinum. *Laticem Bacchi.*) Vinum quod doloris mitigatiuum eſt, & ut Ieſus inquit, oculum confortat & Bacchus. diſſoluit humores craſſos uiſcoſos. Bacchus autem pro uino accipitur, quoniam Iouis & Semeles filius uini repertor & Deus habitus eſt. Martialis in xenijs: Nomentana meum tibi dat uindemia Bacchū. Dictus eſt autem Bacchus, uti ab Euſtathio ſcribit, ἀπὸ τοῦ βαχεῖν ab incondito ululatu, quo furentes bacchæ perſonāt. Poſtea quo tetri & immanioris ſoni fieret expreſſio, inſerta eſt litera K, quemadmodū ex iacho quoq; iacchus factus eſſe uidetur. Lac. *Fœta.*) Fœtu liberatę et exoneratę atq; enixæ. *Lacte capellæ.*) Auicēna canonis libro 2. de lacte ſic ſcribit: Lac facit euenire tenebroſitatem uiſus & caliginem, ueruntamen cum mulgetur in oculo confert ophthalmiæ & nocumento materierum calidarum effuſarum ad oculum & aſperitati. Eſt enim, ut idē alibi fen tertia tertij tractatu 2. cap. 4. tradit, medicina oculi leniens. Et iterum capite 9. Quondoq;, ait, adminiſtrantur in ea glutinatiua & commenſuratiua materierum acutarū, & genera lactis ſunt ex ſumma eorum: & non eſt cōueniens ut dimittatur diſtillatio eius in oculo tempore longo, imò oportet ut remoueatur, et remoueť oī hora. Itē, oportet ut oculus aſſidue mūdificetur à lippitudine ex lacte diſtillato in ipſum.

Digitized by Google

Nam in lippitudinis mũdificatione eſt doloris alleuiatio & abſterſio oculi, & medicinis adeſt poſſibilitas operandi. Ieſus itẽ Hali: Lac refrigerat, & in eo eſt abſterſio propter aquoſitatem eius. Et quamuis in ſumma, omnes ſpecies lactis, ut ſcribit Auerrois, ualent ophthalmiæ oculorum quę accidit ex rheumate calido, maxime tamẽ quod facit ad oculos eſt lac mulieris, & lac capræ, ut autor eſt Canamuſali. Et de hominis lacte dicit Dioſco. quod addito thure cruentis ex ictu oculis inſtillatur. *Lac humanum, caprinum.*

Hyblæi mellis ſucci cum felle caprino
Subueniunt oculis dira caligine preſſis.
Vettonicæ manſus ſiccabit lumina ſuccus.

Hyblei mellis ſucci.) Hoc eſt, mel ipſum quod ſuccoſum eſt & liquidum, idq́ Hyblæum quod poſt Atticum primam bonitatis laudem habet. Nam, ut Dioſcorides refert, Primam bonitatis æſtimationem habet mel Atticum, & in hoc quod ab Hymeto eius regionis monte Hymetion appellant. Probatur deinde ex Cycladibus inſulis: & ex Sicilia, quod Hyblęum ab inſulę eius ciuitate Hybla dicunt. Idem teſtatur etiã Plin. natura. hiſtoriæ libr. 11. cap. 13. Ibi optimum ſemper, ubi optimorum doliolis florum cõditur, Atticę regionis hoc & Siculæ, Hymeto et Hybla ab locis. Meminit utriuſq; etiam Martialis libro 13. Cum dederis Siculos medijs de collibus Hyblæ, Cecropios dicas tu licet eſſe fauos. Laudantur autem huiuſmodi mella maxime propter thymum, quo his locis paſtæ apes mel optimum conficiunt. Nam, ut Columella rei ruſticæ lib. 9. tradit, Saporis pręcipui mella reddit thymus. Vnde Plinius lib. 21. cap. 10. Mellis, inquit, Attici in toto orbe ſumma laus exiſtimatur propter thymum. Et Varro rei ruſticæ lib. 3. Aptiſſimum, ait, ad mellificium thymum: propter quod Siculum mel fert palmam, quod ibi thymum bonum & frequens eſt, Itaq; quidam thymum contun- *Mel & eius genera.*

Digitized by Google

dunt in pila, & diluunt in aqua tepida, ea conſpergunt omnia ſeminaria confita apium cauſa. Cęterum quod ad mellis bonitatem adhuc attinet: Probatius in omni genere, ut Dioſcorides tradit, quod dulcius, odoratius, acre, colore rutilo, non liquidum, ſed ponderoſum firmumq́ eſt, & quod tractum digitos ſequaci lentore ſequitur. Adhæc primam habet bonitatis æſtimationem mel uernum, ſecundum æſtiuum, hyemale quia craſſius ideo deterius, ceragini faciendæ aptius. Vis melli & natura exterere, aperire, & humores in ſummum proritare. Purgat quæ claritati oculorum officiunt. Et, ut Auicenna dicit, Mel uiſus tenebroſitatem abſtergit. Ieſus item Hali, Mel, inquit, utile eſt principio aquæ & obſcuritatibus. *Felle caprino.*) Idem teſtatur Auicenna, dicens: Omne fel confert obſcuritati uiſus, & fel caprinum confert cæcitati, & maxime admixto melle. Celſus libro 6. eiſdem cōtra aſpredines uti docet inquiens, Si compoſita medicamenta nō adſunt, felle caprino, uel quàm optimo melle ſatis commode aſpritudo curatur. Et Plinius libro 28, aliorum ſententiam referens ait, Fel caprinum pluribus modis aſſumunt cum melle cōtra caligines. Sed Dioſcorides contra oculorum uitia uim hanc felli ſyluestris capræ tribuit, dicēs: Syluestris capræ fel incipientibus oculorum ſuffuſionibus, caliginibus, albuginibus & ſcabris palpebris priuatim confert, et luſcioſos inunctum ſanat. Sextus Platonicus item: Ad caliginem oculorum, Fel capreæ (quę ſylueſtris capra eſt) cum melle Attico mixtum inunges, caliginem potenter diſcutit & claritatem præſtat. Et ex hijs autoritatibus manifeſto apparet, capris fel eſſe, quod & rei ueritas comprobat: quamuis Plinius naturalis hiſtoriæ libro 11. cap. 37. dicat, Equi, muli, aſini, cerui, capræ, apri, cameli, delphini non habent fel. Quod autem hoc loco equis etiam fel adimit, in hoc alibi ſe etiā coarguit. Nam libro 28. cap. 9. Sic ſcribit: Damnatur fel equinum tantum inter uenena. Ideo flamini ſacrorum

Fel capræ.

equum

equum tangere non licet cũ Romæ publicis ſacris equus etiam immoletur. *Caligine preſſis.*) Caligantibus. Solent autem, ut Celſus tradit, caligare oculi, nonnunquam ex lippitudine, nonnuquam etiam ſine hac propter ſenectutem imbecillitatemúe aliam. *Vetonicæ.*) Vetonica herba eſt nota, quã deſcribit Dioſco. lib. 4. cap. 1. & Plin. libr. 25. cap. 8. ubi etiã ait, Folia ſiccantur in farinã plurimos ad uſus. Fit uinũ ex ea & acetũ ſtomacho & claritati oculorũ. Tantumq́ gloriæ habet, ut domus in qua ſata ſit, tuta exiſtimetur à piaculis omnibus. Quod aũt folia ferè lapathi ſerrata habere ſcribit, aut mendũ eſt eo loci, aut quod uerisimile uidetur, alteram betonicam, quæ alio nomine britannica appellatur pro hac pinxit. Nam Dioſcorides britannicam folia lapathi, betonicam uero folia quernis ſimilia habere tradit. Idemq́ de uetonica teſtatur Auguſti medicus inſignis & archiatrus Antonius Muſa in libello de hac edito & à nobis nuper recognito & emendato: Et quod plus eſt, ambobus ſenſus etiã aſtipulatur. Sed Muſam audiamus, qui poſt multiplices ipſius apud diuerſas gentes appellationes de ipſa ſic ſcribit: Herba uetonica naſcitur in pratis & montuoſis locis, mundis & opacis circa frutices. Animas hominum et corpora cuſtodit, & nocturnas ambulationes à maleficijs & periculis, & loca ſancta & buſta etiam à uiſibus metuendis tuetur & defendit, & omni rei ſancta eſt. Ceſtron uocatur etiam pſychotrophon, ſiquidem frigidis repperitur in locis, radicibus tenuibus, thyrſo tenui ultra cubitum quadrangulo, folijs querci ſimilibus, boni odoris, ſemine in ſummitate thyrſi ſpicato, modo thymbræ. Hactenus Muſa, qui etiam de uirtutibus eius quatenus oculis prodeſt ſic ſcribit: Ad dolores oculorum. Herbæ uetonicæ radices ex aqua ad tertias coquito, & ex ea aqua oculos foueto: Ipſa autem folia eius trita ſupra frontem & oculos imponito. Item ad caligines oculorum: Vetonicæ drachmam unam, aquæ calidæ cyathos 4. ieiunus bibat: deducit ad

Caliginis oculorum cauſæ.

Vetonica.

Digitized by Google

inferiorem partem eum ſanguinem qui caliginem oculorum facit. Item ad lachrymoſos oculos: Vetonica manducata aciem oculorum clariorẽ facit. *Siccabit.*) Per hoc dat nobis intelligere quod medicina hæc ualet contra caliginẽ quę ex lippitudine naſcitur. *Lumina.*) Oculos lachrymoſos & lippientes atq; ex lippitudine caligantes.

Si tenebras oculis obducit pigra ſenectus,
Expreſſæ marathro guttæ cum melle liquenti
Detergere malum poterunt, uel uulturis atri
Fella, chelidonio fuerint quæ gramine mixta.
Hæc etiam annoſis poterunt ſuccurrere morbis.

Tenebras obducit.) Caliginem & uiſus obſcuritatem inducit, ac ſi tunicula quædam & uelamen obuolutum & ſuperpoſitum ſit. *Pigra ſenectus.*) Oculos propter ſenectutem aliquãdo caligare, dictum iam eſt ex Celſi ſententia. *Senectus pigra.* Dicitur autẽ pigra ſenectus, hoc eſt, tarda & multos poſt annos adueniens, aut quia pigri laſſiq; ſunt ad obeunda corporis munia ſenes. *Expreſſæ marathro guttæ.*) Succus fœniculi expreſſus. *Marathron. Fœniculum.* μάραθρον Gręce, Latine fœniculus eſt: de quo in hiſtoria naturæ libro 20. cap. 23. Plinius ſic ſcribit: Fœniculum nobilitauere ſerpẽtes, guſtatu ſenectam exuendo, oculorumq; aciem ſucco eius reficiendo: unde intellectum eſt hominum quoq; caliginẽ præcipue eo releuari. Colligitur hoc, caule turgeſcente. In ſole ſiccatur. Inungitur ex melle. Dioſcorides itẽ, Ex folijs, inquit, & caulibus expreſſus tum in ſole ſiccatus ſuccus, oculorum medicinæ & remedijs utilis quæcunq; ad eorum claritatem conficiuntur. Exprimitur & ex uiridi ſemine ſuccus cum folijs ramulisq; ad eadem omnia. Radix præterea eodem modo in prima foliorũ germinatione exprimitur. In occidentali Hiberia gumi ſimilem ex ſe liquorẽ mittit fœniculum: medium cum floret demetentibus incolis caulem, igniq; admouentibus, ut ui caloris ueluti exſudatũ gumi illud ex ſe mittat. Eſtq; in oculorũ medicina multo quàm

ſuccus

ſuccus liquor hic efficacior. Hæc ille. Sed, ut Meſue tradit ex autoritate Democriti, Fœniculum ſecundum omnem adminiſtrationis modum oculum detergit & uiſum clariorem facit. Eſt enim ex rebus, autore Auicēna, quarum uſus confert oculo & conſeruat uirtutem eius, quare facere collyrium omni hora ex aqua fœniculi, eſt mirabile & magni iuuamenti. Item ad caligationem oculorum, ex ſententia Pauli Aeginetæ, mirifice prodeſt, ſi perpetuo mēſe quottidie huiuſcemodi aqua oculis inſtilletur, quæ quidem ſic præparanda eſt: In uas fictile extrinſecus pice illitum, fœniculum uirentem, aquamq́ pluuialem iniice, deinde extracto fœniculo, quod reliquum eſt, ſeruato. *Liquenti.*) Puro & defecato. Vergilius lib. 4. Georgicon: Dulcia mella premes, nec tantum dulcia, quantum Et liquida. *Vulturis fella.*) Qualis auis ſit uultur, dicetur inferius cap. 45. Nunc quam præſtet oculis medicinam ex aliorum autoritate ſolū dicemus. Vnde Auicēna ſen. tertia tertij de cura debilitatis uiſus, Ex fellibus, inquit, conferentibus cum ſunt ſingularia, eſt ſicut fel uulturis: & ex iuuatiuis cum hoc eſt chelidonia. Sed Sextus Platonicus, marrubij non chelidoniæ ſuccum commiſcet, dum inquit: Vulturis fel cum ſucco marrubij, omnem caliginem diſcutit, incipientem ſuffuſionem pariter inſiſtit. Plinius uero porri ſuccum cum modico mellis, dicens: Eadem uis & in uulturino felle eſt cum porri ſucco & melle exiguo. Vbi quidem porri loco marrubiū potius ponere debuiſſet Plinius. Nanq; medicamentum hoc, ſicuti etiam pleraq; alia, ex Græcis tralatum cenſeo, apud quos quia uicina ſunt nomina, porrum atq; marrubium ſignificantia, ipſe alterum pro altero expoſuit, uti ſæpe etiam aliâs facit, nominum uicinitate deceptus. Apud Græcos autem πράσον eſt & πράσιον, quorum hoc marrubium, illud porrum ſignificat. Quod autem marrubium oculis conferat, dictum iam eſt ex Sexti Platonici autoritate, et idem Dioſco. etiā teſtatur dicēs: Marrubij ſuccus ſiccat⁹, melle

Fel uulturis.

Plinij locus animaduerſus.

πράσον, porrum.

πράσιον, marrubium.

Digitized by Google

& uino addito caliginem oculorũ detergit. Et Auicenna, Succus eius cum melle eſt conueniens ad acuendum uiſum. De porro autem hanc uim non inuenio ſcriptã, ſed bene quod oculis noceat & uiſui. *Atri.*) Nigri, cuius uis minus uehemens eſt, autore Plinio lib. 29. cap. 4. dum inquit, Annotandum quoq; minus uirium eſſe nigris pennarum. Dictum eſt autem prius, ocularia medicamenta uirtutis eſſe debere non nimis acutæ aut uehementis, ne nocumento ſint potius quàm iuuamento. *Chelidonio gramine.*) Succo foliorum chelidoniæ: quam hirundines monſtrauere. Plinius libro 25. cap. 8. Animalia quoq; inuenere herbas, in primisq́; chelidoniam: hac enim hirundines oculis pullorum in nido reſtituunt uiſum, ut quidam uolunt etiam erutis oculis. Genera eius duo: florent aduentu hirundinum, diſceſſu marceſcunt: florentibus ſuccus exprimitur, & in æreo uaſe cũ melle Attico leniter cinere feruenti decoquitur, ſingulari remedio contra caligines oculorum. Vtuntur & per ſe ſucco in collyrijs, quæ chelidonia appellantur ab ea. Dioſcorides, Prodeſt oculorum claritati maioris chelidonij herbæ ſuccus in æneo uaſe in carbonibus addito melle decoctus. Exprimitur autem ſuccus ex folijs, radicibus, et caule incipiente æſtate, ſiccatusq́; in umbra conformatur in paſtillos. *Hæc.*) Iam dicta. *Annoſis.*) Inueteratis nedũ recentibus.

Chelidonia.

Fel quoq; de gallo mollitum ſimplice lympha
Exacuit puros dempta caligine uiſus,
Siue columbarum ſimus miſcetur aceto,
Seu fel perdicis parili cum pondere mellis,
Vina chelidoniæ ſimili ratione iugantur,
Efficiuntq́; ſuo præclaros unguine uiſus,
Aſpera quin etiam mulcent & rupta reducunt.

Fel galli.

Fel de gallo.) Auerrois Colliget ſui libro 5. Fella ponuntur in collyrijs quæ faciunt abſterſionem, & proprie uolucrum

trum fella, & eſt neceſſe eligere fella animalium quæ non ſunt infirma, & fella marium, & quod plus quæritur in medicinis eſt fel galli ueteris. Pli. lib. 29. c. 6. Vis eſt in gallinacei felle alligato ad argema & ad albugines ex aqua diluto: itē ad ſuffuſiones oculorū maxime cādidi gallinacei. *Mollitum.*) Remollitū, dilutum & reſolutum. *Simplice lympha.*) Aqua communi pura, cui nihil alieni admixtū eſt, in qua ocularia medicamēta diſſoluere poſſumus ſi alius non aſſit humor. Vnde Celſus ait: Quotieſcunq; non adijcio quod genus humoris adijciendum ſit, aquam intelligi uolo. *Columbarum fimus.*) Præcipue ſi adſit fiſtula ſeu albugo aut cicatrix et altarſati, ut uocat Auicenna, qui tertia tertij ſic ait, Fit emplaſtrum de foris ex ſtercore columbino cum aceto aut uino. Et Plinius, Fimus columbarum ex aceto ad Aegilopas, ſimiliter & ad albugines & cicatrices. *Fel perdicis.*) Plinius hiſtoriæ ſuæ libro 29. cap. 6. Laudatur oculis contuſis fel perdicum cum mellis ęquo pondere, per ſe uero ad claritatem. *Aſpera mulcent.*) Ponit dictorum medicamentorum uirtutes, quæ ſunt aſpredines lenire & ſcabricies leuare, ac ruptas partes unire & ſanare. Vbi illud ſciēdum eſt quod Celſus ſcribit, ſcilicet, Vbi medicamenta compoſita non fuerint, ſcabros angulos leuant & mel & uinū. Succurritq; & his & aridę lippitudini ſi quis panem ex uino ſubactum ſuper oculum imponit. Nam cum ferè ſit humor aliquis qui modo ipſum oculum, modo angulos aut palpebras exaſperat: ſic & ſi quid prodit humoris, extrahitur: & ſi quid iuxta eſt, repellitur.

Aqua.

Fimus columbarum.

Fel perdicis.

Si genus eſt morbi miſerum quod lumen adurit,
Hic calor infuſo miteſcet lacte canino.
Anguibus ereptos adipes erugine miſce,
Hi poterunt ruptas oculorum iungere partes.

Si genus eſt mor.) Hoc eſt, ſi morbus eſt calidus & adurens, qualis eſt phlegmon & inflammatio oculorum, quæ in-

Digitized by Google

gens aliquando tanto impetu erumpit, autore Celſo lib. ſexti capite ſexto, ut oculos ſua ſede propellat: πρόπτωσιν id, quoniam oculi procidunt, Græci appellant. Solent etiã Carbunculi ex inflammatione naſci, nonnunquam in ipſis oculis, nonnunquam in palpebris, & in hijs ipſis modo ab interiore, modo ab exteriore. Puſtullæ quoq; ex inflammationibus interdum oriuntur: & ex puſtulis ulcera interdũ fiunt. *Lacte canino.*) Imò & alio quocunq; lacte. Refrigerat enim lac omne & lenit inflammationes. Celſus: Quo grauior quæq; inflammatio, eo magis leniri medicamentum debet, adiecto uel albo oui uel muliebri lacte. At ſi neq; medicus neq; medicamentum præſto eſt, ſæpius utrumlibet horum in oculis penicillo ad id ipſum facto infuſum id malum lenit. Auicenna libro 2. Lac cum mulgetur in oculo, confert ophthalmiæ & nocumẽto materierum calidarum effuſarum ad oculum & aſperitati. Idem tertia tertij: Lactis genera ſunt ex ſumma eorum quæ materierum acutarum ſunt commẽſuratiua. *Anguibus erep. adipes.*) Plinius libro 29. cap. 6. Anguium adeps ærugini mixtus, ruptas oculorum partes ſanat. Et membrana ſiue earum ſenectus uernatione exuta, ſi adfricetur, claritatem oculorum facit. Dioſcorides aliud ex uiperino adipe conficit medicamentum hoc pacto: Adeps uiperæ contra hebetes oculos, eorumq; ſuffuſiones efficax eſt, admixtis illi cedrino liquore, Attico melle, ueterecq; oleo, & omnium pari portione. *Aerugine.*) Aerugo ab rubigine differt, quoniam rubigo proprie ferri eſt et ſegetum. Plinius libro 18. cap. 17. Cæleſte frugum uinearumq; malũ nullo minus noxiũ eſt rubigo. Moxq; poſt, Rubigo, inquit, maxima ſegetum peſtis. Et lib. 34. cap. 15. A rubigine uindicatur ferrum ceruſa & gypſo & liquida pice. Aerugo autem æris eſt & argenti: ſed alterum pro altero nõnunquam accipitur: quod uel hac Plinij libro iam dicto ſententia colligitur, dum infit: Aera exterſa rubiginẽ celerius trahunt, quàm neglecta, niſi oleo perunguntur.

Marginalia: πρόπτωσις. — Lac caninum. — Adeps anguiũ. — Aerugo. — Rubigo.

gantur. Serenus æris æruginem intelligit, quæ ad oculos medicam uim in ſe habet. Nam uis illi ſicca, adſtringens & conſolidans. Quin & in æris fodinis immorantium eruentiumq́ꝫ oculi à uapore exhalante iuuãtur eximie. Oculos enim contingens uapor occulte rheumata ſiſtit & fluctiones, lachrymasq́ꝫ manãtes retundit. Quod ſi uapor id agit, quãto magis æs ipſum & ærugo eius: cuius quoqꝫ magnꝰ eſt uſus, ſed pluribus fit ea modis, quos Plin. deſcribit lib. 34. cap. 11. & Dioſcor. lib. 5. cap. 47. Lauatur aũt ærugo, ut Plin. tradit, ſicut cadmia. Vis eius collyrijs oculorũ aptiſſima, & delachrymationibus mordẽdo proficiens. Sed ablui neceſſariũ penicillis calidis donec rodere deſinat. Cruda autem ærugo uulnerarijs emplaſtris miſcetur. Poteſt autem ærugo omnis, ut tradit Dioſcorides, adſtringere, calefacere, oculorum cicatrices exterere & extenuare, lachrymas ducere, quę paſcendo ſerpunt ſiſtere, uulnerum inflãmationes arcere, & uulnera cum cera & oleo ad cicatricem perducere.

Si uero horrendũ ducent glaucomata plumbum,
Spiritus alterius prodeſt, qui grana cumini
Pallentis mandens uiſus exhalat in ipſos.
Si tumor inſolitus tuſis & duror inhæret
Turgentes oculos uili circumline cœno.

Horrendum.) Horridum, deforme & propter curę difficultatem pertimeſcendum, maxime ſi inueterauerit. Nam, ut Celſus dicit, Suffuſio quam Græci hypochyſin nominant, interdũ oculi potẽtiæ qua cernit ſe opponit. Quod ſi inueterauerit, manu curandum eſt. Inter initia nõnunquam etiã certis obſeruationibus diſcutitur. *Glaucomata.*) Glaucoma oculorũ uitium eſt, quo uiſus impeditur aut ſaltem uidendi perſpicua claritas, & in pupilla concipitur. Celſus Suffuſionem appellat, Græci Hypochyſin. Porrò recentiores medici hæc ab inuicem diſcriminant: & glaucoma uocant lęſionem humoris cryſtallini, ubi in *Glaucoma.* *Hypochyſis.* *Suffuſio oculorum.*

glaucam demutatur qualitatem: hoc eſt, uti autor Libri definitionum dicit, Glaucoma eſt oculi uitium & naturalis humoris in glaucum colorem mutatio: &, ut in Iſagoge ſcribitur, cryſtallini humoris in glaucum & aquoſum colorem mutatio. Hypochyma uero ſiue ſuffuſionem dicunt humoris inter corneam & cryſtallinam portionem ſtatuti, concretionem & gelationem. Vnde Paulus Aegineta dicit antiquos glaucomata & hypochymata unũ & idem mali genus eſſe exiſtimaſſe: poſteriores aũt Glaucomata tantum dixiſſe cryſtallini humoris in oculo uitia ex humiditate in glaucum colorem tranſeuntia, Hypochymata uero humorum ſuffuſionem, qui inter corneam & cryſtallinam concreſcentes uiſum impediant: additq; incurabilia eſſe glaucomata omnia, ſuffuſiones uero curari ſed nõ omnes. Fiunt autẽ uitia hæc ob frigiditatem aut infirmitatem ſpiritus quo uiſus peragitur. Ideoq; ſenibus, aut poſt longam ualetudinem frequentius accidunt. Sed de his ſatis. *Plumbum.*) Plumbũ oculorum uitium eſt. Plinius libro hiſtoriæ naturalis 25. cap. 11. Naſcitur uulgo molibdena, id eſt plũbago, etiã in aruo, folio lapathi, craſſa radice hiſpida. Hæc commanducata, ſi oculis ſubinde religatur, plumbum, quod eſt genus uitij, ex oculis tolit. Poteris autem per plumbum utranque ſpeciem intelligere, tum cryſtalini læſionem, ubi in glaucũ demutatur colorem, tũ humoris inter corneam & cryſtalinam ſiti congelationem: hanc quidem propter ſubſtantiæ plumbi, illam uero propter coloris ſimilitudinem quandã: huiuſmodi enim uitij ceu plumbi color eſt, glaucus à Græcis uocatus. Vnde & γλαύκωσις, glaucoſis id uitium. Latini Cæſium dicũt, à colore cæli quaſi Cælium. De quo plura A. Gellius Atti. noctium libro 2. Cæterum ſcriptus codex habet peplum, id eſt, pellem & tuniculam. *Spiritus.*) Halitus, & inſufflatio. *Grana.*) Semen, quo maxime utimur in uſu medico. *Cymini.*) Dioſcorides, Ori gratum & ſuaue eſt Cyminum: &, ut Plinius

Plumbum oculorum uitium.

Plumbago ſiue molibdena herba.

Glaucus color.
Cæſius.
Glaucoſis.

Lib. 19. cap. 8.
Cyminum.

nius dicit, condimentorum ac omnium faſtidijs amiciſſimum. Vis illi calefaciens & deſiccans diſcutiensq́: uarijs oculorum uitijs & uarie etiam approximatum utiliſſimum. *Pallentis.*) Ab effectu. Pallorem enim inducit corpori potum inunctúmue, autore Dioſcoride. Plinius lib. 20. Veruntamē omnem pallorem bibentibus gignit. Ita certe ferunt Portij Latronis clari inter magiſtros dicendi adſectores ſimilitudinem coloris ſtudijs contra æmulos imitatos: Et paulo ante Iulium Vindicem adſectorem illum à Nerone libertatis captatione teſtamentis ſic lenocinatum. *Duror.*) Duricies & tumor durus. *Turgentes.*) Tumidos ſiue cum duricie ſiue citra ipſam fuerint. *Vili cœno.*) Terra & luto communi quo figuli ad figlina conficienda utūtur, et teſtis ollarum nouarum ſiccarum non coctarum, quæ autore Ieſu Hali, deſiccant, abſtergunt & confortant. Et hoc eſt quod abſolute lutum dicitur uirtutis refrigerantis & deſiccantis, glutinantisq́, autore Dioſcoride. Nullamq́ erodendi uim habet, niſi mixtam ſibi aliam & feruidam habuerit qualitatem, quæ tamen lotura aufertur. Nihil autem refert ſiue lutum ſiue terram appellaueris.

Cap. 14.

Cyminum pallens.

Lutum commune.

DENTIVM VITIO ET ORIS FOETORI MEDENDO.

CAPVT XIIII.

HAVD facile eſt acrem dentis tolerare dolorem,
Quo magis eſt æquum medicā pernoſcere curam.

DENTIVM *uitio.*) Per dentium uitia Serenus aliarum etiam oris partium uitia intelligit. Dentium autem uitia ſunt corroſio, commotio, fœda coloris mutatio, ſordes adhærentes, quibus aliquādo fœtor accedit & dolor, de quo quæ-

Dentium uitia.

Digitized by Google

ſtio eſt, an propriæ ſubſtantię ratione doleant dentes nec ne: de qua re uide Auicennam ſen prima primi, doctrina 5. ſumma 1. cap. 5. Et ſeptima tertij cap. 1. & 4. Gignuntur autem dentes ultimo loco, ut tradit Hippocrates in libro de carnibus, quod de capitis oſſibus, maxillarumq́ pinguis glutinoſi quod ineſt, incrementum fit & augetur, caloreq́ ſicceſcit, peruritur, & abſumitur: denteſq́ redduntur duriores & denſiores quàm cętera oſſa, quod in his nihil frigidi ineſt. Sunt autem à ſummo rerum opifice homini contributi tum loquutionis, quo exactior literarum fiat enunciatio, tum cibi molliendi, quę digeſtionum prima aut digeſtionis initium eſt, cauſa: ut Auerrois ſentit qui ſui Colliget libro 2. ſic ait: Propter cibi maſticationem poſiti fuerunt dentes, ut faciant ad hoc conueniens præparamentum: dentes quidem anteriores ut incidant, maxillares ut frangāt, molares ut molant. Et ſcias quod in ore eſt aliquantula digeſtio. Dentium autem, ut ſcribit Plinius libro 11. qui digerunt cibum, lati & acuti: qui conficiunt, duplices: qui diſcriminant eos, canini appellantur. Nec cibo tantum & alimentis neceſſarij ſunt in homine, quippe uocis ſermoniſq́ regimen primores tenent, concentu quodam excipientes ictum linguæ, ſeriemq́ ſtructuræ, atq; magnitudine mutilantes, mollientéſue aut hebetantes uerba: & cum defluxere explanationem omnem adimentes. Cæterum editis primores ſeptimo menſe gigni dentes, priuſq́ in ſupera ferè parte haud dubium eſt: ſeptimo eoſdem decidere anno, alioſq́ ſuffici. Sunt autem in homine dentes numero triceni bini. Contingit tamen quoſdam non habere quatuor extremos, quare tunc non erunt niſi uiginti octo. Dentium autem primores quatuor quia ſecant τεμυικοὶ à Græcis nuncupantur: qui quatuor caninis dentibus ex omni parte cinguntur, ſic dicti, quoniam in acutū producti caninos præferant dentes. Vltra hos uero gomphij ſiue molares, poſt quos poſtremi ſophroniſteres, quos dentes ſenſus

Dentium numerus et nomina.

uocat Auicenna, quoniam poſt genituræ profuſionem ante conſiſtentiam, quæ circa annum contingit triceſimum, naſcantur: hos Ariſtoteles Cranteras uocat & molaribus adnumerat libro 2. de hiſtoria animalium dicens, φύονται δ' οἱ τελευταῖοι τοῖς ἀνθρώποις γόμφιοι δύο, καλοῦσι κραντῆρας. Plinius genuinos uocat. Ex omnibus autem priores, ut Celſus ſcribit libro 8. ſingulis radicibus, maxillares utiq; binis, quidam etiam ternis, quaterniſúe nituntur, fereq́; longior radix breuiorem dentē edit, rectiq́; dentis recta etiam radix: curui, flexa eſt. Exq́; eadem radice in pueris nouus dens ſubit, qui multo ſæpius priorem expellit, interdum tamen ſupra infráue eum ſe oſtendit. Hactenus de dentibus, iuxta quos ſunt gingiuæ oris multifida compago, de quibus Lactantius libro de Opi. ſic ſcribit: Dentes autem ipſos ne magis horrori quàm ornamento eſſent gingiuis mollibus, quæ à gignendis dentibus nominantur, ac deinde labiorum tegminibus honeſtauit. Inde gingiuula. Apuleius, Complanatorem tumidæ gingiuulæ. In quibus etiam iuxta dentes ſolent interdum tubercula quædam oriri dolentia, quas *parulidas Græce appellari tradit Celſus: licet perperam pro parulidibus parotides legatur. Oriuntur etiam plerunque alia quoq; ulcera in gingiuis, quibus ſimiliter ut aliis oris ulceribus ſuccurritur. Amplius dentes cum decore contegunt labia, quæ etiam ad loquendum ſunt neceſſaria, quoniam locutionem præſtant magis articulatam, quam ob cauſam etiam mollia & carnoſa à natura creata ſunt, & hoſtij uice adiuncta ſunt ori. Sed de labiis ſic ſcribit Auicenna fen octaua tertij: Duo labia creata ſunt ad cooperiendum os & dentes, & ad decorem, & ad retinēdum ſaliuam, & in hominibus ad loquendum. Et creata ſunt ex carne & neruis, quæ ſunt partes lacertorum qui continent ea. Et accidunt labiis fiſſuræ, quæ ſi in labio inferiore frequentes fuerint mulieribus, indicio ſunt uterum eſſe ſiccum & qui rorari appetat, & cōſequenter tales eſſe

Gingiuæ.

Parulides.

**Aliàs, parodontidas.*

Labia.

Fiſſuræ labiorum.

Digitized by Google

petulantes & coitus appetentes: item in febribus acutis poſt ſigna concoctionis labiorum fiſſuræ, bonum ſunt ſignum: indicant enim naturam morbo dominari & materiam eius ad exteriora propellit: & labia cum ſint mollia & tenera, facile etiam materiei ſunt ſuſceptiua. Porrò in lingua huiuſmodi accidere fiſſuras, haud boni, imò mali potius eſt nota, maximum enim cauma & calorẽ in uentriculo & ſpiritualibus membris indicant. *Oris fœtori.*) Per oris fœtorem intelligit etiam ulcera eius & puſtulas, quæ fœtoris quoq; nonnunquam cauſa ſunt. Os autem, quod Apuleius animi ueſtibulum, orationis ianuam, & cogitationum comicium uocat, eſt id quod intra maxillas & labra deſcribitur, autore Ariſtotele de hiſtoria animalium libro 1. Partes autem eius ſunt de quibus hic agitur, gingiuæ, labia, lingua & palatum. Sed oris primum iuuamentum, ut Auerrois tradit, eſt maſticatio cibi. Et, ut Auicẽna ſcribit, os eſt membrũ neceſſariũ, ad hoc ut perueniat cibus ad concauitatem inferiorem, et communicat in hoc ut perueniat aẽr ad cõcauitatem ſuperiorẽ, & confert in expulſione ſuperfluitatum aggregatarum in ore ſtomachi cum elongatur et fit difficilis earum expulſio ad inferiora. Et eſt uas uniuerſale membrorum locutionis in homine & uociferationis in reliquis animalibus uociferantibus ex ſufflatione. Cæterum uitia quę ori accidunt, maxime ſunt ulcera: quorum ea longe periculoſiſſima ſunt, autore Celſo libro 6. quas aphthas Græci appellãt, ſed in pueris, hos enim ſæpe conſumunt. In uiris & mulieribus idem periculum non eſt. Hęc ulcera à gingiuis incipiunt, deinde palatum, totumq́; os occupant, tum ad uuam, fauceſq́; deſcendũt, quibus obſeſſis non facile fit, ut puer conualeſcat: ac miſerius etiam eſt, ſi lactans adhuc infans eſt, quo minus imperari remediũ aliquod poteſt. Continentur autem huiuſmodi ulcera tribus generibus autore Paulo Aegineta. Vnum enim ſubalbidũ eſt, aliud ſubrubens, tertium uero nigrum ut eſchara, quod et peſſimum

Fiſſuræ linguæ.

Os

Aphthæ.

Vlcera oris triplicia.

mum eſt & maxime letiferum. Suntq́ omnia, niſi cito reſiſtatur, facile dilatabilia: & hoc ideo, ut tradit Auicenna, quoniam locus eſt calidus, cui calor nunquam deeſt, qui maxime talium cauſa eſt ulcerum, & quia cutis oris etiam eſt humida & lenis. Plurimum autem accidunt propter calorem qui in uentriculo aut in capite ſuperfluit per uapores eorum calidos & humidos corrumpentes ſuperficiem cutis oris. Quæ ſi admodum ſunt humida, curãtur medicamentis uehementer ſiccantibus, maximeq́ ſi prope oſſa fuerint, propter oſſium naturam ſiccam: ſimpliciora uero, modice ſiccantia commode ſanare poſſunt. Fœtor autem curatur medicamẽtis quæ proprie bonum reddunt odorẽ ori ac uniuerſo corpori, qualia ſunt myrtus, thus, maſtiche, uinum odorum & alia: quibus ſemper commiſcenda ſunt aromatica quædam ad id idonea, cauſa quidem exiſtente frigida, ea quæ calfaciunt: calida uero exiſtente cauſa, quæ refrigerãt: & non ſemper utendum eſt calidis. Contraria enim cõtrariꝭ curanda ſunt: quare decipiuntur qui ſemper calidis utuntur. Sed hactenus de ore, inter cuius partes præcipuas eſt lingua, quæ reliquis in ſuo genere ſemper abſoluta, homini tantum ita ſæpe cõſtricta uenis, ut intercidi eas neceſſe ſit, alioqui uſui loquendi inepta. Quantum autem ad ſubſtantiam eius attinet, lingua eſt caro rara, fungoſa, & ut Auicenna dicit ſexta tertij, mollis & alba. Et in ipſa eſt ex neruis & uenis ultra quàm credatur eſſe in ſuo ſimili. Et in radice eius ſunt duo orificia, quæ ſaliuæ fontes & hauritoria dicuntur à medicis, quorum munus eſt linguæ rorem conſeruare, quo tum lingua tum os uniuerſum humeſcat. Et orificia illa contingunt ad carnem glandoſam, quæ eſt in radice linguæ & ſaliuæ generatrix appellatur, cuius iuuamentum eſt ſaporatarum rerum guſtum manifeſtare. Verum ſaliua eſt tanquam pituita aquoſa, tum à ſtomacho corriuata tũ à cerebro per oſſis meatus, quod colatorium uocant, defluxa. Sed linguæ munus eſt, animi conceptus

Fœtoris curatio communis.

Lingua.

Saliuæ fontes ſeu hauritoria.

Saliuæ generatrix caro.

Saliua.

Linguæ munus & officium.

enunciare, ſaporumq́ uim pręſentire, atq; cōtritos cōmolitosq́ dētibus cibos colligere, et collectos ui ſua deprimere atq; tranſmittere ad uentrē. Vnde à ligando cibo linguam dictā putat Varro. Et de utilitatib⁹ linguæ ſic ſcribit Auicēna: Lingua quę membrū eſt oris, eſt ex inſtrumētis cōuerſionis cibi maſticati, et inciſio uocis, & extractio literarū, & ad ipſam pertinet diſcretio guſtus. Et Auerrois, Linguæ, ait, iuuamentū eſt manifeſtū, quod illa & nerui ſui non fuerunt facti niſi propter operationem guſtus, quamuis huic adiungatur alia res propter electionē meliorem, hoc eſt, ad proferendum literas loquutionū. Eſt

Saporis ſenſus ubi percipiatur

itaq; lingua ipſa guſtandi uim obtinens, & qua ſapores ſentiūtur, uti teſtatur Ariſtoteles in de hiſtoria anim. lib. 1. cap. 11. inquiens, Ori ineſt pars ſentiens ſaporē lingua, uim iſtam ſentiendi præcipue obtinens parte ſui primore. Nā ſi interiore tāgat, minus ſentiet. Qui uero ſaporis ſenſum palato ineſſe arbitrantur, tales falli putat Lactantius, quoniam linguæ ineſt, quamuis non toti. Nam partes eius quę ſunt ab utroq; latere teneriores, ſaporem ſubtiliſſime percipiunt. Plinius tamen libro 11. Intellectus, inquit, ſaporū eſt cæteris in prima lingua, homini & in palato. Cæterum neruus quo tactus utitur, non eſt alius ab eo quo utitur guſtus. Sed de hoc plura Galenus libro 4. de locis affectis. Accidunt autem linguæ ſicut & reliquis partibus oris ulcera & puſtulæ, quæ etiam ut reliqua curantur. Quare de hijs non plura. Nec aliud dicetur hic

Palatum.

de palato & oris interioris cauitate ſuperiore, cuius utilitas eſt, ut uocis fiat intonatio, & cibi quando dentibus teritur, reuolutio agilis. *Haud facile.*) Imò difficillimum.

Dolores aſperrimi.

Quamuis enim inter aſperrimos cruciatus enumerētur, qui ſunt calculorum à ſtillicidio urinæ, ſtomachi ac capitis, & ſuus cuiq; ad pręſens quiſq; atrociſſimus uideatur, inter eos tamē ob quos uix ac minus deploratur homo, & qui uix aliquem interimunt, non eſt acrior neq; atrocior quàm is qui dentium eſt dolor. *Acrem.*) Acre pro-

Acre.

prie

Digitized by Google

prié dicitur de ſapore acido, qualis eſſet aliquando tum in uino & aliis tum in aceto maxime. Columella libro 3. Radice tenus uitem præſcindito, plagã acri aceto pariter ac lotio permixta terra linito, eodemq́ radices irrigato. Tráſfertur tamẽ & ad alia, ceu hic acrẽ uocat Serenus dolorem, qui acutus eſt & uehemens, qui ipſe quoq; maximis, ut Celſus ait, tormentis annumerari poteſt.

Cum Baccho uiolas decoxeris, ore teneto,
Manſus item prodeſt ſuccis oleaſter acerbis,
Hinc oſcedo fugit, linguæ quoq; uulnera cedunt.

Baccho.) Vino quod diſcutit, & ſi ulcus eſt, detergit illud & repurgat. Oportet autẽ huiuſmodi liquores, cum quibus os colluitur, diutius in ore continere, præſertim qui contra dentium dolores adhibentur, ut docet Auicẽna. *Vinum.* *Violas.*) Violæ hæc ſunt, quas purpureas uocat Dioſcorides libro 4. cap. 113. Sicq́ deſcribit: Viola folia habet minora tenuioraq́ quàm hedera: nigriora itidem nec diſſimilia. Medii inter folia coliculi à radice exeunt, in quibus floſculi ſunt egregii odoris, colore purpureo. Naſcitur umbroſis & aſperis locis. Refrigerãdi uim habet, ob quã & calidos dentium dolores ſedat, & eorundem inflammationes extinguit. Et hæc eſt quę nũc ſimpliciter uiola dicitur, & cuius pręcipuus uſus eſt contra calores febriles & iecoris: conditurq́ zucchato tum flos ipſe tum floris ſuccus. Eſt autem & aliud uiolarũ genus quod Gręci leucoïon dicunt: cuius generis etiam differentia eſt, & ipſa quidem in flore: qui in aliquibus candidus, in aliquibus luteus, in aliquibus purpureus uidetur. Probatiſſima in medicinæ uſu quæ luteum habet florem: qui cum melle oris ulcera, quas aphthas dicunt, ſanat, ut autor eſt Dioſcorides libro 3. cap. 30. Hunc tempore noſtro communiter Arabico nomine Keyri uocãt. *Succis acerbis.*) Amaris & adſtringentibus, pręſertim qui ex foliis ſunt ſucci. Vergilius Georg. lib. 2. Infœlix ſuperat foliis oleaſter

Viola nigra. *Leucoia.* *Keyri.*

Oleaſter. amaris. *Oleaſter.*) Oleaſter eſt olea ſylueſtris. Verg. libro 2. Georgicon: Indicio eſt tractu ſurgens oleaſter eodem Plurimus, & ſtrati baccis ſylueſtribus agri. Eſt autem uis illi & natura adſtringens, qua opus eſt in dentiũ ac oris uitijs, maximeq́ ubi humorum eſt defluxus. Vnde Auicenna ſeptima tertij dicit, Quando dens præparatus eſt fluxibus, oportet ut teneatur in ore decoctio rerum ſtipticarum diu. Et quia dentium ſubſtantia eſt ſicca, idcirco medicinæ conuenientes quæ conſeruant ſanitatem & reducunt eos ad id quod oportet, ſecundum plurimũ ſunt exiccatiuæ commenſuratæ in duabus qualitatibus. Et Meſue, In principio doloris, inquit, adminiſtrentur medicinæ quæ cõfortent dentes & repellant rheumatiſationes materiæ. Quod autem oleaſtri ſuccus talis ſit, & contra iam dicta oris ac dentiũ uitia proſit, teſtis eſt Auicenna lib. 2. dicens: Oleum de oliuis ſylueſtribus confert gingiuæ ſanguineę, colluendo os ex eo: & confirmat dentes motos: & gumi ſylueſtrium cõfert dolori dentium corroſorum quando implentur eo. Sed de his copioſius ſcribit Dioſcorides, hijs uerbis: Oleaſtri folia uim habent adſtringendi. Commanducata oris ulceribus, & hijs quæ aphthas dicunt, medentur. Idem poteſt ſuccus & decoctum eorum. Oleum autem colluendis flaccidis & cum infirmitate humentibus gingiuis utile eſt. Mobiles confirmat dentes. Fouentur eodem calido etiam utiliter in gingiuas deſtillationes: oportetq́ lanam ſpecillo circumponẽtes in oleum demergere, gingiuisq́ admouere, uſq́ dum candido colore gingiuæ uideantur. Plinius lib. 23: Oleaſter purgat ulcera, alienata explet, excreſcentia leniter erodit, ſiccat & ad cicatricem perducit: Oleo os colluitur. Ad dentiũ infirmitatem imponũtur folia. *Oſcedo.*)

Oſcedo. Inter oris uitia numeratur & oſcedo, quę oſcitandi uitiũ

Oſcitare. eſt. Oſcitare uero, eſt os cõmouere & aperire totum, ceu fit præ ſomno aut tędio. Meminit huius A. Gellius Atticarum noctium libro 4. hijs uerbis: Deliberatum eſt de

nota

nota eius qui ad cẽſores ab amico aduocatus eſt, et in iure ſtans, clare nimis ac ſonore oſcitauit. Atq; inibi prope ut plecteretur fuit, tanquam illud indicium uagi animi foret & hallucinantis, & fluxæ atq; apertæ ſecuritatis. Sed cum ille deieraſſet inuitiſſimum ſeſe & repugnantem oſcitatione uictum, tenerię; eo uitio, quod oſcedo appellatur, tum notæ iam deſtinatæ exemptus eſt. Eſt autem oſcitatio ſiue oſcedo proprie halycum ſpecies. Halice uero, quã multi halen, Latini anxitudinem ſiue etiam pandiculationem nominãt, eſt affectio tum in ſanis tum maxime in affectis & iam decumbentibus, cum ſcilicet toto corpore quis extenditur. Fiunt autem halices, ut Auicenna ſen tertia primi doct. 2. c. 23. ſcribit, propter ſuperfluitates quæ in muſculis congregantur, ob quod à ſomno frequenter accidunt: cumq; humores illi abundantiores fuerint, horripilatio inde fiet ac tremor. At ſi nimio plus abundarint, febrem inducent. Oſcitatio uero ſiue oſcedo, motus eſt halicum, quæ accidit in muſculis mandibularum atq; thoracis. Quæ cũ ſanis in primis citra cauſam accidit et non in hora cum multa fuerit, malum erit: melior autem eſt quæ peracta digeſtione accidit, talis enim propter ſuperfluitatum fit expulſionem. Nonnunquã uero & propter frigus accidunt halices & oſcitationes, aliquando etiam propter cutis denſitatem, aut reſolutionem paucam, aut excitationem à ſomno immaturam. Vinum uero ad medium temperatum halicibus & oſcitationibus eſt conueniens, cum non eſt ibi alia prohibẽs cauſa. Quod uel Hippocratis teſtimonio comprobatur, qui libro 7. aphoriſmorum ſic ait, Halyce, anxitudo, oſcitatio, horror, uinum æquale æquali potum ſoluit ægritudinem. Vbi illud ſcire oportet, ut inquit Galenus, quod halycen nominauit, quàm multi Græci halen appellant, deinde & quæ ſit faciens hunc caſum diſpoſitio. Dicunt igitur ἀλύειν, id eſt, anxitudinem habere illos ſanos, qui ſemper præſentibus moleſtantur, & ab uno negotio atq; actione ad aliud

Oſcedo. Oſcitatio. Halyce. Hale. Anxitudo. Pandiculatio. ἀλύειν.

Digitized by Google

tranſeunt. Eodem modo & ægros illos anxios eſſe aiunt qui accubitum non perferentes, figuras euariant, quia ſemper præſens aggrauat eos. Hoc uero pręcipue illis euenire conſueuit, qui in ore uentriculi, quod nos abutentes uocabulo ſępe ſolemus ſtomachum nominare, humoris aliqua propria qualitas continetur, uentriculo moleſta, quæ neq; plurima eſt, neq; in uentriculi fluitat cauitate, ſed eam ipſæ imbibere tunicę. Sed & oſcitare ſicuti & pandiculari, contenta aliqua in muſculis per quos tales fiunt motus quos pandiculationes & oſcitationes nominamus, uel humiditate flatuoſa, uel ſpiritu flatuoſo fieri eſt à nobis demõſtratum. Horror autem prauis humoribus per cutem currentibus accidit. Liquet autem quod nunc à nobis habetur ſermo de horrore, qui ex corpore prouenit inſalubri, et non de illo qui cauſam extrinſecus habet. Singula igitur hæc quæ dicta ſunt, potus uini meracioris ſanat. Moderatam autem temperaturam ipſe monſtrauit inquiens, Vinum æquale ęquali potum: aqua enim uidelicet uult uinum æqua portione temperari, ut hæc quidem pellat, & euacuet ex materia infeſtante quicquid ceſſerit uini motui cum impetu lati, reliquũ temperet. Calefacit enim uinum, ut nouimus, corpus totum, & cito mouetur ad omnes partes, cum hoc quod omnes humores optimos reddit. Hactenus Galenus. Hic uiderint quid dicant qui oſcedinem interpretantur oris grauеolentiam.

Cum nitro piper & uinum tepidum inijce denti.
Sæpe chelidoniæ ſucco, uel lacte capellæ.
Saneſcunt dentes, aut tauri felle iuuantur,
Aut acidi latices clauſo uoluuntur in ore.
Manditur apta rubus gingiuis & bona labris.

Nitrum, piper, uinum. *Cum nitro piper & uinum.*) Idem medicamentum tradit Plinius in hiſtoria naturæ lib. 31. cap. 10. dicens: Nitrũ prodeſt dentiũ dolori ex uino ſi cum pipere colluãtur. Et hoc

maxime ubi doloris cauſa fuerit humor frigidus pituitoſus craſſus & uiſcidus, quem ſingula iam dicta calefaciũt, ſiccant, attenuant, extrahunt, detergunt & diſcutiũt, ſicq; dolorem ſedant. *Tepidum.*) Canon enim eſt in doloribus iſtis, ut medicamẽta reſoluentia et aperientia ſint actu tepida aut calida, non tamen in exceſſu. Repercuſſiua uero in cauſa nimis calida ad duos uel tres dies ſint actu frigida, deinde fiant tepida, ne poros atq; meatus claudendo, materia intus detineatur & occludatur: autor Auicenna. *Chelidoniæ.*) Maxime radicis eius. Nam, uti Galenus & Dioſcorides aiunt, Radix chelidoniæ commanducata dentium dolores finit. *Lacte capellæ.*) Plinius lib. 28. cap. 10. Efficax habetur & caprino lacte collui dẽtes. Sextus Platonicus, Ad motionem dentium, Capræ lacte mulgeat & dentes colluat, ſæpius faciat. Nam cum ſubſtantiæ ſit ab omni acumine & mordicatiõe ſequeſtratæ, ut Auerrois ſcribit, dolores ibi exiſtentes mitigat gargariſatum et in ore detentum. Quamuis Auicenna dentibus nocere tradat, ipſos corrodendo, concauando & conſumendo, & proprie cum dens frigidæ ſit cõſtitutionis, quare poſt ipſum os colluere iubet cum melle & uino & oxymelite. *Tauri felle.*) Idem teſtatur Plinius inquiens, Efficax habetur & felle taurino collui dẽtes *Acidi latices.*) Acetũ. Dioſcorides: Acetum prodeſt dẽtium doloribus ſi calido colluantur: Et Meſue in capite corroſionis & perforationis dentium de eodem aceto ſic tradit: Collutio oris cum eo eſt ſublimis. Porrò uſus eius conuenientior eſſet ſi alijs commiſceretur medicamentis quàm cum ſolitarium adminiſtratur, ſua enim eſſentia dentibus nocet. Vnde de uſu eius & uirtute ſic ſcribit Auicẽna fen 7. tertij: Acetum quidem quamuis ſua eſſentia noceat dentibus, tamen quandoq; ponitur in medicinis dentium infrigidantibus & calefacientibus ſimul. In refrigerantibus quidem, quoniam refrigerat ſua ſubſtantia & non penetrat. In calefacientibus uero, quoniam penetrat, & quoniã adiuuat

Canon.

Chelidonia.

Lac caprinum.

Fel tauri.

Acetum.

Digitized by Google

cum inciſione ad reſoluendum. Eius uero nocumentum eſt tunc fractum cum medicinis dentium quæ eis admiſcentur. Quod autem dicit in refrigerantibus non penetrare, hoc non ſimpliciter intelligi debet, quod nullo modo penetret cum penetrandi uim ſubminiſtret, ſed non tantum penetrat mixtum refrigerantibus eorum frigiditate penetrationem prohibente, quantum penetrat mixtum calefacientibus. *Rubus.*) De rubi generibus dicetur infra. Siccãt rubi & adſtringunt: ideoq; uitijs oris accommodi. Vnde Auicenna, Rubi folia, inquit, quando maſticantur, ſtringunt gingiuam & ſanant alcola: & ſimiliter fructus eius maturus, & ſuccus fructus eius & foliorum ipſius ſanat dolores gingiuæ, & ſuccus foliorum eius ſanat os calidum. Idem, medicinæ conuenientes alcola quę ſunt acuta, ſunt ſicut maſticationes foliorũ rubi. Et Dioſcorides, Gingiuas confirmant, & oris ſanãt ulcera commanducata folia. Quin etiam ſuccus ex folijs caulibusq; expreſſus, mox in ſole denſatus dictis efficacius medetur. Fructus præterea ſuccus in integra maturitate expreſſus, ad oris medicamenta accommodatus eſt. Sed & Plinius libro 24. cap. 14. de rubis ſic ſcribit: Nec rubos ad maleficia tantum genuit natura, ideoq; ex eis mora beſtijs uel hominibus cibos dedit: uim habent ſiccandi, adſtringendi, gingiuis, tonſillis, genitalibus accommodatiſſimi. Et, caules eorum tunduntur teneri, exprimiturq; ſuccus, mox ſole cogitur in craſſitudinem mellis, ſingulari remedio contra mala oris potus aut illitus. Et oris uitijs etiam folia commanducata proſunt & ulceribus manantibus. Et per ſe in cibo ſumpti, cymæ modo, aut decocti in uino auſtero, labantes dentes firmant. *Labris.*) Labijs. Labrum proprie fluminis, lacus & ſimilium quæ aquæ ſuperficie perluuntur, margo dicitur & extremitas: & per metaphoram labra quoque dicuntur tum oris tum aliarum rerum extremitates, quæ in homine etiam labia uocantur.

Rubus. *Labrum.*

Len

Lentiſcus, myrthusq́ue emendant oris odorem.
Quod uero aſſumpſit nomen de dente fricando,
Ceruino ex cornu cinis eſt, aut ungula porcæ
Torrida, uel cinis ex ouis, ſed non ſine uino,
Muricis aut toſti, uel bulbi extincta fauilla,
Ambitioſa putas, ſunt iſta ſalubria cunctis.

Lentiſcus.) Dentium ac oris malis & fœtori quomodo medeatur lentiſcus, docet nos Dioſcorides dicẽs: Foliorum decocto utiliter mobiles dentes colluuntur. Et uiridibus ex lentiſco dentifricijs pro arundinea acu fricatione dentes utilius exteruntur. Reſina eius quę maſtiche uocatur, miſcetur hijs quæ exterendis dentibus conficiuntur. Cõmanducata oris halitum commendat, & gingiuarum tumores reprimit. Item Plinius libro 24. cap. 7. Decoctum lentiſci gingiuas colluit, folia dentibus in dolore atteruntur, mobiles decocto colluuntur. Item ex lentiſco dentifricium fieri cõſueuit, & dentiſcalpia, hoc eſt, cuſpides quædam purgandis dentibus accommodę. Martialis in apophoretis: Lentiſcum melius, ſed ſi tibi frondea cuſpis Defuerit, dentes penna leuare poteſt. Sed quia dentium cura olim ut delicatis probro dabatur, hinc quibus dentiſcalpium ſemper eſt in ore, σχινοτρῶγες, id eſt lentiſci arroſores dicũtur. *Myrthus.*) Myrthus duplex eſt, agreſtis altera, de qua inferius dicetur cap. 31. Altera ſatiua perpetua ſeruans folia: cuius etiam duo genera ſunt, ut tradit Columella libro 12. quorum alterum eſt nigrum, alterum album: quorum etiam nigrum, ut tradit Dioſcorides, medicinæ utilius eſt quàm album, & in eo genere multo magis montanum, ſemen tamen infirmius fert. Plinius lib. 23. cap. 9. Myrtus ſatiua candida minus utilis eſt medicinę quàm nigra. Semen odorem oris commendat uel pridie commanducatum. Meſue item, Medicinarũ, quarũ proprietas eſt generare in ore & uniuerſo corpore odorẽ bonũ, ſunt ſicut proprie teneritas myrti et thus et maſtiche.

Lentiſcus.

Dentiſcalpia.

Myrthus.

Huiuſmodi autẽ omnia aromatica ſunt, qualia eſſe oportet ea quæ tum oris tum aliarum partium fœtorẽ emendare & bonum odorem reddere debent. Quod ſi talia nõ eſſent, ipſis tamẽ aromatica permiſceri debẽt, in cauſa quidem calida quæ refrigerant: in frigida uero quæ calefaciunt, non ſemper calefacientia, ceu quidam aberrantes faciunt cauſam aliquando adaugentes. *Emendant oris odorem.*) Hoc eſt, Oris halitũ tetrum ac fœtidũ, graueolentiamq́ corrigunt, & commendatiorem beneq́ redolentem efficiunt odorem. *Quod uero nom.*) Hoc eſt, dentifricium, quod à dentium fricatione ſic dictum eſt: & puluiſculus quidam eſt candidandis dentibus comparatus, hoc eſt, quo dentes fricãtur ut candidi fiant. Sunt autem omnia huiuſmodi dentifricia uirtutis detergẽtis. *Ceruino ex cornu cinis.*) Quomodo in cinerem cremandũ ſit cerui cornu, docet Dioſcorides lib. 2. ſic: Secatur in fruſta cornu, ſectumq́ in fictile crudum primo, mox luto circumlito operculo in fornacem conijcitur, uriturq́ uſq; dum albeſcat. Et huiuſmodi cinis dentifricium eſt leuigandis dentibus utile, in quem uſum confricandi eo ſunt. Imò, ut Plinius libro 28. cap. 10. teſtatur, dentes mobiles confirmat ceruini cornus cinis, doloresq́ eorum mitigat, ſiue infricẽtur ſiue colluantur. Quidã efficaciorem ad omnes eoſdem uſus crudi cornus farinã arbitrãtur. Dentifricia utroq; modo fiunt. Item Sextus Plat. Cornu, inquit, cerui cõbuſtũ, dentes qui mouentur firmat, ſi eo pro dentifricio quis utatur. Celſ⁹ lib. 6. Cornu raſum in aceto rite coctũ cõtra dolores utile tradit. *Vngulæ porcæ.*) Hoc eſt, oſſa ex ungulis ſuũ. Plin. lib. & capite nunc dictis: Oſſaq́ ex ungulis ſuum combuſta eundem uſum præbent. *Torrida.*) Cõbuſta & incinerata. Torrere proprie eſt urere. Vergilius: Iam rapidus torrens ſitientes Syrius Indos. Plinius, Si radicem betæ in pruna toſtam ſuperederint, odorem extingui. Dicitur aliquando etiam de frigore ſiccatis & areſactis. Varro, Frigore torret. *Cinis ex ouis.*) Plin. libro

Dentifricium quid & unde ſic dictum.

Cinis cornus ceruini.

Cinis ungulæ porcinæ.

Torrere.

Cinis putaminis ouorum.

libro 29. cap. 3. Membrana putaminis ouorum detracta ſiue crudo ſiue decocto, labiorum fiſſuris medetur. Putaminis cinis in uino potus, ſanguinis eruptionibus. Comburi ſine membrana oportet: ſic fit & dentifricium. *Sed non ſine uino.*) Poſtquã fricati ſunt dentes, colluere etiam oportet ipſos cum uino maxime auſtero: hoc enim ſordes per fricationem ſolutas detergit & abluit & dentes etiam confirmat, ſicq́ exulceratũ quid adeſt, illud quoq; purgat atq; emendat. Nam, ut Celſus ait lib. 6. Simul atq; uero pura ulcera eſſe cœperũt, lenis humor, interdũ etiã quàm optima aqua ore continenda eſt, prodeſtq́ aſſumptum purum uinum. *Muricis toſti.*) Cinis muricis. Plin. libro 32. cap. 4. Muricum cinis dentifricium eſt. Eſt autem murex è conchiliorum genere ceu purpura, è quorum ſanguine tinguntur ueſtes infectu precioſo. *Bulbi extincta fauilla.*) Hoc eſt, bulbi cinis, qui etiam ceu aliorum cineres detergentis eſt naturę. Fauilla aũt nihil aliud eſt quàm cinis igne extinctus & deſertus: ſic dicta, quaſi fouilla q̃d tectum ignem foueat: quum ſcintilla ardens ſit quæ è ſilice exilire ſolet cum cæditur. Verg. Ac primũ ſilicis ſcintillam excudit Achates. Oportet autem res ipſas quas autor hucuſq; recenſuit, adurere & in cinerem redigere, ſi dentifricij uſum prębere debeant: nec modo in dentifricij uſu, ſed & in alijs quoq; permultis neceſſaria eſt & perquam utilis rerum aduſtio. Adurũtur autem, ut Auicenna canonis libro 2. ſcribit, propter unum quinq; accidentium. Quorum primum eſt rei acuitas, ut illa frangatur & minuatur, ceu fit in aduſtione atramenti & colchotar. Secundum eſt rei uirtus non acuta, ſed debilis, ut uigoretur illa & acuitatẽ acquirat, uti manifeſtum eſt in lapide qui in calcem comburitur. In lapide enim nulla eſt acuitas, poſtquam uero calx effecta eſt, acuitate participat, & illa nõ modica. Tertium eſt ſubſtantiæ craſſities, ut illa attenuetur & ſubtilietur, ceu fit in aduſtione cancrorum & cornus ceruini. Quartum eſt contritionis ineptitudo,

Vinum.

Cinis muricum

Cinis bulbi.

Fauilla.

Scintilla.

Cauſæ aduſtionis rerum.

Digitized by Google

ut ad conterendum præparetur, ceu fit in ſerico, quod in cordis confortatione exhibetur: quamuis enim inciſum ſit efficacioris uirtutis aduſto, tamen quia inciſum non ſequitur minorationem partium ſufficientẽ niſi cum labore, ideo potius aduritur. Quintum eſt ſubſtantiæ uis maligna & uenenoſa, ut illa deſtruatur & amoueatur, & propterea comburuntur ſcorpiones, quos aduſtos contra lapidem exhibemus.

Exeſos autem dentes ſi forte querẽris,
Vre fimum muris, patulis & hiatibus adde,
Vel cinerem dentis ceruini extinguere aceto
Conuenit, atq; cauis immittere partibus apte.
Prodeſt & puluis lumbrici corpore toſto.

Cauſæ corroſionis dentium. *Exeſos.*) Corroſos & excauatos: quod fit aliquando propter uſum rerum adurentium, aut dulcium ceu mellis, ſacchari & ſimilium: aliquando uero propter tabem pituitãmue. *Vre fimum muris.*) *Cinis fimi murini.* Plinius lib. 30. cap. 3. teſtatur idem: Cinis è murino fimo inditus dentibus confert. Et hoc pituitam deſiccando & dentẽ forte frangendo, ſicq; ad facilem exitum præparando. Quamuis ſine cauſa eximendi non ſint, ut Celſus tradit libro 6. dicens, Si exeſus dens eſt, feſtinare ad eximẽdum eum niſi res coegit, non eſt neceſſe. Quod ſi dolor eximi eum cogit, & piperis ſemen cortice liberatũ, & eodẽ modo bacca hedere cõiecta in id foramen, dentem findit, isq; forte ſtans excidet. Sed quia periculoſa ſunt talia & fallacia, melius eſt illa omittere. Nam, ut Guido de Cauliaco chirurgiæ ſuę lib. 6. ait, medicinę citra dolorem dentes eradicantes, multas dant promiſſiones, operationes autem paucas. *Patulis hiatibus.*) Cauitatibus & foraminibus dentium patentibus & apertis. *Patulum. Patens.* Differt tamen patulum à patente, quoniam patulum dicitur quod ſemper patet, ut arbor. Verg. Titire tu patulæ recubans ſub tegmine fagi: & aures patulæ, ut ſupra, Si uero in patulas animal penetrauerit aures. Patens

uero dicitur quod ad tēpus patet & apertū eſt. *Adde.*) Inde & immitte, ita tamen ne uicinos dētes attingat. *Cinerem dentis ceruini.*) Et hoc uirtute eadem qua prius dicta, uel ui quadam occultiore. *Apte.*) Rite, conuenienter, & ut Meſue dicit, cum cautela, ne alijs dētibus noceat, diſtinguendo inter dentem & dētem cum cera uel aliquo alio quod ſit ſicut ipſa. Vnde etiam Auicenna ſeptima tertij ait, Et quandoq; ponitur in circuitu eius cera aut maſſa aut aliquid aliud diſtinguens inter dentem & inter dentes qui ſunt in circuitu eius & carnes rubeas. Et hinc etiam Celſus alumen ſciſſile adminiſtraturus, dicit id inuolutum in lanula demitti commodius eſſe: quia ſic dente ſeruato dolorem leuat. Similiter & plani piſcis, quæ paſtinaca eſt et à Græcis trygon dicitur, aculeum toſtum, deinde contritum, reſina excipere & ita denti circundare iubet. *Puluis lumbrici corpore toſto.*) De hoc Plinius libro 30. cap. 3. ſic prodit: Vermium terrenorum cinis exeſis dentibus cōiectus ex facili cadere eos cogit. Integros dolentes illitus iuuat. Comburi autem oprtet in teſta.

Cinis dentis ceruini.

Cinis lumbricorum.

Ora peruſta cibo ſanabis lacte canino.
Sæpe etiam gelida gingiuas collue lympha,
Dentibus ut firmum poſſis ſeruare uigorem.
Si uero infandum proſerpit ad intima uulnus
Permiſceto ſalem parili cum pondere thuris,
Hinc tractato locum, miram experiere medelam,
Hæc ſiccata dabit molles & fracta farinas,
Huius & attritu tetrum mulcebitur ulcus.

Ora peruſta cibo.) Solet nonnunquam cibus calidiſſimus comeſturis apponi, qui ſi per imprudentiam ſic calidiſſimus aſſumatur, os & partes eius adurit, & puſtulas, exulcerationesq; efficit non ſine dolore, quibus nunc mederi docet lacte canino. Et idē etiā teſtatur Plinius inquiēs: Si feruentia os intus exuſſerit, lacte canino ſtatim ſanabitur.

Lac caninum.

Aqua frigida. *Gelida lympha.*) Si quis dentes firmos & incolumes ſeruare, et à corruptione atq; dolore tutus eſſe uoluerit, is quottidie in matutinis cum frigida os colluat: utile enim hoc erit & dentes incolumes conſeruat, quemadmodum & halitum cuſtodit, oriſq; odorem commendat, ſi uino quàm optimo quando dormitum itur, colluantur ora. Vnde Plinius libro 28. cap. 4. inquit: Mero ante ſomnos colluere ora, propter halitus: frigida aqua matutinis impari numero ad cauendum dentium dolores. At dicet aliquis: Quid agam, ſi dolor iam adeſt, num eadem frigida uti poſſum? Reſpondeo quod præſente dolore in cauſa calida & maxime in doloris principio ut confluxus humorum arceatur, uti poſſumus aqua non modo frigida, ſed & frigidiſſima, quæ repellat & ſtupefaciat. Ex eorum enim ſumma quę ſtupefaciunt abſq; nocumēto, ut inquit Auicenna, eſt aqua infrigidata cum niue in ultimo, & ponitur in ore acceptio poſt acceptionem donec ſtupefiat dens, quare quieſcit dolor omnino, quamuis quandoq; ſit addens in principio.

Sal. *Salem.*) Quam uim contra oris uitia habeat ſal, docet nos Dioſcorides medicinalis ſyluę libro 5. dicens: Vtiliter inungitur ſal contra tonſillas, columellamq; oris cum melle toſtus, ulceraq; itidem quas aphthas uocant. Humore diffluentes gingiuas & ulcerū phagedenas cum polenta emplaſtri modo imponitur. De eodem Plinius libri 31. capite 9. ſic tradit: Sal ulceribus oris manantibus in linteolo concerpto, gingiuarum tumori infricatus. Et contra ſcabriciem linguæ frictus, comminutuſq;. Aiunt dentes nō erodi neq; putreſcere ſi quis quottidie mane ieiunus ſalem contineat ſub lingua donec liqueſcat. Sed quid de hoc tradat Celſus, haud abs re fuerit etiam ſubiungere, qui libro 6. cap. 15. ſic ſcribit de cancro oris, ubi penitus malum deſcēdit: Quidam etiam in acris aceti heminam frictum ſalem conijciunt donec tabeſcere deſinat, deinde id acetum coquunt donec exiccetur, eumq; ſalem contritum inſpergunt. Quoties autem

me

dicamentum inijcitur, & ante & poſt, os diluendum eſt uel cremore lenticulæ, uel aqua in qua aut eruũ, aut oleæ, aut uerbenæ decoctæ ſint, ſic ut cuilibet eorum paulum mellis miſceatur. Sed & diu continere utrumlibet, & id bis aut ter die facere, pro ut uehemens malum eſt, neceſſarium eſt. *Thuris.*) Thus, ut inquit Auicenna, conſolidat ualde & proprie uulnera recentia, & prohibet fraudulenta dilatari, & eſt cõueniens ulceribus factis ex aduſtione. Nec obſtat quod calidum eſt, id enim modicũ eſt. Nam, ut Galenus tradit, thus modice calet. *Tractato locũ).* Hoc eſt, locum ulceratum & ulcus ipſum cum dicto medicamento conſpergito & cõfricato. *Siccata.*) Oportet enim ſicca eſſe & quæ in puluerem redigi debent, & quę huiuſcemodi ulceribus inſpergenda ſunt medicamenta. Cum enim humida ſint ulcera, haud conueniens eſt illa madefacere, et humidum quid, excepto uino, infundere. Quod & Hippocrates docuit in libro de ulceribus dicẽs, Vlcera madefacere quæcunq; ea fuerint, niſi uino, non oportet. Nam ſiccum ſano uicinius eſt, humidum uero non ſano. Vlcus enim humidum eſt, ſanum aũt ſiccũ. *Molles farinas.*) Puluerẽ mollem et ſubtilẽ, qualis eſt farina. Oportet enim medicamẽta ulceribus imponenda, in ſubtiliſſimũ puluerem ac pollinem frangi, conteri & leuigari, ne aſperi quid inſit. *Mulcebitur.*) Delinietur, mitigabitur & ſanabitur.

Thus.

VVAE, FAVCIBVS, COLLO, ET QVAE MOLLIENDA ſunt, medendis.

CAPVT XV.

VVAE.) Vua & malum et locum in quo id ſit, indicat. Eſt autẽ uua, quæ alio nomine columella quoque dicitur, pars oris inter tonſillas ultimo palato dependens, & non in faucibus collo

Vua. *Columella.*

Digitized by Google

cata, ut quidam uolũt: quod uel ex Galeno palàm eſt, qui libro primo de differentijs morborum unam abſciſſam palati & non colli uel gutturis paſſionem eſſe oſtendit. Et idem aperte pronunciat libro de utilitate partium 11. Eſt autem, ut nona tertij ſcribit Auicenna, ſubſtãtia carnoſa pendens ſuper ſupremam partem epiglottis ſicut uelamen: cui ex morbis accidunt inflammatio & abſceſſus atque relaxatio.

Fauces. Faucibus.) Quemadmodum per uuam, ita etiam per fauces & malum & mali locus indicatur. Sunt

φάρυγξ. autem fauces, quas Græci φάρυγγα dicunt, oris pars, & proprie ſpatium illud, quod eſt ante guttur & gulam, ut autor eſt Galenus libr. de affectorum locorum notitia quarto, ubi ait: Fauces uoco internum oris locum, ubi ſimul conueniunt & gulæ & gutturis partes extremæ. In quo ſignificato dicit etiam accipi ab Homero dũ ait Vinum & fruſta carnis humanæ per fauces Cyclopis erumpere. Neq; aliud apud Hippocratem ſignificare tradit. Nã præſagiorum libro 3. exponens uerba illa Hippocratis, Angina autem grauiſſima eſt, celeriterq́; enecat, ſi neq; in faucibus, neq; in ceruice quicquam apparet. Per ceruicem, inquit Galenus, collũ intelligit: Fauces uero, aperiendo os, ac linguam comprimendo deorſum, euidentem amplitudinem, in qua gemina hoſtiola uiſuntur, tum gulæ, tum etiam gutturis. Neq; etiam aliud per fauces intelligit Galenus libro de utilitate partium 7. cum ait: Tracheam arteriam per larynga, id eſt guttur, pharyngi id eſt faucibus copulari: quanquam poſtea idem circa eiuſdem tractationis libri octaui initia ſcribat, tracheam arteriã pharynga æquiuoce illi quæ eſt ante larynga nominari. Sed hic de proprio & uſitato pharyngos ſignificato loquimur. Amplius quid ſint fauces, ubi agit de muſculis faucium, hijs etiam uerbis declarat, dicens: Spatium quoddam præiacet, commune gulæ ac gutturis, ad quod commune ſpatium utrunq; orificium terminatur. Vocant autem ſpatium quidem ipſum ἴσθμον, quoniam anguſtum eſt, &

Iſthmum.

ob-

oblongum. Corpus aũt ipſum comprehendens φάρυγγα nominant, id eſt fauces, quibus utrinq; unus eſt muſculus, qui & deglutitioni & locutioni obſeruit. Cæterũ pro faucibus Arabicæ translationes guttur habere ſolent, & ſic etiam accipit Auicenna Canonis libro 1. fen 9. cap. 1. dum ait, Per guttur intelligimus ſpatiũ illud in quo ſunt meatus anhelitus & cibi. Per quos etiam meatus anhelitus & cibi intelligere oportet orificia ipſa tracheæ arteriæ atq; meri, non autem tota corpora. Certum enim eſt fauces non continere utrunq; meatum anhelitus & cibi, ſi per meatum anhelitus totã tracheam arteriam: per meatum uero cibi, totum meri intelligamus, quæ ad collum, non ad fauces attinent. Porrò canonis libro 1. ęquiuoce utitur hoc nomine guttur. Primum enim cum dicit guttur duo habere paria, quæ ipſum ad inferiora trahunt, per guttur intelligit tracheam arteriam: cum uero poſtea in fine capitis dicit, Gutturis uero muſculi ſunt duo muſculi gutturoſi apud gulam poſiti, in transglutiendo adiuuãtes, per guttur intelligit pharynga, id eſt fauces, quas gurgulionem uocat Hali abbas. Hęc autem nominis gutturis hic ęquiuocatio probari poteſt ex hijs quę Galenus in ſuis de anatomice libris de quatuor muſculis tracheæ arterię ſcribit, qui ipſam contrahunt anguſtantq;, & duobus faucium, qui tam uoci quàm etiam deglutitioni obſeruiunt. Verũ ſi propriè loqui uoluerimus, guttur non pharyngi aut faucibus accommodabimus, ſed laryngi potius, id eſt, parti extremæ os uerſus tracheæ arterię, quę pars extrema ad pharynga & fauces terminatur. In gutture autem, ut Galenus tradit, eſt lingula quam epiglottida Græci uocant, & à Plinio minor lingua, à recentioribus uero ſublinguium, & ab Auicenna lingua fiſtulę appellatur. Et hæc maximè proprium uocis inſtrumentum eſt. Etenim cum moderate & apperitur & cõmittitur, uocem efficit: quãquam uocem reddi impoſſibile eſt, niſi uehementer ſpiritus egrediatur, id uero ad intercoſtales per

Guttur. *Epiglottis.* *Lingua minor.* *Sublinguium.* *Lingua fiſtulæ.* *Vocis inſtrumentum.*

tinet muſculos. Porrò apud Auicennam prima primi doct. 5. ſum. 2. capite 11. epiglottis non eſt lingua minor à Plinio uocata, ſed larynx, hoc eſt membrum cartilagineum, creatum, ut inquit, ut ſit uocis inſtrumentum, quod quidem ex tribus compoſitum eſt cartilaginibus. Et hoc etiam de larynge Galenus libro de ſanitate tuẽda 6. non autem de lingua minore dicit. Neq; membrũ hoc bronchus à Græcis, ſed bronchi caput nominatur: quoniam, ut lib. 1. de locis affectis inquit Galenus, & ipſam arteriã bronchum nominant. Suntq; tum gulæ tum tracheæ arteriæ pori & orificia, non colli, ſed oris partes, quoniam in faucibus continẽtur. Fauces autem licet ſint in confinio oris & colli, ad os tamen magis uidentur pertinere, quemadmodum & palatum. Demum fauces Plinius ſummum gulæ nominat, quemadmodum poſtremum, cui uenter adnectitur, ſtomachum. *Collo.*) Colli notio manifeſta eſt. Fuit autem à ſummo rerum opifice creatum collum, gulæ cauſa & tracheæ arteriæ, quæ partes eius ſunt: hæc anterior, illa poſterior: hanc qua ſpiritum trahunt redduntq; animantia, Celſus aſperam arteriam, Hali abbas iugulum, M. Varro libro de re ruſtica 2. gurgulionem uocat, dum ait: Hircus molliori pilo & potiſſimum albo, ac ceruice & collo breue, gurgulione longiore. Alij fiſtulam ſpiritalem, nonnulli arteriam uocalem, aliqui cannam pulmonis, alij canalẽ animæ, multi guttur appellant. Illam uero poſteriorem, quæ inter fauces & os uentriculi media eſt, & qua cibus potusq; deuoratur, aliqui cibalem uocant fiſtulam, Plinius gulam, Celſus & qui poſt Ariſtotelis ſæculum ſcripſerunt, ſtomachum appellant, Ariſtoteles uero & ueteres Græci œſophagon, Auicenna & Arabes & horum imitatores noſtrates, merin. Vbi animaduertendum eſt apud Plinium in omnibus ferè codicibus male trãſpoſitas eſſe has duas dictiones interior & exterior: ſicq; legendum eſſe, ut exterior ad arteriã, interior uero ad gulam referatur: eritq; hæc

Bronchus. Fauces. COLLVM. Colli partes. Trachea arteria. Aſpera arteria. Iugulum. Gorgulio. Fiſtula ſpiritalis. Arteria uocalis. Cãna pulmonis. Canalis animæ. Guttur. Fiſtula cibalis. Gula. Stomachus. Oeſophagus. Meri.

Digitized by Google

hęc genuina et ſyncera Plinij lectio, Sub ea minor lingua epiglosſis appellata. Opera eius gemina duabus interpoſita fiſtulis, exterior earum arteria ad pulmonem atq; cor pertinens, hanc operit in epulando, ne ſpiritu ac uoce illac meante, ſi cibus ac potus in alienum deerrauerit tramitem, torqueat. Altera interior eſt, appellatur ſane gula qua cibus atq; potus deuoratur: tendit hæc ad ſtomachum, inde ad uentrem: & reliqua. *Quæ mollienda ſunt.*) Hoc eſt, ceruicis & colli & horum neruorum duricies, conuulſiones & rigores. Eſtq; in triplici differentia hoc malum, de quo Celſus medicinæ libro 4. ſic ſcribit: A capite tranſitus ad ceruicem eſt, quæ grauibus admodum morbis obnoxia eſt: neq; tamen alius importunior acutiorq; morbus eſt, quàm is qui quodā rigore neruorum, modo caput ſcapulis, modo mentum pectori annectit, modo rectam & immobilem ceruicem intendit: priorem Gręci opiſthotonon, inſequentem emproſthotonon, ultimū tetanon appellant: quamuis minus ſubtiliter quidā indiſcretis his nominibus utuntur. Ea ſępe intra quartum diem tollunt: ſi hunc euaſerunt, ſine periculo ſunt. Omnia eadem ratione curantur, idq; conuenit. Hęc ille.

Ceruicis rigores.

Opiſthotonos.

Emproſthotonos.

Tetanos.

Aegreſcunt teneræ fauces, cum frigoris atri
Vis ſubijt, uel cum uentis agitabilis aër
Vertitur, atq; ipſas flatus grauis inficit undas.
Vel rapidus clamor fracto cum forte ſonore
Planum radit iter, ſic eſt Hortenſius olim
Abſumptus, cauſis etenim confectus agendis
Obticuit, cum uox domino uiuente periret,
Et nondum extincti moreretur lingua diſerti.
Ergo omni ſtudio quæres inhibere dolorem.

Aegreſcunt.) Inter uerborum formationes eſt & illa quæ Inchoatiua dicitur uerborum ſpecies, quæ rem inchoatam, futuram tamen ſignificat, & uim incipiendi dun-

Aegreſcere.

Verba inchoatiua.

taxat in effectu habet. Hæc Scoſy laba terminantur, quorum quædam deducũtur ex appellationibus: ſic, ex igne eſt igneſcit, ex flamma flammeſcit, ex dumis dumeſcit, ex herba herbaſcit, ex ægro ægreſcit. Et hæc perfecta non habent omnino, ſuntq́ coniugationis tertiæ: autor Diomedes. *Tenere.*) Molles, & quæ facile à leui cauſa afficiuntur atq; læduntur. *Cum frigoris.*) Enumerat primo cauſas aliquot affectionũ quæ faucibus accidunt, inter quas potiſſimum eſt frigus, quod occurrens & fauces offendens, ipſarum ſubſtantiã condenſat, humores in unum cogit ac comprimit, & membrum ipſum refrigerando & deſiccando alterat, duriciemq́ & aſperitatem, nonnunq̃ uero & tumores efficit non citra dolorem. Et hoc ſæpius fit ubi cibus & potus aſſumitur frigidus, aut ubi aër occurrit frigidus, ceu fit hyeme: quæ, ut Celſus teſtatur lib. 2. quicquid in faucibus mali contrahitur, irritat. Et quod Hippocrates libro 6. de epidemijs ait, Magnum frigus uenas frangit, tuſſesq́ ciet: quemadmodum & nix geluq́; & glacies cõuertit, angitq́ adeò uti tonſillæ, præfocationes, collectionesq́ duræ creentur. Et in conſtitutionibus aquilonijs, ut idem tradit Hippocrates, qui aphoriſmorum libro 3. ſic prodit: Si aquilonia præualuerit tempeſtas, tuſſes, fauces, aluũ duræ. Quem aphoriſmum exponens Galenus ait, In aquilonijs fiunt tuſſes, propter uidelicet inſtrumentorum reſpirationi obſeruientiũ intemperiem, & propter faucium aſperitatem, de qua nobis inſinuauit adiungens uerbum illud FAVCES, ut ſubintelligeremus, patiũtur. Nam ſolet hoc modo loqui aliquando. Licet autem & ſimul duo, coniungentes legere, fauces, alui duræ: ut nonnulli expoſitores legendum exiſtimarunt. Nam fauces in aquilonijs conſtitutionibus apparent duræ, quoniã exiccantur ac refrigerantur, et uenter inferior dura excernit, & propter temporis conſtitutionis temperaturã quę uergit ad ſiccitatem toto corpore exiccato. Nam, ut poſt idẽ inquit Galenus, cum frigidus

Frigus.

Aquilo.

ac ſiccus uentus ſit aquilo, omnes corporis conſumit ſuperfluitates. Amplius Celſus libro 2. Ex tempeſtatibus, inquit, aquilo fauces exaſperat. *Atri.*) Nigri, ab effectu: membra enim quæ afficit, adurendo ad nigrorem producit. Celſus libro 2. Frigus ſummam cutem facit pallidam, aridam, duram, nigram. *Vis.*) Violẽtia & intemperies. *Subiit.*) Intrauit, penetrauit, & penetratione ſua aduſſit. Vergilius Georgicon lib. 1. Aut boreæ penetrabile frigus adurit. *Ventis agitabilis aër.*) Ponit nũc aliam affectionum faucium cauſam priori contrariam. Hæc autem eſt conſtitutio auſtrina, quæ humida eſt natura & calida, propter quod faucibus grauis eſt, & maxime quidem propter humiditatem, conferente tamen ad idem & caliditate. Cum enim humectet, ob id, quando fauces offendit, humiditatum exceſſus, ſuperfluitatumq́; multitudo ad ipſas colligitur. Et quia calefacit, ob id etiam humiditates in capite collectas diſſoluit & ad partes inferiores tum alias tũ fauces colliquãdo fluere facit, ubi poſtea collectæ fluctiones atq; firmatæ, ipſas inflammant, & intumeſcere faciunt, doloreq́; afficiunt. Nec modo fauces ipſæ & partes adiacentes talia patiuntur ab auſtro, ſed & caput ipſum et ſenſuum inſtrumenta, imò & uniuerſum corpus, & mens quoq; ipſa male afficitur ab eodem, ut autor eſt Hippocrates libro aphoriſmorum 3. cum ait, Auſtri auditum hebetantes, caliginoſi, caput grauantes, pigri, diſſoluentes: quãdo huiuſcemodi tempeſtas præualuerit, talia in morbis patiuntur. Et poſt, Quottidianæ autem conſtitutiones, auſtrinę diſſoluunt corpora, & humectant, auditum obtundunt, capita aggrauant, & uertigines faciunt, oculis atq; corporibus difficilem motum præſtant. Item Vergilius Georgicorum libr. 1. Verum ubi tempeſtas, & cœli mobilis humor Mutauere uias, & Iupiter humidus auſtris Denſat, erant quæ rara modo, & quæ denſa, relaxat, Vertuntur ſpecies animorum, & pectora motus Nunc alios, alios dum nubila uentus agebat Concipiunt. Cæ-

Auſter.

Digitized by Google

terum quod dicit Serenus, VENTIS AGITABILIS AER, ex hoc manifeſto patet non unum & idem eſſe uentum et aërem, ut falſo putauerunt aliqui, ſola ratione diſtinguentes iſta, non autem ſubſtantia, cum tamen diuerſa ſint & ſubſtantia & ratione. Aër enim corpus eſt ſimplex & unũ ex quatuor elimentis mundi. Ventus uero eſt exhalatio calida & ſicca, à ſole & aſtris eleuata, & lateraliter tranſuerſeq́ nunc hac nuc illac mota & à nube debiliter repercuſſa. Et ex hoc nubem etiam aliud à dictis eſſe, cõtra eoſdem, clarum eſt. Nubes autem ex uapore fit qui calidus eſt et humidus, ut potentia aqua et facile à frigido denſante & conſtringente in aquam conuertibilis. Sed de hac re copioſius Ariſtoteles meteororum libro 3. qui uolet, illic requirat. *Vertitur.*) Conuertitur & ad aliam ceu auſtrinam permutatur conſtitutionem. *Ipſas.*) Scilicet fauces & partes uicinas. *Flatus.*) Ventus. *Inficit unda.*) Hoc eſt, humiditate afficit et humectat. *Rapidus clamor.*) Tertia cauſa quæ fauces lædit, eſt uelox, concitus, uehemens & impetuoſus clamor. *Fracto.*) Rupto, & qui non in eodem ſtatu permanet, ſed uariatur, & nunc cum impetu more eorum qui ira & furore concitantur, erumpit: nunc pauliſper intermittitur: demum iterum in nulla permanens cõſiſtentia, nunc impetuoſe agitatur, nunc quietius fertur, & continuo interpellitur, frangitur & interrumpitur, ad modum ſonitus tubæ. Vergilius Georgicon libro 4. Et uox auditur fractos ſonitus imitata tubarum. *Forte ſonore.*) Sonitu magno, graui & uehemente. Vergilius: Magno ueluti cum flamma ſonore Virgea ſuggeritur coſtis undantis aheni. *Planum iter.*) Fauces, guttur, & aſperam arteriam, quæ ſpiritus uia ſunt ac iter per quæ commeat. Et quãuis trachea arteria ex parte exteriore ſit aſpera, ut Celſus ait, ex interiore tamen, ſtomachi modo, leuis eſt. *Radit.*) Corradit, lacerat & exaſperat. Idem refert Lucretius libro de natura rerum quarto dicens: Corpoream quoq; enim uocem conſtare fatendum eſt, Et ſonitum

AER. Ventus. Nubes. Clamor fortis.

tum

tum,quoniã poſſint impellere ſenſus, Prꝗterea radit uox fauces ſæpe, facitꝙ Aſperiora foras gradiens arteria clamor. Vbi etiam neutro genere uſus eſt dictione arteria, ſic dicta, ἀπὸ τοῦ ἀέρος καὶ τηρεῖν, hoc eſt, ab aëre & ſeruando. *Sic.*) Propter nimium clamorem & uociferationẽ. *Hortenſius.*) Q. Hortenſius is eſt, qui ſuis tẽporibus, uti Vale- *Q. Hortenſius.*
rius Maximus tradit libro 5. ornamentum Romanæ eloquentiæ fuit: de quo idem libro 8. ſic etiam ſcriptum reliquit, Q. autem Hortenſius plurimum in corporis decoro motu repoſitum credens, penè plus ſtudij in eodem laborando, quàm in ipſa eloquentia affectanda impendit. Itaqꝫ neſcires utrum cupidius ad audiendum eum, an ad ſpectandum concurreretur, ſic uerbis oratoris aſpectus, & rurſus aſpectui uerba ſeruiebant. Conſtat Aeſopum, Roſciumꝙ ludicræ artis peritiſſimos, illo cauſas agente, in corona frequenter aſtitiſſe, ut foro petitos geſtus, in ſcænam referrent. A. Gellius uero Atticarum noctium libr. 1. de eodem quoqꝫ ſic refert: Hortenſius omnibus ferme oratoribus ætatis ſuæ, niſi M. Tullio, clarior, qui multa cum mundicia & circumſpecte compoſiteꝙ indutus & amictus eſſet, manusꝙ eius inter agendum forent argutæ admodum & geſtuoſæ, maledictis, compellationibusꝙ probroſis iactatus eſt, multaꝙ in eum quaſi in hiſtrionem, in ipſis cauſis atqꝫ iudicijs dicta ſunt. Sed cum L. Torquatus ſubagreſti homo ingenio & infeſtiuo, grauius, acerbiusꝙ apud conſilium iudicum, quum de cauſa Syllæ quæreretur, non iam hiſtrionem eum eſſe diceret, ſed geſticulariam Dionyſiamꝙ, eum notiſſimꝗ ſaltatriculæ nomine appellaret. Tum uoce molli atqꝫ demiſſa Hortenſius, Dionyſia, inquit, Dionyſia malo equidem eſſe, quàm quod tu Torquate ἄμουσος, ἀγροδίαιτος, ἀπρόσιτος. Hactenus ille. Exiſtimatus eſt autem aliquãdo Hortenſius Ciceronis ꝗmulus, eius tamẽ ſcripta intra famam fuerunt. Meminit uiri clariſſimi Cicero in oratione pro P. Sylla. Et memoriam eius, quꝗ maxima fuit in homine,

concelebrant Quintilianus & Seneca, neq; ſilentio præterijt Cicero in quæſtionibus Tuſculanis, & maxime in Bruto ad finē, ubi multa de eo reperies. *Abſumptus.*) Conſumptus, defatigatus et uiribus deſtitutus. *Cauſis agendis.*) Cauſis tutandis & tractandis apud iudices. Martialis: Declamas belle, cauſas agis Attale belle. *Confectus.*) Fatigatus, deficiens, & quaſi ſuffocatus, interfectusq;. Conficere enim proprie interficere eſt. Vergilius: Nunc uulnus acerbum Conficit. *Obticuit.*) Conticuit & obmutuit, propter læſionem quæ ex uehementi uociferatione, faucibus & uocis inſtrumentis infertur. Ingens enim clamor ſimilem inflammationi circa membranā quæ faucibus & gutturi communis eſt, atq; gutturis muſculos, parit affectum, propter quem cum immobiles redduntur uel claudentes uel aperientes guttur muſculi: qui ſic afficitur, obmuteſcet: cum uero uel difficulter mouentur, uel uibrant, uel tremunt, pro affectionis ipſius modo, uocis etiam fiet læſio. *Vox.*) Vox, inquit Ariſtoteles in hijs qui ſunt de anima, eſt ſonus aëris ab anima reſpirati, percuſſi ad uocalem arteriam, cum alicuius ſignificationis imaginatione. Eſtq; ſolius animalis, tametſi non omnis. Eſt etiam uox uocalium inſtrumentorum munus. Inſtrumenta uero uocis ſunt guttur, & muſculi ipſum mouentes, atq; nerui, qui à cerebro ipſis uim deferunt. Nec eadem res eſt uox & ſermo ſiue loquela. Loquela enim, autore Galeno de locis affectis libr. 4. munus eſt inſtrumentorum quæ ſermoni deputata ſunt, inter quę lingua principatum obtinet, cui non parum conferunt, & nares, & labra, & dentes. *Domino.*) Hortenſio. *Viuente*). Ad uocis nanq; defectum, non ſtatim etiam uita tollitur. Vocis etenim uſus haud neceſſarius eſt ad uitam. *Nondum extincti.*) Adhuc uiuentis. Quemadmodum enim ad uocis, ita etiam & multo minus ad loquelæ defectum, non ſtatim uita tollitur: neq; etiam ad loquelæ defectū, uox ipſa aut aliarum expirationum aliqua tollitur, ſed bene ad-

Cauſas agere.

Conficere.

Clamor ingēs.

Vox.

Vocis inſtrumenta.

Sermo uel loquela.

ex

expirationis alicuius aut uocis uitium, loquela quoq; de perditur. *Moreretur.*) Propter nimiam uociferationem laſſata langueret & à loquelæ munio deficeret. *Lingua.*) Hæc enim loquelæ & ſermonis inſtrumentum eſt præcipuum, articulatim uocem diſtinguens et loquendi uſum præſtans. *Diſerti.*) Eloquentis & uiri clariſſimi Hortenſij. *Ergo.*) Propter mali periculum. *Inhibere.*) Comprimere & ſedare. Differt autem à Prohibere, quoniam hoc commune eſt etiam ante rei inchoationem: illud uere de re iam inchoata dicitur. **Lingua.** **Inhibere.** **Prohibere.**

Simplicibus lymphis confunditur aëreum mel,
Additur excuſſus niuea ſimilagine furfur,
Decocta hæc clauſo ſimul exercentur in ore.
Præterea fauces extrinſecus ungere prodeſt
Vrſino & tauri ſeuo cæriſq; remiſſis.
Omnia quæ geminis æquabis lancibus ante.

Simplicibus lymphis.) Aquæ puræ cui nihil alieni permixtũ eſt, qualis eſt ea quæ in communi hominũ uſu eſt, & bibitur, quę maxime probata haberi debet, uti Columella ſcribit, ſine qua nemo noſtrum uel proſperæ uel aduerſæ ualetudinis uitam proroget. Subiungit autem nunc Serenus faucium malis medicamenta, quorum primum intus applicãdum & gargarizandum, eſt liquor & cremor furfuris ex aqua & melle ſimul coctis. Cuius utilitas eſt mollire, lenire, detergere, diſcutere & dolorem mitigare. **Aqua ſimplex.**
Aëreum mel.) Quod ex aëre decidit, & cuius materia ros eſt, & humor ſublucanis temporibus in arborum folijs concretus roſcidus & ſapore melleus. Eſtq; duum generum. Vnum in aluearibus apium opera congeſtum & elaboratum, & de quo agunt ruſticæ rei ſcriptores, Varro, Columella, & Vergilius, qui de eo dicturus quartũ Georgicon librum ſic inchoat: Protinus aerei mellis cæleſtia dona Exequar. Et de hoc naturalis hiſtorię libro 11. cap. 12 ſic ſcribit Plinius, Venit hoc ex aere & maxime ſyderum **Mel aerium.**

Digitized by Google

exortu, prçcipueq́ in ipſo Syrio exſplendeſcente fit, nec omnino prius Vergiliarum exortu ſublucanis temporibus. Itaq; cum prima aurora folia arborũ melle roſcida inueniuntur, & ſi qui matutino ſub diuo fuere, unctas liquore ueſtes, capillumq́ concretum ſentiunt, ſiue ille eſt cæli ſudor, ſiue quædam ſyderum ſaliua, ſiue purgantis ſe aëris ſuccus, ſiue aquæ eſt, & purus ac liquidus & ſuæ naturæ, qualis defluit primo. Nunc uero é tanta cadens altitudine, multumq́ dũ uenit ſordeſcens, & obuio terræ halitu infectus, præterea à fronde ac pabulis potus & in uterculos congeſtus apum, ore enim uomunt: ad hæc ſucco florum corruptus, & alueis maceratus, totiesq́ mutatus, magnam tamen cæleſtis naturæ uoluptatem adfert. Hactenus Plin. de melle aereo ab apibus congeſto & elaborato: quod faucium uitijs, ut lib. 2. teſtatur Dioſcorides, & tonſillis medetur & anginis: imò, ut libro 22. tradit Plin. omnibus oris deſiderijs utiliſſimum eſt, in quem uſum gargariſſatur & eo colluunt os. Alterum roris uel aëris mel quod ſuper plãtas coagulatur eſt quod in uaſcula tale excipitur & colligitur quale ex aëre decidit: Idq́ etiã in duplici quaſi differentia, Vnũ duriuſculum & ſaccharum ab antiquis appellatum: Alterum liquidius & mel roris aut aëris à Galeno uocatum, & de quo in tertio de alimentis libro ſic ſcribit idem: Fit hoc in plantarum folijs, neq; tamen ſuccus earum, neq; fructus, neq; pars eſt, ſed eiuſdem cum rore generis, nõ ita tamen aſſiduo, nec copioſe prouenit. Memini uero aliquando in æſtate ſuper arborum, fruticũ, herbarumq́ folia mellis quàm plurimum repertum fuiſſe, ut ludentes ruſtici dicerent, Iuppiter melle pluit. Prçceſſerat aut nox, ut per æſtatẽ, ſatis frigida: nam tum anni æſtiuum tempus erat, pridieq́ calida & ſicca fuerat aëris conſtitutio. Quam ob rem peritis naturç interpretibus halitus è terra atq; aquis prodeuntes, ſolis calore exacte attenuati ac cocti à frigore ſecutæ noctis in unum coacti & denſati uidebantur.

Mel roris uel aëris duplex.

Sed

Sed apud nos raro id accidit, in mõte autẽ Libano quot annis perſæpe, adeo ut expanſis ſuper terram uelleribus, mel à concuſſis arboribus decidens excipientes, ollas ac fictilia plena referant, uocantq́ id roſcidum mel, aut aẽreum. Proinde liquet materiam ex qua mel generatur, rori congenerem eſſe. Videtur autem & ex plantis, in quarum folijs mel colligit, boni maliúe quidpiã poſſe acquirere. Ideoq́ laudatiſſimum in locis thymo alijsq́ herbis ac fruticibus ſicci temperamenti prædenſe conſitis inuenitur, quia tenuioribus partibus conſtet mel in huiuſmodi plantis collectum. Quoniam autem tenuium partium eſt, neceſſario etiam acre ſentitur, ideoq́ aluum ad excretionem proritat. Hæc ille. Ex cuius uerbis liquido conſtat mel aẽreum, de quo ait, eſſe id quod Arabes & illos ſequuti noſtri temporis medici mannam uocant, & à Meſue ita quoq; deſcribitur: Manna eſt ros ſupra plantas & lapides cadens, cuius materia eſt uapor qui eleuatur, cui accidit digeſtio & maturatio in aẽre, quando eſt æqualis & fœcundus lætis aſpectibus. Diuerſificatur autẽ ſecundum diuerſitates rerum ſuper quas cadit. Cadens enim ſuper lapides eſt ſicut guttæ paruæ quæ congelantur & fiunt ſicut ſemen. Et cadens ſuper plantas ſuſcipit de uirtute plantarũ et eſt cũ permixtione particularum foliorum & florum. Educit choleram cum facilitate, & ipſa quidem lenit guttur & pectus & uentrem, & eſt ſedatiua ſitis. Hucuſq; Meſue, cuius uerbis Arabum mannã idem eſſe cum Galeni melle aẽreo, manifeſto patet. Dico autẽ Arabum mannam, apud Græcos enim longe aliud ſignificat, utpote, thuris pollinem. Porrò duriuſculum illud quod ſaccharum ab antiquis appellatur, mellis ſpeciem eſſe, uel Dioſcoridis autoritate manifeſtum eſt, qui libro 2. cap. 73. poſt mellis tractationẽ ſic ait, Vocatur & quoddam ſaccharum mellis genus exiſtens in India Fœliciq́ Arabia concreti. Inuenitur id in harundinibus concretione ſua ſali ſimile, & quod dentibus ſubiectum ſalis

Mel aereũ Galeni idem cum manna Arabũ.

Manna Arabũ aliud à manna Græcorum, ut quæ thuris pollin.

Saccharum mellis ſpecies.

modo friatur. Cui & Galenus non diſſona ſcribit libro de ſimplici medicina 7. inquiens: Sed & ſacchar, ut uocant, quod ex India atq; Fœlici Arabia conuehitur, in calamis, ut aiunt, concreſcit. Eſt uero & ipſum mellis ſpecies. Nec idem Plinius ignorauit, qui libro naturalis hiſtoriæ 12. ca. 8. de eo ſic prodit: Saccharon & Arabia fert, ſed laudatius India. Eſt autem mel in harundinibus collectum, gummium modo candidum, dentibus fragile. Ampliſſimum nucis auellanæ magnitudine ad medicinę tantum uſum. Et hoc eſt quod Archigenes mel harundineum & ſalem Indum uocat. Quo Indici ſalis nomine & à Paulo Aegineta libro 2. cap. 54. de aſperitate linguæ uocatur cum ait: Et ſal Indicus colore quidem & concretione ſimilis communi ſali, guſtu autem melleus. Et Auicenna Canonis ſui ſen prima quarti tract. 2. capite 23. de eodem ſic ait: Et teneant in ore ſuo ſalem qui aſportatur de India, & eſt in colore ſalis, & dulcedine mellis. Et ſumat de eo, ſecundum quod dixit Archigenes, quantitatem fabæ unius. Sed hactenus de mellis ſpeciebus & ſaccharo quod mellis ſpecies eſt, aliud tamẽ à nunc uocato zuccaro. Quod quale ſit & de omnibus mellis ſpeciebus ac manna ipſa, qui plura uolet, is legat quæ hac de re copioſe ſatis ſcripſerunt reconditæ eruditionis & exquiſiti iudicij uiri & medici celeberrimi Ioannes Manardus epiſtolarum medicinalium libro 2. & poſt hunc Leonhartus Fuchſius paradoxorum libro 1. *Niue: ſimilagine.*) Simila candida & alba, quæ ex tritico fit laudatiſſima. Eſt autem ſimila ſiue ſimilago, candor & deliciæ farinæ triticeæ, ut Plinius ſcribit libro 13. Cuius laudes nec Martialis ipſe tacuit hoc carmine: Nec dotes poteris ſimilæ numerare, nec uſus: Piſtori toties cum ſit & apta coquo. *Furfur.*) Triticeæ farinæ purgamentum. Plinius libro 22. capite 25. Tritici furfures tonſillis, faucibusq; gargariſatione proſunt. *Vrſino & tauri ſeuo.*) Hæc enim refrigeratas partes calfaciunt, aſpredines leniunt, duricies molliunt

Mel harundineum.
Sal Indicum.
Sacchari aliud à zuccaro noſtro.
Simila
Similago.
Furfur.
Adeps urſi & tauri.

Digitized by Google

liunt & humores diſcutiunt. *Ceris.*) Ceræ uſus ad multa neceſſarius, nec uſus eius quos mixta alijs prȩſtat, enumerare medicina poſſit. Eſtq; aliorum medicamentorum materia. Diſcutit autem atq; emollit: unde Celſus libro 5. inter diſcuſſoria medicamenta ipſam quoq; cõnumerat, inter mollientia uero tum ceram tum ſeuum & adipem. Sed quomodo fiat cera, docet Columella libro 9. cap. ult. Plinius libro 21. cap. 14. & Palladius libr. 7. cap. 7. *Remiſsis.*) Diſſolutis & liquefactis. Vergilius: Nã frigore mella Cogit hyems, eademq; calor liquefacta remittit. *Geminis.*) Binis. Libra enim binas habet lances, undè & bilances aliquando dicuntur. *Aequabis.*) Aequo pondere menſurabis & accipies. *Lancibus.*) Lances libræ ſunt partes, quibus pondus & res ponderanda imponuntur. Perſius Satyra 4. Scis etenim iuſtum gemina ſuſpendere lance Ancipitis libræ, rectum diſcernis, ubi inter Curua ſubit, uel cum fallit pede regula uaro. Libra autem inſtrumentum eſt quo res cum lancibus ponderantur, & alio nomine bilancem uocant. Inſtrumentum uero quo res ſine lancibus ponderantur, ſtatera dicitur. At trutina proprie foramen eſt in quo examẽ regitur. Perſius: Examenq; improbum in illa caſtiges trutina. Examen uero dicitur proprie lingua qua trutina regitur. Vergilius: Iuppiter ipſe duas æquato examine lances. Accipitur etiam lanx, quȩ & langula à latitudine dicitur, prò uaſe eſcario. Iuuenalis: Aſpice quàm magno diſtendat pectore lancem. Eſt deniq; uas diuinis aptum lanx. Auſonius: Thuribula & pateræ, quȩ tertia uaſa deûm: Lanx. *Ante.*) Scilicet priuſquam ſimul commiſceas.

Cera. *Lances.* *Libra.* *Bilanx.* *Statera.* *Trutina.* *Examen.* *Lanx.* *Langula.*

Diſce etiam miram ex humili medicamine curam,
Ac cyatho mellis iungas agreſte papauer,
Decoctumq; ſimul mandes, manſumq; uorabis.
Crinitæ porri radices quinq; coquantur,

Digitized by Google

Hinc aqua non feruens uoluatur fauce ſonora,
Nec tamen in ſtomachũ deſcendat gutta pátẽtem.

Humili.) Non precioſo, ſed quaſi uili & plebeio, quod uel pauperrimo cuiq; ad manus ſit citra expenſas magnas.

Cyathus. *Cyatho.*) Hoc eſt uncijs duabus & ſemis, quę faciũt drachmas uiginti: licet Plinius naturalis hiſtoriæ libro 21. cap. ultimo, cyathum pondere in ſe cõtinere dicat drachmas decem, quũ ait, Cyathus pendet per ſe drachmas decem. Sed ſi Aphricano credimus, cyathus non tantum decem ſed plures etiam continet drachmas, eaſq; non una differentia, ſed diuerſis iuxta rerum diuerſitatem. Nã cuiuſq; materiæ menſurarum pondere plurimæ ſunt differentię.

Congius pro chus. Vnde cum Congius ſiue chus ſextariorum ſex ſit, pondere autem, ut Aphricanus tradit, uini quidem quatuor & decem librarum, olei uero nouem, mellis autem quinque & decem, Sextarius autem cyathos contineat duodecim. Nam queadmodum uncia librę, ita cyathus ſextarij

Sextarius. pars eſt duodecima. Hinc eſt quod ſextarius uini pondere facit libras duas & uncias quatuor: olei, libram unam

Cyathus. & ſemis: mellis, libras duas & ſemis. Cyathus uero uini facit uncias duas, drachmas duas & ſcrupulos duos, hoc eſt drachmas decem & octo & ſcrupulos duos. Cyathus olei unciam unam & ſemis, quæ ſunt drachmæ duodecim. Cyathus mellis uncias duas & ſemis, hoc eſt drach-

Vncia. mas uiginti. Vncia ſiquidem drachmas continet octo,

Drachma. drachma uero ſcrupulos tres. *Agreſte papauer.*) De papa-

Papauer agreſte. uerum generibus dictum eſt in ſuperioribus. Agreſte illorum, ut Plinius etiam teſtatur libro 18. in miro uſu eſt melle decoctum ad faucium remedia. Et, ut idem libro 20. inquit, papauer ſylueſtre decoquitur & bibitur contra uigilias, eademq; aqua fouet ora. Et hoc quoniam in fauces

Porrum. deſtillationes cõpeſcit. *Crinitæ porri radices.*) Vocat porri radices crinitas, quaſi capillatas, quoniam multas paruas radiculas tanquam crines et pilos ex ſe habent dependen

tes

Digitized by Google

tes. Quod autem ad naturam eius attinet, Porrũ, ut Dioſcorides libr. 2. tradit, purgat fauces & animæ canalem in cibo ſumptum. Verum ſtomacho nocet. Quare Serenus decoctum eius gargariſari tantũ iubet, & ita quidem nequid de ipſo in ſtomachum tranſmittatur propter nocumentum quod illi infert. *Non feruens.*) Sed egelida & tepida. *Stomachum patentem*) Ventriculum apertum & amplum, hoc eſt, corporis cauitatem quę cibum recipit & in qua prima concoctio perficitur. In quo ſignificato ſtomachi uocabulo utuntur etiam noſtri temporis medici: nec non Plinius quoq;, & interdum Celſus, licet hic etiam pro gula accipiat. *Stomachus.*

Si uero adflictam languor deiecerit uuam,
Tunc horas aliquot pronus recubare memento,
Aut illam puluis toſti releuabit anethi,
Aut cinis ex cochlea, uel torrida braſſica flammis.
Aſt angina nitro mixtum ſale poſcit acetum,
Quod refert clauſo uerſatum agitare palato.

Si uero adflictam.) Docet nunc affectionibus & relaxationi uuæ medicari. Deſcendit enim aliquando cum inflammatione & dolore, tuncq;, quoniam ſine periculo præcidi non poteſt, terrori eſt: quod Celſus etiã teſtatur libr. 6. dicens: Vuę uehemens inflammatio terrere quoq; debet. Aliquando uero omnem citra inflammationẽ eſt, tuncq; ſi ultra iuſtum modum deducitur, pituita cauſa eſt, hęcq; leuior eſt prima & curæ facilioris. *Pronus.*) In uentrem ac faciem uerſus, eſtq; pronus contrarius ſupino. Plinius libro 28. Supini cubitus oculis conducunt, at proni tuſſibus, nec modo tuſſibus ſed & uuulę relaxatiõi, ut hic nos docet Serenus. *Puluis toſti anethi.*) Cinis anethi. Plinius libro 20. Cinis anethi uuam in faucibus leuat. Imò ſuffumigatio, ut nona tertij ſcribit Auicenna, cũ ramis anethi, eſt ex eis quæ conſtringunt uuam ualde. *Cinis ex cochlea.*) Idem teſtatur Plinius lib. 32. Teſtę oſtreorum cinis uuam *Pronus cubitus.* *Supinus.* *Cinis anethi.* *Cinis cochlearum.*

Cinis braſſicæ. ſedat & tonſillas admixto melle. *Torrida braßica flammis.*) Hoc eſt, igne combuſta & in cinerem redacta braſſica, id eſt, cinis braſſicæ. Plinius libro 20. cap. 9. Radicum cinis uuæ in faucibus tumenti tactu medetur. *Aſt angina.*) Po- *Angina.* nit nunc remedium cõtra anginam, quę quid ſit & quot eius genera, paulò altius repetendum ex Galeno, qui de locis affectis libro 4. cap. 5. ſic ſcribit: Præterea in pręſagiorum libro uidetur Hippocrates anginæ nomine appellare omnes affectus gutturi accidentes, quos ſpirandi difficultas comitatur. Inquit enim: Angina periculoſiſſima eſt, celeriterq́ue enecat, ſi neq; in faucibus, neq; in ceruice quicquam apparet, ſi dolor uehemens eſt, ſi uix ſpiritus trahitur, etenim eodem die iugulat, licet interdum uſque ad alterum aut tertium aut etiam quartum protrahatur. Quæ uero in reliquis, non minore quidem dolore afficit, in faucibus uero tumorem, ruboremq́ue excitat, ſuperiori nõ minus periculoſa eſt, ſed longius ſpatium habebit, pręcipue ſi uehemẽs fuerit rubor. Sed tum præcipue malum prolongatur, cum non ſolum fauces, ſed ceruicem quoq; rubor occupat. Maxime uero poteſt ab ea ſecunda ualetudo contingere, ſi rubor ſimul & ceruicem & pectus comprehendat, neq; ad interna reuertatur eryſipelas. Igitur ex hijs uerbis haud dubia coniectura eſt, omnes affectus qui huic loco accidũt, ſi ſpirationem quoquo modo reddant deteriorem, ab ipſo cynanchas (id eſt, anginas) nominari. Nondum ſolitis medicis cynanchen per c. ſynanchen uero per ſ. nominare: tantum abeſt, ut uel paracynanchen uel paraſynanchen dicerent. Quippe tum primum homines res ipſas neglexerunt, cum nimio ſtudio nomina quærere inciperent. Itaq; quatuor inuentis nominibus, quatuor affectus ſignificari dicebant. Ac notas ipſorum tradere aggreſſi, genus illud quod ſupra tractauimus, quum ſermonem ex libro uulgariorum morborum ſecundo explicaremus, omnino dereliquerunt. Atq; hæc ſunt quatuor eorum genera. 1 Primum ubi fauces inflam

Cynanche. *Synanche.* *Paracynanche.* *Paraſynanche.* *Nomina quæri & res negligi.* *Anginæ genera quatuor.*

ſlammantur. Fauces uoco internũ oris locum, ubi ſimul conueniũt & gulę & gutturis partes extremę. Alterũ cum neq; fauces, neq; reliquæ oris partes, neq; etiam externarum partium ulla inflammata uidetur, laborans tamen ſuffocationis periculum in gutture ſentit. Tertium ubi extrinſecus circa fauces inflammatio apparet. Quartũ ubi gutturis partes, tum externæ, tum interiores ſimiliter affectę ſunt. At ſupereſt adhuc alius ceruicis affectus, quem ipſi ſilentio prætererierunt, ubi ad anteriores partes uertebræ luxantur, & quidem ſolis interdum muſculis, qui cũ ipſis communicant, tumore præter naturam affectis, uel nato ibi tuberculo, interdum etiã faucibus pariter uitiatis. Nonnunquam muſculis quoq;, quibus fauces gutturi iunguntur. Quinetiam proprijs aliquãdo gutturis muſculis, qui ipſum aperiunt oblęſis. Per omnes id genus affectus, ſpirandi quidem difficultas oboritur, ſed citra ſuffocationis periculum, laborantes difficulter deglutiunt atq; dolore afficiuntur, idq; præcipue, cum potus eis per nares reſilit. Hactenus Galenus. *Nitro ſale.*) Quid ſit ſal nitrum, dictum eſt in ſuperioribus. Eſt enim nihil aliud quàm nitrum quod ſali eaſdem uires habet, quare etiam non minus quàm ſal ipſe ad anginas ualet. Vtiturq; nitro cum alijs tum ſuffumigando tum gargariſſando Hippocrates libro 2. de morbis. De ſale ſic tradit Plinius libr. 31. Sal quicunq; ad anginas ualet, amplius cum oleo & aceto, eodem tempore extra fauces illitus cum pice liquida. Item Corn. Celſus libr. 4. Efficaciſſimusq; eſt hic quoq;, ait, ſalis calidi ſuccus. *Acetum.*) Auicenna fen 9. tertij: Et ſcias quod inceptio gargariſando cum aceto cum incipit paſſio uuæ aut ſynanches eſt ex eis quæ repellunt & prohibent attractionem humiditatis plurimæ, & eſt cum eo prohibitio eius quod eueniet.

Margin notes: *Fauces.* — 2 — 3 — 4 — 5 — *Sal nitrum.* — *Acetum.*

At ſi ceruices, durataq; colla rigebunt,
Mira loquar, geminus mulcebitur unguine poples,

Digitized by Google

Hinc longum, pariter neruos medicina ſequetur.
Anſeris aut pingui torrentia colla fouebis.
Illinitur ualido multum lens cocta in aceto.
Aut capræ ſimus ex bulbo, aut ceruina medulla,
Hoc etiam immotos flectes medicamine neruos.

Ceruix. *At ſi ceruices.*) Docet nunc ceruicis & colli affectionibus mederi. Eſt autem ceruix colli pars altera, grauibus admodum morbis obnoxia, de quibus iam dictum eſt. *Rigebunt.*) Rigere. Rigere eſt frigere, & metaphorice indurari, contrahi & diſtendi. Nam quæ frigent, ea quoq; horrent & indureſcunt. *Mira.*) Rem admirandam, propter medicamenti uim & loci qui dolet & eius qui inungitur diſtantiam & conuenientiam. *Geminus.*) Vterq;. *Mulcebitur* Vnguen. *unguine.*) Illinietur, & inungetur. Vnguen dicitur omne illud quod ſuccum habet, ſiue omnem ſuccum, ex quo aliquid ungi poteſt. Plinius, Epiphoras bubulo ſeuo cum oleo cocto illinũt: ceruini cornus cinis ſcabricies eodem unguine ſanat. Aliquando tamen pro axungia uel ſeuo accipitur. Palladius: Sumes tantundem unguinis, quod uocamus axungiam uel ſeuũ. De axungia ſic ſcribit Plin. lib. 28. cap. 9. Tantaq; eſt uis anxungiæ, ut genibus etiam adalligata redeat in os ſapor, ea quæ expuere uideantur. Mollit autem, excalfacit ac diſcutit. Nec modo unguen hoc poplitibus inunctum ceruicis dolores ſanat, imò ſine unguine aliquo ſola fricatio etiã poplitum idem agit, ſi Plinio credimus, eiuſdem libri capite 6. dicenti, In ceruicis dolore poplites fricare, aut ceruicem in poplitum Poples. dolore, prodeſt. *Poples.*) Poples dicitur genu ipſius poſterior incuruatio: ſic dicta, ut uolũt, quod poſt plicetur. Vnde & Plinius poplites alternis genibus imponi dicit. Dicuntur etiam poplites, nerui crurum poſteriores, flexuræq; ſuffragium. *Hinc longum.*) Hoc eſt, magnum eſt interuallum & diſtantia longa à ceruice ad poplites, & è conuerſo: quare nõ immerito mirum cuipiam uideri po-

teſt

ſtit, quomodo medicamentũ in uno membro quopiam inunctũ, in alio tamen multum diſtante effectum ſuum producere poſſit et uim ſuam exercere, illudq́ꝫ perſanare. *Pariter neruos med.*) Hoc eſt, ſimiliter quemadmodũ nerui à collo ad poplites deſcendũt, ita eadẽ uia per neruos medicina à poplitibꝰ ad collũ aſcendit, & ẽ conuerſo. *Anſeris pingui.*) Docet nũc qua re collum ipſum inungendum ſit: & hoc cũ adipe anſerino: qui tenuium eſt partiũ & ob id altius deſcendit. Calefacit aũt, mollit & diſcutit, quemad modum & alij adipes omnes. Quod ſi quis anſerinũ adipem habere nõ poterit, is Celſum ſequat, qui uetere oleo: ſi id non eſt, Syriaco: ſi ne id quidẽ eſt, adipe quàm uetuſtiſſima ceruicẽ & ſcapulas & ſpinas perfricare iubet. Frictio enim cũ omnibus in homine uertebris utilis ſit, tum ijs pręcipue quæ in collo ſunt. Ergo die nocteq́ꝫ interpoſitis tamen quibuſdã temporibus hoc remedio utendum eſt. Dum id intermittitur, imponendũ malagma aliquod ex calefacientibus. Cauendum uero præcipue frigus: ſimiliter utiliſſimum eſſe tradit humido ſale fouere ceruices. Porrò ubi leuatus eſt dolor, moueriq́ꝫ ceruix cœpit, ſcire licet cedere remedijs morbum. *Torrentia.*) Rigentia & indurata. *Fouebis.*) Inunges. *Valido.*) Acri & multum acido, & ut Plauti uerbo utar, acidiſſumo. *Lens.*) Lens, tis, legumen eſt uile ac plebeium, pauperum ac tenuiũ cibus. Lens in aceto decocta duricies diſcutit, autore Dioſc. lib. 2. *Capræ fimus ex bulbo.*) Idem teſtatur Plin. lib. 28. cap. 20. dicens: Dolorem inflexibilem, opiſthotonõ uocant, le-uat urina capræ auribus infuſa: aut fimũ cũ bulbis illitũ. An autem ſine menda opiſthotonõ hoc loco legi poſſit, iudicent alij: ego tetanõ potius legendum cenſeo: in quo æqualiter & ante & retro fit tẽtio, & is maxime et proprie inflexibilis eſt. *Capræ.*) Capras à carpendo dictas autor eſt M. Varro lib. de rẽ ruſt. 2. ca. 3. cũ ait, Studioſe enim de agreſtibus fruticibus paſcunt, atq; in locis cultis uirgulta carpũt: itaq; à carpendo caprę nominatæ. Ob hoc in le

Anſeris adeps.

Lib. 4. cap. 3.

Lens, tis.

Capræ fimus ex bulbo.

Capræ unde dictæ.

Digitized by Google

ge locationis fundi excipi ſolet, ne colonus capra natum in fundo paſcat. Harum enim dentes inimici ſationis: quas etiam aſtrologi ita receperũt in cœlum, ut extra limbum duodecim ſignorum excluſerint. Sunt duo hædi, *Medulla cerui.* & capra nõ longe à tauro. *Ceruina medulla.*) Plinius, Ad omnia eadẽ ualet medulla ceruina illita: calefacit enim, diſcutit & mollit. *Immotos flectes.*) Hoc eſt inflexibiles, rigentes & cõtractos induratosq́ reddes mobiles et flexibiles.

Quos autem uocitant Tolles, attingere dextra
Debebis qua grillus erit preſſante peremptus.

Tolles, tonſillæ. *Tolles.*) Ponit nunc remedium cõtra tonſillas quas ipſe
Glandulæ. tolles uocat, Celſus glandulas, Auicenna & recentiores
Amygdalæ. medici amygdalas, Græci autem antiades, & ab iſthmo
Antiades. pariſthmia. Sunt autem tonſillæ à lateribus hypoglotti-
Pariſthmia. dis, quæ ſub adhærente lingua eſt, prominentes carnes, quibus ſubiacent, rubedine quidem conſimiles, uerum
μῆλα, mala. auctiores, orbiculatioresq́, μῆλα, id eſt mala, uocata. Et nõ ſolum partes has indicant, ſed & malum quoq; ipſas infeſtans. Vnde Galenus in expoſitione aphoriſmi Hippocratis, cuius initium eſt, Cum uero iam magis adoleuerint, tonſillæ. Tonſillæ, ait, ſunt locorum ad iſthmum
Iſthmi. attinentium inflammationes. Hic autem per iſthmum oportet intelligere partem illam quę os et gulã interiacet, quæ per metaphorã quandã ita nominat̃ ab his qui proprie dicũtur Iſthmi. Sunt aũt anguſti quidam terræ tranſitus inter duo maria ſitæ. Hę autem tonſillę ſunt nõnunquam ſolius tunicæ, uẽtri ac gulæ, & faucibus, totiq́ ori cõmunis inflammationes, nõnunquam uero & ſubiectorum ipſi muſculorũ.
GRILLVS. *Dextra.*) Manu. *Grillus.*) Grillo, ut Plin. in hiſt. naturalis lib. 29. circa finem tradit, magnam autoritatem perhibet Nigidius, maiorem magi, quoniã retro ambulet, terramq́ terebret, ſtridat noctibus. Is, ut idẽ Plin. capite tertio libri trigeſimi prodit, fauciũ aſperitatẽ et deſtillationes lenit extra infricatus. Aut ſi quis manibus quibus eũ cõtriuerit, tonſillas attingat, ſanabitur.

Tuſſi

Digitized by Google

TVSSI ET CHOLERAE MEDENDIS.

CAPVT XVI.

NOXIA ſi penitus choleræ ſæuire uenena
Perſpicies, cocta lactucæ fronde leuabis,
Proderit & caules aſſumere ſæpe madentes.

TVSSI.) Tuſſis eſt motus naturæ expellere conantis nociuum à pulmone & membris illi continuis atq; propinquis, è quorum numero inter alia ſunt guttur ac fauces, quarum aſperitate & exulceratione nonnunquam tuſſis accidit. Vnde Celſus ait, Tuſſis ferè propter fauciũ exulcerationem moleſta eſt, quæ multis modis contrahitur. Itaq; illis reſtitutis, ipſa finitur. Solet tamen interdum per ſe quoq; male habere, & uix cum uetus facta eſt, eliditur: ac modo arida eſt, modo pituitam citat. Eſtq́; tuſſis pectori, ut Auicenna dicit, ſicut ſternutatio cerebro: & completur cum dilatatione pectoris & conſtrictione eius & motu uelaminis. A tuſſi fit tuſſedo & pertuſſis, id eſt continens tuſſis & inueterata, quæ uix unquam curationẽ admittit, & qua plurimi intereunt. *Choleræ.*) Choleram Galenus acutiſſimum malum eſſe ſcribit, quod cum multa & immodica bilis deiectione & uomitu fit, & in quo ſuræ contrahantur, & membrorum algeant extrema, & uenarum pulſus fiāt exigui & incerti. Fitq́;, ut Paulus Aegineta dicit, ex cõtinua ciborum cruditate in ſtomacho inherẽte ob ingurgitationes nimias, aut prauos redundantes humores. Hoc malum Celſus libr. 4. longius deſcribit hijs uerbis: Cholera commune ſtomachi atq; inteſtinorum uitium uideri poteſt. Nam ſimul & deiectio & uomitus eſt, præterq́; hæc inflatio eſt, inteſtina torquentur, bilis ſupra infraq́; erumpit, primũ aquæ ſimilis, deinde ut in ea recens

Tuſſis.

Decima tertij.

Tuſſedo.

Pertuſſis.

Cholera.

Digitized by Google

caro lota eſſe uideatur, interdum alba, nonnunquam nigra uel uaria. Ergo eo nomine morbi hũc choleram Græci nominarunt. Præter ea uero quæ ſupra comprehenſa ſunt, ſæpe etiam crura manusq́ cõtrahuntur, urget ſitis, anima deficit: quibus concurrentibus non mirum eſt, ſi ſubito quis moritur, neq; tamen ulli morbo minori momento ſuccurritur. De hac etiam copioſius Auicenna fen 16. tertij, apud quem tamen corrupto uocabulo Colirica legitur pro cholera. Et æui noſtri medici bilem quæ Græce χολὴ chole dicitur, perperam uocant choleram. *Noxia uenena.*) Humores prauos & pernicioſos choleram efficientes. *Penitus.*) Omnino & uehementer. *Cocta lactucæ fronde.*) Folijs lactucæ coctis. Refrigerat enim lactuca & bilem efferueſcẽtem compeſcit: aguntq́ id tum folia ipſa tum caules eius, quare etiam ſubiungit, Proderit & cauſes aſſumere ſæpe madentes, hoc eſt, thyrſos ac ſtipites lactucæ humentes & coctos. Et idem etiam teſtatur Plinius nat. hiſt. libro 20. cap. 7. dum inquit, Lactucas in cholera coctas patellis dederunt: ad quod utiliſſimæ quàm maxime caule, ſed amaræ. Quidam lacte infundunt: deferuefacti hij caules & ſtomacho utiliſſimi traduntur.

χολὴ.

Lactuca.

Interdum fauces tuſſi quatiuntur atroci,
Allia tum ſumis decocta & melle peruncta,
Semina uel raphani permixto dulcia melle,
Aut ſi fraxinea ſemen de fronde reuellis,
Integriora uora, uetitus contingere dente,
Ouum melle teres domitum feruentibus undis,
Marrubiumue potes, hæc faucibus optima ſumes,
Frenabisq́ grauem facili medicamine tuſſim.

Quatiuntur.) Concutiuntur, & exaſperatur. *Atroci.*) Graui, moleſta & uehemente. *Allia.*) Allium, ut Hippocrates libro 4. de ratione uictus in acutis tradit, pectus calefacit. Porrò quod hic Serenus de allijs ex melle, id Plinius

Allium.

de

de iiſdem cum adipe uetuſto uel lacte decoctis & aſſumptis contra tuſſim teſtatur. Dioſcorides uero, ſimpliciter fauces ad uocem clariores reddere, et ueterem tuſſim tum crudum tum coctum lenire tradit. Et Celſus, ubi ſicca tuſſis eſt & uehemẽtiſſime urget, prodeſſe dicit ſorbere cum ſpica allij contriti duos uini cyathos, & aliquãdo cibum acrem ut lac cum allio coctum. *Peruncta.*) Illita, intincta & immerſa. *Semina raphani.*) Nam fortius quod eſt in ipſo, ut tradit Auicenna, eſt ſemen ipſius. Verum quod Serenus ſpecialiter de ſemine, id alij ſimpliciter de radice referunt. Dioſcorides, Eſtur elixus utiliter contra ueterẽ tuſſim, & quę craſſa in pectore concreſcunt. Plinius, Ad tuſſim etiam mane ieiunis raphanus prodeſt cum melle. *Fraxinea ſemen de fronde.*) Fraxini ſemen quod frondi ac folijs adnaſcitur. Nam, ut Plinius etiam tradit, ſemen folijs fraxini ineſt. *Integriora.*) Hoc eſt, integra & non fracta: quare ſubdit etiam, Vetitus cõtingere dente. Niſi ut manu ſcriptus codex habet una ſublata litera legere malueris Interiora, quo amoto cortice interior nucleus ſolum deuorandus eſſe intelligatur, & nihilo ſecius idem quoq; integer dẽtibus non fractus aut commolitus. *Ouum melle teres.*) Idem medicamentũ docet Plinius libr. 29. cap. 3. dicẽs: Dãtur oua & tuſſientibus cocta & trita cũ melle. Amplius, eodem autore, prodeſt tuſſiẽtibus per ſe luteum deuoratum liquidum, ita ut dentibus non attingatur, thoracis deſtillationibus, faucium ſcabricie. Et Auicenna, Conferunt, inquit, oua ſorbilia aſperitati pectoris & pulmonis & gutturis & tuſſi & pleureſi & ethicis et raucedini uocis ex caliditate & ſtricturæ anhelitus & ſputo ſanguinis, proprie cum ſorbetur uitellus eorũ tepidus. Nam melius, quod eſt in eis, eſt uitellus qui ad caliditatem temperatam tendit. Sed hæc medicina potiſſimum ualet ubi febris abeſt, teſte Celſo qui ait, Si abeſt febris, & molle quoq; ouum dari poteſt potui. *Domitum feruentibus undis.*) Hoc eſt, coctum. *Marrubium.*) De marrubio ſic tradit

Semen raphani.

Fraxini ſemen.

Oua.

Marrubium.

Digitized by Google

Dioſcorides libro 3. Dantur cum melle tabidis, tuſſientibus, ſuſpirioſisq́ ſiccata marrubij folia & ſemen tum in aqua decocta, aut ex uiridibus expreſſus ſuccus. Et Plinius libro 20. cap. 22. Marrubij folia, inquit, & ſemen contrita proſunt contra tuſſim ueterem. Et, Arida farina cum melle ad tuſſim ſiccam efficaciſſima eſt. Celſus item marrubij ſuccum cõtra ſiccam tuſſim aſſumere iubet. Et Apuleius, Herbam marrubium, ait, decoque cum aqua, et dato bibere eis qui grauiter tuſſiunt, ſanabuntur mirifice.

DIGESTIONI ET STOMACHO.

CAPVT XVII.

QVI ſtomachum regem totius corporis eſſe
Contendunt, uera niti ratione uidentur.

DIGESTIONI.) Quoniam nec alit, nec in corpus it cibus, ni prius exuperãti extraneaq́ qualitate omni ſit exutus, ideo quàm maxime neceſſaria eſt eius digeſtio & concoctio, quæ triplex eſt. Vna & prima quæ in ore habet initium, fit autem in ſtomacho, & perficitur in inteſtinis, à qua ſuperfluitas ſecernitur craſſior & feculentior. Altera et ſecunda incipit in meſeraicis: fit autem in hepate, & perficitur in uenis craſſioribus, à qua ſequeſtratur ſuperfluitas aquoſa in urinam. Tertia uero incipit in uenis minutis, & fit in capillaribus, completur autem in capillarium extremitatibus, cuius ſuperfluitas ſubtilior etiam per ſudores ſeuocatur. Fit autem in prima digeſtione ex cibo chylus: in ſecunda ex chylo chymus: in tertia ex chymorum globo humiditas prima & ἀνώνυμος, id eſt innominatus humor. De prima harum agit hoc loco Serenus, & per digeſtionem intelligit concoctionem, qua cibus à natiuo calore in ſtomacho coquitur. Aliàs enim digeſtio Galeno eſt quam

Digeſtio triplex.

Digeſtio.

quam Græci ἀνάδοσιν uocant, hoc eſt, concocti iam cibi diſtractio ac diſtributio quæ à natiuo calore in totum corpus eiusq; partes, cum propria mutatione et confectione fiat. Cæterum noſtra ætate hos diuerſos naturæ motus miſcemus, et digeſtionem pro cõcoctione, quoniam eam ſequitur, quotidie & paſſim appellamus: quamuis, uti Galenus docet, diuerſam in natura finem habeant concoctio & digeſtio. *Stomacho.*) Dolori ſtomachi, qui inter grauiſſimos cõnumeratur à uetuſtioribus: quamuis, ut Plinius libro 25. ait, Qui grauiſſimi ex morbis ſint diſcernere, ſtultitia prope uideri poteſt, cum ſuus cuique ad præſens quiſq; atrociſſimus uideatur. Et de hoc tamen iudicauere aui experimento aſperrimos cruciatus eſſe calculorum à ſtillicidio ueſicæ, proximũ ſtomachi, tertium eorum qui in capite doleant. Intelligit autẽ Serenus per ſtomachum, non gulam aut os uentriculi, uti Galenus, Plinius & aliquando Celſus, ſed uentriculum ipſum, cibi receptaculum, duabus maximis conſtantem partibus, quarum altera ſuperior gulæ continua ex multis contexitur neruis ſenſificis, altera uero huic continua, ad inteſtinorum uſque exortum extenditur, quod inteſtinorum primum eſt: ſic dictum, quia ex pyloro primum exoriatur, aliâs quia ad longitudinem 12. digitorum extenditur δωδεκαδάκτυλον, id eſt duodenum uocatum. Pylorum autem, quod Auicenna portanarium uocat, ima uetriculi pars eſt, cui ἔκφυσις hoc eſt exortũ inteſtinorum primum continuatur. Et in dicta iam ſignificatione ſtomachum noſtra quoque ætate accipimus. *Qui ſtomachum regem totius &c.*) Haud perperã nec abſurde, ſed quã optime et cum ratione ſentire illos qui ſtomachũ uniuerſi corporis regẽ adſtruũt, uel ex analogia perſuaderi nobis poterit. Quemadmodũ enĩ rex bene gubernatur⁹, quo uniuerſis & ſingulis æque conſulere & prouidere poſſit ſubditis, regiã in medio regni orbe collocat, & ſedulus non ſegnis optimas ſemper & ſuis commodiſſimas leges ex-

Concoctio. ἀνάδοσις.

Dolores grauiſſimi qui.

Stomachus.

Exortum inteſtinorũ primum.

Duodenum.

Δωδεκαδάκτυλον.

Ἔκφυσις.

Pylorus, Portanarium.

Analogia ſtomachi.

Digitized by Google

cogitat, minusq́ utiles emendat, aut in uniuerſum tollit, quo ſubditi circa munia ſua obſeruātiores & citra tumultũ tranquille pacificeq́ uiuere & in aduerſis erigi poſſint. Qualis enim rex fuerit, qualesq́ leges ſanxerit, tales etiānum ſubditi tum populares tum nobiliores euadunt, & omnia ad eius exemplũ ſusq́ deq́ agunt. Nam mobile, ut Claudianus inquit, mutatur ſemper cũ principe uulgus. Hunc etiam in modum res ſe habet ſtomachi ad reliquum corpus. Is enim in medio corpore ſitus, omnibus & ſingulis æque prouidet, ſuũ cuiq; diſtribuens alimentum: quod quo melius acceperint, eo melius operationes ſuas perficiũt, citraq́ offenſam ſana & incolumia permanent: ſin malum, deterius operabuntur & ægre ſerēt aduerſis caſibus & morbis ſemper obnoxia. Et quemadmodum in regno periclitante rege aut incolumi perſeuerante, ſubditi quoq; periclitantur aut ſalui permanent: ita etiam bene ualente ſtomacho, reliqua ualent & ad eius uigorem firmantur: cōtra uero, ipſo male affecto, illa quoq; male afficiuntur, & ad caſum eius proprijs uiribus deſtituuntur, non ſolum quæ inter ignobiliora ceu uulgus cenſentur, ſed & principantia ipſa, maxime ſenſuum organum cerebrum & ſenſus ipſi, ni ſtatim ab initio ſuppetiæ illi ferantur, unde perquàm bene à poëta dictum eſt, Principijs obſta, ſero medicina paratur.

Huius enim ualidus firmat tenor omnia membra.
Et contra eiuſdem franguntur cuncta dolore.
Quin etiam niſi cura iuuet uitiare cerebrum
Fertur, & integros illinc auertere ſenſus.
Lactucæ ſemen nigræ quod lingnea pila
Triuerit admixto ieiunus ſumito melle,
Sed cochlear trino guſtu tibi ſufficit unum.

Huius ualidus tenor.) Stomachi conſtitutio ualida & firma atq; ualetudo proſpera. *Contra.*) E contrario, ex parte contraria. *Franguntur.*) Rumpuntur, male afficiuntur & læduntur

lęduntur. *Quin etiam.*) Atq; etiam, inſuper. *Cerebrum.*) Hoc enim ſtomacho facile compatitur. Nam, ut Auicenna tradit, menbrorum cõmunicantium ipſi primum & dignius eorum eſt ſtomachus. *Integros ſenſus.*) Vim ſenſoriam, quæ in cerebro conſiſtit, integram, incorruptam & incolumem. *Lactucæ ſemen nigræ.*) Lactucarũ plura ſunt genera, quæ alij aliter diſcernunt. Græci enim, ut Plin. tradit, tria fecerunt genera, unum lati caulis, alterum rotundi caulis ſiue criſpum, tertium ſeſſile. Alij à colore & ſatus tempore illas diuiſere, eſſeq; nigras quarum ſemen menſe Ianuario ſeratur, albas quarum Martio, rubentes quarum Aprili. Sunt item alijs quoq; diſtinctæ nominibus lactucæ, aliç eni Cęciliæ, aliæ Cappadoces, aliæ Tarteſiacæ, aliæ Paphiæ ſiue Cypriæ appellantur. Sed de generibus earum Columella rei ruſticæ ſuæ libro 10. ſic ſcribit: Iamq; ſalutari properet lactuca ſapore, Triſtia quæ releuat longi faſtidia morbi. Altera crebra uiret, fuſco nitet altera crine, Vtraq; Cecilij de nomine dicta Metelli. Tertia; quæ ſpiſſo, ſed puro uertice pallet, Hæc ſua Cappodoçæ ſeruat cognomina gentis. Et mea, quam generant Tartheſi littore Gades. Candida uibrato diſcrimine, candida thyrſo eſt. Cypros item Paphio, quam pingui nutrit in aruo Punicea depexa coma, ſed lactea crure eſt. Quot facies, totidem ſunt tempora quanq; ſerendi. Cæçiliã primo deponit aquarius anno, Cappadocamq; premit ferali menſe Lupercus. Tuq; tuis Mauors Tartheſida pange calendis, Tuq; ſuis Paphien iterũ iam pange calendis, Dum cupit, & cupidæ quærit ſe iungere matri, Et mater facili molliſſima ſubiacet aruo. Hactenus Columella de generibus eius & ſatus tempore. Vis & natura omnibus refrigeratrix: quam ob cauſam æſtate à ſtomacho faſtidium auferunt, cibiq; appetentiam faciunt. Diuus certe Auguſtus, ut Plinius refert, lactuca cõſeruatus in ægritudine fertur prudentia Muſæ medici, cum priores eam ob religionem minime commanducarent: neq;

Lactucæ genera.

Lactucæ uis & natura.

Digitized by Google

mirum, cum & concoctionem adiuuet, &, quod Paulus Aegineta teſtatur, boni ſucci ſanguinem faciat. Eſt inſuper ſoporifera, ſomnumq́ꝫ concilians: quam ob cauſam & Galenus ſero ea ueſcebatur, eratq́ꝫ ipſi ſolum uigiliarũ medicamentum ſero commeſta lactuca, uti ipſemet ſcribit libr. de alimentis ſecundo. Vbi addit etiam quod ipſa quatenus olus eſt, ſatis nutrit, neqꝫ nocumento eſt ut alia olera: & quia ſtipticitatem non habet neqꝫ ſalſedinẽ neqꝫ acuitatem, ideo neqꝫ uentrem ſtringit neqꝫ laxat. Laudat autẽ hic ad medicinæ uſum Serenus ſemen eius, ut quod minus humidũ ſit & ad ſiccitatem declinãs, qua de cauſa etiam ſtomacho conuenientius. Solet enim aliquando humiditas ipſa neſcio quid malignitatis annexũ habere. Iubet uero illud ex melle aſſumere, ſed oportet ut id ſit co-

Mel crudum. ctum ac deſpumatum. Crudum enim omne & non deſpumatum, inflat aluum & tuſſim proritat, autore Dioſcoride. Et quamuis lactuca per ſe calido uentri accommoda ſit, medicina tamen hæc ex ſemine & melle frigido conuenit. Semen enim minus frigidũ eſt, & frigida quæ in ipſo eſt quantulacunqꝫ qualitas, melle frangitur, operaturq́ꝫ potius ſiccitate ſua quàm frigiditate. Eſt & mel

Mel deſpumatũ ipſum deſpumatum, ut tradit Galenus therapeutices lib. 7. frigido uentri utiliſſimum, calido uero inimiciſſimum. Atqꝫ hæc ambo meminiſſe in primis oportet, utiqꝫ à pleriſqꝫ medicis ignota. Ac neqꝫ aliquid frigido corpori melle potius expetere, neqꝫ ad calidum magis reſpuere. Ergo mel optimum eſto, ſed quod prius ſuper prunas ex quercu ſeu uite ad ſummũ cãdentes, fuerit decoctum & curioſe deſpumatum. *Lignea.*) Ligneam eſſe cõuenit pilam, ne mali quid contrahat medicamentum: quod facile fieret ſi metallica eſſet, quales ætate noſtra cõmuniter habentur. Tales ſiquidem malignam quandã naturam

Pilæ ſignificationes. relinquũt in rebus piſatis ac tritis, quæ obeſſe ſolet, quod ex ligneis non eſt ita timendum. *Pila.*) Pila dicitur res

Pilulæ. ſphærica, rotunda & globata. Et per diminutionẽ pilula dicitur

dicitur parua pila. Vnde et catapotia à rotunditate pilulæ dicuntur medicis. Aliquãdo tamẽ pila pro columna accipitur qua ædificia ſuſtentantur. Horatius: Nulla taberna meos habeat neque pila libellos. Et ad huius ſimilitudinem pinſendi inſtrumentum in columnæ ſpeciem longum effigiatum, quod alio nomine à pinſendo piſtillum dicunt, pila quoq; appellatur, ut hoc loco. Aliquando tamen uas ipſum concauum in quo medicamina pinſunt et mortarium uocant pigmentarij, pila etiam dicitur. Varro: Itaq; quidam thymum contundunt in pila. Demum pilæ, uti Sextus Pompeius ſcribit, effigies quædam erant tum uiriles tum muliebres ex lana, quæ compitalibus ſuſpendebantur in compitis, quod deorum inferorum, quos Lares uocant, eſſe putarent: quibus tot pilæ, quot capita liberorum, ſeruorum, mulierum circa compita habitabant, ponebantur: ut his pilis & ſimulachris contenti, uiuis parceret. Hiſce uero imaginibus, nullius omnino pretij ueſtes circumponebantur. Proinde Martialis pannoſos & ueſtes laceras, pertritas atq; conſciſſas aliquando pilas uocare ſolet, ceu epigrammatum libr. 2 cum ait: At mea, quæ paſſa eſt furioſi cornua tauri Noluerit dici quàm pila prima ſuam. Et libr. 10 in Laurum: Sed qui primus erat luſor, dum floruit ætas, Nunc poſtquam deſijt ludere, prima pila eſt. *Cochlear.*) Cochlear ſiue cochlearium, utrunq; enim dicitur, menſuræ genus eſt, & ut Aphricanus tradit, myſtri dimidium, eſtq; menſurarum minima. Et pondere pendet uini drachmas duas & ſcrupulum unum, olei drachmam unã & ſemis, mellis drachmas duas & ſemis. Et hoc iuxta dimenſum quo ſextarius & cyathus ſupra capite 15. ex ſententia Aphricani in ſua pondera dimenſi ſunt. Porrò ſunt qui cochlearium mellis ſex drachmarum eſſe dicant, medicinarum uero drachmarum duarum & ſemis: minimum autem cochlearij pondus eſſe drachmam dimidiam. Sed Aphricani doctrinam nos cæteris præferimus, ut quæ tum Hippocratis

Serm. lib. 1. Sat. 4.

Piſtillus.

Mortarium.

De re ruſt. li. 1.

Cochlear.

Cochlearium.

cum Latinorum medicorum medicarum ponderibus & menſuris magis conueniat.

Aut tritum ſemen raphani, mulſumque iuuabit.
Siue duæ partes abſinthi ac tertia rutæ
Decoctis potantur aquis, Siliquæque madentes.

Raphani ſemē. *Semen raphani.*) Fortius enim quod eſt in ipſo, eſt ſemen ipſius, autore Auicenna. Et quamuis uomitorium quoque ſit, ut Dioſcorides ait, uentoſitates tamen, ut ſcribit Auicenna, reſoluit, & in ipſo eſt ſubtiliatio fortis, & reſoluit inflationem in uentre, & facit facilem egreſſionem cibi, et facit appetitum. Cæterum Plinius ſatiuorum ſemen toſtum quidem, & commanducatum ad lagaroponon utile ſcribit lib. naturalis hiſtoriæ 20. *Mulſum.*) Hoc eſt, melle confectum, conditum atque permixtum. *Abſinthi.*) Abſinthium. Abſinthium omnibus notum eſt. Probabilius tamen et quo præſtantius nullum, imò omne aliud bonitate antecedēs eſt quod in Ponto & Cappadocia monte Tauro naſcitur, ut autor eſt Dioſcorides, Plinius & Apuleius. Eſt autem abſinthio calefaciendi uirtus: et ultra hanc aliæ duæ et quidem contrariæ, uidelicet detergens atque adſtringens; quemadmodum Galenus de ſanitate tuenda libro 6. teſtatur, inquiens: Abſinthio uis eſt detergendi adſtringendique ac talis quæ tunicarum uentris ſordes detergeat, non ſi quid altius in eo imbitum eſt, foras extrahat & expellat. Et huiuſmodi duplicem naturā in abſinthio Meſue quoque fatetur, cum duplicem illi ſubſtantiam eſſe ſcribit, Vnam calidam amaram & nitroſam, opilationum aperitiuam & naturæ ſolutiuam: alteram terream ſtipticam, membrorum confortatiuam, & laxarum partium aggregatiuam, ſed ſtipticitas plus eſt amaritudine ſua. Et hoc uerum eſt ſi de Pontico intelligatur. Nam cum duplex in omni abſinthio facultas & qualitas ſit, uti Galenus therapeutices libro 7. ſcribit, utique in Pontico adſtringendi facultas non parua eſt, in reliquis omnibus amara quidem

 quali-

qualitas eſt uehementiſſima. Aſtrictio uero, quam ſaltem guſtu agnoſcas, aut plane obſcura, aut prorſus nulla ſentitur. Proinde Ponticum ad iocinoris & uentris phlegmonas eligi pręſtat. Porrò id eſt tum folio tum uero flore longe quàm cætera abſinthia minore. Odor quoq; huic non modo non inſuauis, uerum etiam aromatum quid præferens, reliquis omnibus plane eſt fœdus, quare hæc fugere conueniet, uti aūt ſemper Pontico. Hęc ille. Nunc ex hijs quæ Plinius naturalis hiſtoriæ lib. 27. cap. 7. de abſinthio ſcribit nonnulla ſubiungam: Nam, ut inquit, de uſu eius conuenit dicere, herbæ facillimæ atq; inter paucas utiliſſimæ. Stomachum corroborat, & ob hoc ſapor eius in uina transfertur. Bibitur & decoctum aqua ac poſtea nocte & die refrigeratum ſub diuo decoctis ſex drachmis foliorum cum ramis ſuis in cæleſtis aquæ ſextarijs tribus. Oportet & ſalē addi. Vetuſtiſſime in uſu eſt. Bibitur & madefacti dilutum. Ita enim appellatur hoc genus. Diluti ratio, ut quiſquis fuerit modus aquę, tegatur per triduum. Decoctum ſtomacho ſaluberrimum. Nāq; aſtringit ſtomachum, bilemq; detrahit. Aluum mollit & in dolore ſanat. Concoctiones adiuuat. Cruditates detrahit cum ruta & pipere & ſale. Habet & alias uirtutes quā plurimas, quas longum eſſet nunc recenſere. Id ſolū nunc addatur, quod Dioſcorides quoq; ait, ipſum calefacere & adſtringere, concoctiones adiuuare, purgare quæ in ſtomacho & aluo bilioſa hærent, quin etiam urinam ciere, & præſumptum crapulas arcere. Et alia quæ nunc omittuntur. Rutæ.) Ruta omnibus nota. Eſtq; duum generum, Vna ſylueſtris & montana: altera ſatiua & hortenſis, feruentis naturæ utraq; & calefacientes ambæ, aluum ſiſtunt ſiue in cibo ſiue in potu dentur, autore Dioſcoride libro 3. cap. 45. Et, ut Plinius nat. hiſt. libro 20. cap. 13. ait, in pręcipuis medicaminibus ruta eſt, cruditates diſcutit, mox inflationes, dolores ſtomachi ueteres. Ad crapulæ grauedines decoquuntur folia poturis. Et in cibo uel Ruta.

Siliqua. *Siliqua dulcis,* *Græca.* *Ceration.* *Xylocerata.* *Panis ſancti Ioannis.* *Carnubium.* *Carobe.* *Ceratonia arbor*

cruda uel decocta, conditáue prodeſt. *Siliquæ.*) Siliqua dicta eſt communi alijs ſiliquis nomine, ſed ut ab alijs diſtinguatur, nunc dulcis, nunc Græca ſiliqua cum adiuncto appellatur. Græci Ceration uocant, à cornu facto nomine quo in frugibus & leguminibus aliquot longiores ſiliquas dicũt: ijdem quoq; ex lignoſa ſoliditate, cornuq; longitudine & flexura facto nomine Xylocerata appellauerunt, quę dictio apud recentiores Latinos medicos adhuc in uſu eſt, ſed deprauata: non enim xylocerata, ſed xylocaracta perperam ab eis appellatur, & uulgo panis ſancti Ioannis. Arabes Carnubium, aliqui Carobe uocant. Eſt autem ſiliqua fructus arboris, quam paulo deflexa uoce à ceratijs Ceratoniam uocat Paulus Aegineta. Eſtq; illi digitorum hominis longitudo & interim falcata pollicari latitudine, cuius & cortex ipſe manditur. Eſtq; ſimilis Caſsiæ fiſtulę. Nam utriuſq; corticis color idẽ, medulla dulcis & ſimilibus diſtincta ſeminibus, quod tum ſenſus ipſe, tũ Serapionis autoritas manifeſto cõprobat. Hic enĩ capite de caſia fiſtula inquit, Intra cannas caſiæ, ſunt laminæ ex carne nigra, & parietes diuidẽtes inter eas, et inter laminã et laminã ſunt grana ſicut grana xylocaractę, et eiuſdem magnitudinis, quorũ color eſt inter glaucedinẽ & ruborẽ. Hęc ille. Adhuc eadẽ eſt illis proprietas. Nã utriuſq; medulla recens uentrem laxat, exiccata uero & arida, potius contrahit, euaporata quidem humiditate, terreſtri autem remanẽte ſubſtantia. Porrò ſiliquæ huius uſum damnauit in cibo Galenus: ſed hoc maxime de recentibus intelligendum eſt. Nam, ut Dioſcorides libro 1. tradit, ſtomacho inutiles in cibo recentes & aluum ſoluunt, ſiſtunt contra ſiccatæ, ſtomacho tunc utiliores fiunt & ciendæ urinæ accommodatæ. Eadem comprobat & Dioſcoridi ſubſcribit Plinius libro 23. cap. 8. ſic inquiens: Siliquæ recentes ſtomacho inutiles, aluum ſoluunt: eædem ſiccatæ ſiſtunt, ſtomachoq; utiliores fiunt, urinam ciunt. Syriacas in dolore ſtomachi ternis in aqua ſextarijs decoquũt

qui-

Digitized by Google

quidam ad dimidium, eumq́ʒ ſuccum bibunt. Et hoc eſt quod Serenus hic ait Madentes, hoc eſt, madefactæ & in aqua decoctæ, uti ex Plinio iam patuit.

Semina uel marathri fœtæ cum lacte capellæ.
Pulegium quoqʒ decoctum curabit amice.
Et potu & fotu ſtomacho conducit anethum.

Semina marathri.) Marathron Græce, Latine fœniculum, nota planta, de cuius ſemine ſic ait Plinius libr. 20. cap. 23. Semen ſtomachum diſſolutum aſtringit uel in febribus ſumptum. Nauſeam ex aqua tritum ſedat. *Fœtæ.*) Hoc eſt, iam haud multo antea enixæ & partu liberatæ atqʒ lactantis. Nam, ut Auerrois ait, Lac melius eſt illud quod eſt prope partum, id eſt, poſt duos menſes. Varro libro 2. in fine, A mulgendo atqʒ ortu optimum eſt lac, quod neque emunctum longe abeſt à mulſo, neqʒ à partu continuo eſt ſumptum. *Lacte capellæ.*) Lac caprinum inter alia ſtomacho conuenientius eſſe teſtantur alij quoqʒ autores. Vnde Plinius nat. hiſt. libr. 28. cap. 9. inquit, Stomacho accommodatiſſimum caprinum, quoniam fronde magis quàm herba ueſcuntur. Et Dioſcorides libro 2. Aluum, inquit, minus tentat caprinum, propterea quod capræ multo adſtringente pabulo utuntur, quercu, lentiſco, olea & terebintho, quam ob cauſam ſtomacho etiam utile eſt. Et paulo poſt, Minore, ait, inflandi ui eſt quod ſemel decoctum fuerit lác. *Pulegium.*) Nota omnibus herba pulegium. Virtus illi calefaciens & extenuãs: hæc ſtomachi ex aqua interciſiones ſiſtit, autore Plinio lib. 20. cap. 14. Et concoctiones, ut Dioſcorides libr. 3. tradit, adiuuat. Nauſeas & eroſiones ſtomachi potum cum poſca lenit, nigram per inferna trahit bilem. Apuleius item, Pulegium, inquit, tritum uel in aqua maceratum cũ aceto potui dabis, nauſeam ſtomachi ſedat. Amplius ad inflationem ſtomachi uel inteſtinorum, pulegium ex aqua calida tritum, uel ex uino, uel per ſe dato, rem miraberis illico.

Marathron. Fœniculum.

Lac capræ fœtæ.

Pulegium.

Digitized by Google

Amice.) Blande, ſuauiter, iucunde & citra moleſtiam aliquam. *Anethum.*) Anethum ut, Plinius tradit, ſumptum ex aqua ſedat cruditates. Et, ut Dioſcorides ſcribit, inflationes finit. Aluum, neq; ex alto ſurgentes uomitiones ſiſtit, ſingultus lenit. Et quia cibi appetentiam facit, uocari etiam tradit à quibuſdam Anicetum, cõmuni omnibus quæ cibi appetentiam faciunt appellatione. Sic etenim à Græcis ea uocantur. Verum in ſcripto codice legitur Acetum: de quo mox dicetur.

Anethum. *Anicetum.*

Seu cochleas undis calefactas ac prope uictas,
Suppoſitis torre prunis, uinoq; garoq;
Perfuſas cape, ſed prodeſt magis eſſe marinas.

Cochleæ

Cochleas.) Hunc cochlearum uſum medicum Plin. quoq; atteſtatur libro naturalis hiſtoriæ 30. hijs uerbis: Medetur præcipue uero cochlearũ cibus ſtomacho. In aqua eas ſubferuefieri intacto corpore earum oportet, mox in pruna torreri nihil addito, atq; ita è uino garoq; ſumi, præcipue Africanas. Nuper hoc cõpertũ plurimis prodeſſe. Id quoq; obſeruant, ut numero impari ſumant. Cæterũ, ultra medicum hunc uſum delicatorum ganeam quoq; implebãt olim cochleæ, quod & nũc etiam faciunt. Quo modo aũt uarie ad delicias illas inſtruebantur olim, ſatis copioſe docet nos Apitius Culinariæ artis ſuæ lib. 7. qui Polyteles inſcribitur: quare locum tãtum ſignaſſe nobis ſatis ſit. *Vino.*) Quod mediæ ætatis eſto, & albũ & tenue, purũ item, et omnẽ citra alienæ rei cõmixtionẽ, & natura auſterũ. Tale enim, autore Dioſcoride libr. 5. cõmuniter hæc præſtat, calefacit, facillime digeritur, ſtomacho utile eſt, cibi appetentiam excitat, corpus alit, ſomnum conciliat, uires corroborat, & amabili colore cutis bonitatem commendat: facit & ad inflationes diutinas & ſtomachi reſolutionem. Neq; ut Plinius lib. 14. cap. 5. ſcribit, uiribus corporis utilius aliud, neq; aliud uoluptatibus perniciofus, ſi modus abſit. Sed quæ maior uino laus tribui

Vinum.

poteſt

Digitized by Google

poteſt, quàm quod hominis cor lętificat? ut ſacrę etiã atteſtantur literæ. *Garo.*) Garũ eſt liquamẽ ex piſce factũ, hoc eſt, ſalitorum piſcium liquor. De quo Plinius lib. 31. cap. 7. ſic ſcribit: Aliud etiamnum liquoris exquiſiti genus eſt, quod garũ uocauere, inteſtinis piſcium cæteriſq́ quæ abiÿcenda eſſent, ſale maceratis, ut ſit illa putreſcentium ſanies. Hoc olim conficebatur ex piſce, quem Græci garon uocabant. Nunc è ſcombro piſce laudatiſſimum in finibus Carthaginis ſpartarie & cetariÿs, ſociorum appellatur. Vitium huius eſt Alex imperfecta nec colata fex. Cœpit tamen & priuatim ex inutili piſciculo minimoq́ confici: Apuam noſtri, aphyen Gręci uocant, quoniam is piſciculus è pluuia naſcitur. Foroiulieſes piſcem ex quo faciunt lupum apellant. Tranſiÿt deinde in luxuriam, creueruntq́ genera ad infinitum, ſicut garum ad colorem mulſi ueteris, adeoq́ dilutam ſuauitatẽ ut bibi poſſit. Aliud uero ad caſtimoniarum ſuperſtitionem, etiã ſacris Iudæis dicatum, quod fit è piſcibus ſquama carentibus. Sic Alex peruenit ad oſtreas, echinos, urticas, gammaros, mullorum iocinora. Innumeriſq́ generibus ad ſaporem gulę cœpit ſal tabeſcere. Hęc obiter indicata ſint deſideriÿs uitæ, & ipſa tamen nonnulli uſus in medendo: uti Serenus in præſenti quoq; teſtatur. Cæterũ quemadmodum Plinio, ſic etiam Dioſcoridi, Garum eſt, non ut aliÿs quod feculentum carnoſumq́ in eo ſubſedit, ſed quod liquidum & aquæ modo fluens ſupernatat. Et amplius Dioſcoridi non in piſcibus tantum, ſed & in animalium carnibus garum quoq; dicitur, quod ex earum ſalſura exſudatum: ſiue, ut Columella ait, exſaniatum fluxerit. Inquit enĩ Dioſcorides, Siſtit omne ex ſalſis piſcibus, itemq́ animalium carnibus garũ quæcunque paſcendo ſerpunt, ſi eo foueantur. *Cape.*) Accipe, aſſume & comedito: *Marinas.*) Non refutat autor terreſtres, ſed tamen accommodatiores tradit marinas: quod Plinius etiam fatetur libro 30. cap. 3. his uerbis: Contra marinæ ſtomacho

Garum.

Alex.

Aphya piſcis.

Apua piſcis.

Libro 2.

Cochleæ terreſtris, marinæ.

Digitized by Google

utiliores, efficaciſſimæ tamen in dolore ſtomachi. Porrò de utriuſq; tum terreſtris tum aquatilis cochleæ in medicina uſu ſic ſcribit Dioſc. Stomacho accõmodata eſt terreſtris cochlea, difficilime eadem corrumpitur. Marinæ etiam ſtomacho accommodatæ facillime excernuntur fluuiatiles uirus habent. Quæ uero ſylueſtribus frutetis & ſentibus hærentes inueniuntur, quas ſeſilos aliqui nominant, aluum & ſtomachum turbãt, & ad uomitiones mouent. Item in uiuentibus cochleis exempta caro, Africanisq; præſertim, ſtomachi dolores hauſta lenit.

At male digeſtis ſi crapula ſeuiet eſcis,
Ex pipere & calida florem de rore marino
Ebibe. Seu ſalibus piper adde & tenue cuminum,
Quæ coctis tinges epulis, & rapta uorabis.

Male digeſtis.) Hucuſq; ſtomachi doloribus ac cæteris prauis eius affectibus mederi docuit Serenus, conſequenter uero uirtuti eius digeſtiuæ læſæ, nec non & cerebri conſentientis paſſionibus ſubuenire docet. Conſentit enim ſtomacho cerebrum aliquando, propter cõmunitatem inter ea per neruos plurimos qui à cerebro ad ſtomachũ ueniunt, autore Auicenna, decimatertia tertij, tract. 1. ca. 16. Male autem digeritur cibus cum aut nullo modo aut ægre concoquitur, uocanturq; huiuſmodi cibi in ſtomacho cõcoctiones à Græcis ἀπεψίαι & δυσπεψίαι, à Latinis uero uno nomine cruditates, quæ cõmuniter ex frigiditate aut ſuperfluenti ingurgitatione proueniunt: hocq; uitium quotidianũ fere & populare eſt noſtris temporibus, adeo intemperanter ubiq; uiuimus. Eſt & tertium digeſtionis uitium, maleq; digeritur cibus, cum ſcilicet uitiatur & corrũpitur in ſtomacho: cuius corruptionis ciborum primas ac ueluti generaliſſimas differẽtias tres ponit Galenus lib. de locis affectis, qui aliâs de interioribus inſcribitur, primo: Vnam quidem quæ per proprios uentriculi morbos fiat. Alteram ab humoribus uitioſis

Mala digeſtio.

ἀπεψία.
δυσπεψία.
Cruditates.

Corruptionis ciborum tres differentiæ.

in

Digitized by Google

in ipſo accumulatis. Tertiam ab alimentorum qualitate inductam, quæ cum ad huiuſmodi diſpoſitionem deducũtur uel ſuapte natura, uel uaporoſa, uel acida, uel aliàs corruptioni obnoxia, aut ex præparationis modo, certũ eſt ea in uentriculo corrumpi, atq; hoc modo cruditatem fortaſſe fieri quis dixerit. *Crapula.*) Crapula quę & κραιπάλη à Græcis dicitur, omnem capitis noxam à uino factam apud eoſdem ſignificat, uocabuli ethymo ducto à Carenon, quod ſignificat caput, & palleſthe, concutit: autor Galenus. Eſtq; crapula nihil aliud quàm capitis fluctuatio & agitatio, ab eo quod capitis dolorem & uertigines facit, ſic dicta, uti Plinius libr. 23. cap. 1. tradit. *Pipere.*) Quamuis trium generum eſt piper, longum, album, & nigrum, omnibus tamen, Dioſco. teſte, cõmunis natura & uis eſt calefacere, concoctiones adiuuare, ſomno capitis dolores leuare, ſomnum & appetentiã cibi conciliare. Eligendum autem piper quod ponderoſiſſimum ſit, plenum, nigrum, nec adeo rugoſum, recens præterea, nec furfuroſum. Nigrum quidem, ut quod maiore acrimonia ſit quàm candidum, gratius in cibis, & quod tempeſtiue maturuerit, odoratius, condiendiſq; obſonijs utilius. Candidum quod acerbum eſt ob immaturitatem ſuam alijs ignauius: uerum in medicinæ uſu & prǽſertim uentre corroborando, autore Galeno, utilius hoc & efficatius. Libro etenim de ſanitate tuẽda quarto ſic ait: Longum piper flatuoſi ſpiritus craſſitudinem ſoluit, & quæ in præcordijs pigra ceſſant, ad uentrem depellit, & concoquendis quę ſumpſeris ſubuenit, pro communi piperum ratione. Quod ſi huius copia nõ eſt, utiq; albo utendum, quippe quod ſupra duo reliqua genera uẽtrem roborat. Sin hoc non adeſt, optimum nigrum petendum eſt: id uero fuerit, quod pondere præcellit. Amplius eiuſdem tractationis libro 6. idem ſic ſcribit: Si pituitoſus ſuccus à capite in frigidum natura uentrem decurrat, facile his ſuccurritur, ſi mane aliquid ſimplicis medicamenti ſumpſe-

Crapula.
Κραιπάλη.
Carenon.
Palleſthe.
Piper triplex.

Digitized by Google

rint, quod dia trion pipereon dicitur. Sed & piper ſolum ad exactum contritum leuorem aquę mixtum bibere his licet, ad quem uſum melius ſtomachoq́ aptius album piper eſt. *Florem de rore marino.*) Quem Latini rorem marinum, Græci libanotida dicunt, plures eius differentiæ. Nam, ut Dioſcorides tradit, duum generum libanotis eſt, Vna fœcunda & fructum ferens, quæ ſecunda diuiſione duo item genera facit, eam quę Zea aut Campſanema uocatur, cuius fructus canchrys uocatur, ſimiliaq́ fœniculo folia habet, craſſiora tamen & latiora, rotæ modo in orbem circumagētia ſe, & per terram ſtrata, odorataq́, caulem altitudine cubitali, & aliquando maiorem, alarum concauitatibus multis, & in ſummo umbellā, in qua copioſum ſemen eſt, cādidum, uerticillo ſimile, circinatum, angulosum, acre, reſinoſum, et quod comanducatum guſtum incendit, cui radix eſt candida, gracilis, odore thuris. Altera deinde in cunctis huic ſimilis, quæ ſemen fert latum, nigrum, odoratum, uerticillo ſimile, ſed guſtum non incendens. Radicem foris nigram, contuſam uero albam. Quæ autem ex prima diuiſione ſterilis & ſine fructu libanotis dicitur, antedictis tota ſimilis nec caulem nec florem nec ſemen ex ſe profert. Naſcitur autem petroſis & aſperis locis. Eſt & quartum libanotidum genus, Coronalis à Sorano, ut Apuleius tradit, appellata libanotis. Quæ quatuor genera, Paulus quoque Aegineta in ſexto ponit. Nec quartum genus Dioſcorides omiſit. Sed quoniam frutex magis quàm herba, ramos habet, & à terra erigitur, aliæ uero caulē, & quæ fructiferæ inter eas ſunt, umbellam etiam habent, & per terram folia ſpargūt, ideo ſeparatim proprio capite poſt dictas de coronaria libanotide egit hijs uerbis: Libanotida, Romani roſmarinum dicunt, quo coronarij utūtur, tenues uirgę ſunt, circa quas folia item tenuia ſunt, denſa, oblōga & gracilia, inferiore ſui parte candida, ſuperiore uirentia, cum grauitate odorata. Calefaciendi uires habet, medetur ictericis ſi quis in aqua

Ros marinus. Libanotis.

Canchrys.

Libanotis coronaria.

aqua decoxerit, decoctumq́ id biberit. Suntq́ huius flores maxime caput & cerebrum confortantes, eorumq́ contra capitis affectiones ætate noſtra quottidianus & efficax uſus eſt, ad quem & ſaccharo condiuntur. *Salibus.*) Salis differentiæ ex Plinio & Meſue ſatis dictæ iam eſſent in prioribus, niſi electio earum nonnihil repetere cogeret. Vnde ne prolixius à diuerſis ea coaceruentur, cõtenti erimus ea tantum recenſere quæ Dioſcorides ſuper hac re prodidit, cũ ait: In toto ſalis genere efficaciſſimus foſſilis eſt, communiterq́ in hoc qui candidus, pellucidus, denſus, concretione ſua æqualis nec lapidoſus eſt. Priuatim uero genere hammoniacus, id eſt harenarius ſciſſilis, uenis per longitudinem rectis. In marino probãdus maxime dẽſus, candidus & ſine aſperitate æqualis. Optimus hic in Cypro et Cypri Salamine. Fit in Sicilia etiam ſal, fit Megaris & Libya. Inter prædictos autem paluſtris anteferendus cunctis eſt. Validiſſimusq́ in hoc genere Phrygius, quem tateum uocant. Multiplicem cõmuniter prædicti ſales uim omnes habent. Adſtringunt, exterunt, repurgant, diſijciunt, reprimunt, extenuant. Confert item ſal, ut Auicenna teſtatur, doloribus ſtomachi frigidis. Nec obſtat quod Plinius dicit, Sal ſtomacho tantum inutilis, præterquam ad excitandam auiditatem, cuius cauſa, ne inſulſa uideãtur obſonia, in quottidiano uſu ſalem habet menſa: nec ſibi tantum parãt, ſed & pecori ſuo eandem ob cauſam ad lambendum aliquando proponunt homines. Hactenus de ſale. *Cyminum.*) Cuminũ notum eſt, ſtomacho ualde utile & capiti. Eſt autem duum generum, Vnum ſatiuum, de quo ſic ſcribit Dioſcorides, Ori gratum, ſuaueq́ cyminum eſt, & in eo Aethiopicum magis, quod Hippocrates regium appellauit: ſecundæ bonitatis laudem habet Aegyptium, tum reliquum omne. Habet autem calefaciendi, ſiccandiq́ uires. Et in hoc, ut Plinius libro 20. cap. 14. ait, magnus uſus in ſtomachi præcipue remedijs, diſcutit pituitas & inflationes: imò &

Sal.

Cyminum.

Digitized by Google

contra capitis paſſiones utiliter eſtur, ſiue cum cibo ſiue per ſe ante aut poſt cibum aſſumatur. Alterum uero eſt ſyl ueſtre pręrenue, & ad omnia efficacius: ſiſtitq́;, ut Plinius inquit, uomitionem & nauſeas ex uino, quantum appre henderint tres digiti. Eſtq́; maiore in guſtu acrimonia quàm ſatiuum, bibiturq́; cum uino et contra humentem ſtomachum, ut Dioſcorides tradit. *Tenue.*) Paruum, exiguum & gracile. Columella, Gracili melanthia grata cumino. *Tinges epulis.*) Hoc eſt, cibo inſperges & cum eo ueſceris.

Aut cubitum pergens cyathum cape triſtis aceti.
Ventriculus mergi tactus ſale, granaq́; thuris
Toſto pane ſuper, piperis quoq; puluere multo
Miſcentur, capies diuinum munus in iſtis,
Proderit hoc ſtomacho, uictas & concoquet eſcas.

Cubare. **Cumbere.** **Recumbo.** **Accumbo.** **Decumbo.** **Cyathus.** **Acetum.** *Cubitum pergens.*) Dormitum uadens & dormiturus. Cubare & cumbere ad ægrotos proprie pertinent, ut uolũt Grammatici. Horatius, Cubat hic in ualle Quirini. Hinc fiunt compoſita, recumbo, accumbo, decumbo. Recumbit autem quieſcens & ſupinus. Accumbitur in cõuiuio. Et decumbit ægrotus lecto iacẽs. *Cyathum.*) Hoc eſt, unciam unam ſemis pondere. *Cape.*) Accipe, ebibe. *Triſtis aceti.*) Acerbi & triſtifici. Acetum enim cæteros inter humores liquidiſſimum, tanto quoq; acerbius eſt, ut ſit acore etiam triſtificum. De quo aceto inter cætera libro 23. cap 1. ſic ſcribit Plinius, Cibos quidem & ſapores non alius magis ſuccus commẽdat aut excitat. In quo uſu mi tigatur toſto pane aut uino, uel accenditur pipere ac laſere, utiq; ſale compeſcitur. Et paulo ante, Acetum, inquit, per ſe hauſtum, faſtidia diſcutit, ſingultus cohibet. *Ven-*

Mergi uenter. *triculus mergi.*) Quamuis difficilis coctionis ſint omnium animalium uentriculi, non tamẽ obſtat, quin & quorun dam aliquando remedio eſſe poſſint, præſertim ubi hu-

mores

mores ſuperfluunt membris: ſicca enim eſt uentriculorum natura omniũ, unde et humenti ſtomacho perutiles ſunt, & præcipue mergi uentriculus ſale tactus, id eſt conſperſus & ſalitus. Eſt autem Mergus ex anatum genere auis aquatica. Verg. Geor. libro 1. Cum medio celeres reuolant ex æquore mergi. *Mergus auis aquatica.* *Thuris.*) Thus calefacit, ſiccat & adſtringit, ſtomachoq́ perutile eſt. Nam, ut autor eſt Auicenna, ſtomachum calefacit & digeſtionem adiuuat. *Thus.* Sed alijs miſcere id oportet medicamentis, & ægrotantibus, non ſanis: neq; multum, ſed parum de ipſo exhibendum eſt, ſi conferre debeat, autore Dioſcoride, qui ſic tradit de ipſo: Miſcetur utiliter faucium remedijs & hijs quæ ad ſplanchna, id eſt interanea, cõficiuntur. Bibitur idem ſanguinem expuentibus utiliter. Veruntamen in ſanitate potum, maniam facit. Quin etiam ſi maiore copia cum uino bibatur, hominem perimit. *Toſto pane.*) Non modo ad faciliorem medicamẽti aſſumptionem facit panis, ſed & contra morbos uim quoq; præſtat, præſertim ſi ex tritico fuerit uetuſtus & ſiccus, igneq́ torrefactus, talis enim fluores ſiſtit & ſiccat per ſe & alijs mixtus: torretur autem igne, ut euaneſcat ſi quæ illi inſit humiditas, ſicq́ maiorem deſiccãdi uim præſtet. *Panis.* *Victus.*) Tranſglutitas & in ſtomachum receptas.

Grana peregrini piperis diffindito quinq;.
Hibleo melli quæ mane inſerta capeſſes.

Peregrini.) Hoc eſt eius quod ex Barbaris affertur. Cuius probatio eſt, longi quidem ut guſtu piperis qualitates ſeruet, nec in humore maceratum reſoluatur, ſitq́ non perforatum. Nam quod factitium eſt et adulteratum, ſi per integrum diem in humore maceretur, illico liquatur ac ſoluitur. Quod etiam duplex eſt, Vnum quod apud Alexandriam maxime conficitur: alterũ quod herbæ cuiuſdam germen eſt. Nigri uero probatio eſt, ut ſit neq; exile neq; rugoſum neq; corticis craſſi, ſed ponderoſum, & id tum *Piper.*

Digitized by Google

maximum tum pleniſſimum eſto. Itemq́ꝫ de albo ſimili modo quod maximum eſt atque pleniſſimum, eligatur. *Diffindito.*) Frangito & cõtundito. *Hybleo.*) Optimo. Dicitur autẽ Hyblæũ, ab inſulę Sicilię ciuitate Hybla, quod primę poſt hymetium bonitatis exiſtit. Verum quoniam genera iſta nõ ſemper nec ubiq; haberi poſſunt, ex omni genere probatius accipi debet, hoc eſt, quod dulcius, adoratius, acre, colore ritilo, non liquidum, ſed ponderoſum firmumq́ꝫ eſt, & quod tractum digitos ſequaci lentore ſequitur. Oportet autem non crudo, quod inflat aluum & tuſſim proritat, ſed cocto ac deſpumato melle uti: autor Dioſcorides. *Mane.*) In aurora, dum adhuc uacuus à cibo eſt ſtomachꝰ. *Inſerta.*) Immixta. Inſeror inſertus et inſitus facit. Et tradũt quidã Inſitus arborũ et pomi eſſe: Inſertus hominis uel alicuius rei: autor Diomedes. *Capeſſes.*) Sæpius atq; frequentius iteratoq́ꝫ accipies. Eſt enim iteratiuum ſiue frequentatiuum uerbum, quorum qualitas aſſiduam in agendo uim habet, unde & appellationem ſubit, quoniam frequenter agendi iterat affectum: autor Diomedes.

Mel Hyblæum. *Inſitus.* *Inſertus.* *Verba iteratiua ſeu frequẽtatiua.*

FELLIS VOMITVI ET PHTHISI ARCENDIS.

CAPVT XVIII.

FELLIS *uomitui.*) Fel peſſimi ſanguinis purgamentum eſt, inferiori iecoris parti aſſidens, cuius chyſtis ſiue folliculus à Græcis choledochus dicitur, qui flauum contineat humorem, palleſcentem quandoq; à Galeno uiſum, uel coloris cyanei, aut iſatidis herbæ. Et quamuis ſubſtãtia flauæ bili idem ſit fel, tamen ut ſimplex nec alījs humoribus commixtum & in proprio iecoris folliculo conſtitutum eſt: bilis uero in toto corpore & qualibet eius parte gignitur

Fel. *Choledochus.* *Bilis flaua.*

Digitized by Google

gnitur & ſpargitur, idq́; alijs humoribus mixta, cum fel etiã ſi quando graui hominis periculo aut ſimplici ſaltem aurigine à ſede ſua ſuffunditur, ipſum quidem per ſe ſpargatur. Ariſtoteles de partibus animalium lib. 4. cap. 2. Vt bilis quæ qualibet alia corporis parte gignitur, excrementum quoddam liquamentumq́; eſt: ſic fel iecori adiunctum non rei cuiquam delegatum, ſed excrementum eſſe uidetur, quomodo & alui inteſtinorũq́; ſedimẽ. Cęterũ duplex eſt fellis utilitas, Vna ut excalfaciat, coctionemq́; foueat ſecundam, iecoris natiuum fulciendo calorem. Altera quo bilem ad inteſtina tranſmittat, ut ſua extimulatione, ſecum celerior fiat excretio. Nec eſt tertia quæ ſtomachi coctionem confortet ponenda utilitas, uti Mundinus & ſequaces ſui faciunt. Nihil enim ex felle ad ſtomachũ tranſmittitur, neq; uia eſt quæ aliquid deferat. Quod autem natura non æque meatum & uiam fecit bilem importantem ad uentriculum pertingentem, ſicuti ad exortum ſiue duodenum: hoc utiq;, ceu Galenus de utilitate partium lib. 5. tradit, non eſt negligentiæ naturæ adſcribendum, ſed potius benignitati, quæ paruo commodo, quod ex tali meatu uentriculus erat aſſecuturus, aliud multo maius incommodum noluit corrogari, continuam ſcilicet ciborum euomitionem, quos flauæ bilis acritudine uentriculus irritatus non poſſet eo, quo concoqui debent, tẽpore retinere. Et Auicenna decimaquinta tertij, Non fuit, inquit, creata in pluribus fellibus uia ad ſtomachum, ut lauarentur humiditates cum cholera ſicuti lauantur humiditates inteſtinorum, niſi quia ſtomachus læditur per eas, & patitur nauſeam, & corrumpitur digeſtio in ipſo, per illud quod miſcetur cibo de humore illo. Et quamuis ita ſit, nihilominus tamen effunditur aliquando ad uentriculum ipſum: quod cum ſit, haud citra graue hominis periculum accidit. Eſt autem talis effuſionis locuples teſtis non modo præſenti capite SERENVS, ſed & Galenus quoq; libro technes ſecundo

Fellis utilitas duplex.

Digitized by Google

dum infit, Alterum uidi cuius totus habitus pituitã præ ſe ferebat, quotidie tamen bilẽ ruſam euomebat. Cenſui igitur inſpicienda alui excrementa, in quibus minimum bilis apparebat. Quaré coniectura quadam cõprehendi eum meatum qui biliosum egurgiat humorem, non minimam eiuſdem partẽ ad imum uentriculi locum, quem Græci pyloron, id eſt hoſtiarium, uocant, effundere: ut in quibuſdam apparet animalibus, ex quibus id conſtat, quod plurimum ad eorum quæ latent ſenſum, confert cognitionem, ea quæ ex ſectionis inſpectione habetur peritia, & operationum atq; utilitatum inuentio. Hæc Galenus. Porrò huiuſmodi felleæ & bilioſę ad uentriculum ſuffuſionis cauſa eſt aliquando uentriculi dolor aut compreſſio uehemens, aliquando uero deſcenſus cibi tarditas & uirtutis expultricis debilitas, nõnunquam ira ſeu triſtitia, animalisúe paſſio materiam commouens & ad uentriculum effundẽs. Cæterum non ſemper ex materiæ ad ipſum effuſione fit uomitus bilioſus, ſed & in ipſo nõnunquam generatur materia bilioſa, cuius mordicationem ferre nõ ualens, ipſam uomitu eijcit: cuius cauſa eſt uentriculi feruor cum cibum uelocis ad fumoſitatẽ conuerſionis offendit. Huiuſmodi autem fellei ac bilioſi uomitus, ni præſens feratur auxilium, ad perniciem ducunt laborantẽ, autore Hippocrate, qui pręſagiorum lib. 2. ſic ait, Syncerę pituitę bilisúe uomitus periculoſus eſt. Succurritur uero bifariã huiuſmodi uomitibus, Primũ per uentris ſubductionẽ: deinde per uomitũ: quoniam, ut Auicenna teſtatur Canonis libro 3. fen 13. tract. 1. cap. 16. mordicatio eius non remouetur niſi uomitu, & tract. 5. ca. 22. Vomitus etiam multoties abſcindit uomitũ cum eſt à materia. Sanãtur enim ex uomitu cũ euomit illã materiam propter effuſionem eius cum uomitu. Eſt autem

Vomitus. uomitus rei noxię in uentriculo detentæ per os ad exteriora expulſio. *Phthiſi.*) Phthiſis eſt pulmonis exulceratio, cui leuior quædam febricula, tuſſiſq; frequentior

Phthiſis.

accedit

accedit, cum extenuatione corporis, ac puris ſanguinisq́; excreatione: quibus in ignem proiectis, ſi fœtor inde exhalat, mortiferum eſt. Vnde Hippocra. aphoriſmorum libro 5. ait, Qui phthiſi moleſtantur, ſi ſputum quod extuſſiunt graue olet iniectum carbonibus, lętale. Fit autem huiuſmodi phthiſis maxime quando à capite in pulmonem acris deſtillat fluctio, ipſum exulcerãs. Porro phthiſin Celſus tabem Latine nominat, quamuis & latius ad *Tabes.* atrophian & cachexian utatur ea libro 3. ubi poſt duas illas ſpecies de tertia ſic tradit: Tertia eſt, longeq́; periculoſiſſima ſpecies, quam Græci phthiſin nominauerũt. Oritur fere à capite, inde in pulmonem deſtillat, huic exulceratio accedit, ex hac febricula leuis fit, quæ etiam cũ quieuit tamen & repetit: frequens tuſſis eſt, pus excreatur, interdum cruentum aliquid: quicquid excreatum eſt, ſi in ignem impoſitum eſt, mali odoris eſt. Itaq; qui de morbo dubitant, hac nota utuntur. Cæterum Hippocrates lib. 7. aphoriſmorum ubi inquit, A ſanguinis ſputo, puris ſputum: à puris ſputo, phthiſis. Phthiſin nominat eam, ut Galenus docet, quam proprie Græci & præſertim Athenienſes nominant phthoen, id eſt, quæ pulmonis ulcera *Phthoe.* inſanabilia conſequitur, totius corporis, cum febre parua, extenuationem: quam purulenta ſputa, quæ ἐμπυήματα *ἐμπύημα.* dicunt, aliquando præcedunt. At communiter phthiſis omnem corporis maciem & diminutionem ſignificat, à uerbo φθίνειν quod eſt diminuere. Vnde & aliarum partium ceu in oculo pupillę affectio aliquando phthiſis dicitur. Et nonnunquam νεφριτική quoq; phthiſis appellatur: item & quæ prope ſacrũ os concipitur ἰσχιακὴ phthiſis quædam ab Hippocrate dicitur.

Lutea ſi creſcunt & cunctis noxia fella,
Allia parua nouem, piperis tot permole grana,
Quæ cyatho diluta gari mandesq́; bibesq́;,

Hæc iterum ſeptena capis, poſt deniq; quina.
Præterea caules ſi frondet parua ſabucus
Decoctos ſale permiſces ac iungis oliuum,
Tum capis, ac tali auxilio fella horrida purgas.

Color luteus. χολὴ. *Lutea fella.*) Humor felleus, qui Græce χολὴ dicitur, coloris lutei, qualis eſt cum dilutis humore aliquo croci capillamentis luteſcit, & ut Gellius inquit, Color luteus, ruffus color eſt dilucidior. Vnde ei quoq; nomẽ eſſe factum uidetur. *Creſcunt.*) Vltra modum augẽtur. *Noxia.*) Scilicet quando ſuperabundãt. *Allia.*) Docet nunc Serenus fellis uomitui ſuccurrere per medicamenta quædam

Allium. composita, quæ ſuperfluẽtem materiam per alluum expellunt & purgãt: & primo per id quod conſtat ex alliorum nucleis numero nouem, totidemq; granis piperis, et gari cyatho uno: et hoc prima die, ſecunda uero diminuto numero, ut ſcilicet ſeptem tantum accipiendo tum allia tum piperis grana, & tertia die quinq; tantum: ſemper tamen integro accepto gari cyatho. Sicq; hoc modo tribus diebus continuandum eſt medicamentum hoc: quod uel ſimplicium ratione huiuſmodi effectum habere, ſatis liquet. Nam de allio ſic ſcribit Dioſcorides, Habet omne allium acrimoniã, calefacit in cibo, erodit, excernit. Et Hippocrates de ratione uictus lib. 2. Allium, inquit, calidum eſt, uentrem & lotium mouet, quod res eſt, quæ purgat: coctum infirmius eſt quàm crudum. De pipere uero & garo dictum eſt in ſuperioribus. *Parua.*) Vt intelligatur de ſatiuo ſiue hortenſi, quod in Aegypto concreto capite porri modo naſci, dulce, colore ad purpuram inclinato exiguumq;, ſcribit Dioſcorides. Nam reliquis locis grande allium multiceps & cãdidum eſt. Ni malueris per parua intelligere ſpicas ſeu nucleos, ſic enim diuiſiones in eo quod grande eſt, uocant: ne tot integri accipiantur bulbi, qui forte iuſtam quantitatem excederent. *Tot.*) Scilicet nouem. *Permole.*) Contere, & contunde. *Diluta.*)

Tem-

Temperata & commixta. *Præterea.*) Docet nūc alterum contra fellis uomitum componere medicamētum, quod conſtat ex teneris ſabuci uel ebuli caulibus & folijs decoctis, ſale & oleo: quorum omnium uis eſt idonea ad bilem deijciendam. Siquidem de ſabuco ſiue ebulo ſic tradit Dioſcorides libro 4. Eadem ſabuco & ebulo uis eſt, ſiccant, adſtringunt, refrigerantq́; & aquam ex corpore pellunt. Item, purgant pituitam et bilem elixa olerum modo utriuſq; folia. Quin etiam teneri adhuc caules in fictili elixi eadem præſtant. Et Plinius libro 24. cap. 8. Foliorū molliſſima, inquit, ex oleo & ſale edūtur ad pituitam bilemq́; detrahendam: ad omnia efficacior quę minor. Sal item & oleum ambo calfaciunt & aluum molliunt, ijſdem Plinio & Dioſcoride autoribus. *Caules.*) Stipites, ramulos et germinationes. Verum caules proprie in ſingulis plantis ceu in lactucis, betis & ſimilibus, ſunt ſingulares, & ante floris ac ſeminis ortum ſurgunt. Is enim in pluribus naturæ ordo eſt, ut antequam flos & ſemen prodeant, prius caulis proferatur, imò proferri oportet. Ramuli uero & frutices in fruticoſo genere, quale eſt abſintium, ruta, ſerpillus et ſimilia, ſunt conferti et plures qui ab uno principio oriuntur & eadem ferè altitudine inter ſe creſcunt. *Frondet.*) Cum iam frondere incipit & folia naſcuntur & teneritatem adhuc habet. *Parua.*) Minor, quę ebulus eſt et ad omnia efficatior, autore Plinio. *Oliuum.*) Oleum oliuarum. *Horrida.*) Aſpera & mordicantia, naturæq́; inimica. *Purges.*) Per aluum deijcis & expellis. Eſt aūt purgatio proprie humorum qualitate ſua peccantium, ut tradit Galenus: quamuis etiam pro euacuatione, quæ omniū eſt humorū quantitate peccantiū, aliquādo accipiat.

Sabucus. Ebulus. Caules. Ramuli. Frutices. Purgatio.

Proſunt & pelagi latices, quos pondere iuſto,
Dulcibus aſſocias lymphis melliq́; liquenti,
Et niueus prodeſt ex ubere ſuccus aſellæ
Si tepido uinum infundas ac mella piperq́;.

Digitized by Google

Proſunt & pel.) Hoc tertium eſt contra fellis uomitum medicamentum, quod Thalaſſomel uocant, de quo ſic ſcribit libr. 5. Dioſcorides: Creditur thalaſſomel hoc egregie purgare. Conficitur mellis, cæleſtis aquæ, mariſq; æquis portionibus per colum traiectis & in picato uaſe per canis æſtum inſolatis. Sunt qui decoctæ maris aquæ partibus duabus unam mellis miſcentes in dolia diffundunt. Eſtq; hoc ad purgandū marina aqua leni⁹ & mitius, hæc enim quamuis bilem & pituitam trahat, acris tamen & ſtomacho noxia eſt. Vnde Plinius etiam ait, Aqua maris bibitur quoque, quamuis non ſine iniuria ſtomachi, ad purganda corpora. De thalaſſomelle uero ſic pronunciat: Prodeſt ad purgationes, maxime ſine ſtomachi uexatione & ſapore grato & odore. *Pelagi latices.*) Aqua marina. Pelagus enim mare eſt, Latex uero aqua. *Pondere iuſto.*) Aequis portionib⁹. *Dulcibus lym.*) Aquę dulci, ſuaui & in potu amabili, maxime autem cæleſti, de qua dictum eſt ſupra. *Liquēti.*) Liquido, defecato, puro ſine ſordibus. Vergilius: Dulcia mella premes, nec tantum dulcia, quantum Et liquida, et durum Bacchi domitura ſaporem. *Et niueus ex ubere ſuccus.*) Lac quod ſuccus eſt & liquor candidus ut nix ex ubere extractus. Docet autem nunc quartum ac ultimum contra fellis uomitum per inferna purgans medicamentum, quod ex lacte aſinino, melle, uino, piperéq; mixtis conficitur: quæ omnia uel per ſe ſumpta molliunt aluum: quod & autorum comprobatur teſtimoniis. Et primo de lacte ſic tradit Dioſcorides: Habet communiter omne lac ſaporis & ſucci bonitatem, idem egregie nutrit, aluū tamen mollit. Et Auerrois, Lac, inquit, dulce quod eſt boni ſaporis inquantum eſt medicina, ualet cōtra diſcurſum humorum acutorum mordentium, quia lauando membra, & adhærendo eis prohibet malorum humorum contagium. Et compoſitum eſt ex ſubſtantiis diuerſis, quarum propter aqueam, ut omittamus aeream & terreſtrem, quæ ad ſubtilitatem

Thalaſſomel. *Aqua marina.* *Pelagus.* *Latex.* *Mel liquidum.* *Lac.* Libro 2.

ali-

aliquantulũ declinat, abſtergit maturam, & nõ ſolum abſtergit, uerum etiam laxat uentrem bona laxatione, quia mundificat lauando ſuperfluitates putridas. Mel etiam, præſertim crudum, aluum proritat, ut ſcribit Dioſcorides. Vinum item maxime album, mollit aluum. De pipere dictum eſt capite priori. *Aſella.*) Aſinæ: in lactis enim genere, ut Dioſcorides tradit, inter cætera quę aluum magis ſoluunt, eſt aſinum quoq;. *Lac aſininum.*

At uomitum radix narciſſi pota mouebit.

At uomitum.) Hucuſq; Serenus fellis ſiue bilis uomitum per alui deiectionem medicari docuit, nunc uero eidem per uomitionem ſuccurrere docet, id autẽ quoniam uentris os petit humor. Nam niſi id ſit, uomitio, uti Galenus therapeutices libro 11. tradit, prouocanda non eſt. Et ideo quoq; ut naturę feratur auxilium, iuxta Hippocratis conſilium, qui aphoriſmorum lib. 1. ſic ait, Quæ ducere oportet, quo maxime natura uergit per loca cõferentia, eo ducere. Quippe natura operans, medicus uero miniſter ſolum, qui in artis operibus illam recte operantem imitari debet, idoneum eius adiuuando motum; qualis eſt qui ad principantia membra non mouetur, quiq; confert & leniter fertur: unde iterum Hippocrates inquit, In perturbationibus uentris, & uomitibus ſpontaneis, ſi talia purgentur, qualia purgari oportet, confert, & leuiter ferunt. Sin minus, contra. Nam qui contrario modo ſe habet, non modo non utilis eſt, ſed & maxime noxius, nec talis quidem iuuandus, ſed prohibendus eſt & auertẽdus. *Vomitus quando prouocandus.*

Radix.) Hæc enim pars eius eſt quæ præcipuum in medicina uſum præſtat, ut teſtantur medici. Hinc Auicenna libro 2. Vomitum citat radix eius ſicut eſt comeſta aut ſuccus eius epotus. Et Dioſcorides libro 4. Radix, inquit, uomitiones ciet elixa tum in cibo ſumpta aut pota. *Narciſſi.*) Narciſſus ſi non eſt lilium, certe lilio tamen congener eſt aut ſaltem ſimilis: quod uel hinc colligi poteſt, quod qui- *Narciſſus.*

Digitized by Google

dam lirion etiam uocant, ceu Theophraſtus qui de plantarum hiſtoria lib. 6. ſic ait: Narciſſus autem aut lirion. Sunt enim qui hoc & qui illo nomine apellent. Liliũ aũt à Græcis liriõ dici ſolitum teſtatur Dioſcorides cum ait, Quidam etiam hunc nõ minus quàm liliũ lirion uocãt. Et hinc etiam uideri poteſt ex Græcorum lirio ſuum feciſſe lilium Latinos, una mutata litera, utpote r. in l. Dictus autẽ eſt Græcis Narciſſus, non à fabuloſo puero ut poëtę finxerunt, ſed quoniam dolores & torpidas capitis grauitates faciat, à narce, qua uoce Græci torporem intelligunt. Et huius deductionis uocabuli teſtis eſt etiam Plin. libro 21. capite 19. Et Plutarchus ſympoſij commentario 3. cap. 1. hijs uerbis: Et narciſſum appellauerũt quaſi neruos hebetantem & torpidas facientem grauitates. Quapropter & Sophocles magnorum deorum, id eſt ſubterraneorum coronamentum eum uocauit, quod ſcilicet defuncti & morte torpidi torpido flore merito coronarentur. Amplius uocatur à quibuſdam bulbus uomitorius, nõ quia idem ſit bulbo uomitorio, de quo ſecundo libro agit Dioſcorides, ſed quia bulboſæ radicis eſt & uomitorius ut ille, quem uſum præcipuum habet in medicina. Cæterum habet narciſſus, ut Dioſcorides tradit, folia porracea, multo tamen tenuiora minoraq́ꝫ et anguſtiora, caulem concauum ſine folijs altitudine ſupra dodrantem, in quo candidus flos eſt in medio croceus, in aliquibus autẽ purpurę aſpectu. Radix illi intus candida, rotunda, bulboſaq́ꝫ. Semen ceu in membrana clauſum, nigrum & oblongum. Naſcitur probatiſſimus montanis locis, grato odore. Reliquum genus porraceũ & herbæ halitum ex ſe mittit. Verũ quæ Plinius & Theophraſtus de hoc tradunt, & ut Dioſcoridi reſpondeant, breuitatis cauſa nunc omittuntur, quæ tamen copioſius tractat in annotationibus ſuis ſuper Dioſcoridem Marcellus Vergilius Florentinus.

Bulbus uomitorius.

Si

Si uero phthiſis annoſo ſedet improba morbo,
Intritas uino cochleas hauſiſſe iuuabit.
Proderit atq; adipis ueteris pila ſumpta ſuilli.
Carne aſinæ, ſeuoq; capræ medicina ſalubris.

Phthiſis improba.) Ponit nunc autor ad phthiſin remedia. Dicitur autem phthiſis improba, quaſi magna et peſſima longeq; periculoſiſſima & quaſi incurabilis, maxime cum inueterauerit: tunc enim, ut Celſus ait, non facile euincitur, quare inter initia protinus occurrere neceſſarium eſt. *Annoſo morbo.*) Hoc eſt, tabe & conſumptione diuturna, quæq; longo tempore durauit. *Sedet.*) Hęret, habitat, fixa & conſuetudinaria facta eſt. *Intritas.*) Inſertas & commixtas. *Vino.*) Propter faciliorem in uniuerſum corpus penetrationem, quam uinum præſtat, & etiã quia confortat. *Cochleas.*) Cochleæ quamuis difficiles ſint coctu, ſtomacho tamen accommodatæ ſunt, multiq; ac copioſi nutrimẽti, propter quod tabidis ac phthiſicis utiliſſimæ, præſentiq; ſunt remedio, pręſertim exſudatus igne ſuccus: hacq; medicina plurimum ætas noſtra utitur. *Adipis ſuilli.*) Huius medicinæ ſic meminit Plinius libro 28. cap. 9. Axungia uetus etiam phthiſin in pilulis ſumpta ſanat, quæ ſale inueterata eſt. Et eiuſdem libri ca. 10. hijs uerbis, Phthiſicis medetur macræ ſuis fœminæ herbis paſtæ lardum. *Pila.*) Pilula, orbiculus ac globulus. *Carne aſinæ.*) Sic Plinius lib. iam memorato, Phthiſicis medentur carnes aſininæ ex iure ſumptę. *Seuo capræ.*) Per ſeuum, eſculentũ adipis ius intelligit, de quo ſic tradit Dioſcorides: Vtile pręterea tabidis in ſorbitione eſculentũ adipũ ius eſt, loquitur aũt de adipe caprino. Porrò Plin. lib. paulo ante dicto, de hoc ſic ſcribit: Capræ ſeuo in pulte halicacia & phthiſin & tuſſim ſanari tradunt.

Vinum. *Cochleæ.* *Adeps ſuillus.* *Caro aſinina.* *Adeps caprinus.*

MAMMIS SANANDIS VEL STRINGENDIS.

CAPVT XIX.

VBERA fœcundo multum lactantia ſucco
Sæpe ſibi noxa nimium manando fuerunt,
Fece igitur ualida duri reprimentur aceti.

Mammarum mala. MAMMIS.) Vberibus male affectis, cuiuſmodi ſunt quæ dolent, tument, indurantur, exulcerantur, inflammantur, ultra modum excreſcunt & propendulæ fiunt, aut nimis exiles ſunt, ſimiliter quæ lactis copia abundant & illud continere non ualentes ſuperflue manant, aut eius defectu conſtringuntur & lactare non poſſunt. Ceterum à mamma fit diminutiuum mamilla, & mammoſa ſiue mammeata mulier dicitur quæ magna habet ubera. Plautus, Cuius amicam mãmeatam uidimus: à mamilla uero fit mamillare, quod amiculi genus eſt quo mulieres ubera tegunt ſiue mammas. Vbi illud ſciendum, non ſemper obſeruari proprietatẽ hanc quâm Caper tradit, cum ait: Mammas eſſe hominis ſcito, at pecudis ubera: nec eam Serenus hoc capite obſeruat. Sunt autẽ mammillæ mulieribus datæ lactis cauſa, ut illo donec ad ſolidioris cibi coctionem idoneus fit infans enutriatur. Viris uero tum decoris tum propter laxam earum carnem euaporationis cuiuſdam gratia conceſſæ ſunt. Verum mammarum capitula ſiue apices papillæ uocantur, eo quod papularum, quæ puſtulæ ſunt, ſimiles exiſtant: quamuis etiam pro mammis ipſis aliquando accipiantur. *Sanandis.*) Curandis, & per hoc ad mammarum paſſiones et morbos ſe refert. *Stringendis.*) Conſtringendis, reprimendis, coartandis & colligendis hijs quæ ſparſæ ſunt atq; diffuſæ: & per hoc ſe refert tũ ad lactis exundantiã & fluorem, tum

Mamilla. Mammoſa. Mammeata. Mamillare.

Vbera.

Mammilarum cauſa.

Papillæ.

&

et potiſſimũ ad mãmas excreſcẽtes atq; propendẽtes, doloris interim nõ obliuiſcẽdo, qui ad omniũ quaſi pręſentiã, uel ipſe præſto eſt: quãuis nonnunquã citra omnem dolorem aut aliam malam affectionem magnę et propendulæ fiant. *Vbera fœc.*) Docet primo mederi mammis quæ lactis ſui ſunt impatientes, hoc eſt, quæ lactis copia abundant & idem propter ſuperantiã à fluore continere non poſſunt, quibus tumor & inflammatio, dolor item & alia praua accidẽtia nonnunquã iungũtur. *Fœcundo.*) Vberi & ſuperfluente. *Lactantia.*) Lacte manantia. Lactans enim dicitur quod lac reddit & præbet: Lactens uero cui præbetur & quod lac ſugit. *Succo.*) Lacte, quod naturaliter & ſuo tempore in hijs quę utero gerunt, generatur ex ſanguine qui ad mãmas fertur, & deinde ab adenibus qui ibi ſunt in lac tranſmutatur. Quẽadmodum enim in alijs animalis partibus, autore Galeno, uirtus eſt alteratiua per quam aſſimilant alimentũ ſibijpſi: ſic etiam in mammis ſunt adenes qui uim habent id quod ad eos influit alterandi. Cum ergo natura ſint exangues & albi, proprium efficiunt humorem, talem qualis eſt lac, quando plus alimenti defertur ad ipſos: quod fit communiter et proprie in hijs quę utero gerunt, nec quidem in primis in quibus naturaliter non generatur, ſed octauo & nono menſe conceptionis quando abundanter oppletæ ſunt uenæ communes quæ à mammis pertingunt ad uterum, quæ etiam magis implentur quando minimum abſumit fœtus propter imbecillitatem ſuam. Cum itaq; ad fœtus nutritionem ordinatum lac ſuperabundat, mammas intumeſcere facit, & intus contineri non poteſt, ſed omnino effluit & aliter uarie afficit, mammisq; noxium eſt. Cæterum colligitur aliquando lac in hijs quæ utero non gerunt, nec unquam pepererunt, quando uidelicet ad ſimilem peruenerint uenæ repletionem ex menſtruorum retentione, uti teſtatur Hippocrates libro 5. aphoriſmorum hijs uerbis, Si mulier quæ neq; grauida eſt, neq;

Lactans.
Lactens.
Lactis generatio.

Digitized by Google

peperit, lac habet, huic menſtrua defecerunt. Cõuertitur enim materia, ut inquit Auicenna duodecima tertij. cap. tertio, quę non inuenit uirtutem expellentem per matricem propter paruitatem ipſius, & peruenit in ubere & fit lac. Quod autem ſubiungit, Et quandoq; aggregatur lac in corporibus uirorum & proprie in puberibus, ita ut rotundentur mamillæ ipſorum. Hoc non intelligendum eſt, ut expoſitor eius dicit Gentilis, de lacte proprie ſumpto & in nutritionem fœtus ordinato, ſed de ſubſtantia quadam dealbata in mamillis, & hoc modo lac in uiris præſertim carnoſis generari poſſe confirmat. Et adducit etiam aliud Auicennæ dictum ex libro 3. de animalibus cap. 3. ut dicit, Et uiri emittũt ex mamillis ſuis lac, & ſi continue de ſuis mamillis exprimeretur lac, abundaret multum in eis. Et de quodam recitat maſculo qui habuit lac, de quo factus eſt caſeus. Et idem teſtatur ſcribere Ariſtotelem libro 3. de hiſtorijs animalium cap. 20. Quæ ſi uera ſint alijs conſideranda relinquo.

An lac in uiris generari poßit.

Noxa.

Noxæ.) Nocumento et damno, hoc eſt noxam & perniciem adferẽtia. Quod autem lactis copia & fluor nimius incommodo ſint & nocumento, id uel Auicennæ teſtimonio comprobatur, qui Canonis libro 3. fen 12. cap. 3. ſic ait, Lac quando ſuperfluit, nocet & apoſtemat & affert etiam ægritudines.

Nimium.

Nimium.) Nimis & ſuperflue. Nimium enim & exceſſum & ſuperantiam ſignificat, ab eo quod eſt nimis, quamuis nonnũquam amplitudinem rei quoq; ſignificet & idem ſit quod ualde, ut, O nimiũ dilecte deo.

Fex aceti.

Fece aceti.) Quẽadmodum uini ſic & aceti ſedimentum, fex dicitur, cuius in medicina uſus eſt, homini aliâs inutilis. Vis eius & natura, ut Dioſcorides tradit libro 5. ualidiſſime adurere, exterere, ad cicatricem perducere, adſtringere & ſiccare. Vtendum autem recente eſt & cruda: hæc enim eſt quæ per ſe tumores reprimit, & quę contra lactis copiã, eiusq; impatientes mammas ex aceto inungitur, oportet autem ut fex ſit aceti quæ acriore ui eſt & intenſiore: quod Pli-

nius

Digitized by Google

nius etiam comprobat libro 23.cap.2. his uerbis, Fex aceti mammas lactis ſui impatientes extinguit. Quod ſi aceti fex non habetur, accipiatur ea quæ uini eſt, & ex aceto, ut Dioſcorides docet, inungatur. Cæterum Auicenna Canonis lib. 2, contra papillarũ ex ſanguinis conſtrictione inflammationem, utilem tradit, dum inquit: Fex nõ adusta extinguit inflammationem capitis mamillarum in quo conſtrictus eſt ſanguis. Non ſolum enim lac in mamillis aliquando abundat, ſed & ſanguis ex quo lac generatur, qui propter multitudinem ſuam aliquãdo corrumpitur & ad lactis naturam non bene alteratur, ſed multus exiſtens obtinet ueſtigium ſanguinis: propter quod etiam Canonis lib. 3. fen 21. cap. 2. idem Auicenna inquit, Et multitudo fortitudinis eius non elongatur, quin ſit ideo quod ſanguis propter uehementiam multitudinis ſuæ inobedit operationi naturæ, quare non patitur ab ea & accidit naturæ defectus in conuertendo illum propter coartationem quam fecit ipſi. Aliquando uero colligitur in mammis ſanguis qui non ſolum non bene mutatur in lac, ſed omnino intranſmutabilis manet: quod cum accidit, malo eſt. Nam, ut Hippocrates tradit libro 5. aphoriſmorum, quibuſcunq; mulieribus ad mammas ſanguis colligitur, furorem ſignificat. Quod tamen accidiſſe, Galenus ſe nunquam uidiſſe teſtatur, & ſi quando eueniat, ex hijs eſſe, quæ raro eueniunt.

Poſt partum tumidas iniuſte aſſurgere mammas
Interdum aſpicies, harum mala commemoratur
Murinus ſimus ex pluuio ſedare liquore.
Sin autem penitus clauſas dolor angit acerbus,
Lumbricis terræ turgentes unge corymbos.

Poſt partum tumidas.) Hoc eſt, poſt editum in has uitales auras fœtum, ob lactis copiam & redundantiam tumentes & grauatas atq; obturatas. Prius mammis lac intra ſe con

Digitized by Google

tinere non ualentibus, citra tumoris et aliorum acciden-
tium partusq́ mentionem mederi docuit, nūc uero hijs
quæ poſt partum tument, citra fluoris mētionem, quam
uis & hijs quoq; fluor iūctus eſſe poſſit, quemadmodum
& prioribus tumor & alia. Solent autem à partu nonnun
quam ob maiorem lactis impetū, eius copiam ferre non
ualentes mammæ tumere ac inflammari, quales σπαργῶν-
τας Græci uocant, ceu quæ in grumos denſato ac concre
to lacte indurantur χονδριῶντες ab eiſdem appellantur.
Iniuſte.) Plus iuſto ac æquo & ultra modum conuenien-
tem. *Aſſurgere.*) In tumorem eleuari & intumeſcere.
Murinus fimus.) Idem medicamentum ponit Kirannus, niſi
quod non pluuiam ſed ſimpliciter aquam accipit, ſic in-
quiens, Stercus muris cum aqua diſſolutum & inūctum,
dolorem, duriciem & tumorem uberum perfecte diſſol-
uit. Siquidem omne fimum calefacit, ſiccat & diſcutit.
Pluuio liq.) Aqua pluuiatili, quæ ſi haberi non poteſt, acci
piatur aqua ſimplex. *Sin autem.*) Hoc eſt, ſed ſi, uel, ſi ue-
ro. Et non ſignificat, ſi non, quaſi in ſin includatur nega-
tio. Docet autem nunc medicari mammis quæ lactis
copiam non ferentes, idem intra ſe in grumos coagulāt,
unde & meatuum papillarum obſtructio accidit, nec red
dere ualentes lac mammæ turgent, dolent atq; duriciæ af
ficiuntur, quales paulo ante χονδριῶντας à Græcis appel-
lari diximus. *Penitus.*) Omnino et totaliter. *Clauſas.*) Ob
ſtructas mamillas & lac propter coagulationem & mea-
tuum obſtructionem reddere non ualentes. *Angit.*) Ex
cruciat & dolore afficit. *Lumbrici terræ.*) Vermibus terre
nis. Lumbrici à lubricitate dicti, terreni uero ad differen
tiam eorum qui aluum occupant & proprie lumbrici di
cuntur. Græci γῆς ἔντερα, hoc eſt, terræ inteſtina nuncu-
pant, eo quod in terra generātur et in ea quaſi immobiles
uiuunt, quiq́ aliorum animaliū modo non incedunt, ſed
in ſeipſis & circa ſeipſos quodam modo mouentur. Quo
rum teres & pedalis aliquando longitudo: qui ſi digitis
pre

Mammæ σπαργῶντες. *χονδριῶντες.* *Stercus muris.* *Sin.* *Lumbrici.* *Vermes terreni.* *γῆς ἔντερα.*

Digitized by Google

premantur, inſtar fimi terreſtris ex animali progredientis, inteſtinorum imaginem faciunt. Et hæc nominum apud Græcos & Latinos quantum ad natales, formam, naturamq́; cauſa. Verum quod ad medicinã attinet, proſunt huiuſmodi lumbrici terreſtres mammarum dolori, duriciei & obſtructioni. Sunt enim inter frigus & calorẽ adurentem qualitatis temperatæ, ſolentq́; affectis membris inuncti, dolores lenire ac mitigare, duricies mollire, & obſtructiones meatuum adaperire. Oportet autẽ ipſos prius purgari ac coqui in oleo, modo qui dictus eſt ſupra cap. 4. aut toſtorum cinerem oleo miſceri, & deinde oleo illo membra inungi affecta. *Turgentes.*) Propter materię exuperantiam tumentes, affligentes & agitantes nec loco quieſcere permittentes. Eſt autem tranſumptum uocabulum ab animalibus ad coitum concitatis: quemadmodum enim illa loco ſtare non poſſunt, quodam modo titillantia, & impulſa, concitataq́; à paſſione, ſic & materiæ copia atq; humores ſuperfluentes plerũq; in motu uehementiore atq; transfluxu ab una parte ad aliam, in morbis hominem infeſtant mouentes & quieſcere non permittentes, propter quod & medicamenta quæ noxia pellant ac morbum curent, adhibere cogunt. *Corymbos.*) Mammarum ſummitates, quæ & papillæ dicuntur. Poſſunt autem & omnia ſumma, corymba dici. Vnde & hederæ racemus in orbem circumactus, corymbus dicitur. *Turgere.* *Corymbi.*

Si caſtigatas ſtudium eſt præſtare mamillas:
Ex hedere ſertis ambas redimire memento:
Protinus & raptas fumis mandare coronas.

Si caſtigatas.) Docet nunc emendare mammas iuſto maiores et propendulas, quales etiam pannoſas, pannuceasq́; uocant, hoc eſt, rugoſas & aranearum telis ſimiles: tales enim corrigere & minores horridulasq́; efficere conuenit, quo æquæ magnitudini reſtitutæ, ornatiores, magis

Digitized by Google

Caſtigatum. decoræ, & honeſtiores exiſtant. Caſtigatum enim dicitur quod correctum & emendatum eſt, quaſi probum caſtum & honeſtum. *Studium.*) Conatus, intentio & uoluntas. *Hedera.* *Præſtare.*) Reddere, efficere. *Hederæ ſertis.*) Dioſcorides, Natura omnium hederarũ in medicina acris eſt & aſtringens: & per hoc contrariarũ uirtutũ eſſe intelliguntur. Nam acredo quæ guſtu ſentit, caliditatem: adſtrictio uero frigiditatem indicat, ut tradit Gal. Quibus uirtutibus calore ſcilicet deſiccante & adſtrictione coadunante, mãmas magnas & propẽdulas flaccidasq́ colligit & minores horridulasq́ efficit circũdata hedera, ſtantes uero ne inclinent aut propendeant, ſeruat. Oportet aũt ipſam quàm primũ deponitur cõcremare, uti docet Ser. Sed hoc ſuperſtitionẽ ſapit. Quid enĩ refert ſiue cõcremetur ſiue nõ poſtquã depoſita eſt & effectum ſuũ produxit Niſi quis cõcrematione illã eò referre uoluerit (q̊d tamen ex litera nõ colligitur) ut per illam poſt circundationẽ ſuſfumigarentur mamillæ: & hoc rationi magis conſentaneum eſſet, quàm ut ſolum citra mamillorũ ſuffumigationẽ quomodolibet cremaret. Porrò meo iudicio maioris fuerit efficatiæ ſi contuſa hedera cum ſucco ſuo mammis imponeretur, & alligaretur, donec uim ſuã exercuerit. *Sertis.*) *Serta.* Coronis à ſerẽdo ſic dictis, hoc eſt, à contexendo & ordinando, quæ ab initio ex floribus & frondibus inuicẽ digeſtis, ordinatis & cõnexis fieri ſolebãt. *Redimire.*) Ornare, coronare, circũdare & circũponere. *Raptas.*) Reuulſas, depoſitas. *Fumis mandare.*) Igni tradere & concremare.

Anſeris aut ſeuum pariter cum lacte tepenti,
Aut ouũ impoſitum tulerit quod garrula perdix,
Præterea pluuio decocta papauera rore
Hærebunt multis poſt diſſoluenda diebus.

Anſeris aut ſeuum.) Ponit nuc medicamen quod mammis *Adeps anſerinus.* prodeſt, quę ob lactis exundantiam & coagulationem intumeſcunt, durantur & magnæ efficiuntur. Adeps enim

dura

dura emolliendo, denſa rarefaciẽdo & attenuando & col lecta diſcutiendo, lactis ſuperantiam minuit, coagulatio nem diſſoluit, quorũ cauſa & tumor diſcedit & duricies emollitur, unde tandem molles, rariores, inanes & propendulæ fierent mammæ: quod tamen ne accidat, lac effi cit, quod ultra dictas iam uirtutes, exundantia abſumit, & diffuſa, ſparſaq; coadunat & adſtringit. Porrò inter adipes cõuenientior eſt anſerinus, qui maiorem alijs te n uitatem habet & altius deſcendit. Lac uero medicatius eſt bubulum, quod etiam coctum eſſe oportet, ut quod tenue & ſeroſum eſt in eo abſumatur. Coquitur autem aut ignitos calculos in ipſo extinguẽdo, aut lento igne & continuo lactis motu, donec craſſius & dulcius euaſerit quàm antea crudum fuerat, ubi id etiam ſummopere cauendum eſt ne uel exuratur ſeu caſeus fiat & coaguletur. *Lac.* *Lac.*

Aut ouum impos.) Oua temperatæ ſunt qualitatis, humano tamen temperamento nonnihil frigidiora. Siccant humecta, coadunant & colligunt ſparſa, diffuſa & laxa, collecta uero & adunata ne ſe inclinent aut laxentur prohibent & in ſua conſiſtentia cõſeruant: unde mãmis emendandis impoſita ſunt idonea, præſertim perdicum oua, quæ ſingularẽ quandam præ cæteris proprietatem & uirtutẽ huic effectui producendo idoneã habent. Accipiendũ aũt luteũ cum albumine & imponendum, aut putamẽ ipſum quod arefaciẽdo maioris efficaciæ eſt ſiue crudum ſiue uſtum adplicetur. Verum quia aridum eſt, ideo molli cuipiam rei, quo melius impoſitum adhęrere poſſit, com miſcendũ. Sic crudi puluere cũ cera utitur Kirannus cum ait, Teſtæ ouorũ perdicis tritæ & cum cera citrina & cadmia ualde commixtæ & iunctæ, mamillas laxas & cadentes erigunt. Plinius uero libro 30. cap. 4. uſti cinerem commendat his uerbis: Ouorum perdicis putaminum cinis cadmię mixtus cerę ſtantes mammas ſeruat. Putant & ter circundatam ouo perdicis non inclinari. *Oua perdicis.*

Tulerit.) Protulerit, produxerit, ediderit. *Garrula perdix.* Docilem *Perdix garrula*

Digitized by Google

uidetur intelligere perdicem & quæ humano ſermoni e-nunciando ſit apta: quemadmodum Papinius etiam ſyluarum libro 2. in Pſittaco Melioris, eandem inter doctas connumerat aues, & quibus nobile fandi ius natura dedit, cum ait: Quiq; refert iungẽs iterata uocabula perdix. Hanc etiam loquendi docilitatẽ in perdice comprobant, ni fallor, Plutarchus in ſympoſiacis, & Athenæus in dipnoſophiſtis. Cęterum quæ ſit noſtra ætate auis, perdix, ambigunt aliqui. Nam Papinium olim enarrans præceptor meus omnigenæ doctrinæ eruditiſſimus Hieronymus Aleander, dicebat, Quoniam loquacitatẽ in ea aue quam nunc perdicem dicimus, non eſt inuenire, per eam intelligere uidetur Papinus auem quam coturnicem appellamus. Et Marcellus Virgilius ſuper Dioſcoridem, de perdice, inquit, Nõ ſatis compertũ nobis eſt quo nomine noſtra ætate indicetur hæc auis, tam multiplex diuerſis locis earum auiũ genus & ſeminium eſt. *Papauera.*) Dioſcorides, communis refrigerandi uis omnibus eſt papauerum generibus, ualentq; contra inflãmationes & deſtillationes tum folia tum uaſcula & ſemina, idq; ui refrigerante, craſſeſcente, ſiccante & adſtringente. Vnde cum mamillæ ob calorem ſuperantem lacte exundant & intumeſcunt ac dolent, confert eis ex papauere & pluuiatili aqua impoſitum emplaſtrum. Calorem enim reſtinguit, lac deſiccat, tumorem comprimit & laxa adunat, doloremq; arcet. Quod ſi quis dicat autoritate Auicẽnæ, papaueris ſemen lac augere & ideo non deſiccare, huic reſpondetur quod hoc agit intus ſumptum & per operationem à materia, non autẽ extra applicatum nec à qualitate manifeſta. *Pluuio rore.*) Aqua pluuiatili quę cæteris tenuioris eſt ſubſtantiæ. Ros proprie, ut inquit Apuleius in libro de mundo, nocturnus humor eſt quem ſerenitas tenuiter ſpargit. Porrò cum adiuncto, humorem ſignificat adiuncti. Fit autem à rore rorulentus & roſcidus hoc eſt rore conſperſus. *Hærebunt.*) Impoſita manebunt

Papauer. *Ros.* *Rorulentus.* *Roſcidus.*

bunt. *Multis.*) Nō uno,ſed plurib⁹,ut duobus aut tribus aut quatuor, donec effectū ſuū compleuerint. Si enim cito amouerentur, effectum intentum producere non quirent,quare lōgiore mora ad id opus eſt. *Diſſoluenda.*) De ponenda,amouēda. *Poſt.*) Poſtea.Præpoſitiones enim poſtpoſitę,aut metri cauſa etiam præpoſitæ,ſi caſum mutent,ſignificationem ſuam & uim nominis & legem propriam non habent ſed Aduerbia fiunt. Autor Donatus, Seruius. *Præpoſitiones.*

Vis & Phœbigenæ cæleſtia ſumere dona
Vbera cum tetris laniata doloribus urgent,
Nauis ramentū, & quæ nomine praſſion herba eſt,
Et quæ uulgari ſermone Inſana uocatur.
Græcus hyoſcyamon propria ſcit dicere lingua,
Necnon & calami radix,lapathiq; legumen.
Mixta dabunt miras,experto crede,medelas.

Vis & Phœbigenæ.) Aeſculapij Phœbo geniti et in deorum numerum relati.Sic ſupra,cap.12. Vis & Phœbigenæ diuinam diſcere curam.Tradit autem nunc medicamētum ultimum mammis ſanandis conueniens & utile,præſertim hijs quæ tument,inflammationem patiuntur & exulcerantur, quibus malis & dolor comes eſt nō minimus, maxime ubi ſerpentia & exedentia fuerint ulcera. Componitur autem uarijs ex rebus, quarū prima eſt nauium deraſa pix,quę pus & ſaniem,omnemq; ſordiciem in ulceribus ſiccat,diſcutit & euaneſcere facit.Optima hæc,ut Plinius libr .24. cap.7. ait, à tyrocinio nauium: additur autem in malagmata ad diſcutiendas collectiones.Secunda eſt marrubium,quod,ut Apuleius tradit, contra duricias efficax eſt.Inquit enim ſic, Ad omnem duriciā, herba marrubium tunſa cum axungia & impoſita, mire ſanat.Idem et præſertim folia eius tantum ex melle illita ſordida purgant ulcera, cohibent et quę ſerpendo paſcunt, ut autor eſt Dioſco.qui & de Apollinari ſiue hyoſcyamo *Pix naualis.* *Marrubium.* *Hyoſcyamus.*

Digitized by Google

etiam tradit quod ſemen eius mammis à partu tumentibus tritum & ex uino emplaſtri modo impoſitum cõfert. Et paulo poſt, Recentia itidem folia emplaſtri modo impoſita, omnium aliorum remediorum efficaciſſime dolores omnes arcent. Calamus item & Lapathon purgandi atq; diſcutiendi uires habent. Ex hijs itaq; ſimul mixtis medicamentum efficitur quod mamillarum tumorem et inflammationem diſcutit et reſtinguit, ſerpentia cohibet, pus & ſaniem, ſordesq; purgat atq; dolores ſedat, ſanitatemq; reſtituit, uti ſe expertum teſtatur Serenus, quare illi confidendum audentius. *Laniata.*) Lacerata, exaſperata & exulcerata. *Vrgent.*) Moleſtant, & excruciãt. *Nauis ramentum.*) Hic corruptus fuit textus & pro nauis male nãbis legebatur. Eſt autem nauis ramentum, quã Zopiſſam uocant, hoc eſt, ut Dioſcorides libro I. ait, deraſa nauigijs cũ cera reſina, & à pleriſq; hypochyma appellatur, quod marino ſale maduerit diſcutiendi uires habens. Plinius item Zopiſſa, inquit, eraditur nauibus cera marino ſale macerata. Porrò ramentum à radendo dicitur, quaſi raſura, & eſt id quod deraſo ligno uel re alia decidit, hoc eſt, te nauis cuiuſq; rei particula deraſa. *Nomine.*) Scilicet Græco. Latini enim marrubium dicũt. *Eſt.*) Id eſt, uocatur. *Preßion.*) Quàm Græci πράσσιον uocant, Latini marrubiũ dicunt. *Vulgari ſermone.*) Nomine communi, à uulgoq; trito & uſitato ſcilicet Latino. *Inſana.*) Ab effectu quo inſaniam facit. Pota enim aut in cibo ſumpta ebrietati ſimilem amẽtiam facit, ut Dioſcorides tradit. Apuleius & Palladius ſymphoniacam uocant. Macer autem Caniculatam, ubi mutatis literis paucis legendum potius cenſeo calicularem, quemadmodum etiam legitur apud Apuleium, qui Piliſam quoq; uocari ſcribit. Inſignitur & alijs nominibus, quæ copioſe ſatis refert Apuleius. Et quamuis herba ſit uulgaris & omnibus nota, nihilominus tamen paucis deſcribitur. Eſt autẽ frutex craſſis coliculis, folijs latis, oblõgis, inciſis, colore nigris & hirſutis, habetq;

Calamus. Lapathon. Nauis ramentum. Zopiſſa. Preßium. Marrubium. Herba inſana. Symphoniaca. Calicularis. Piliſa.

per

per caules deinceps flores punicæ cytinorum figura clipeolis in medio obſtruſos, ſemine ceu papaueris plenos. Plura eius genera. Vnum flore purpureo, ſemine nigro. Alterũ flore luteo, ſemine ſubflauo: in ſaniã ambo gignen tia, infelicis in uſu euentus. Tertium flore & ſemine albo, utile, & ad medicinam placidiſſimum. Naſcitur in mariti mis hoc & inter ruinas & rudera. Quod ſi hoc uti non li cebit, utendum eo quod lutei ſeminis eſt. Nigrum quod omnium peſſimum ex omni uſu abdicãdum. Colligitur ex tenero ſemine folijsq́ & coliculis ſuccus, in quẽ uſum tundũtur omnia, expreſſusq́ in ſole ſiccatur ſuccus. Vſus eius ad annum tantum, facile enim putreſcit. Colligitur priuatim etiam ſuccus ex ſemine iam ſicco, adfuſa cũ tun ditur calida aqua & expreſſus. Eſt aũt ſic expreſſus ſuccus priore illo innocentior: autor Dioſco. Cæterum ſemini eius, ut Plinius tradit, natura uini, ideoq́ mentem caputq́ infeſtans. Vſus ſeminis & per ſe & ſucco expreſſo: exprimitur ſeparatim, & caulibus folijsq́ utuntur, & radice te meraria in totum (ut arbitror) medicinæ. Quippe etiã folijs conſtat mentem corrumpi, ſi plura quàm quatuor bi bantur. Hæc Plin. *Hyoſcyamon.*) Id eſt, fabam porcinam, ὗς enim ſuem, κύαμος uero fabam ſignificat. Sic dicta à ma leficio eius, eo quod paſtu eius, ut autor eſt in hiſtoria ſua Helianus, cõuellantur ſues præſenti mortis periculo, niſi copioſa aqua ſtatim ſe foris & intus proluerint. *Calami.*) Harundinis. Cuius uariæ ſunt differentiæ. Quædã enim naſtos, id eſt, toto internodio concreta & plena uocatur, ex qua ſagittæ fiunt. Quædam contra femina appellatur, ex qua tibijs lingulę conficiunt. Quædã itidem ſyringias quaſi fiſtularis dicta, carnoſa, denſis geniculis, ſcribendis libris accommodata. Craſſior quædam etiam & concaua prope profluentes aquas naſcens, quæ donax dicitur: ab aliquibus autem cypria. Eſt & alia quàm uallis ſepibusq́ utilem phragmiten Græci, nos uallarem uel ſepicularem dicamus, gracilis, cãdidaq́, omnibus notiſſima, cuius ra

Hyoſcyamus. *Calamus.* *Harundo.*

Digitized by Google

dix & folia tum aliarum partium tum mammarũ inflammationibus medentur. Poteſtq́ eadem quæ et Cypria dicitur, autore Dioſcoride. *Lapathi.*) Lapathon, Romani rumicem dicunt. Plura eius genera, inter quæ oxylapathon quaſi acuta rumex dicitur, paluſtribus locis naſcens, duris & in cacumine acutis folijs. Eſt & hortenſis huic omnino diſſimilis. Eſt & tertia agreſtis, breuis, plantagini ſimilis, mollis & in terra iacens. Quarta poſtremo quam quidam ab aciditate ſaporis oxalida appellãt, ſunt qui eandem etiam anaxyrida aut agreſtem rumicem uocent, cuius folia tertio generi ſimilia ſunt. Eius caulis non adeo grandis eſt: ſemen acuminatũ, colore rubro, ſapore acri, quod in caule & adnatis naſcitur. Eſt & quæ hippolapathos, id eſt, grãdis rumex à Græcis dicitur. Naſcitur in paluſtribus. Cunctarũ uires eædem, autore Dioſco. Diſcutit aũt lapathon omne, & apoſtemata mirifice aut ſpargit aut collectionẽ facit & aperit uulnus atq; perſanat impoſitum quaſi malagma, uti teſtatur Apuleius, qui axungiam illi permiſcet. *Legumen.*) Hoc eſt, ſemen ſeu euulſa cũ ſemine et radicibus herba. A legendo appellata ſunt legumina, quia ita legũtur, hoc eſt è terra uellũtur, ceu faba, lens, cicer, linum: non autem ſubſecantur ceu triticũ, far, ordeum & frumentorũ reliqua. Cũ enim duo prima frugũ ſint genera, frumenta & legumina, illa quidẽ ſubſecantur, hæc uero uelluntur: autor Plin. lib. 18. cap. 7. & 17.

Lapathon. Rumex.

Legumen.

REIIECTIONIBVS CIBI AVT SANGVINIS ABſtinendis.

CAPVT XX.

SI ſtomachus nondum concoctas expuit eſcas
Et magis atq; magis uitium reuomendo ualeſcit,
Allia cędemus, crebrumq́ trahemus odorem.

Re

REIECTIONIBVS.) Reiectio, quę & reiectus dicitur, eſt rei per os expulſio: ſic dicta à uerbo reijcio, quod inter alias ſignificationes ſuas aliquando idem ſignificat quod retro iacio ac ſurſum & extra fero & expello. Vnde & quæ uomitu eijciuntur reijci dicuntur. Plinius, Vini pluſculum ſi à ieiuno ſumatur, deinde reijciatur. Idē, Et uernatio utilis erit, ſi poſtquam ſorpta fuerit, ſtatim reiectio ſequatur. Poteſt autem uariarum rerum eſſe huiuſmodi reiectio & uomitus, utpote, cibi, ſanguinis, pituitæ, & aliorū corruptorum exuperātiumq́ humorum. Verum hoc capite Serenus non omnibus horum mederi docet, ſed illi tantum quæ (ut ait) cibi eſt, non aliorum: nec tali ſemper, ſed tantum quæ ſuperfluit & nocet. Accidit enim ut profit aliquando uomitus, magnoq́ ſit iuuamento, ubi rarus fuerit & moderatus. Vnde Auicenna Canonis libr. 3. fen 13. tract. 5. cap. 8. inquit: Et in adminiſtratione quidem uomitus cum æqualitate eſt iuuamentum maximum. Celſus item medicinæ lib. 1. Et reiectus cibi, ait, non erit inutilis, ſi raro fiat. Et lib. 1. ca. 3. Solet etiam prodeſſe poſt uarium cibum frequentesq́ dilutas potiones uomitus. Fit aūt uomitus cibi aut ob multitudinem & uarietatem ſuam, aut ſatietatem nimiā, quæ ut Celſus lib. 1. cap. 2. ait, nunquā utilis eſt, aut quia uis cōcoctrix eſt uitiata, aut ſtomachus quomodolibet perperā affectus, ut alias interim cauſas omittam. Cæterum dicuntur & ea quæ ex pectoralibus efferūtur reijci, præſertim ſi ſanguinis fuerit expulſio, de qua in præſenti agitur capite: quod uel hinc (ne quis pro uomitione tātum accipi credat, quū ſanguis etiā uomitu aliquando eijciatur) patere poteſt, quod aperte Serenus pectus nominat. Solet etenim à uarijs partibus per os expelli ſanguis. Aliquando enim (ut inter medicos conuenit & autor eſt Gale. lib. de affect. locorum notitia 4. cap. 6.) è gula uentriculoq́ uomitione expellitur, aliquādo uero ex ſpiritalibus partibus tuſſi, ex faucibus & gurguliōe

Reiectio. Reiectus. Reijcio.

ſcreatu, ex ore ſimplici expuitione. Vbi illud etiam diligentius animaduertendum eſt, quod quamuis ex ſpiritalibus inſtrumentis nihil ſine tuſſi expui poteſt: quia tamē ſubito gutturi irruentia, tuſſim mouere poſſunt, ideo nō ſemper ex ſpiritalibus membris eiecti ſanguinis nota eſt tuſſis. Solet enim interdū à cerebro, ad gurgulionis partes internas quæ faucibus præpoſitæ ſunt, affatim deſcendere et tuſſiēdo educi ſanguis. Sed huius certior nota eſt capitis uel dolor uel grauitas ſiue præſens ſiue præterita, aut capitis ictus percuſſúsue. At de hoc nihil ad præſens, ſed de eo tantum qui ex ſpiritalibus effertur: quod bifariam accidit, aut enim ex pulmone educitur, cuius iudicium eſt quod cōfertim & plurimus, tum ruber tū feruens reijcitur, & maxime ſpumoſus, quod efficaciſſimū ſignum eſt excretionis ex pulmone factæ: cuius teſtis etiā eſt aphoriſmorum lib. 5. Hippocrates inquiens, Quicūque ſpumoſum ſanguinē expuūt, hijs è pulmone eductio fit. Aut ex pectore & thoracis parte quapiam reijcitur: cuius nota eſt pectoris dolor & ſanguis non confertim reiectus, nec multus, minusque tum ruber tum calens, ſed nigricās & grumoſus. Suntque uariæ huiuſmodi reiectionum ſanguinis ſpecies: de quibus Galenus therapeutices libro 5. & de locis affectis lib. 4. cap. 9. *Stomachus.*) Stomachum pro uentriculo accipit, in quo cibi recipiuntur & concoquuntur. *Eſcas nondum concoctas.*) Hoc eſt, nondū digeſtum, ut nunc loquimur, ſed crudum adhuc cibum. *Vitium.*) Scilicet uomitio. *Reuomendo ualeſcit.*) Nō rarum ſed frequentem uomitū indicat: qui non utilis ut rarus, ſed noxius eſſe ſolet, teſte Auicēna, qui decimatertia tertij, ſic ait, Aſſiduatio eius maxime debilitat uirtutē ſtomachi, & facit ipſum lacunam ſuperfluitatum. *Allia.*) Quamuis cibi reiectionibus allium comeſtum mederi poſſit, ſtomachum refrigeratum & humectum calfaciendo & deſiccando, ac ſuperflua excernendo: tamē quia ui quadam comprimente dotatum eſt, quam tuſi ipſius efficacius exhibet

Allium.

hibet odor: ideo creber olfatus eius, os ſtomachi, quo magis receptum cibum contineat, corroborat, ac cibi reiectiones compeſcit. *Cædemus.*) Cæſum enim fortiorem ac magis adſtringentem prębet odorē. Cædo cum diphthongo ſcriptum ut hic, excidere eſt, frangere & contundere. Sine diphthongo tamen & prima breui cum accentu in ultima modo da, modo dic ſignificat. Plautus in captiuis: Cedò manum. Idem in ciſtellaria: Cedò quid tam abhorret hilaritudo te obſecro? *Trahemus odorem.*) Odorabimus, olfaciemus, ac per os etiam nedum per nares ſolum, trahemus halitum & inſpirabimus. *Cædo.* *Cedò.*

Sin etiam rutilus referetur pectore ſanguis,
Sorbitium menthæ, raphanus uel cocta iuuabit.
Sæpe lapis teritur ſpecularis nomine dictus
Et mixtis hauritur aquis, ſiſtitq́ cruorem.

Sin etiam rutilus.) Ruffus. Docet nūc mederi ſputo ſanguis qui expellitur ex partibus maxime pectoris. *Referetur.*) Retro & extra feretur, reijcietur & expelletur. *Sorbitium.*) Succus & decoctionis eius liquor. *Menthæ.*) Nota omnibus herba eſt mentha, calefaciendi, adſtringendi, deſiccandiq́ uires obtinens: ideoq́ ſanguinem ſiſtit, maxime ubi frigidus humor ad uenarum extenſionē concurrit. Plinius, Datur mentha ſanguinē excreantibus in ſorbitionem. Et Auicenna, Mentha prohibet fluxum ſanguinis & ſputum eius. Verum Dioſcorides acetum ſucco miſcet: & id forte propter penetrationem ſuam, cum ait, Sanguinē ſiſtit potus cum aceto ſuccus eius. *Raphanus.*) Raphanus, quę & radix, & radicula dicitur, q̄d ſanguinē reijcientibus proſit, hoc etiā ex Plinio colligitur, qui Medium autorem id comprobantem citat inquiens, Medius & ſanguinem excreantibus coctos dari iubet raphanos. Et hoc uirtute ſua deſiccante & tuſſim contra quā elixa eſtur, ſedante. Solet enim nonnunquam tuſſis ipſa te *Menthæ.* *Raphanus.* *Lib.20.cap.4.*

iectionis ſanguinis cauſa eſſe: qua ſedata, ſanguis quoq; facilius ſiſtitur. Habet ad hæc comprimentem uim qua ſanguinem ſub ſe ac cibum quoq; præaſſumptum comprimit. *Cocta.*) Elixa. Sic enim temperatior eſt, autore Auicēna, minusq; inflans: uis enim inflatiua per decoctionem tollitur. *Lapis ſpecularis.*) Humorē hunc terræ quidā autumant cryſtalli modo glaciari, & in lapidem concreſcere manifeſto apparet, quod cum feræ decidere in puteos tales medullæ ex oſſibus earum in eandem lapidis naturam poſt unam hyemem figurantur, uti libro 36. ca. 22. tradit Plinius. Sanguinem ſiſtit ui ſua refrigerante & adſtringente.

Lapis ſpecularis.

Vritur interdum raptus de ſubere cortex
Et cinis è calido prodeſt epota lyeo.
Aut platani pilulas acri infundemus aceto:
Nullus erit ſanguis quem non cibus iſte moretur.

Suber.

Vritur.) Incineratur. *Subere cortex.*) Suber, inquit Plin. minima arbor, glans peſſima, rara, cortex tantum in fructu præcraſſus ac renaſcēs, atq; etiam in denos pedes undiq; explanatus. Vſus eius anchoralibus maxime nauium, piſcantiumq; tragulis, & cadorum obturamentis. Præterea in hyberno fœminarum calciatu, quam ob rem non infacete Græci cortices arborū appellant. Sunt qui fœminam ilicem uocent, atq; ubi non naſcitur ilex pro ea ſubere utuntur. In carpentarijs pręcipue fabricis ut circa Elin & Lacedæmonem: nec in Italia tota naſcitur, aut in Gallia omnino. Cæterū uirtutis eſt adſtringentis, qua ſanguinis reiectionibus medetur: quod Plinius etiā lib. 24. ca. 4. atteſtatur his uerbis, Corticis ſuberis cinis ex uino calido ſanguinem excreātibus magnopere laudatur.

Cinis corticis ſuberis.

Platani pilulæ.

Platani pilulas.) Fructum qui in paruæ pilæ ac globuli modum naſcitur. Idem medicametū habes apud Plinium naturalis hiſtoriæ lib. 24. cap. 8. his uerbis, Platani pilulæ tuſæ cū aceto acri magisq; Scyllitino, ſanguinē omnem ſiſtunt.

ſiſtunt. Sunt enim uirtutis adſtringentis multum partici pes. *Aceto.*) Et hoc maxime in principio ubi ſanguinis congelatio ſuſpecta eſt. Acetum enim, autore Auicenna, ſanguinem fluentem adſtringẽte ui ſiſtit: ſpiritalia membra à ſanguine deteto purgat, ac cõgelationi reſiſtit. Adminiſtrandum eſt autem cum adſtringentibus & conglutinantibus, adſtrictione etenim hic maxime opus eſt, cui ſi mundificatio accedit, præſentiſſimus ſanitatis effectus conſequetur. Sed animaduerſio habenda eſt ad tuſſim: quę ſi recens affuerit, ab aceto cauendum eſt, & eius loco adſtringentibus comiſcendum potius uinum aut aqua: non ita tamen in ueteri tuſſi, quam potum acetum lenit. Vnde Dioſcorides de aceto ſic ſcribit: Adſtringit & refrigerat acetum: ſanguinis eruptiones omnes potum compeſcit, contra ſanguinis grumoſas in ſtomacho concretiones, ui opis & auxilij pręcipua. Potum ueterem tuſſim lenit, recentem proritat. *Nullus.*) Quantumcunq; multus uel acutus & impetuoſus effrenisq;. *Moretur.*) Tardet, detineat & ſiſtat. *Acetum.*

IECORIS ET LATERIS VITIIS MEDENDIS.

CAPVT XXI.

SI molles iecoris fibras dolor hauriet acer,
Protinus ex mulſa potanda elelíſphagos herba eſt.

IECORIS.) Hepatis: quod membrum eſt principale, cuius operationes à ſeipſo producuntur citra aliorum membrorum in ipſum influentiam, ut autor eſt Auenzoar theizir libro 1. Hinc Hippocrates uitæ bonitatem hilaritatemq; à perfecta hepatis ſanitate prouenire tradit. Eſtq; naturalium uirtutum fons & principium, à quo ipſę in uniuer- IECVR.

Digitized by Google

ſum corpus propagantur & operationes ſuas exercent.
Virtutes naturales quatuor. Suntq́ generatim in qualibet corporis noſtri parte quatuor, autore Galeno de locis affectis libro 5. cap. 7. Prima *Adtractrix.* quidem attractrix uocata, quæ peculiares parti ſuccos, alendi ipſam gratia, & appetere et attrahere poteſt. Altera *Alteratrix.* deinde eſt quæ alteratrix dicitur, qua ſuccus attractus ſi*Retentrix.* milis euadit parti quæ alitur. Huic aliæ duæ miniſtrãt: Retentrix, quum pars attractum ſuccum coquit, donec in *Expultrix.* ſuam ipſius naturam eam mutauerit: Et expultrix, quando à coctione, quod inutile eſt, excernit, idq́ excremen*Sanguinis organum iecur.* tum uocatur. Cæterum eſt etiamnum hepar præcipuum ſanguinis organum & uenarum principium. Siquidem *Venarum principium iecur.* cibum in ſtomacho iam in ſuccum tranſmutatum et chilum ab ipſo per uenas meſeraicas ſuſcipiens, ipſum in ſanguinem, ſine quo uita conſiſtere nequit, conuertit. *Iecoris officiũ.* Sanguinis etenim generatio hepatis munus eſt & facultas propria, ut tradit Galenus: & propriã uocat propter alias tres quę omnibus corporis noſtri partibus communes ſunt, ceu attractiua, retentrix & expultrix. Nã quarta generatim quidẽ alteratrix, ſpeciatim uero ſanguifica uocatur. Sitũ eſt aũt hepar à dextra parte ſub præcordijs ab ipſo ſepto ortũ, intrinſecus cauũ, extrinſec⁹ gibbũ, quod *Iecoris fibræ et additamenta.* prominens leuiter uētriculo inſidet, & in quatuor fibras diuiditur, quas Auicenna additamēta uocat. Porrò mor*Morbus hepaticus,* bum patitur quem hepaticum Græci, Latini iecorarium uocant, & à Plauto in Curculione hepatarius dicitur, dũ *Iecorarius,* inſit, Tum te igitur morbus agitat hepatarius. Qui hunc *Hepatarius.* patiuntur hepatici & iocinoroſi uocantur: ſuntq́ tales, quibus hepatis uires ſunt imbecilles, nunc quidem ob ſolam intemperaturam citra tumorem præter naturam: aliquando uero ubi unà cum intemperatura tumor quoq́ infeſtat. Eſtq́ modo longus, modo acutus morbus: doletq́ hepar (non quidem de ſe, quum nullus per totum corpus eius diſperſus ſit neruus, ſed ratione membranæ adiacentis & qua tegitur, per quam neruus diſpergitur)

in

in longo quidem propter obſtructionem à craſſis & uiſcoſis humoribus in extremis uaſorum partibus, quæ ex uenę ipſius portis exoriuntur: uerum mediocriter et cum quodam ponderis ſenſu potius quàm uehementis doloris. In acuto autem dolor uehemẽs eſt, qui propter flatuoſum ſpiritum, uel inflammationem, quæ ſcilicet maxima eſt aut ſuppurata, accidit. Cæterum hepatis patientis indicia ſunt potiſſimum in dextra pręcordiorum parte grauitas, tumor, præcipue grandis & duricies, quę ſi in gibba parte fuerint, perfacile ſolo tactu dignoſci poſſunt. Dolor item non modo is qui in eo ortũ habet, uerũ et ille qui cõpatiendi ratione prouenit: hepatis enim dolor, ſi quiſpiam alius, uicina corpora ad conſenſum inducit. Nam & ad iugulum uſq; porrigitur, & ſpirandi difficultatem creberrime affert, atq; interdum tuſſim quoq;, neq; raro nothas coſtas infeſtat, item ſitis, uomitus bilioſus, linguæ color in primis quidem ruber deinde uero niger, ac corporis color malus. Hepate enim uitiato, & linguæ & uniuerſi corporis color alteratur. *Lateris.*) Omne id quod in anteriore homine ſpatium eſt, & utrinq; à ſuperiore parte qua brachium humero iungitur ad imas pertinet coſtas, cui ex interiore parte coſtæ ſubiacent: Latini latus, Græci nunc fœminino, nũc neutro genere πλευρὰν καὶ πλευρὸν dicunt. Quæ pars morbis tentatur nunc grauioribus, nunc leuioribus. Græci grauius malum πλευρῖτιν, leuius πλευρᾶς πόνον, Latini uero, ueteres quidẽ utrunque lateris & lateralem dolorem, nullo inter illa facto diſcrimine: recentiores autem pleuritin, hac tamen facta differentia ut grauius malum pleuritin ueram, & leuius non ueram appellarint. Porrò uera & exquiſita pleuritis fit, autore Galeno de locis affectis libro 5. cap. 2. ubi ex inflammatione cingẽs ex interiore parte coſtas membrana, aut muſculi illi continui primario affectu laborant: cuius accidentia inſeperabilia ſunt, febris uehemens & acuta, quia ſedes affecta & parum diſtat à corde, & cum

Latus.
πλευρά.
πλευρόν.
Pleuritis.
Laterum dolor.
Pleuritis uera & exquiſita.

panniculo ipſum inuoluente ac ſepto tranſuerſo cognationem habet. Cæterum afficiatur ne magis cingẽs membrana an muſculi ipſam contingentes, à pulſu indicium petere oportet: nanq; muſculi minus, cingens uero membrana magis & tendit & indurat arteriam: dolor perinde ac ſi locus uel intendatur uel pungatur, qui modo ad iugulum ſuperioribus eius partibus affectis, modo ad præcordia, ubi inferiores afficiuntur, peruenire uidetur. Spiratio frequens & exigua difficiliſq;. Tuſſis magna ex parte cum ſputis colorатis: nonnunquam uero ſine hijs, & has incoctas pleuritides nominant, quæ uel celeriter hominem rapiunt uel longo temporis ſpatio finiũtur. Sunt præterea alij coſtarum cum febre dolores, per quos ſpirationem exiguam reddi neceſſe eſt, ſed nullũ redditur ſputum, ut in ea re nihil à pleuritide ſine ſputo conſtante differre uideatur. Verum hij facile ab illis diſcerni poſſunt. In hijs enim nulla omnino tuſſis eſt: illi uero qui ſine ſputo pleuritide laborãt, ſicca tuſſi moleſtãtur: deinde quod neq; tenſionẽ, neq; duriciem ullam refert pulſus: poſtremo quod non æque acuta febri laborant, neq; adeo difficulter ſpirant. Adhæc pleuritin etiam uocant & illam ueram, ubi in ſepto tranſuerſo fit inflammatio, cuius dolor acutiſſimus eſt, cito interimens: & hunc Serenus forte intelligit morbum quem in capitis fine TELVM appellari tradit. Demum pleuritin non ueram uocant lateris dolorem, quem Græci πλευρᾶς πόνον dicunt, qui ſiue in membrana coſtas ex interiore parte cingente & muſculis contingentibus, ſiue in exteriore pectus cooperiente & cum cute communicante fiat, ſine febre ſentitur: fitq;, ut Celſus ait, uel ex frigore uel ex ictu uel ex nimio curſu uel ex morbo, aliáue huiuſcemodi cauſa. *Fibra.*) Fibræ propriæ præcordiorum et omnium rerum dicuntur extrema. Unde quæ in hepatis extremitate pinnulæ ſunt à medicis notatæ, fibræ dicuntur: Auicenna additamenta uocat. Aliquando uero fibræ dicuntur arborum uenæ, quæ in foliis

Pleuritis incocta.

Telum morbus.

Pleuritis non uera.

Lateralis dolor.

Fibræ.

Digitized by Google

filamentorũ inſtar conſpiciuntur. *Hauriet.*) Exhauriet, uiribus deſtituet & exinaniet. *Ex mulſa elelisſphagos.*) Idem prodit Macer in libello de uiribus herbarum hijs uerbis: Saliua cui nomen elelisſphacos eſt apud Argos Cum mulſa iecoris prodeſt potata querelis. Eſt autem elelisſphacos quam nos ſaliuam appellamus. Plinius, Noſtri qui nunc ſunt herbarij elelisſphacon Græce, Latine ſaliuam uocãt. Notus apud omnes frutex, affecto hepati utiliſſimus. *Elelisſphacos.* *Saliua.*

Sumitur & ſemen quod fraxinus alta profudit.
Vulturis atq; iecur: uel ius perdicis apricæ.
Præterea ſimili drachma pix dura, piperq;
Franguntur, ſic in mollito puluere cuncta
Egelidis miſcentur aquis, recreantq; bibentem.
Abſinthi quoq; decocti potabitur humor.

Semen quod fraxinus.) Fraxini ſemen, quod folijs ineſt, ut Plinius tradit lib. 24. cap. 8. Eſt autem fraxini uirtus refrigerans & extenuans. Vnde & iecoris inflammationibus, et tumoribus remedium eſt efficax, præſertim ſemen. Plin. cum ſemine folia etiam ex uino utilia tradit inquiens, Semen folijs fraxini ineſt, quę medentur iocinoris & lateris doloribus ex uino. *Alta.*) Celſa, & ut Vergilius ait, fraxinus ingẽs. *Profudit.*) Protulit, produxit & progenuit. *Vulturis iecur.*) Et hoc à ſingulari quadam proprietate ſua & occulta, naturęq; tantum percognita. Multarũ etenim rerum abditę & occultæ ſunt proprietates, quarũ cauſa à medicis reddi nõ poteſt. *Ius perdicis.*) Aqua decoctionis eius & ſuccus, hepatis uim corroborãdo. *Apricæ.*) Sole gaudentis. Vergilius, Et apricis ſtatio gratiſſima mergis. Dicitur & locus ſoli expoſitus apricum. *Simili.*) Aequali: tantum de uno quãtum de alio. *Drachma.*) Scilicet una. Eſt aũt drachma, id eſt δραχμή, ponderis genus & octaua pars unciæ: uncia uero eſt duodecima pars libræ. Continetq; drachma in ſe ſcrupulos tres, Scrupulus uero granis triticeis ſiue ordeaceis conſtat uiginti: quorum ſexa- *Fraxinus.* *Iecur ulturis.* *Ius perdicis.* *Apricum.* *Drachma.*

Denarium. ginta drachmam cõſtituunt, quæ alio nomine etiam Denarius dicitur. Eſt etiam nummi genus drachma, & ſemper ſcribendum eſt drachma, non autem dragma, ut perperam uulgo nunc fieri ſolet. Eſtq́ longe aliud dragma, utpote, manipulus ſiue faſciculus nũc dict⁹, hoc eſt, quantum ſiniſtra manu cõprehendit metẽs, autore Heſychio. Inuenitur & drama, id eſt δράγμα, idq́ etiã in alio ſignificatu. Sed de hijs fuſius à nobis dictũ eſt in enarratione herbarij de Vetonica Antonij Muſæ: quare nunc nõ plura.

Dragma.

Drama.

Pix dura. *Pix dura.*) Spiſſa: quæ fit, ut Dioſcorides docet, decocta liquida, et uocat à pleriſq; palimpiſſa, quaſi iterata uel iterum cocta pix. Et hæc durior eſt, & in puluerẽ redigi poteſt. Sunt enim duo picis genera, ſpiſſum ac liquidum: de quibus etiam Plinius libro naturalis hiſtoriæ 24. capite 7.

Piper. *Piper.*) Hoc hepati utile eſſe, Celſus etiã teſtatur, ſed cum abſinthio et melle id exhibendum docet cum ait: Neq; alienum eſt abſinthium cõtritum ex melle & pipere, eiusq́ catapotium quotidie deuorare. *Egelidis.*) Calidis. Nam, ut Celſus tradit, abſtinendum utiq; eſt ab omnibus frigidis: neq; enim res ulla magis iecur lædit. *Recreant.*) Reſocillant, corroborant, & priſtino uigori reſtituunt infirmum. *Abſinthi.*) Præſertim Pontici, quod Galeno therapeutices li. 11. autore, ad iecoris phlegmonas eligi pręſtat.

Frigida iecori nociua.

Abſinthium.

Si latus immeritum morbo tentatur acuto,
Accenſum tinges lapidem ſtridentibus undis,
Hinc bibis: aut aceris radicem tundis, & unà
Cum uino capis, hoc pręſens medicamẽ habetur.

Si latus.) Poſtquam morbis iecoris auxiliari docuit, tradit nũc medicamenta quibus dolori lateris medicemur. *Immeritum.*) Citra ius & nõ promeritum: nec dirum aut ab infeſto numine immiſſum, uti ſcelerum ſuorum conſcij cum huiuſmodi malo afficiuntur, exiſtimant, iuxta illud Iuuenalis Satyra 13. Præterea lateris uigili cum febre dolorem Si cœpere pati, miſſum ad ſua corpora morbum

Infeſto

Infeſto credunt à numine. *Accenſum lapidem.*) Maxime ſilicem candentem & ignitum. *Tinges.*) Intinges, immittes & extingues: idq; non ſemel, ſed bis, ter, quater, aut ſæpius iterando: quo maior ipſi aquæ uirtus acquiratur. *Stridentibus undis.*) Aqua ſtridente & ſonante: dum enim ignitus lapis in ipſa extinguitur, ſtridorem & ſonitum ex ſe reddit. Ni malit quiſpiam per ſtridẽtes undas intelligere eas quæ fluminum ſunt lapidoſorum: quæ curſu ſuo per lapides decurrentes, ſtridere etiam ſolent. *Aceris.*) Acer arbor eſt operũ elegantia ac ſubtilitate cedro ſecundum. Plura eius genera, de quibus Plinius libro 16. capite 16. & 17. Qui alibi etiam libro 24. capite 8. radicem eius contuſam iocinoris doloribus utiliſſime imponi tradit. Ex quo facile colligi poteſt, quum iecori proſit, nõ minus utilem fore uel lateris doloribus. Sunt enĩ uicini morbi & membra ſæpius compatientia: amborumq; eadem quaſi doloris regio, ut ſæpius uno affecto, alterum tantum affici exiſtimetur. *Vnà.*) Simul. *Capis.*) Accipis & bibis, ſeu loco dolenti imponis. *Præſens.*) Præſens ſiue præſentaneum dicitur remediũ, quod mox ſine cunctatione & citra moram auxiliatur: quemadmodum uenenum præſentaneum, quod rapidiſſimum eſt, & præſentem ſubitariamq; ſine ulla tardatione mortem adfert.

Lapis ignitus. *Aqua lapidata.* *Acer.* *Præſens.*

Quid referam multis compoſita philonia rebus?
Quid loquar antidotum uarijs? quis iſta requirat?
At nos pauperibus præcepta feramus amica,
Nec non & iecoris quæretur fibra lupini.
Iungenturq; ſimul coſtum, foliumq;, piperq;,
Quæ diluta mero dantur potanda lyeo.

Quid referam.) Quoniam non diuites ſolum ſed & pauperes morbis aliquando tentantur, qui precioſa & quæ uel Deorum manus iuxta adagionem uocãt pharmaca, comparare nequeunt: ideo uiliora quædam ſe traditurũ

præfatur, quæ ſolà (ut Plinius libro 24. ſcribit) naturæ placuerat eſſe remedia, parata uulgo, inuentu facilia, ac ſine impendio. Non autem precioſa ex officinis illis, quas hominum fraudes & capturæ ingeniorum inuenere, in quibus ſua cuiq; homini uenalis promittitur uita, & ſtatim cõpoſitiones mixturæq; inexplicabiles decantãtur, quæ hominum ingenijs conſtant, ut alibi quoq; ſcilicet libro 22. cap. 24. à Plinio ſcribitur: Nõ enim fecit cerata, malagmata, emplaſtra, collyria, antidota, parens illa ac diuina rerum artifex. Officinarum, imò uerius auaritiæ commenta ſunt. Naturæ quidem opera abſoluta atq; perfecta gignuntur. Paucis ex cauſa non ex coniectura rebus abſumptis, ut ſucco aliquo ſicca temperantur ad meatus aut corpore alio humentia adnixus. *Philonia compoſita.*) Hoc eſt, ex uarijs rebus coaceruatas & curioſas compoſitiones, cuiuſmodi à Philone confici ſolebant. Fuit autẽ Philo medicus, cuius meminit Galenus & Celſus. *Antidotum.*) Antidota quamuis etiam in laterum doloribus recte dentur, ſunt tamen precioſa, maximeq; contra uenena quocũq; modo corporibus noſtris illata, deſiderãda: non obſtante quod alijs malis grauiſſimisq; caſibus interdum opitulantur & neceſſaria ſunt, ut tradit Celſus. Dicitur autem antidotum & antidotus genere neutro ac fœminino. *Varijs.*) Diuerſis ac multis inuicem congeſtis & cõmixtis rebus: in quib⁹ coniecturã ſæpe fallacẽ eſſe apparet: nulli ſatis cuſtodita in mixturis cõcordia naturę ac repugnantia, cum in ſimplicibus naturam eſſe appareat, imò etiã uere cõſtet, ut Plin. ait. *Quis.*) Quaſi dicat, Nullus. *Amica.*) Grata & ſine impendio acquiſibilia. *Præcepta.*) Documenta, conſilia & remedia. *Necnon.*) Duæ negationes, ut Logici tradũt, affirmationis ſunt loco. *Iecoris fibra lupini.*) Hepar lupi. Accipit autem partẽ pro toto. Quælibet enim iecoris pars utilis eſt, nedũ fibræ ſolũ, quæ extremitates eius tantum exiſtunt. Et non ſolum lateris ſed & iecoris doloribus cõfert omnibus, uti teſtatur

Antidota.

Lib. 5. cap. 23.

Lib. 22. cap. 23.

Iecur lupi.

Auicen-

Auicẽna. Cõmuniterq́ omnia quæ laterũ doloribus proſunt, eadem & hepati prodeſſe poterunt, ac è diuerſo. *Coſtum.*) Coſtum peregrina res eſt, utpote ex Arabia, India, Syriaq́ ad nos allata: cuius radix medicũ uſum nunc præſtat. Eſt autem uirtutis calorificæ atq; diſcutientis, ualetq́ contra lateris dolores, maxime eos qui ex humore fiunt frigido ac uiſcido aut ſpiritu flatuoſo. *Folium.*) Quod & malobathren dicitur, è quo unguẽtum olim fiebat quod foliatum & malobatrinum dicebatur. Multi Indicæ nardi folium eſſe opinati ſunt: ſed falſo. Nã, ut Dioſcorides tradit, propriũ genus eſt in Indiæ lacuſtribus locis naſcens, nihil aliud quàm folium in aquis lacuſtris lentis modo fluitans & nullis radicibus hærens. Cuius loco in officinis nunc alio arboroſo folio utimur, quod forte arboris Syriacæ, quam malobathron etiam uocat Plinius, folium eſt, à uero folio uirtute parum & nihil differens. Prodeſt autem folium inflationibus, iocinoroſis & laterum doloribus. *Piper.*) Quod, ut uere Macer inquit, notius ipſa coquina, quàm medicina facit, et cuius nemo poteſt omnes deſcribere uires. Nãq; piper ferme medicamina cuncta requirunt. Antidotisq́ ſolet precioſis pluribus addi. Hinc puto tam paucas laudes de ſimplice dictas Quodq́ ſit in numeris hoc dignũ laude medelis. *Diluta mero lyeo.*) Temperata et mixta uino meraciore.

Coſtum. *Folium.* *Piper.*

Eſt & uis morbi quod Telum commemoratur,
Cum ſubito dolor inſanus furit incitus ictu,
Perſicus huic potu è nuce traditur interiore,
Quæ mihi cura ſatis caſu monſtrante probata eſt.

Eſt & uis.) Docet nunc alteri malo mederi, quod telum appellat, & in ſepto fit tranſuerſo, et à recentioribus pleuritis quoq; uera nuncupatur, morbus acutus ac cito interimens. Sic dictus ab acutie teli, quod nũc gladium nunc quicquid longe iaci poteſt, ſignificat. Hic enim morbus ægrotum affligit ac ſi telo aut gladio trãjciatur & punga *Telum morbus.*

tur: nec minus diſtantia membra ceu caput & mentem affligit. Vtitur autem locutione qualis eſt iſta apud Salluſtium, Eſt locus in carcere quod appellatur Tullianum. *Inſanus.*) Ad inſaniam ducens: mentem enim ſenſumq́ perturbat, & continuum ferè delirium inducit, adeò ut ueteres putauerint hac parte inflammatione affecta, homines phreneticos euadere, atq; ob eãdem ſuſpitionem, phrenas (id eſt mentem) eam appellauerunt, tanquam ſapienti parti acciderit quippiam, uti de locis affectis lib. 5. autor eſt Galenus. *Perſicum.*) Hoc eſt, nucleus oſſium perſicorum. *Nuce interiore.*) Nucem uocat os mali perſici, quod ſoliditate ſua nuci ſimile eſt & intra pomũ ipſum continetur, & adhuc intra ſe nucleum habet qui edendo eſt & huic morbo medicatur.

Perſicum.

SPLENI CVRANDO.

CAPVT XXII.

QVANDO lien tumido circumligat ilia uinclo,
Et plenum ſplenis demonſtrant membra rigorem,
Mollibus ex hedera tornantur pocula lignis,
Hinc trahit aſſuetos æger quoſcunq; liquores.

Splen. Lien.

SPLENI.) Lieni, hoc eſt, ęgritudinib' eius. Eſt autem ſplen ſiue lien membrum in ſiniſtra parte aduerſus iecur ſitum, natura molle & rarum, ſimile ſpongiæ, longitudinis & craſſitudinis modicę. Cuius officium eſt melancholicum ſanguinem quo nutritur ex hepate ad ſeſe attrahere. Afficiturq́ uarijs modis. Aliquando enim attrahendi uis & facultas imbecillior redditur, quare ſanguinẽ ex iecore non attrahit: ob quod idem impurus in uniuerſum corpus tranſmittitur & corporis colorẽ efficit nigriorem. Aliquando uero accidit illi meatuum obſtructio. Interdum autem in

flam-

flammatio, aut alius tumor & durities, quę facile tactu de prehenduntur. Et, ut Celſus ſcribit, Lienis ubi affectus eſt, intumeſcit, ſimulq́ cum eo pars ſiniſtra, eaq́ dura eſt, & prementi renititur, uenter intentus eſt, aliquis etiam cruribus tumor eſt, ulcera aut omnino non ſaneſcunt, aut certe cicatricem uix recipiunt: in intenta ambulatione curſuq́ dolor & quædam difficultas eſt. Et taliter affecti, maxime quibus, ut Galenus tradit, poſt inflammationem lien in antiquum non reſtituitur habitum, ſed tumor permanet & durities, ſplenetici & lienoſi uocantur. Cæterũ lienis cura proxima eſt curæ iocinoris: niſi quod lien ualidioribus & magis penetrabilibus indiget medicinis, quibus ſemper, ne uirtus eorũ exhalet, uiſcida quædam propria ſunt admiſcenda, ſiue intus aſſumantur ſiue extra applicentur. Eſt enim in profundo ſitum, minusq́ nobile membrum, humor etiam craſſior, magisq́ reſiſtens. Vnde Abinzoar theizir libr. 1. Et ſcire debes quod ſplen ſuſtinere poteſt fortiores medicinas ualde ipſo hepate. Sed res calidæ ualde (ut inquit Auicenna) non ſunt multum conuenientes ſpleni, propterea quod indurant & exiccant & prohibent à reſolutione. Nec tantum relaxantibus lienem, uti Galenus ait, curare oportet, cum hic quoq́ ex iocinore, quicquid limoſum et melancholicum eſt, expurget: propterea ſcilicet, quod ex eo humore nutritur. Icciro quoties obſtructio in eũ incidit, aut phlegmone, potiſſimumq; quæ ſcirroſa fuerũ ea quæ obſtructiones eximant, tum quæ diſſecent uehementiora exigit. *Tumido uinclo,*) Tumore intẽdente & uinciẽte. Lien enim nonnunquam adeo intumeſcit ut uiſcera quaſi zona cingere uideatur. Hinc illud Plauti in Curculione, Quaſi zona liene cinctus ambulo. *Ilia.*) Ilia dicuntur partes illæ quæ reſpiratione in lateribus concutiuntur, & quæ ſuper umbilicum, ut Ariſtoteles ſcribit, conſtitutæ ſunt. Inter quæ ſumen & abdomen pubesq́ intercluditur. Et quia chondro, ſub ore uẽtris quod in condri meditullio

Therap. li. 13.

Splenetici.

Lienoſi.

Ilia.

dicitur, autore Galeno, in ſuperficie exteriore ſubijciuntur: hypochondria etiam quaſi ſubcartilagia appellãtur. Et ab inanitate Ceneona, hoc eſt partes inanes. Eſt enim in more, uti Galenus in prognoſticorum expoſitione ſcribit, partes illas uocari inanes, quæcunq; inter extremam thoracis coſtam & femoris oſſa habentur. Atqui inanis uidetur omnis talis ſedes ſi eam cum ſupernis infernisq; partibus utriſq; oſſeis, cõferas. At uero omnis talis pars, quoties non fuerit aliquis paulò ante repletus eſculentis poculentisq;, flaccida habetur. Vnde & Lagona uocant Græci, & Homerus Lapara à flacciditate. Cæterum ὁμωνύμως interna uiſcera, quoniam ſub chondris etiã notharum coſtarum exiſtunt, hypochondria quoq; & Ilia uocantur: ueluti ieiunum & lactes & inteſtina tenuiora: item arteriæ quæ inter ueſicam & aluum ad pubem tendunt, ut Plinius ait, Ilia appellãtur. Celſus item ubi de interiorum membrorum ſitu loquitur, Ipſa autem ilia, inquit, inter coxas & pubem imo uentre poſita ſunt. Dicuntur item uiſcera hæc in homine præcordia & exta, ut Plinius ſcribit. *Plenum rigorem.*) Duriciem intentam & tumidam. *Mollibus.*) Teneris. *Hedera.*) Frequentem ex hederaceo uaſe potum ſpleneticis mederi teſtatur etiam Plinius libro 24. cap. 10. inquiens, Huius quoq; ligni uaſe ſpleneticos bibentes ſanari inuenio. Et ab facultate hac qua lieni medetur, dicta eſt ab aliquibus aſplenos. Apuleius item lieni utilem tradit, ſed aliter hijs uerbis, Hederę nigræ grana primo, 3. ſecundo, 5. tertio, 7. quarto, 9. quinto, 11. ſexto, 13. ſeptimo, 15. octauo, 17. nono, 19. decimo, 21. in uino bibantur diurnis diebus: ſi habet febrem in aqua calida, maximo auxilio lienoſis auxiliatur. *Tornantur.*) Cęlantur & fabricantur. *Pocula.*) Vaſa è quibus bibitur. Poculum enim quoduis uas dicitur quo bibitur, à potando ſic dictum, quemadmodum ποτήριον apud Græcos: cuius ſpecies eſt calix, Græce κύλιξ dictus. *Hinc.*) Ex poculo hederaceo. *Trahit.*) Haurit & bibit. *Aſſuetos quoſcunq;*

Hypochõdria.
Ceneona.
Lagona.
Lapara.
Præcordia.
Exta.
Hederaceum poculum.
Poculum.
ποτήριον.
Calix, κύλιξ.

Digitized by Google

cunq; liq.) Hoc eſt humorem & potum, quem in conſuetudine & uſu bibendi continuo familiarem habet, ſiue aqua ſiue uinum id fuerit: lignum enim uim ſuam illi administrat & miſcet.

Aut uiridis oleris potabitur unda ſalubris.
Proderit exſucto fluuialis hirudo cruore.
Siue myrica recens, Seu ros cum pane marinus.
Aut hederæ ſuccus potu appoſitúq; iuuabit.

Viridis oleris.) Per olus uiride uidetur betam intelligere, quæ uiridi folio eſt, & duum generum. Nigra altera quæ aluum ſiſtit: & candida altera quæ mollit, & nigrę præfertur: quæ differẽtia in radice eſt, uti Columella docet, dum infit, Sic & humo pingui ferratæ cuſpidis ictu Deprimitur folio uiridis pede candida beta. Vbi per pedem intelligit radicem. Et olus hoc eſt quod Celſus quoq; ex aceto ſumptum contra lienis affectus laudat. Ni malit quis per olus uiride intelligere braſſicam, quæ etiam (ut Cato tradit) ſi bilis atra eſt, & ſi lienes turgent, & ſi cor dolet, aut pulmones, aut præcordia, uno uerbo omnia ſana faciet, quæ intro dolitabunt. *Vnda.*) Succus & aqua decoctionis eius. *Hirudo.*) Sanguiſuga, cuius ad extrahendum ſanguinem uſus eſt. Sed uitium, ut Plinius atteſtatur libro 32. cap. 11. quod admiſſæ ſemel, deſiderium faciunt circa eadem tempora anni ſemper eiuſdem medicinæ. Verũ poſtquam ſatietate & ſanguinis pondere plenæ tument, quo facilius decidant, ſale uel cinere aſpergendæ ſunt. Poſtq; caſum earum locus ſycia ſugatur ad tollendam morſuræ malitiam, uti quarta primi capite 24. docet Auicenna. Et ſi ſanguis fluxerit, adminiſtrẽtur res adſtringentes ceu gallæ & ſimiles. Solent etiã aliquãdo capita adfixa relinquere: quæ cauſa, ut Plin. ſcribit, uulnera inſanabilia facit & multos interimit: ſicut Meſſalinum e conſulatibus patritijs cum ad genua admiſiſſet. Inuehunt uirus re

Olus uiride.

Hirudo.

Digitized by Google

medio uerſo, maximeꝗ ruffæ ita formidantur. Ergo ſugentia ora forficibus præcidunt, ac ueluti Siphonibus defluit ſanguis, paulatimꝗ morientiũ capita ſe contrahunt nec reliquuntur. Hæc ille. *Fluuialis.*) Quæ in aqua degit fluuiatili, & cæteris præſtat. Sunt etiam aliæ bonæ hirudinis proprietates, uidelicet, ut ſit coloris hepatici, rotunda, minuta, capitis parui, ſimilis locuſtis paruis & caudæ muris, fila habens duo ſimilia colori arſenici, cuius uenter ſit rubeus, dorſum uiride. Contra mala eſt & ueneno ſa quæ in aquis degit cœnoſis & limoſis nigris & fœtidis et in quibus ranę abundãt malæ ceu ruffę groſſæ & diuerſorum colorũ: nam quæ cum ranis uiridibus, quas comedunt, uerſantur, non omnino inidoneæ aut malę ſunt. Mala eſt item nigra, uiridis ac liuida, filum habens nigrũ, caputꝗ magnũ: & lanuginoſa: autor Auicẽna. *Exucto cruore.*) Extracto & euacuato ſanguine. Et hæc ſanguinis extractio ualidior eſt, magisꝗ ex profundo attrahit quàm ea quæ cucurbitarũ medicinaliũ eſt, quas ſycias uocãt & uẽtoſas: quamuis eadẽ utrarunꝗ ſit ratio, ſcilicet, meatus quos poros dicunt, laxare, & corpora ſanguine alleuiare. *Myrica.*) Id eſt, μυρίκη Græce, Latine tamarix, arbor eſt quæ naſcitur prope paludes & in ſtagnantibus aquis: fructum fert, quemadmodũ & florem concretione ſua muſcoſum. Cuius folia in uino coquuntur, potumꝗ eorum decoctum lienem minuit. Fiuntꝗ ex ligno eius calices à quibuſdam, quibus lienoſi in bibendo utũtur utiliſſimo eis, ut credunt, in hac materia potu, autore Dioſcoride, cui Auerrois & Auicenna ſubſcribũt. Plinius item lib. 24. capite 9. Myrice, inquit, quam & tamaricem uocat Lenæus ſimilem ſcopis amerinis, ad lienem pręcipua eſt, ſi ſuccus eius expreſſus in uino bibatur. Adeoꝗ mirabilẽ eius antipathian contra ſolum hoc uiſcerum faciunt, ut affirment ſi ex ea alueis factis bibant ſues, ſine liene inueniri. Et ideo homini ſplenetico cibum potumꝗ dant in uaſis ex ea factis. Et quod ad ſues attinet, de eo ſic tradit Columella

Sanguinis extractio per hirudines ualentior ea que per cucurbitas fit.

Cucurbitæ medicinales, Syciæ uentoſæ.

Myrica. Tamarix.

Digitized by Google

mella rei ruſticę lib.7.ca.10.Solet etiam uitioſi ſplenis do lor eas infeſtare,quod accidit, cum ſiccitas magna proue nit, & ut Bucolicon loquitur poema,ſtrata iacent paſſim ſua quæq; ſub arbore poma. Nam pecus inſatiabile eſt. Sues enim dum dulcedinem pabuli conſectantur, ſupra modum æſtate ſplenis incremento laborant. Cui ſuccur ritur, ſi fabricentur canales ex tamaricibus,& ruſco, repleanturq; aqua, & deinde ſitientibus admoueantur. Quippe ligni ſuccus medicabilis, epotus inteſtinum tumorem compeſcit.Hæc ille. *Ros cum pane marinus.*) Medicamen hoc impoſitum lieni medetur,& maxime quidem inflammationibus eius ob duriciem.Panis enim,ut Dioſcorides inquit,loquitur aũt de triticeo,in aqua mulſa coctus, nec minus etiam crudus maxima molliendi refrigerandiq; ui quã habet, omnes inflãmationes illitus lenit: præſertimq; admixtis ſuccis herbisúe aliquibus ad id facientibus. Cuiuſmodi eſt ros marinus:qui, ut idem teſtatur, ueteres tumores diſcutiente ui præditus eſt. *Hederæ ſuccus.*) Prius ex hederaceo uaſe bibentes ſpleneticos ſanari prodidit: nunc uero ſucco eius epoto aut impoſito eundem effectum tribuit: quod & Dioſcorides quoq; teſtatur cum ait, Medetur lieni hederæ tenera folia in uino decocta, aut cruda cum pane coacta. Plinius item,Lieni, inquit & pota & illita proſunt folia. Et, Corymbi quoq; poti uel illiti lienem ſanant. **Ros marinus.** **Panis triticeus.** **Hederæ.**

Nec non intactam ferro cum uideris alnum,
Hinc liber eripitur ferro ſine, decoquiturq;
Donec uictarum pars tertia ſubſit aquarum,
Hinc medico potu pulſus dolor omnis abibit.
Nonnulli memorant conſumi poſſe lienem
Quiq; ſerum ſemper ieiuno ſumpſerit ore.

Intactam ferro.) Ferrum non expertam & ab eo illęſam,nec abſciſſam et arentem,ſed uiuam in terra adhuc hærentem **Alnus.**

Alnus. & creſcentem, quę ſucculenta eſt & ui efficaciore. *Alnum.*) Quod hic cortici tribuit Serenus, id de folijs teſtatur Plinius lib. 24. cap. 10. inquiens: Folia alni ex feruenti aqua certiſſimo remedio ſunt tumori. *Liber.*) Cortex medianus ligno adherēs qui proprie liber dicitur: hinc delibrare uerbū quod eſt corticē detrahere. *Sine ferro.*) Abſq; ferri contactu & inciſione. Et hoc ſuperſtitionē ſapere uidetur. *Victarū.*) Coctarū. *Subſit.*) Deſit. *Quicq;.*) Pro quicunq;. *Serum.*) Aquam lactis. Hęc enim, ut Muſue docet, ſplenis oppilationibus & groſſitiei confert. Et hoc ratione tranſpoſitionis atq; euacuationis humorū craſſorum ac melancholicorum lieni inſertorum. Cuius cauſa Hippocrates in aphoriſmis dicebat, Lienoſis difficultas inteſtino ſuperueniens, bonum.

Liber.

Delibrare.

Serum.

Arida ficus item feruente domatur aceto
Et trita illinitur: uel ſplen apponitur hædi.
Marrubium in uino potu prodeſſe putatur.
Præterea piper, ac nepetæ cum flore & anethum,
Capparis atq; apium, bulgoſſaq; iungitur una,
Horum decoctos latices potare ſalubre eſt.

Ficus arida.

Carica.

Arida ficus.) Ficus ſiccata, quam caricam Latini uocāt, quę ſpleni extrinſecus impoſita medetur, uti Celſus quoq; libro 4. cap. 9. teſtatur inquiens: Fit & unguentum ex arida ficu. Et Plinius lib. 23. cap. 7. Siccæ fici ſemper utiles lienū uitijs. Et hoc maxime ubi duriciem patitur lien. Nam, ut Dioſcorides tradit, ſiccatę ficus coctæ mox conciſæ ad diſcutiendas duricies illinūtur. *Feruente domatur aceto.*) Hoc eſt, in acri aceto decoquitur. Acetum enim & præſertim acre, nec modo cum alijs mixtum, ſed & per ſe hauſtum lieni utile eſt: nec acetum ſolum, ſed & omnia acida maxime conueniunt, autore Celſo libro 4. De aceto item ſic ſcribit Auicēna, decimaquinta, tertij, tr. 2. c. 6. Sciās quod acetum multum ingreditur in curis ſpleneticorum. Eſt enim ei proprietas in reſoluendo apoſtemata et duriciem eius.

Acetum.

Digitized by Google

eius. Item Abinzoar libro 1. tr. 13. cap. 5. Et non tradas hæc obliuioni, ſcilicet quando uis dare medicinas pro ſplene ut admiſceas eis ſemper ea quæ habeant acetoſitatem, eo quod iſtud membrum proprie nutritur iſto ſapore, & propterhoc attrahit acetoſitatem & rapit eam uiolenter. Et hac de cauſa miſcenda ſunt acetoſa medicinis ſplenis, ut deferant uirtutes earum citiſſime ad ipſum. Et acetum habet dictas medicinas ipſi ſpleni ferre et deportare. *Splen hædi.*) Idem tradit Plinius libro 28. cap. 10. hijs uerbis: Prodeſt item hædorum lien impoſitus. *Marrubium.*) Quod pleriq; inter primas herbas commendauere, ut ſcribit Plinius libr. 20. cap. 22. Cuius multus in medicina uſus, præſertimq; in ſplene laxando & obſtructiones aperiendo. *Vino.*) Idq; etiam per ſe, nedum cum alijs. Celſus, Poteſt dari uinum tenue auſterum, omniaq; in cibis & potionibus quæ urinæ mouendæ ſunt. *Præterea piper ac.*) Docet nunc compoſita quædam medicamēta & potiones, quorum ſimplicia per ſe quoq; ſunt cōuenientia ſpleni & utilia. Inter quæ piper ex aceto tum bibitum tum illitū ſplenis apoſtematibus bonum eſt, autore Auicenna, idq; uirtute diſcutiente & imminuente. *Nepeta.*) Nepeta quæ & calamintha ſeu montana menta dicitur, lienoſis conuenit ui ſua mictuali, qua humores deducit. Nam, ut Celſus tradit, quæ urinæ mouendæ ſunt ceu apium, nepeta & alia, in cibis & potionibus dari poſſunt: hæc enim inde commodiſſime uidentur humorē deducere. *Flore.*) Hic enim reliquis partibus tenerior eſt & ſubtilior. *Anethum.*) Et hoc humores craſſos per urinam deducēdo, ceu de nepeta iam dictum eſt. *Capparis.*) Capparis quē cynosbaton, id eſt ſentem canis, aliqui appellant, ſpinoſus frutex eſt in girum per terram ſtratus: hamatas habet rubi modo ſpinas: folia rotunda cotonei mali folijs ſimilia: fructū oliuæ figura, qui dehiſcens candidum profert florem: eoq; defloreſcente ſupereſt ueluti oblonga glans, quæ dehiſcens grana punicæ modo intra ſe oſtendit exigua,

Splen hædi.
Marrubium.
Vinum.
Piper.
Nepeta.
Calamenthum.
Anethum.
Capparis.
Cynosbatos.
Sentis canis.

Digitized by Google

rubentiaq́; habet radices multas lignoſas & grãdes, quarum ſiccatus cortex, ut Dioſcorides tradit, lienoſis prodeſt, & cum hordeacea farina hydrelæo ſubacta emplaſtri modo imponitur, duriciesq́; diſcutit: & ſemen eius lienem minuit quadraginta diebus pondere drachmarum duarum cum uino potum. Eſtq́;, ut Celſus teſtatur, multis modis cappari aptum. Nam & ipſum cum cibo aſſumere, & muriam eius cum aceto ſorbere, cõmodum eſt. Quin etiam extrinſecus radicem contritam uel corticem eius cum furfuribus aut ipſum cappari cum melle contritum imponere expedit. Plinius itẽ, Spleneticis, inquit, prodeſt in uino potus radicis cortex duabus drachmis dempto balneorum uſu. Feruntq́; trigintaquinq; diebus per urinam & aluum totum lienem emitti. Adhæc quale medicamentum iocinori eſt abſinthium, tale eſt lieni capparis cortex. Siquidem ſimilia genere medicamenta, ambo uiſcera poſtulant. Cæterum tanto ualentiora

Apium. lienis, quanto craſſiore utitur alimento. *Apium.*) Apium ſpleneticis conuenire, teſtis eſt Auicenna canonis libro 2. Et hoc ideo, quia craſſos humores per urinam trahit ceu nepata & anethum. Eſt autem apium herba, quam nunc petroſelinon uocant, aliud ab eo quod nunc apium ap-

Bugloſſa. pellamus. *Bugloſſa.*) Bugloſſam Latini bouis ſeu bubulam linguam, à boum linguæ ſimilitudine, nuncupant. Et Plinius ab animi lætia quam facit Euphroſinon quoque uocari tradit. In uinum etenim deiecta, uoluptates animi & lætitiam, hilaritatemq́; conuiuis facere dicitur: autor Dioſcorides, Galenus, Paulus Aegineta, Plinius, Apuleius. Et hęc quia craſſis ac melancholicis, ex quibus triſtitia gignitur & ſplenis uitia oriuntur, humoribus aduerſatur, accommodatiſſima eſt lienoſis. *Latices.*) Succos & aquam decoctionis illorum.

Pulegium, abrotonum, nitida cũ maſtiche coctum,
Ac thymbræ ſpeciẽ, quã cõmemorant cephaloten,

Præ

Prædixit ſpleni Deus Idæ poſſe mederi.
Dulcia Plautus ait grandi minus apta lieni.
Splen tumidus nocet, et riſum tamẽ addit ineptum.
Vt mihi ſardois uideatur proximus herbis,
Irrita quæ miſeris permiſcent gaudia fatis.
Dicitur exectus faciles auferre cachinnos,
Perpetuoq́ꝫ æuo frontem præſtare ſeueram.

Pulegium.) Puleium lienoſis accommodum eſſe, teſtis eſt Apuleius inquiens: Ad ſplenis dolorem, herbam pulei decoque ex aceto, & idem acetum calida permixtum potui dato. Nam, ut Dioſcorides tradit, potum cum poſca nigram per inferna trahit bilem. Et quia inflammationes & duricies diſcutit, eodem autore, cum ſale impoſitum etiam lienoſis confert. *Abrotonum.*) Abrotonum duum generum frutex eſt, Alterum enim fœmina quod arboreſcit, albicãtibus folijs, inciſuris minimis ſeriphij abſinthij modo circa ramulos diuiſis, floribus plenum: comantibus in ſummo fulgore auri ueluti corymbis quibuſdam. Naſcitur æſtate odoratum cum grauitate aliqua & in guſtu amarum. Alterum uero mas uocatur, ſarmentoſum abſinthij modo fruticoſum. Cæterum abrotonum humores per urinam deducendo lienoſis prodeſſe creditur, quemadmodum & apium & alia paulò ante dicta. *Nitida maſtiche.*) Dioſcorides, Naſcitur ex lentiſco reſina quæ ab arbore lentiſcina, à quibuſdam uero maſtiche appellatur: quæ plurima & probatiſſima naſcitur in Chio inſula. Bonitate in ea antecedit quæ pellucet & thyrrenæ ceræ candore ſuo ſimilis eſt, craſſa, friabilis, & odorata. Quæ contra uiridis, deterior. Adulteratur maſtiche admixtis pinea reſina aut thure. *Thymbræ ſpeciem cephaloten.*) Videtur hic autor duo plantarum genera ſimul miſcere, uidelicet, thymbram & thymum, quod quidem Dioſcorides Cephaloton, id eſt capitatum, à quibuſdã appellari

Puleium. *Abrotonum.* *Maſtiche.* *Thymbra cephalotes.*

Digitized by Google

tradit, non autem thymbram, quæ etiam cumila & ſatureia dicitur. Potuitq́ hoc facile fieri ex uirium notarũq́ earum ſimilitudine. Nam, ut Dioſcorides teſtatur, naſcitur thymbra thymo ſimilis, poteſtq́ thymo eadem, ſimiliter ſumpta. Suntq́ ambo pro condimento in ſanitatis uſu gratę ac utiles. Naſcunturq́ ambo locis aſperis & incultis. Valent item lienoſis tum intus aſſumpta tum extra impoſita. Intus quidem, quia humores craſſos per inferna ducunt & ciendæ urinæ uim habent: Extra uero, quia nouos corporis tumores ex aceto emplaſtri modo impoſita diſcutiunt, & concretos ſanguinis grumos diſijciũt.

Deus Idæ. *Deus Idæ.*) Aeſculapius, qui apud Pergamum ſub monte Ida numinis uice ac tanquam ſanitatis autor & deus habebatur ac colebatur.

Dulcia. *Dulcia.*) Tradit nunc à quibus generatim abſtinere debeant lienoſi, & talia ait eſſe dulcia: unde Celſus ait, Dulcia omnia lieni ſunt inimica, acida autem maxime coueniunt. Et Gale. Nouimus, inquit, dulcibus omnibus, tum iecur, tum lienem maxime intumeſcere. *Nocet.*) Officit. Quo pacto aũt noceat, ipſe mox ſubiungit, eſtq́ id quod riſum efficit intemperantem, & quem uocare poſſis ſardonium: quo qui afficiuntur, ad interitum uſq; ridere ſolent: ceu contigit Zeuſi pictori & Cryſippo, qui immoderato riſu obiere. *Riſum ineptum.*) Riſum petulantem; immodicum, inſanum & dementem: qui non minus indecorus eſt uiro graui quàm muliebri

Riſus ſedes. more eiulatus. Riſus autem ſedes in ſplene collocatur, ad cuius magnitudinem, riſus intemperantia ſequitur, & ad paruitatem eius atq; ablationem, riſus etiam minuitur &

Herba ſardoa. aufertur. *Addit.*) Efficit. *Sardois herbis.*) Hoc eſt, hijs qui herbam ſardoniam guſtati riſu intereũt. Dicta eſt autem Sardoa ſiue ſardonia herba, quia plurimum in Sardinia naſcitur. Eſtq́ ſecunda batrachij ſiue ranunculi ſpecies. Quæ, ut Dioſcorides tradit, in cibo potúue ſumpta, mentis alienationem & cum labiorum contractione eas conuulſiones facit ut riſus ſpeciem præbeat. A quo euentu

etiam

Digitized by Google

etiam Sardonius riſus miſerabili dicterio inter homines iactatur. Hanc multi apium riſus uocant: Apuleius uero Sceleratam. Porrò de riſu ſardonio plura Eraſmus Roterodamus in adagiorũ chiliadibus. *Dicitur exectus.*) Poſt enumerata magni lienis nocumenta & effectus, nũc eiuſdẽ exempti & ablati uitia tradit, quæ ſunt riſus ablatio & uitæ ſeueritas atq; triſtitia. Hinc Plin. Et per uulnus etiã, inquit, exempto uiuere animalia tradũt. Sunt qui putent adimi riſum ſimul homini, intemperantiamq; ioci conſtare lienis magnitudine. *Faciles cachinnos.*) Riſus leues & ineptos. *Perpetuo æuo.*) Vita uniuerſa. *Frontem ſeueram.*) Vultum & faciem tetricam, triſtitiæq; plenam. *Splen exectus.*

PRAECORDIIS SANANDIS.

CAPVT XXIII.

LANGVIDA ſi duro turgẽt præcordia morbo,
Miſcetur mulſæ farris ſextarius unus,
Necnon & lini tunſum ſiliquæq; legumen,
Hæc decocta ſimul nondumq; tepentia nectes.

PRAECORDIIS.) Quamuis nonnunquam ſuccingens mẽbrana quæ diaphragma dicitur, quia cordi prætẽditur, pręcordiorum nomine cenſeatur, ut Plinius teſtatur libro 11. Hic tamen à Sereno præcordia appellantur exta in homine. Et ſic etiam interpretatur Plinius libro 30. cap. 5. cum inquit, Præcordia uocamus uno nomine exta in homini. Gręci quoniã ſub chondro, id eſt cartilagine, ſint, hypochondria quaſi ſubcartilagia uocant. *Duro turgent morbo.*) Hoc eſt, tumore & abceſſu apoſtemateq; duro afficiuntur. *Mulſæ.*) Scilicet aquæ: quæ & melicraton & hydromeli dicitur. Quamuis hydromeli à melicrato nõ nunquam diſcrepet: non quidem ſubſtantia ipſa, ſed ætа *Præcordia. Exta. Hypochondria. Aqua mulſa. Hydromeli. Melicraton.*

Digitized by Google

tis ratione tantũ, uti colligitur ex Plinio & Dioſcoride. Et quia molliendi uim habet, ideo duris prçcordiorũ abſceſſibus perutilis eſt, illos emolliendo diſcutiẽdoq́;, prçſertim ſi cum alijs idoneis temperetur & imponatur. *Far.* *Faris.*) Far frumenti genus eſt, quod adoreum ueteres appellarunt. Valet et hoc uel per ſe, nedũ alijs mixtũ, ad prçcordiorũ duriciã emolliendã & diſcutiendã illitũ. *Sextarius* *Sextarius.*) Sextarius menſuræ genus eſt, & ſexta pars chus: diuiditurq́; in duas lances, cotuláſue, quas heminas uocamus. Lanx uero in duo acetabula, oxybapháue diuiditur. Acetabulum aũt in tres cyathos. Cyathus uero myſtra quatuor facit. Cochlearium uero myſtri dimidium eſt. Sextarius ergo in chochlearia ſex & nonaginta ſoluitur. Dictusq́; eſt ſextarius quod eũ ſexies capit cõgius, qui chus Latine dicitur: autor Aphricanus medicus. *Linum.* *Lini.*) Notum omnibus linum. Cuius ſemen omnes intus & foris inflammationes diſcutiendi & emolliendi uim habet, autore Dioſcoride. *Siliqua* *Siliquæ.*) Siliqua cõmuniter pro leguminum folliculo & theca qua claudũtur accipitur. Plinius, Siliquæ rotũdæ ciceri, cæterisq́; leguminum longæ & ad figurã ſeminis latæ, piſo cylindracec̨. Aliquando uero arboris ceratiæ fructus Siliqua dicitur, de qua habitum eſt ſupra capite 17. Nõnunquam uero proprium leguminis genus eſt quod Siliciam uocat Plinius, & fœnũ Græcum quoq; appellatur teſte Varrone & Columella. Et in hoc ſignificatu hic accipit Seren. Cuius ſiliquç farina, ut autor eſt Dioſcorides, molliendi diſijciendiq́; uires habet, & ad collectiones facit, quæ intus forisq́; colligũtur, cum decocta aqua mulſa ſubacta. *Legumen.* *Legumen.*) Semen, quod ſiliquis hoc eſt thecis & folliculis includitur. Sic dictum à legendo, quod terra uellitur, non ſubſecatur. *Nondum tepentia.*) Hoc eſt, calore ſuo nondum deſtituta nec algida, ſed adhuc calentia & feruida. *Nectes.*) Annectes & impones.

Aut quæ poma Cydon Creteis miſit ab oris

Cocta

Cocta lines, durum ut poſſis mollire tumorem.
Ocyma præterea bulbíue línuntur amari.
Proderit & lymphis corpus merſare marinis.
Quin etiam catulum lactentẽ apponere membris
Conuenít, omne malũ tranſcurrere fertur in illum,
Cui tamen extincto munus debetur humandi,
Humanos quia contactus mala tanta ſequuntur,
Et iunctus uitium ducit de coniuge coniunx.
Quod ſupereſt tritæ iunges ramenta carinæ,
Quodq́ decẽ ex rebus* conſit ſimul atq́ uocatur, *decatorthoma rite
Maſticis addentur cum puluere mollia farra,
Talibus auxilijs præcordia tuta reſiſtent.

Poma Cydon.) Deſcribit mala quæ uocamus cotonea, & Græci Cydonia ex Creta inſula aduecta: quorum plura ſunt genera, de quibus Dioſcorides, Plinius & cęteri. Cydon autem ampliſſima illuſtriſſimaq́ Cretæ inſulę ciuitas eſt, de qua plura Strabo libro 10. à qua ciuitate & mala Cydonia nomẽ adepta ſunt. *Creteis ab oris.*) A regione et inſula Creta, centum urbibus clara fama: de cuius ſitu & claritate plura Strabo libro 10. & Plinius libro 4. *Ocima.*) Ocimum, quod & baſilicon dicitur, uim habet maturantem & diſcutientem: quare & contra præcordiorum duriciam mammis illinitur, ut Plinius tradit libro 20. cap. 12. *Bulbi amari.*) Maxime qui edendo ſunt & ſaporis inter hos amarioris. Et hunc effectũ eorum Plinius etiam teſtatur lib. 20. ca. 9. hijs uerbis: In uino cocti, illiti uentri, duriciã præcordiorum emolliunt. Quamuis etiam alijs qui edendo nõ ſunt, & medicamini tantũ naſcuntur, ad hunc affectum uti quis poſſet, inter quos nobiliſſima eſt etiã Scylla. *Lymphis corp. merſ. mar.*) Maris enim aqua per ſeſe diſcutiendis tumoribus efficax eſt. Vnde, ut Plinius etiam libro 31. ca. 8. teſtatum reliquit, Præcordia maris piſcinæ corrigunt. *Catulum lactentem.*) Idẽ tradit Plinius hijs uer-

Mala Cydonia. *Cydon.* *Creta.* *Ocymum.* *Bulbi amari.* *Aqua marina.* *Catulus lactens*

bis: Præcordia uocamus uno nomine exta in homine, quorum in dolore cuiuſcunq; partis ſi catulus lactens ad moueatur, adprimaturq; ijs partibus, tranſire in eũ morbus dicitur. Idq; exẽterato, perfuſoq; uino deprehendi uitiato uiſcere illo quod doluerit hominis et obrui, alijs religio eſt. *Cui extincto &c.*) Eſt enim morbus letalis & contagioſus, qui quem corripit, ni ſtatim ſuccurratur, actutum interimit. *Humanos quia.*) Reddit nunc cauſam propter quàm humari iuſſit catulum mortuum. Et eſt hæc, quia morbus quo infectus obijt, eſt cõtagioſus, quem unus ab alio facile contrahit et per contagionem inficitur. Si enim Catulus per contactum inficitur, quanto magis homo infici poteſt, qui cutis & ſubſtantiæ eſt tenerioris. *Quod ſuperest.*) Ponit nunc ultimum medicamentũ quod cõſtat ex pice nauali, maſtiche, farre, & medicamento ex decem rebus, ut ait, compoſito. *Ramenta carinæ.*) Intelligit picem naualem quam zopiſſam uocant, de qua ſupra etiam habitum eſt, & quæ additur in malagmata ad diſcutiendas collectiones, autore Plinio libro 24. cap. 7. qui & optimã eſſe ait quę fit à tyrocinio nauiũ. Porrò ramentũ à rado dicitur, tenuis cuiuſq; rei particula, quaſi raſura. Carina uero infima pars eſt nauis, & pro tota naue aliquando accipitur. *Quodq; decem.*) Videtur intelligere cõfectionem illam theriacæ & compoſitionẽ medicaminis Antiochi, quam refert Plinius naturalis hiſtoriæ libr. 20. circa finem hijs uerbis: Sed ante diſceſſum ab hortẽſibus unam compoſitionem ex ijs clariſſimam ſubtexemus aduerſus uenenata animalia, inciſam lapide uerſibus in limine ædis Aeſculapij. Serpilli duum denariorum pondus. Opopanacis & milij tantundem ſingulorum. Trifolij pondus denarij. Anethi & fœniculi ſeminis, & aniſi & mei, & apij denariorum ſenum ex ſingulis generibus: eruij farinæ duodecim. Hæc tuſa cribrataq; uino quantũ poſſit excellenti digeruntur in paſtillos, uictoriati pondere. Et hijs ſinguli dantur ex uini mixti cyathis ternis.

Ramẽta carinæ
Zopiſſa.
Pix naualis.
Ramentum.
Carina.
Medicamentũ x. rerum.

Hac

Hac theriaca magnus rex Antiochus aduerſus omnia uenena uſus traditur. Hactenus Plinius. Verum loco horum uerborum, Conſit ſimul atq; aliqui codices ſic ſcriptum habent, decatorthoma rite. Vbi per decatorthoma intelligendum eſt medicamentum ex decem rebus recte confectum, à δέκα quod eſt decem, & ὀρθὸς, id eſt rectus.

LVMBIS ET RENIBVS SANANDIS.

CAPVT XXIIII.

CVM ſæuit penitus hærens iniuria lumbis,
Igne lapis candens datur exultantibus undis,
Hoc poteris potu triſtem ſuperare dolorem.
Aut pice cum dura, mel, nitrum, ſulphur, acetum,
Succida lana rapit contacta calentibus ijſdem,
Proderit hanc ægris crebro perducere membris.

LVMBIS.) Lumbi dicuntur pars illa ab cinctura uſq; ad nates, ubi & renes ſituati ſunt: ſic dicti, ut quidam uolunt, à lubidine, hoc eſt, libidine: antiquitus enim & lubido dicebatur et libido, ſicut lubet & libet. Porrò lumborum uitium & debilitas lumbago appellatur: quamuis etiam renum dolor, qui nephritis dicitur, ad lũbos referatur, & de utroq; mixtim præſenti capite agit Serenus, potiſſimum tamen de eo qui affectis renibus accidit. *Renibus.*) Dolori renum affectorum: qui duo ſunt in animali, &, ut Celſus ait, diuerſi, qui lumbis ſub imis coxis inherent à parte earum reſimi, ab altera rotũdi, qui & uenoſi ſunt, & uentriculos habent, & tunicis ſupercõteguntur. Quorum munus & officium eſt ut, concocto in iecore & ab humore aquoſo ſuperfluo ſequeſtrato & in corpus penetraturo

Lumbi. *Lumbago.* *Nephritis.* *Renes.*

Digitized by Google

ſanguine, eius ſeroſum, ne corruptioni locum præbeat, ab iocinore adtrahant. Suntq́ue, ut uolunt, dicti renes ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, hoc eſt à defluxu humoris obſcœni, id eſt ſedimentorum urinę. *Penitus hærens.*) Omnino & multũ infixus, unde et longo tempore affligit. Nam, ut Celſus ait, Renes ubi affecti ſunt, diu male habẽt. *Iniuria.*) Malum & morbus. *Candens.*) Ignitus. Quamuis enim candens proprie candidum dicitur, quia tamen ea quæ igneſcunt, candidiora fiunt, ideo aliquãdo pro ignito accipitur. Sic etiam ferrum candens & carbo candẽs dicitur. *Datur.*) Immittitur & extinguitur. *Exultantibus undis.*) Aquæ bullienti. Cum enim ebullit aqua, effertur & exilit quaſi ſaltare uideatur. *Aut pice cum dura.*) Docet nũc conficere malagma quod extra lumbis inijciendũ eſt, & frigido dolori conuenit. Eſtq́ue medicamenti huius uis & natura calefacere, diſcutere & extrahere, quibus hic opus eſt: unde Celſus ait; At ſuper quoq; recte quędam malagmata inijciantur, maximeq́ue ea quę humori extrahendo ſunt. Per picem uero duram, intelligit Serenus picem ſiccam. Duplex enim eſt picis genus, liquidum & ſiccũ ſiue ſpiſſum. Fit autem pix ſicca, decocta liquida, & à multis palimpiſſa uocatur, quaſi iterum cocta pix. Cui uis eſt caleſaciens, molliens et diſcutiẽs. Mel autem aperit & humores in ſummum prouitat. Nitrum uero uires ex alto in ſummũ etiam euocandi habet. Sulphur calfacit & diſcutit. Acetum autem reliquis ad interiora penetrandi uim addit: & quamuis frigidum ſit, habet tamẽ admixtam ſibi aliquam caliditatem, autore Galeno therapeuticæ libro 10. *Succida lana.*) Lana ſuccida quid & qualis & unde ſic dicta ſit, docet nos Varro rei ruſticæ libro 2. hijs uerbis: Tonſuræ tempus inter æquinoctium uernum & ſolſtitium: cum ſudare inceperint oues, à quo ſudore recens lana tonſa ſuccida eſt appellata. Quæ, ut Dioſcor. tradit, probatiſſima eſt, mollis & ex collo femoribusq́ue pecoris detõſa: præbetq́ue duplicem utilitatem, Vnam, quod natura ſua & ſordium ſuarum

Candens. *Aqua lapideata.* *Pix dura.* *Palimpiſſa.* *Mel.* *Nitrum.* *Sulphur.* *Acetum.* *Lana ſuccida.*

pin-

pinguedine, quæ œſypus eſt, egregie mollit & ad omniũ partium dolores facit impoſita. Alteram, quod res liquidas cito dilabentes ſuſcipit & combibit, ut diutius adhæreant.

Aut caput aſparagi cum uino ſume uetuſto:
Seu mauis appone: modus conducit uterqꝫ.
Aut adipe mixtum lumbis inducito ſulphur.
Sæpe chelidoniam cum ſucco Palladis addes,
Farraqꝫ quæ tremulis proſunt ſudantia flammis.
Fertur amygdaleæ ſuccus nucis eſſe bibendus:
Pinſitur hæc tepidisqꝫ abſorbitur addita lymphis.
Aut tres ex uino cochleas ferueſcere coges
Cumqꝫ ſuis domibus franges, piperis quoqꝫ grana
Ter quinqꝫ adijcies, potuqꝫ iuuaberis illo.

Caput aſparagi.) Radicem aſparagi caput uocat, eo quod ex ea tãquam capite & fonte initioqꝫ frutici uniuerſo uis ſua influit. Hæc decocta cum uino & bibita lumborũ ac renum dolores ſedat: quod & Apuleius teſtatur inquiens, Ad renum dolorem: Herbę aſparagi radix trita cum uino & potata proficit. Nec modo hauſta, ſed & extra lumbis impoſita eiuſdẽ uirtutis habetur: cuius rei teſtes ſunt etiã tum Plinius tum Dioſcorides. Id autem agit uirtutẽ qua urinam cit et per eam renes purgat. *Adipe ſulphur.*) Ponit idem Plinius libro 35. cap. 15. hijs uerbis: Rhenibus quoqꝫ et lumbis in dolore cum adipe mire prodeſt impoſitũ ſulphur. *Succo Palladis.*) Succo oliuę, hoc eſt oleo oliuarum, cuius inuentrix Pallas perhibetur, quæ & diſciplinarum dea eſt habita, unde & oliua illi conſecrata fuit tum propter olei inuentionem, tum quia lucubrationibus & lucernarum oleo diſciplinę perdiſcuntur. Quod & Marcianus Capella in hymno teſtatur cum ait, Hinc nam uerni comę frondent tibi munera oliuæ Ars & cura uigil per te quo diſcat oliuo. Item de oliua Mineruæ ſacrã Ouidius

Aſparagus.

Succus Palladis.

Oleum oliuarum.

Pallas.

etiam libro metamorphoſeon ſexto. Columella in hortulo palladiam baccam uocat dicens, Rutaq́; palladię baccę uictura ſaporem. *Tremulis.*) Propter radios ignis ſcintillantes & motu trementes. *Amygdalae nucis.*) Preſertim amaræ, Vnde Plinius libro 23. cap. 8. Amygdalæ amaræ ſanant renum dolores ex aqua potæ. Et hoc maxime obſtructionem renum aperiendo, autore Auicenna, & urinam mouendo. Opus enim eſt, autore Celſo, quæ maxime inde urinam mouere conſueuerũt. Et inter nephretica medicamenta eandem amygdalam ſed alio utpote nucis Græcæ nomine, connumerat. *Pinſitur.*) Contunditur. Docet autem modum extrahendi ſuccum. Hunc noſtro æuo propter coloris candorẽ & albedinem, lac amygdalarum uocamus. *Tres ex uino cochleas.*) Hoc idem medicamentum comprobat Plinius libro 30. cap. 3. dum inſit: Cochleæ tres contritæ cum teſtis ſuis atq; in uino decoctæ cum piperis granis 15. lumborum dolori bibuntur. *Ferueſcere coges.*) Decoques. *Domibus.*) Teſtis, quibus pro domo utuntur, Vnde & domiportam uocauit cochleam Cicero, more Græcorum qui φερέοικον ipſam appellant. *Piperis.*) Hoc libro 4. cap. 10. Celſus etiam in renum morbis modo cibo modo potioni adijcere iubet.

Amygdala amara. *Lac amygdalarum.* *Cochleæ.* *Cochlea domiporta.* *Piper.*

Furfur item parca fuerit cum feruidus unda,
Poſt oleo madidus ſuccis immittitur aptis,
Quæ uix paſſuris urentes addito membris.
Prodeſt ceruinæ uehemens natura medullæ.
Nec nocuit eiceris cocti potaſſe liquorem.
Aut mixtam teneris maluam contundito porris,
Contritumq́; ſimul, cum maſtiche, cõfer anethum,
Quodq́; decem rebus cõponi ex nomine clarũ eſt,
His continge locũ, Deus hæc mihi certa probauit.

Furfur.

Furfur.) Malagma ex furfure, aqua & oleo non modo renum, ut hic docet autor, ſed omnium etiam dolorum mitigatorium eſt impoſitũ. *Parca.*) Modica. *Feruidus.*) Coctus

ctus. *Ceruinæ medullæ.*) Inter medullas probatiſſima eſt ceruina, autore Dioſcoride: molliunt autem omnes, rarefaciunt & calfaciunt. *Vehemens natura.*) Virtus fortis et efficax. *Nec nocuit.*) Imò prodeſt & iuuat: modo renum & ueſicæ ulcerationem non patiatur: tunc enim læderet potius quàm prodeſſet, autore Dioſcoride. *Ciceris liquorem.*) Hoc eſt, ius ciceris: aperit enim renum obſtructiones, et eos per urinam purgat. *Aut mixtam teneris.*) Hoc ultimum eſt lumborum & renum affectorum medicamentum ex uarijs rebus compoſitum: quod autor diuino munere probatum teſtatur. Cuius uires ex ſimplicium quæ compoſitionem eius ingrediuntur, natura haberi poteſt. Malua etenim mollit & lenit. Porrum urinam cit: quod & maſtiche facit cum diſcuſſione. Anetum mollit, lenit & urinam mouet, quod & alterum ex decem rebus medicamentum facit, de quo dictum eſt capite præcedenti. *Continge.*) Inunge & impone. *Deus.*) Aeſculapius.

Medulla ceruina.

Ciceris liquor.

Malua.

Porrum.

Maſtiche.

Anetum.

Medicamētum decem rerum.

VENTRIS DOLORI MITIGANDO.

CAPVT XXV.

SI dolor inſanus tota deſæuit in aluo,
Heminis tribus in lympha ualidam coque rutam,
Aut apiun, donec pars duplex deſit aquarum,
Potus erit medicus non detrectante palato.

VENTRIS.) Venter multifariam accipitur. Primo pro eo quod à pectore ad pubem apparet, id eſt, quod inter abdominis membranam interiorem et cutem exteriorem interiacet: hoc eſt, pro abdomine ſeu ſumine, quod Græce epigaſtrium dicitur: & ſic accipitur cū dicimus uentris muſculos eſſe octo, de quibus Galenus libro de locis affectis quinto: ſic

Venter & eius acceptiones.

Digitized by Google

etiã accipit Cel.lib.4.ca.16.cũ ait, Sub hoc uẽter indureſcit, dolorq́ eius eſt. Secundo accipitur uenter pro ijs quæ infra abdominis membranã interiorẽ continentur, hoc eſt, pro uentriculo, inteſtinis & cauitate infra abdomẽ in profundo exiſtẽte, ut apud Hippocratem prognoſticorũ lib. 2. cum ait, Si talis excernitur, inferior uenter bene ualet. Vbi dictionem INFERIOR ſolius thoracis cauſa adiecit, qui aliquando ſuperior uenter ab eodẽ appellatur, quod & Galenus in huius loci expoſitione teſtatur inquiẽs, At uero bene ualere uentrẽ dixit inferiorem, conferens eum cum thorace ut inteligamus uẽtriculum ipſum, & item ieiunũ ſimul cum inteſtino omni, per uentrem inferiorem. Tertio per uẽtrem intelligimus partes iam dictas, utraſq; & interiores & exteriores ſimul. Et ſic accipit etiam Hippocrates aphoriſmorum libro 6. cum ait, Dolores uentris ſublimes, leuiores: qui uero non ſublimes, fortiores. Pro cuius clariore notitia Galeni hunc locum exponentis uerba ſubijciam. Inquit autem, Sublimes nunc audiendi ſunt, nõ ſecundum longitudinem corporis, ſed profunditatem. Interſtinguuntur aũt hij in locis ad uentrem attinẽtibus membrana interiore abdominis: adeò quod quicunq; ſupra hoc fiunt, ſublimes uocantur: qui uero infra, hoc eſt, in ipſis inteſtinis, atq; uentriculo, & in profundo, non ſublimes dicuntur. Et in hijs duabus ſignificationibus accipit etiam uentrem hic Serenus. Quarto accipitur uenter pro ut comprehendit uentrem inferiorem & ſuperiorem, & ſic accipit Hippocrates in libro de ulceribus cum ait, Purgatio per aluum pleriſq; ulcerum prodeſt: præterea uulneribus quæ in capite ſunt accepta, item quæ in uentre & articulis. Sed ne quis de ſignificatu hoc dubitet, teſtatur id Galenus lib. therapeutices quarto hijs uerbis: Ventrem autem hoc loco non ſolum inferiorem intelligendum eſſe, ſed etiam ſuperiorem, patere cuiuis arbitror. Diuiſo nanq; quod inter collum & crura eſt trunco, in duas capacites maximas, prior ſub thorace, ſecunda

cunda

tunda ſub membrana quę abdomini ſubtenditur, peritoneon Græci uocant, continetur. Quinto accipitur uenter pro eo qui cibi receptaculum eſt, ut apud Pliniũ cum ait præcordijs ſubeſſe uentrem in quo conficiuntur cibi, & hinc in aluum delabũtur. Sexto pro tota cauitate quæ eſt infra thoracem. Sic Hippocrates aphoriſmorum libr. 7. accipit cum ait, Quibus hepar aqua plenum in omentum eruperit, his uenter aqua repletur & moriuntur. Secundum quod ſignificatum, uentroſi nominantur. Septimo uenter pro omni cauitate accipitur, ceu apud Hippocratem aphoriſmorum libro 6. Si in uentrem ſanguis præter naturam effunditur, neceſſe eſt ſuppurari. Et ultimo uenter accipitur pro utero, quemadmodum et aluus. Vnde mulieres dicuntur geſtare uentrem, id eſt, uterum. *Dolor inſanus.*) Magnus, acutus, & quaſi ad inſaniam ducens prę uehementi afflictione. *Deſæuit.*) Furit, & magno cruciatu torquet & infeſtat. *Aluo tota.*) Vniuerſo uentre. Alui nomine Plinius lib. 11. portionem illam intelligit in quam medio adnexam umbilico cibi iam in uentre confecti delabuntur. Serenus alui & uentris nomine idem intelligit. Dicitur item & qua ſordes effluunt & eluuntur aluus. *Heminis.*) Hemina duplex eſt. Vna ponderis, quæ & libra dicitur, uncijs conſtans duodecim, pręſertim Italica. Altera eſt hemina menſurarum frugum & liquidorum, quæ & Cotyla dicitur, Sextarij dimidium. Continet aũt acetabula bina, cyathos uero ſex. *Validam rutam.*) Rutam efficacem, qualis maxime eſt ſiccata, & id quidem modice. Vt enim ſi pluſculum ſiccetur, acris amaraq; redditur, & ſupra quàm par eſt calida: ſic ſi prorſus non ſiccetur, excrementitium quędam humorem retinet, nondum ex toto concoctum, cuius uitio flatum diſcutere minus poteſt: autor Galenus de ſanitate tuenda libr 4. Plin. libro 20. capite 13. Ruta, inquit, cruditates diſcutit, mox inflationes, dolores ſtomachi ueteres. *Apium.*) Vt quod inflationes diſcutiat. Eſt autem apium herba quæ nunc uulgo petroſilinum uocatur: quod uel ex Plin. colligitur,

Aluus. Hemina. Ruta. Apium.

qui ait, apium gratum eſſe iuribus. *Pars duplex.*) Scilicet, reſpectu eius quod remanet: ita ut tertia pars aquę ſolum remaneat, & duæ per decoctionē abſumantur. Erit enim ſic uirtute magis efficax. *Medicum.*) Medicinalis & ſalubris. *Non detrectante.*) Non abhorrente, nec faſtidiente palato: in quo etiam ſaporum intellectus quidam eſt, autore Plinio.

Præterea niuei ſterilis teſta uritur oui,
Quæ poſtquam in tetram fuerit conuerſa farinam
Ex calidis potatur aquis & pota medetur.
Nec non iungenda eſt utero noua uirga myricæ,
Illæſa hæc ferro terraq; intacta geratur.
Aut medio uentris prodeſt aſpergere terram,
Quam ſignauerunt ueſtigia preſſa rotarum.
Proderit & puluis facili ſub cardine raptus.
Quin etiam ex lymphis tritum potare cuminum
Cōueniet, quod iam nobis documenta probarunt.
Mēta quoq; hoc pacto medicos dabit hauſta ſapores

Teſta oui. *Sterilis teſta oui.*) Hoc eſt, putamen oui inane & uacuum, & maxime à quo pulli exierūt, & ſine membrana interiore. *Tetram farinam.*) Id eſt, pollinem & puluerem molliſſimum nigrum. Per uſtionem nanq; candidus color in nigrum mutatur. **Vterus.** *Iungenda utero.*) Id eſt, uentri imponenda. Vterum enim pro uentre accipit. **Myrica.** *Noua uirga myricæ.*) Recens decerptum uirgultum myricæ, quæ & tamarix dicitur: de qua dictum eſt ſupra. Porrò medicinæ huius Plinius quoq; meminit libro 24. capite 9. his uerbis: Grauis autem autor in medicina uirgam ex eadem fractam, ut neq; terram neq; ferrum attingeret, ſedare uentris dolores aſſeuerauit impoſitam, ita ut tunica cinctuq; corpori apprimeretur. *Geratur.*) Ventri circūcincta portetur. *Medio uentris.*) Circa umbilicum. *Terram quam ſignauerunt, &c.*) **Terra orbitæ.** Hoc eſt, terram ex rotarum orbita deſumptam, quæ exic-

cando

cando & diſcutiendo eſt. *Puluis ſub cardine.*) Hoc eſt, ſcobes & puluis uel terra quę circa portas & ianuas à calceis cadens colligitur. *Cuminum.*) Inflationes enim diſcutit & pituitas, autore Plinio lib. 20. cap. 14. *Mentha.*) Dioſcorides, In uniuerſum uentri accommodata eſt mentha. *Medicos ſapores.*) Liquores & potus ſalubres.

Terra ianuarũ *Cuminum.* *Mentha.*

Cœliacos autem recreabis pane ſalubri,
Quem madido farre efficies ac mollibus ouis,
Quorum teſta prius ſparſo euaneſcet aceto.
Refert & teretes bulbos mollire terendo,
Cumq; his lenei durum potare fluentum.

Cœliacos.) Κοιλία Græcis uenter eſt, hinc cœliaci qui morbum patiuntur quem Gręci cœliacum etiam uocant, uentriculo & inteſtinis ſimul affectis eueniens, teſte Galeno, qui de locis affectis libro 6. ſic ait, Sunt alia quoq; accidentia, quæ quidem haud abſurde & inteſtinis & uentriculo ſimul affectis euenire creduntur, ut quas lyenterias & cœliacas nominant, cum uidelicet materię nequaquam ſunt mordaces. Nam ut mordaces, ob mordendi uim, omnia inteſtina ad excretionem excitant: ita non mordaces, inteſtinorum imbecillitatem ſequi conſueuerunt, quia retinere contenta, ne exiguo quidem tempore poſſunt. Siquidem illico excernunt ea, perinde ac ſi graue aliquod onus deponerent. *Recreabis.*) Refocillabis & confortabis. *Pane ſalubri.*) Idem medicamentum & panem conficere & cœliacis prodeſſe docet etiam Plinius lib. 29. cap. 3. Hijs uerbis: Ouorum maceratorum in aceto molliri diximus putamen. Talibus cum farina in pane ſubactis, cœliaci recreantur. *Madido farre.*) Farina tritici aqua madefacta ut ſubigi poſſit. Panis uero tritici, teſte Dioſcoride, fluentem aluum ſiſtit: quemadmodum & acetum, quod etiam, eodem autore, adſtringit & cibarijs concoctum alui fluctionibus utile eſt. *Refert.*) Commodum, utile et ſalubre eſt. *Bulbos.*) Qui ſcilicet edendo ſunt: tales enim,

Κοιλία. *Cœliacus.* *Panis cœliacorum.* *Panis tritici.* *Acetum.* *Bulbi.*

autore Dioſcoride, ſtomacho in cibo utiles ſunt, & dolores eius ſedant, concoctionesq́ adiuuant. *Fluentum durum Lenei.*) Id eſt laticem & liquorẽ uini, hoc eſt uinum ipſum auſterum ſiue acerbũ. Vtrunq; enim utile ſtomacho reſoluto, uires firmans, & in aluum, inteſtinaq́ deſtillationes compeſcẽs, ut autor eſt Dioſcorides. Lenon, id eſt ληνὸρ, & hypolenion, id eſt ὑπολήνιορ Græcis lacuna dicitur & torcular atq; uas in quod uuarum liquor & uinum excipitur. Vnde Bacchus poëtis Leneus dicitur, & tranſumptiue pro uino ipſo accipitur. Verg. Geor. libr. 3. Profuit inſerto latices infundere cornu Leneos.

Vinum auſterum, acerbum.

Ληνὸρ.

ὑπολήνιορ.

Leneus Bacchus.

HYDROPISI CVRANDAE.

CAPVT XXVI.

CORRVPTI iecoris uitio, uel ſplenis acerbus
Creſcit hydrops, aut cum ſiccatæ febre medullæ,
Atq; auidæ fauces gelidum traxere liquorem:
Tum lympha interius uitio gliſcente tumeſcit,
Secernens miſeram proprio de uiſcere pellem.

Hydropiſis.

HYDROPISI.) Hydrops ſiue hydropiſis Græce, Latine aqua intercutẽ dicitur. Cuius tres ſunt ſpecies. Vna quæ ab utris ſimilitudine aſcites uocatur, in qua plus humoris continetur, ſpiritus autem minus. Altera tympanites, eo quod ſummus uenter percuſſus ſonitum edit qualem tympana: & in hac plus ſpiritus eſt, humoris uero minus. Et hęc ab Hippocrate ſicca nominatur hydropiſis, teſte Galeno. Hoc enim genus non humidum eſt ſicut aſcites, in quo materia collecta non eſt flatuoſus aër, ſed humor aquoſus. Videtur autem à maiori frigiditate generari aquoſus hydrops quem aſciten uocant, quoniam ueluti in utre quodam

Aſcites.

Tympanites.

Hydropiſis ſicca.

Aphor. lib. 4.

Digitized by Google

quodam in membrana abdominis interiore humor continetur:à minore autem tympanias. Neq; enim humida ſubſtantia in flatuoſum aërem ſine calore aliquo poteſt tranſmutari. Et in hijs duobus generibus cibus in aquam conuertitur, & in locum iam dictum diffunditur: nec in alio differunt quàm in ſpiritus & aquæ maiore aut minore quantitate. Tertia ſpecies eſt quæ hypoſarcidios, hypoſarca & anaſarca dicitur, quæ ſolidis partibus in aquæ naturam reſolutis per totum fit corpus. Et hanc quidam leucophlegmatian etiam, hoc eſt, albam pituitam uocāt: quaſi uidelicet, uti Galenus ſcribit, ſit etiā pituita liuida, uel tanquam ſui quidem ratione ſit ſemper alba, ſed propter mixtionem quorundam aliorum humorum uerum mutet colorem. Quamuis etiam ſimpliciter abſq; diſtinctione albi poteſt eſſe facta adiectio. Cæterum Hippocrates libro de uictu acutorum 4. duo tantum aquæ intercutem genera facit, Vnum nunc dictum hypoſarcidion, quod etiam incurabile tradit, Alterum quod ex flatibus conſtat, quod multa, eaq; bona fortuna indiget. Et ſub hoc duo priora genera, aſciten & tympanian, quia eiuſdem naturæ ſint, comprehendit: non enim differunt, niſi (ut iam dictum eſt) ſpiritus & aquæ maioris minorisúe ratione. Porrò omnium, uti Celſus lib. 3. cap. 21. ait, communis eſt humoris nimia abundātia. Eſtq; cuiuſuis aquę intercutem communis genitura, autore Galeno, ubi ſanguificationis officium intercidat. Demum omnis hydropiſis initium traditur eſſe malus corporis habitus, quem Græci καχεξίαν uocant. Cauſæ uero ſunt uariæ, quarum & ſi non omnes, potiores tamen & magis communes, frequentiusq; contingentes autor ponit in textu. *Corruptiię iecoris uitio.*) Inter hydropiſeos cauſas præcipua eſt iocinoris uitium, ſiue per ſeſe & ſuapte ui, ſiue per aliarum partium conſenſum afficiatur iecur: niſi enim hoc alijs conſenſerit, aliorum nullū hydropiſim efficere poterit. Nam cuiuſuis hydropiſeos communis genitura eſt, ubi ſangui

Hypoſarcidios. *Hypoſarca.* *Anaſarca.* *Leucophlegmatia.* Aphor. lib. 7. *Hydropis communis genitura.* Prog. lib. 2. *Kachexia.* *Hydropiſis cauſæ.* 1. *Iecur.*

ficationis officium intercidit & ſanguinis generatio fruſtratur: quod iecoris uitio accidit, natiuo eius calore utcũq; extincto. *Splenis.*) Altera hydropiſis cauſa eſt lien, ſed conſentiente iocinore: niſi enim ad hoc tranſmittatur malũ, hydropiſis ſubſequi poteſt minime. Vnde per longos morbos indurato ſeu obſtructo, aut ex tumore uel aliter refrigerato ſplene, ad conſenſum agit iecur, per q́; tale medium uniuerſo corpori aquam intercutẽ & hydropiſim concinnat. *Acerbus.*) Moleſtus & dirus. Horatius in Odis: Creſcit indulgens ſibi dirus hydrops, Nec ſitim pellit, niſi cauſa morbi Fugerit uenis, & aquoſus albo Corpore languor. *Creſcit.*) Generatur. *Siccatae febre medullae.*) Febrem hydropiſis cauſam eſſe bifariam intelligere poſſumus. Primo cum febrilis calor corporis humiditates conſumit: quod maxime in longis & diuturnis accidit febribus, potiſſimum q́; in quartana, cum iecur, membra & uniuerſum corpus extraneo calore excaleſcit & deſiccatur, natiuus q́; calor extinguitur & reſoluitur. Vnde iecur natiuo calore deſtitutũ et refrigeratum, extraneo uero acceſum et ſiccatũ areſcens, uis eius cõcoctrix afficitur, ſuo q́; munere deſtituitur, quare cibus in ſanguinẽ tranſmutari nequit, ſed aquoſus efficitur humor, ſanguis q́; pituitoſus, qui et aquam intercutem hydropiſim q́; concinnat. Secundo hydropiſeos cauſa eſt febris, cum iecur in febribus calida & ſicca intemperatura tam grauiter afficitur, ut conſumpto corporis humido & areſcẽtibus membris, ſitim inducat non minimam, quam infirmus ſufferre non ualens, & refrigerium refocillationem q́; quęrens ad frigidæ aquæ potũ recurrit, qua intempeſtiue pota & hepate affatim refrigerato, ſtatim aqua inter cutem inducitur. Et ſic febris mediante frigidæ aquę potu, hydropiſis cauſa dici poterit. *Medullae.*) Medulla pingue id eſt quod in oſſium medio reconditur: hic autem pro omni corporis ſucculentia ſumitur indifferenter. *Auidae.*) Siticuloſæ propter humorũ deſiccationẽ & frigidi humidi q́; deſide-

2. Splen.

Sine iecoris uitio hydropiſis nunquam fiet.

3. Febris, quo modo hydropiſis cauſa.

Medulla.

Digitized by Google

deſiderium & appetitum. Sitis enim frigidi & humidi appetitus dicitur. *Fauces.*) Fauces enim ex membris ſunt quæ per colligantiam ſiti afficiuntur. *Gelidum liquorem.*) Aquam frigidam & eius potum. Ex intempeſtiua etenim aquæ frigidę potatione iecur affatim refrigeratum, ſtatim aquam intercutem concinnat, autore Galeno de locis affectis libro 5. cap. 6. & alibi. Et hæc eſt quarta hydropiſis cauſa à Sereno propoſita. Sunt & aliæ, quas tamen ceu minus occurrentes, ipſe obmittit, & ad curationem progreditur. *Tum.*) Poſt cauſas iam relatas. *Lympha.*) Humor aquoſus. *Interius.*) In uentre & membris ſubcutaneis. *Gliſcente.*) Creſcente & pingueſcente, incrementumq́ꝫ accipiente. Gliſcere enim creſcere eſt, & aliquando idem quod pingueſcere. Columella libr. 8. cap. 7. Gallina quæ prima luna ſaginari cœpta eſt, uigeſima pergliſcit. *Tumeſcit.*) Tumefit & in tumorem attollitur. *Secernens.*) Diuidens, diuellens & ſeparans. *Miſeram pellem.*) Cutem infelicem & inualidam, infirmamq́ꝫ. *Viſcere.*) Ventre et carne cui adnectitur cutis ipſa.

Sitis. *Fauces quomodo ſiti afficiantur.* 4. *Aqua frigida hydropis cauſa.* *Gliſcere.*

Conueniet teneræ radix decocta ſabuci
In geminis calidi cyathis potanda lyæi.
Fraxineum ſemen cum Bacchi rore bibendum eſt.
Necnon appoſito curantur dropace membra.

Conueniet.) Vtilis erit & cōmoda. Enumeratis cauſis quibuſdam, ponit nunc autor morbi curam per medicamenta, tū quæ intus aſſumuntur & hydragoga dicuntur, hoc eſt, quæ aquoſitates purgant & aquam intercutem proliciunt atq́ꝫ educunt, tū per cataplaſmata & alia quę extra adhibentur & aquoſitates ſiccant & diſcutiunt. *Radix ſabuci.*) Idem hoc medicamētum ponit Plinius lib. 24. his uerbis: Radicis ſabuci in uino decocti duo cyathi poti, hydropicos exinaniunt. Dioſcor. potus quantitate omiſſa, eundem ſabuci effectū teſtatur cum ait: Radix in uino decocta, hydropiſi auxiliatur. Aquas eni ex corpore pellit.

Hydragoga medicamenta. *Radix ſabuci.*

Digitized by Google

Semen fraxini. *Fraxineum ſemen.*) Plinius, Semen folijs eius ineſt, quæ aquam, quæ ſubit cutem, extrahunt. *Bacchi rore.*) Id eſt, uino. *Appoſito dropace.*) Exterius impoſito & illito unguẽto illo. Eſt aũt Δρώπαξ, hoc eſt dropax, unguenti genus & medicamentũ ruptorium deſiccatoriumq́, quale ſinapiſmus. Oportet enim, autore Celſo, ubi inflatio & ex ea dolor creber eſt, fomẽtis ſiccis calidisq́ uti, & crebriꝰ in uentrẽ imponere ſinapi, donec cutẽ erodat, & ſeruare ulcera diutius. Vtiliter etiã ſcylla cocta delinit cutis, ſi ualens eſt qui id accipit. Hęc ille. *Membra.*) Tumentia et hydropica.

Dropax.

Aut calido filicis radicem mollis Iaccho,
Vnguine quo frangis uires languoris aquoſi.
Nec non in tepidis conuoluere corpus harenis.
Appoſitu lenes nepetæ, guſtuq́ iuuabunt.
Sæpeq́ ſcyllino pelluntur noxia Baccho.

Calido Iaccho.) Per calidum intelligit, quod coqui debeat ut molleſcat, ſimiliter quod calidum actu imponi debet. Per Iacchum uero Bacchum & uinum. Dictus eſt autem Iacchus à uerbo ἰαχῶ quod eſt clamo et uocifero, quoniã Baccho ſacrificantes clamare ac uociferare ſoleant. Et ſicut per Bacchum ita etiam per Iacchum uinum intelligitur. *Filicis radicem.*) Dioſcorides libro 4. Filix, inquit, folia ſunt ſine caule, ſine flore, ſine ſemine, ex uno pediculo cubitali magnitudine: inciſuris diuiſa, & alarum auium modo explicita, in quibus odoris grauitas aliqua eſt. Radicem habet filix in ſumma terra nigram oblongam: ex qua plures ueluti adnatæ progrediuntur aliæ quadantenus in guſtu adſtringentes. Naſcitur montanis & ſaxoſis locis, imò ut Plinius tradit, ubiq́, ſed maxime frigido ſolo. Effodi debent Vergilijs occidentibus. Vſus radicis in trimatu tãtum, neq́ ante neq́ poſtea. Deſiccatoriũ uero eſt ceu dropax ſi extra imponit: ſi uero intus aſſumitur, aluum ſoluit, primo bilem trahens, mox aquam. Cæterum quia ſine ſemine eſt, ut probati teſtantur autores o-

Iacchus.

Radix filicis.

Lib. 27. cap. 9.

mnes

mnes, falſum eſſe conuincitur, quod ſuperſtitioſius à quibuſdã iactatur cõmentum, ſcilicet, una ſolſtitiali, ſeu ut aliqui, natali diui Ioãnis Baptiſtæ nocte, florere filicem, eademq́ hora cum defloruit maturum in terram ſemen cadere, ideoq́ niſi aliquis tunc adfuerit, nec uideri florem, nec colligi ſemẽ poſſe. *Mollis.*) Decoquendo & dein contũdendo in uino mollem reddis & cataplaſma inde conficis & tumentibus membris imponis. *Vnguine.*) Vnguento, cataplaſmate. Vnguen proprie omnẽ ſuccum ſignificat ex quo aliquid ungi poteſt. *Frangis.*) Deſtruis et tollis. *Vires lang. aquoſi.*) Vim noxiam & morbum ipſum aquoſum hydropiſis. *Harenis.*) Scilicet littorum maris. Plinius libro 31. cap. 6. Nec non harena littorum maris pręcipue tenuis & ſolibus candens in medicina eſt ſiccandis corporibus coopertis hydropicorum. Et Dioſcorides lib. 5. capite 100. Exiccat corporis aquas littoralis harena ſole feruens obrutis uſq́ ad capita in ea hydropicorum corporibus. *Nepetæ.*) Nepeta eſt herba, quæ & chalaminthe dicitur. Hæc & pota & emplaſtri modo impoſita hydropicis ſubuenit, idq́ eadẽ ratione qua & reliqua proxime iam dicta. *Scyllino Baccho.*) Vino ſcyllite ſiue ſcyllitico. Cuius concinnandi modos uarios quia perlongũ & moleſtum eſſet recenſere, ideo loca ubi hos, qui uolet, requirere poterit, ſignaſſe tantum, contentus ero. Docet autem id Columella rei ruſticæ libro 12. capite 33. Palladius libro 8. menſe Iulio, Titulo. 6. Dioſcorides medicinalis ſyluę libro 5. capite 28. Qui etiam id cutem ſubeuntibus aquis & hydropiſi utile eſſe, & uetuſtate bonitatem acquirere tradit. Et lib. 2. ca. de ſcylla, Additur, inquit, ſcylla potionibus medicamentisq́ quæ rarefaciẽdo ſint. Daturq́ his in quibus urinã ciere uolumus. Facit ad cutem ſubeuntes aquas. Cæterũ Apuleius ſcyllæ medicinã contra hydropiſin ſic inſtruit. Bulbus ſcyllitides torretur, deinde circumpurgatur, & medium eius in aqua decoquitur, cũ bene decoctũ fuerit eximit, et ex eo tres oboli dãtur

Vnguen.

Harena littorum maris.

Nepeta.

Vinum ſcyllinũ

potui cum melle & aceto hydropico, & euacuatur per u- rinam. Et ſi folium aliquãtulum ſub lingua quis habuerit, ſitim compeſcit hydropicorum, eodem autore.

Elleboro bene purgatur lymphaticus error,
Aut huius uice quod fert ſemen lenta geniſta,
Miſcetur mulſis & cautis ducitur undis.
Eſt qui præualidum nitro, ſale, miſcet acetum,
Atq; olei ſucco refricant albentia membra.

Elleborus. Veratrum. Lib. 25. cap. 5. Libro. 4. Aphor. lib. 4.

Elleboro.) Ellebori, quod ueratrum Latini uocant, duo genera faciunt Plinius & Dioſcorides. Vnum candidum, alterum nigrum. Quorũ coloris diſcrimen in radice ipſa intelligitur. Vterq; ſanas carnes habentibus periculoſus, autore Hippocrate. Porrò albus per ſuperna uomitionibus purgat, morborumq; cauſas, humores diuerſos & multiplices extrahens: ſed ut Meſue ſcribit, corporibus noſtri temporis eſt ſicut uenenum proprie præfocans. Nigri uero uſq; ad tempora noſtra uirtus tolerabilis eſt, licet adhuc difficilis. Purgat autem per inferna, medeturq; hydropicis. Hoc multi melampodion & polyrhyzon et melanorhizon uocant. Naſcitur autem probatiſſimum in Anticyra. *Lymphaticus error.*) Hoc eſt, uitium & morbus aquoſus, id eſt, hydropiſis & aqua inter cutem. Lympha enim aqua dicitur, hinc lymphaticus, id eſt, aquoſus, & uinum lymphatius, autore Perotto, quod plus ſatis habet aquæ. Quod contra Beroaldum eſt, qui non uult dicendum eſſe uinũ lymphatum pro aqua diluto. Et lymphatos ſolum dici autumat laruatos & inſaniẽtes, de quibus dictũ eſt in ſuperioribus, quibus etiamnum ſuccurrit elleborus: ob quod & in prouerbium abijt una cũ inſula in qua naſcitur, de quibus Eraſmus Roterodamus in adagiorum chiliadibus. *Huius uice.*) Loco ellebori. *Lenta geniſta.*) Id eſt ſpartum tenax & infragile. Virg. Georg. lib. 2. Molle ſiler, lentæq; geniſtæ. Quid autem ſit Geniſta & quæ uirtus eius quantum hic nobis ſatis eſt docet Dioſcorides

Lymphatici. Lympha. Vinum lymphatum. Lymphati. Lib. Tuſculan. 3.

Geniſta. Spartum.

Digitized by Google

rides medicinalis ſyluæ libro 4. inquiens, Sparton, ſunt qui lobon id eſt ſiliquam, qui lygon id eſt uimē, Romani ſpartum uel geniſtam, dicant. Frutex eſt, breues, duras & ſine folijs uirgas habens, eaſdemq́ natiuo lentore infragiles, quibus uites ligāt. Siliquas phaſelorum modo fert, in quibus ſemen ceu lentis eſt. Florem luteū qualem uiolę habent, quas leucoia appellant. Bibuntur flores, ſemenq́ eius in mulſa aqua pondere obolorum quinquę: purgantq́ per ſuperna egregie ueratri modo ſine periculo. Solum ſemen itidem per inferna purgat. Hæc ille. Eſt autem aliud à ſparto quod in Hiſpania naſcitur & à Plinio lib. 19. cap. 2. deſcribitur. *Mulſis undis.*) Aquæ mulſæ. *Cautis.*) Hoc eſt, cum cautela ſummaq́ cura & diligentia prę paratis, præſertim ſi elleborus exhibendus eſt, cuius potio, ut Hippocrates docet, eſt drachma uel eius dimidium cum aceto mulſo: tertiam autem huius partem cum helle boro miſceto, & minus præfocat, ſtrangulátue. Quibus autem & quo modo, tempore & pondere dandus ſit aut non dādus elleborus, docet idem Hippocrates cum alibi ſparſim, tum in libro de elleboriſmo ad Democritum col lectim. *Ducitur.*) Hauritur & bibitur. *Eſt qui præual. &c.*) Tale medicamētum tradit etiam Corn. Celſus, niſi quod aquam & non acetum accipit, quo tamen uel per ſe calente eo uaporari docet hydropicos Dioſcorides, qui etiam horum tumores ſale ac oleo inungi teſtatur. Verum cui ſpeciei maxime conueniat & quomodo adminiſtrādum ſit hoc medicamentum, docet etiam Celſus cum ait, At ſi id uitium eſt cui leucophlegmatias nomen eſt, eas partes quæ tument ſubijcere ſoli oportet, ſed non nimium, ne febricula incidat. Si is uehementior eſt, caput uelandum eſt, utendumq́ frictione, madefactis tamē manibus aqua cui ſal & nitrum & olei paulum ſit adiectū, ſic ut aut pueriles aut muliebres manus adhibeantur, quo mollior earum tactus ſit: idq́ ſi uires patiuntur ante meridiem tota hora, poſt meridiem ſemihorā fieri oportet. *Albentia.*

Digitized by Google

membra.) Per hoc intelligit ſpeciem illã quæ leucophlegmatias, hoc eſt alba pituita, dicitur & hypoſarca.

VENTRI MOLLIEDO.

CAPVT XXVII.

SAEPE cibi ſpecie, uitio uel corporis ipſo,
Potibus aut duris reſtricta morabitur aluus:
Vincetur talis mora gramine Mercuriali,
Cuius aquam coctam minimo cum melle bibemus.
Prunaq́ꝫ conueniunt quæ mittit clara Damaſcus.

Cauſæ uentris adſtricti.

VENTRI *molliendo.)* Leniendæ uentris duriciæ, aluo duræ atqꝫ adſtrictæ, quæ fecales reddere nequit ſuperfluitates, imò fecibus ipſis induratis & remoratis: cuius adſtrictionis uariæ ſolent eſſe cauſæ, quarum nõnullas autor à capitis initio ponit.

1. Cibus adſtringens.

Cibi ſpecie.) Qualitate cibi, præſertim duri & conſtipantis, quales ſunt caſtaneæ, ſorba, mala cydonia, pira acerba, & id genus alia. Cum enim talis eſtur cibus, communiter uenter induratur, potiſſimum ſi ante alium cibum aſſumitur: nam poſt comeſtus comprimendo ſoluit potius uentrem adſtrictum. Et hæc eſt una aſtricti uentris cauſa.

2. Iecur calẽs arensq́ꝫ.

Vitio corporis.) Malitia membrorum, pręſertim iecoris & inteſtinorum. Iecoris quidem, cum nimio calore exiccatum ab inteſtinis & aluo humidum illud in ipſis & fecibus contentum ſugit & extrahit, unde feces exiccatæ et induratæ exitum habere nequeunt.

Inteſtinorum imbecillitas.

Inteſtinorum uero ratione alui excremẽta retinentur, cum affectis ipſis naturales actiones & uis expultrix læduntur. Et hæc eſt altera duræ alui cauſa.

3. Potus adſtringens.

Potibus duris.) Tertia cauſa propter quam uenter & aluus adſtringitur, eſt potus exiccans & adſtringens. *Morabitur.)* Cunctabitur, detinebitur & nihi

hil reddet nec egeret. *Vincetur.*) Superabitur & emollietur. *Talis mora.*) Fecum & alui cunctatio & adſtrictio. *Gramine Mercuriali.*) Herba Mercuriali, quam alijs nominibus linozoſtin & parthenion uocant Græci, & Hermupoan, id eſt Mercurij herbam. Latini Mercurialem appellant, ab inuentore Mercurio, ut autor eſt Plinius libr. 25. cap. 5. & Dioſcorides libro 4. Folia habet omnino ſimilia, ramulos geminatis geniculis & alarũ cauis multis. Eius duo genera, Maſculus, quam maſculatam id eſt teſticulatam uocat Apuleius, minor eſt atque rotunda & ueluti teſticulis binis paruis circa exordium ornata. Semen fert, autore Dioſcoride, iuxta folium exiguum, rotundũ, binum teſticulorum ſpecie pendens. Fœmina uero quæ maior eſt, racemoſum & multum. Totus frutex dodrantalis, & aliquando maior eſt. Soluit aluum utraque olerum modo in cibo ſumpta. In aqua itidem elixa ſi ea bibatur aqua, bilem & aquoſa trahit. Porrò quo pacto ad aluum ſoluendam coquenda ſit herba Mercurialis, apertius docet Plinius, qui ſal etiam addit, inquiens: Aluo quidem ſoluendæ decoquitur quantum manus capiat in duobus ſextarijs aquæ ad dimidias, bibitur ſale & melle admixto. Apuleius tum folijs tum ſemini uim hanc extrahendi & purgandi tribuit, ſed ex paſſo dandum præcipit. Noſtro æuo hac herba communiter utimur in enematibus quæ molliendi uentris cauſa adhibemus. *Pruna.*) Pruna aluum molliunt, ſed copioſius recentia, minus ſiccata. Quod & Galenus teſtatur de ſimplici medicina libro 7. Vbi et Dioſcoridem ſiccata aluum cohibere tradentem, demiratur, idque non immerito, cum manifeſtum ſit uel hæc mollire aluum, licet minus quàm alia, idque quottidiano uſu uel expertiſſimum habemus. *Quæ clara Damaſcus.*) Hoc eſt, Damaſcena, & ut Plin. lib. 13. cap. 5. ait, in Damaſco monte nata. De quibus idem etiam libr. 15. cap. 13. ſic ſcribit: In peregrinis arboribus dicta ſunt Damaſcena, à Syriæ Damaſco cognominata, iam pridem in Italia naſcentia, gran

Mercurialis.

Pruna Damaſcena.

Damaſcum.

Digitized by Google

diore quanquam ligno & exiliore carnę. Damaſcus autem Syrię urbs eſt inſignis, omnium ferè nobiliſſima quę in ea ſunt regione, Perſiæ uicina, ut autor eſt Strabo geographiæ libro 16.

Multos præterea medici componere ſuccos
Aſſuerunt, precioſa tamen cum ueneris emptum,
Fallêris, fruſtraq́ immerſa nomiſmata fundes:
Quin age & in tenui certam cognoſce ſalutem.
Aut igitur tectum lana ſupponis alumen.
Aut edis in patinis teneræ decocta ſabuci.
Vel cum lacte capræ ſalſum mulſumq́ capeſſis,
Crede tamen potum meliorem lactis equini,
Dicitur hic ualidos aſinæ præuincere ſuccos.

Contra impoſtores quoſdã. *Multos ſuccos.*) Hoc eſt, uariarum rerum mixturas & compoſitiones uarias. Inuehitur autem nunc contra attonitas quorundam, ut Plinij uerbis utar, perſuaſiones, qui prodeſſe niſi precioſa non putant. Cum ſola naturæ placuerit eſſe remedia, ut idem inquit Plinius, parata uulgo, inuentu facilia ac ſine impendio, ex quibus uiuimus. Verum poſtquam fraudes hominum & ingeniorum capturæ officinas inuenere iſtas, in quibus ſua cuique homini uenalis promittitur uita, ſtatim compoſitiones & mixturæ inexplicabiles decantantur. Arabia atque India in medio æſtimantur. Vlceriq́ paruo medicina à rubro mari importatur, cum remedia uera quotidie pauperrimus quiſq́ cœnet. *Fruſtraq́ &c.*) Hoc eſt, pecuniarum diſpendium facies, nullo inde conſecuto emolumento aut commodo. *Quin age.*) Imò potius agito & rem tuam commodumq́ & utilitatem curato. *Tenui.*) In re parua & nullius quaſi impẽdij. *Cognoſce.*) Intellige & inquire. *Igitur.*) Propter cauſam iam dictã, ne pecuniariæ rei diſpendium facias. *Tectum lana.*) Linteolo inuolutum, quod in balani uel paruæ pilulæ modum fit

Libr. 29. cap. 1.

Lib. 24. cap. 1.

ſit effigiatum & concinnatum: oportet autem, ut inuolui poſſit, ipſum prius conterere & in puluerem redigere, & quo facilius intromitti poſſit, oportet ipſum prius parumper in oleo intingi. Noſtra ætate utimur eo integro in balani formam diſpoſito & in oleo intincto. *Supponis.*) In anum ſubmittis. Hinc noſtri æui medici ſuppoſitoria appellant, quos eruditiores balanos & glandes uocant. *Alumen.*) Aluminis plura ſunt genera, ſed in medicina uſum habent, autore Dioſcoride, ſciſſile, rotundum & liquidum. Omnia calfaciunt, adſtringunt atq; repurgãt. Sed dicet quiſpiam: Si adſtringunt, quo pacto igitur uentrem ſubducunt & molliunt? Aio id fieri non ui ſua ſubducẽte, quam non habet, ſed membrorum hoc eſt inteſtinorum uim expultricem læſam & officio ſuo fungi non ualentem corroborante & ad expulſionem irritante: & hoc quotidiano uſu nobis ſatis compertũ eſt. Quis enim ex uulgo ferè non eſt qui non eo in balani formam effigiato in aſtricta aluo utatur? quamuis non omnes eo iuuentur, præſertim ubi ob nimiam fecum duriciem citra inteſtinorum læſionẽ adſtrictio contigerit: feces enim mollire non poterit, quod uel hinc manifeſtum eſt quod ubi læſa inteſtina ipſo corroborata feces reddunt, eædem non mollitæ ſed duræ eijciuntur, id quod experimento quotidie fieri uidemus. *Patinis.*) Patina uaſis genus eſt quo dapes elixæ & iurulentę in menſam feruntur, Teutonice *Ein ſchüſſel.* Nunc communiter pro uaſe accipimus in quo coquimus, et Teutonice uocatur *Ein pfann.* *Teneræ ſabuci.*) Hoc eſt, ſabuci minoris. Idem teſtatur Plinius lib. 24. cap. 8. inquiens, Caules teneri minoris ſabuci in patinis cocti aluum ſoluunt. *Lacte capræ.*) Ex lactis commodis, autore Galeno, eſt uentris moderata deiectio. Quod aũt uentrem ſoluat, pręſertim caprinum, aſininũ & equinum, licet minus caprinũ, reliqua uero magis, teſtis eſt etiam Dioſco. & Hippocrates de uictus ratione lib. 2. SALSVM MVLSVMQVE.) Hoc eſt, lactis potũ ſalis adie-

Suppoſitaria. *Balani, glãdes.* *Alumen.* *Patina.* *Sabucus.* *Lac caprinum.* *Equinum.* *Aſininum.*

ctione ſalſum, mellis uero mulſum effectũ. Additur aũt ſal ut citius ſubducatur, mel uero ne in uetriculo cogatur. Et quãto recentius mulctũ bibitur, eo utilius, magisq́; proficuum erit. Vnde Galenus therapeutices libro 5. ait, Hoc de lactis uſu pro maximo præcepto habendum eſt, ut hij quibus eo eſt opus, omnino id adſtante animali ſtati mulctum bibant, etiã melle iniecto, ſi cui cogi in uentriculo ſolet: quod ſi ipſum deſcendere ad aluũ citius cupis, etiã ſale. *Meliorem equini.*) Equinum ſimul & aſininum lac caprino magis eſſe uentris ſubductiuum, hoc ideò eſt, quoniam capræ multo adſtringente pabulo utuntur, quare etiam minus tenue eſt. Equinum uero tenuius, & aſininum tenuiſſimum & minime coagulatur: uti tradit Galenus therapeutices libro 7. Et lib. de ſanitate tuenda. 5. aſininum caprino comparans, Aſinæ, inquit, lac tenue ſeroſumq́; eſt, capræ mediocris ſubſtantiæ eſt. Itaq; hoc nutriet magis, ubi uidelicet nutritione opus eſt. Illud omnino tutius eſt. Nam & ſi quãdo ſolum cum pane ſumitur, tum citius ſubducitur, tum minime eſt flatulentum, ſed nec in uentre cogitur, potiſſimum ſi prius ſalis aliquid, & mellis immiſeris. Hæc ille. *Hic.*) Potus lactis equini. *Validos.*) In molliendo uentre potentes & efficaces. Cum enim cęteris omnibus ſit tenuius lac aſininum, ideo etiam merito magis alui ſuductiuum. *Aſinæ ſuccos.*) Lac aſininum. *Preuincere.*) Maioris eſſe uirtutis & efficacię in mollienda & ſubducenda aluo.

Sylueſtris fici lachrymam prodeſſe loquuntur.
Quodq́; ſatis melius uerbis dicemus Horati,
Mytilus & uiles pellent obſtantia conchæ,
Sed cochleas prius eſt urtica aut furfure paſci,
Purior hinc guſtus noxa ſine mouerit aluum.
Sæpe thalaſſomeli adiecto cumulabimus imbri,
Hæc purgant parili fuerint ſi pondere mixta.

Ficus ſatiua. *Sylueſtris fici.*) Duplex ficus eſt, Satiua & Slyueſtris, quę caprificus

prificus etiam dicitur, utraq; aluũ mollit. Plinius, Aluũ ſoluit caprificus. Dioſcorides, Sylueſtris & ſatiuæ fici lac animaliũ coaguli modo lac coagulat: idem coagulatum aceti modo ſoluit, aluum ſubducit. *Lachrymam.*) Succum quem à coloris lacteo candore lac nominare ſolent. *Horati.*) Q. Horatius Flaccus poëta nobilis diui Auguſti imperatoris tẽpore floruit, multaq; præclara ſcripſit opera, præſertim Artem poëticã, libros Odarum, Epiſtolarum ac deniq; Sermonum, in quorũ ſecundo, ſatyra quarta, Epicureorum præcepta recẽſens, hoc quoq; ponit, Si dura morabitur aluus, Mytilus & uiles pellent obſtãtia conchæ. Quem uerſum huc transferens Serenus, ne furto ſuſtuliſſe coargui poſſit, autorem à quo profectus eſt, indicat. *Mytilus.*) Mytili ſunt, autore Plin. quas Græci myacas dicũt, & hunc ſequut⁹ Dioſco. interpres Florentinus, Myacas mytulos traduxit, quanquã de myacis quod aluum molliãt apud Dioſco. nulla fit mẽtio, licet Plin. id aſſerat, inquiens, Purgant & myaces: quorum natura tota in hoc loco dicetur. Aceruantur muricũ modo, uiuuntq; in algoſis, gratiſſimi Autumno, & ubi multa dulcis aqua miſcetur mari, ob id in Aegypto laudatiſſimi: procedẽte hyeme, amaritudinem trahunt, coloremq; rubrum. Horum ius traditur aluũ & ueſicas exinanire. Et paulo poſt, Degenerãt, inquit, in duas ſpecies, in mitulos qui ſalem uirusq; recipiunt, myiſcasq; : quæ rotũditate differunt, minores aliquanto atq; hirtæ tenuioribus teſtis, carne duriores. Porrò aluum molliendi uim Dioſcorides Tellinis attribuit cum ait, Bonam faciunt aluum recentes præſertimq; coctarum ius eſculentum. Et idem teſtatur Paulus Aegineta, tum ſub tellinarũ titulo, tum ubi de omni eſculento agit iure. Et has eſſe quos mitulos uocent Romani, autor eſt Athenæus. Cęterum mitulis ad aluum deijcien dam inter alia utitur etiam M. Cato libri de re ruſtica capite 158. Quibus etiam herbam Mercurialem & cochleas iungit. *Conchæ uiles.*) Hoc eſt, conchæ minus precioſæ. Sunt enim precioſiores quædã quæ ſiccant potius quàm

Sylueſtris.
Lac fici.
Horatius.
Mytilus.
Myaces.
Myiſca.
Tellina.
Conchæ.
Cochleæ.
Conchulæ oẽs.

Digitized by Google

moueant aluum: de quibus ſic ſcripto prodidit Hippocrates lib. de uictus ratione ſecundo: Conchilia uero uti pinæ, purpupræ, patellæ, buccini, oſtrea ſiccāt, ſed ius mouet: muſculi, pectunculi, mituli tellenæúe magis mouent quàm hi. Et Corn. Celſ. medicinæ lib. 2. Aluū, inquit, mouent cochleæ, garū, ſalſamēta, oſtrea, pelorides, echini, muſculi & oēs ferè conchulæ, maximeq́ ius earū. Sed ne Dioſcoridis autoritas circa hæc ſilentio prætereatur, quid is de talibus ſcripſerit, audiamus. Nā capite de Echino marino, Stomacho, inquit, accommodatus eſt & bonam facit aluum. Et capite de chamis, quas hiatulas uocant, ſic infit: Soluit aluum chamarum, conchularumq́ aliarum in exigua aqua coctarum ius eſculentum: bibitur autem cum uino. Et capite de conchula Indica, quam onychem Græci, Plinius cōmuni omnium teſtaceorū appellatione Oſtracum, & poſteriores Blattam Bizantiam dicunt, ſic ait: Aluū potæ turbant. Item capite de cochleis, Cochleæ marinæ, inquit, ſtomacho accommodatæ facillime excernūtur, fluuiatiles uirus habent. Quæ uero ſylueſtribus frutetis & ſentibus hærentes inueniuntur, quas ſeſilos aliqui nominant, aluum & ſtomachum turbant, & ad uomitiones mouent. Ex quibus omnibus patet Serenum per conchas & cochleas intelligere omne ferè conchularū genus, præſertim minus precioſarū. *Pellent.*) Expellent, ſubducēt & deijcient. *Obſtantia.*) Remorantia & fecū exitū impedientia. *Sed cochleas prius &c.*) Quo facilius ac citius aluum deijciant conchæ, docet eas ad id nūc præparare & rebus ad idem efficacibus nutrire, quales ſunt urtica, qua nō quidē paſtas ſed illi cōcoctas conchas aluū mollire tradit libr. 4. Dioſcorides inquiens, Aluum molliunt urticæ folia marinis conchulis concocta. Et Plin. libro 22. capite 13. uel ſolum urticæ ſemen toſtum cibo difficilem uentrem mollire aſſerit. Item furfur, uim & naturam habens detergendi. *Purior guſtus.*) Guſtatio, eſus & cibus ſalubrior propter uiſcoſitatis abſterſionem. *Hinc.*) Ex

Echinus marinus.

Chamæ, hiatulæ

Onyx, conchula Indica.

Oſtracum, Blatta Bizantia.

Vrtica.

Furfur.

Digitized by Google

Ex tali præparatione. *Noxa.*) Nocumēto. *Thalaſſomeli.*) Quid ſit thalaſſomeli, & quæ eius confectio ac uirtus, docet Dioſcorides libro 5. hijs uerbis: Creditur thalaſſomel hoc egregie purgare. Conficitur autem mellis, cæleſtis aquæ, mariſq; æquis portionibus per colum traiectis, & in picato uaſe per canis æſtum inſolatis. Sunt qui decoctę maris aquæ partibus duabus unam mellis miſcentes in dolia diffundunt. Eſtq; hoc ad purgandum maris aqua lenius & mitius. Hęc ille. Cui non diſſona prodit Plinius naturalis hiſtoriæ libro 31. cap. 6. inquiens: Inueteratur quod uocatur thalaſſomeli æquis portionibus maris, mellis, imbris. Ex alto & ad hūc uſum aduehunt, fictiliq; uaſe & picato condunt. Prodeſt ad purgationes maxime ſine ſtomachi uexatiōe, & ſapore grato & odore. *Imbri.*) Aqua cæleſti & pluuiatili. *Cumulabimus.*) Augebimus, diluemus & temperabimus, quo ſcilicet lenius & mitius ſit in purgādo uentre. *Parili pondere.*) Aequis portionibus. Thalaſſomeli.

SOLVTIONI VENTRIS ET DYSENTERIAE COMPEſcendæ.

CAPVT XXVIII.

TAM uarij caſus mortalia ſæcla fatigant,
Vt ſint diuerſis obnoxia corpora morbis:
Sæpe etenim nimio curſu fluit impetus alui.

SOLVTIONI *uētris.*) Alui et inteſtinorum fluori, qui duorum eſt generum. Vnum cum defluxio liquida & longa infeſtat, quæ fit cum nutrimentum, cibusúe ſolus putrefactus ſubterfluit, autore Hippocrate libro de uictū ſalubri 3. & hæc diarrhœa dicitur: putrefactum autem uocat, teſte Galeno Diarrhœa. Ventris fluor.

aphoriſmorum lib. 2. quod nos coctum, ſeu, ut nunc loquimur, digeſtum dicimus. Et tales copioſi ſunt alui ſine inflammatione exulcerationeq; fluores. Alterum uero profluuiorum uentris genus eſt quod Græci lyenteriam, hoc eſt inteſtinorum leuitatem appellāt, inteſtinis & uentriculo ſimul affectis eueniens: quę, ut Galenus tradit, eſt cibi & potus ſine aliqua tranſmutatione uelox excretio, hoc eſt, earum quæ comeduntur & bibuntur uelox exitus, quæ talia deijciuntur qualia fuere deuorata. Idq; ob coctionis carentiam, cum neq; ſecundum conſiſtentiam, neq; ſecundum colorem uel odorem, uel ullam omnino qualitatem in uentriculo facta fuerit eorum mutatio. Porrò huiuſmodi excretionum uelocium cauſæ ſunt, aut exulceratio in ſuperficie uētriculi aut inteſtinorum, uel uirtutis retentricis imbecillitas: quorum primum ex mordacibus & ſubſtantiam tenuem habētibus fit humoribus: ſecundum uero ex magna corporum uentriculi atq; inteſtinorum intemperatura, ſeu propter humorem aliquem in uentriculo atq; inteſtinis contentum prouenit, ex quibus humoribus unus eſt pituita: unde hæ partes cibis tanquam graui onere quodam grauatæ, ipſos confeſtim excernunt atq; deijciunt, etiam doloris citra ſenſum. In ea uero quæ ob humorum fit mordacitatem & exulcerationem, quamuis uis ipſa contentiua non multum patiatur, tamē permeantibus cibis, partes exulceratæ dolorem ſentiunt, atq; ideo illos propellunt atq; à ſeipſis citiſſime emittunt, quo in omnibus partibus facto, uelocitas exitus ſubſequetur, & nullum fiet coctionis initium: uerum tali inteſtinorum leuitati cuiuſdam morſus inerit ſenſus. Et talis etiam, ceſſante humorum malignitate ſtatim ſanatur, cibis ac potibus quæ uim habent denſandi. Quod ſi longiori tempore perſeuerer, in alteram paſſionem quæ dyſenteria nominatur, tranſmutatur: quamuis etiam ex dyſenteria nonnunquam inteſtinorum leuitas oriatur, teſte Celſo, cum ait: Ex torminibus (ſic dyſenteriam uocat)

Lyenteria. Inteſtinorum leuitas.

Lib. Aph. 3. 6.

Digitized by Google

tat) interdum inteſtinorum leuitas oritur, quæ continere nihil poſſunt, & quidquid aſſumptū eſt, imperfectum protinus reddunt. Id interdum ægros trahit, interdum præcipitat. *Dyſenteriæ.*) Inteſtinorum difficultati, quæ duûm eſt generum. Vna quæ proprie ita dicitur: altera uero quam cum adiuncto cruentam ſiue ſanguineam & hepaticam uocant: quæ, autore Galeno aphoriſmorum libro 7. ſanguinis eſt euacuatio per inteſtinum abſq; exulceratione, ſic ob excrementorum ſpeciem dicta. Nam interdum ſyncerus plurimusq; ſanguis, interdum ueluti limus ipſius & fecis non parua quantitas excernitur. Ea uero per quam ſyncerus plurimusq; ſanguis excernitur, uniuerſum corpus plerunq; euacuat, haud ſecus quàm hæmorrhoides aut muliebre profluuium. Quæ uero proprie dicta eſt dyſenteria, nominata eſt ita ab ἔντερον quod eſt inteſtinum, & à particula δυς, quę alijs humani corporis mala deſignantibus dictionibus addita, ſemper ferè grauitatem, difficultatem, laborem, dolorē & tormētum indicat. Et hanc à tormento Celſus libro 4. inteſtinorum tormina uocat. In huiuſmodi etenim fluore aluus & inteſtina maximo afficiuntur & torquentur dolore, imò & uentriculus ipſe cōpatiendo torquetur & ad concoquendum offenditur, quæ quidem tormenta non ita fiunt in alijs fluxibus. Fit autem ab humoribus acribus, qui primum ſumma occupantes, inteſtina abradunt: poſtea uero temporis progreſſu profundiora etiam petentes, exedunt, adeo quod exulcerentur, & tunc primum dyſenteria uocatur. Nam, uti Galenus libro 6. de locis affectis tradit, Dyſenteria proprie ex appellatione ipſa inteſtinorum ulcus ſignificat. Neq; enim affatim fit huiuſmodi affectus ceu qui hepatis uitio accidit & proprias habet notas. Etenim protinus ab ipſius initio, bilis mordax ſecernitur, quam deinde interaneorum abraſiones ſequūtur, poſtea paulum cruoris ſimul excerni uidetur, quando uidelicet affectus ipſe iam dyſenteria debet appellari. Qūum

Dyſenteria duplex.

1. Sanguinea uel hepatica.

2. Proprie dicta.

Tormina.

δυς.

Digitized by Google

itaq; huiuſmodi abraſiones ſolæ excernuntur, conſiderandum eſt, num pingue quippiam ſimul cum ipſis deijciatur, ita enim in craſſis inteſtinis ulcus conſiſtere credendum eſt. Vbi uero cruorem quoq; excerni uideris, intueri oportet, utrum is reliquis excrementis ita ſit admixtus, ut uniuerſus miſceatur uniuerſis, an pars eius aliqua reliquis ſupernatet: etenim ſi admixtus eſt, in ſuperioribus, ſi uero ſupernatat, in humilioribꝰ inteſtinis ulcus eſſe portendit. Ac idem quoq; in abraſis excrementis uidere eſt. Verum non ita manifeſte ut in cruore. Similis etiam deramentis ratio eſt: nam & ipſa, quod inteſtinum fuerit oblæſum, declarant, tum ab eſſentia propria, tum ex modo, quo uel commiſceri reliquis excrementis, uel uni eorum parti ſupernatare uidentur. Cæterum non mediocriter conducit ad curationem, noſſe in qua inteſtinorum parte conſiſtat ulcus. Nam ſi in ſuperioribus inteſtinis eſt, ab epotis medicamentis præſidium petendum eſt: ſi uero in humilioribus, clyſterem ſubijcere magis conuenit. At huiuſmodi dyſenteriæ, ab his quæ ab hepate profluunt, ita diſcernuntur. Nam ab initio tenuis ſanies ſanguinis ab hepate deijcitur: deinde aucto malo, craſſus humor, fecibus uini haud abſimilis. Præterea quod in hepaticis excretionibus nihil abraſum expellitur, atq; interdum duorum, aut trium dierum interuallo, ſupprimitur euacuatio: deinde rurſus redit malum, atq; excernuntur excrementa prioribus multo peiora, id uero per inteſtinorum ulcera haudquaquam apparet, quippe in ijs neq; affatim, neq; ex longis temporũ interuallis, laborãtes deijcere cõſueuerunt. Hactenus Galenus. *Caſus.*) Paſſiones et morbi. *Fatigant.*) Moleſtant & turbant atque cruciant. *Obnoxia.*) Subiecta. *Nimio curſu*) Fluxu immodico & ſuperfluo. Nam qui moderatus eſt, non ſtatim conſtringi debet. Quia, Celſo autore, uno die fluere aluum, ſæpe pro ualetudine eſt: atq; etiam pluribus, dum febris abſit, & intra ſeptimũ diem id conquieſcat: purgatur enim corpus,

Dyſenteria hepatica.

Lib. 4. cap. 9.

&

&quod intus læſurum erat, utiliter effunditur. Verum ſpacium periculoſum eſt: interdum enim tormina ac febriculas excitat, uiresq́ conſumit. *impetus.*) Immoderata deiectio.

Frenat commixto cum feruet braſſica uino.
Aut ceraſi uictum longo iam tempore pomum.
Succus Amineæ uitis cum pane medetur.

Frenat.) Compeſcit, conſtringit & ſiſtit. *Feruet braßica.*) Caulis coquitur, coctio enim mediāte feruore & igne feruefaciente completur. Dat aūt ſic nobis intelligere quod non ſimplici coctura opus eſt braſſicā coquendo, ſed pluribus potius, ita ut per iteratam decoctionē uis eius mollitiua magis euaneſcat & alia adſtringens illi acquiratur. Vnde & Celſus medicinæ lib. 2. inter ea quæ aluū adſtringunt braſſicam bis decoctam etiam connumerat. Dioſcorides item aluum ſiſtere tradit coctā, multoq́ magis bis. Quibus & Plinius ex Græcorum autoritate ſubſcribit. *Vino.*) Maxime auſtero & adſtringente. *Ceraſi pomum.*) Hoc eſt, Ceraſia quæ in triplici ſunt differētia. Dulcia quę recentia ſtomacho inutilia, aluū molliunt citoq́ dilabuntur: ſiccata uero, ut hic Serenus aſſerit, & idem Plin. cum Dioſcoride teſtatur, aluum ſiſtunt. Alia ſunt auſtera, ſtomacho utiliora. Sunt & acida quæ ob incidendi uim, autore Paulo Aegineta, pituitoſis & excrementoſis ſtomachis proſunt. Et hęc duo genera ſtomachū corroborant, uentrēq́ adſtringunt, præſertim ſole ſiccata: ſitim deniq́ ſedāt ac cibi appetentiā prouocāt. Vulgo marena & amarella uocantur. *Victum.*) Sole aut aliâs ſiccatum. *Succus Amineæ uitis.*) Vinū Amineum quod & Falernum. Sic dictum à regione Aminea, quę fuit ubi nunc Falernum eſt, teſte Macrobio. Falernus autem ager, ut Plin. lib. 14. ca. 6. ſcribit, à ponte Campano leua petentibus urbanam coloniam Syllanam nuper Capuę contributam incipit. Summis collibus Gauranum gignitur, medijs Fauſtianum,

Braßica bis cocta.
Cap. 29.
Ceraſia trium generum.
Dulcia.
Auſtera.
Acida.
Marena.
Amarella.
Vinū amineum
Ager Falernus
Vinum Gauranum.
Fauſtianum.

Digitized by Google

Falernum.

ſimis Falernum, cui inter generoſa uina Italiæ ſecunda no bilitas erat, imò quod in Italia, uti Dioſcorides tradit, pri mam bonitatis æſtimationem habet. Et hoc aluum ſiſtit præſertim ſi cum pane ſumatur: quod Celſus etiam teſtatur, inquiens, Via eſt ubi uelis ſupprimere, panis circa ſeli bram ex uino Amineo mero ſumere, imò ut idem docet, Tritici hemina in uino Amineo auſtero decoquitur, idq́ triticum ieiuno ac ſitienti datur, ſuperq́ id, uinum id ſor betur, q̃d iure ualentiſſimis medicamẽtis annumerari po teſt. *Pane.*) Scilicet triticeo, ſiue qui ex tritico fit *ſiligineo*, ſimilaceóue. Celſus lib. 2. cap. 29. Adſtringũt, panis ex ſili gine uel ex ſimila, magis ſi ſine fermento eſt, magis etiam ſi uſtus eſt, intenditurq́ uis eius etiam ſi bis coquitur.

Panis triticeus. Siligineus.

Vel bene permixtum calida potatur acetum,
Vile quidem, facili facto tamen utile opinor.
Si lædent modicum tum purgatoria dextra,
Adiecto piperis medicatur puluere calda.
Sin autem longo decurrent intima fluxu,
Atq́ immane malum multo iam tempore gliſcit,
Torridus ex uino cortex potabitur oui.

Acetum cum calida.

Permixtũ calida acetum.) Hunc aceti & aquæ potum aluos ſiſtere, uel ex ſimplicium natura manifeſtum eſt. De aceto ſiquidem teſtatur id Hippocrates de ratione uictus libro 2. cum ait, Acetum frigefacit: & quia humidum corporis cõſumit, ſiſtit potius quàm moueat. Et idẽ teſtatur etiam Plinius & Dioſcorides. De aqua uero Corn. Celſus lib. 2. capite 29. dicens, Aqua, uel tepida, uel præfrigida dura, id eſt, ea quæ tarde putreſcit, ideoq́ pluuia potiſſimũ aluum adſtringit. *Vile.*) Plebeium & non precioſum. *Facili facto.*) Facile ad faciendum, compoſitionis leuis & nõ operoſæ. *Si lædent.*) Solet nõnunquam ex pharmaci pur gatorij ſubſtantia ſtomacho & inteſtinis nonnihil adhærere, cuius ratione uenter ultra modum ſoluitur, ſi non reſiſtatur: nec ſiſtitur donec id ablutum & extra corpus expulſum

Digitized by Google

expulſum fuerit: cui fluori ſiſtendo & rei adhęrenti expellendo, nunc medicamenta accõmoda tradit autor. *Modicum.*) Parum. Nam ſi multum lęſerint, adeo ut tormina maximosq́ dolores & febres ac ulcera excitarint, uiresq́ conſumpſerint, periculoſum eſt, & timendum ne incurabilis morbus, hominẽ tollat. Sunt qui non modicum ſed medicatum, hoc eſt medicina purgatum, legant, nec etiã contemnenda eſt lectio: unicuiq; in hoc ſuũ ſit iudicium, nobis indicaſſe hoc, ſatis erit. *Tum.*) Tum inter alia ſignificata ſua nonnunquam etiam, ut hic, ſignificat Aliquando. *Purgatoria.*) Medicementa uentris ſubductiua, qualia ſunt Scamonium, agaricus, cucumer ſylueſtris, elaterium, eſula, elleborus, & id genus alia. Dicuntur uero purgatoria à purgando, hoc eſt corpus mundando. Purgare enim mundare eſt, & Purgatio, mundatio ac prauorum humorum euacuatio, & proprie humorũ qualitate ſua peccantiũ eductio, autore Galeno. *Dextra.*) Dextrum aliquando ualidum ſignificat & efficax, ut hic, purgatoria dextra, id eſt medicinę purgantes, ualidę, fortes & efficaces. *Piperis.*) Piperi enim, ut autor eſt Dioſcorides, uis eſt extrahendi & uentrem roborandi: unde medicinę malignę ſubſtantiam ſtomacho & inteſtinis adhærentẽ & læſionem inferentem, ſecum extra corpus extrahit & expellit, idq́ potiſſimum ſi ex calida ſumatur. Hæc enim eſt de qua Meſue in canonibus uniuerſalibus autoritate Galeni ſic ſcribit: Et dixit Galenus, uerificatur aquam calidam lauatiuam atq; mundificatiuã uirtutem habere, atq; ſolutiuam & omnem adhærentiam remouere: qua remota, remouetur etiam effectus quem inducebat. Remota enim cauſa, remouetur & effectus. Et ita medicari oportet, et in omnibus hoc unum pręceptum obſeruare, autore Galeno technes libro ,, ut unamquanq; prius quæ efficit cauſam reſcindamus, deinde ita ad illam quę ab eadem cauſa facta eſt, ægritudinem accedamus. *Sin autem longo.*) Ponit nunc medicinas dyſenteriæ, non quidẽ factæ & con-

Tum. *Purgatoria.* *Purgare.* *Purgatio.* *Dextrum.* *Piper.* *Aqua calida.* *Dyſenteria duplex.*

Digitized by Google

Fiem. firmatæ, quæ curam non recipit, ſed ei quæ adhuc in fieri
Facta. eſt & curam admittit. Vbi illud etiam adnotatu non indignum erit, quod Galenus aphoriſmorum libr. 4. ſcribit in commento aphoriſmi Hippocratis, qui talis eſt: A difficultate inteſtinorum habito, ſi ueluti carunculæ exeant, letale eſt. Quem aphoriſmum exponens Galenus ſic ait: In difficultatibus inteſtinorum, cum adhuc conſtituuntur, quædã corpora pinguia excernuntur, poſt hęc autem, niſi finiri anticipauerint quædã ramenta ipſorum inteſtinorum abiecta horum ſuperficie interiore, quæ membranoſa exiſtit, & denſa, illi quæ cutem exterius contegit membranulæ proportionalis. Poſt hanc aũt & aliquid ex ipſa abraditur ſubſtantia inteſtinorũ, in quo tempore non adhuc fieri difficultatem inteſtinorum, ſed iam factam, atq; conſtructam dicimus eſſe. Quando igitur partes adeo magnæ inteſtinorũ excernuntur in difficultate inteſtinorum, ut poſſimus eas carnes nominare, letalem ait eſſe morbum, cum neq; caro concreſcere, neq; ue cicatrix obduci in tali poſſit exulceratione. Hactenus ille. *Decurrent.*) Defluent & expellentur. *Intima.*) Hoc eſt interiora, ceu corpora pinguia et inteſtinorum ramenta: non quidem quæ ex ſubſtantia ipſorum, ſed ex ſuperficie ſolum interiore membranoſa abijciuntur. *Gliſcit.*) Creſcit & augetur. Talis enim naturæ eſt huiuſmodi fluxus, ut niſi ab initio reſiſtatur, indies creſcẽdo in deterius uergat, ac demum in tantum firmetur, ut nullis amplius ſit

Cinis corticum oui. medicabilis herbis aut medicinis. *Torridus cortex oui.*) Hoc eſt, cinis corticum oui. Plinius medicamen hoc generalius facit, & omni ſanguinis eruptioni mederi tradit lib. 29. ca. 3. inquiens: Medetur putaminis cinis in uino potus ſanguinis eruptionibus.

Ramentum niuei credunt prodeſſe Elephantis.
Arbore piramea cortex direpta coquetur
Axe ſub æthereo, ſic nigro mixta lyeo,
Immenſum poterit potu retinere fluorem.

Ramen-

Ramentum.) Puluerem quem Plin. ſcobē appellat:quam- uis ſcobes ſit priuatim quæ lima aut ſerra detrita cadunt. Ramentum uero magis ſe extēdit & generalioris eſt ſigni ficationis. Nam quidquid radendo, ſecando, incidēdoue ex materia aliqua decidit, ramentum dicitur. *Niuei elephantis.*) Eboris quod albi coloris exiſtit. Ebur autem os eſt dentium Elephantis, cui ut Dioſcorides teſtatur, adſtringendi natura & uis eſt. *Arbore piramea.*) Hoc eſt, moro. Sub qua Piramus adoleſcens Memphiticus Thiſbes amore ardens ſeipſum interemit, ut fabuloſa, ad quam au tor alludit, narrat hiſtoria, & ab Ouidio Metamorphoſeω̃n libro 4. deſcripta eſt. Porrò quod ad morum attinet, arbor eſt nota: poma ferens quibus ſuccus in carne uino ſus: trini colores, candidus primo, mox rubens, maturis niger: quamuis & albo colore nonnunquā matureſcere quidam tradant, ut Ouidius: & præſertim ſi albę populo inſeratur morus: quemadmodum & Ceraſa albicantia uidimus aliquando matura. Mora item in nouiſſimis flo rent, ſed inter prima matureſcunt. De uiribus eorum & medicinis plura Dioſcorides atq; Galenus. *Cortex.*) Nō quidem radicis, quam ſoluere aluum dicunt, ſed arboris & trunci ipſius: & hanc etiam non recentem & uiridem, ſed ſole ſiccatam: ſic enim humido abſumpto & arefacta uim acquirit adſtringentem magis. *Coquetur.*) Torrebitur & exiccabitur. *Axe ſub ethereo.*) Hoc eſt, ſub cœlo, dio & in ſole. Axis enim pro cœlo accipitur: quanquam pro prie ſit linea quæ mundum dimetitur, ſic dictus quod quod circa ipſum agatur & moueatur cælum. Cuius lineæ, puncta & termini, poli, cardines & uertices dicuntur, quoniam circa ipſos cælum uertatur. Quorum duo ſunt, borealis ſiue arcticus quem nos aſpicimus, & auſtra lis ſiue antarcticus noſtro hemiſphærio prorſus abſcon ditus, licet Luſitanis nautis Indiam nauigantibus in uſu eſſe dicatur. Ariſtoteles in lib. de mūdo ad Alexandrum Signa uocat circa quæ totus mundus mouetur. De hijs

Scobes. *Ramentum.* *Ebur.* *Arbor piramea.* *Morus.* *Cortex mori.* *Axis.* *Poli, cardines, uertices.*

Digitized by Google

Vergilius ſic ſcribit: Hic uertex nobis ſemper ſublimis, at illũ Sub pedibus ſtyx atra uidet maneſq; profundi. Sunt tamen qui polum & axem idem eſſe exiſtimẽt: ſed de hoc

Aethereum. aliorum eſto iudicium. Cæterum æthereum nunc pro puro, nunc pro igneo, interdum pro alto et ſublimi, non nunquam pro ſydereo, cæleſti & lucido accipitur. Dici-

Aether. turq; ab æthere, qui aliquando pro aëre ſumitur. Vergilius, Reſonatq; fragorib⁹ æther. Et Cicero de natura deorum libro 1. Locus quidem, ait, hijs etiam naturis quę ſine animis ſunt, ſuus eſt cuiq; proprius, ut terra infimum teneat, hanc inundet aqua, ſupremum æther, ignibus altiſſima ora reddatur. Aliquando uero pro igne accipitur, ſicq; dicitur quaſi ardens uel urens. Item dicitur aliquando æther quaſi ſemper currens: & ſic quod perpetuo moueatur cælum dicitur æther. Ouidius, Altoq; ſub æthere fixis incurſant ſtellis. Idem, Sic habites terras & te deſideret æther.

Numinis aut iuſſu cedrum cum maſtiche miſces,
Mollitamq; picem & raſum de nauibus unguen,
Languida quo fidens medicamine mẽbra fouebis.

Numinis iuſſu.) Præcepto & traditione diuina Aeſculapij, qui medicus fuit inſignis & poſt obitum in deorum nu-

Cedrus. merum relatus. *Cedrum.*) Cedrus, autore Dioſcoride, grandis proceraq; arbor eſt, ex qua cedrinus liquor colligitur: probaturq; qui craſſus pellucet, & intenſo firmoq; odore eſt, quiq; diffuſus concretis ſtillicidijs ſeipſum continet, nec diffluit. Natura & uis illi eſt uiuentia corpora corrumpere, defuncta incorrupta ſeruare: quam ob cauſam cadauerum uitam pleriq; eum dixerũt. Siccat autem

Maſtiche. & adſtringit. *Maſtiche.*) Maſtiche lentiſci arboris reſina eſt, quę & lentiſcina dicitur reſina, adſtringendi ui participãs. Nam, ut Dioſcorides teſtatur, tota arbor et omnes eius partes, fructus, folia, ramorumq; et radicum cortex, & quicquid ex eo eſt, æquali ſunt poteſtate, aluumq;, ut

Plinius

Digitized by Google

Plinius libro 24.cap.7.tradit,ſiſtunt. *Mollitam picem.*) Picem liquidam, quæ ex pinguiſſima tedæ & piceæ materia colligitur. Probatur ſplendore, leuore & puritate: facit contra letalia medicamenta: qualia ſunt medicinæ quæ ſoluendo ſunt & ultra quàm oportet ſoluunt & inteſtina excoriant & erodunt, quas eroſiones lenit & glutinat, uiriumq; infirmitatem corroborat, & ſerpentia ulcera coercet. *Raſum de nauibus unguen.*) Hoc eſt, Zopiſſam, quæ deraſa nauigijs cum cera reſina eſt: eadem cum iam dictis ui præſtans. *Fidens.*) Cum fiducia, & ſine dubio ſubſequente effectu ſalubri. *Pix liquida.* *Pix naualis.*

Proderit & pueris quos dentis origo fatigat
Caſtaneas coxiſſe nuces & ſorba uetuſta
Atq; apium cauleſq; rubus quos fundit acuta
Potio quæ fluidam conſumpta morabitur aluum.

Proderit & pueris &c.) Ponit nunc medicamentum quoddam leue quod pueris dentientibus exhiberi poſſit dum fluida aluo tenentur. Solent enim communiter infantes eo tempore quo dentes oriuntur, uẽtris fluxu uexari, quibus facile cibis ac potionibus adſtringentibus ſuccurri poterit, præſertim potione quam Serenus preſcribit, quę & grata eſt & nõ inſuauis. Quod obſeruandũ nobis proponit Celſus lib.4.cap.de leuitate inteſtinorũ, inquiens: Quod æque ad omnes ſimiles affectus pertinet, in hoc maxime ſeruandum eſt: ut cũ pleraq; utilia inſuauia ſint, qualis eſt plãtago & rubi & quicquid malicorio mixtum eſt, ea potiſſimum in hijs dentur quæ maxie æger uolet. Deinde ſi omnia iſta faſtidiet, ad excitandam cibi cupiditatem, interponatur aliquid minus utile, ſed magis gratum. *Caſtaneas nuces.*) Caſtaneas Latini nuces cognominant. Plinius libr.15.cap.23. Nuces uocamus & caſtaneas, quanquam accommodatiores glandium generi. Armatum hijs echinato calice uallum, quod inchoatum glandibus: mirumq; uiliſſima eſſe quæ tãta occultauerit cura *Canon.* *Caſtanea.* *Nuces caſtanea.*

Digitized by Google

naturæ. Trini quibuſdam partus ex uno calice, cortexq́ lentus. Proxima uero corpori membrana, & in his & in nucibus ſaporem, ni detrahatur, infeſtat. Torrere has in cibis gratius modulantum laturas præſtanti ieiunio fœminarum quandam imaginem panis. Sardibus hæ pro uenere primũ: ideo apud Græcos Sardianos balanos appellant, hoc eſt, glandes Sardianas. Et Dioſcorides inter glandes de hijs agit libro 1. capite de quercu, ubi de caſtaneis ſic ſcribit, Sardianę uero glandes, quas aliqui lopima caſtanaúe aut mota aut Iouis glandes appellant, & ipſæ adſtringentes eadem poſſunt, præſertimq́ quæ inter corium et carnem earum membrana ſubiecta eſt. Et Plinius libro 23. cap. 8. Caſtaneæ, inquit, uehementer ſiſtunt ſtomachi & uentris fluctiones. Has etiam Heracleoticas nuces appellant. *Coxiſſe.*) Crudæ enim acerbæ ſunt & in cibo minus ſuaues coctis. *Sorba uetuſta.*) Sorba ſicca, magisq́, autore Celſo, quæ torminalia uocantur. Cum enim in quadruplici ſint differentia, ut Plin. tradit, quartum genus quod torminale appellant, remedio tantum probabile. At de horum ui & natura ſic ſcribit Dioſcorides: Sorba cum luteo colore adhuc ſunt necdum maturuerunt, ſecta & in ſole ſiccata, aluum in cibo cohibent. Mola eadem teruntur, ſumiturq́ pro polenta in eundem uſum eorum farina. Poteſt idem & decoctum eorũ. Nec uires eorum in ſiſtenda aluo tacuit Martialis inquiens, Sorba ſumus molles nimium durantia uentres *Apium.*) De apio & generibus eius plura Theophraſtus libro de plantarum hiſtoria 8. Plinius libro 19. cap. 7. et Columella libro 11. Quod ad medicinam attinet, apium compeſcit aluum, autore Dioſcoride. *Rubus.*) Rubus quem Græci baton uocant, trium eſt generum. Vnus à loco in quo naſcitur, Idæus uocatus, quoniam multus, ut Dioſcorides tradit, in Ida monte naſcitur, ſpinas habens breues & aliquando nullas. Alter quem Latini modo rubũ, ut Plin. modo ſentem, ut Columella, nuncupant: et qui à Theophraſto

Balani Sardiani. Glandes Sardianæ.
Nuces Heracleoticæ.
Sorba.
Apium.
Rubus.
Rubus Idæus.

Digitized by Google

phraſto chamębatos, id eſt humilis et terreſtris rubus uocatur. Hic, autore Dioſcoride libro 4. ſiccat & adſtringit, bibiturq́ ad ſiſtendam aluum ramorum eius decoctum. Quin etiam ſuccus ex folijs caulibusq́ expreſſus, mox in ſole denſatus, iiſdē efficatius medetur. Fructus pręterea in media maturitate in cibo ſumptus, et flos eius in uino potus ſiſtit aluum. Huius rubi, quē uulgo omnes nouerūt, mora, quę Vaticana, à loco ubi auguſtiora naſcunt, appellant, extrema ęſtate matureſcentia, beſtijs uel hominibus cibos dedit natura. Eſt & tertius rubus, quem Græci cynoſbaton, Latini rubum caninum ſeu canis ſentē appellant. Frutex eſt rubo longe maior: arboreſcit enim autore Dioſco. libro 1. Foliaq́ habet lōge quàm myrtus latiora. Spinas in uirgis duriſſimas, florem candidum, fructum oblongum, oliuę nucleo ſimilem cum matureſcit rubentem, intra quem lanis ſimilia ſunt: qui ſiccatus & in uino coctus & pot᷒, ſic tamē ut ſine interioribus lanis illis, quę faucibus et arteriæ nocēt, ſumatur, aluū ſiſtit. Eſtq́ rubus hic, ut Theophra. tradit, inter fruticē & arborē medius, punicæ ſimilis, folio uiticis, fructū ferēs rubentem, punicæ cytino ſimilem. Cæterū ſiccantē & adſtringentēruborum uim teſtātur etiā Plin. atq; Celſus. *Acuta.*) Spinoſa propter ſpinas quas habet. *Cōſumpta.*) Exinanita, exhauſta & ebibita. *Morabitur aluū.*) Ventrē ſiſtet & adſtringet.

Chamebatos. *Mora Vaticana.* *Cynosbatos.* *Rubus caninus.* *Sentis canis.*

LVMBRICIS ET TINEIS ASPVRGANDIS.

CAPVT XXIX.

QVID non aduerſum miſeris mortalibus addit
Natura? interno quum uiſcere tinea ſerpens,
Et lumbricus edax uiuant inimica creanti,
Quod genus aſſiduo laniat præcordia morſu,
Sæpe etiam ſcandens oppletis faucibus hæret,
Obſeſſasq́ uias uitæ concludit anhelæ.

Digitized by Google

Vermes.

Aſcarides.

LVMBRICIS *& tineis.*) Animalibus & uermibus uentris. Quorum hic Serenus quemadmodum et Celſus duo tantum genera facit, cum tamen tria faciat Galenus. Vnum eorum qui tenues et minores in parte maxime inferiore inteſtini craſſi & longanone generantur, & plurimi apparēt in iumentis male cibū coquentibus, et tales uocātur aſcarides.

Lumbrici rotundi.

Alterum uero eorum qui teretes ac rotundi & paſmares aut etiā maiores in ſuperioribus & gracilibus magis inteſtinis cōſiſtunt, & aliquando ad uentriculum aſcendunt & per fauces ac os exeunt: talesq́; pueros maxime exercēt & infeſtant, multoq́; plures in eis generantur quàm aſcarides.

Lumbrici lati & longi.

Tertium genus eſt eorū qui rarius generantur, ſed peiores ſunt, lati et longiſſimi, qui ſępe per tota extenduntur inteſtina, & totius inteſtini longitudinem æquant: dicti Ciriæ, eo quod aſſimilentur κειρίαις, hoc eſt faſcijs, inſtitis & zonis, qua ratione etiam ταινίαι tæniæ uocantur, ut facile ſuſpicari quis poterit, muntatis literis, quod factu facile fuit, pro tænijs dici cœptum eſſe tineæ.

Ciriæ

Tæniæ.

Tineæ.

Porrò hoc genus Paulus Aegineta haud aliud eſſe ait quàm mutationē adnatæ in interiore inteſtino membranæ in materiā animalis modo mobilē, quæ ſæpenumero tota reddatur longitudine incredibili, aliquando autē pars eius aliqua. Tales tricenū pedū & plurium longitudine aliquando uiſas tradit Plinius libro 11. Et nos itidem admirandæ longitudinis tales uidimus non ſemel, ceu relatum eſt à nobis in commentarijs Apuleianis copioſius. Verū quo pacto creentur animalia uentris & uermes, docet Hippocrates libro 4. de morbis: Eſtq́; omnium cauſa, materia cruda, craſſa & pituitoſa, qualis in pueris colligitur, & in prouectioribus qui immoderate uiuunt. Suntq́; omnes & aſcarides & elminthes ſiue eæ teretes ſint ſiue etiā latæ ex genere eorum quæ tota ſubſtantia præter naturā ſunt. Quocirca & prorſus eas expelli è corpore conueniet. Expelles autem, ut inquit Galenus therapeutices libro ultimo,

mo, ſi prius enecaueris. Necantur autem amaris medicamentis. Viuentes nanque obſiſtunt inteſtinis adhærentes: At mortuæ expelluntur unà cum ſtercore. Expelluntur cum hoc etiam uiuæ: ſed ſtupefactæ, & ut ita quis dixerit, ſemimortuæ factæ. At teretes quidem abſinthium perimere poteſt, latæ uehementiora medicamenta deſiderāt. Pari modo quæ Aſcaris dicitur. Hęc ille. *Quid nō.*) Quaſi dicat, Nihil. *Aduerſum.*) Contrariū, inimicū & noxium. *Miſeris mort.*) Hominibus calamitoſis & infelicibus. Porrò de miſeria humana plura Plinius naturalis hiſt. libr. 7. *Addit.*) Adducit, infert. *Interno uiſcere.*) In inteſtinis. Solet enim & ſub cute nonnunquam naſci uermiculorum genus quoddam φθεῖρες dicti, de quibus habitum eſt ſupra cap. 5. de phthiriaſi. *Tinea ſerpens.*) Vermis repens et perambulans. Serpere & repere propriè ſunt animalium humi gradientium & pedibus carentium, qualia ſunt ſerpentes, lumbrici & reliqua genera uermium. *Lumbricus edax.*) Vermis à lubricate ſic dictus, uorax, corrodens, mordicans & conſumens. *Creanti.*) Homini è cuius humoribus ſuperefluentibus procreantur. Generant enim ex materia pituitoſa, quæ dum non eſt apta conuerti in ſubſtantiam aliti, nec etiam tantæ putredinis ut ex toto putrefiat, natura quæ ſemper ad optima nititur, mediāte calore illam diſponit ut uitæ ſpiritum accipiat, & ſic procreati uermes uiuunt, mouentur, nutriuntur & creſcunt. *Laniat.*) Mordet & rodit. *Scandens.*) Ad ſuperiora aſcendens. Solēt enim uermes uel ad uētriculum & fauces uſque aliquando aſcendere, & inde fœdius ore nonnunquam reddi. *Vias uitæ.*) Guttur & gulā. Hæc enim uitæ noſtræ, hoc eſt rerum corpus noſtrum intrantiū per quas alimur & uiuimus, uiæ ſunt. Gula etenim cibi ac potus quibus nutrimur & alimur uia eſt. Guttur uero aëris, quo ad pectoralium membrorum cordis ac pulmonis refrigerium & ſpiritus nutrimentum maxime & neceſſario opus habemus. Sine aëris eni inſpiratione & expiratione, homo

Serpere. *Repere.* *Vermium procreatio.* *Viæ uitæ.*

Vermes in pectoralibus gigni. uiuere non poteſt. Quod autem in pectoralibus ceu pulmone & in canna uocata pulmonis aliquando generentur uermes, teſtantur Abinzoar theizir libro 1. tract. 2. & Azarauius cap. de tuſſi. Qui uermes, ut aiunt, parui ſunt & aſſimilantur muſcis.

Ergo cinis cornu ceruini proderit hauſtus.
Vel nepetæ tritum ex uino uel lacte capellæ.
Nec non & ſuccus medici potatur aceti.
Prodeſt præterea cum Baccho perſica frondis.
Democritus memorat menthæ conducere potum.

Cinis cornu ceruini. *Cinis cornu ceruini.*) Idem medicamentum ponit Plinius dicens, Tinearum genera pellit ceruini cornus cinis potus. Cornus huius comburendi & cremandi in cinerem modus & ratio, ut Dioſcorides tradit, hæc eſt: Secatur in fruſta cornu, ſectumq́ in fictile crudum primo, mox luto circumlito operculo in fornacem conijcitur: uriturq́ uſque dum albeſcat. *Nepeta.* *Nepetæ.*) Calaminthes, maxime fluuialis & quæ aquoſis naſcitur locis. Dioſcorides loco uini & lactis, ſal & mel illi admiſcet, & uim hanc uermium interfectiuam illi tum elixæ tum crudæ tritæ & potæ tribuit. *Vinum.* *Vino.*) Maxime rubro ſeu nigro & dulci: tale enim ob maiorem ſiccitatem magis uermium naturæ aduerſatur: propter dulcedinē uero uermes id libentius accipiunt. *Vermes dulcibus gaudent.* Dulcibus enim gaudēt, et ad pharmaca quę amara ſunt illectantur, nō ſecus ac piſces per uermiculos & lumbricos terræ ad hamū. *Lac caprinum.* *Lacte capræ.*) Quamuis omne lac ſit dulcedinis particeps, caprinū tamē minus eſt humectans ſed magis ſiccans reliquis, propter cibū quo ueſcūtur, & ideo quoq; accōmodatius. *Succus medici aceti.* *Succus medici aceti.*) Per ſuccum aceti medici intellige ſuccum mali medici qui ſemiacidus eſt. Medicum aūt malum eſt, quod Dioſcorides Perſicum etiam & Plinius Aſſyrium patriæ nomine uocari dicit. Latini citromalum & citrium uocant. Cuius uaria habentur genera, magnitudine potius quàm genere differentia, &

quorum

quorum eadem quaſi uis eſt, omnia odoratiſſima, & uenenis medentia, præcipue quod priuatim Citrum uocatur: de quo & Vergilius intellexit cũ ait, Fœlicis mali quo non præſtantius ullum Pocula ſi quando ſæuæ infecere nouercæ Miſcueruntq́ꝫ herbas & non inoxia uerba. Huius odor, ceu libro 12. ſcribit Plinius, tranſit in ueſtes unà conditus, arcetq́ꝫ animalium noxia. Arbor ipſa omnibus horis pomifera eſt, alijs cadẽtibus, alijs matureſcentibus, alijs uero ſubnaſcentibus. Contra uenenum, ut idẽ lib. 23. tradit, in uino bibuntur, uel ipſa, uel ſemen. Faciunt oris ſuauitatem decocto eorũ colluto, aut ſucco expreſſo. Horum ſemen edendum præcipiunt in malacia prægnantibus: ipſa uero contra infirmitatẽ ſtomachi. Dioſco. item libr. 1. Arborem, inquit, habent toto anno fœcundam & ſuperfœtantem. Pomum oblongum eſt, rugoſum, colore ad aurum inclinato, cum grauitate odoratum. Semen habet pyrorum ſeminibus ſimile, quod in uino potum uenenis aduerſetur & aluum deijciat. Decocto, ſuccoq́ꝫ eorum commendandi halitus gratia colluũtur. Comeduntur & in pregnantium faſtidijs: quod malũ Græci κίτριον dicunt. Creduntur eadem in armarijs & ſcrinijs compoſita eroſionum noxas à ueſtibus arcere. Suntq́ꝫ huius pomi partes non unius nec eiuſdem uirtutis. Cortices enim calidi ſunt: qui intus eſt ſuccus, ſemiacidus: ſemẽ item calidum. Quæ omnia ferè de medicis etiam & citreis, quæ uulgo Narantia uocantur, quorumq́ꝫ duplex ſapor eſt, acris & dulcis, dici poſſunt. Sunt & citrigenum ſpecies, quos limones uocant. De quibus omnibus eleganter ſatis & copioſe ſcribit poeta celeberrimus Iouianus Pontanus in libris de hortis Heſperidũm, in quorum ſecundo de horum pomorum utilitate ſic etiam tradit: Omnibus his uſus ſuus eſt: ſeu forte uoluptas Quæratur, ſeu certa ſalus, ſtudiumq́ꝫ medendi Præcipue pueris, ſemen lege, conijce lectum In cyatho, & latices ad ſummum infunde liquẽteis, Sub Ioue quos tacitę cõtingant frigora noctis,

Manè autem puero inſtilla, bibet acre uenenum Lumbricis: ſtomacho, mirum, medicabitur ægro. Quin & arundineis mala ipſa liquoribus, ante Arte quidem medicata coquunt, ac lenibus inde Intingunt ſuccis, & uaſe madentia ſeruant Auxilium latura, et opem languentibus ęgris, Regalesq́ epulas uario affectura ſapore. Qui quod & in calidis fornacibus igne tepenti Sæpe liquāt lectos flores, & in horrea condunt Vitrea, odoratos latices, ſuffimina nota. Sæpe & fictilibus in lancibus imbre recenti Dimenſis ſpacijs, macerato cortice, melle Contingunt, Siculoúe premunt concocta liquore, Atque hos, atque alios conuertunt citria in uſus. Hactenus de malis medicis & ſucco eorum, quem Serenus intelligit per ſuccum medici aceti. Niſi quis per eum intelligere maluerit liquorem aceti & acetum ipſum medicū, hoc eſt, laſerpitiatum, quod è laſere & laſerpitij ſeu ſilphij ſucco fiebat, multi quondam in oxyporis & oxygaris quibus miſcebatur, uſus. Meminit medici ſucci Strabo geographię libro II. inquiens, Hæc regio, loquitur autem de Media, ſilphium fert, à quo medicus ſuccus appellatur. *Perſicæ frondis.*) Hoc eſt, arboris Perſicæ folia, quæ uel Galeno teſte, trita & umbilico impoſita, lumbricos necant. Arbor nota & quæ poma fert lanata, hoc eſt, lanugine obducta: innocua & expetita ægris, ſtomachoq́ accommoda, quorum palma duracinis. Nec aliud fugacius pomum: longiſſima nanq; decerpto bidui mora eſt. Perſica uero appellata ſunt à regione Perſide, unde ad nos aduecta. Non quidē uenenata in Perſia, translata deinde in Aegyptum mutata natura innocua, ut quidam ferunt, & meminit Columella hijs uerſibus, Stipantur calathi & pomis quę barbara Perſis Miſerat (ut fama eſt) patrijs armata uenenis. At nunc expoſiti paruo diſcrimine læti Ambroſios prębent ſuccos, oblita nocendi. Quin etiam eiuſdem gentis de nomine dicta Exiguo properant miteſcere Perſica malo. Non inquam Perſicæ arboris in Aegyptum translatæ

Acetum laſerpitiatum.

Folia Perſicæ.

latæ

latæ fructus is eſt, qui in Perſia letalis, deinde in Aegyptū transplantatus factus eſt eſculētus, ſed Perſeæ potius quę à Perſica arbore diuerſa eſt. Quod uel ea teſtantur quæ ſcribit Dioſcorides libro 1. cap. 155. de Perſea, ubi ait: Retulerunt quidam letalē in Perſide hanc arborem eſſe: tranſlatam deinde in Aegyptum mutata natura ſalubrem & edendo factam fuiſſe. Et Galenus libro 2. de alimentis ait, Vidimus & hanc plantam in Alexandria, magnis & ipſa arboribus annumeranda. Tradunt huius apud Perſas fructum tantę perniciei eſſe, ut edētes interimat. In Aegyptum uero translatum, in eſculentum miteſcere, & pyrorum malorumq́ modo, cū quibus & magnitudine conuenit, eſitari. Quin & Plinius ipſe naturalis hiſtoriæ libr. 15. cap. 13. Idem teſtatur dicēs: Perſicæ arbores ſero & cum difficultate tranſiere, ut quæ in Rhodo nihil ferant: quod primum ab Aegypto earū fuerat hoſpitium. Falſum eſt uenenata cū cruciatu in Perſis gigni, & pœnarum cauſa à regibus translata in Aegyptū & terra mitigata. Id enim de Perſea diligentiores tradunt, quę in totum alia eſt, myxis rubeſcentibus ſimilis, nec extra orientem naſci uoluit. Eā quoq; eruditiores negauerunt ex Perſide propter ſupplicia tranſlatam, ſed à Perſeo Memphi ſatā. Et ob id Alexandrum illa coronari uictores ibi inſtituiſſe in honorem ataui ſui. Semper aūt folia habet et poma, ſubnaſcentibus aliis. Hactenus Plinius. *Frondis.*) Frons, eſtq́; nominandi ſiue recto caſu dictum frondis, ſic ſupra capite 11. Delphica frondis. *Democritus.*) Democritus Abderitanus philoſophus ſapientiſſimus & medicæ rei peritiſſimus fuit: ſcripſit inter alia libellum etiam de inſania. De hoc plura in epiſtolis Hippocratis. *Menthæ.*) Menthæ uim contra uermes teſtatur etiam Celſus, præſertim ubi teretes ſunt & pueros exercēt. Dioſcorides ſuccū eius cū aceto id facere tradit inquiēs, Menthæ ſuccus potus cum aceto, rotundos lumbricos necat. Plinius aliorum referens ſententiam, Aſperſa, inquit, in potionem mentha,

Perſica differt à Perſea.

Democritus.

Mentha.

Digitized by Google

uentris animalia expellere dicitur. Eſt autem ex medicinis leuioribus ad hoc.

Sumitur abrotonum nec non & uile melanthum,
Allia per ſeſe ſanant, & *ius coriandri*,
Quin et marrubium decoctum hauſtumq́ iuuabit,
Pulegiumúe potens & agreſte iugatur anethum:
Syntheſis hæc prodeſt unda mollita calenti.

Abrotonum. *Abrotonum.*) Abrotonum quod uermes amaritudine ſua interficiat, teſtantur etiam Galenus, Paulus Aegineta, Serapio, Auerrois & alij. *Melanthum.* *Melanthum.*) Quod Græcis melanthum, id Latinis eſt nigella. *Nigella.* *Gith.* Vtriſq; à ſeminis colore ſic dicta herba. Plinius Gith uocat & optimum eſſe ait quod quàm excitatiſſimi odoris & quàm nigerrimũ exiſtat. Huius ſemen nõ modo potum, ſed & extra umbilico & uentri illitum, uermes & reliqua interaneorum animalia interimere & pellere teſtes ſunt etiam Dioſcorides, Galenus, Serapio & Auicenna. *Allia.* *Allia.*) Allia per ſe ſola ſine alterius rei permixtione in cibo ſumpta contra uermes prodeſſe, teſtantur etiam Celſus & Auicenna, nec refert ſiue cruda ſiue cocta edantur. Vtraq; enim autore Hippocrate libro de morbis mulierum 2 proſunt. Noua tamen & recentia, teſte Rufo, ſunt meliora. Porrò Plinius & Macer illis in aceto mulſo coctis & exhibitis uim illam attribuunt. *Coriandrum.* *Ius coriandri.*) Succus coriandri. Quod uulgo notum eſt. Huius ſemen lumbricos & interaneorum animalia pellere cum mali punici ſucco & oleo potum Plinius aſſerit. Dioſcorides uero cum paſſo ſumptum: & paulum quidem. Copioſiorẽ enim continuumq; eius uſum cauere oportet. Quoniam maiore copia ſumptum, mentem non leui periculo tentat: hauſtum etenim ebrietati ſimilem cum turpi loquacitate furorem facit. Porrò Apuleius foliorum uſum per inferiora adminiſtrandum docet, dum infit: Ad lumbricos, Herba coriandrum coquatur ad tertias in oleo, & in anum mittatur. Cæterũ cuius

qua-

Digitized by Google

qualitatis ſit particeps coriandrum, frigidum ne ſit an calidum, autores inter ſe diſcrepant. Hippocrates enim lib. 2. de ratione uictus & libro de morbis qui extra, & Galenus libro 7. de ſimplicibus, Serapio tr. 2. de medicinis calidis, et Auerrois colliget libro 5. ipſum calidum ponunt. Dioſcorides uero libro 3. & Auicenna undecima tertij, tr. 1. cap. 7. Raſis Almanſoris libr. 3. cap. 19. & Hali abbas frigidum aſſerunt. Sed uerius Iſaac in dietis particularibus capite proprio, diuerſæ uirtutis eſſe tradit, teſtante id ſaporis ſui uarietate. Cui & Gentilis Auicennæ expoſitor non poſtremus ſubſcribit, omnesq́ certis ſignis motos ait. Primi enim qui calidum aſſerunt, argumentum ad id ſumunt ab amaritudine & aromaticitate quas in eo ſentiunt, quæ & partiũ tenuitatem illi faciunt. Alij uero qui refrigerandi uires ei tribuunt, id à frigiditate in ipſo percepta colligunt, quæ & partium craſſitiem cauſatur. Verum quæ pars præualeat, difficile eſſet ponderare. Noſtri tamen æui medici frigiditatem pręcipue illi tribuunt præſertim intus aſſumpto. Exterius enim admotum nũc quidem calefacit nunc uero refrigerat, id tamen in diuerſis morborum generibus, uti clare demonſtrat Gentilis Canonis Auicennæ libro 3. fen 11. tractatu 1. cap. 7. de medicinis cordialibus. *Marrubium.*) Marrubij uim contra uermes prodit etiam Apuleius, ſed iungit illi abſinthij & lupinorum pondera paria: iubetq́ in aqua mulſa coquere cum uino & bibere aut ſuper umbilicum imponere. *Pulegium.*) Idem teſtatur Auicenna: poteſtq́ id coctũ, potum, & illitum. *Agreſte anethum.*) Etſi apud ueteres medicos unicam tantum anethi ſpeciem repperio, ſimpliciter anethum dictum: uerum tamen eſt quod Plinius & Dioſcorides herbam quandam tradunt quam hic meon, ille meu uocat, quæ caule & folijs anetho ſit ſimilis: quamuis utrobiq; tum apud Plinium tũ apud Dioſcoridem, non anetho ſed aniſo perperam & falſo legat Dioſcoridis interpres ille Florentinus. Et hanc herbam meon intelligit

Marrubium. **Pulegium.** **Anethum agreſte.** **Meon.** **Meu.**

nunc Serenus per agreſte anethum. Et ſic etiam meō interpretantur medici recentiores, dicentes id eſſe agreſte anethum. Hocq́ ui ſua feruente uermium interfectiuū eſt, ut hic tradit autor: nec id mirum, ſi enim aliud domeſticum tale eſt, autore Auicēna, multo magis agreſte tale erit: cum ſylueſtria domeſticis cōmuniter ſint efficatiora. *Synthesis.*) Syntheſis compoſitio dicitur, à σὺν quod eſt con, & θέσις poſitio.

Decimaſexta tertij tract. 5.

Syntheſis.

COLO SEDANDO.

CAPVT XXX.

QVVM colus inuiſū morbi genus intima carpit,
Mande galeritā uolucrem quam nomine dicunt.

COLO.) Dolori colico, qui fit in inteſtino craſſiori colo: quamuis plurimi uehementiſſimos quoſq; dolores in quacūq; parte inteſtinorum euenerint, ad colum referant. Sunt autē in duplici differētia inteſtina ordine quodam ſeſe cōſequētia. Nam horum quædam ſuperiora quæ gracilia uocantur, alia inferiora quę craſſa dicuntur. Ante omnia uero in inferiore ipſius uentriculi parte foramen eſt & meatus qui πύλωρος & portanarius dicitur. Sic quidem nominatus, uti Galen9 ait, quod ueluti ianitor iuſtus nihil permittat exire, quod non fuerit prius in chylum conuerſum atq; concoctum. Talem aūt chyli bene concocti ſubſtantiam certum eſt per pylorum ad inferiora inteſtina deduci, nō ut excernatur, ſed potius ut intra corpus retineatur, ui hepatis in ſanguinem trāſmutanda, ex quo omnia membra debent nutriri. Vnde libro de utilitate partium quinto, aperte pronunciat, Inteſtina non eſſe ſuperfluitatum excretionis, ſed alimentorum potius inſtrumēta. Quamuis

De inteſtinorū ordine.

Pylorus portanarius.

uis Celſus pyloron primũ faciens inteſtinũ ſic nominatũ dicat, q̊d portæ modo in inferiores partes, quæ excreturi ſumus, emittat. Pylorum meatum ſequitur inteſtinũ primũ, quod ἔκφυσις hoc eſt propago ſiue exortũ appellatur: ſic dictum quia ex pyloro primũ exoriatur: aut δωδεκαδάκτυλον, id eſt, duodenum, à duodecim digitorum menſura. Quod quia non ſit implicitum, uoluerunt quidam inteſtinum non eſſe appellandum, & primum faciunt ieiunum. Vnde Macrobius ait: Ieiunum omnium inteſtinorum principium habere exaratũ eſt. Niſi quis ſub eo & ieiunũ & duodenũ comprehendi cenſeat. Sic etiam Galenus de locis affectis lib. 6. primum facit ieiunum, dicens: Omnia inteſtina à uentriculo ordine quodam deſcẽdunt atq; omnium ſupremum ieiunum eſt, deinde quod tenue uocatur. Suſcipiunt autem ambo inuolutiones, ieiunum tamen, autore Celſo, minus implicitum eſt: ac ita dictum, quia nunquam quod accipit, continet, ſed protinus in inferiores partes trãſmittit: tenuius uero in ſinus uehementer implicitum eſt. Differunt etiam autore Galeno, nam tenue non inuenitur uacuum, & quia non habet idem tenue tantum uenarum multitudinem. Imperitiores hoc ilion uocant, & morbum illius iliacum, quum tamen ileos, id eſt uoluulus, ab eruditioribus appelletur, et qui hoc affecti ſunt ileoſi. Nam iliaci ilioſiue dicuntur qui lagopono, id eſt ilium dolore, uexantur. Plinius hæc gracilia inteſtina per quæ flexuoſiſſimis orbibus cibi delabuntur, in homine & oue lactes uocari tradit, in cæteris ilæ plurali numero. Quamuis lactes etiam à nonnullis pro pinguibus inteſtinis accipiantur, unde Perſius lactes unctos uocat: aliquando uero pro membranis quibus inter ſe inteſtina cohæreſcunt. Sunt etiam qui lactes uocant loca ſub umbilico pubetenus delicata, adeo ut plagam ferre nequeant. Vltra hæc quoq; ſignificata, adhuc pro meſenterio accipit Theodorus, uir utriuſq; linguæ doctus, et

ἔκφυσις, exortũ.
δωδεκαδάκτυλον.
Duodenum.
Ieiunum.
Tenue.
Ileos, ileoſi.
Iliaci, ilioſi.
Lagoponos.
Lactes.
Ilæ.

Digitized by Google

ſorte ratione ductus, quod Macrobius quoq; meſenterō pro inteſtino accipit: ubi inteſtina principalia facit tria, unum diſſipium quod uentrē à reliquis ſecernit, alterum medium quod Græci μεσέντερον dicunt, tertium quod ueteres hiram uocarunt: aut forte quia contentum pro cōtinente accepit. Eſt enim meſenteron non inteſtinum, ſed potius in medio inteſtinorum collocatum, unde & illi apud Græcos nomen, ſicuti & alterum apud eoſdem nomen eſt à propria ſubſtantia ſortitum, quo meſareon appellatur: quoniã omnes, quæ ad ipſum ex iecore uenas feruntur, unà cum adiacentibus arterijs circunquaque ambit atq; cōplectitur: huic lactes inuoluūtur, ut à duro ſpinæ contactu munitiores magiſq; ſeptos reddat. Sed hæc miſſa faciēs ad inteſtinorum ordinem reuertar. Poſt gracilia itaq; & tenue inteſtinum eſt id quod cæcum uocatur, quod uſq; ad infernas partes extenditur. Deinde colum quod ad ſuperiores reuertitur partes, donec ſæpe numero & lienem & iecur attingat, in quo dolorum maxima cauſſa eſt, qui & colici dicuntur, & inde colicon dictum medicamētum quod colico dolori medetur, quale eſt id quod à Scribonio Largo compoſitione medicinali 119. & à Cornelio Celſo lib. medicinæ 4. & 5. ad Caſſium medicum refertur, licet apud eos nōnulla ſit compoſitionum diſcrepantia. Hoc inteſtinum colon Plinius Ile ſingulari numero uocat. In hoc dolor fit qui Colicus dicitur et Chordapſos ac Choridos: quamuis Diocles Caryſtius commutatis nomenclaturis, tenuioris inteſtini dolorē chordapſon, craſſioris uero Ileon nominauerit. Poſt colon eſt inteſtinum rectum, quod & aluum & longanonem uocant. Contegit uero uniuerſa hæc omentum ex interiore parte leue & ſtrictum, ex ſuperiore mollius: cui adeps quoq; innaſcitur, qui ſenſu ſicut cerebrum quoq; & medulla caret. Omento uero quod uenis etiam quibuſdam uel maioribus illigatum eſt, autore Celſo: iungitur abdominis membrana interior, quæ quoniam interioribus

Diſſipium. Meſenteron. Hira. Meſareon. Inteſtinum cæcum. Colon. Dolor colicus. Medicamētum colicon. Ile. Chordapſos. Chordios. Inteſtinum rectum. Aluus. Longanon. Omentum.

bus

bus omnibus extenſa adiacet & inteſtina cum omẽto cõtinet, peritoneon à Græcis dicit & à Barbaris mirach. Cæterum quod ad colicum dolorem attinet, fit is à frigido craſſoq́ aut uiſcoſo humore ſeu ſpiritu flatuoſo egreſſum non habente. Eſtq́ uehemens & longus: uehemens quidem ob intemperantiam & corporum quibus continetur tentionem: longus uero et perſeuerans, quia difficulter uacuatur, ob corporum ambientium craſſitudinẽ ac ſpiſſitudinem quibus ipſum continent et arcent, quod tenuiora inteſtina ob tunicarum rarã tenuemq́ eſſentiam facere non poſſunt. *Colus.*) Dolor colicus. *Inuiſum.*) Inuiſum dicitur quod inuidia & odio habetur, cuiq́ inuidetur. *Intima carpit.*) Interiora uentris & inteſtina corripit, moleſtat & torquet. *Mande.*) Mandere proprie eſt dentibus cõterere et comedere. *Galeritam.*) Galerita auis eſt quæ nunc alauda dicitur, Græce corydalus, à galeæ ſimilitudine, eo quod in ſummo uertice habeat apicem & plumulas elatas in modum galeæ. Plinius libro 11. cap. 37. ait: In capite paucis animalium niſi uolucribus apices: diuerſi quidem generis, Phœnici plumarum ſerie medio eo exunte alio, Pauonibus crinitis arbuſculis, Stymphalidæ cirro, Phaſianæ corniculis. Præterea pauo, atque ab illo galerita appellata quondã, poſtea Gallico uocabulo etiã legioni nomen dederat alluda. Huius cõtra colon uarius uſus eſt. Nã Dioſco. toſtã in cibo ſumi iubet. Paulus Aegineta, Auerrois et Serapio ſimpliciter coctã & comeſtam diu. Plin. lib. 30. ca. 3. aſſã, ſiue in nouo uaſe cũ plumis exuſtam contritamq́ in cinerẽ, bibiq́ ex aqua coctũ cochlearibus ternis per quadriduũ, item cor eius adalligatum fœmini, amplius recentem tepentemq́ adhuc deuorari.

Peritoneon. Mirach. Cauſa doloris colici. Inuiſum. Mandere. Galerita.

Aut pauidi leporis madefacta coagula pota.
Siue apio nepetam tereti cum maſtiche iunges,
Necnon & ſpecies ambas redolentis anethi
Quorum decoctos patiens haurito liquores.

Pauidi.) Inter animalia enim maxime pauidus eſt lepus.

Coagulum le poris. *Leporis coagula.*) Inter coagula inteſtinorũ doloribus maxime medetur leporinum ex uino trium obolorum pondere potum, autore Dioſcoride. Coagulũ quid. Coagulum autem ea uiſcerum pars eſt, qua ad denſandum lac utimur. Eſtq́ ſubſtantia & mucillago quædam ſuperflua lacti coagulato quodammodo ſimilis in uentribus & certis animalium ueſicis genita & appenſa. Sic quidem dictum à cogendo, hoc eſt, à colligendo aut ſtringendo. Vnde etiam aliquando pro omni eo quod denſat & coniungit, accipitur. *Madefacta.*) Humecta & reſoluta, idq́ præcipue in uino.

Apium. Petroſelinum. *Apio.*) Scilicet ſatiuo et hortulano, quod non modo coli ſed & aliorum quoq; doloribus medetur qui ex flatuoſo ſpiritu egreſſum non habente generãtur. Vnde Dioſcorides ad nullum determinatum morbi genus id applicat, ſed omnibus indifferenter inflationibus utile pronũtiat, ſimpliciter dicens, Soluit inflationes. Quamuis ſaxatilis apij quod petroſelinon dicitur uires cõtra colon proprie ualidas tradat inquiens, Petroſelinon ſtomachi & coli inflationibus torminibusq́ medetur.

Nepeta. *Nepetam.*) Quemadmodum apium ſimpliciter inflationibus ubicunq; exiſtant prodeſſe dicit Dioſcorides: ſic etiam nepetam ſimpliciter ſtrophis & torminibus, hoc eſt doloribus uehementiſſimis, ſiue in colo ſiue alia quacũq; parte exiſtant, utilem ſcribit. *Tereti.*) Rotundo.

Maſtiche. *Maſtiche.*) Et hoc uentrem ac inteſtina confortando. *Species ambas.*) Genus

Anethum, domeſticum, agreſte. utrunq;, domeſticũ & agreſte. *Redolentis anethi.*) Vtrunq; enim odoratum eſt. De agreſti quod meon appellatur, agit Dioſcorides libr. primo inter aromata et odoramenta, aitq́ radicibus eſſe odoratis, quæ in aqua decoctæ & ſine coctura tritę utiles ſint inflationibus & torminibus, ſed dolores capitis facere potum ultra quã deceat meon. Domeſtici uero redolentiam teſtatur Columella dicens, Et bene odorati flores ſparguntur anethi: cuius ſiccati comæ & ſeminis decoctum, ut Dioſcorides prodit, tormina

na & inflationes finit. Eſtq́ nunc communis in omnibus uentris & inteſtinorum doloribus mitigandis anethini olei uſus.

VESICAE ET CALCVLO PVRGANDO ET VRINAE prouocandæ.

CAPVT XXXI.

SI cui ueſicæ tardus cunctabitur humor,
Hæc mora rumpetur uino peruicta uetuſto.

VESICAE.) Veſica, quam κύστιν Græci dicunt, infra aluum à priore parte eſt, tota neruoſa. Cuius officium unicũ eſt, ut uidelicet comprehendat, eſtq́ humidi excrementi conceptaculum. Vnde Ariſtoteles libr. de hiſtoria animalium primo cap. 2. Humidi, inquit, excrementi cõceptaculum ueſicam: ſicci, aluum nominamus. Nec à renibus trahit urinam ueſica, ſed renes per ureteras, quæ uenæ ſunt à renibus ad ueſicam protenſę, excernendo in ueſicam mittũt. Accidentia quæ ueſicæ ſuperueniũt, partim cæteris communia ſunt, ceu omnes ipſius præter naturam tumores, dolores & quę hos facere poſſunt affectiones, partim ipſi ſoli propria, ut Iſchuria, Stranguria, ac per alium quoq́ modum immoderata urinæ excretio, & quæ Dyſuria dicitur. Verum huiuſmodi affectus ueſica tanquam meatu utuntur, ipſa haudquaquã affecta. E quibus Iſchuria eſt integra urinæ detentio, propter meatus ipſius & fiſtulæ quam Vrethram uocant, conſtrictionem: quæ uarijs fit modis, uidelicet, aut propter corporis ipſius tumorẽ prę ter naturam, aut cum aliquid ei præter naturam innaſcitur, aut cum à re quapiam obſtruitur. De quibus latius Galenus libro de locis affectis primo. Aliam demũ ſup-

Veſica, κύστις. *Veſicæ officiũ.* *Vreteres, uenæ.* *Iſchuria.* *Vretra, fiſtula urinæ.*

Digitized by Google

preſſæ urinæ & iſchuriæ cauſam ponit item Celſus, qui urinam aliquando non reddi ait quia ſenectute iter eius collapſum ſit. Stranguria, quam Cato lotij ſubſtillum uocat, eſt quãdo ſtillatim, parum & frequenter quis mingit: fitq; aut ob uirtutis retentiuæ imbecillitatem in ueſica, aut ob urinæ acritudinem. Imbecillitas autem ob immodicam intemperaturam præſertim frigidam, ſiue tumorem aliquem præter naturam in ea. Acritudo uero urinæ aut ob renum paſſionem, aut aliarum partium uitium aliquod, cuius ratione humorum ſuorum uitia ad ueſicam tranſmittunt & cum urina permiſcent: nonnunquam etiam ab intemperaturis quibuſdam, maxime à caliditate, deinde à caliditate & humiditate, & demum ab humiditate. Dyſuria eſt mingendi difficultas, de qua Galenus ſic ſcribit: Dyſuria poteſt & quæ cum dolore fit mictio dici: poteſt autem & quæ cũ difficultate aliqua, adeo quod uix ueſica operetur. Eam uero quæ cum dolore eſt, facit inflammatio & abſceſſus & ulceratio & inæqualis intemperatura & ſpiritus flatuoſus. Si uero motus difficilis aliquis, uel potentiæ imbecillitas, uel tumor cõtra naturam; ex omnibus hiſce diſpoſitionibus. Hęc ille. *Calculo.*) Lapidi, qui hominum quibuſdam diro cruciatu in ueſica generatur: maxime autem, ut in aphoriſmis libro 3. Hippocrates prodit, pueris, qui inter illos qui iam dentes ediderunt, & qui pubertati ſunt proximi, mediam, quæ uſque duodecimum & tertiumdecimum annum progreditur, habent ætatem. Et horum, uti Galenus ſcribit, lapis propria eſt paſſio: hij enim ob edacitatem nõ paucos crudos humores coaceruant, ex quibus pars craſſior unà cũ urinis ad ueſicam perueniens, fit lapidum generationis materia. Accedit altera cauſa, uehementia caliditatis. Aceruant enim et ſenes humorem crudum non paucum, non propter edacitatem, ut pueri, ſed propter potentiæ concoquentis imbecillitatem, non tamen calorẽ fortem habent qui ex materia craſſa uaporem reſoluens lapidem generet.

Aph. li. 3. & 5.
Stranguria.
Lotij ſubſtillũ.
Dyſuria.
Aphor. lib. 7.
Calculus ueſicæ.
Aphor. 26.
Hipp. lib. 4. de morbis.

generet. *Vrinæ.*) Lotio ſuppreſſo & præter naturam retento. Eſt autem urina ſanguinis & aliorum humorum colamentum et aquoſitas. Sic dicta, ut quidā putāt, quod in exeundo urat. Vel ut alij uolunt à uerbo Græco οὐρῶ quod eſt mingo, unde etiam οὐρὸν Græci urinam dicunt. *Veſicæ humor.*) Lotium & urina. *Tardus.*) Segnis, exire non potens, ſed præter naturam detentus & remoratus. *Cunctabitur.*) Remorabitur & detinebit. *Hæc mora.*) Vrinæ detentio. *Rumpetur.*) Frangetur & ad exitum prouocabitur cieturq́ue urina. *Vino uetuſto.*) Vinum præſertim uetuſtum & tenue, diureticum eſſe & urinam mouere teſtatur etiam Dioſcorides libro 5. dicens, Vrinam pellunt quę uetuſtiſſima tenuiaq́ue & alba uina ſunt. Et hoc maxime ubi aut grumus aut pus aut craſſus lentusq́ue humor retentionis cauſa fuerit. *Vrinæ.* *οὐρῶ.* *οὐρὸν.* *Vinum uetus diureticum.*

Prodeſt ex paruis acinos potare ſabucis,
Aut hederæ ſuccum, ut lachrymoſi trita ſinapis,
Necnon reſinas Oricia therebinto
In ſpeciem heruiliæ paruos glomerabis in orbes,
Quos ternos tepida mixtos hauſiſſe medela eſt.

Acinos ex ſabucis.) Idem teſtatur Plinius libro 24. cap. 8. inquiens, Acini ſabuci urinam mouent. *Hederæ ſuccum.*) Hederæ in medicina acris eſt natura, autore Dioſcoride. Vnde & urinam mouet, teſte Plinio. *Lachrymoſi ſinapi.*) Acrimonia & ferуore ſuo lachrymas cientis & prouocantis. Columella, Seq́ue laceſſenti fletum factura ſinapis. Quod autem urinam ciat & moueat ſinapi, teſtantur etiam Celſus & Plinius. *Trita.*) Contrita ſcilicet ſemina. *Reſinas therebinto.*) Quamuis omnis reſina moueat urinam, ut autor eſt Dioſcorides, potior tamen inter omnes eſt therebintina, quæ omnes alias antecedit. *Oricia.*) Hoc eſt, circa Oricon ciuitatem naſcenti. Eſt enim Oricos ciuitas Epiri, ſecus quā plurima naſcitur therebintus, nigrum lignum habens, ſoliditatem in buxi ſpeciē. Verg. Eneid. *Acini ſabuci.* *Hederæ ſuccus.* *Sinapis.* *Reſina therebintina.* *Terebintus* *Oricia.* *Oricos.*

Digitized by Google

libr. 10. Incluſum buxo aut Oricia terebintho: Et Propertius libro 3. Sed thiæ thalamo aut oricia terebintho. *In ſpeciem heruiliæ.*) Hoc eſt formam paruam & rotundam, cuiuſmodi eſt heruilia, quæ leguminis genus eſt, & Græce dolichus uocatur, ut ſentit Io. Manardus in Epiſtolis medicinalibus. *Orbes.*) Orbiculos, globulos & pilulas paruas. *Glomerabis.*) Formabis & in glomeris formam conficies. *Ternos.*) Numero tres, & hæc quantitas una uice ſumenda eſt ſufficiens. *Tepida.*) Aqua moderate calida. Sic enim nõ adhærent. Cum enim tenax & uiſcoſa res ſit per ſe deglutiri nõ poſſet. *Hauſiſſe.*) Deuoraſſe, deglutiſſe.

Heruilia.

Quondam etiam nimium præceps urina fluendo
Irrigat exuuias, obſcœnoq́ inficit imbri,
Ergo cinis cornu ceruini proderit hauſtus,
Vel nepetæ ex uino tritum uel lacte capellæ,
Tum leporis cerebrum ex uino potare decebit.

Quondam etiam.) Aliquando. Poſtquam retentã urinam ciere docuit: nunc nimium fluentem, & incontinentiam eius ſiſtere & cohibere docet. *Nimium preceps.*) Nimis uelox & plus iuſto præterq́ naturam fluens. *Irrigat.*) Humectat. *Exuuias.*) Veſtes ab exuendo ſic dictas, quemadmodum ab induendo induuiæ & indumenta ſunt dicta. Dicuntur autem exuuiæ non ſolum de hominum ueſtimentis, ſed & de aliorum animalium ſpolijs: unde & ſerpentum pelles exuuiæ dicuntur. *Obſcœno imbri.*) Humore olente & lotio fœtente. *Inficit.*) Contaminat & fœdat. *Cinis cornu ceruini.*) Cerui cornu uim habet omnes humores exiccandi: quare & omnem fluxum tum uentris tum uteri tum ueſicæ cohibet & ſiſtit, doloremq́ ſedat, præſertim in cinerem redactum, drachmæq́ unius pondere in potu datum. *Nepetæ tritum.*) Nepetæ puluis uel cinis contritus ſeu ſuccus per cõtritionem extractus. Solet autem Nepeta urinæ incontinentiã cohibere, maxime ubi uirtutis retentiuę ob frigidam intemperaturam imbecillitas

Exuuiæ. *Induuiæ.* *Cornu ceruini cinis.* *Nepeta.*

aut

aut ſpiritus flatuoſus cauſa eſt. Frigus enim feruore ſuo reprimendo, uirtutem corroborat & flatuoſos ſpiritus diſſoluit, humoresq́ʒ deſiccat. Aliâs eni & ab alijs cauſis accidentē urinæ fluxum potius augeret. Nam, ut omnes teſtantur, urinam cit nepeta: niſi & hoc modo humores expurgando fluxus fluxum tollat. *Vino.*) Maxime acerbo & ſtiptico. *Lacte.*) Pręſertim ubi exulceratio adeſt. Nam, ut Dioſcorides lib. 2. tradit, Interaneorum exulcerationibus cōmuniter lac medetur, pręcipueq́ʒ gutturis, pulmonum, inteſtinorum, renū & ueſicæ. *Capellæ.*) Capræ: propter cibum adſtringentem quo plurimum ueſcuntur. *Tum.*) Deinde ultra dicta iā medicamenta. *Leporis cerebrum.*) Idem teſtatur Plinius lib. 28. cap. 10. dicens: Cerebrum leporis in uino urinæ incontinentiā cohibet. *Lac caprinum.* *Cerebrum leporis.*

Sed dolor internam ueſicæ ſi capit aluum,
Subueniet radix frondoſæ epota cupreſſi,
Pulegiúmue potens domitum feruentibus undis.

Sed dolor int.) Solet nonnunquam urinæ incontinentiam dolor ſubſequi, præſerti ubi exulceratio aut acris quiſpiā humor ipſi occaſionē præbuerit: quemadmodū et in dyſuria uocata accidit. Huic itaq́ʒ affectui nunc idonea adhiberi docet medicamenta. *Internam ueſ. aluum.*) Hoc eſt, cauitatem interiorem ueſicæ & ueſicam ipſam. *Capit.*) Afficit & moleſtat. *Radix cupreſſi.*) Adſtringit cupreſſus, ſiccat & refrigerat. Vnde & folia eius contra deſtillationes in ueſicam & dyſuriam cum paſſo & exigua myrrha utiliter bibuntur, ut autor eſt lib. 1. Dioſcorides. Plin. uero libro 24. ca. 5. Radix, inquit, cum folijs trita potaq́ʒ, ueſicæ & ſtranguriæ medetur. Quæ mala quoniam dolor ſequi ſolet, tolletur idem, ijſdem malis ſublatis: quod, ut hic Serenus teſtatur, cupreſſi radix efficit pota. *Frondoſæ.*) Folioſæ & multorum foliorum: quæ eandem quoq́ʒ cum radice uim habent adſtringentem. *Pulegium.*) Veſicæ dolores, pręſertim qui ex urinę anguſtijs & calculo originē *Cupreſſus.* *Pulegium.*

habent, pulegij potu mitigari, uel Plinij teſtimonio certum eſt: libro etenim 20. cap. 14. inquit, Vrinam pellit ex uino, & ſi Amineum ſit, & calculos & interiores omnes dolores. *Domitum ſer. undis.*) Hoc eſt, in aqua decoctum.

Si uero in lapides denſus conuertitur humor,
Qui retinet curſus, gemitumq́ dolore frequentat,
Saxifragam ſeu ſphongiten ſuccurrere credunt,
Præterea ſemen myrthi ſylueſtris Iaccho
Atq́ oleo mixtum bibitur nec deſit acetum,
Vinaq́ ſumantur fricto condita cumino,
Siue palumborum capitur ſimus acre ferorum
Dulcacidis ſparſum ſuccis tritumq́ ſolutum,
Necnon obſcœnus capræ potabitur humor,
Obruit hic morbum, labefactaq́ ſaxa remittit.

Si uero in lapides.) Calculi remedia traditurus autor, docet prius ex qua re idē generetur, & quæ inde cauſentur accidentia. Dictum eſt autem prius à capitis initio, quod calculi materia eſt crudi in corpore coaceruati humoris pars craſſior, cum urina ad ueſicam perueniens, quam partem denſum humorem uocat, generatus uero calculus urinæ curſum & fluxum retinet, & inde affectos diro cruciatu & dolore ſępius & frequenter moleſtat & afficit, gemitumq́ & ſuſpiria inducit. *Gemitum.*) Suſpiria. Gemere proprie pectoris eſt, cum prę anguſtia in ſonum prorumpit. *Saxifragam.*) Saxifragam ab aliquibus Empetron uocari, autor eſt Dioſcorides medicinalis ſyluæ libr. 4. cap. 17. quamuis eodem libro capite 170. aliam herbam faciat empetron, aliterq́ illam deſcribat & alias tribuat uires. Verum quia Plinius lib. 27. cap. 9. unam eandemq́ saxifragę ac empetri nomine facit herbam, uiresq́ illi tribuit, quas Dioſcorides ſub ijſdem nominibus, diuerſis herbis, & noſtro etiam æuo ſaxifragæ nomine herba ſit uiribus eiſdem quibus Dioſcoridis ſaxifraga, & ſiliquas ferat lentis

Gemere. *Saxifraga.* *Empetron.* *Phacoides.*

Digitized by Google

tis ſimilitudinem referentes, ceu de Empetro ſcribit idem Dioſcorides, unde & phacoides, ut ait, appelletur: hinc facile perſuaſum habeo, male olim ab ignaris diuiſa fuiſſe uti nunc etiam ſunt apud Dioſcoridem, quæ ſimul iungi cõueniſſet, et ut ex uno capite duo ſeparata, et una herba diuerſæ factæ ſint, quæ unũ & idẽ eſſe debuiſſent. Quare etiam non male egiſſet, meo iudicio, ſi Dioſcoridis interpres ille Florentinus Plinium ſequutus diuerſa illa capita in unum coaleſcere permiſiſſet, quod & ego factu opus eſſe cenſeo. Sed de hoc ſatis. Quod uires eius concernit, Saxifraga, inquit Plinius, recens, quamuis nos radice non recenti etiam communiter utamur, urinas cit decocta in aqua, uel trita calculos frangit. Qui fidem promiſſo huic quærunt, affirmant lapillos qui ſufferueſiant unà rumpi. Dioſcorides uero, Bibitur, inquit, in uino decocta utiliter ſtillicidio ueſicæ & ſingultientibus: calculos ueſicæ frangit, urinam cit. Cæterum dicta eſt ſaxifraga, aut quia in petris naſcens eas dum naſcitur rumpat, ut aliqui uolunt: ſeu ut alij, quia lapillos in ueſica frangat atq; comminuat. Naſcitur autẽ plurima in Rhetia prima, locis aſperis & petris. Sunt & aliæ ſub ſaxifragę nomine nũc in uſu herbę, ſed de quibus nihil ad præſens. *Spongiten.*) Spongites lapis eſt qui in ſpongijs reperitur, unde & nomen indeptus eſt. Hinc Plinius libro 37. cap. 10. Spongites, inquit, ſpongiæ nomen repræſentat. Et lib. 36. cap. 19. Spongiæ lapides inueniuntur in ſpongijs, & ſunt natiui. Quidam eos cyſteolithos uocãt, quoniam ueſicæ medentur: calculos rumpunt in uino poti. Et Dioſcrides libro 5. Inueniuntur, inquit, & in ſpongijs lapides: hij cum uino poti calculos ueſicæ frangunt. Et hij etiam ex medicamentis illis ſunt quę reliquis in frangendo lapidem longe fortiora ſunt, autore Auicenna. *Semen myrthi ſyl.*) Myrthus ſylueſtris Latine Ruſcus dicitur, myrtho ſimile foliũ habet, minus tamen: lanceæ figura, in ſummo acuminata cuſpide: fructum fert in medio folio herẽtem, rotundum,

Spongites lapis.

Myrthus ſylueſtris.

Ruſcus, oxymyrſine.

Digitized by Google

cum maturuit rubẽtem, oſſea intus duricie. Ramulos ui tilium modo lentes, numeroſos, ab ipſa radice ſtatim, infragiles, cubitali longitudine, folijs plenos. Radicem gramini ſimilem, ſapore acerbo, amareſcenteq́, uti libr. 4. Dioſcorides autor eſt, qui etiam cũ Plinio oxymyrſinen, id eſt, acuminatam myrtum, & chamæmyrſinen, id eſt humilem & terreſtrem myrtum, appellari tradit. Cuius ſemen Plinius etiam cum uino aut oleo aut aceto potum calculos frangere teſtatur: nec refert quod liquores non coniunctim, uti Serenus, accipiendos præcipit. Nec modo ſemen, ſed & radix, quam in honore eſſe dicit Plinius, & folia itidẽ in uino decocta & pota ueſicæ calculos frangunt & pellunt, ſi Dioſcoridi credimus. *Iaccho.*) Vino, præſertim antiquo & tenui, quod fracto calculo uiam ad exitum præbet & urinam ciendo etiam expellit. *Oleo.*) Hoc enim utile eſt excoriationi quæ ex calculo accidit, leniendæ & dolori mitigando. *Acetum.*) Vt quod alijs penetrandi uim adminiſtret & inflammationes arceat, calculosq́ frangat: quã uim illi eſſe uel ex hiſtorijs ſatis manifeſtum eſſe poterit, præſertim ea qua Hannibal alpes fregiſſe & ita tranſcendiſſe fertur. *Cumino.*) Maxime ſylueſtri, & eo quidem quod ſatiuo ſimile eſt, quod ex ſingulis floribus corniculatas ſiliquas ſublimes profert, in quibus nigellæ ſimile ſemen eſt: quod potum ueſicæ ſtillicidio, calculis, & ſanguinis concretos grumos cum urina reddentibus ſuccurrit, autor Dioſcorides libr. 3. *Fricto.*) Parum aſſo, ut ſi quæ ineſt ſuperflua humiditas conſumatur. *Fimus palumborum.*) Columbarum agreſtium aluſ excrementum & ſtercus, quod reliquis longe acrius eſt, magisq́ calefacit & urit. Et quam hic Serenus Palumborum, illam Auicenna decimaoctaua tertij, columbarum fimo uim extrahendi lapides tribuit, quod tamen idem eſt. Plinius libro 30. cap. 9. Fimum quoq; palumbium, inquit, in faba ſumi contra calculos & alias difficultates ueſicæ: ſimiliter plumarum cinerem palumbium ferorum

Libr. 23. cap. ultimo.

Vinum.

Oleum.

Acetum.

Cuminum.

Fimus palumborum.

Digitized by Google

ex aceto mulſo iubent. *Ferorum.*) Agreſtium & ſyluaticorum, qui domi non nutriũtur, ſed procul à uillis uitam agunt ſemper. *Dulcacidis ſuccis.*) Aceto mulſo, quod & oxymel dicitur, de quo diximus ſupra capite undecimo. *Acetum mulſum.* *Obſcœnus capræ humor.*) Vrina capræ fœtida. Quam hic Serenus ueſicæ calculos frangendi & expellendi uim, urinæ caprarum, eam Dioſcorides aprinæ, Auicenna porcinæ tribuit. Plinius libro 28. cap. 10. apri etiam urinam et ipſam ueſicam pro cibo ſumptam, ueſicæ calculorumq́; cruciatibus auxiliari teſtatur. Et id efficacius quidem, ſi prius fumo maceratur utrunq;. Imò, ut idem prodidit, fimum caprarum in mulſo calculos pellit, efficaciusq́; ſylueſtrium. *Obruit.*) Sepelit, abſcõdit & tollit. *Hic.*) Humor obſcœnus & urina capræ. *Morbum.*) Calculorum dolorem & cruciatum. *Labefacta ſaxa.*) Lapillos & calculos comminutos & attritos. *Remittit.*) Relaxat, et educit.

Oxymel. *Vrina caprina.* *aprina,* *porcina.* *Fimus capræ.* *Veſica capræ.*

CONCEPTIONI ET PARTVI.

CAPVT XXXII.

IRRITA coniugĳ ſterilis ſi munera languent
Et ſobolis ſpes eſt multos iam uana per annos,
Fœmineo fiat uitio res nec ne ſilebo,
Hoc poterit quartus magni monſtrare Lucreti;
Sed natura tamen medicamine uicta potenti
Sæpe dedit fœtus ſtudio curante paratos.

CONCEPTIONI.) Hoc eſt, conceptionis impedimento amoliendo, & uterum infœcundum ad facile concipiendũ præparando. Nam quæ per ſe facilis eſt nec impedita conceptio, nullo medicaminis eget auxilio. Præpedita uero, adeo ut difficulter aut nunquam concipiat mulier, nec tamen in uniuerſum denegata ſit, medicamentis recuperari & pro

Digitized by Google

moueri poterit. Præpeditur autem non modo mulieris, ſed & uiri aliquãdo ob affectum & intemperaturã. Nam bonam habẽtes temperaturã, ſemper generabunt etiam cum malam habentibus coëuntes: malam uero habẽtes ſolum cum contrariam habentibus coëuntes, gignent.

Conceptio. *Sperma.* *Semẽ genitale.*

Eſt autem conceptio, ſpermatis, hoc eſt ſeminis genitalis, utriuſq; & uiri & mulieris in utero ſuſceptio & apprehenſio. Sperma uero ſiue genitale ſemen dicitur id ex quo tale quid produci natum eſt, quale eſt illud à quo ipſum genitum eſt.

A uiro & à muliere decidi ſperma.

Quod autem utriq; & mari & fœmellæ genitale ſemen inſit, & ab utroq; deciſum ad fœtus generationẽ concurrat, teſtis eſt Hippocrates non uno loco. Nam libro de natura ſeminis genitalis ſic inſit, Et in uiro et ĩ fœmina ſemen & marinum & fœmineum ineſt. Libro uero de natura pueri & fœtus ſic ait, Siquidem ſemẽ ab utriſq; manauerit in mulieris uterum, primum quidẽ ſimul miſcetur. At libro de morbis quarto, Semẽ genitale, inquit, de membris omnibus uiri & mulieris ad hominis generationem ueniens, & in mulieris locellos decidens cogitur, temporeq; adueniente ex eo humana natura procreatur: quoniam quatuor has humiditates, humoriſúe ſpecies uir & mulier in corpore habet, quæ ſũt heæ, ſanguis, bilis, pituita, aqua: quæ non minimam nec debiliſſimam partem ſemini porrigunt. Hęc ille. Ab utroq; itaq; ſemen decidi & in inchoandi hominis domicilio utero ſuſcipi, uel Hippocratis, qui unus pro pluribus ſit, teſtimonio ſatis manifeſtum eſt.

Vterus, Vtriculus, Loci, Vulua, Matrix.

Vterus uero quem & utriculum et locos & uuluam & matricem uocant aliqui, eſt inchoandi hominis domicilium: ſeu, uti Galenus deſcribit, ἀγγεῖον κυητήριον, hoc eſt, uas fœtum conſeruans. Nam poſtquam genitale ſemen apprehendit, adeo contrahitur ut nulla omnino uacua pars relinquatur, & in tantum os clauditur ut ne acus quidem acies ingredi poſſit, teſte Galeno, cuius de locis affectis libr. 6. hæc ſunt uerba: Quid autem in rerum natura poteſt eſſe admirabilius? nouẽ perpetuis menſi-

Digitized by Google

mẽſibus clauditur os uteri,adeo exactè, ut ne ſpecilli qui-
dem acumen admittat:perfecto autem fœtu, uſq; adeo di
ſtenditur,ut totum animal per ipſum egredi poſſit.Hanc
uteri clauſionem teſtatur etiã Hippocrates libr. aphoriſ-
morum quinto hijs uerbis, Quæ utero gerunt, hijs uteri
os cõprimitur.Sed quia uaria uteri uocabula relata ſunt,
nonnihil de ijſdẽ adhuc dicendũ. De aliquibus Plin. lib.
xi. ſic profert, Fœminis eadem omnia præterquam ueſicæ
iunctus utriculus, unde dictus uterus, quod alio nomine
locos appellant, hoc in reliquis animalibus uuluam. Cel *Vulua.*
ſus tamen uuluam in homine etiam uocat. Noſtro tem-
pore uulgus imperitum muliebrem naturam & pudẽda
perperam uuluam nuncupat. Per matricem Columella *Matrix.*
fœminam intelligit quæ fœtus gratia tenetur ac parit fœ
tumq́ generat, cum ait, Sint ergo matrices probi colo-
ris, robuſti corporis &c. item, octies anno pullos educat
ſi bona eſt matrix. Communis tamen medicorum ſchola
matricem nunc uocat uterum. Græci item uterum non
uno nomine nominant. Dicitur enim ab illis aliquando
μήτρα, hoc eſt matrix, non obſtante quod Ariſtoteles lib. *Μήτρα.*
de hiſtoria animalium tertio capite primo, hoc nomine
uteri os & ceruicem uocari tradat. Inquit enim, Pars uul
uæ interior, loci & uterus appellatur. Vnde fratres uteri-
nos cognominamus. Oſtium autem & ceruix, matrix di
citur. Appellatur itẽ δελφὺς id eſt uterus, unde ἀδελφοὺς Δελφύς.
uocant fratres uterinos: item ὑστέρα id eſt loci: quãuis non ἀδελφοί.
nunquam etiam pro pellicula accipiatur exteriore, (nam ὑστέρα.
& interior eſt tum tenuior tum mollior,) quæ embryon *Secunda.*
ambit & ſecunda dicitur & χόριον, eo quod ſit χώρημα, id χώριον.
eſt infantis alueus, ſeu quia χορηγεῖ, id eſt cibũ, ei ſuppe-
ditat. Et hactenus de utero, poſt quẽ os eius eſt quod uteri *Vteri os.*
os uocatur, uidelicet illud quod intus eſt oſtiolum ubi lo *Vteri collum.*
ci deſinunt & uterus, collum uerò incipit, quod Galeno *Vteri ceruix.*
teſte, magis propriè os uteri diceretur. Nam altera colli
extremitas, quæ mulieris pudendis coniungitur, non

Digitized by Google

uteri, ſed ipſius colli os haud ſine ratione diceretur. Poſt os uteri eſt ceruix carnoſa, cartilaginea, modiceq́ꝫ obdura, quæ ab uteri ore inchoat ac recto tramite ad muliebrem uſqꝫ naturam fertur, per quam & menſes egrediuntur, & foramini fiſtulæ ueſicæ contermina eſt. Hanc etiã collum uocant uel trachleum, Celſus canalem. Huius os porus primus uocatur, & ex partibus interioribus penitioribusq́ꝫ intra cletorem, primũ occurrit. Cletoris uero quam & Nympham & Eugion & Hymen nominãt, eſt in parte extima ac omniũ prima, hoc eſt, in muliebris pudendi medio neruoſa exilitas & tunicula, integritatis ac uirginitatis argumẽtum: quã mẽbranulã primus dirimit coitus, qua rupta et cruor emanat ob colligationes uenulasq́ꝫ tenues, quibꝰ ex adiacẽtib. partibus exortis cõtexitur. Tandem pars illa muliebris pudenda occurrit, cui carnis tuberculum hiulcum bifidumq́ꝫ prominet. hanc etiam muliebrem uocãt naturam ac genitale muliebre & os genitale. Sed de hijs nunc ſatis ſuperq́ꝫ. *Partui.*) Partus eſt completi & perfecti iam in utero fœtus in has uitales auras exitus. Qui naturaliter fit nono menſe aut decimi initio. Et hoc iuſtum naſcendi tempus eſt. Qui antea naſcuntur, raro ſuperſtites permanẽt. Quomodo autem in utero afformetur & nutriatur infans & demum in lucem exeat, copioſe docet Hippocrates libro de pueri fœtúſue natura: quæ breuitatis cauſa hic nũc omitto. *Irrita.*) Vana, caſſa, fruſtranea & ad effectum non peruenientia. *Coniugij.*) Matrimonij, extra quod omnis coitus illicitus eſt et prohibitus. Dictum eſt aũt cõiugium, à iugo, quaſi duorũ ad unũ iugũ coniunctio, ut pares operis uices ſuſtineant, quemadmodũ & coitus ex æquo negotium habent, itidem ut in iugo. *Sterilis.*) Infœcundi & fructũ nõ ferentis, hoc eſt, ex quo ſoboles non ſuſcipitur. *Munera.*) Coniugij munus & officium eſt, ex coitus negotio prolis ſuſceptio & generatio. *Languent.*) Marcent & fructũ non ferunt. *Fœminco.*) Cuius uitio, uiri ne an mulieris conceptio

Canalis. *Trachelus.* *Colli uteri os.* *Porus primus.* *Cletoris,* *Nympha,* *Eugion, hymẽ.* *Muliebris natura, os genitale.* *Partus.* *Coniugiũ unde dictum.*

Digitized by Google

ptio præpediatur, ſilentio ſe præteriturum ait Serenus: remittit tamen nihilominus nos ad quartum librum Lucretij ubi id habetur. Impeditur aũt ex parte uiri quidem ob ſeminis intemperaturã frigidã uel humidã, ob quam ſemen non bene concoquitur & ad conceptionem redditur ineptũ. Quod ſi intemperatura frigida ſit mediocris, indiget utero calido ſufficienter: ſi uero immodica, omnino ſterilis eſt. Sic etiam ſi intemperatura humida ſit modica, utero indiget calidiore & ſicciore: ſi immodica, ſterilis eſt. Eodem modo & propter excellentẽ calorem, ſemen ſit toſto ſimile. Simliter ob ſiccitatem, ubi primũ excidit, neq; extendi poteſt, cũ extenſio neceſſaria ſit ad conceptionem. Nam, ut in libro de ſemine ſcribitur, Mulier non concipit, niſi per uteri cauitatem parte plurima ſemen extendatur. In mulieribus autem male temperati uteri ſi parum à bonitate recedant, difficulter concipiunt: ſi uero nimium, mulieres ſteriles fiunt. Non concipiunt autem quęcunq; frigidos uteros habent, propter ſubſtantię ipſorum ſpiſſitudinem et denſitatem ualde frigidos uteros ex neceſſitate comitantẽ. Similiter quæcũq; præhumidos habẽt uteros, ut in quibus genitura extinguatur. Item quæcunq; ſiccos, magis & adurentes: nam ex defectu alimenti ſemen in hijs corrumpitur. Porrò quęcunq; ex utriſq; mediocrem habent temperaturã, heæ fœcundę ſunt: autor Hippocrates, Gal. Sunt & alia conceptionis impedimenta, quæ breuitatis cauſa omitto. *Res.*) Conceptionis inpedimentum. *Hoc.*) Scilicet cuius uitio contingat. *Natura.*) Vis concipiendi impedita tanquam naturalis reputata, hoc eſt, infœcunditas & uteri diſpoſitio citra omnẽ aduerſam ualetudinem ad cõcipiendũ inidonea. *Victa.*) Superata & conceptioni præparata. *Studio curante.*) Diligenti cum medicinæ auxilio adhibita cura.

Conceptionis impedimenta et ſterilitatis cauſa.

Aut igitur leporis conſumit fœmina uuluam:
Aut ouis in ſtabulis fractas cum ruminat herbas

Pendentem ſpumam molli deducit ab ore
Atq; illam meminit mixto potare Falerno.
Mercurialis item capitur communiter herba
Sic cubitum noctu coniunx feſtinat uterq;.

Leporis uulua. *Leporis uuluam.*) Præteſtato quod medicamentis cõceptionis impedimentum tolli poterit, & uterus ad concipiendum idoneus fieri: ponit nunc conceptionem promouentia remedia. In primisq; magnus inter talia eſt leporis uſus mulieribus, nec modo uulua ipſius fœcunditatem ipſis adfert, ſed & conceptus leporis & teſticuli & coagulum, ut refert Plinius, cuius lib. 28. capite 10. hæc ſunt uerba: Si uuluæ leporum in cibis ſumantur, mares concipi putant: hoc eſt teſticulis eorum & coagulo profici. Conceptum leporis utero exemptum hijs quæ parere defierint, reſtibilem fœcunditatem adferre. Ex quibus uerbis etiam non ſolum hijs remedijs fœcundas reddi mulieres colligitur, ſed & maſculos etiam concipere ſolere. *Conſumit.*) Edendo abſumit & cõmedit. *Fœmina.*) Mulier infœcunda & concipere deſiderans. *Ouis ſpumam.*) Huius medicamenti uim & naturam conceptionem promouentem apud alios autores legiſſe me non memini, quare penes huncipſum fides maneat. Talem autẽ effectũ occulta ui quadam producit, ſi modo id agit. *Stabulis.*) Stabulum proprie hominũ diuerſorium ſiue hoſpitium ſignificat, uti Perottus tradit. Petronius, Cum errarem per totã ciuitatem, nec inuenirem quo loco ſtabulum reliquiſſem. Hinc etiam ſtabula, loca in quibus armẽta & greges conſiſtunt in agris et ſub diuo ueluti ſtationes illorum. Verg. Montano flumine torrens cũ ſtabulis armenta tulit. Accipitur etiam ſtabulum pro ſtatione & habitatione quacunq; & loco ubi quis ſtare conſueuit. Varro, Equinũ pecus paſcẽdum in pratis potiſſimum herba, in ſtabulis ac præſepibus arido fœno. *Fractus.*) Frangendo & decerpendo comeſtus. *Ruminat.*) Ruminare eſt cibum per os aſ

Ouis ſpuma.

Stabulum.

Ruminare.

ſumptũ

ſumptū & in uentriculo iam contentū, in primis quidem ad os ſubleuando reducere, deinde multo tempore mandendo terere, poſtremo rurſus ipſum deuorare, idq; non in eundem, ſed in alium uentriculum. Galenus de locis affectis lib. 6. cap. 6. *Meminit potare.*) Id eſt, potat & bibit. *Falerno.*) Vino optimo, quale eſt Falernū, de quo dictum eſt ſupra cap. 28. *Mercurialis.*) Qualis herba ſit Mercurialis & quæ ſpecies eius, dictum eſt ſupra capite 17. Natura illi conceptum adiuuare: et, ut Dioſcorides tradit, creduntur fœminæ Mercurialis herbæ folia trita, tum pota, aut poſt purgationes fœminarū genitalibus appoſita, ut fœminæ concipiantur facere: maſculæ uero contra, mares. Oportet autem ipſam altero à purgatione die dare mulieribus per triduum, & quarto die à balneo coire eas, ceu Plinius uarios etiam exhibendi modos referens docet, et ut de leporis uulua etiam dictum eſt. Hæc herba quoniam Mercurij inuentum eſt, à Latinis Mercurialis, à Græcis ἑρμοῦ πόα, id eſt Mercurij herba, dicta eſt. *Capitur.*) Accipitur & aſſumitur. *Cubitum.*) Ad concubitum, rem ueneream & coitum peragendum. *Noctu.*) Pudor enim nos docet interdiu rem ueneream non eſſe exercendam: ſed tempore ſolum nocturno, & in tenebris, nō ſub luce. *Coniux.*) Citra enim coniugium, haud licitum eſt homini coitu uti, diuina etenim lege id nobis prohibitum eſt: uerum qui abſtinere non poterit, is nubat in domino & intra legitimi thori limites & præſcriptum ſe contineat. Melius enim eſt nubere quàm uri & ſcortari, deiloquo Paulo teſte. *Vterq;.*) Mas & fœmina. *Mercurialis.*

Atq; ubi iam certum ſpondet prægnatio fœtum
Vt facili uigeat ſeruata puerpera partu
Dictamnum bibitur, cochleæ manduntur edules.
Vt menſes olim minus octo moratus in aluo
Irrumpat thalamos & nexus ſoluat inertes,
Pulegio admixto uenit embryo nectus aceto,

Digitized by Google

Cuius opem ueram caſus mihi ſæpe probarunt.
Quin etiam ſtercus ſupponunt uulturis atri
Sentiat ut minimum partus quã proximus urget.
Oua etiam rutæ ac fragili miſcentur anetho,
Quæ diluta ſimul uino atq; exhauſta medentur.

Atq; ubi iam.) Docet nunc quæ partum accelerant medicamenta, quibus aliquãdo opus eſt uti propter pariendi difficultatem, quæ nonnunquam mulieribus haud parum periculi & mortem ipſam adferre ſolet: ad quod cauendum & pręgnantem ſaluandam, medicinis opem ferre neceſſum eſt. *Spondet.*) Promittit, & certo fœtũ in utero eſſe conceptum indicat. *Pregnatio.*) Imprægnatio, & fœtus in utero conceptio. *Vigeat.*) Viribus conſtet et ſaluetur. *Seruata.*) Per medicaminum uim incolumis cuſtodita. *Puerpera.*) Puerpera dicitur quæ iam peperit & ædito fœtu facta eſt mater. *Dictamnum.*) Non potu tantum, uti Serenus tradit, ſed & illitu & ſuffitu ſine puerperæ uexatione & periculo partum ex utero pellit dictamnum: nec modo uiuos partus accelerat, ſed & emortuos, uel tranſuerſos, & ſecundas quoq; eijcit ex uino ubi febris abſit, ſi uero febricitet, ex aqua potum, autor Celſus, Plinius, Apuleius, Dioſcorides. *Cochlea.*) Cochleas item in cibo ſumptas partum accelerare teſtatur etiam Plinius libro 30. cap. 4. *Edules.*) Edulis, ab edo quod manducari poteſt, dicitur. *Vt menſes minus octo.*) Relatis quæ uiuum partum accelerant remedijs, ponit nũc ea quæ mortuum expellunt. Solet enim interdũ infans ante octauum menſem in utero emori, quem mortuum prægnans debilis expellere nequiẽs, in parturiendo laborat, periculoq; imò & morti ipſi ſubijcitur: quod tamen ne accidat ſed ſalua ſeruetur, maxime enitendum erit, et auxilium illi ferendum medicamentis ad partum eijciendum idoneis, qualia Serenus nobis nunc proponit. *Aluo.*) Aluũ hic pro utero accipit. *Irrumpit thalamos.*) In cubiculũ et hunc

Puerpera. Dictamnus. Cochleæ. Edulis. Aluus.

mun

mundum ex utero emergat & expellatur. *Nexus inertes.*) Hoc eſt, quibus utero alligatur fœtus ligamenta debilia, quæ Græci cotyledones, Latini acetabula uocant, quibus embryo & partus per umbilici radices utero ualentiſſime continuatur. Quamuis etiam cotyledones aliquando pro uaſorum oris accipiantur, quę ad uterum ueniũt, ex quibus ſecundæ pendent: non, ſicuti quidam putant, pro adnatis ipſis carnibus adenoſis, uti tradit Galenus. Praxagoras item in libro 1. de naturalibus, Cotyledones, inquit, ſunt ora uenarum & arteriarum quæ ferunt ad uterum. *Soluat.*) Abrumpat. *Pulegio.*) De pulegio quãtum ad hunc locum attinet, Dioſcorides ſimpliciter ſic pronunciat, Pulegium potum menſes, ſecundas, & fœtus trahit. Plinius uero libro 20. cap. 14. Ex melle & aceto, ait, citat menſtrua & ſecundas, uuluas cõuerſas corrigit, defunctos partus eijcit. Apuleius demum, Si infans, inquit, in utero mulieris mortuus fuerit, pulegij codas tres recentes quæ adolent ſuauiter, tritas in uino uetere optimo, ſextarij quartario da bibat, liberabitur. *Venit.*) Egreditur & eijcitur. *Embryo.*) Heſychius in lexico, ἔμβρυον, inquit, νεογνὸν βρέφος. τὸ ἐν γαστρὶ γυναικὸς ὂν διάπλασμα ἢ ὀλίγον, hoc eſt, Embryo eſt nuper genitus infans. Eſt & in uentre ſeu utero mulieris adhuc exiſtens figmentum & conceptus uel minutus & imperfectus. *Nectus.*) Enectus, mortuus. *Cuius opem.*) Pulegij auxilium in educendo fœtum mortuũ. *Caſus.*) Experimẽta. *Quin etiam.*) Inſuper. *Stercus uulturis.*) Quod hic circa fœtus eiectionẽ de uulturini fimi ſuffitu teſtatur Sere. & cũ eo Dioſco. id de penna uulturina pedibus ſubiecta aſſerũt Plin. & Sextus Plat. *Supponunt.*) Subijciũt, & ſuffiũt. *Sentiat ut minimum.*) Hoc eſt, ut ſine labore et dolore partũ ædat. *Partus quã proximus urget.*) Hoc eſt, quę iã parturit et partu laborat. *Oua etiã rute &c.*) Idẽ medicamentum ponit etiam Plin. lib. 29. cap. 5. niſi quod cyminũ addit, inquiens: Tota oua adiuuant partum cum ruta & anetho & cymino ex uino.

Cotyledones. *Acetabula.* *Pulegium.* *Embryo.* *Vulturis ſtercus, penna.*

Digitized by Google

PROFLVVIO CVIVSCVN QVE SANGVINIS ET MATRICI.

CAPVT XXXIII.

SI modicus pleno manat de corpore ſanguis,
Subuenit. At nimius cum uita funditur ipſa,
Quapropter multo naris completa cruore
Cum fluit, attritus cimex conducit odore.
Lana oleo madeſit ſed nondum lauta roſarum,
Hæc datur in nares, uel claudet denſius aures.

PROFLVVIO *cuiuſcunq.*) Sanguis à uarijs partibus fluere ſolet, utpote à naribus, utero, ueſica, & alijs, quorum omnium fluxui hoc capite mederi docet Serenus. *Matrici.*) Vtero, hoc eſt, accidẽtibus uterum concernentibus, qualia ſunt ſanguinis mẽſtrui fluxus nimius, aut eius præter naturã retentio, ſiue poſt partum ſiue aliâs id fiat: item fœtus mortuus & ſecundæ retentio. *Si modicus pleno.*) Ex medicorum decretis eſt, Plethorico & ſanguine pleno exiſtente corpore, nullum ſanguinis fluxum moderatum ſiſti debere. Omnis enim talis & commodo eſt et à multis grauibus affectibus & morbis hominem tum præſeruat tum liberat, præſertim qui creticus fuerit. Nimius uero undecunq; etiam fluxerit, non modo nõ commodus aut non utilis eſt, ſed maxime nocet ac uitam ſæpius cum morte ipſa permutat. Et talis utiq; neutiquam negligendus eſt, ſed ſummo ſtudio reſtringẽdus: id quod & Serenus nũc docet. *Cimex.*) Cimex uermiculus eſt fœtens, & ex ligno, chartis & paleis naſcens. Cuius attriti fœdo odore ſanguinem è naribus fluentem ſiſti, autor nunc eſt Serenus. *Lana oleo mad.*) Plinius huic medicamento parum allij addit, dum ſic ſcribit, libro 29. cap. 2. Lana ſuccida ſanguinem

Canon.

Cimex.

Lana ſuccida.

ſanguinem in naribus ſiſtit cum oleo roſaceo & allio indita modico auribus obturatis ſpiſſius. Oleum enim roſarum ſanguinis feruorem refrigerando acuitatem ipſius obtundit, glutinat etiam & adſtringit. Lana uero ne nimium refrigeret, facit. Oportet enim huiuſmodi medicamenta non eſſe nimis refrigerantia, ne frigus nocumento ſit. Oportet etiam quum naribus impoſita ſunt, ut naſus bene ſtringatur donec uim ſuam bene impreſſerint. *Non dum lauta.*) Id eſt, ſuccida & à ſordium ſuarum pinguedine, quę œſypus eſt, nondum abluta aut purgata. *Lana ſuccida.*

Contritis prodeſt cochleis conducere frontem.
Aut galli cerebro, uel ſanguine tinge columbæ,
Quod niſi ſupprimitur, ſanguis potãdus & ipſe eſt.

Cochleis.) Idem tradit Plinius hijs uerbis: E naribus fluentem ſanguinem ſiſtunt cochleæ contritæ frõti illitæ, idq́, ut Dioſcorides ait, ex aceto. *Conducere.*) Inducere, imponere, & illinire. *Galli cerebro.*) Non modo cerebello, ſed & ſanguine gallinacei profluuia à cerebro ſiſti prodit Plinius libr. 30. cap. 5. Cum autem à cerebro dicit, oportet illud intelligere non à ſubſtantia cerebri, quę exanguis eſt, ſed de membranis cerebrum continentibus, ut aperte docet Dioſcorides libr. 2. dicens: Cerebrum gallinaceorum compeſcit ex cerebri membranis erumpentẽ ſanguinem. Membranæ enim ſunt, quæ uenas habent ſanguinẽ continentes. Porrò hij adminiſtrandi modum non docent. Serenus illini iubet. Serapio, Auicenna & Meſue, comeſtionem laudant, idq́ de gallinarum cerebro affirmant: ſed nihil refert, eiuſdem enim naturæ ſunt. Eſt autẽ huiuſmodi cerebrum ex medicinis quæ à proprietate quadam ſingulari talẽ ſanguinis fluxũ cõpeſcunt, uti tradit Meſue. Sed oportet ut frequẽs ſit eius comeſtio. Vnde Auicenna quinta tertij, tract. 1. cap. 9. inquit, Congregatio experientium exiſtimat, quod cerebella gallinarum ſunt ex melioribus cibis, imò ex melioribus medicinis ei qui habet

Cochleæ. *Cerebrũ galli.*

fluxum ſanguinis narium ex caſu aut percuſſione; uerum oportet ut ex eis plurimum ſumat aut fiat ei cibus continuus. *Sanguine columbæ.*) Duos ſanguinis columbini administrandi modos proponit, unum per illinitionē, quo non proficiente, alterum ſubiungit per potum. Plinius, E naribus, inquit, fluētem ſanguinem ſiſtit columbinus ſanguis ſeruatus, concretusq́; & eum quidem, autore Auicenna, qui ex cerebri membranis fluit: quod Dioſcorides quoq; teſtatur inquiens, Sanguis columbæ priuatim ſanguinis ex cerebri membranis eruptiones compeſcit. *Tinge.*) Fronti illine. *Supprimitur.*) Siſtitur.

Sanguis colūbæ.

Præterea pharijs caput hic metire papyris,
Detrahe quod ſuper eſt alio genitalia necte:
Fœmineas prodeſt illinc uincire mamillas.

Sanguinem ſiſtendi è naribus duo modi.

Præterea pharijs.) Docet nunc duobus modis diuerſis ſanguinis profluuio è naribus mederi, & id quidē ex eadem planta ſed diuerſis eius partibus ſumpto remedio. Primus uero modus eſt, uias & ductus unde ſanguis fluit coartare, & hoc cum altera plantæ parte quæ interior eſt, & uirtutis eſt conglutinantis ac ſtipticæ, ipſam fronti & temporibus imponendo: non quidē ſimpliciter ſolam qualis eſt, ſed aut infuſam aut in cinerem cōuerſam. Nam, uti Serapio autoritate Galeni capite Burdi ſcribit, hæc planta non adminiſtratur in medicina ſola ſicut eſt, ſed poſtquā infunditur & comburitur: Et hæc quando infunditur cū aceto et aqua aut in uino ſolo incarnat uulnera recētia, maxime quando apponitur circa uulus ipſum, niſi quia ſecundum hunc modum eſt ſicut materia unius medicinarum quæ ſanant, & quando comburitur, conuertitur ad medicinam deſiccatiuam. Verum tamen efficacior in hoc eſt factæ ex ea crematæ chartæ cinis, autore Dioſcoride. Secundus modus eſt, ſanguinem auertere & ad alia membra conuertere, tum ad uicina deriuando, tum ad cōtraria reuellendo, quod & natura ipſa facere ſolet. Mulieri

Papyri diuerſæ partes.

Digitized by Google

lier enim, inquit Hippocrates, ſanguinem uomenti, men- *Parocheteuſis.*
ſes ſuperuenientes remedio ſunt. Ad uicina deriuationē Græci parochéteuſin, ad contraria reuulſionem antiſpa- *Antiſpaſis.*
ſin uocant. Et hanc hic nos docet Serenus. Et hæc in ijs quę ſupra ſunt omnibus, deorſum ſemper agitur: ſurſum in ijs quæ ſunt infra, uti docet Galenus therapeuticæ lib. 5. Curabimus itaq; ſanguinis fluxum à naribus, ſanguinem deorſum reuellendo: & id quidem non per uenæ ſectionem aut cucurbitarum appoſitionē, quod etiam aliquando fieri ſolet, ſed per ligaturas & compreſſiones doloroſas factas a: ut in teſticulis, ſi mas fuerit: aut, ſi mulier ſit, in mamillis, uti Meſue quoq; docet, nedum hic Serenus, qui ad hoc ſumere iubet papyri librum & corticem ex quo funiculi fiunt. Sed quia papyro iſta nos caremus, nihil intererit, ſi alterius generis funiculus accipiatur. Nā dolor qui ex ligatura prouenit, potior cauſa eſt quæ ſanguinem reuellit, quo reuulſo, fluor etiam ſiſtitur. *Pharijs.*) Aegyptijs. Pharos Aegypti olim inſula fuit contra *Pharos.*
Nili hoſtia, à continenti noctis dieiq; uelifico nauigij curſu diſtans, ut Homerus prodidit: nunc continenti adia- *Ὀδυσ. δ.*
cet & Alexandrię ponte iungitur, à Cæſare dictatore deducta colonia. Cuius promontorium eſt petra quædam mari circumluta, quæ turrim habet ingentem & multis tabulatis excelſam & albo lapide mirifice ſtructā eodem nomine quo inſula. E qua nocturnis ignibus & accenſis facibus nocturna dirigitur nauigatio: autor Strabo, Mela, *Libro. 17. Libro. 2.*
Plin. Solinus, Aegeſippus & alij. *Hic.*) Scilicet in fronte. *Libro. 5. ca. 31.*
Prius enim frontem etiam illinire iuſſit. *Metire.*) Hoc *Cap. 41.*
eſt, ad frontis circumſcriptionē & magnitudinem com- *Lib. 4. ca. 27.*
menſurando & adęquando eidem imponito. Quæ enim loco alicui toto imponuntur, illa eundem æquare, metiri, & menſurare dicuntur. *Papyri.*) Papyrus ē qua *Papyrus.*
charta fit, & à Græcis βύβλος etiam dicitur, paluſtris plan- *Byblus.*
ta eſt, & ut Strabo ſcribit, nuda uirga, lanuginem quandam in ſummo habens, quę naſcitur in Aegypti lacubus.

Digitized by Google

ac paludibus: & quidem in inferioribus ipſius delta partibus permulta: in aliis uero locis, quia non colitur, non multa. Et alia quoq; deterior, alia uero melior, hieratica appellata. Nonnulli prouentum augeri cupientes, Iudaicam induſtriam huc tranſtulere, quam illi in palma & maxime in Cariotica, atq; balſamo adinuenerunt. Non enim permittunt eam multis in locis naſci: quo fit ut pecuniæ precium imponentes, prouentum quidem augeant: communem uero uſum atq; commoditatem uident. Hæc ille. Plinius uero, Papyrum, inquit, naſcitur in paluſtribus Aegypti, aut quieſcentibus Nili aquis: ubi euagatæ ſtagnant, duo cubita non excedente altitudine gurgitum. Brachiali radicis obliquæ craſſitudine, triangulis lateribus decem non amplius cubitorum longitudine in gracilitatem faſtigiatũ thyrſi modo cacumen includẽs. Semine nullo aut uſu eius alio quàm floris ad deos coronandos. Radicibus incolæ pro ligno utuntur: nec ignis tantum gratia, ſed ad alia quoq; utenſilia uaſorũ. Ex ipſo quidem papyro nauigia texunt: & è libro uela tegetesq;, necnon & ueſtem, atq; ſtragula ac funes. Præparantur ex eo chartę diuiſę acu in prætenues ſed quã latiſſimas phyl luras. *Quod ſuper eſt.*) Id eſt, partem ſuperiorem. ALIO.) Hoc eſt, libro & cortice interiore, ex quo funes & alia texuntur & fiunt. *Genitalia.*) Hoc eſt, teſticulos, ſi quidem mas fuerit cui ſanguis à naribus fluit: nam in fœmina id fieri nequit. *Necte.*) Forti & dolorifica ligatura cõſtringe ac comprime. *Fœmineas mamillas.*) Quemadmodum in uiris ob genitalium ligaturam & cõpreſſionem fortem ſanguis à naribus fluens auellitur & fluor ſiſtitur: ita etiam in mulieribus per mamillarum conſtrictionem eadem ratione fit idem. *Illinc.*) A parte tum naribus tum genitalibus appoſita.

Menſtruus immenſo ſi profluit impete ſanguis
Succida lana malos remoratur ſubdita curſus:
Mortua quin etiam producit corpora partu.

Sed

Digitized by Google

Sed quacunq; fluit uis immoderata cruoris,
Subereus cortex calidis potatur in undis
Ante minutatim ſtudio uincente terendus.

Menſtruus immenſo.) Menſtruorum fluxus, moderatus quidem, bono eſt, & incolume ſeruat corpus, nam eo ab excrementis perpurgatur: quæ ut idem ægrotet, cauſa ſunt. *Cauſæ fluxus menſtruorum.* Vnde talis fluxus moderatus ſiſti non debet. Immodicus autem, ſimiliter & pręceditus, morbos conficiunt: quod & Hippocrates aphoriſmorum lib. 5. teſtatur inquiens, Si menſtrua plura fiant, accidunt morbi: et ſi non fiant, ex utero morbi contingunt. Cauſa autem ob quam plura fiunt quàm opus ſit, eſt orificiorum uaſorum ad uterum uenientium ultra modum apertio, aut ſi ſanguis calidior tenuiorúe fiat, aut multitudine abundet: aut ubi totum corpus propter malum habitum aliquē aggrauatur ſanguine, etſi modum naturæ conuenientem ſua multitudine non excedat. Verum quæcunq; cauſa fuerit, ſi immodicus ſit fluor, ne morbi accidant, ſiſtendus eſt. Quod & Serenus præſenti loco nos docet. Cæterum dicitur ſanguis menſtruus ſiue purgatio mēſtrua, quia ſingulis mēſibus fluere ſolet. *Sanguis menſtruus cur dictus.* *Impete.*) Pro impetu, per antitheſin, quę literæ commutatio eſt. *Succida lana.*) Eoſdem lanæ ſuccidæ effectus teſtatur etiam Plinius libro 29. cap. 2. dicens, *Lana ſuccida.* Succida lana impoſita ſubditaq́;, mortuos partus euocat, ſiſtit etiam profluuia earum. *Malos curſus.*) Fluxum menſtruorum immodicum qui malo eſſe ſolet, ac morborum cauſa. *Mortua corpora.*) Fœtum in utero mortuum. *Producit.*) Educit, euocat & extrahit. *Partu.*) Per partum & uia partus. *Sed quacunq;.*) Scilicet parte corporis. *Subereus cortex.*) *Suberis cortex.* Plinius libro 24. cap. 4. Suberis cortex tritus ex aqua calida & potus, ſanguinem fluētem ex utralibet parte ſiſtit. *Minutatim.*) In minimas & ſubtiles partes & puluerem minutum. *Studio uincente.*) Id eſt cura & diligētia ſuperante & opera laboreq́; diligenti.

Sed ſi forte cruor clauſa cunctabitur aluo,
Pulegij calido purgatur fœmina potu,
Aut molles nepetæ, aut rutæ quæcunq; bibentur.

Sed ſi forte cruor.) Docet nunc menſtruorum retentioni mederi, idq́ merito. Siquidem menſtruis deficientibus morbos fieri, iam uel ex Hippocratis autoritate patuit. Cum itaq; retinentur, ne morbi accidant, præcauendum eſt: idq́ ipſa prouocando forasq́ proliciendo: quod fiet, res cauſæ aduerſantes adminiſtrando. Cum autem cauſa ſit, aut uenarum per quas ad uterum ferũtur compreſſio uel obſtructio, adeo ut quod influit, non admittant: aut quia ſanguis eſt iuſto frigidior aut craſſior, ideo medicinas exhiberi oportebit quæ obſtructiones adaperiant, & quæ refrigeratum ſanguinem excalfaciant, craſſumq́ extenuent & fluorem cieant: quales autor in textu nobis proponit. *Clauſa aluo.*) Vtero & matrice obſtructa. *Cunctabitur.*) Remorabitur, & retinebitur. *Pulegij.*) Pulegiũ menſes trahere potum ſimpliciter, etiam teſtatur Dioſcorides. Plinius uero ex melle & aceto potum id facere prodit. Macer, Mẽſtrua, inquit, deducit cum uino ſumpta tepenti. *Purgatur.*) A menſtruis emundatur & alleuiatur. *Nepetæ.*) Nepetæ folia, ut Dioſcorides ait, feruido ſapore & acri guſtu ſunt: eadem conciſa & appoſita menſes ducunt. Plinius in aqua ad tertias decocta mulierum menſtruis prodeſſe ſimpliciter pronũciat. Macer uero, Appoſitu, inquit, potuq́ ſuo cito menſtrua purgat. *Rutæ.*) Et ſylueſtris & hortenſis. Vtraq; enim uuluas aperiendo menſtruum ſanguinem proliciunt & educunt, uel Dioſcoride teſtante. *Quæcunq;.*) Hoc eſt, ſiue hortenſis ſiue ſylueſtris, aut utraq; ſimul.

Cauſæ retentionis menſtruorum.

Pulegium.

Nepeta.

Ruta.

At ſi puniceos fundit ueſica liquores,
Marrubium è ſparſis tritum perfunditur undis,
Hij poterunt hauſtus rutilum purgare cruorem:
Reliquias partus eadem tibi detrahet herba.

At

At ſi puniceos.) Tradit nunc autor remedium aduerſus urinam ſanguineam, docens illam, non ut alios ſanguinis fluxus ſiſtere, ſed purgare potius et foras propellere, ne in ueſica aliquando pars craſſior ſubſidens in grumos aut calculos tandem coaleſcat & induretur, ſicq́ maius malum efficiat. Agit autem non de omni cruenta urina, ſed de ea tantum quæ aut uirtutis ſequeſtratiuę uitio accidit, cum ſcilicet in ſequeſtrando ſanguinem ab aquoſitate in nutritione renum patitur defectum, aut ubi aliunde ſanguis in ueſicam delabitur et cum urina foras egreditur: et id quidem citra ueſicæ aut renum uitium. *Puniceos.*) Color puniceus, eſt qui et phœniceus & ſpadix & rutilus dicitur. Eſtq́ ruffi coloris ſpecies, de quibus copioſe A. Gellius Atticarum noctium libro 2. cap. 26. Vocat itaq; Serenus puniceos liquores, ipſum ſanguinem qui rutilo colore eſt. *Marrubium.*) Marrubio uis eſt purgans atq; detergens, urinamq́ prouocans. Vnde triti & aqua aſperſi extractus ſuccus epotus ueſicam à turbidis & immundis in ea humoribus purgat et emundat. Cauendum tamen exulceratæ ueſicæ & renum uitijs, uti Plinius præcipit, hijs enim nocuum eſt, teſte Dioſcoride. *Hij hauſtus.*) Scilicet ſucci marrubij. *Reliquias partus.*) Hoc eſt, menſes & ſecundas quæ ędito partu detinentur. *Eadem herba.*) Scilicet marrubium. Datur autem ad bibendũ uel ſiccorum foliorum & ſeminis ex aqua decoctum, uel uiridium foliorum expreſſus ſuccus. Quod autem mulieribus quæ non purgantur menſes ducat & purget, ſecundasq́ pellat, teſtantur etiam ultra Serenum Dioſcorides, Plin. Macer, Auicẽna & alij. *Detrahet.* Deducet, eijciet & expellet.

Vrina cruenta cauſa.

Color puniceus.

Rutilus.

Marrubium.

Reliquiæ partus.

Quod ſi fœminei properabit ſanguinis imber,
Eſt qui fruſta molæ percuſſu decutit uno
Quorum aliquid lanis tectum ad præcordia nectit,
Hæc ſimul incantans, ſiſti debere cruorem,
Vt lapis ille uiæ ſolitos iam deſtitit orbes.

Digitized by Google

Sanguis fœmineus. *Quod ſi fœminei.*) Fœmineum ſanguinem uocat mulieris menſtrua, quorum nimio fluori nunc denuo & quidem aliorum traditione docet mederi. *Properabit.*) Accelerabit & profluet. *Imber.*) Impetus & fluxus inſtar imbris multum profluẽs. *Eſt qui.*) Per hoc inteligere dat nobis, non ſe, ſed alios medicamenti huius ſuperſtitioſi autores eſſe & adſertores. Sed quia uulgo id receptũ erat tanquã uerum & efficax remedium & cuius effectus ſæpius probatus fuerit, non diſplicuit illi idem alijs quoq; ſubnectere: nõ quod ſuo id adprobaret iudicio, ſed aliorum ſolum referret opinionem. Quid uero de hoc & alijs ſimilibus ſuperſtitioſis à gentilibus profectis remedijs, quorum effectus aliquãdo fieri cernimus, ſentiendũ ſit nobis Chriſtiano nomine inſignitis, aliorum eſto iudicium. *Mola.*)

Mola. *Lapis molaris.* Lapidis molaris, ſcilicet ex quo molas quibus molimus faciunt & qui molæ uſum iam præſtitit, Græce μύλαξ & mylites dicitur. Verum quia ex duplici lapide conſtituitur mola, uno inferiore qui ὄνος uocat & immobilis ſemper iacet: altero uero ſuperiore qui μύλος καὶ μύλη appellatur, & circũuoluitur & dum molitur in continuo curſu eſt, de hoc ſuperiore ad medicum hunc effectum fruſta decutienda ſunt & adfigenda adaligandaq́; quod uel ex ſequentibus uerbis intelligitur; quę ſunt, Vt lapis ille uiæ ſolitos iam deſtitit orbes. Et ex hijs facile ueræ lectioni reſtitui poterit Heſychij in lexico locus, ubi ſuperior molæ lapis ὄνος uocari legitur, inferior uero μύλη, cum opoſitũ cõſtet. Scribitur aũt in dictione μύλη poſt alia ſic, οὕτω λέγεται καὶ ὁ κάτω τῆς μύλης λίθος, τὸ δὲ ἄνω ὄνος; hoc eſt, Sic dicitur & lapis molæ inferior, ſuperior autem onos. Vbi ſi tranſponuntur heæ duę dictiones κάτω & ἄνω, uera reſultat lectio ſic, οὕτω λέγεται καὶ ὁ ἄνω τῆς μύλης λίθος, τὸ δὲ κάτω ὄνος id eſt, Sic dicitur & lapis molę ſuperior, inferior

Mola unde dicta & quot ſignificet. autem onos. Dicta eſt autem mola, quod ea quaſi molæ quadam frumentum & cæteræ res minutatim teruntur: ſeu à Græca uoce μύλος, ut aliqui uolunt. Aliquãdo tamẽ

mola

Digitized by Google

mola dicitur far toſtum & ſale conſperſum, quo in ſacrifi ciis olim utebãtur. Plinius, Mola tantum ſalſa litant, qui non habent thura. Eſt item & in muliebri utero mala affectio dicta mola, ubi ſcilicet caro informis & inanima præter naturam in utero generatur, à Græcis μυλόσαρξ dicitur. Heſychius, μυλόσαρξ, ἣν αἱ κυοφοροῦσαι ἄτοπ' ἐν ἐγκύμω φέρουσι μ. *Vno.*) Vnico, non pluribus. Et in hoc iam ſuperſtitio ſe manifeſtat. *Hec.*) Sequentia incantamẽta & carmina. *Simul.*) Scilicet cum appenſione & dum appenditur in lana inuolutum. *Incantans.*) Incantare, eſt uerbis ſolis uel etiam rebus quibuſdã adiunctis, ſupra naturam aliquid moliri, ut ſerpentes contrectare, hoſtia ſine clauibus aperire, amorem ſibi conciliare, morbos curare, & alia id genus deliramentorũ contra naturã facere. Quod ſtultitiæ genus mirum eſt profecto ita hominum mentes occupaſſe, ut uiri etiam inſignes & uulgus ipſum, etiam in religione Chriſtiana, nedum gentiles, id uerum eſſe & talia efficere poſſe ſibi perſuaſerint. An autem homini in medendo aliqua uis ſit uerborum: & an id agere bonum ſit aut malum, aliorum iudicio diſcutiendum relinquo, paucis tantum Plinij libro 28. capite 2. uerbis relatis, quę ſunt hæc: Ex homine remediorum primũ maximæ quæſtionis & ſemper incertæ eſt: Valeant ne aliquid uerba & incantamenta carminum. Quod ſi uerum eſt, homini acceptum fieri oportere conueniet. Sed uiritim ſapientiſſimi cuiuſq; reſpuit fides. In uniuerſum uero omnib' horis hominis credit uita, nec ſentit. Et poſt multa deliramẽtorũ exempla ſic finit: Sed in prodendo obſtat ingens uerecũdia in tanta animorũ uarietate. Quapropter de hijs ut libitũ cuiq; fuerit opinetur. Hæc Plinius. Ab incanto dicitur incantatio & incantamentum, pro quibus etiam carmina aliquando uſurpantur. Vergilius, Ducite ab urbe domum mea carmina, ducite Daphnin. Et Plin. Carmina quędam extant contra grandines, contraq; morborum genera. Cæterum uerbo incantare contrarium eſt

Incantare.

Incantatio.
Incantamentũ.
Carmina.

Digitized by Google

Excantare.
Recantare.

excantare, quod eſt, rem incantatam alio carmine liberare, quod & recantare aliquando dicitur. Plinius, Quin etiam & legum ipſarum in 12. tabulis uerba ſunt, Qui fruges excantaſſet. Et alibi, Qui malum carmen incantaſſet. Idem, Non pauci & ſerpentes ipſos recantari putant. *Cruorem.*) Sanguinem menſtruum. *Vie.*) Qua rotabatur & uoluebatur. *Orbes.*) Gyros, circumactus & reuolutionum curſus. *Deſtitit.*) Dereliquit, ceſſauit.

INTERNECANDIS QVAE OCVLOS IMPEDIVNT.

CAPVT XXXIIII.

MOBILIS hirſutas horret laſciuia ſetas
Et gaudet rapto nudari flore pilorum:
Sed bona nonnunquam uellendi cauſa uidetur,
Corpora cum releuat ratio manifeſta ſalutis,
Nanque oculos infeſta pilorum tela laceſſunt,
Quodque illis dederat uallum natura tuendis,
Inde inimica ſeges proprios deſæuit in orbes.

INTERNECANDIS.) Interimendis, intercipiendis & euellendis, nec nō euulſis ne renaſcātur cohibēdis. *Quae oculos impediunt.*) Hoc eſt, palpebrarum pilis oculos uel prolixa acutie ſua uel incuruatiōe infeſtātibus & laceſſentibus, quos ob ſalutis commodū euellere, et ne renaſcantur efficere, præſenti docemur capite. Solent autem duabus de cauſis oculos irritare qui in palpebris ſunt pili. Aliquando enim pili naturales ad oculos conuertuntur, et hoc ubi palpebræ ſuperioris ſumma cutis relaxata procidit, non ſimul remittente ſe cartilagine. Aliquando uero ſub ordine naturali pilorum alius ordo præter naturam ſuccreſcit, qui

Duplex cauſa pilorum palpebrarum oculos irritantium.

pro-

Digitized by Google

protinus intus ad oculum tendens pungit: cuiuſmodi aſfectio dyſtrichiaſis appellatur, de qua nũc agit Sere. priſrem curare docet Celſus lib. 7. *Mobilis.*) Quia continuo mouētur. *Hirſutas ſetas.*) Pilos hirſutos, præduros & acutos inſtar ſetarũ. Setæ enim pili ſunt craſſiores, rigidi atq; erecti, quales ſuum. Pilus uero generale nomen eſt. At capillus proprie capitis crinis eſt, quamuis etiam ad alios corporis pilos transferatur. *Horret.*) Abhorret, propterea quod oculos pungunt & laceſſunt. *Laſciuia.*) Petulantia, & luxuries ob fœcunditatem eorũ. *Gaudet.*) Ob ſalutis commodum quod inde ſequitur. *Nudari.*) Priuari & euelli. *Rapto flore pilorum.*) Pilis radicitus euulſis. Vocat autem pilorum florem, eorum radicem & originem, quæ albi quid oſtentat & floris rationem obtinet, à quo pilus tanquam fructus progreditur & excreſcit. *Corpora reſtruat.*) Oculos ab infeſtatione & punctione liberat. *Infeſta tela.*) Inimicæ pilorum acuties oculos infeſtantes & pungentes; *Illis uallum.*) Id eſt, munimentum. Pilorum munus potiſſimum à natura datum eſt, ut oculos ab extrinſecus occurſantibus rebus præualide tueantur & defendant, à quo cum degenerant & nocumento ſunt, protinus euelli et ne renaſcantur præpediri debeãt. *Inde.*) Ex eo loco ſcilicet palpebrarum. *Inimica ſeges.*) Pilorum inſtar ſegetis ſuccretio multa & aduerſa noxiaq;. *Proprios orbes.*) Hoc eſt, oculos rotundos & orbiculatos, ad quorum tuitionẽ à natura ordinati erãt. In alio codice ſcripto legitur, ualidos, id eſt ſanos.

Dyſtrichiaſis. *Setæ.* *Pili.* *Capilli.* *Flos pilorum.* *Pilorum palpebrarum munus.*

Ergo locum crinis uulſi continge cruore
Quem dat auis tremulis ſimulat quæ pellibus alas.
Præterea quaſcunq; uoles auertere ſetas
Atq; in perpetuum rediuiua obcludere tela,
Corporibus uulſis ſaniem perfundito ranæ,
Sed quæ parua ſitu eſt & rauco garrula queſtu.
Necnon quæ ſtagnis ceſſantibus hæſit hirudo

Sumitur, & uiuens Samia torretur in olla,
Hæc acidis ungit permixta liquoribus artus,
Auulſamq́ue uetat rurſus procreſcere ſyluam.

Pſilotra. *Ergo.*) Propter nocumentũ auferendum & ſalutem promouendam. Ponit autem nunc pſilotra, hoc eſt depilatoria medicamenta, & quæ pilos renaſci non ſinant. *Crinis uulſi.*) In omni enim pſilotra uellendi prius ſunt pili, uti libro 32. cap. 6. præcipit Plin. *Continge.*) Illine, inunge.

Veſpertilio. *Cruore auis trem.*) Hoc eſt, ſanguine ueſpertilionis, quæ nocturna auis eſt, ſine pulmis tamen: ſic dicta, quod ueſpertino uolatu ſe proferat. Ouidius Metamorphoſeon libro 4. Tectaq́ue, non ſyluas celebrant: lucemq́ue peroſæ, Nocte uolant: ſeroq́ue tenent à ueſpere nomẽ. Harum ſanguis inunctus pilos euulſos renaſci non ſinit. Vnde Abinzoar libro 1. Theizir ait, Et ſemper poſt exſtirpationẽ unge locũ cum ſanguine ueſpertilionis. Et mox poſt: Extirpare pilos & radicitus ipſos euellere, & deſuper ſanguinem ueſpertilionis, ſicut diximus, ponere: cura laudabilis ualde exiſtit. Quamuis Auicenna Canonis lib. 2. dicat hoc non eſſe uerum.

Sanguis ueſpertilionis. *Tremulis pellibus.*) Mobilibus & trementibus membranis. Nam plumis caret, quapropter potius biforme uolucre animal dicendũ eſſet quàm auis, cum auiũ ſit habere plumas & pennas. *Simulat alas.*) Hoc eſt, alas imitatur & repræſentat, alarum enim formã habent, ſed plumis caret quæ ad alarum conſtitutionem pertinent. *Setas.*) Pilos palpebrarum. *Rediuiua tela.*) Pilos renaſcituros. *Occludere.*) Obſtruere & ne renaſcantur prępedire. *Corporibus uulſis.*) Id eſt loco unde euulſi ſũt pili. *Saniem.*)

Sanies. Per ſaniem autor hic non pus intelligit, ſed ſuccum & humorẽ cruentum ſiue ſanguineum, imò ſanguinẽ ipſum ſiue purus ſiue alijs humoribus mixtus is fuerit, quiq́ue à Græcis ἰχὼρ dicitur, ſic ipſis appellantibus in cęde & uulnere primam ſanguinis à ſua natura & integritate declinationem. Plinius ſaniem etiã uocat. Celſus uero ſanguinem. *Perfundito.*) Fundendo inungito

ἰχὼρ.

& illinito. *Ranæ quæ parua.*) Quam hic Serenus certis notis paruitate & coaxatione deligendam nobis proponit ranam, eam coloris uiriditate deſignat & cõmendat Dioſcorides medicinalis ſyluæ libro 2. cap. de ranis inquiens, Prohibet renaſci euulſos palpebrarum pilios uiridiũ ranarum inſtillatus ſanguis. Et capite de ſanguine, Creduntur, ait, depilari oculorum palpebræ uiridium ranarum ſanguine inunctæ. Et ad hoc maxime idoneæ ſunt aquatiles & coaxatrices, ut quæ minus noxiæ ſint: quamuis Plinius effectum hunc terreſtrium quibuſdam & mutis etiam, idq́ tum per ſe tum aliis rebus adiunctis contribuat. Libro enim naturalis hiſtoriæ 32. cap. 4. ſic ſcriptum reliquit: Ranæ quas diphthitas & calamitas uocant, ſanguis earum cum lachryma uitis, ſi euulſo pilo palpebris illinatur, euulſos pilos cohibet. Et paulo poſt: Eſt parua rana in harundinetis et herbis maxiẽ uiuẽs, muta ac ſine uoce, uiridis, ſi forte hauriatur, uentres boum diſtendẽs. Et paucis interiectis, Ranas 15. ait, coniectas in fictili nouo iuncis configunt quidam, ſuccum earum qui ita effluxerit admiſcent lachrymæ quæ ex alba uite emanat, atq́ ita palpebras emendant inutilibus pilis exemptis acu inſtillantes hunc ſuccum in ueſtigia euulſorum. Meges pſilotrum palpebrarum faciebat in aceto enecans putreſcentes, & hoc utebatur in multis uariisq́ per aquationes auctumni naſcentibus. Et poſtea ad caput hoc ſe referens capite 6. Ranæ paruæ, inquit, quam in oculorum curatione deſcripſimus, ſanies efficaciſſime pſilotrũ eſt, ſi recens illinatur. Et ipſa arefacta ac tuſa, mox decocta tribus heminis ad tertias: uel in oleo decocta æreis uaſis. Eadẽ menſura alii ex 15. ranis conficiunt pſilotrum, ſicut in oculis diximus. Hæc Plin. Ex dictis manifeſto patet non unum eſſe ranarum genus. Aliæ enim aquatiles ſunt: quarum quædam marinæ, quædam uero fluuiatiles ſunt, & nonnullæ paluſtres aquas incolẽtes. Aliæ uero terreſtres ſunt: quarum quædam in uepribus tantum uiuunt, ob idq́ ru

Ranarum ſanguis.

Ranarum genera.

Digitized by Google

betæ dictæ à rubis, Græci phrinos uocant, grandiſſimæ omnium, geminis ueluti cornibus, plenæ ueneficiorum. Quædam inter harundines ac frutices uiuunt, ob quod calamitæ à calamis uocantur, minimæ omnium ac uiridiſſimæ: mutæ item & ſine uoce, à quibuſdam diphthitæ appellatæ. Et ultra iam dictas ſunt aliæ paruæ arbores ſcandētes. *Situ.*) Poſitu, mole & corpore. *Rauco garruls queſtu.*) Coaxatrix & uoce querulāte rauca. Ouidius Metamorphoſeωn libro 6. ubi Lyciorum ruſticorum in ranas transformationem fabulatur: Turpes litibus exercent linguas, pulſoq; pudore, Quamuis ſint ſub aqua, ſub aqua maledicere tentant. Vox quoq; iam rauca eſt, inflataq; colla tumeſcunt: Ipſaq; dilatant patulos conuitia rictus. *Necnon.*) Item, inſuper. *Stagnis ceſſantibus.*) Aquis paluſtribus ſtantibus & quieſcentibus, in quibus hirudines communiter uiuunt. Stagnum eſt aqua ſtans, ſic dicta à ſtando. *Hæſit.*) Inhæſit & latuit. *Hirudo.*) Hirudo uermis eſt, qui & ſanguiſuga uocatur. Cuius in fictili uaſe et nouo quidē toſtæ cinis ex aceto illitus pſilotrum eſt & euulſos pilos renaſci non ſinit, autore etiam Plinio libro 32. cap. 4. & 6. *Samia olla.*) Vaſe fictili è Samia terra ficto: quamuis nihil referet ſi è quocunq; luto confictum fuerit in quo torrebitur: unde Plinius ſimpliciter nouum fictile uas accipit. Dicitur autem Samia olla, quod è Samia terra, à Samo inſula ſic dicta, ſit conſtructa: de qua Dioſcorides libro 5. & Plinius libro 35. cap. 16. *Torretur.*) Comburitur & incineratur. *Acidis liq.*) Hoc eſt, aceto. *Vngitartus.*) Membris & palpebris unde euulſi ſunt pili illinitur. *Syluam.*) Pilorum copiam præter naturam ſuccreſcentem, quam prius ſegetem dixit.

Stagnum. Hirudo. Sanguiſuga.

OMNIBVS OBSCOENIS MEDENDIS.

CAPVT XXXV.

Digitized by Google

Dicendū & quæ ſit membris medicina pudendis,
Languidus antiquo purgatur penis Iaccho,
Ac ſuper illinitur fœcundæ felle capellæ.
Mane nouo myrti frondes quoqȝ mandere prodeſt
Cui dolet atqȝ illas in uulnus deſpuat ipſum.
Fece etiam uini genitalia lauta leuantur.
Et tumidos teſtes Nereia lympha coercet,
Vel bulbi ex mulſo, uel cera immixta cupreſſo,
Aut faba cum tepidis Bacchi decocta fluentis.

OBSCOENIS.) Partes corporis obſcœnas uocat, quas alio nomine genitalia appellamus ſiue pudenda & naturalia, uerendaqȝ: ceu ſunt in muliere natura muliebris ſiue cunnus: in uiris uero penis & teſtes: at in utriſqȝ inguina & pubes pars ea qua pili inhorreſcunt. *Languidus.*) Infirmus & ulcere infectus. *Antiquo Iaccho.*) Vino uetuſto, quod ulceribus & malignis quidem, ſi eo foueantur et eluantur, mederi, teſtis eſt etiam Dioſcorides & Celſus: à pure enim & influentibus humoribus illa purgat & emundat, præſertim ſi humida ſunt & leuis humor eſt, qui ulceri influit. Galenus item therapeuticæ libro 3. Vinum omnis ulceris qua ulcus eſt, optimum eſſe medicamentum teſtatur. *Penis.*) Penis uirile membrum eſt, quod alio nomine coles dicitur & mentula, muto, faſcinum, uerpa, natura, et aliquando ſimpliciter membrum. Cuius pars ſumma quæ pelle tegitur, ob ſimilitudinem glans dicitur, Græci balanon uocant: tegumētum uero & pellis qua glans tegitur, præputium appellatur. *Felle capellæ.*) Hoc enim inter alia medicæ eſt efficaciæ: qua ſolum ab alijs differt, miſceturqȝ ut alia uulnerarijs emplaſtris: ulceribus purgandis et curandis accommodum. *Mane nouo.*) Tempore matutino, nouo exoriente ſole, uentriculo ieiuno atqȝ à cibo uacuo: ſaliua enim hominis ieiuni maſticatis folijs nonnullam de

Partes corporis obſcœnæ. Genitalia, pudenda, naturalia, uerenda. Natura muliebris, cunnus. Penis, teſtes. Inguina, pubes. Vinū antiquū. Penis, coles, mentula, muto, faſcinū, uerpa, natura, membrum. Glans, balanō. Præputium. Fel caprinum.

Digitized by Google

Myrtus. tergendi ac ſanandi uim addit. *Myrti frondes.*) Folia myr ti præſertim ſatiuæ nigræ, quæ medicinæ utilior eſt, & cu ius folia, humẽtia purgant ulcera, tumoresq́ reprimũt, autore Plinio & Dioſcoride. Dico autẽ humentia, ut quę non ſint ſordida: nam ubi ſordes ulceribus adeſſent, tunc illas adſtringens medicamentum potius arctius affigeret quàm ut facile poſſet abſolui, autore Galeno therapeu- ticæ lib. 3.

Mandere. *Mandere.*) Mandere proprie eſt dentibus com moſire & maſticare.

Fex uini. *Fece uini.*) Et hoc maxime ubi tumo res ſunt, hos enim cruda fex tum per ſe tum cum myrto reprimit ac diſcutit, deſtillationesq́ impoſita compeſcit, autore Dioſcoride. Et Plinius libro 23. cap. 2. Medetur, in quit, illita & teſtibus & genitalibus. *Lauta.*) Lota & ab- luta.

Teſtes, teſticu- li, colei, dydimi. *Tumidos teſtes.*) Hoc eſt, teſtiũ tumores & abſceſſus. Sunt autem teſtes pudendorum pars à cole dependens, unde & colei uocantur, & forma diminutiua teſticuli. Ga lenus didimos uocat: quamuis aliqui ſeminaria uaſa eo nomine intelligant: quidam uero panniculum qui du- plici ſinu teſticulos continet, ſeperans eos ab inuicem, ne uno læſo alteri quoq; communicetur nocumentum.

Dactylion. Perineon. At teſticulos interiacens portio & in ſedem dactylion deſi- nens perineon appellatur. Sed de teſticulis & ipſius loci natura, quæ Celſus medicinæ libro 7. tradit, haud abs re

Teſticuli. fuerit ſubiũgere. Inquit autem: Teſticuli ſimile quiddam medullis habent. Nam ſanguinem non emittunt, & om- ni ſenſu carent. Dolent autem in ictibus & inflammatio- nibus tunicæ, quibus hij continentur: dependent uero

Neruí cremaſteres. ab inguinibus per ſingulos neruos, quos cremaſteras Græci nominant: cum quorum utroq; binæ deſcendunt & uenæ & arteriæ. Hæ autem tunica conteguntur te-

ἐρυτροειδής. nui, neruoſa, ſine ſanguine, alba: quæ erytroides à Græ- cis nominatur, ſuper eam ualentior tunica eſt quæ inte- riori uehementer ima parte inhęret: darton Græci uocãt. Multæ deinde membranulæ uenas et arterias, eosq́ ner- uos comprehendunt, atque inter duas quoque tunicas

ſupe

ſuperioribus partibus, leues paruulaq́ſunt. Hactenus propria utriq; teſticulo & uelamenta & auxilia ſunt. Hæc Celſus. *Nereia lympha.*) Hoc eſt, aqua marina, ſic dicta aut à maris deo Nereo, aut à filiabus eius & maris nymphis Nereidibus. Quæ aqua marina, quantum ad uires eius attinet, diſcuſſoriam uim habet, ceu Dioſcorides teſtatur inquiẽs, Vtilis eſt emplaſtris & malagmatis quę diſcutiendo ſunt. Sed quod Sereni ſententiam magis confirmat Plinius medicorum autoritate libr. 31. cap. 6. inſit: Aquam maris per ſeſe efficaciorem diſcutiendis tumoribus putant medici. Et paulo poſt hæc ait: Teſtium tumori fouendo non aliud præferunt. *Coercet.*) Comprimit, ſcilicet diſcutiendo. *Bulbi ex mulſo.*) Bulbi ſiccant & diſcutiunt, quẽadmodum et aqua marina iam dicta. Mulſum uero ultra hæc lenit & dolorem mitigat. Sed quod ad medicamenti huius confirmationem attinet, ſic refert Plinius in hiſtoria naturæ libro 20. cap. 9. Bulbi uulneribus mire proſunt per ſe, aut, ut Damion, ex mulſo, ſi quinto die ſoluantur: iiſdem & teſtium pituitas curat. *Cera mixta cupreſſo.*) Plinius libr. 24. cap. 5. Cupreſſi folia teſtium tumori cum cerato illinuntur. Et paulo poſt: Tumores diſcutit. Celſus libro 6. Cupreſſo tritici farinam ex mulſa coctam iungit. Cupreſſus, autore Dioſcoride, refrigerat, ſiccat & adſtringit, quapropter humorum influxiones & inflammationes ardoresq́ compeſcit. Adhęc ineſt ei, Serapione ex Galeni autoritate referẽte, acuitas quoq; ad profundum penetrare faciens, ſine tamen calefactione, propter quam etiam ſiccat & diſcutit. Cera uero calefaciendi uim habens mediocriter mollit & cupreſſi frigus contemperat: eſtq́ ad excipienda retinendaq́ medicamenta ceratorum materia. *Faba.*) Quam autor ex uino, eam Celſus libro ſexto, ex mulſo coctam cum cumino trito ex melle cocto imponi iubet fabã. Cuius uirtus ſecundum medicinam, uti Serapio autoritate Galeni ſcribit, infrigidat temperate, & deſiccat deſiccatię

Nereia lympha. *Aqua marina.* *Bulbi.* *Cupreſſus.* *Cera.* *Faba.*

Digitized by Google

ne ſine nocumēto, & uirtus ſecunda abſtergit. Vnde Auerrois ait, Faba parum declinat ad calorem, & propterea uim habet diſſoluendi apoſtemanta propter ſuam abſterſionem, præſertim ſi ex uino decocta imponatur: & quidem hijs etiam quæ in teſticulis & pudendis oriuntur, nedum alijs. Vnde Dioſcorides libro 2. ait, Faba ſanat in uino cocta teſtium inflāmationes. Et Plinius libr. 22. cap. 25. In uino decocta ad teſtium tumores & genitalium imponitur. Quod & Auicenna comprobat dicens, Fit ex ea emplaſtrum cum uino ſuper apoſtemata teſticuli. Et eius ſorbitio confert apoſtemati teſticulorū proprie decoctæ cum uino. *Bacchi fluentis.*) Hoc eſt, humore uini & uino ipſo. Fluentū paruū flumen dicitur proprie: & quia humidum eſt ut aqueum, hinc pro humore accipitur: & illius quidem cui iungitur rei.

Fluentum.

Ramícis ímmenſum fertur cohíbere tumorem
Far madídum lymphís feralí à fronde cupreſſi,
Vnde etiam potu frons hæc memoratur amica.

Ramex. Hernia. Κήλη.

Ramicis.) Ramex ſcroti & oſchei affectio eſt, quemadmodum & hernia, quam Græci κήλην uocant. Sunt aūt uariç ſcroti affectiones, quas Græci ſingulas proprijs nominibus appellant. Latini ueteres alias quidem hernias, alias uero ramices: recentiores autem omnes herniæ nomine deſignant, ſingulis tamen diſcretionis cauſa diſcerniculum addentes, ceu Græci ſuo κήλῃ: hanc inteſtinalem, illam zirbalem, aliam carnoſam, & alijs nominibus appellantes herniam. Porrò quç de ſcroto et affectionibus eius ſcribit libr. 7. capite 18. Celſus, ſubiungam: Inquit autem, Cōmunis utriq; teſticulorum omnibusq; interioribus ſinus eſt, qui iam conſpicitur à nobis, Oſcheon Græci, ſcrotum noſtri uocant: isq; ab ima parte medijs tunicis leniter innexus eſt, à ſuperiore tantum circūdatus eſt. Sub hoc igitur plura uitia eſſe conſueuerunt: quæ modo ruptis tunicis quæ ab inguinibus incipiunt: modo hijs integris

Oſcheon. Scrotum.

tegris fiunt. Siquidem ſi pondere rupta fuerit tunica, quę diducere ab inferioribus partibus inteſtina debuit, tum eò deuoluitur aut omentũ, aut inteſtinũ, Gręci enterocelē & epiplocelen uocāt, apud nos indecorum, ſed cōmune hiis herniæ nomē eſt. Integris uero mēbranis interdum eam partē humor diſtringit: atq; eius quoq; ſpecies duæ ſunt. Nā uel inter tunicas is increſcit, uel in membranis quæ ibi circa uenas & arterias ſunt, ubi hæ gravatæ occaluerũt. Græci cōmuni nomine quicquid eſt hydrocelen appellāt: noſtri, ut ſcilicet nullis diſcriminibus ſatis cognitis, hæc quoq; ſub eodē nomine quo priora habēt. Præter hæc æque integris tunicis ramex innaſcitur, Cirſocelen Græci appellāt, uenæ intumeſcunt: hæ quoq; intortę & conglomeratæ ad ſuperiorem partem, uel ipſum ſcrotũ implent, uel mediam tunicam, uel imam: interdum etiam ſub ima tunica circa ipſum teſticulum neruumq; eius increſcunt. Raro ſed aliquādo caro quoq; inter tunicas increſcit, ſarcocelen Græci uocant. Interdũ etiam ex inflammatione tumet ipſe teſticulus, ac febres quoq; adfert, & dolor ad inguina atq; ilia peruenit, partesq; hæ intumeſcunt: neruus ex quo teſticulus dependet, plenior fit, ſimulq; indureſcit. Super hæc, inguē quoq; nonnunquā uarices implēt, bubonocelen appellant. Hactenus ex Celſo. Quibus id tantũ addere placet, quod à ramice dicuntur ramicoſi, quemadmodum ab hernia hernioſi: qui Græce κηλῆται uocantur. Hernia uero dicitur à duricie pellis quę fit poſt inteſtinorũ deſcenſum. Hernium enim durum dicitur & aſperum. Vergilius, Hernia ſaxa. *Feralē fronde cupreſſi.*) Farina & puluis foliorum cupreſſi. Plinius etiam cupreſſi tum folia trita & impoſita & bibita tum pilulas eius, ramici prodeſſe tradit. *Madidū lymphis.*) Hoc eſt, aqua ſolutum & contemperatum. *Ferali.*) Dira, atra, funeſta, & ut Horatius eam uocat, inuiſa. Diti enim ſacra eſt, ut Plin. tradit, cupreſſus: & ideo ne quiſquam per ignorātiam ingrederetur atq; pollueretur, funebri ſigno

Hernia. *Enterocele.* *Epiplocele.* *Hernia.* *Hydrocele.* *Ramex.* *Cirſocele.* *Bubonocele.* *Ramicoſi.* *Hernioſi.* κηλῆται. *Hernium.* *Cupreſſus feralis & Diti ſacra.*

ad domos ponebatur. Hinc Ouidius Metamorphoſeon libro 10. ubi Cypariſſum Thelephi filium in hanc arborem conuerſum fabulatur, Lugebiſq; alios, aderiſq; dolentibus, inquit.

Sin autem exiſtit durum tibi glandibus inguen,
Proderit induci cochleas cum melle minutas.
Obſcœnos ſi pone locos noua uulnera carpent,
Horrentum manſa curantur fronde ruborum.

Chœrades. Bubones. Strumæ. Glandulæ. Glandia. Adenes. Inguen. *Durum glandibus inguen.*) Intelligit duricies & induratos circa inguina tumores, quales ſunt quos Græci chœradas uocant & bubona, Latini ſtrumas & glandulas, quæ & glandia dicuntur, & à Græcis etiam adenes uocãtur. Sunt autem, autore Galeno, cõuolutæ in ſeipſam carnis, duræ concretiones. Quæ eodem modo quo reliqui corporis duricies diſcutiuntur atq; ſanantur. *Inguen.*) Inguen pudendorum pars eſt circa femora ſupra ſcrotum & infra peritoneon ſita. *Induci.*) Imponi & illini. *Cochleæ ex melle.* *Cochleas cum melle.*) Idem tradit Plinius dicens, Inguinum tumorem cochleæ minutæ cum melle illitæ, leniunt. Et hoc ui ſua deſiccante atq; diſcutiente. *Pone.*) Id eſt, prope, iuxta & circa loca ipſa obſcœna. *Noua uulnera.*) Recens orta ulcera & non ſordida. *Carpent.*) Arripient & illic oriantur. *Rubi.* *Horrentum ruborum.*) Aſperorum & acutorum. Spinas enim habent & aculeos. Plura illorum genera, de quibus dictũ eſt ſupra. Omnes ſiccandi uim habent & adſtringendi, ſuntq; genitalium ulceribus accommodatiſſimi, præſertim ubi ſordida non fuerint ulcera: ſed, ut inquit, noua, per quod & ſordes excludit: quas ubi adeſſent, adſtringens medicamentũ potius arctius affigeret quàm ut facile poſſet abſolui, autore Galeno. *Manſa fronde.*) Folijs maſticatis & ſic impoſitis, ceu dictum eſt de folijs myrti.

At ſi iam ueteri ſuccedit fiſtula morbo,
Muſtelæ cinere immiſſo ſanabitur ulcus,
Sanguine uel ricini quem bos geſtauerit ante.

Herba

Herba chelidoniæ fertur cum melle mederi.
Herbaq́ꝫ cum ſeuo folijs de mille uocata.

At ſi iam uet. ſucc. fiſt. morbo.) Hoc eſt, ubi ulcera iam inueterata ſunt & in fiſtulam abierunt. Solet enim tum ex abſceſſibus tum ex ulceribus nonnunquã oriri fiſtula, quæ nil aliud eſt quàm ulcus altum, anguſtũ et calloſum. Sunt autem fiſtularum plura genera, de quibus copioſe Celſus medicinæ libro 5. *Muſtelæ cinere.*) Quod Serenus de totius muſtelæ cinere hic prodit, uidelicet, quod fiſtulas purgando & excreſcentia duriciasq́ꝫ erodendo ſanet: id de fimi tantum animalis illius cinere ſcribit Plinius nat. hiſt. libro 30. cap. 3. quaſi ad finem. *Sang. ricini.*) Ricinus animal eſt & inſectum fœdiſſimum, Græci κρότωνα uocãt: quod animalibus tum alijs tũ bubus & canibus ſine motu inhæret cum ſemel inſederit, illa acrius infeſtans & excrucians. Cui uni, ut Plinius nat. hiſtoriæ lib. 30. cap. 3. refert: nullus eſt exitus ſaginæ, nec finis alia quàm morte, diutius in fame uiuenti. Septenis ita diebus duraſſe tradunt. At in ſatietate paucioribus dehiſcere. Eſt autem nullis diſcretis membris, in globum continue creſcens, donec ſuctu plenum poſt aliquot dies ſua ſponte decidat. Et hoc eſt animal & inſectum illud de quo Plinius libro 11. cap. 34. ſic quoq; ſcribit: Eſt animal eiuſdem temporis infixo ſemper ſanguini capite uiuens, atq; ita intumeſcens: unum animalium cui cibi non ſit exitus, cum nimia dehiſcit ſatietate alimento ipſo moriens. Nunquam in iumentis gignitur, in bubus frequens, in canibus aliquando, in quibus omnia. In ouibus & in capris hoc ſolum. *Chelidoniæ.*) Sordes enim exterit, præſertim ſi cum melle imponitur. Mel etenim, autore Dioſcoride, exterit & humores in ſummum proritat: quare & ſordidis ulceribus et ſinibus utiliter infunditur, ſolutasq́ꝫ cõtinuitates conglutinat & ſanat. Chelidonia quoq;, ut Plinius libro 26. cap. 15. tradit, ſiccantur ulcera, adeo, ut etiam pro ſpodio

Fiſtula. | *Muſtelæ cinis.* | *Ricinus & ſanguis eius.* | *Chelidonia.* | *Mel.*

Digitized by Google

utantur: eadem iam deſperatis cum axungia imponitur. Millefolium. *Herba folijs de mille uoc.*) Hoc eſt, millefolium herba, quæ & Veneris ſuperciliũ appellatur, Græci myriophyllon uocant, à foliorum multitudine ſic dicta. Singularis, ut Dioſcorides libro 4. teſtatur, coliculus eſt, tener, ſingulari radice: circa quem cum leuore numeroſa folia ſunt, fœniculo ſimilia, à quibus nomẽ inuenit. Habet caulis ruborem aliquem. Per totum deſus eſt & ueluti arte expolitus. Naſcitur in paluſtribus, magnifici, uti Plinius libro 24. cap. 16. ait, ad uulnera uſus. Nam, ut Apuleius tradit, millefolium cum axungia piſata & impoſita uulnera purgat et ſanat. Adeps ſuillus. *Seuo.*) Adipe, præſertim ſuillo ſalſo & inueterato, exq; uino loto. Talis enim, uti ex Dioſcoride libro 2. & Plinio libro 28. colligitur, utilior eſt, contraq; tumores, inflammationes, & fiſtulas prodeſt: purgat etenim ac diſcutit & ſanat.

ISCHIAE ET ARTICVLARI MORBO.

CAPVT XXXVI.

SAEPIVS occultus uicta coxendice morbus
Perfurit, & greſſus diro languore moratur,
Populus alba dabit medicos de cortice potus,
Nec non & teneræ gracili cum fronde geniſtæ.
Arreptos caules acidoq; liquore madentes
Sumere conueniet, rubiam quoq; ducere potu,
Aut ex Bithyno cochleas haurire lyeo.

Iſchias. ISCHIAE.) Iſchias coxendicum morbus & dolor eſt longus atq; diuturnus, qui non facile ſoluitur, & per interualla temporis repetit, à coxendice ad femora, poplites, ſuras & imos talos

alii

aliquando pertingens, uti Galenus ſcribit, & idem Paulus Aegineta confirmat, eundem à natibus et inguinibus uſque ad genua & in pluribus uſque ad extremos pedes pertinere dicens. Neque ab articulari dolore differt niſi quod humor ipſe in ſola eius oſſis uerſura & articulo gignitur. **Morbus iſchiacus, iſchiadicus, coxendicus.** Vocaturque morbus & iſchiacus & iſchiadicus, coxendicuſque. Vulgus corrupto uocabulo ſciaticam uocat. *Articulari morbo.*) Morbus articularis eſt quem Græci ἀρθρῖτιν uocant, ἄρθρα enim articuli ſunt. **Morbus articularis. ἀρθρῖτις.** Eſt autem, uti Galenus deſcribit, inflammatio quæ circa articulos coit permanens: maleque affectis neruis uehementiſſimos afferens dolores. Huius ſpecies ſunt, iſchias, podagra, chiragra & ſimiles, qui locis tantum diſtinguũtur, cauſis uero iidem ſunt morbi, ut qui ex craſſo pituitoſoque humore cui aliquanta bilis permixta ſit, gignuntur, neruoſque afficiunt quibus nectuntur motumque habent articuli: ſemperque aut omnes aut plurimos infeſtat articulos arthritis. Vnde Serenus etiam ait, Si uero articulos tabes inimica per omnes Hæſerit *Occultus.*) Abſconditus & in imò hærens propter carnium illic altitudinem. *Coxendice.*) Coxẽdix coxarum uertebrum dicitur, **Coxendix.** Græci iſchion uocãt: quamuis iiſdem neruus etiam quo colligatio fit atque commiſſura iſchion dicatur: **Iſchion.** et, ut Pollux tradit, partes carnoſę poſt lumbos utrinque eminentes iſchia appellantur. Coxendicem Nonius coxam exponit, **Coxa.** cum hæc tota ad genu pertendat. Accipitur etiam aliquando pro dolore ipſo coxendix. Os uero concauum cui uertebrum inuoluitur Græce cotyle, **Cotyle.** Latine acetabulũ uocatur. **Acetabulum.** Plinius, Oſſa ex acetabulis, qua coxendices uertuntur. *Greſſus moratur.*) Ambulationem prępedit et ingredi non ſinit propter languorem & dolorem cruciatumque uehementem. *Populus alba.*) **Populi albæ cortex.** Duplex eſt populus: alba et nigra. De alba idem Sereno teſtatur Plinius libr. 24. cap. 8. dicens: Populi albæ cortex potus iſchiadicis prodeſt: idque, ut Dioſcorides tradit, unciæ unius pondere. *Medicos.*) Id eſt, ſalubres & auxilium

Digitized by Google

Geniſta. preſtãtes, doloreḿq; mitigãtes. *Geniſtæ.*) Quid ſit geniſta, dictum eſt ſupra. Hęc pituitã tũ per ſuperna tũ per inferna egregie purgat, unde & iſchiadicis confert cyathi unius pondere à ieiuno potus ſuccus. Plin. lib. 24. cap. 9. Ramis, inquit, ſimiliter fronde in aceto maceratis pluribus diebus & tuſis ſuccum dant iſchiadicis utilem cyathi unius potu. Quidam marina aqua macerare malunt & infundere clyſtere. Perunguntur eodem ſucco iſchiadici addito oleo. Dioſcorides libro 4. ex aqua marina maceratis uirgis ſuccum exhibet ieiunis. *Caules.*) Virgas & ramulos

Acetum. cum folijs. *Acido liquore.*) Aceto, hoc enim inflammationes compeſcit & aliarum medicinarum uim ad ima penetrare facit, qua re maxime opus eſt in hoc morbo, in pro-

Rubia. Erithrodanus. fundo enim ſitus eſt. *Rubiam.*) Rubia quę Gręce erithródanus et ereuthedanus uocatur, herba eſt cuius radix tingendo eſt, unde & nomen tum apud Latinos tum apud Græcos à rubore quo lanę tinguntur pelleśq; perficiuntur, inuenit. Vrinam cit, ob quam cauſam, ut Dioſcorides libro 3. prodit, ictericis cum mulſa aqua utiliter bibitur, iſchiadiciśq;. Sed bibentes lauari oportet quotidie in balneo. Hinc libro 24. cap. 11. Plinius ait, Rubia iſchiadicos ſa-

Vinum Bithinum. nat ita ut bibentes lauentur quotidie. *Ducere potu.*) Id eſt haurire & bibere. *Bithino lyeo.*) Vino ſic dicto à regione Thraciæ, quæ Aſię pars eſt, de de qua Strabo libro 12. Scriptus codex habet in Amineo, de quo diximus ſupra ca-

Cochleæ. pite 28. *Cochleas.*) Hijs aliqui piper addunt, ut Plin. lib. 30. cap. 3. ſcribit dicens, Iſchiadicis cochleas crudas tritas cum uino Amineo & pipere potu prodeſſe dicunt.

Si uero articulos tabes inimica per omnes
Hęſerit, ex ficu betas ac mellę ligabis,
Vel pelagi latices ſimul & Baccheia dona
Sumere curabis, Nimio ſed parcito uino.
Ennius ipſe pater dum pocula ſiccat iniqua,
Hoc uitio tales fertur meruiſſe dolores.

Tabes

Tabes.) Lues, conſumptio & morbus ipſe articularis corpus conſumens & lancinans. *Omnes.*) Omnium enim aut ſaltem plurium articulorum ſimul morbus eſt arthritis & morbus articularis. *Hæſerit.*) Inhæſerit, permanẽs enim paſſio eſt et diuturna. *Fico.*) Ficus uim habet emollientem diſcutientemq́ & adtrahentem, præſertim ſylueſtris & ſatiua nondum matura. *Betæ.*) Beta, inquit Plinius, hortẽſiorum leuiſſima. Quæ quoniam inſipida eſt, fatua uocatur à Martiali hoc uerſu, Vt ſapiant fatuæ fabrorum prandia betæ. Duo eius genera, candidum & nigrum. Vis illis etiam diſcuſſoria, & præſertim albæ. *Melle.*) Hoc alijs uim addit & efficaciam. Natura enim illi eſt exterere, aperire & humorem in ſummum proritare: aliorum uero eoſdem diſcutere, quibus diſcuſſis & dolor abigitur. *Pelagi latices & Baccheia dona.*) Intelligit autor uinum marina aqua concinnatum, quod ſalſum uocat Celſus & aluum mouere tradit. Nec modo aluum deijcit, ſed & uomitum prouocat: quorum utroq; articularium morborum cauſas purgamus & euacuamus. Nam marina aqua, ut Plinius tradit & Dioſcorides, pituitam & bilem purgat bibita, idq́ alterutra parte tum per ſuperna uomitione tum per inferna deiectione. Verum quo facilius ac citius id perficiat, uinum illi admiſcetur. Sic enim uelocius uim ſuam exercet & deſtinatum effectum conſequitur. Porrò ſalſi uini confectiones diſcere qui uolet, is legat Plinium naturalis hiſtoriæ libro 14. cap. 8. Columellam rei ruſticæ libro 12. cap. 25. & Dioſcoridem libro 5. *Nimio.*) Abundantius enim hauſtum, uti Dioſcorides teſtatur, neruos infeſtat. Noxiaq́ omnis ebrietas præſertimq́ continuata. Cedunt enim nerui quottidiana ueluti obſidione laborãtes. Ingeneratq́ copioſus quotidie uini potus acutorum morborũ principia. Eſtq́ articulariũ dolorum cauſa præcipua. At modico uino, ut Plin. ait, nerui iuuantur, ſtomachus recreatur, appetentia ciborũ inuitatur, triſtitię cura hebetaẽ, ſomnus cõciliatur. Imò, ut ſacrę

Ficus. *Beta.* *Mel.* *Vinum ſalſum.* *Vini immoderate hauſti nocumenta.* *Vini moderati commoda.*

teſtantur literę, uinum lętificat cor hominis, ſi moderate ſumitur. *Ennius*.) Quod qui nimio uini potu utũtur, articulari morbo obnoxij ſunt, cõprobat id nũc exemplo Ennij poetæ, qui ob nimium uini uſum & ingurgitationem uinoſus tali morbo interijſſe dicitur. At uini potorẽ fuiſſe teſtatur Horatius inquiens, Ennius ipſe pater nunquã niſi potus ad arma Proſiluit dicenda. Vinum enim ingenioſos facit poëtas, ut Græcum Nicerati teſtatur carmen, Οἶνός τοι χαρίεντι μέγας πέλει ἵππος ἀοιδῷ, ὕδωρ δὲ πίνων καλὸν οὐ τέκοις ἔπος. Et Propertius de Baccho ait, Sine te noſtrum non ualet ingenium.

Ennius articulari morbo interijt.

FVRVNCVLO MEDENDO.

CAPVT XXXVII.

CVM ſanguis nimium fuerit combuſtus, & ater
Aeſtuat, & papulas alte ſuſtollit acutas,
Reſinam miſces & ſaxis hordea fracta,
Conſperſa hæc tepidis apponere conuenit undis.
Vis & hyoſcyami ſemen ſeuumq́ iugatum
Nectere: non minus hæc poterit medicina iuuare.
Prætereaq́ fimum ex gallo quod legeris albo
Imbribus ex acidis tundens appone dolenti.
Auribus aut pecudum molles expromito ſordes
Vnguine quo fotis dabitur medicina papillis.

Furunculus.

FVRVNCVLO.) Quid ſit Furunculus, docet tum autor in textu, tum Celſus medicinę libro 5. hijs uerbis: Furunculus eſt tuberculum acutum, cum inflammatione & dolore, maximeq́ ubi iam in pus uertitur: qui ubi adapertus eſt et exit ſuper, apparet pars carnis in pus uerſa, pars corrupta, ſubalbida, ſubrubra, quę uentriculum quidam furnunculi nominant. In eo nullum periculum eſt, etiam ſi nulla

curatio

curatio adhibeatur. Matureſcit enim per ſe atq; erumpit. Sed dolor efficit, ut potior medicina ſit quæ maturius liberet. Naſcitur autem paſſim, ut libro 26. capite 13. tradit Plinius, & in quacunq; parte, ac maximo incommodo: mortiferum aliquando malũ confectis corporibus. *Cum ſanguis nimium.*) Deſcriptio eſt furunculi. Eſt enim cum tumore abſceſſus ex ſanguine & humoribus craſſis & aduſtis generatus. *Ater æſtuat.*) Propter aduſtionem nigricans feruet & feruore agitatur. Nam cum inflãmatione tuberculum eſt, ut Celſus prodit. *Papulas alte ſuſtollit.* Tuberculum in altum & ſublime acutumq; eleuat & erigit. *Reſinam.*) Vtitur eadem Celſus, ſed ubi alia deſunt. Nam ſi cætera deſunt, ut inquit, imponi debet primum non pingue emplaſtrum, ut id reprimat: deinde ſi non repreſſit, quodlibet puri mouendo accommodatum. Si ne id quidem eſt, uel reſina, uel uermentũ. Expreſſo pure nulla ultra curatio neceſſaria eſt. Reſina itaq; eorum medicamentorum eſt quæ & collectiones diſſipant atq; diſcutiunt, maturant item atq; repurgant: quare & emplaſtris miſcetur & malagmatis & acopis, ut libro 1. tradit Dioſcorides. *Saxis.*) Mola quæ ex ſaxis & lapidibus conſtituitur. *Hordea fracta.*) Farinam ordeaceam, quæ autore Plinio libro 22. capite 25. cruda decocta collectiones impetusq; diſcutit, lenit & cõcoquit. Et, ut Dioſcorides tradit, expreſſus cum aqua ſuccus eius, moxq; cum pice & oleo coctus ſuppurationes adiuuat. Tumores enim & collectiones omnes maturat, diſcutit, mollit, & calores prẹter naturã refrigerat. *Hyoſcyami ſemen.*) Hyoſcyamus herba eſt, quam Latini apollinarem uocãt. Plura eius genera, de quibus dictum eſt ſupra. Vſus ſeminis & per ſe & ſucco expreſſo. Vtilis autem eſt contra inflammationes & tumores omnes qui à calidis humoribus fiunt. Illos enim lenit & diſſipat, doloresq; ſedat & mitigat. *Sebum.*) Adipem ſuillum, qui etiam, ut Dioſcorides teſtatur, contra tumores & inflammationes prodeſt. *Iugatum.*)

Reſina.

Farina ordeacea.

Hyoſcyami ſemen.

Adeps ſuillus.

Digitized by Google

Iunctum & ſimul mixtum. *Nectere.*) Annectere & imponere furunculo. *Fimum gallo albo.*) Plinius lib. 30. ca. 3. coloris etiam meminit, non tamen galli, ſed fimi: nec albi, ſed rufi, ſic: Furunculis mederi dicit ex gallinaceo fimo quod eſt rufum maxime recens illitum ex aceto: diſcutit autem & erumpit. *Imbribus acidis.*) Id eſt, liquore acido & aceto ipſo. *Auribus pecudum ſordes.*) Idem medicamentum ponitur à Plinio hijs uerbis, Furunculis mederi dicitur ſordes ex pecudum auriculis. *Fotis papillis.*) Furunculorum tuberculis & tumoribus illitis & inunctis.

Fimum gallinaceum.

Sordes aurium pecudum.

CARBONI TOLLENDO.

CAPVT XXXVIII.

HORrēdus magis eſt perimit qui corpora Carbo.
Vrit hic incluſus, uitalia rumpit acerbus:
Hunc ueteres quondam uarijs pepulere medelis.

Carbo. Carbunculus. Anthrax.

CARBONI.) Carbo, quem Celſus & Plinius Carbunculum, Græci anthraca uocant, eſt ulcus hijs quæ uſta ſunt ſimile, cui aliquando febris & horror & bubones ſuperaccedūt. Generatur autem ex humore craſſo & ſanguine in atræ bilis naturam cōuerſo cum inferbuerit & in aliquod membrum incubuerit. Incipitq́; pleruńq; à puſtula ambuſtis igne ſimili: aliquando uero & ſine ea. Sed ab initio ſcabunt membrum omnino, mox aliquando una aliquando plures oriuntur puſtulæ exiles & ueluti milij ſemina crebræ: quib⁹ perruptis, cruſtoſum ulcus gignitur & prouenit, modo cinereum, modo nigrum præ ſe ferente colorem: à quo & nomē tum apud Latinos tum apud Græcos indeptum eſt. Omnibus præterea his circumpoſita caro in ſummam peruenit inflammationem, non tamen colore aſpicitur eryſipelatis: imò qui adhuc phlegmones

colore

Digitized by Google

colore ſit nigrior, ueluti ſi pluſculo rubro, minus miſceas nigri: autor Galenus therapeuticæ libro 14. cui & Paulus Aegineta libro 4. & Raſis continentis libro 13. ſubſcribunt. Naſciturq́ue ſæpe, ut Plinius libr. 26. ſcribit, in occultiſſimis corporum partibus, ſine alio quàm ſomni indicio, quo grauatos in triduo aufert: rarius feriens ſtomachum faucesq́ue, cum inuaſerit ocyſſime exanimans. Eſt enim eorum quę interius corrupta aliqua corporum parte naſcuntur, Celſo teſtante libro 5. non aliud carbunculo peius. Et ſi circa ſtomachũ faucesq́ue incidit, ſubito ſpiritum ſæpe elidit. *Horrendus.*) Timendus propter præſens periculum. *Magis.*) Scilicet quàm furunculus. *Peremit.*) Interficit & exanimat. *Carbo.*) Carbũculus morbus. Nam eodem carbunculi nomine dicta eſt gemma. Et carbunculus uitium, arborum & ſegetum morbus, cum in hijs quodam quaſi uredinis carbone fructus exuruntur. A carbunculo fit uerbum carbunculare, quod carbunculum pati & carbonũ more fieri ſignificat. Plinius libro 23. Succus eorum carbunculantibus circa oculos ulceribus excreſcentibus & puſtulis efficax. Idem libro 12. Verum et hijs ſua iniũria eſt, atq; cæli intemperie carbunculantur, fiuntq́ue ſemina caſſa & inania. Res ipſa carbunculatio dicitur. *Vrit incluſus.*) Collectus & coactus in mẽbro feruet & exardeſcit. *Vitalia rumpit.*) Spiritum elidit et exanimat uitaq́ue priuat.

Carbunculus morbus, gemma, uitium naſcentium.

Carbunculare.

Carbunculatio.

Tertia nanq; Titi ſimul & centeſima Liui
Charta docet ferro talem candente dolorem
Exectum, aut poto raporum ſemine pulſum,
Infecti dicens uix ſeptem poſſe diebus
Vitam produci, tanta eſt uiolentia morbi.
Dulcacidum laticem cum lini ſemine iunges
Atq; fimum Paphiæ pariter compone columbæ,
Hinc line diruptas partes & clauſa uenena.

Digitized by Google

Titus Liuius. *Titi Liuij.*) Titus Liuius Patauinus, uir ingenio & doctri na clarus, uixit ſub Auguſto & Tiberio Impp. Romanæ hiſtoriæ ſcriptor inſignis, cuius libri partim adhuc extãt, partim aut omnino perierunt, aut alicubi in tenebris adhuc deliteſcunt. Charta. *Charta.*) Liber. Ouidius, Nullus in hac charta uerſus amare poteſt. Libri enim ex chartis fiunt, chartæ uero ex papyro alijsq; rebus. Sunt autem folia & phyllira in quibus ſcribimus, etiam cuiuſcunq; materiæ fuerint, ſiue papyraceæ, ſiue membranaceæ, ſiue ex pergameno aliaúe materia quacunq;, quamuis primo è papyro fieri ſolerent. Adustio ignita. *Ferro candente.*) Inter prima carbonis remedia aduſtionem laudat etiam Celſus libro 5. cap. 28. adurendiq; modum et finem docet dum inſit: Nihil melius eſt quàm protinus adurere. Neq; id graue eſt. Nam non ſentit, quoniam ea caro mortua eſt. Finisq; adurendi eſt, dum ex omni parte ſenſus doloris eſt. Tum deinde uulnus, ſicut cætera aduſta, curandum eſt. *Dolorem.*) Morbum carbunculum dolorem facientem. *Exactum.*) Extirpatum et ſublatum. Raporũ ſemen *Poto raporum ſemine.*) Quoniam humor ex quo carbo generatur, adeo malignus eſt ut inflammatione ſua ueneni uim æquet & ualidiſſime ardore ſuo cor incendens non minus quàm præſens uenenum mortem ocyſſimam, ceu ad lõgiſſimum intra ſeptimum diem adferat: hinc non minus quoq; carboni quàm alijs letalibus uenenis uenenatorumq; morſibus reſiſtere & mederi poteſt raporum ſemen epotum. Nam quod ad uenena attinet, Raporum ſemen, ut libro 2. tradit Dioſcorides, in antidota additur, & his quæ contra uenenata ad leuandos ſomno dolores conficiuntur. Succurrit & letalibus uenenis potum: nec modo potum, ſed & illitum, Plinio teſte libro 20. cap. 9. in uino contra ſerpentes & toxica ſalutare eſſe proditur. A multis uero antidoti uim habere in uino & oleo. *Infecti.*) Carbonem patientis. Acetũ mulſum. *Dulcacidum lut.*) Hoc eſt, acetum mulſum, quod & oxymel dicitur. Lini ſemen. *Lini ſemine.*) Linum omnibus notum eſt, huius ſemen

omnea

Digitized by Google

omnes quæ intus & quę foris ſunt inflammationes diſcutit, autore Dioſcoride. *Fimum columbæ.*) Hoc tum per ſe tum alijs iam dictis rebus commixtum carboni medetur. Plinius, Carbunculus fimo columbino delctur per ſe illico, uel cum lini ſemine ex aceto mulſo. Dioſcorides uero pro aceto mulſo alijs mel & oleum comiſcere iubet inquiens, Columbarum fimum carbunculos cum melle, lini ſemine, & oleo ſubactum erumpit. *Paphiæ.*) Veneriæ. Columba enim Veneri dicata dicitur, quę & Paphia dicitur à ciuitate Cypri Papho, in qua numinis uice colebatur. *Pariter.*) Simul cum alijs iam dictis. *Hinc.*) Ex tali medicamento dicto. *Diruptus.*) Corruptas & exulceratas. *Clauſa uenena.*) Humores malignos & uenenoſos intus coactos & concluſos. Fimum columbinum. Columba Paphia.

Præterea triti reſerant adoperta lupini.
Nonnullus calcem uiuam diſſoluit aceto
Fumantemq́ illam papulis imponit acerbis.
Eſt qui gallinæ perducat ſtercore corpus.
Allia uel piperi parce commixta linuntur.
Pythagoræ cognata leui condita cumino
Proderit, & madido fermentum polline turgens.

Triti lupini.) Id eſt, lupini in farinam commoliti & pręſertim ſatiui: quos impoſitos Plinius etiam libro 22. cap. 25. carbunculos rumpere teſtatur. Sed, ut Dioſcorides lib. 2. docet, conuenit illos prius in aceto coquere. *Reſerant.*) Adaperiunt, rumpunt & diſſipant. *Adoperta.*) Cooperta, clauſa & intus collecta. *Calcem uiuam.*) Calx uiua dicitur quæ aqua non eſt reſtincta: cuiꝰ in medicina magnus uſus eſt, præſertim recentis quæ præ cæteris eligitur. Habet uim feruidam & urentem, diſcutit, & ignium modo cruſtas inducit, incipientesq́ ſerpere ulcerum impetus cohercet: alijs mixta, ceu oleo aut adipi, mollit, diſijcit & ad cicatricem perducit, præſertimq́ aceto & roſaceo Farina lupinacea. Calx uiua.

Digitized by Google

temperata: autores Plin. & Dioſcorides. *Fumantem*) Fumum adhuc reddentem & calentem: dum enim humiore aſpergitur, fumum exhalat & calet. *Papulis acerbis.*) Puſtulis & ulceribus excruciantibus & dolorem facientibus. *Gallinæ ſtercore.*) Quemadmodum columbarum ita & gallinarum fimum, licet minore efficacia, carboni mederi teſtatur Dioſcorides. *Corpus.*) Membrum carbunculatum & carbonem ipſum. *Allia piperi com.*) Hoc medicamentum eadem ratione qua & reliqua iam dicta carboni medetur. *Pythagoræ cognata.*) Fabam intelligit. Horatius Sermonum libro 2. Satyra 6 O quando faba Pythagoræ cognata, ſimulcp Vncta ſatis pingui ponentur holuſcula Lardo? Vocat autem Pythagoræ cognatam fabam quod ea non ſecus quàm cognatus à cognata abſtinebat, ut uolunt aliqui. Cur autem à fabis abſtinendum præceperit Pythagoras, uariæ et diuerſæ ſunt opiniones, de quibus A. Gellius Atticarum noctium libro 4. cap. 11. Plinius nat. hiſt. libro 18. cap. 12. Et Germaniæ noſtræ decus illud inſigne Eraſmus Roterodamus in adagiorum chiliadibus ab initio non pauca. Porrò de fabarum medicina ſic Dioſcorides: Farina fabacea per ſe et cum polenta uulnerum inflãmationes mitigat illita. *Leui cumino.*) Tenero & gracili. Columella: Gracili melanthia grata cumino. Diſcutit autem non minus quàm reliqua iam dicta tum per ſe tum cũ faba inflammationes. *Fermentum.*) Fermentum eſt farina quæ ſubigitur priuſquam addatur ſal ad pultis modum decocta, & relicta donec aceſcat. Vulgo autem nec ſufferuere faciunt, ſed tantum pridie afferuata materia utuntur. Palamcp natura eſt acore fermentari. Et tale quidem ex triticea farina confectum calefaciendi extrahendicp ui quam habet, callos extenuat, & addito ſale alia tubercula furunculoscp maturat & aperit. Paniscp ipſe crudus maxima molliendi refrigerandicp ui ſua omnes inflammationes illitus lenit, autore Dioſcoride. *Pollinem.*) Farina, Pollin in tritico dicitur, quod flos in ſiligine.

Fimum gallinarum. All. acũ pipere. Faba Pythagoræ cognata cur dicatur. Cuminum. Fermentum. Pollin.

ne. Eſt autem tenuiſſimus puluis & farina tenuior, qualis circa molas plerunq; & loca in quibus panis pinſitur parietibus hærens inuenitur. Qui ex tritico in mulſa aqua aut hydrelæo decoctus inflammationes etiam diſcutit, autore Dioſcoride. *Turgens.*) Intumeſcens & in altum ſe ſuſtollens.

PANO, VOMICAE, ET STRVMAE DEPELLENDIS.

CAPVT XXXIX.

SVNT alij quos dura uomit natura tumores
Non minus horrendi, ſed non ita pernicioſi,
Vomica qualis erit, uel eidem proxima quædam:
Simplice reſina miſcebimus hordea tuſa,
Et mulſos amnes & purgamenta columbæ
Hijs bene decoctis languentia membra fouentur.

PANO.) Panus, quem Celſus Græce phygethlon uocari tradit, eſt abſceſſus tumidus, ex humore corrupto in parte aliqua collecto generatus: quem Celſus medicinæ libro 5. ſic deſcribit, Phygethlon eſt tumor nõ altus, ſed latus, in quo quiddam puſtulæ ſimile eſt: dolor diſtentioq; uehemens eſt & maior quàm pro magnitudine tumoris: interdum etiam febricula: idq; tarde matureſcit, neq; magnopere in pus conuertitur. Fit maxime aut in uertice, aut in alis, aut inguinibus. Panum ad ſimilitudinem figuræ noſtri uocant. *Vomicæ.*) Vomica tumor eſt ex humoribus corruptis proueniens, qui Græce phyma dicitur, & à Celſo ita deſcribitur: Phyma nominatur tuberculum furunculo ſimile, ſed rotundius & planius, ſæpe etiam maius. Nam furunculus oui dimidij magnitudinem raro explet, nun-

Panus. *φύγεθλον.* *Vomica.* *φύμα.*

Digitized by Google

quam excedit. Phyma etiam latius patere conſueuit. Sed inflammatio dolorq́; ſub eo minores ſunt. Vbi euulſum eſt pus, eodem modo apparet uentriculus, quod in furunculo non inuenitur. Verum omnis corrupta caro in pus uertitur. *Strumæ.*) Strumæ dicuntur, quas Græci chœradas uocant, uulgus ſcrophulas: fiuntq́;, uti Galenus tradit, glandulis in ſcirrhoſum affectum mutatis. At Celſus ſtrumam ſic deſcribit, Struma eſt tumor, in quo ſubter cõcreta quędã ex pure & ſanguine quaſi glandulæ oriuntur. Quæ uel pręcipue fatigare medicos ſolent, quoniam & febres mouent, nec unquam facile matureſcũt, & ſiue ferro ſiue medicamentis curantur. Plerunq; iterum iuxta cicatrices ipſas reſurgunt, multoq́; poſt medicamento eſt opus. Quibus id quoq; accedit, quod longo ſpatio detinent. Naſcuntur maxime in ceruice, ſed etiam in alis & inguinibus & in lateribus: in mammis quoq; fœminarum ſe repperiſſe chirurgicus Meges autor eſt. *Vomit.*) Euomit, eijcit & in altum ſuſtollit, tumoremq́; facit. *Non minus.*) Scilicet quàm prædicti tumores carbo & furunculus. *Eidem proxima.*) Vomicæ cognata tubercula qualia ſunt pani, ſtrumæ & ſimilia, quæ iiſdem quaſi medicamentis curãtur. *Simplice reſina.*) Hoc eſt, pura: quę autore Dioſcoride, mollit & diſijcit collectiones repurgatq́;. *Ordea tuſa.*) Farniam ordeaceam, quam et crudam & coctam collectiones impetusq́; diſcutere, lenire & concoquere affirmat Plinius. *Mulſos amnes.*) Aquam mulſam in qua hordeacea farina decoquenda eſt. *Purgamenta columbæ.*) Stercus & fimum columbinum, quod uires habet omnes duricies ſoluere. Vim enim diſcuſſoriã habet uel per ſeſe uel cum farina hordacea illitum, teſte Plinio libro 30. capite 3.

Strumæ. *χοίραες.* *Scrophula.* *Reſina.* *Ordeum.* *Aqua mulſa.* *Fimum columbinum.*

Mollis odorato faba perlita cum coriandro
Proderit appoſitu hæc mollitq́; aperitq́; tumorem.
Aut de phaſganeo radix decocta paluſtri,

Siue

Siue ſalix mixto tundetur cum coriandro.

Proderit & manſum quod traxeris arbore uiſcum.

Mollis.) Tenera. Et per hoc intelligit fabam piſatã & farinam eius. *Odorato.*) Per hoc intelligit ſemen ipſum aceto præparatum quod odoriferũ eſt: cum caulis & folia ipſa male olentia ſint. *Faba cum coriandro.*) Qua uirium poteſtate dictis tumoribus medeatur hoc medicamentũ, docet autor in textu, cum ait, Mollitq́ aperitq́ tumorem. Nec modo ambo hæc mixta id poſſunt, ut Dioſcorides etiam lib. 3. teſtatur inquiẽs, Coriandrum cum lomento fabæ ſtrumas diſijcit & panos: ſed & horũ quodlibet uel per ſe idem efficere idoneũ eſt. Nam faba, quæ etiam ad furunculos maturãdos diſcutiendóſue imponitur: lomento quoq; ex aceto decocto tumores maturat atq; aperit, teſte Plinio libro 22. capite 25. Qui & de coriandro ſic prodit libro 20. capite 20. Coriandrum omnes tumores collectionesq́ ſanat cum melle aut uua paſſa. Panos uero ex aceto tritum. *Phaſganeo.*) Phaſganion herba eſt quæ & Xiphiõ & macheroniõ dicitur à Græcis: Latini gladiolũ uocãt, à ſimilitudine foliorũ ab utriſq; ſic dicta. Habet enĩ gladio, quẽ Græci φάσγανον & ξίφον & μάχαιραν uocãt, ſimile folium: idq́ etiam iridi, ut tradit Dioſc. ueruntamen breuius anguſtiusq́ & cultelli modo in mucronem deſinẽs, uenoſumq́ caulẽ ex ſe mittit cubitalẽ: in quo purpurei flores ſunt deinceps diſpoſiti & à ſe inuicem diſtantes. Semen habet rotundum: radices duas, & alteram alteri inſidentem exiguorum bulborum figura: earum inferior gracilis eſt: ſuperior uero craſſior. Naſcitur maxime in aruis. Et hinc fortaſſis Apuleius eam à Latinis gladiolum ſegetalem uocari dicit, inquiens: Xiphion, ſiue ut alij phaſganion, Latini gladiolum ſegetalem, folijs gladio ſimilibus, thyrſo cubitali, floribus purpureis, radicibus duabus paruulis rotũdis, altera in altera nata, quarũ ſuperior maior eſt, & acrioris uirtutis: cui ad panos diſcutiendos loliaceam farinam & aquam dulcem iungit Dio-

Faba.
Coriandrum.
Phaſganeon.
Xiphion.
Macheronion.
Gladiolus.
Gladiolus ſegetalis.

ſcorides, dicitq́; diſcutiendi cauſa eam emplaſtris in hűc uſum conficiendis addi. *Radix.*) Scilicet ſuperior, quæ efficacior eſt. *Paluſtri.*) Quoniam, ut Plin. tradit, gladiolus in humidis naſcitur locis: cui Dioſcorides non repugnat, in aruis eam naſci aſſerens. Poteſt enim utrunq; eſſe: nam poſſunt & arua humida eſſe: neq; quia in aruis naſci dixit, ideo etiam in aquoſis naſci poſſe negauit. Sed quod diuerſos illos facere poterit, id eſt, quod Plinius ait, cum primum exit gladij prębet ſpeciem, caule duum cubitorum: cum Dioſcorides & Apuleius cubitalem tantum dicant. Quod autem Plinius radicem illi eſſe dicit ad nucis auellanæ figuram fimbriatam, idem eſt & non diuerſum illi quod alij dicunt, exiguorum bulborum figura & radicibus paruulis rotundis. Cæterum, ut Plin. ait, radicem effodi oportet ante meſſes & in umbra ſiccari. *Siue ſalix.*) Scilicet amerina, quę uitex dicitur, & Gręce ἄγνον & λύγον uocatur, uulgus agnum caſtű appellat. Quod aűt uomicas panosq́; difficile concoquentes molliat, autor eſt etiam Plinius, at non cum coriandro, ſed cum farina ordeacea: uerű id nihil refert, utrunq; enim prodeſſe ſolet. *Manſum.*) Per hoc alterű conficiendi modum indicat. Quidam enim fructum aqua tundunt, tum lauant, poſt hæc in aqua decoquunt: ut tradit Dioſcorides. Quidam uero acinos illos cõmanducant & ita conficiunt. Et hic modus eſt quẽ autor innuit. Probatur aűt in quo leuor eſt, q̃d porraceo colore intus uiret, foris flaueſcit, & in quo nihil aſperű furfuroſum ue occurrit. Fit autem æſtate. Idem etiam tradit Plinius libro 24. capite 4. inquiens: Quidam in aqua cõtuſum decoquunt, donec nihil innatet. Quidam cõmanducantes acinos expuunt cortices. Optimum eſt, quod ſine cortice eſt, quodq́; leuiſſimum: extra fuluum, intus porraceum, quo nihil eſt glutinoſius. Amplius idem libro 16. capite ultimo: Viſcum fit ex acinis qui colliguntur meſſium tempore immaturi. Nam ſi acceſſere imbres, amplitudine quidem augentur,

Salix amerina.
Vitex.
Agnon.
Lygon.
Viſci conficiendi modus duplex

Digitized by Google

augentur, uiſco uero marceſcunt. Siccantur deinde & aridi tunduntur: ac conditi in aqua putreſcunt duodenis uere diebus. Vnum'q; hoc rerum putreſcendo gratiam inuenit. Inde in profluēte rurſus malleo tuſis amiſſis corticibus interiore carne lenteſcunt, hoc eſt uiſcum pennis auium tactu ligādis, iuglandis oleo ſubactum cum libeat inſidias moliri. *Arbore.*) Ponit hoc ad differentiam alterius quod alibi naſcitur. Nam, ut Dioſcorides tradit, inuenitur & quorundam fruticum radicibus adnatum. Naſcitur autem in arboribus quercu, robore, ilice, pruno ſylueſtri, terebintho, malis, pyris, corylo & alijs arboribus. *Viſcum.*) Viſcū arbuſcula eſt in arboribus naſcens, ferens acinos ex quibus glutinum conficitur, quod ſimi liter uiſcum dicitur. Porrò arbuſculæ altitudo non excedit cubitalem ſemper fruticoſi ac uiridis. Mas fertilis. Fœmina ſterilis, aliquando non fert. Eſtq; buxi folio, fructu acinorum figura. Omnino autem ſatum nullo modo naſcitur: nec niſi per aluum auium redditum, maxime palumbis et turdis. Hęc eſt natura ut niſi maturatum in uentre auium non proueniat. Cæterum quod ex acino fit uiſcum & glutinum, diſcutit, mollit, extrahit & humores ſiccat, quare & ſtrumas, panos, omniſq; id generis tumores mitigat & ſanat, autoribus Plinio & Dioſcoride. Docet & Celſus inter alia contra panos uiſco uti. *Viſcum.*

Gramen hyoſcyami ceræ ſeuoq; uetuſto
Concilia, mixtumq; loco perduce dolenti.
Exercere etiam corpus medicina potens eſt.
Ouum diffundis in fictile, deinde putamen
Marrubij ſucco repleas, poſt melle liquenti
Omnia conſociata tepenti proſpera potu
Sumuntur, reſerantq; malum, purgantq; leuantq;.

Gramen hyoſcyami.) Herbam hyoſcyami quæ reprimit et refrigerat, quare & materię aditum prohibet. *Seuo.*) Adipi ſuillo, qui cum çera digerit et reſoluit diſſipatq;. *Cōcilia.*) *Hyoſcyamus.* *Adeps ſuillus.*

Digitized by Google

Exercitatio corporis.

Coniunge & cõmiſce. *Exercere corpus.*) Per corporis exercitationem intelligit geſtationem, ambulationem, fricationem, aut aliam quampiam eiuſmodi corporis motionem: cuiuſmodi etiam Celſus in ſacrum ignem patientibus utiles aſſerit. Et in cura apoſtematum durorum Auicenna ſic præcipit: Et oportet ut membrum famem pati cogatur in reuolutione reſolutionis, & trahatur nutrimentum ad eius oppſitum cum motione illius oppoſiti & exercitio eius & ipſius famelicatione et cibetur in reuolutione lenificationis, et fiat ei cauſa appetendi nutrimentum cum fricatione & quæ ſunt ei ſimilia. *Ouum diffundis.*) Hoc eſt, oui partes internas luteum & albumen extra corticem eorum effundis & corticem ab eiſdem euacuas. Cęterum medicamentum hoc ut plæraq; alia ex Plinio deſumptum uidetur, qui naturalis hiſtoriæ libro 20. cap. 22. ſic infit: Caſtor marrubij duo genera tradit, Nigrum, & quod magis probat Candidum. In ouum inane ſuccum adijcit is, ipſumq; ouum infundit melle æquis portionibus tepefactum: uomicas rumpere, purgare, perſanare promittens. Marrubium ſiquidem ac mel aperiunt et purgant, doloremq; mitigant, præſertim iuncto ouo: quod etiam marrubij malignitati, qua renibus & ueſicæ nocet, reſiſtit. Sorbetur enim uel per ſe parum tepens contra ueſicæ eroſiones & renum exulcerationes. *Putamen.*) Putamina dicuntur rerum purgamenta & quicquid à quacunq; re proijcitur. Vnde ouorum ac nucũ cortices etiam putamina uocantur. Plinius lib. 15. cap. 22. de nucibus: Honor his naturæ peculiaris, gemino protectis operimẽto, puluinati primum calicis, mox lignei putaminis. Et ſola differentia generum in putamine duro fragiliúe. Idem libro 29. cap. 3. de ouis: Firmitas putaminum tanta eſt, ut recta nec ui nec pondere ullo frangãtur: nec niſi paululum inflexa rotunditate. Dicuntur item putamina, arborũ ac uitium ſarmenta, quę putantur & exciduntur. *Liquenti.*) Puro & mundo.

Tertia quarti, tr. 2. cap. 12.

Marrubiũ cum melle & ouo.

Putamen.

Igni

IGNI SACRO DIMOVENDO.

CAPVT XL.

EST etiam morbi ſpecies qui dicitur ignis,
Languida quo multo torrentur membra calore,
Vel tu uicino ſeuum bouis igne remittis,
Mollitumq; lines, uel oloris fecibus oua
Sed non cocta dabis: ſic torrida membra fouebis.

IGNI *ſacro.*) Ignis ſacer eſt, quem Græci ἐρυσιπέλας uocãt, in genere inflammationis à ueteribus poſitũ, qui omes calidos cũ dolore & inflãmatione tumores ſimpliciter inflammationes uocare conſueuerunt: uerum uariante illarum materia ex qua generantur, mox alijs etiam nominibus diſtinxerunt, utpote phlegmonas id eſt inflammationes, anthraces id eſt carbunculos, herpetas id eſt ſerpentia ulcera, & eryſipelata id eſt ſacros ignes appellãtes. E quibus qui ex bono & mediocris craſſitudinis ſanguine multo fiunt, priuatim & proprie phlegmonas & inflammationes uocant. Qui uero ex ſanguine calidiſſimo ſimul & craſſo, anthraces & carbunculos. Qui ex flaua bile, herpeta, id eſt ſerpens ulcus. At qui ex tenui ſanguine interim et cum bilis parte, incenſo ac feruente cõſiſtit, eryſipelas & ſacrum ignem appellant. Qui affectus circa cutim maxime conſiſtit, tum eam quæ foris & omnium partium commune tegumentum eſt, tum illam membranoſam & tenuẽ quæ ſingulis internarum eſt circũdata, uti Galenus therapeuticæ libro 14. tradit. Eſtq; in duplici differentia. Nam uel cum exulceratione, uel ſine ea incidit. Cum enim craſſior humor acriorq; fuerit, ſummam cuticulam epidermida, à Græcis uocatam excoriat: ſpacioq; ad profundum aliquando cutis exulceratio peruenit: non tamen alte in cor

Ignis ſacer. Eryſipelas. Phlegmone, inflammatio. Anthrax, carbunculus. Herpes, ulcus ſerpens. Eryſipelas, ignis ſacer. Cutis duplex. Epidermis.

Digitized by Google

pus deſcendit, ſed in cute potius conſiſtit: quamuis ſicuti phlegmones affectus cutis aliquid apprehendit: ita hic quoque aliquid ſubiectæ ſibi carnis occupet. Eſtque color huic pallidus aut flauus, ſeu ex pallido flauoque mixtus. Cæterum cum nec plane biliosa nec ſanguinea ſit fluxio, ſed ex ambabus mixta, utique ex abundante altero humore nominatur, ſic ut exuperante ſanguine phlegmonem inflammationemue eryſipelatoſam: flaua uero bile abundante, eryſipelas phlegmonoſum ſeu inflammatum uocemus. Vbi neutrum uincit, ibi uitium phlegmones eryſipelatoſque medium dicemus. Et hæc eryſipelatum genera, quæ antiquiores Latini uno nomine ſacros ignes uocauerunt. De quibus & ſi aliter dicere uideatur lib. 5. Celſus, & ſeparatim de ſacro igne & eryſipelate egerit, non multum tamen ab horum ratione illa communi diſcedit. Fatetur & Plinius plura ſacri ignis eſſe genera libro 26. Sed de hijs nunc ſatis. *Eſt etiam mor.*) Deſcriptio eſt ignis ſacri, de quo iam copioſe ſatis dictũ eſt. *Torrentur.*) Vruntur & inflammantur. *Vicino igne.*) Hoc eſt, ſecus & iuxta ignem. *Remittis.*) Relaxas, diſſoluis et liquefacis. *Mollitum.*) Remiſſum, ſolutum & liquefactum. *Oloris.*) Olor auis eſt candida, maior anſere, quæ inſtante morte, ut tradunt, mirandos cantus ędere ſolet, hanc Gręci Cygnum uocant. *Dabis.*) Commiſces. *Sic.*) Ita mixtis fecibus & ouis. *Torrida.*) Igne ſacro inflammata.

Olor. Cygnus.

Lumbricus terræ mixto inducetur aceto,
Aut parili noua ruta modo, ſed iungis oliuum.
Ouaque cum betis proſunt ſuper illita tritis.
Allia dant cinerem, ſociato oleoque, garoque,
Vnguine quo gliſcens deponet flamma furorem.
Sæpe chelidoniæ, pars candida iungitur oui,
Quæ modico potu ſedulo detrita capeſſes,
Admiſcere memor lymphas amnemque Falerni.

Lumbricus terræ. *Lumbricus terræ.*) Vermes terreni. Qui, ut Plinius etiam libro

bro 30. cap. 8. teſtatur, ex aceto illiti ſacro igni medentur. *Perili.*) Simili modo quo lumbrici, ſcilicet ex aceto. *Noua ruta.*) Ruta recens, quam illitam ex aceto & oleo ſacrum ignem emendare, Plinius etiam tradit libro 20. cap. 13. At Dioſcorides Ceruſam addit libro 3. *Oliuum.*) Oleum, & præſertim roſaceũ, autore Dioſcoride. *Oua cum betis.*) Plinius nat. hiſt. libro 29. cap. 2. Ouis oleum miſcet & betę folia ſuperligare iubet inquiens, Oua cum oleo trita ignes ſacros leniunt, betæ folijs ſuperligatis. Et libro 20. cap. 8. betæ albæ ſuccum aluminis parum admixto eundẽ morbum ſanare dicit. Dioſcorides uero id etiam de ſola beta elixa aſſerit. Sed quod ad oua attinet, oportet illa accipere cruda, & præſertim quod candidum eſt in ouo: id enim non modo ſacrum ignem, ſed & omnem inflammationem lenit. *Allia.*) Alliorum cinerem ex oleo & garo illitum ſacros ignes ſanare teſtatur etiam Plinius libro 20. cap. 6. *Vnguine.*) Linimento. *Gliſcens.*) Creſcens. *Flamma.*) Ignis & ardor. *Furorem.*) Seuitiam, cruciatum & dolorem. *Chelidoniæ.*) Quod chelidonię ſuccus cum oui candido potus ſacrum ignem ſanat, hoc ideo fit, quia chelidonia bilem, quæ cum calido ſanguine morbi cauſa eſt, purgat: oui uero cãdidum calorem refrigerat: temperantur autem hæc aqua & uino æquis portionibus. *Sedulo.*) Diligenter. *Capeſſes.*) Sumes & bibes. *Lymphas.*) Aquam. *Amnem Falerni.*) Vinum bonum quale eſt Falernum, ſic dictum à loco ubi naſcitur.

Ruta. Beta. Oua. Allia. Chelidonia.

PODAGRAE DEPELLENDAE.

CAPVT XLI.

Quædã ſunt rabidæ medicamina ſumma podagrę.
Cui ter trigeminas ſpecies Epidaurius ipſe
Dixit ineſſe deus, requiem tamen indere morbo
Fas erit, & triſtem ſaltem mulcere dolorem.

Digitized by Google

Podagra.

PODAGRAE.) Podogra pedum morbus eſt, dolorem male affectis neruis adferens, nũc cum inflammatione, nunc cum refrigeratione. Fit autẽ ex influente aliquo ad pedes humore ſupfluo ac eorundẽ imbecillitate. Neceſſe enim eſt, autore Galeno, pedes natura eſſe imbecilliores ſi quis podagra corripi debeat: quamuis imbecillitas illa nõ ſit ſufficiens ad generãdam paſſionẽ ex intermedio tẽpore acceſſionũ, in quo nulla fere infeſtantur, quamuis natiua imbecillitas continua ſit. Clarum autem & in prodagricis *manife*ſtiſſime apparens eſt & hoc; quod influente aliquo ad pedes humore ſuperfluo, paſſio generatur. Cæterũ quum ad pedes influit humor, fluctio ad articulos decumbit, hancq́ fluctionem ſuſcipiunt, primum quidem loca articulationum, deinceps circumſtantia omnia, uſq́ ad cutẽ. Quia uero implentur articulationes, liquet etiam ea quæ ipſi circumiacent ligamẽta extendi eſſe neceſſarium: non autem inflammari, licet cum inflãmatione fuerit paſſio. Neruos enim & chordas non eſt rationabile in ipſis inflammari, ſed ſolum dolere, cum ſimul articulationes extenduntur. Eſtq́ hic morbus podagra omnibus qui in articulis fiunt uehementior, eſt item longiſſimus & liberatu difficillimus: quamuis enim in pluribus ad tẽpus mitigetur dolor, non ideo tamẽ radicitus euellitur morbus. Quod ſi in aliquibus ſponte deſinat, id non medicinæ poteſtati tribuendũ eſt, ſed uitæ potius moderantiæ: quæ uel potiſſima cauſa fuit quod Hippocratis ætate ac patrũ auorumq́ memoria rarior ſolebat eſſe morbus, pauciq́ tunc eo laborabant. Noſtris uero temporibus, uſq́ adeo auctis edulijs, ut nihil eis addi poſſe uideatur, infinita eſt podagrarum multitudo, cum nonnulli ſint qui nihil exercitantur, & cruditatibus atq́ ebrietatibus offendantur & ante cibum aſſumptum bibant uina potentia, ac ueneris utuntur immoderatis: nonnulli uero, & ſi non in his omnibus, in uno ſaltem, aut duobus ex his quæ

ſunt

ſunt dicta delinquant. Præſertim circa uenereorũ & uinĩ immoderatiorẽ uſum. Vnde non inelegantes Græci extant uerſiculi, λυσιμελοῦς βάκχου καὶ λυσιμελοῦς ἀφροδίτης γεννᾶται θυγάτηρ λυσιμελὴς ποδάγρα. Quos nos utcunque Latine ſic reddidimus: Connuptis Venere & Baccho ſoluentibus artus Nata artus ſoluens naſcitur hijs podagra. Sed cum peccatum fuerit magnum, ſæpius in uno dictorum deliquiſſe ſat erit. *Quædam.*) Aliqua: quæ ſi non radicitus morbum tollunt, ſaltem ad tempus dolorem leniunt. Quamuis inſanabilis non eſt credendus, ut Plin. ſcribit, quippe quoniam in multis & ſponte deſinit, & in pluribus curatur. *Rabidæ.*) Furibundę & ob doloris uehementiam cruciatumq́ꝫ quaſi ad rabiem & furorem inſaniamq́ꝫ perducentis. *Summa.*) Vltima & præcipua & præ alijs maxime efficacia: quæ ſi non iuuant, nec alia iuuare poterunt. *Ter trigeminas.*) Hoc eſt, tres. Siquidẽ podagra in triplici repperitur differentia. Nã aut eſt in principio morbus & ſine tumore, quamuis non ſine dolore uehementi: aut eſt cum tumore cui calor quoqꝫ accedit, aut altius radices fixit & tumoriam indurujt obcalluitq́ꝫ, qui uix aut nũquam curã admittit. Vnde Oui. ait, Soluere nodoſam neſcit medicina podagrã. Qui itaqꝫ podagrã curare uolet, conſiderare debet, quæ nã ſpecies mẽbrum infeſtet. Nam, ut Cel. ait, ubi dolor uehemens urget, inter eſt, ſine tumore is ſit, an tumor cũ calore, an tumor iam etiam obcalluerit. *Epidaurius.*) Aeſculapius, qui Epidauri numinis uice colebatur. *Requiem indere.*) Hoc eſt, morbi dolorem lenire & mitigare. *Triſtẽ.*) Hoc eſt, triſtitiam, inquietudinẽ & perturbationem adſerentẽ. Inter eos enim qui in articulis gignunt, nullus moleſtior eſt ipſa podagra. *Saltẽ.*) Quaſi dicat, Si nõ ex integro & radicitus euelli poteſt, laborandum tamen eſt ut dolor mitigetur, ſi fieri poterit. Saltem enim quidã per defectionẽ dictũ putant: quaſi, ſi aliter nõ poteſt. Aliqui uero dicunt Saltem dictũ u, media litera extrita & abiecta. Salutẽ enim ante dictũ, quod nos ſaltem dicimus. Nam cum alia quædam petita

Podagræ ſpecies tres.

Deus Epidaurius.

Saltem.

Digitized by Google

& non impetrata ſunt, tum dicere ſolemus, hoc ſaltem fieri oportere, tanquam ſalutem poſtremo petentes, quam & impetrari certe & obtineri ſit æquiſſimum: autor Atticarum noctium lib. 12. cap. 14. Gellius.

Ergo age & arreptam ſalicis frondemq́ librumq́
Cum uino tere, ſic contractos perline neruos.
Aut cum prima mali ſeſe oſtentabit origo
Feruida non timidis tolera cauteria plantis,
Seminecisúe hirci reſerato pectore calces
Inſere, ſic diræ reprimis primordia peſtis.

Age. Salix. *Age.*) Age, olim uerbum fuit, ſed factum eſt aduerbiũ hortantis ex imitatione Græcorum. *Salicis frond. libr.*) Folia & corticem ſalicis. In quo liquore coqui debeant non tradit Dioſcorides, eorundem tamen decocto podagras utiliſſime foueri teſtatur libro 1. Plinius autem libro 24. cap. 9. iiſdem in uino decoctis foueri neruos utiliſſimum ait.

Contrahere. Contractio. *Contractos.*) Contrahere inter alia ſignificata ſua aliquando colligere eſt. Et inde contractio dicitur neruorum, cum ſcilicet nerui rigore quodã colliguntur, ita ut extendi non queant. *Prima origo.*) Hoc eſt, à morbi initio, & quàm primũ dolor percipitur. *Feruida.*) Excalfacta, candentia & ignita. *Non timidis.*) Nõ pertimeſcẽtibus, ſed audacibus et ſine timore, ſolide audenterq́ cauteris uſtionẽ perferentibus & tolerantibus.

Cauteria. *Cauteria.*) Cauteria ſiue cauteres, ſunt inſtrumenta metallica chirurgorum, quibus candentibus & ignitis putridas carnes & ulcera adurunt & curãt, maxime ubi lenia ſiue alia nihil proficiunt medicamenta. Fiunt autem maxime ex ferro, quamuis etiam aliquando ex auro fiant, quæ etiam propter auri uim confortantem aliis meliora probantur. Et hæc cauteria ſunt, quæ actualia uocãt medici. Sunt eni alia quoq; ab iiſdem potentialia appellata, hoc eſt, medicamẽta cauſtica quibus cauſtica & adurẽs uis ineſt ceu calx aut ſapo. Cæterum ad quid utilis ſit cauteris uſus, docet nos Auicenna

Digitized by Google

ſenna quarta primi dicens: Cauterizatio eſt medicamen valde utile, iuuans ad prohibendum ne corruptio ſpargatur, et ad confortandum membrum cuius complexionem uolumus rectificare, & ad reſoluẽdum materias corruptas in membro retentas, & ad reſtringendum ſanguinis fluxum. Sunt item & pictorum cauteria, inſtrumenta quibus peculiariter in encauſtice dicta pictura utũtur, quę fit coloribus inuſtis & reſolutis igne ceris. Sed de his nihil ad præſens. *Plantis.*) Planta pedum pars eſt tota inferior. *Seminecis hirci.*) Semimortui. Nex enim mors eſt. Accipitur autem hircus uiuus & pectus ſeu uẽter illi ſcinditur aperiturq́, quo aperto quamprimum & actutum ſanguine adhuc calente pedes podagrici imponuntur, ſicq́ podagræ dolor ſedatur. *Pectore.*) Ventre. *Calces*) Pedes. Calx enim pes imus dicitur, cuius partes ſunt, Cõnexum quæ pars eſt ſuperior, Planta pars inferior, Calcaneum pars poſterior, Vola pars medij pedis concaua, Digiti & ungues. *Primordia peſtis.*) Podagram incipientem. Dicitur autem peſtis eo quod ſaluti et ſanitati ſit aduerſa. Planta. Nex. Hircus. Calx. Pedũ partes.

Aut ſi corruptus perſederit altius humor,
Trita cupreſſus ibi Baccho iungatur acerbo,
Panibus & teneris cohibet ſuperaddita quæſtus.
Parua ſabucus item ſi hircino eſt condita ſeuo.
Triticeæq́ acido manantes amne farinæ.
Aut nitidum ranæ decoctum uiſcus oliuo.
Siue chelidoniæ ſuccus ſale mixtus aceto.

Humor.) Scilicet ex quo generaẽ podagra. *Perſederit altius.*) Profundius radices egerit & longius durauerit & quaſi obcalluerit: quamuis ubi cõfirmatus eſt morbus uix aut nunquam cũretur. Nam ſoluere nodoſam neſcit medicina podagram, ut inquit Ouidius. *Cupreſſus.*) Clarius idem medicamentum ponitur à Plinio libr. 24. cap. 5. hijs uerbis, Cupreſſi folia trita cum duabus partibus panis mollis & è uino Amineo ſubacta, pedum ac neruorum Cuppreſſus.

dolores ſanant. Præſertim ubi cum incēſione ſiue inflammatione eſt morbus. Cupreſſus enim adſtringit & refrigerat: adſtringit & uinum ſi acerbum fuerit: Panis uero, ut Dioſcorides libro 2. tradit, maxima molliendi refrigerandiq; ui quam habet, omnes inflammationes illitus lenit, pręſertimq; admixtis ſuccis herbisúe aliquibus ad id facientibus. Loquitur autem de pane triticeo. *Baccho acerbo.*) Vino adſtringēte. *Panibus teneris.*) Pani maxime triticeo, molli, & molliendi ui participanti. *Cohibet.*) Arcet, lenit & mitigat. *Superaddita.*) Impoſita et illita. *Queſtus.*) Querelas, dolores & cruciatus. *Parua ſabucus.*) Per hoc quod dicit parua, intelligit folia tenera & recētia ſiue coliculos ipſos teneros: niſi ad alteram ſpeciem eius quæ chamæacte eſt & ebulum, referre malueris. Sunt autem ambo genera eiuſdem uirtutis. Siccant, adſtringunt & refrigerant. Plinius libro 24. cap. 8. Podagris cum ſeuo hircino uehementer proſunt ſabuci caulicuii illiti. Dioſcorides: Podagris opitulantur cum taurino hircinóue adipe emplaſtri modo impoſita folia tenera & recentia. *Hircino ſeuo.*) Adipe hircino, qui etiam adſtringētis eſt uirtutis, autore Dioſcoride. Nec modo cum ſabuco podagris medetur, ſed et egregia reſoluendi poteſtate cum caprino fimo et croco coactus impoſitusq; iiſdem prodeſt, ut idem teſtatur Dioſcorides. *Condita.*) Abſcōdita & commixta. *Triticeæ farinæ.*) Cur tritici farina podagræ inflammationibus medeatur, eadem eſt ratio quæ iā paulo ante dicta eſt de pane. *Acido amne.*) Id eſt, aceto, quod adſtringit & refrigerat et inflammationes arcet, autore Dioſcoride: in quem uſum etiā, ut ait, ſuccidæ lanæ aut ſpongiæ inſpergitur, & imponitur. Porrò non eſt prætereundum ex eo exemplum ingens quod Plinius libro 23. cap. 1. refert: Siquidem M. Agrippa ſupremis ſuis annis conflictatus graui morbo pedum, cum dolorem eum perpeti nequiret, unius medicorum portentoſa ſcientia, ignorante diuo Auguſto, tanti putauit uſu pedum ſenſuq; omni carere dum-

Panis. Sabucus. Seuum hirci. Tritici farina. Acetum. Marcus Agrippa.

dummodo et dolore illo careret, demerſis in acetum cali dum cruribus, in acerrimo impetu morbi euaſit. Ea itaq; uitæ conditio eſt, ceu idem Plinius libro 25. cap. 3. ait, ut mori plerunq; etiam optimi portus ſit: traditq; Varro Seruium Clodium equitem Romanũ magnitudine doloris in podogra coactum ueneno crura perunxiſſe, & poſtea caruiſſe ſenſu omni æque quàm dolore in ea parte corporis: meminitq; huius in libro de illuſtribus grammaticis Suetonius hijs uerbis quoq;, Seruius cũ librum ſoceri nondum ęditum fraude intercepiſſet, et ob hoc repudiatus pudore, ac tędio ſeceſſiſſet ab urbe, in podagræ morbum incidit, cuius impatiens ueneno ſibi perunxit pedes, & enecuit ita, ut parte ea corporis quaſi præmortui uixerit. *Manantes.*) Stillantes, hoc eſt, aceti mixtione humectatæ. *Nitidum.*) Splẽdidum, candidum & album. Eſt enim albi coloris ranarum caro cocta. *Ranæ dec. uiſc. oliuo.*) Hoc eſt, oleum in quo decocta eſt rana. Plinius libro 32. cap. 5. Podagris, articularibusq; morbis utile eſt oleum in quo decocta eſt rana, & ipſarum inteſtina, & rubetæ cinis cum adipe uetere. *Viſcus).* Viſcus dicitur proprię quicquid ſub corio & cute eſt, ceu caro, oſſa, cor et reliqua exta. *Chelidoniæ.*) Valet hoc medicamentum in podagra quæ à frigidis oritur humoribus.

Seruius Clodius. *Oleum ranarum.* *Viſcus.* *Chelidonia.*

Sunt quibus appoſita ſiccatur hirudine ſanguis.
Non audita mihi ſit fas, ſed lecta referre,
Hoc quidam captus morbo per tempora meſſis
Vicino plantas frumenti preſſit aceruo,
Euaſitq; grauem caſu medicante dolorem.

Hirudine.) Corruptum enim ſanguinem extrahunt, idq; potentius quàm cucurbitæ poſt cutis inciſionem appoſitio. Sed de hirudinũ uſu quid Plinius dicat, audiamus, cuius uerba in naturali hiſtoria libro 32. cap. 10. ſunt hæc: Hirudinum, quas ſanguiſugas uocant, ad extrahendum

Hirudo.

Digitized by Google

ſanguinem uſus eſt: quippe eadem ratio earum quæ cucurbitarum medicinalium ad corpora leuanda ſanguine, ſpiramenta laxanda iudicantur. Sed uitium quod admiſſæ ſemel deſiderium faciunt circa eadem tempora anni ſemper eiuſdem medicinæ. Multi podagris quoq; admittendas cenſuere. Decidunt ſatietate & pondere ipſo ſanguinis detractæ aut ſale aſperſæ. Aliquando tamen adfixa relinquunt capita, quæ cauſa uulnera inſanabilia facit & multos interimit: ſicut Meſſalinum è conſularibus patritijs cum ad genua admiſiſſet. Inuehunt uirus remedio uerſo, maximeq; ruffæ ita formidantur. Ergo ſuggentia ora forficibus præcidunt, ac ueluti ſiphonibus defluit ſanguis: paulatimq; morientium capita ſe contrahunt, nec relinquunt. Natura earum aduerſatur cimicibus, & ſuffitu necat eos. Hæc Plin. *Sanguis.*) Humor corruptus ſanguini mixtus, qui & morbi cauſa eſt. *Non audita &c.*) Ponit nunc contra podagram remedium, quod non auditu tanquam fallaci, ſed lectione & ſcripto tanquam ueraci relatione ſe habere dicit, ea enim quæ literis mandantur, ceu uera putantur: eſt autem remedium id quod Plinius etiam naturalis hiſtoriæ libro 22. capite 25. refert, inquiens: Sextus Pompeius prætorij uiri pater, Hiſpaniæ Citerioris princeps, cum horreis ſuis uentilandis præſideret, correptus dolore podagræ, merſit in triticum ſeſe ſuper genua, leuatusq; ſiccatis pedibus mirabili modo hoc poſtea remedio uſus eſt. Vis tanta eſt, ut cados plenos ſiccet. *Quidam.*) Scilicet Sextus Pompeius. *Frumenti.*) Tritici maxime. Cum enim è frugum generibus frumenta etiam ſint uaria & non unius generis, ceu triticum, hordeum & alia, hic per frumentum intelligitur triticum maxime. *Preßit.*) Impreſſit & immerſit impoſuitq;.

Meſſalinus.

Sextus Pompeius.

Vul

VVLNERIBVS FERRO AVT VERBERIBVS FACTIS.

CAPVT XLII.

NATVRAE uitijs medicas obiecimus artes:
Nunc & fortunæ iaculis obſiſtere par eſt.

VVLNERIBVS.) Inter morborum genera eſt & ipſa continuitatis ſolutio, in omnibus animalis partibus incidens, ſed quę in diuerſis partibus diuerſa quoque ſortiatur nomina, de quibus copioſe Galenus in libris therapeutices. Porrò inter eas una eſt quę in carne fit: & hęc itidem duplex. Nam aut ulcus eſt, quod per ſe naſcitur & intra ſeipſum corrũpitur, aut etiam ex præcedēte uulnere quoquo modo putreſcente generatur, de cuius curatione infra capite proprio agetur. At uulnus eſt quod extrinſecus cęſim percuſſimúe acuto telo, ſaxo aut ſimili aliquo incidit corpori. Diciturꝗ eſſe ex uulnerando in carnoſa parte relicta continuitatis ſolutio, hoc eſt, hians patensꝗ extrinſecus in carnoſa corporis parte, ferri aut lapidis aut alterius ſimilis alicuius rei ictu & uulneratione facta apertura. Nam quæ citra uulnerationem fit, non uulnus ſed ruptio, Gręce rhegma dicitur. Fiunt aliquando & animalium uenenoſorum morſu aut ictu uulnera, de quibus etiam proprijs aget capitibus autor. Præſenti uero capite ſolum de his tractat quæ aut telorum & acutarum rerum ictu, aut grauiorum durorumꝗ contuſione fiunt. *Ferro.*) Per ferrum intelligit tela, enſes & omnia acuta quæ ad ſecandum ſunt habilia. *Verberibus.*) Per uerbera intelligit lapides, ligna & omnia grauia atꝗ dura, quæ contundendo unitatem ſoluunt. *Naturæ uitijs.*) Id eſt, morbis naturalibus, hoc eſt, qui exiſtentię & originis ſuæ principium intra naturam, hoc eſt intus in corpore humano ex humo-

Continuitatis ſolutio.

Vlcus.

Vulnus.

Ruptio, rhegma.

Naturæ uitia.

Morbi naturales.

rum, è quibus conſtituitur, corruptione habent: & quibus in corporis partibus certæ ſedes aſſignantur. *Medicas artes.*) Remedia ſalutaria ex medicinę arte deprõpta. *Obiecimus.*) Oppoſuimus, & quibus amoliri curarię poſſint, oſtendimus. *Nunc.*) Scilicet capite præſenti & aliquot ſequentibus. *Fortunæ iaculis.*) Hoc eſt, caſibus & effectibus corpori extrinſecus fortuito per tela, enſes, ſaxa, aut id genus iacula alia illatis. Iaculum enim dicitur quicquid in longum iaci poteſt. Fortuna uero accidentium rerum ſubitus atq; inopinatus euentus eſt: ſic dicta à ferendo, quod temere & ſine ratione feratur. *Par.*) Aequum, conueniens ac decens.

Iaculum.
Fortuna

Si cui forte lapis teneros uiolauerit artus,
Necte adipes uetulos & tritam chamæciſſon.
Nec pudeat luteæ ſtercus perducere porcæ.
Sin autem ſæuo laceratũ eſt uerbere corpus,
Tunc ex lixiuio ceras diſſoluis & oua
Admixtoq; oleo uibices comprimit atras.

Violauerit artus.) Hoc eſt, membris & corpori uim intulerit & uulnerauerit. *Necte.*) Annecte & uulneri ſuperligato. *Adipes uetulos.*) Et hoc præſertim ſi immundum ſit uulnus: purgat enim Celſo teſte libro 5. Qui etiam quanto uetuſtior, tãto utilior: ſiue ſalitus ſit, ſiue nõ. Inueteratur enim Plinio libro 29. capite 9. autore, duobus modis, aut cum ſale, aut ſyncerus. *Chamæciſſon.*) Chamęciſſos eſt hedera terreſtris, cuius uirtus eſt ſiccans, quare et uulneribus nõ inutilis. Siccatio enim totius uuluerum curationis eſt finis, autore Hippocrate in lib. de uulneribus, dum inquit: Quodcunq; uuln⁹ cęſim percuſſimúe acuto telo eſt diuiſum, medicamentũ enhæmõ & ſiccãs aliquid, quod ſuppurare uetet, admittit. Siquidem uulneris qua uulnus eſt ſanatio, uti therapeutice libro 3. & 4. Galenus prodit, mediocris ſiccatio eſt: ut & ſi qua ſanies ſubſit, hæc cõſumatur: & ſi qua in uacuum locum influxura eſt, hæc prohibeatur

Adeps uetus.
Chamæciſſos.
Hedera terreſtris.

beatur

beatur. *Lutea.*) Rutilæ & croceæ ſiue cerinæ à colore. Color enim is maiorem temperamẽti ſiccitatem indicat. *Stercus porcæ.*) Idem teſtatur Plinius naturalis hiſtoriȩ lib. 28. cap. 10. inquiens: Fimum recens ſuum uel inueterati farina illinitur uulnerib⁹ ferro factis. *Seuo uerbere.*) Forti & uehementi percuſſione. *Lixiuio.*) Lixiuium eſt aqua in qua lauandi gratia decoctus eſt cinis, hoc eſt, puluis in quẽ materia uſta redacta eſt & lix dicitur. Plin. Ad cõuulſa uiſcera aut contuſa, ut M. Varro autor eſt: ipſis enim uerbis eius utar: Lix cinis, inquit, eſt foci. Inde enim cinis luxatis potus medetur, ut licet uidere gladiatores, quum deluſerint hac iuuari potione. Hæc ille. Dioſcorides libr. 5. cap. 89. Fit ex cinere lixiuia, cuius uſus eſt contra lapſus præcipitationesq́. *Ceras.*) Cera duricias mollit & diſcutit: eſtq́ materia emplaſtrorũ. *Oua.*) Præſertim album eius: quod libr. 5. Celſus inter ea quæ uulnera glutinant, connumerat. Et Plinius libr. 29. capite 3. aliorum opinionem referens inquit, Aiunt & uulnera cãdido glutinari. Idq́ maxime crudo, teſte Dioſcoride libro 2. cum inquit: Quod cãdidum in ouo eſt crudum refrigerat & glutinat. *Oleo.*) Prȩſertim ueteri, quod magis diſcutit. *Vibices.*) Vibices dicũtur plagȩ uerberũ & percuſſionũ in corpore humano factæ. Sic dictæ quod ui fiant. Plagȩ uero quȩdam ſunt apertæ, & harum aliæ recentes ut uulnera recentia: aliæ ueteres, ut ulcera putridaanieq́ purulenta fluentes. Quædam autem ſunt clauſȩ, quarum aliæ ſunt notæ tantum collecti ex uerbere ſanguinis & citra tumorem etiam quæ liuores dicuntur: aliȩ uero cum tumore, ut tumentia ulcera & tumores qui ex uerbere collecto in unũ ſanguine fiunt, quamuis & citra uerbera in corpore tumores naſcantur.

Stercus porcæ. Lixiuium. Lix. Cera. Oua. Vibices. Plaga. Liuores.

Si uero infrenus manat de uulnere ſanguis,
Purpura torretur conchilis perlita fuco,
Huius uis cineris currentem detinet undam.

Digitized by Google

Infrenum.) Impetuoſus, immodicus & multus atq; ſuperfluens, qui periculum ſecum ferre ſolet. Vnde Celſus ait: Vbi aliquis ictus eſt, qui ſeruari poteſt, protinus proſpicienda duo ſunt, ne ſanguinis profuſio, neue inflãmatio interimat. Si profuſionem timemus, quod ex ſede uulneris et magnitudine eius & ex impetu ruentis ſanguinis intelligi poteſt, ſiccis linamentis uulnus implendum eſt. Et tale nunc nobis proponit Serenus. *Purpura.*) Purpura

Purpura.

proprie piſcis eſt ex genere concharum, cuius ſanie ſiue cruore tinguntur lanæ nigrantis roſæ colore. Accipitur tamen aliquando pro colore ipſo à matre ſic dicto. Poteſt item & pro lana eo colore tincta accipi, ſiue pro uelleribus quæ in marinis purpuris ſtupparum imagine ſunt, ab aliquibus tomenta uocata, ab alijs licia, ab alijs fimbriæ, ab alijs ſtuppę aũt uilloſitates, Gręci κροκύδας nuncupant. Reperiuntur ſiquidem in purpurarũ genere quæ ſuperiore ſui parte uilloſæ ſunt, tam tenui & ſequaci uellere ut in filum lini modo trahi & confici poſſit. Et ſiue de hoc ſiue pecoris uellere purpurarum ſanguine tincto loqui intelligatur autor, medicamentum efficax comprobabitur.

Purpurarũ tomenta, Licia, Fimbriæ, Stuppæ, Villoſitates. κροκύδαι.

De priore teſtimonium nobis exhibet Dioſcorides libro 2, capite de lanis, dũ id in eundẽ medicinę uſum lanarum modo cremari prodit. De poſteriore idem teſtatur autor hic mox poſt & infra capite penultimo. Cęterum non ſolum huiuſmodi uellera tali ſanguine infecta & cremata ſanguinis fluorem ſiſtere poſſunt, ſed & ipſa tota purpurę piſcis ſubſtantia cremata, hoc eſt, teſtæ & carnis ipſius cinis. Vnde Auicenna Canonis libro 2. de oſtraco purpureo aduſto loquẽs, Oſtracum, inquit, cum carne ſua confert uulneribus. Siccat enim purpurarum cinis & conſtringit, autore Dioſcoride. *Torretur.*) Aduritur & in cinerẽ redigitur. *Conchylis.*) Scilicet purpurei. *Perlita.*) Infecta & tincta. *Fuco.*) Colore & ſanguine. Fucus herbæ genus eſt tingẽdis lanis aptũ: Græci φῦκος uocãt. Accipit aũt & pro colore ipſo arte addito. *Vndam.*) Sanguinem.

Fucus.

Verrucæ

Verrucæ quoq; deſectæ frenare cruorem
Dicitur ambuſtus Tyrio de uellere puluis.
Præterea nimios reſerati uulneris amnes
Fœniculi cinis adſtringit, uel fimbria porri,
Siue fimus manni cum teſtis uritur oui,
Et reprimit fluidos miro medicamine curſus.

Verruca.) Verruca eſt caruncula & tuberculum corporis eminens, cuius ſectæ ſanguis ſuo contactu alias quoque naſci facit: è quarum etiam ſectione ſanguis aliquando immoderatius fluere ſolet, cui fluctioni nunc præſenti capite mederi docet Serenus. Quo pacto autem ipſæ radicitus extirpandę ſint, docebit idem infra capite penultimo, ubi & hanc medicinam repetit. *Frenare.*) Compeſcere & conſtringere. *Ambuſtus puluis.*) Hoc eſt, cinis. *Tyrio uellere.*) Lana Tyria purpurarũ ſanie infecta. Sic dicta à loco ubi fit purpura: apud Tyrum enim optima tingebatur purpura. Eſt autem Tyrus præclara Phœniciæ urbs, quæ & Sarra dicebatur. Vnde Sarranum oſtrum uocat Vergilius, hoc eſt, Tyrium. Huius urbis in ſacris literis ſæpe percelebris fit mentio. Eſt autem uicina Iudææ, ſita ad aquilonem uerſus occidentem. Fuitq; olim, ut Plinius lib. 5. cap. 19. ſcribit, inſula præalto mari ſeptingentis paſſibus diuiſa. Nunc uero Alexandri oppugnantis operibus continẽs. Olim partu clara, urbibus genitis, Lepti, Vtica, & illa Romani imperij æmula, terrarum orbis auida Carthagine, etiam Gadibus extra orbem conditis. Nunc omnis eius nobilitas conchylio atq; purpura conſtat. Sed plura de Tyro Curtius libro 4. & Strabo libro 16. qui inter alia quoq; ait Tyrum poſt euictas calamitates ſuas, ſe ipſam tum nauigando tum purpurarum piſcatu inſtauraſſe. Tyria enim purpura optima omnium perhibetur. Eſtq; ſanguini ſiſtendo cæteris magis accommoda: habet enim adſtringẽdi uim reliquis tenuiorẽ, ut tradit Galenus therapeutice libro 8. quare cæteris etiam præſtat.

Verruca. *Purpura et uellus Tyrium.* *Tyrus.* *Sarra.*

Eius enim uirtus, ſiccando, calefaciendo, ac robur inferendo, corpora alte penetrare poteſt, ob quod & efficacior habetur. *Nimios amnes.*) Hoc eſt, ſanguinis fluxum ex uulnere ſuperfluentem. *Fœniculi cinis.*) Præſertim ſtipitum. Siccantis enim uirtutis eſt & adſtringẽtis. *Fimbria.*) Fimbriæ ueſtimentorum & aliarum rerum extremitates dicuntur, à fibro quod antiqui, ut M. Varro teſtatur, extremum dicebant. Vnde & in iecinore & pulmone fibræ dictæ, partes extremæ. Et fiber animal quod circa fluminum oras extremas uerſetur. *Porri.*) Porro adſtringẽdi & ſanguinem ſupprimendi uim eſſe, teſtantur etiam Dioſcorides, Plinius & Celſus. Vnde & uulneribus imponitur. *Fimus manni.*) Idem teſtatur Plinius libro 30. capite 9. dicens: Si ex uulnere immodice fluit ſanguis, fimi caballini cum putaminibus ouorum cremati cinis impoſitus mire ſiſtit. Sunt autem Manni, equi & caballi. Seneca in libro epiſtolarum moraliũ: Ita non omnibus obeſis mannis & aſturconibus & tollutaribus præferes illũ unicum equum ab ipſo Catone defrictum.

Fœniculi. cinis. *Fimbria.* *Fiber.* *Porrum.* *Fimus equi.* *Manni.*

VVLNERIBVS QVIBVSCVNQVE CASIBVS FACTIS.

CAPVT XLIII.

TAM multa humanæ ſunt uulnera conditionis
Vt nequeam proprias cunctis adſcribere curas,
Iiſdem igitur monitis caſus armabimus omnes,
Sic tamen ut nullus medicinam eluſerit error.
Ergo modus quicunq; obtingit uulneris atri
Contritus cum melle dabit medicamina bulbus.
Herbaq; quæ folijs nomen de mille recepit
Appoſitu prodeſt adipi permixta uetuſto.

Qui-

Digitized by Google

QVIBVSCVNQVE *caſibus.*) Id eſt, quacunq; occaſione, ſiue incidendo, ſiue contundendo, ſiue rumpendo, ſiue quomodolibet aliter fiant. *Tam multa.*) Hoc eſt, plurima et uaria atq; diuerſa: alia enim ſecando, alia percutiendo aut contundendo, alia rumpendo aut aliter fiunt: & quocunque caſu fiant, ſunt etiam uariæ ipſorum differentiæ, ceu magnum, paruum: æquale, inæquale: ſummũ, profundum: rectum, curuum, & ſi quæ ſunt aliæ. *Humanæ conditionis.*) Sortis humanæ, & quæ in humano corpore contingũt. Conditio enim diſpoſitio quædam eſt & ueluti ſors fortunarum, temporum & rerum. *Vt nequeam prop.*) Scilicet propter laborem fruſtraneum: fruſtra enim & ſuperuacaneum eſſet unicuiq; differentiæ propriam ſpeciatim & ſeorſum adſcribere medicinam, cũ omnes una & eadem poſſint curari. *Curas.*) Hoc eſt, curandi modos & medicamenta. *Monitis.*) Admonitionibus, documentis, curationibus & medicamentis. *Caſus.*) Vulnera cuiuſcunque ſortis aut conditionis fuerint. *Armabimus.*) Inſtruemus & curabimus. *Cum melle bulbus.*) Plin. libr. 20. cap. 9. Bulbi uulneribus mire proſunt per ſe: aut, ut Damion, ex mulſo, ſi quinto die ſoluantur. Dioſcorides libr. 2. contuſis emplaſtri modo impoſitos prodeſſe ait. Vulnera enim glutinant, uti Celſus teſtatur. *Herba folijs &c.*) Hoc eſt, millefolium, quod Plinius etiam magnifici uſus ad uulnera teſtatur libro 24. cap. 16. imò & obſcœnarum partium ulceribus mire ſubuenit, ceu ſupra capite 35. Serenus etiam tradit.

Vulnerũ uariæ differentiæ.

Conditio.

Bulbus.

Millefolium.

Succida cum tepido connectit lana lyæo:
Ambuſtæue cinis complebit uulneris ora.
Concludit uero uel frons uel ramus ab ulmo.
Aut ſuccis hederæ pulchreſcit fœda cicatrix.

Succida lana.) Quid ſit lana ſuccida, dictum eſt in ſuperio- *Lana ſuccida.*

Digitized by Google

ribus. Hæc Dioſcoride libro 2. teſte, uulneribus à principio ſtatim ex aceto, oleo, uino ue utiliter imponitur, contuſis itidem, deſquamatis, liuoribus, fractisq́ʒ oſſibus. Plinius item lib. 29. cap. 2. Ex uino, inquit, uel aceto, uel aqua fracta et oleo aſperſa, uulnera ſanat. Idq́ʒ glutinando ipſa, uti libro 5. tradit Celſus. *Connectit.*) Colligat & glutinat uulnera. *Ambuſtæ cinis.*) Scilicet lanæ. Idem teſtatur Plinius ubi ſupra dicens: Cinis eius illinitur attritis, uulneratis. Nec modo uulneribus ſed & ulceribus eſt utilis. Nam, ut Dioſcorides tradit, cremantur lanæ, crematarumq́ʒ cinis ignis modo cruſtas inducit, carnium excreſcentias cohibet, & ad cicatricē ulcera perducit. In quem uſum purgantur prius lanæ, carptæq́ʒ in crudo fictili quēadmodum & alia cremantur. Sunt & alij cremandi modi, quos breuitatis cauſa nunc omitto. *Complebit uul. ora.*) Id eſt uulnera perficiet & ad cicatricem perducet. *Concludit.*) Claudit, conſolidat & conglutinat atque perſanat. *Frons.*) Folium. *Ramus.*) Per ramum intelligit tum totam ſui ſubſtātiam, tum corticem ipſum craſſiorem, tum corticis tiliam, ut Plinius uocat, hoc eſt, corticem interiorem & tenuiorem, qui lentus uitilium modo in uincula facile flectitur: quiq́ʒ folijs multo magis uulnera glutinat pro uinculo & faſciola eiſdem circūuolutus, autore Dioſcoride. *Vlmo.*) Vlmus nota arbor eſt, cuius folia, cortex et rami adſtringunt, uti libro primo teſtatur Dioſcorides. Et Plinius libro uigeſimoquarto, capite octauo, inquit, Vlmi & folia & cortex & rami uim habent ſpiſſandi & uulnera contrahendi. *Succis hederæ.*) Idem teſtatur Plinius libro uigeſimoquarto capite decimo dicens, Cicatricibus quoq; decorem facit hedera. Imò et adſtringente ui ſua uulnera conſolidat. *Cicatrix.*) Eſt ſignum et macula, quæ ex uulnere ſiue ulcere remanet. Et inde cicatricare dicitur pro cicatricē inducere, & cicatricoſum quod plenum eſt cicatricibus.

Lanarum cinis. *Corticis tilia.* *Vlmus.* *Hedera.* *Cicatrix.* *Cicatricare* *Cicatricoſum.*

Ho-

Digitized by Google

HOMINIS AC SIMIAE MORSVI.

CAPVT XLIIII.

SIVE homo, ſeu ſimilis turpiſſima beſtia nobis
Vulnera dente dedit, uirus ſimul intulit atrum,
Vetonicam ex duro prodeſt aſſumere Baccho.
Necnon & rhaphani cortex decocta medetur,
Si trita admorſis fuerit circumlita membris.

HOMINIS.) Inter morſus uenenoſos ponitur & hominis morſus ab autoribus, idq́ ſaliuæ morſo uulneri illatæ cauſa: non obſtante quod natiui caloris ueſtigium quo cibi coctionem adiuuat, obtineat ſaliua. Verum quia alter alteri temperiem habet haud conformem, hinc fit, ut aiunt, quod ſaliua unius ſcilicet mordẽtis, alteri morſo fit noxia et uenenoſa. Et Plinius libro 28. cap. 4. inter aſperrimos uel hominis morſum numerari teſtatur. Qui etiã pernicioſior eſt ſi à ieiuno infertur. Nã, ut Auicẽna ſexta quarti, tract. 4. cap. 2. prodit, Deterior morſus eſt ille qui eſt à ieiuno ſiue ſit homo aut non homo. Et maxime etiam ſi ieiuno inferatur. Hinc Celſus libro 5. de ſerpentium morſu tractans, & noxæ huius nos admonens ait: Illud ignorari nõ oportet, Omnis ſerpentis ictum & ieiuni et ieiuno magis nocere, ideoq́ pernicioſiſſimæ cum incubant. Vtiliſſimum q́ eſt, ubi ex anguibus metus eſt, non ante progredi quàm quis aliquid aſſumpſit. Cæterum hominis ſaliua, ſed morſu illata (nam et aliâs contra morbos amoliendos uim obtinet, ceu ſupra cap. 11. habitum eſt, efficacem, & idem ex Plinio libro 28. cap. 4. ſatis patet,) nõ modo homini noxia eſt, ſed & contra ſerpentes ueneni uim obtinet. Quod Plinius etiam libro 7. cap. 2. non ignorans ait:

Morſus hominis.

Morſus ieiuni nocentior.

Saliua hominis.

Digitized by Google

Omnibus hominibus contra ſerpentes ineſt uenenum. Feruntq; ictas ſaliua ut feruentis aquæ contactu fugere. Quod ſi in fauces penetrauerit, etiam mori. Idq; maxime

Simia. humani ieiuni oris. *Simiæ.*) Simia notum eſt animal, ad hominis figuram proxime accedens. Earum plura ſunt genera: de quibus & moribus earum Plinius in nat. hiſt. libr. 8. cap. 54. ſic ſcribit: Simiarum quoq; genera hominis figuræ proxima caudis inter ſe diſtinguuntur. Mira ſolertia, uiſco inungi, laqueiſq; calceari imitatione uenantium tradunt. Mutianus & latrunculis luſiſſe, fictas cæra, acies uiſu diſtinguere: Luna caua triſtes eſſe, quibus in eo genere cauda ſit: Nouã exultatione adorare. Nãq; defectum ſyderum & cæteræ pauent quadrupedes. Simiarum generi præcipua erga fœtum affectio. Geſtant catulos quæ manſuefactæ intra domos peperere, omnibus demonſtrant, tractariq; gaudent, gratulationem intelligentibus ſimijs. Itaq; magna ex parte complectendo necãt. Efferatior cynocephalis natura, ſicut ſatyris. Callitriches toto pene aſpectu differũt. Barba eſt in facie, cauda late diffuſa primori parte. Hoc animal negat uiuere in aliquo, niſi Aethiopiæ, quo gignitur cælo. Hactenus Plinius. Quod aũt ſimiarum morſus ſit noxius, teſtis eſt non modo hic Ser. ſed et Celſus, qui omnẽ ferè morſum uirus quoddã habere adſtruit: et inter uenenoſos morſus ſimiarum quoq; morſum cõnumerat dicens: Dixi de hijs uulneribus quæ maxime per tela inferuntur. Sequitur ut de hijs dicam, quæ morſu fiunt: interdum hominis, interdum ſimiæ, ſæpe canis, nonnunquam ferorum animalium, aut ſerpentium. Sed cur ſimiarum morſus innocuus cenſeretur, cum hominis morſus uel inter aſperrimos habeatur, autore Plinio? Et cũ quod minus uidetur

Morſus. ineſſe, cur etiam non id quod magis? ut loquũtur Logici.

Beſtia homi *Morſui.*) Morſus eſt dentium læſio. Et mordere, eſt denti-

nis ſimili. bus lædere. *Similis beſtia nobis.*) Hoc eſt, ſimia. Nam, ut Plinius libro 11. capite 44. ait, ſimiarum genera perfectã hominis

minis ſimilationem continent, facie, naribus, auribus, palpebris. Quæ ſolæ quadrupedum & inferiorem habēt genam, iam mammas in pectore, & brachia, & crura in contrarium flexa. Similiter in manibus ungues, digitos, longioremꝗ medium. Pedibus paulum differunt. Sunt enim ut manus prꝑlongi, ſed ueſtigium palmæ ſimile faciunt: ijs quoqꝫ podex & articuli ut homini, & prꝑter genitale tantum: & hoc in maribus. Viſcera etiam interiora omnia ad exemplar. *Virus atrum.*) Venenum noxiū atqꝫ letale. *Simul intulit.*) Vnà cum morſu in uulnere morſo reliquit. *Vetonicam.*) Quoniam maxima pars uenenorum frigore interimit, autore Celſo: ideo cōtra ea medicamentis maxime opus eſt quibus calor mouetur, ne humorem intus coire patiātur. Similiter utilia ſunt ea quę extenuāt, qualia ſunt quæ urinam mouent. Cuiuſmodi uires obtinet uetonica, quare & uenenatis morſibus ex uino pota medetur: idꝗ non hominis aut ſimiæ tantum, ſed ſerpentium quoqꝫ, uti ſequenti capite teſtatur Serenus. *Duro Baccho.*) Vino auſtero, quod urinam pellit & uires firmat. *Raphani cortex.*) Raphanū contra uenenatos morſus uim habere, idꝗ ex poſca uel aceto mulſo, teſtantur etiam Plinius & Dioſcorides: quamuis hic ad uiperarum ſolum, ille generalius ad ſerpentium morſus uim hanc contrahat. Eadem autem eſt huius medicinæ ratio quæ de Vetonica iam dicta eſt: & autor utraqꝫ etiam contra ſerpentiū morſus utitur capite ſequenti.

Vetonica.

Vinum auſterū.

Rhaphanus.

SERPENTVM MORSIBVS ET VIPERAE VIRVS EXcludendis.

CAPVT XLV.

CVSPIDE nō quiſquā, longæ neqꝫ cęde ſariſſæ,
Fulmine non gladij, uolucris nec felle ſagittæ,

Quàm cito uipereo potis eſt affligier ictu:
Quare aptam dicamus opem, ſuccoſq; medentes.

Serpentũ plura genera.

SERPENTVM.) Serpentũ plura ſunt genera. Quędã enim magis noxię ſunt: ceu aſpis, ceraſtes, diſpas, hæmorrhois, chelydrus, ſcytale, baſiliſcus, & id genus aliæ, quæ calidiſſimis ceu India, Aethiopia, Aegypto, Aphrica & ſimilibus commorãtur regionibus. De hĳs & earundem morſus notis plura Lucanus libro 9. Quædam uero ſunt mitiores & minus terribiles, ceu uipera, boa, cecilia, anguis & reliquę Italiæ frigidarumq; regionum ſerpentes. Et hoc ſerpentium diſcrimen Celſus quoq; nõ obticet lib. 5. Poſtquam enim ſpeciales peſtiferarũ curationes tradidit, ſic ait: Verum hæc genera ſerpentium & peregrina & aliquãto magis peſtifera ſunt, maximeq; æſtuoſis locis gignuntur. Italia, frigidioreſq; regiones hac quoq; parte ſalubritatem habent, quod minus terribiles angues ædunt. Verũ quia ſerpentium omnium morſus, eodem Celſo autore, non nimium diſtantem curationem deſiderant: quamuis in ea multum antiqui uariarunt, ut in ſingula genera anguium, ſingula medendi genera pręciperent, atq; alĳs alia: ſed in omnibus eadem maxime proficiunt. Hinc Serenus quoq; curationes cõmunes aduerſus omnes morſus quorumcunq; ſerpentium promiſcue tradit: excepta ſola aſpide, cuius morſus aliàs incurabilis habetur: nec per uiperam propriam ſpeciem illã ſic dictã, ſed generatim oẽs ſerpentes intelligit. Docetq; non modo factis iam morſibus mederis ſed & à futurorum ueneno præcauere. Sed antequàm hæc agat, Primũ quàm noxĳ ſint huius morſus & ictus, oſtendit, aſſerens illos nocentiores eſſe omnibus quæ extrinſecus corpori occurrentia ipſum lædunt. Et Plinius libro 25. capite 8. ſerpentium ictum peſſimum aſſeuerat dicens: Ordiendum à malorum omnium peſſimo, id eſt ſerpentium ictu. Porrò aduerſus ſerpentium ictus

ictus et morſus curationes tum communes tum ſpeciales copioſius repperies apud Dioſcoridem lib. 6. & Celſum libro 5. *Viperæ uirus.*) Quid ſit uipera, quid uirus, dictum eſt ſupra. Hic tamen uirus pro ueneno accipitur: uipera uero non ſolum pro proprie ſic dicta ſerpente, ſed & pro omni alia ſerpentum ſpecie. *Cuſpide.*) Haſtæ ſummitate acuta. Cuſpis enim & haſtam ſignificat, & haſtæ ſummitatem. *Cuſpis.* *Non quiſquam.*) Non aliquis, nemo. *Longæ ſariſſæ.*) Sariſſa eſt haſta prælonga Aelianus in Tarticis, Sariſſa eſt lancea qua utitur phalanx Macedonica, longitudine 14. cubitorum, quorum duo manus continent, reliqua duodecim prominent. *Sariſſa.* Σουίδας. Σαρίσσα εἶδος ἀκοντίου ἑλληνικοῦ, δόρυ μακρὸν παρὰ μακέδοσι. Et Liuius: Prælongas haſtas Macedones Sariſſas uocant. Hinc Sariſſophori qui ſariſſas geſtãt dicti. *Sariſſophori.* *Cæde.*) Percuſſione & uulneratione. Cædes proprie mors eſt, ferro aut alia re exteriore et ui illata. *Cædes.* *Fulmine.*) Fulmen proprie eſt exhalatio inflammata & incenſa quæ de nube eliſa deorſum eiaculatur & ruit, cuius duæ ſunt ſpecies, de quibus Ariſtoteles Meteororum lib. 3. cap. 7. & 8. Hic tamen pro ictu & uulneratione accipitur. *Fulmen.* *Gladij.*) Gladius eſt enſis qui & ſpata dicitur & mucro, quamuis mucro pro teli cuſpide aliquando accipiatur. *Gladius.* *Mucro.* *Volucris.*) Velocis, pernicis. *Felle ſagittæ.*) Hoc eſt, ueneno ſagittarum. Solebãt enim antiquitus populi quidam ceu Arabes & Indorum quidam, Galli itẽ & Scythæ ueneno tingere ſagittas. *Sagittarum infectio.* De Indis habes apud Paulũ Oroſium lib. 3. ubi ſcribit Alexãdrum in expugnatione ciuitatis cui Ambira rex erat, magnam partem exercitus ſagittis hoſtium ueneno illitis amiſiſſe. Gallorum qui ſagittas elleboro collinebant, meminit Celſus libr. 5. hijs uerbis, Venenum ſerpẽtis, ut quædam etiam uenatoria uenena, quibus Galli præcipue utuntur, non guſtu ſed in uulnere nocent. Ideoq; colubra ipſa tuto eſtur, ictus eius occidit. Et Plinius libro 25. cap. 5. Galli, inquit, ſagittas in uenatu elleboro tingunt, circumciſoq; uulnere teneriorem

Digitized by Google

ſentiri carnem affirmant. De Scythis uero ſic ſcribit Plinius: Scythæ ſagittarum unguntaciem uiperina ſanie & humano ſanguine. Irremediabile id ſcelus, mortem illico adfert leui tactu. Et hoc fortaſſis Serenus nobis inſinuat & proponit, uolens per id nobis oſtendere ſerpentium ictu illatum uenenum omni alio extrinſecus illato magis noxium peſtiferumq; eſſe, etiam ſi Scytharum ſagittis ueneno tinctis inferatur, quod tamen leui tactu mortem illico adfert. Cæterum ſagitta iaculi genus eſt quod arcu emittitur: ſic dictum quod ſatis longe ſiue ſagaciter mittatur. Per fel autem uenenũ intelligit autor. *Potis eſt.*) Poteſt. *Affligier.*) Pro affligi. *Aptam opem.*) Auxilium et medicamenta conuenientia atq; utilia. *Succos medentes.*) Medicinas ſalutiferas ex herbarum ſuccis & alijs liquoribus confectas.

Sagitta.

Quæ nocuit ſerpens, fertur caput illius apte
Vulneribus iungi, ſanat quæ ſauciat ipſa,
Vt Lariſſea curatus Thelephus haſta.

Serpentis medicina. *Serpens ſibi ipſi remedio.*

Quæ nocuit ſerp. &c.) Quæ morſu uel ictu uenenum letiferum intulit. Idem teſtatur Plinius nat. hiſt. lib. 29. cap. 4. hijs uerbis: Viperæ caput impoſitum uel alterius quàm quæ percuſſerit, ſine fine prodeſt. Et paulo poſt, Conſtat, inquit, cõtra omnium ſerpentium ictus quamuis inſanabiles ipſarum ſerpentium exta impoſita auxiliari. *Vt.*) Quemadmodũ. Et per hoc uult probare id quod dixit, Sanat quæ ſauciat ipſa: hoc eſt, quod eadem res quæ nocumentum intulit, idem etiam amoliri & mederi poſſit. Et huius gratia exemplum ſubiungit de Thelepho qui eadem haſta ab Achille letaliter uulneratus fuit et perſanatus, ut fabulãtur poetæ. *Lariſſea.*) Achillea. Lariſſa Theſſaliæ ciuitas, quam Penſilem & Pelaſgiam cognominãt, à qua Lariſſeus dictus eſt Achilles. Sunt & aliæ eius nominis ciuitates in diuerſis locis, de quibus plura Strabo geographiæ lib. 9. & 13. *Telephus.*) Telephus ab Achille letaliter

Lariſſa. *Telephus.*

letaliter uulneratus, Apollinem de remedio conſulit: & accepto reſponſo, niſi rurſus ab eodem uulneraretur, liberari eum non poſſe, rurſus congreditur & eodem loco uulneratur, ſicq; ſanitati reſtituitur. Et hæc eſt quam autor nobis proponit fabulam, cuius & Ouidius meminit, Vulnus Achilleo quæ quondam fecerat hoſti, Vulneris auxilium Pelias haſta tulit. Ortum autem habuit figmentum hoc poëticũ, ex eo quod Achilles ferri rubigine Telephum ſanaſſe dicitur, ut refert Plinius nat. hiſt. libro 34. cap. 15. hijs uerbis: Eſt & rubigo ipſa ferri in remedijs, & ſic Telephum proditur ſanaſſe Achilles, ſiue id ærea ſiue ferrea cuſpide fecit. Ita certe depingitur ex ea decutiens gladio. Vis eius ligare, ſiccare, reſtringere. Meminit eiuſdem idem libro 25. cap. 5. ſic: Inuenit & Achilleon Achilles diſcipulus Chironis, qua uulneribus mederetur, quę ob id Achilleos uocatur, hac ſanaſſe Telephum dicitur. Alij primum ęruginem inueniſſe utiliſſimam emplaſtris, ideoq; depingitur ex cuſpide decutiẽs eam gladio in uulnus Telephi. Alij utroq; uſum medicamento uolunt. Cęterum quia cuſpide & uulneratus et ſanatus dicitur, hinc adagio locus factus eſt de eo qui uulnerauit, idemq; perſanauit, ut dicatur ὡς ὁ τρώσας, καὶ ἰάσεται. Et hinc etiam quæ multæ malignitatis ſunt uulnera & quibus ſalutari Achillis manu opus ſit uulnera, Telephia appellantur: quemadmodum & Chironia quæ curam uix admittant & Chironem aliquem deſiderent, autore Paulo Aegineta medicinæ libro 4. Adagio.

Proderit & caulem cum uino haurire ſabuci,
Aut coctum raphani librumq; tritumq; ligare,
Siue etiam excelſa folium de mole cupreſſi.
Manauit lactans caprifici ſuccus ofellam,
Aut tithymallus atrox, uulnus quę trita perungat.

Caulẽ ſabuci.) Quod de caule ſabuci tradit Serenus, id Dioſcorides libro 4. de radice teſtatur & Plinius lib. 24. cap. 8. Sabucus.

de folijs, idq; minoris ſabuci. Sed nihil refert, omnia enim eiuſdẽ ſunt uirtutis. Apuleius capite de ebulo ex magica oſtentatione precationẽ annectit, cui tamẽ nos ultimum uale dicemus. *Raphani l. brum.*) Corticem raphani præſertim ſatiui, qui & radicula uocatur à Romanis. Plinius ſimpliciter ſatiuos raphanos ſed in poſca decoctos contra ſerpentium morſus illini tradit. Dioſcorides uero lib. 2. corticem ex melle impoſitam uiperarum morſibus ſuccurrere. Semen uero contra ceraſtæ morſus cum uino utiliter bibi. Et libro 6. ubi contra uiperæ morſum ponit remedia, ſic ait, Succurrit raphani tam diu tuſus cortex, ut quàm maxime conciſus ſit: impoſitus loco & uulneri. *Ligare.*) Scilicet ſuper uulnus morſum. *Excelſa mole.*) Arbore procera & alta atq; magna, ut quæ aſſeres & ualuas etiam exhibeat. *Folium cupreſsi.*) Idem teſtatur Plinius libro 24. cap. 5. dum ait, Cupreſſi folia trita ſerpentium ictibus imponũtur. Imò, ut idem paulo poſt dicit, Cupreſſi pilulæ quoq; aduerſus ſerpentium ictus bibuntur etiam. *Manauit.*). Manare eſt ſtillare, cum ſcilicet ex integro ſed nõ ſatis ſolido per minutiſſimas partes ſtillat. Res autem quæ manat hic in accuſatiuo ponitur, quemadmodum apud Plinium libro 14. Arborum ſucco manantium picem reſinamq;, aliæ ortę in oriente, aliæ in Europa ſeruntur. *Lactans.*) Hoc eſt lacteum ſuccum & liquorem reddens. *Caprifici ſuccus.*) Lachryma & humor ſiue liquor fici agreſtis, quem & lac à candore uocant. Caprificus eſt ficus ſylueſtris, de quo Plinius libro 15. *cap. 19. Huius* lac ſcorpionum ictibus uulneri inſtillatum, canumq; morſibus, & omnibus quæ morſu ictuue uenenum relinquũt, ſuccurrit. Poteſt eadem ex teneris caprifici coliculis expreſſus ſuccus cum nondum erumpente gemma quaſi prægnantes ſunt. In quem uſum tunduntur & exprimuntur, expreſſusq; ſuccus in umbra ſiccatus ſeruatur, autor Dioſcorides. *Oſellam.*) Oſella diminutiuum eſt ab offa, quemadmodum et offula. Sunt autem offę informes maſſæ

Raphani cortex.

Cupreſſus.

Manare.

Caprificus.

Oſella.
Offa.
Offula.

maſſæ & exiguæ in fruſta ſectiones. Vnde Serenus offellam hic pro ſucci deſiccati maſſa & fruſtis accipit. Cæterum offulas pro eſca ſcitiſſimi ſaporis accipiunt, cuius uarios conficiendi modos conſcribit nobis Apicius culinariæ artis libr. 7. Huiuſmodi offulam quampiam intelligit Claudius dum inquit apud Suetonium: Rogo uos quis poteſt ſine offula uiuere. Sunt item carnis fruſta offæ & offulæ dictæ. Columella libro 12. de ſalſura ſuillæ carnis: Caro in libralia fruſta conciditur, deinde in ſeriam ſubſternitur ſal coctum, ſed modice infractum, deinde offulę carnis ſpiſſe componuntur, & alternis ſal ingeritur. Adhæc offa pultem ſignificat & quicquid in pultis modum eſt redactum. Cicero: Cum igitur offa iam cecidit ex ore pulli, tum auſpicanti tripudium ſoliſtimum nunciatur. Accipitur etiam pro cibo quocunq;. Vnde prouerbio dicitur, Inter os & offam, hoc eſt, inter os & cibum. Meminit huius A. Gellius Atticarum noctium libro 13. cap. 16. *Tithymallus.*) Tithymallus herba eſt, quę & lactaria & marina ſiue caprina lactuca appellatur. Cuius Theophraſtus tria facit genera. Dioſcorides uero & Paulus Aegineta & Plinius atq; Apuleius ſeptem. *Atrox.*) Vocat tithymallum atrocem propter acrimoniam et uim eius feruentem. Eſt enim tam feruentis naturæ, ut per ſe extra corpori impoſitus puſtulas ignium modo faciat, & pro cauſtico in uſu ſit. *Quae.*) Scilicet offella ſucci caprifici aut tithymalli atq; ſuccus ipſe.

Tithymallus. Libr. 5. Libr. 26.

Carduus & nondum doctis fullonibus aptus,
Ex illo radix tepido potatur in amni.
Ceruino ex fœtu commixta coagula uino
Sumuntur, quæ res membris agit atra uenena.
Aut ferulæ radix potatur in imbre lyæi.
Vetonicæue leues, gallinæ aut iura uetuſtæ.

Carduus.) Carduus proprie herba eſt quę Gręce ſcolymos dicitur. Accipitur tamen aliquando pro alijs etiã ſpinoſi *Carduus.*

generis plantis; quales ſunt chamæleon uterq́ꝫ, dipſacos ſiue labrum Veneris, ſpina alba, eryngium, & id genus aculeatarum aliæ. Quarum chamæleoni albo & eryngio priuatim uirtutem hanc contra uenena tribuit Dioſcorides. Nam libro 3. capite 9. de chamæleone albo ait: Radix eius cõtra uenenata pro theriace eſt, pota cũ uino. Et capite 23. libri eiuſdem de eryngio inquit, Bibitur cum uino utiliter & contra uenenatorum morſus & epota uenena. *Nondum aptus.*) Per hoc intelligit uiridem & recentem, qui fullonibus propter teneritatem ſuam nondum eſt idoneus nec utilis. Siccatis enim utuntur & aridis fullones. *Doctis fullonibus.*) In arte ſua expertis & probatis ac doctisq́ꝫ: Siue doctis, ad differentiam uermiculorum qui etiam fullones dicuntur. Sunt autem fullones, ueſtimenta curantes & polientes: ſic dicti à fouendis calida aqua ueſtibus. Ars ipſa fullonia dicitur. *Amni.*) Hoc eſt, aqua: ſiue, ut Dioſcorides docet, uino. *Ceruino fœtu.*) Hoc eſt, hinnuli & cerui iuuenis in matris utero occiſi, ut Plinius tradit, qui lib. 8. capite 32. ſic ait: Contra morſus ſerpentium præcipuum remedium ex coagulo hinuli in utero occiſi. Et iterum libro 23. capite 10. Summis, inquit, remedijs præfert hinuli coagulum in matris utero execti. Dioſcorides item uenenatorũ morſibus id utile eſſe teſtatum reliquit. Quid autem ſit Coagulum, dictum eſt ſuperius capite 30. *Agit.*) Abigit, fugat & expellit. *Atra.*) Letalia. *Venena.*) Venenum dicitur omne quod uitæ noſtræ contrarium eſt, ceu dictum eſt ſupra capite 8. 9. & 10. *Ferulæ radix.*) Vltra id quod ſerpentium morſui medeatur, medicamenti quoq́ꝫ bibendi pondus & menſurã nobis præſcribit Plinius, & radicem imponi quoq́ꝫ iubet, dum lib. 20. capite 23. ait, Ferulæ radix denarij pondere & uini cyathis duobus bibitur aduerſus ſerpentes. Et ipſa radix imponitur. Dioſcorides uero uim hanc medullæ tribuit inquiens, Datur uiridis ferulæ medulla contra morſus bibenda cum uino, quod autor nunc imbrem lyæi uocat:

Fullones uermiculi.
Fullones artis.
Ars fullonia.
Coagulum hinnuli.
Venenum.
Ferulæ radix.

Vetonica

Digitized by Google

Vetonicæ.) Vetonica nõ ſolum bibita ſed & impoſita con- *Vetonica.*
tra ſerpẽtium & uenenatorũ morſus utilis eſt. Ant. Muſa: Vetonicæ drachmas tres in uini cyathis tribus diluito & potui dato, omnium ſerpentium morſus ſanat. Item, Vetonicæ drachmas ſex in uini nigri cyathis tribus contrito & ſuper uulnus illinito. Item, Ad rabidi canis morſum, Vetonica contuſa morſui imponatur. Plinius libro 25, capite 8. Morſibus imponitur Vetonica præcipue: cuius uis tanta perhibetur ut incluſæ circulo eius ſerpentes ipſæ ſeſe interimant flagellando. Datur & ad ictus ſemen eius denarij pondere cum tribus cyathis uini: uel farina drachmis tribus ſextario aquæ imponitur. Celſus item libr. 5. eandem tum potui datam ex uino tum impoſitam prodeſſe teſtatur. Et Dioſcorides uires eius libro 4. deſcribens: Dantur, inquit, bibenda folia trium drachmarum pondere, cum uini ſextarijs duobus contra uenenatorum morſus. Quin etiã emplaſtri modo impoſita herba uenenatorũ morſibus pariter prodeſt. Prodeſt & contra uenena, in quem uſum drachmæ pondere bibitur in uino. Eadẽ præſumpta letalibus aduerſatur uenenis. Vrinam præter hæc cit. &c. *Leues.*) Faciles ad ſumendum. Nam, ut Muſa in epiſtola ad Agrippam ſcribit, non guſtus aſperos offert quum ſumitur: & ſi adfert, tormenta ſunt mediocri quadam lenitate parata, & ſine offenſa ſtomachi ſumitur, tantumq́ʒ poteſt ut eam laborantes non tantum ſine labore ſumant, ſed etiam libenter. Odore eſt tam amabilis, uti gnorantem cogat ſuſpicari herbam utilem corpori. *Gallinæ iura uetuſta.*) Gallinarum ius uenena- *Gallinæ ius et aliæ partes.*
torum morſibus mederi teſtatur etiam Plinius. Et quia domeſticum eſt animal gallina & eius compar gallinaceus, haud abs re aut incaſſum fuerit, quas de gallinaceis et eorum non ſolum iure ſed alijs etiam partibus contra uenenatos morſus cæteri quoqʒ inſtruxerunt medicinas, referre. Nam ſi caſus huius uulneris contigerit atri, hac non alia profutura res prior & magis in promptu haberi.

Digitized by Google

poterit. Sed quæ partes ipſorum & quis earundem utendi modus opem & auxilium nobis promittant, aliorum audiamus teſtimonia. Et in primis quidem Dioſcoridis qui medicinalis ſyluulæ libro 2. ſic prodit: Succurrũt ſerpentium morſibus diſſectæ & ita ut tepebunt impoſitæ gallinaceorum carnes: crebro tamen & ſubinde mutãdę ſunt. Datur & in potione cum uino contra uenenatorũ morſus gallinaceorum cerebrum. Et libro 6. capite de curatione communi morſus uenenatorum, Ex animalibus, inquit, utiliter etiam accipiuntur gallorum cerebella in cibo. Et libro eodem capite de uipere morſus curatione, Succurrũt, ait, uiperæ morſibus & gallinacei pulli diſſecti quamprimumq́ & calentes adhuc impoſiti. Et paulo poſt Eraſiſtratus, ut refert, præter hæc in commentario de remedijs plura alia quæ opẽ ferre poſſunt, enumerauit: Inter probatiſſima tamen & præcipua, gallinaceorum cerebella cum uino pota. Hęc Dioſcorides, cui & Plinius ſubſcribit naturalis hiſtoriæ libro 29. capite 4. inquiens: Carnibus gallinaceorum ita ut tepebunt euulſæ appoſitis uenena ſerpentium domantur. Item cerebro in uino poto. Parthi gallinę malunt cerebrũ plagis imponere. Ius quoq; ex hijs potum præclare medetur, & in multis alijs uſibus mirabile: ualidius è uetere gallinaceo.

Si uero horrendum uulnus fera fecerit aſpis,
Vrinam credunt propriam conducere potu,
Varronis fuit iſta ſenis ſententia. Nec non
Plinius ut memorat ſumpti iuuat imber aceti.

Si uero horr.) Traditis contra uiperarum & aliarũ minus pernicioſarum ſerpentium morſus medicamentis, ſubiungit nunc magis peſtiferarum & quæ propter ueneni uim præſentaneam, & quia morſus citra doloris ſenſum accedit, horrendæ et timendæ ſunt curationes, ſed ex aliorum autoritate relatas. *Aſpis.*) Aſpis ſerpens eſt, cuius plurea diuerſasq́ ſpecies refert Solinus, uerum diſparis effectus.

Aſpis

ctus. Sūtq́ꝫ omnib. ab effectu indita nomina. Vnde quantus nominum, tantus etiam mortium numerus eſt. Galenus item tria genera facit aſpidū, cherſæam, chelidoniam & ptyada, quam ultimam proprie ſub aſpidis nomine Serenus, Dioſcorides, cæteriq́ꝫ autores intelligunt. De aſpide uero ſic ſcribit Lucanus libro 9. Hic quæ prima caput mouit de puluere tabes, Aſpida ſomniferam tumida ceruice leuauit, Plenior huic ſanguis, & craſſi gutta ueneni Decidit, in nulla plus eſt ſerpēte coactum, Ipſa caloris egens gelidum non tranſit in orbem, Sponte ſua, Niloq́ꝫ tenus metitur arenas. Hęc omnium pernicioſiſſima eſt, et morſus eius omnium maxime inſanabilis habetur, autore Aeliano de animantium naturis libro 1. ubi aduerſus uiperarum omniumq́ꝫ ſerpentium morſus remedium inueniri tradit, aſpide una excepta. Nec id mirum cum clanculum & citra dolorem uenenū infundat, nec poſt morſum in corpore uulnus niſi forte paruum et obſcurum relinquat, autore Nicandro in theriacis cum ait, ἀσπίδα φοινήεσαν ἀμυδρότατον δάκνος ἄλλων. Sed tantū ſomnus obrepit letalis; Hinc Plinius libro 29. cap. 4. Aſpides, inquit, percuſſos torpore & ſomno necant, omnium ſerpētium minime ſanabiles. Sunt & alij aſpidum effectus, quos omnes copioſius enumerat Dioſcorides libro 6. in hunc modum: Aſpidis morſus acu punctis uulneribus ſimilis eſt & perexiguus uix apparens, ſineq́ꝫ tumore. Sanguis non multus ſed paucus & niger deſtillat. Hebetatur quamprimum oculorum acies; totoq́ꝫ corpore multiplex, ſed mitis nec ſine uoluptate dolor adeſt. Vnde bene Nicander inquit, Peritq́ꝫ ſine dolore homo. Mutatur color, uireſcitq́ꝫ. Stomachi non adeo grauis eroſio adeſt. Frons continue contrahitur. Sine ſenſu palpebræ ueluti in acceſſione ſomni conniuent: & inter hæc mors adeſt, nec tertia diei parte quidem dilata. Hactenus Dioſcorides. Cæterum quod ad curationem eius attinet, nō credendum eſt tales morſus eſſe immedicabiles aut inſanabiles, adeo ut

omnino curari non poſſint & omnimoda ſanitatis reſtitutio tollatur, ſed euſq; tantum ut ſolam curandi difficultatem deſignatam intelligamus. Inter omnes enim ſerpentes nulla ueneni uim præſentius exercet, & noxam magis ſenſui occultat. Vix enim dũ mordetur quis, morſus dolor aut ſenſus adeſt, ipſaq́; leti frons caret inuidia, nec quicquam plaga minatur: ſed ſubit uirus tacitum, quemadmodum de dipſade etiam ſcribit Lucanus, quæ tamẽ & ipſa inter aſpidũ ſpecies numeratur à Solino. Curam itaq; admittit & ſanabilis eſt aſpidis morſus, ſi ueterum ſcriptorum autoritati fidem habemus, qui curã experimento comprobatam teſtantur, ut paulo poſt dicemus. *Vrinam propriam.*) Quoniam aſpidis ueneum quemadmodum & ceraſtæ ac taurinus ſanguis, ſpiritum & ſanguinem in uenis gelant, uti Dioſcorides libro 6. tradit, ideo contra id maxime proficient quæ congelationem et inſpiſſationem illorum diſſipent atq; diſcutiant, cuius generis uel ipſa urina exiſtit. De qua ſic ſcribit Plinius libro 28. cap. 6. Magna & urinæ non ratio ſolum, ſed etiam religio apud autores inuenitur digeſta in genera. Verum ex his quæ referre fas ſit, impubium puerorum contra ſaliuas aſpidum, quas ptyadas uocant, quoniam uenena in oculos hominum expuant. Sua cuiq; autem (quod fas ſit dixiſſe) maxime prodeſt. Et libro 29. cap. 4. Cunctarer, inquit, in proferẽdo ex hijs remedia, niſi M. Varronem ſcirem 83. uitæ anno prodidiſſe aſpidum ictus efficaciſſime curari hauſta à percuſſis ipſorum urina. *Varronis ſenis.*) Confirmat nunc dictam medicinam quemadmodum et Plinius Varronis autoritate et teſtimonio. Fuit autem M. Terentius Varro uir doctus & togatorum erudititiſſimus iudicatus. De quo Valerius Maximus memorabilium libro 8. cap. 7. ſic ſcribit: Terentius autem Varro humanæ uitæ exemplo & ſpacio nominandus, non annis, quibus ſæculi tempus æquauit, quàm ſtilo uiuacior fuit: in eodem enim lectulo & ſpiritus eius, & egregiorum operum

Vrina.

M. Terentius Varro.

rum

rum curſus extinctus eſt. Scripſit autẽ inter alia de lingua Latina libros, & de re ruſtica tres, & hos quidem, ut ipſemet teſtatur, anno ætatis ſuę octogeſimo. *Plinius.*) C. Plinius Secũdus, uir ingenio clarus, libros ſcripſit complures: è quibus ſeptem & 30. quos de naturali hiſtoria conſcripſit, adhuc extant, opus diffuſum, eruditum, nec minus uarium quã ipſa natura. In quorum libr. 23. hoc contra aſpidas refert medicamentum, inquiens: Neſciere medici quantum contra aſpidas polleret acetum. Nuper ab aſpide calcata percuſſus utrem aceti ferens, quoties depoſuiſſet ſentiebat ictum, aliâs illæſo ſimilis. Intellectum ibi remedium eſt, potuq́ſ ſuccurſum. Perijt autem ſub Tito dum Veſuuij montis incendium parum caute ex proximo ſpecularetur. Sed plura de uita, ſtudio et libris ſuis Plinius Iunior libro epiſtolarum 3. in epiſtola ad Marcum. De exitu uero ipſius idem libro 6. epiſtola ad Tacitum. *C. Plinius Secundus.*

Sumpti imber aceti.) Hoc eſt, acetum copioſe potum. Idem teſtatur Celſus medicinæ libro 5. à quo & Plinius ſententiam ſuam mutuatus eſt. Celſi uerba ſunt: Vſus ipſe docuit, quẽ aſpis percuſſit, acetũ potius bibere debere. Quod demonſtraſſe dicitur caſus cuiuſdam pueri, qui cũ ab hac ictus eſſet, & partim ob ipſum uulnus, partim ob immodicos æſtus ſiti premeretur, ac locis ſiccis alium humorem non reperiret, acetum quod forte ſecum habebat, ebibit, & liberatus eſt. Credo quoniam id, quamuis refrigerandi uim habet, tamen habet etiam diſſipandi. Quo fit ut terra reſperſa eo, ſpumet. Eadem ergo ui uerisimile eſt, ſpiſſeſcentem quoq; intus humorem hominis ab eo diſcuti, & ſic dari ſanitatem. Hæc ille. Dioſcorides uenenatorum morſus quicunq; refrigerant, aceto calido, & contra quicunq; incendunt frigido fouendos præcipit. *Acetum.*

Dicendum et quæ ſit præcox medicina timentis:
Cautio nanq; poteſt diros præuertere morſus.
Si iecur exectum tardo de uulture portes,

Digitized by Google

Erucis aut ſi totos pertinxeris artus,
Quas prius attritas uehementi ſpargis aceto.
Aut tu ceruina per noctem in pelle quieſcis,
Aut genere ex ipſo dentem portabis amicum.

Quando precautione utēdum. *Dicendum.*) Tradita contra uenenatorum morſus curatione, agit nunc de præcautione, qua, ubi inferendi ueneni timor adeſt, ne malum ingruat, utendum eſt: & quam primum præueniendo remedijs auxilium afferendum, ne inutilis poſtea futura ſit, cum uirus corpora iam occupauerit. Nam licet non ſtatim ſemper, tamen non multo poſt malum adeſt. *Precox medicina.* *Precox.*) Præmatura & quæ ueneni uim anticipat & præuenit, præcauetq́ ne quod futurum ſit malum accidat, aut ſi ne inferatur caueri non poterit, ſaltem ne noceat. *Cautio.*) Præcautio, præuiſio ne uenenum inferatur aut noceat. *Diros.*) Aſperos, crudeles, uenenatos & letales. *Preuertere.*) Anteuertere, præcauere. *Vultur.* *Iecur de uulture.*) Vultur auitij generis animal eſt rapax atque carniuorum, odoratu ſuo cadauera putrida lōge ſentiens & indagans: de quo ſic refert libr. 10. cap. 6. Plinius, Vulturum præualent nigri. Nidos nemo attingit. Ideo etiam fuere qui putarent illos ex aduerſo orbe aduolare falſo. Nidificant enim in excelſiſſimis rupibus. Fœtus quidē ſæpe cernūtur fere bini. Vmbricius aruſpicū in noſtro æuo peritiſſimus, parere tradit oua tria, uno ex hijs reliqua oua nidumq́ luſtrare, mox abijcere. Triduo aūt ante aut biduo uolare eos ubi cadauera futura ſunt. *Vulturis iecur, Cor, Pennæ.* Huius nō modo iecur, uti Serenus tradit, ſed & cor & pennæ contra ſerpentes proſunt. Plinius libro 29. cap. 4. inquit, Ex uolucribus in auxilio contra ſerpētes primum uultur eſt. Annotandum quoq; minus uiriū eſſe nigris pennarum. Ex ijs enim ſi urantur, nidore fugare eas dicunt: item cor eius alitis habentes tutos eſſe ab impetu non ſolum ſerpentium ſed etiam ferarum & latronum ac regum ira. *vulturis etymon.* *Tardo.*) Epitheton eſt à uolatu quem facit tardum. Vnde

etiam

etiam nomen uultur inclinatum uolunt. *Erucis.*) Per erucas autor intelligit non herbam illam notam & εὔζωμον à Græcis dictam, ſed beſtiolas & uermiculos illos olerum quos Græci campas appellant, & alio nomine etiam bruci uocātur: quamuis hoc nomine Græci locuſtarum genus quoddam etiam appellent. Naſcuntur autem erucæ dirum animal locis apricis poſt pluuias tempore humido & lento, ceu Plinius libro 17. cap. 24. prodit & Columella. Erodunt῀q uitium, arborum & ſatorum omnium frondem & florem adeo ut depaſtam arborem turpi facie relinquant. Quæ quo pacto domandæ ſint, ſatis copioſe & uel ad ſuperſtitionem uſq; docet Columella libro rei ruſticæ 11. & in carmine de cultu hortorum uerſus finem. Cęterum quoniam nihil à rerum omnium parente natura ſine aliqua occultiore & ingenti cauſa, nullum῀q malum ſine bono aliquo producitur, gignitur῀q, ut Plinius ſcribit, hinc etiam quamuis terræ naſcentibus maxime ſint noxiæ erucæ, habent tamen nihilominus in re medica utilitatis quidpiam, et præſertim contra uenenatorum morſus, ceu hoc loco Serenus affirmat, & idem Dioſcorides teſtatur inquiens: Quæ in oleribus naſcuntur erucę, à uenenatorum iniurijs, quę ictu aut morſu uenenum relinquunt, tutos ex oleo inunctæ ferentur homines ſeruare. *Totos artus.*) Vniuerſum corpus. *Vehementi.*) Forti & acri. *Ceruina pelle.*) Idem teſtatur Plinius inquiens: Pelles cerui ſubſtratę, ſecuros præſtant ab eo metu ſomnos. Nam in ceruina pelle ſi quis iacuerit, nullus ad hominem ſerpens accedit, autore Sexto Platonico. *Quieſcis.*) Iacis & dormis. *Genere ipſo dentem.*) Hoc eſt, dentem ceruinum. Certum enim eſt, ſi Plinio libr. 28. cap. 9. credimus, Ceruos ſerpentibus aduerſari & exitio eſſe. Et omnino aliquid cerui habentes fugiunt. *Amicum.*) Amicum cum re inanimata iunctum, utile ſignificat & gratum, ut amicus humor, amica herba, amicum tempus.

Erucæ. κάμπαι. Bruci. Pellis ceruina. Dens cerui. Amicum.

Digitized by Google

Toxica prætérea qua ſint pellenda medeſa
Expediam, ſanguis poterit prodeſſe caninus,
Qui facili potu antidotos imitatur honeſtas.
Vis & mirificos cautus prædiſcere odores,
Accenſis quibus arcetur teterrima ſerpens,
Aut ſtyracen uras, aut atri uulturis alam,
Vel nepetam, aut frondẽ rigidæ ſtirpemq́ myricę.

Toxicum. *Toxica.*) Toxica quondã cõmuni appellatione dicebantur uenena quibus ſagittæ tingebantur, quæ tamẽ qualia fuerint & unde cõficerentur, haud facile quis nunc dixerit: quamuis Plinio ex taxi arboris ſucco confecta uideantur. Nam in hiſtoriæ naturalis lib. 16. capite 11. de taxo arbore agens, ſic infit: Hanc Seſtius ſmilacẽ à Græcis uocari dixit: & eſſe in Arcadia tam præſentis ueneni, ut ſi qui dormiant ſub ea, cibúmue capiant, moriantur. Sunt qui & taxica hinc apellata dicunt uenena quæ nunc toxica dicimus, quibus ſagittæ tinguntur. Verum Dioſcorides proprium & certum ueneni genus faciens toxicum, non à taxo ſed à ſagittis quæ illo tingebantur ſic uocatum tradit libr. 6. inquiens: Creditur ideo toxicum appellari quod Barbari ſagittas telasq́ ſua quæ toxeumata nominant, eo inficiunt. Cui & Paulus Aegineta medicinæ libro 4. ſubſcribit. Cæterum per toxica cõmuni uoce uenena intelligamus. *Expediam.*) Explicabo, proferam et deſcribam. *Sanguis caninus.*) Dioſcorides libro 2. Contra rabidi canis morſus, inquit, & epotum toxicum caninus utiliter bibitur ſanguis. Nam ut libro 29. capite 4. Plinius tradit, ſanguine canino contra toxica nihil præſtantius putatur. *Antidotos.*) Dicitur tum atonidotus fœminino genere tum antidotum neutro. Sic quidem ab ἀντὶ contra & δόσις datio, quaſi contra datum. Dicitur autem maxime de medicamentis quę aduerſus uenena uel per morſus uel per cibos aut potiones noſtris corporibus inſerta deſiderantur: quamuis etiam, quia grauiſſimis caſibus opitulan-

Sanguis caninus.

Antidotum.

pitulātur, in aliȷs morbis aliquando, licet raro, præcipue tamen neceſſaria ſunt, autore Celſo libr. 5. Proſunt uero non modo illatum curando uenenũ, ſed & ad futuri noxam prçcauendum. *Vis &c.*) Ponit nunc ſuffumigationes quaſdam quibus ſerpentes procul arcentur & fugantur. *Cautus.*) Prudẽs, & qui ſibi à futuro malo cauere nouit. *Odores.*) Hoc eſt, odoramẽta quæ accenſa nidorem & fumum ſerpentibus inimicũ reddunt. *Styracem.*) Styrax & arbor eſt cotoneo malo ſimilis, & eiuſdem arboris lachryma: de cuius bonitate & adulteratione tum Dioſcorides libro 1. tum Plinius libro 12. & 24. ſatis ſufficienter. Vulgus nunc una mutata litera Storacem appellat. Cęterum medicam à Sereno contra ſerpentes uim traditam comprobat id quod Sabei eundem, referente Plinio libro 12. capite 18. & ad ſerpentes fugandas urunt. Aduerſaturq́ue uenenis quæ frigore nocẽt. *Atri.*) Nigri & fœdi. *Vulturis alam.*) Hoc eſt, pennas quæ in alis ſunt uulturis: harum enim combuſtarum nidore & fumo ſerpentes fugari teſtis eſt etiam Plinius, cuius uerba paulo antea adſcripta ſunt. *Nepetam.*) Nepeta non modo ſuffitu ſerpentes arcet, ut tradit Serenus, ſed & ſuppoſita quoq;, ut aliȷ tradunt autores: nec id ſolum, ſed illato etiã ueneno ipſorum medetur tum pota tum uulneri impoſita. Plinius libro 20. capite 14. Nepeta uires contra ſerpentes habet, Fumum ex ea nidoremq́ue fugiunt: quam & ſubſternere in metu obdormituris utile eſt. Apuleius. Ad morſum ſerpentis. Herbæ nepetæ montanæ ex uino tritæ ſuccus expreſſus cũ uino potui datur, & eius folia contrita plagę utiliter imponuntur. Dioſcorides lib. 3. Nepeta ſuccurrit pota, aut emplaſtri modo impoſita ſerpentium morſibus. Item ſuffitu eadem ſubſtrataq́ue ſerpentes fugat. *Frondem.*) Folia. *Stirpem.*) Lignum, corticem, uirgulta & materiam omnem. *Rigidæ myricæ.*) Myricam rigidam uocat quaſi duram, aſperam & infructuoſam, ſiue ſylueſtrẽ ſiue ſatiuam intelligat, Sylueſtris enim omnino ſterilis eſt: ſa-

Styrax.

Penna uulturis

Nepeta.

Myrica rigida.

tiua uero quę in Aegypto & Syria naſcit,quamuis mitior ſit & abundanter fructum ferat, eſt tamen is lignoſus, ut Plinius libro 24. capite 9. ſcribit, &,ut Dioſcorides lib. 1. concretione ſua quemadmodũ & flore muſcoſum. Eſtq́ in cęteris ſyluestri ſimilis: ſed ſemine ſeu fructu, niſi quod maior, gallæ ſimilis, aſperũ guſtu & inæqualiter adſtringentem, quo medici gallæ uice utuntur. Lignum autem & flos & folia & cortex in eoſdem uſus adhibentur, quanquam remiſſiora. Quorũ etiam uſus efficax eſt contra ſerpentium ictus, præterquam aſpidum, autore Plinio.

ICTIBVS SCORPII ET MORSIBVS MVRIS CAECI uel Aranei.

CAPVT XLVI.

SVNT minimæ ſpecies ſed diræ uulnera peſtis,
Quæ magis in tenui latitantes corpore fallant,
Scorpius ut grauis eſt & araneus, hæc mala ſemper
Captant ſecuros multa iam nocte ſopores.

Ico. Ictus. Scorpius uel Scorpio.

ICTIBVS.) Ico uerbum idem eſt quod percutio. Et inde ictus dicitur percuſſio & uulnus percuſſione illatum. *Scorpij.*) Scorpius ſiue ſcorpio (utrunq; enim dicitur) uermiculus eſt uenenoſus, eo importunior cæteris quod grauiore ſupplicio lenta per triduum morte cõficit. Virginibus letali ſemper ictu, & fœminis fere in totum: uiris autem in matutino exeuntes cauis priuſquam aliquo fortuito ictu ieiunum egerant uenenum. Semper cauda in ictu eſt, nulloq́ momẽto meditari ceſſat, ne quando deſit occaſioni. Ferit obliquo ictu & inflexu. Venenum omnibus medio die cum incanduere ſolis ardoribus. Itemq́ cum ſitiunt inexplebiles potu: autor Plinius naturalis hiſtoriæ libro

11. cap.

Digitized by Google

11.cap.25. *Muris cæci.*) Mus cæcus, qui & araneus mus uocatur, exiguum animal eſt atq; leuiſſimum, aranei modo per tenuiſſimum filum, gladijue aciem uel impune ambulans. Cuius morſus uenenatus eſt, et niſi ſuccurratur tum homines tum iumenta interimens. Græci μυγάλην mygalen uocant, facto ex mure & muſtela nomine: utriq; enim ſimilis eſt, autore Aetio, à quo muris magnitudine & eadem illi caudæ gracilitate & rictus longitudine, reliquo autem corpore muſtelina ſpecie deſcribitur. Meminit huius in theriacis ſuis Nicander et murem cæcum appellat, hominiq; exitialem, dū ait: τυφλήντε σμερδνήντε βροτοῖς, ἐπὶ λοιγὸν ἄγουσαν μυγαλέην. τροχοῖσιν ἐνὶ θνήσκουσαν ἁμάξαις. Meminit & Columella rei ruſticæ libro 6. cap. 16. Vbi aduerſus ſerpentis & noxiorum animalium ictus remedia docens, ſic infit: Mus araneus, quem Græci μυγάλην appellant, quamuis exiguis dentibus nō exiguam peſtem molitur. Vbi annotandum male apud eundem pro μυγάλην legi σκυτάλην: quamuis σκυτάλη ſcytale uenenata ſerpens ſit quam Aphrica tantum ferat: Mus uero araneus & in Italia & alibi repperitur. *Vel aranei.*) Poteſt hoc bifariam intelligi: uidelicet aut de mure cæco qui etiam mus araneus dicitur, ut iam dictum eſt: aut de araneo qui Græce phalangion dicitur, & Arabice Rutela, uulgo uero tarantula: cuius plura ſunt genera dictu haud neceſſaria in tāta notitia, quorum etiam noxij ſunt morſus, & corpus exiguum. De quibus plura Plinius nat. hiſt. lib. 11. cap. 24. & lib. 29. cap. 4. *Sunt miæ ſpēs, ſed &c.*) Hoc eſt, uulnerum modi & figuræ atq; foramina ipſa ſunt parua adeo ut uiſui non appareant: ſunt & animalia parua & uenenum ipſum mole perexiguum, ſed facultate quàm maximum, ut quod per paruum uulnus in corpus ictum deſcendēs uim ſuā ſumme letalem ſubitario exerceat, & mortis periculū adferat, ni præſentaneo ſuccurratur præſidio. Quomodo autem uenena hæc corpus afficiāt, docet Galenus de locis affectis lib. 3. cap. 7. & lib. 6. cap. 5. *Magis.*) Scilicet

Mus cæcus.
Mus araneus.
μυγάλη.
Locus Columellæ reſtitutus.
Scytale.
Araneus.
Phalangium.
Rutela.
Tarantula.

quàm ſerpentium. *Tenui corp.*) Hoc eſt, corporis portio ne parua. Nam exigua pars eſt tum ea quæ icitur & uene num primo concipit, tum ea quæ id à ſe proijcit. *Grauis.*) Moleſtus, noxius & letalis. *Hæc mala.*) Scorpius & araneus. *Captant.*) Fallunt, decipiunt. Capto uerbum frequentatiuum inter alia ſignificata ſua aliquando idem eſt quod decipio, ut in hoc loco. *Securos ſopores.*) Hoc eſt ſomnos tranquillos & qui ſine cura tranſigũtur. *Multa.*) Frequenti, ſeu alta atq; profunda.

Capto.

Hæc documenta dedit nobis proſtratus Orion,
Magna quod exiguis perimantur ſæpe uenenis.
At qui uulnus atrox incuſſit ſcorpius ardens,
Continuo capitur, tunc digna cæde retuſus
Vulneribusq; actus fertur reuocare uenenum.
Aut calidis pelagi lymphis loca læſa fouentes,
Siue meri potu diſſoluitur improba peſtis.

Hæc documẽta.) Scilicet quod parui mole animalis, ceu ſcorpij ictus, exiguo ueneno magnis corporib. uim poſſit inferre letiferam & mortem ipſam: cuius rei exemplo eſt nobis Orion, qui, ut dicitur, à ſcorpione ictus, uitam cum morte commutauit, quod admirari quis poſſet. Nam, ut Lucanus inquit, quis fata putaret Scorpion, aut uires maturæ mortis habere? Ille minax nodis, & recto uerbere ſæuus, Teſte tulit cælo uicti decus Orionis. *Proſtratus.*) Interemptus, occiſus. *Orion.*) Orion hic eſt qui ſcorpionis ictu peremptus fabulę locum dedit, quam aſtronomici poetici libro 2. refert Hyginius. Orion cum uenaretur & in eo exercitatiſſimum ſe eſſe confideret, dixiſſe etiam Dianæ & Latonæ, ſe omnia quæ ex terra oriuntur interficere ualere: quare terram permotam ſcorpionem eduxiſſe, qui eum interficere demonſtratur. Iouem autem utriuſq; animum admiratum, ſcorpionem inter aſtra collocaſſe, ut ſpecies eius hominibus documento eſſet, ne quis

Orion.

Fabula Orionis.

Digitized by Google

quis eorum aliqua re ſibi confideret. Dianam autem propter ſtudium Orionis petiſſe à Ioue ut idẽ illi beneficium daret petenti quod terræ ultro tribuiſſet: itaq; eum conſtitutum, ut cum Scorpion oriatur, Orion occidat. *Atrox.*) Crudele & letiferum. *Ardens.*) Ab effectu. Nam, ut Dioſcorides tradit, inflammari quàm primum à ſcorpionis ictu locus incipit, duratur, rubet & cum dolore ſupra modum riget. Nũc feruor, mox perfrictio alternis occupat. *Continuo.*) Statim quàm primum momordit. *Digna cæde.*) Morte promerita. Nam qui necem inferre uoluit, idem morte dignus cenſetur. *Retuſus.*) Repercuſſus & in uulnus regeſtus. *Quæ.*) Pro id eſt. *Actus.*) Adactus & impactus. *Fertur.*) Dicitur. Siquidem Dioſcorides libro 6. ſic ait, Ipſe qui percuſſit ſcorpio conciſus, uulneriq; impoſitus ex repugnãtia quadam naturæ, ut creditur, ictus ſui remedio eſt, nec ſolum impoſitus ſed et alijs uarijs modis ſibiipſi medetur idem. Nam, ut Celſus libr. 5. ait, Scorpio ſibi ipſe pulcherrimum medicamentum eſt. Quidam contritum cum uino bibunt. Quidam eodem modo contritum ſuper uulnus imponunt. Quidam ſuper prunam eo impoſito uulnus ſuffumigant, undiq; ueſte circundata, ne is fumus dilabatur, tum carbonem eius ſuper uulnus deligant. Plinius item nat. hiſt. libro 11. cap. 25. Homini, inquit, icto putatur eſſe remedio ipſorum cinis potus in uino aut oleo merſus. Et lib. 29. cap. 4. Scorpio, inquit, & ipſe ſuæ plagę impoſitus, aut aſſus in cibo ſumptus, aut potus in meri cyathis duobus, prodeſt. *Reuocare.*) Retrahere & extrahere. *Calidis pelagi lymphis.*) Hoc eſt, aqua marina calida, quæ tum fotu tum balnei uſu prodeſt. Dioſcorides libro 5. Aqua maris contra uenenatorum morſus, quicunq; tremores, perfrictionesq; faciunt, præſertimq; ſcorpionum, phalangiorum et aſpidum utilis: contra quos ſi in calidam eam deſcenderit aliquis pariter prodeſt. Idem libro 6. poſt plurium remediorum enarrationem, Omnibus hijs, inquit, addatur balneorum conti-

Scorpij medicinæ.

Scorpius ſibi ipſi remedium.

Aqua marina.

Digitized by Google

nutus cum multo ſudore uſus. Plinius item libr. 31. cap. 6. ubi de marina aqua agit, ſic ſcribit: Quin & ad ictus uenenatos ſalutaris intelligitur, ut phalangiorum & ſcorpionum & ptyade aſpide reſperſis: calida autem in his aſſumitur. *Fouentes.*) Vaporantes & balneantes. *Meri potu.*) Merum quidem, ut Plinius libro 23. cap. 1. tradit, remedio eſt contra apes, ueſpas, crabrones, phalangia, ſerpẽtum, ſcorpionumq́ ictus, contraq́ omnia quæ refrigerando nocent. *Diſſoluitur.*) Diſijcitur, diſſipatur et annihilatur. *Peſtis.*) Venenum.

Vinum merum.

Ad cunctos autem morſus ictusq́ minorum
Caſeus aptus erit fœtæ de lacte capellæ
Cumq́ hoc abſumi debebit origanus herba,
Hæc duo mirificis curabunt icta medelis.
Necnon peniculo calidum annectatur acetum,
Aut uiuum ſulphur ſicci cum fece lyæi.
Exiguo piperis cerebrum conſpergito melis,
Quo lita ſaneſcunt depulſo membra dolore.

Ad cunctos minorum.) Docet nũc in communi remedia contra omnes morſus & ictus uenenatos, & præſertim animalium paruorum, ceu ſcorpionum, phalangiorum ſiue araneorum, apium, ueſparum, crabronum & id genus reliquorum. *Caſeum capellæ.*) Plinius medicamen hoc non ſolum comeſtum ſed & impoſitum utile tradit libro 28. cap. 10. inquiens: Contra ſerpentium ictum ualere dicunt caſeum caprinum cum origano impoſitũ. Et paulo poſt: Ad reliquos beſtiarum morſus caprinum caſeum ſiccum cum origano imponunt & bibi iubent. *Fœtæ.*) Enixæ et quę iam peperit. Amplior enim potentia fœtis eiuſdem generis quod numeroſiſſimum eſſe diximus, inquit Plin. libro 28. cap. 10. Et Auerrois Colliget libro 5. cap. de lacte, Lac melius eſt illud quod eſt prope partũ, id eſt poſt duos menſes. *Lacte.*) Ex lacte enim fit caſeus. *Abſumi.*) Conſumi

Caſeus caprinus.

Digitized by Google

ſumi & comedi aut bibi. *Origanus.*) Origanum ſine caſeo etiam prodeſſe teſtis eſt Dioſcorides libro 3. dicens: Calefacit origanus, ideoq; uenenatorum morſibus aduerſatur potum cum uino decoctum eius. Et Plinius lib. 20. cap. 17. Origani uſum contra araneos ſcorpionesq; in uino albo teſtatur. *Hæc duo.*) Caſeus & origanum. *Peniculo.*) Peniculus qui & penicillus dicitur, ſiue in neutro genere peniculum & penicillum, eſt id quo pingunt, accepto nomine à caudarum extremitatibus è quibus fiũt. Aliquando uero dicitur id quo albarium tectorio infertur, unde & tectorij dicuntur penicilli. Sunt & quibus calciamenta deterguntur dicta penicula. Interdum uero peniculus dicitur id quo uulnera ſtipantur, ob id uidelicet ne claudantur ſiue ut magis aperiantur, fiuntq; uel ex ſpongia, uel ſabuci medulla, rebúsue alijs. Aliquando etiam dicitur id quo ad mundandum illinendumúe utimur, præſertim ſi ex ſpongia fiat. Demum ſpõgiæ genus eſt molliſſimum peniculus ex quo penicilli fiunt. Hoc loco pro ſpongia accipitur. *Anectatur.*) Addatur & inferatur. *Acetum.*) Acetum ſerpentum morſibus potum mederi priori capite docuit; nunc idem uenenatis reliquorum animalium morſibus & ictibus calidum in ſpongia impoſitum prodeſſe docet. Plinius libro 23. cap. 1. Plurimum fotu, inquit, medetur canis morſibus, ſcorpionũq; ictibus, ſcolopendrarum, muris araneiq;. Contra omnium aculeatorum uenena & pruritus: item contra multipedum morſum. Et Dioſcorides lib. 5. ait, Fouentur calido aceto uenenatorum morſus quicunq; refrigerãt, frigido contra quicunq; incendunt. *Viuum ſulphur.*) Quare uiuum dicatur ſulphur, dictum eſt ſupra. Hoc Dioſcorides reſina mixtum ſcorpionum ictibus mederi tradit, & ex aceto eadem utilitate cõtra ſcorpij et marini draconis ictus utiliter inungi. Auerrois uero de ſulphure ſic prodit: Sulphur habet uirtutem attractiuam cũ complexione calida & ſubſtantia ſubtili, & eo reſiſtit uenenis anima

Origanum. Peniculus, um. Penicillus, um. Acetum. Sulphur uiuũ.

lium quando pulueriſatur & ſpargitur loco morſo. Plin. etiam lib. 32. cap. 14. contra ſcorpionũ ictus prodeſſe teſtatur. *Sicci lyei.*) Vini quod exiccantis eſt naturæ. *Fece.*) Plinius lib. 23. cap. 2. Fex uini ſicca uel madida contra phalangia illinitur. *Exiguo piperis.*) Piper uenenatorum morſibus ſuccurrere autor eſt etiam Dioſco. admiſcetur ideo & hijs quæ cõtra uenenata conficiuntur. *Cerebrum melis.*) Quod Serenus de cerebro melis, id Plin. de gallinaceorũ cerebro contra araneorũ morſus teſtatur lib. 29. cap. 4. dicens: Contra omniũ araneorum morſus remediũ eſt gallinaceum cerebrum cum piperis exiguo potum in poſca. Porrò melis animal eſt in cauernis uiuens, aluearibus ob mellis auiditatem infeſtum: cui uel illa ſolertia eſt, ut Plinius ſcribit, quod in metu ſufflata cute diſtentu ictus hominum & morſus canum arcet. Eſt autem uulpis magnitudine, colore felis, capite albis & nigris ueluti lineis diſtincto, roſtro inſtar ſuis oblongo, pelle aſpera atque prædura, ex qua pharetras & canum collaria obtegunt, quæ melium uocant. Vnde Varro de re ruſtica libro 2. Ne uulnerentur canes à beſtijs, imponuntur hijs collaria, quæ uocantur melium, id eſt cingulum, circum collum ex corio firmo cum clauis capitatis. Vulgus animal hoc Taxonem uocat, & nõ maturellum animal auibus inimicum, ut falſo interpretatur quidam in enarratione uocabulorum Varronis.

Fex uini. *Piper* *Cerebrũ melis.* *Melis.* *Taxo.* *Melium.*

Sin autem muris nocuit uiolentia cæci,
Quæ ſola ſignauit uoluendis orbita plauſtris
Illine, mira datur uili de puluere cura.

Violentia.) Vis & impetus ipſius morſus muris cæci, atque uenenum ipſum. *Sola.*) Terram. Solũ dicitur quicquid alicui rei ſubiacet: unde terra quod pedibus noſtris ſubiecta ſit, ſolum dicitur. Et inclinatur etiam pluraliter contra Grãmaticos, ut hic, & apud Statium ſyluarum libr. 2. ubi ait, Vix ſola ſufficiunt, id eſt, pauimenta & terra. Porrò quod de terra ex orbita hic tradit Serenus, idẽ quoque

Sola pluraliter dictum. *Solum quid.* *Terra ex orbita.*

teſtatur

teſtatur Plinius naturalis hiſtoriæ libro 20. capite 4. Nam poſtquam ex mure araneo contra ſuipſius morſum docuit remedia, ſubiungit & illud: Eſt & cōtra morſum eius remedio terra ex orbita. Ferunt enim nō tranſiri ab eo orbitā. *Voluendis plauſtris.*) Mouendis & circumagendis rotis, hoc eſt, ubi currus cum rotis uoluuntur. Plauſtrū dicitur currus: ſic appellatus, ut Varroni placet, quod palā ſit in eo quod uehitur. *Orbita.*) Orbita & rota & rotę ueſtigium dicitur, & pro terra ipſa accipitur. *Puluere.*) Terra. *Plauſtrum.* *Orbita.*

SVBITANEO DOLORI, FEBRI, ATQVE OSTOCOPO.

CAPVT XLVII.

NON nunquam exiſtit ſubiti noua cauſa doloris,
Cuius origo latet, ueris reprimenda medelis,
Nanq; chelidoniam mixto ſale nectere prodeſt,
Velleraq; infuſo recalentia ſulphure ſanant.

SVBITANEO *dolori.*) Subitaneus dicitur dolor, qui prius non exiſtēs, repente & improuiſus affatim irruit & animal primum afficit. Eſt aūt tum animi tum corporis dolor. Animi quidē ut mœrores. Corporis uero duplex eſt. Aliquando enim diſpoſitio ipſa in qua dolemus, & quæ cum dolore fieri natura apta eſt, dolor uocat, ut eryſipelas, inflammatio, uulnus, fractio, ruptura, cōuulſio & id genus alia: & ſic dolorē accipit Hippocrates in aphoriſmis li. 2. ubi dicit: Quicunq; dolētes parte aliqua corporis omnino dolorē nō ſentiunt, hijs mens ægrotat. Et in lib. Epidemiarū, ubi dicit quod in Cranone antiqui dolores frigidi, noui autē calidi. Aliquando uero ipſe triſtis ſenſus, dolor nominatur. Cuius primæ ſpecies ſunt duę: Vna cum affatim temperatura & uiolenter alteratur, ut cum uehementer uel *Dolor ſubitaneus.* *Dolor quid.*

excaleſit uel refrigatur. Altera cum ſoluitur continuitas. Quod etiã bifariã accidit, Aut à cauſa externa, quam Græci προκαταρκτικὴν uocant, quæ ſcilicet corpori non ineſt, ſed extrinſecus incidit: quæ doloris ſpecies à Galeno poſita haud iuſte ab Auerroe reprehenditur. Nam & ſi non per ſe dolorem cauſet, agit tamen id per accidens. Aut ſoluitur continuitas, ubi nihil extrinſecus triſte appropinquat ſed in corpore cauſa eſt, quã Græci προηγουμένην uocant, hoc eſt internam, quæ intra ipſum animalis cõtinetur corpus. Et hoc fit aut diſtentione ob humoris multitudinem, flatuoſumúe ſpiritum, qui exitum ut diſflari poſit, non habet: aut ob nimiam ſiccitatem: aut à qualitate rodente, uti humor eſt mordens: aut ab effectu, qui ex his componitur, inflammatorio, qualis eſt phlegmone, eryſipelas & hijs ſimiles. Porrò de doloribus plura Galenus therapeutices libro 11. & de affectorum locorum notitia libro 2. *Febri.*) Inter morbos maxime uulgaris, & in toto corpore eſt ipſa febris. Quæ Galeno autore, calida & ſicca eſt paſſio. Nam caloris natiui ad igneum conuerſio, cuius ſedes eſt cor. Non enim dicitur febris niſi cor ipſum concaleſecerit, & adeo immodice auctus ſit calor ut & hominem offendat & actionem lædat: nam ſi neutrum adhuc efficiat, quantumuis ſit hoc nunc quàm ante calidior, nondum tamen febricitat. Vnde Ioannitius in hunc modum febrem diffinit: Febris eſt calor præter naturã, curſum ſupergrediens naturæ, procedẽs à corde per arterias in uniuerſum corpus, ſuoq; lædẽs effectu. Huius tres ſunt ſpecies & differentiæ, quas Hippocrates indicat in epidemijs cum ait: Continentia, contenta, & impetum facientia. Per cõtinentia intelligens partes ſolidiores & corpus ipſum cordis, quæ cum calor præhendit, ecticas cõſtituit: ſic quidem uocatas, uel quia ſtabiles ſolutuq; difficiles ſunt ceu habitus, uel quia ipſum corporis habitum occuparunt: ita ſolidas partes ex aduerſum diductas humentioribus nominantes. Per contenta uero intelligit

Cauſa externa. *Cauſa interna.* *Febris.* *Febris ſpecies tres.* *Ectica.* *Putrida.*

Digitized by Google

intelligit humores, in quibus cum eos in uētriculis ipſis conditos præhendunt, putridæ exiſtunt: quarū aliæ ſunt intermittentes, hoc eſt ad integritatem ſenſibilē deſinentes, ex humore eunte ac moto uſq; quaq; in corpore efficiēte febrē conſiſtentes. Et harū adhuc aliæ ſunt quotidianæ, aliæ tertianæ, aliæ quartanæ, & aliæ quædā longiore circuitu redeūtes licet raro eueniāt. Aliæ uero ex putridis ſunt continuę ex materia condita & cōtenta in uenis conſiſtentes: quarū aliæ ſunt creſcētes, aliæ ſimilem tenorem ſeruātes, aliæ uero decreſcentes. Priores Græci epacmaſticas, alteras acmaſticas ſiue omoton⁹, poſteriores uero paracmaſticas uocāt. Demū per impetū facientia Hippocrates intelligit aërē ſeu ſpiritus, cuius ſubſtantia ſola ſi incaluerit, corpora uero ſolidiora atq; humida caleant quidē ſed nondū incaluerint, efficitur febris ephemera, hoc eſt diaria, uocata, quæ ex cauſis procartarcticis id eſt pręgreſſis & euidentibus primitiuisq; oritur, ceu ſunt labor, iracundia, mœror, calor, frigus, otiū, inſomnia, cruditas, temulentia, repletio, aër peſtilēs, cibus prauus, medicamenta & id genus alia. Caloris uero præter naturā, qui febris eſſentia eſt, cauſę ſunt, motus, putrefactio, cōuerſatio alterius caliditatis, ſuppreſſio calidi effluuij, permixtio calidę ſubſtantiæ, tanquā de fonte ebullientis aut genitæ ſcilicet ad noſtrum ſenſum, aut augentis caliditatem. Sed de hijs in communi ſatis ad præſens. *Oſtocopo.*) Oſtocopos dicitur oſſium dolor, ὀςέον enim ſiue ὀςοῦν Græce, os eſt Latine, κόπος uero dolor, labor & laſſitudo. Qualis autem affectus ſit oſtocopus, ut clarius appareat, altius diſquirenda erit laſſitudinum eſſentia. Vnde laſſitudo eſt imbecillitas uirtutis motricis iuncta triſti ſenſationi tactricis præſertim apud motum & compreſſionem. Eſt autem duplex laſſitudo. Vna ſimpliciter & proprie ſic dicta, quę ex multo uehementiq; motu contingit. Altera ſpontanea laſſitudo appellata, quæ non ex labore aut exercitatione motúue ſed ſponte ex humorū immoderantia prouenit.

Febris intermittens. *Febris cōtinua.* *Febris ephemera.* *Caloris præter naturā cauſæ.* *Oſtocopus.* *Laſſitudo quid.* *Laſſitudo ſimpliciter.* *Spontanea.*

Digitized by Google

de qua Hippocrates in aphoriſmis lib. 2. ſic pronunciat, Laſſitudines ſpontaneæ morbos prænunciant. Sunt autem tres eius differentiæ. Prima ulceroſa uocata, quæ ulceris ſenſum facit motis grauē ceu ulceretur corpus: oriturq́ ex humore uitioſo, non tamen quolibet, ſed qui calidus & tenuis acrimoniam habet quæ corpus rodit, ſtimulat & pungit, idq́ uel circa cutim uel circa ſubiectam illi carnem uel circa utrãq́. Secunda dicitur tenſiua, quæ tenſionis ſenſum inuehit: naſciturq́ ex plethora & plenitudine ac nimia humorum abundantia: quippe tenduntur ex hac ſolidæ animalis partes, præcipue in quibus humores continentur. Tertia uero differentia eſt phlegmonoſa, quæ phlegmones et inflammationis ſenſum adfert, oriturq́ ex ambobus tum nimia humorum abundantia tum uitioſo humore in quo rodens acrimonia continetur. Et hæ laſſitudinis ſpontaneæ ſunt differentiæ. Quæ ſimiliter in ſimpliciter & proprie dicta laſſitudine repperiũtur. Prima ulceroſa, cũ triſti moleſtoq́ ceu ulceris ſenſu inter mouẽdum afficimur, ſic ut etiam horror interim oboriatur & quadãtenus cõcuſſio cõmotioq́ totius corporis inęqualis, quod Gręci ῥῖγος uocant. Et hãc excitare ſolent celeres ac multi motus. Secũda eſt tenſiua dicta laſſitudo, in qua tendi membra uidentur, inciditq́ poſt robuſtas potius quàm celeres exercitationes. Tertia differentia eſt phlegmonoſa, qua nimirum ceu contuſas aut phlegmone obſeſſas partes ſentimus, quæ tum maxime ſolet incidere, cum muſculi ob uehementiſſimos pluriſmosq́ motus nimium excalfacti attraxere quippiam ex circumfuſis ſibi excrementis. Quod ſi etiam tum tendonibus tũ neruis idem affectus incidit, ὀσοκόπον Græce, quaſi oſſium dolorem eum affectum nominant, ob penitiorem ſcilicet ſenſum, partib. quæ in alto maxime corpore ſunt poſitæ nomen tribuentes: quippe ſummum locum cutis occupat: ſecundum ab ea muſculi habent, utiq́ circum oſſa poſiti: at tendones ipſis oſſibus adhærent. Quo magis

Laſſitudinum differentiæ.

ῥῖγος.

Oſtocopus.

Digitized by Google

gis rationabile eſt, cum hÿ quicquam prædictorum patiuntur, uideri in imo ac circa ipſa oſſa affectionē hærere. Hæc hactenus. Qui plura de laſſitudinibus deſiderat, is Galenum de ſalubribus libro 3. & 4. legat, ubi fuſius materiam hanc tractat, & nos hæc inde quoque ſumpſimus. *Cauſa.*) Cauſam aliqui à caſu dictam uolunt, quod rerum initia & origines quæ cauſæ ſunt caſu eueniant. Sunt autem quatuor cauſarum genera, tradente Ariſtotele. Eſt enim materialis una, ex qua aliquid fit: formalis altera, per quam tale quid fit: tertia eſt efficiens, à qua aliquid fit: & quarta eſt finalis, propter quam et cuius gratia aliquid fit. *Latet.*) Abſcondita eſt & ſenſui non patet, quare hominem qui in tali ſpeculatione ſit exercitatus, nimirum poſtulat. *Veris medelis.*) Medicamentis quæ dolorem uere ſedant & tollunt: non autem falſis aut fucatis, quæ membris ſenſum auferendo dolorem leniant ſolum ad tempus, poſt quod tamen rediens demum fortius & uehemētius affligat. Tollitur enim dolor aut cauſam eius ſubmouendo cum medicinis digerentibus atq; uacuātibus, aut uehementiam eius remittendo: quod bifariam contingit, uidelicet per epicraſin, hoc eſt uitioſi ſucci uacuationem & rei dolorem efficientis ſublationem cum medicinis temperatis, natiuo calori conformibus ſeu parum calidioribus natiuum calorem augentibus. Et hæc uere dolorem remouent. Aliter etiam remittitur cum anodinis ſoporiferis et torporem ſtuporemq; inſerentibus, quibus tamen niſi urgente neceſſitate & aliÿs nihil conferentibus, utendum non eſt. Sunt enim huiuſmodi narcotica medicamenta frigida, naturęq; aduerſa, dolorem non uere tollētia, ſed fallacia atq; fucata. Nam ſenſum membris auferendo cruciatum & dolorem imperceptibilem reddunt. Sed de ſoporiferis anodinis plura Galenus libro aphoriſmorum 6. & therapeutice 12. *Nanq;.*) Ideo. *Chelidoniā mixto ſale.*) Siquidem chelidonia humores extenuat & diſcutit. Nec minus eadem ſali uis eſt et natura ob quas

Cauſa.
Cauſarum genera.
Doloris ſedatio duplex.
Vera.
Mendoſa.
Narcotica ſoporifera.
Chelidonia.
Sal.

Digitized by Google

uires utique Dioſcorides chelidoniam dentium dolores finire commanducatam tradit. Salem uero contra laſſitudines ex oleo utiliter inungi, calentemq́ eundem ſaccis inditum & impoſitum dolores lenire. *Nectere.*) Alligare & imponere. *Vellera infuſo ſulphure.*) Idem teſtatur Plinius, niſi quod acetum hijs iungi permittit inquiẽs: Iam uero pura uellera aut per ſe impoſita cæcis doloribus aut aceto, ſulphure proſunt. Vocat autẽ cæcos dolores, quorum cauſa latet & ſenſui parum patet

Vellera. *Sulphur.* *Dolores cæci.*

Oſtocopon lento conducit melle perungi.
Sin autem calidæ depaſcent corpora febres,
Tunc apij ſuccus leni ſoluatur oliuo,
Membra line fotuq́ ferus mulcebitur ignis.
Nec ſpernendus adeps dederit quem beſtia melis,
Seminecis cerui lachrymam miſcere liquori
Conuenit, atq́ artus illinc mulcere dolentes:
Sic lacerat morbum, bilemq́ reuoluit in aluum,
Præterea chymum ſtomacho deſiccat iniquum:
Quæ magis atq́ magis promittunt corpora claudi.
Febribus aut longis galli noua iura uetuſti,
Subueniunt, etiam tremulis medicantia membris.

Mel.

Lento melle.) Melle non fluido, ſed firmo et quod tractum digitos ſequaci lentore ſequitur, & tale cum alijs bonis conditionibus in omni genere probatius eſt, cuius uis eſt humores in ſummum proritare & extrahere, diſijcereq́ ac neruorum dolores mulcere, unde & oſtocopo utiliter inungitur. *Calidæ depaſc. corp. feb.*) Vergilius Georgicon libro tertio: Atque artus depaſcitur arida febris. *Apij ſuccus.*) Apium Celſus inter ea quæ ſimul reprimunt & refrigerant ponit, quare febrium ardores ex oleo refrigerare & mitigare haud abſurde iudicatur inunctum. Oleum enim quamuis calefaciat, diſcutit tamen & ne nimium reprimat apij ſuccus, prohibet. *Fotu.*) Inunctione

Apium.

Digitized by Google

ne & medicamenti huius calidi ac humidi applicatione. *Ferus ignis.*) Calor & ardor febrilis, igneus, ferociens ac ſęuiens. *Adeps melis.*) Quid ſit melis, dictum eſt capite præcedenti. Quod autem adeps eius febribus medeatur, teſtatur etiam libellus de uſu & medicina eius, in quo ſic legitur, Adipe quoq; eius ſi ægrum perunxeris, ſtatim febris ab eo recedet, dũtaxat ſi uita ſupereſt. Nam morbus prorogat tempus. Quod ſi morbus maior fuerit, celerior recedet. *Seminecis.*) Hoc eſt, ſemimortui & iam morti appropinquantis ſi non ſuccurratur, idq; propter aſſumptum ex ſerpentium eſu uenenum. Cum enim aſſumitur uenenum, mox inficitur eo corpus & quaſi iam ſemimortuum ad obitum accelerat animal, mortiq; obnoxiũ eſt, ni præſens adhibeatur medela. *Cerui.*) Placidiſſimum animalium fertur ceruus, cuius caro etiam febribus medetur comeſta, nedum lachryma eius adhibita. Plinius libro 28. cap. 10. Febres arcet ceruorum caro. Tuetur item ea ueſcentes ne febres incidant. Idem lib. 8. ca. 32. Febrium morbos non ſentit hoc animal, quin & medetur huic timori. Quaſdam nos principes fœminas ſcimus omnibus diebus matutinis carnem eam deguſtare ſolitas, & longo æuo caruiſſe febribus. Quod ita demum exiſtimant ratum, ſi uulnere uno interierit. *Lachrymam.*) Hoc eſt, lapidem qui ex lachryma eius concreſcit, et cõtra uenena præſens eſt medicina & bezehard. Quare hijs febribus maxime medetur quæ originis ſuæ cauſam habent intus aſſumptum aut extra illatum uenenum, cuius uirtuti reſiſtit, illud è corpore pellendo. Siquidem ſcriptum legimus, Ceruos orientis, ut iuueneſcãt & robuſtiores efficiantur, ſerpentes edere, & antequam inde ueneno inficiuntur, flumina petere & intrare, ubi uſq; ad caput immerſi, docente natura, tandiu morantur ſine ulla aquæ potatione (nam hauſta illa mox morti ſuccumberent) donec ueneni ui euicta lachrymam emittant, quæ ſub palpebris inuiſcatur & coagulatur, adeoq; increſcit & augmenta-

Adeps melis.

Ceruina caro.

Lachryma cerui.

Digitized by Google

tur ut iuglandis aut caſtaneæ magnitudinem interdum æquet. Et cum ſentiunt uenenum & nocumẽtum eius expulſum, exeunt flumen: quo egreſſo per terram deambulantibus lachryma illa ut lapis indurata fricando decidit, & ab hominibus reperta bezehard eſt cæteris omnibus perfectius & efficacius ad expellendum uenenum & noxam eius. *Liquori.*) Hoc eſt, adipi melis, uel aquæ: ſicut enim per calidam aut frigidam, ita etiã per liquorem ſine adiuncto, aquam intelligere poterimus, iuxta illud Celſi libro 6. ubi ait, Quotieſcunq; nõ adijcio quod genus humoris adijciendum ſit, aquam intelligi uolo. *Lacerat.*) Dilaniat, frangit & abigit. *Morbum.*) Febrem. *Bilem reuoluit in aluum.*) Bilem ad inteſtina retrudit & per aluũ expellit. Quæ quid ſit, dictum eſt ſupra capite 18. Hæc ad inteſtina tranſmittitur, quo ſua extimulatione celerior fecũ fiat excretio: quod ſi propter obſtructionem aliquam aut expultricis debilitatem detineatur ita ut ad inteſtina non tranſmittatur & feces ob id nõ excernantur, accidunt inde ęgritudines & maxime febres, quibus ortis & infeſtantibus, ſi bilis iterum ad inteſtina uoluatur & excremẽta reijciantur, morbus quoq; amolitur ceſſatq; febris. *Chymũ iniquum.*) Humores prauos in ſtomacho contentos & ſuperfluentes, ex quibus obſtructiones & inde morbus ac febris orta fuerit. *Stomacho.*) Ventriculo qui cibi receptaculum eſt. *Deſiccat.*) Exſiccat & conſumit. *Quæ.*) Bilis & chymus prauus. *Promittunt.*) Minantur. Promittere enim aliquando minari eſt. Vergilius, Promiſi ultorẽ, & uerbis odia aſpera moui: id eſt, minatus ſum. *Corpora.*) Vias & ductus in corpore per quos meant ſpiritus & ſanguis in corpore, imò & aluum ipſam quæ per bilis abſentiam & pituitæ abundantiã obſtruitur & detinetur. *Claudi.*) Concludi & obſtrui. *Febribus longis.*) Hoc eſt, longinquis & diuturnis atq; antiquis quæ longo tempore iam afflixerunt. *Galli noua iura uetuſti.*) Galli ueteris tanquam efficacioris ius recens coctum, diutinis febribus utile eſſe tradit

Liquor. *Bilis.* *Stomachus.* *Promittere.* *Ius recens galli ueteris*

tradit etiam Dioſcorides. Aluum enim à craſſis & crudis glutinoſiſq; humoribus, qui obſtructionum & inde febrium cauſa ſunt, purgat ius gallinaceorum non modo antiquorum ſed & pullorum autore Celſo, quamuis ſeniorum ob nitroſitatẽ maiorem efficatius exiſtat. Et Plinius de eodem iure loquens ſic ſcribit: Aluum ſoluit ualidius è uetere gallinaceo. Prodeſt & contra longinquas febres, & torpentibus membris, tremulisq́;. *Tremulis.*) Hoc iam ex Plinij teſtimonio confirmatum eſt. Intelligit autem per membra tremula, non ex quacunq; mala corporis affectione trementia, ſed ea quę in febriũ acceſſione cum frigore affecta tremunt. *Membra tremula.*

QVARTANAE TYPO REMEDIANDO.

CAPVT XLVIII.

NEC tu crede leuem dilato tempore febrem,
Quæ ſpaciũ ſibi dat, magis ut ceſſando caleſcat,
Letali quæ graſſatur quartana calore,
Ni medicas adhibere manus curemus & herbas.

QVARTANAE.) Febris quartana ſimplex ac diligẽs dicitur ea quæ ex atra bili ſeu humore melancholico putri ſolo ceu frigido & ſicco efficitur, paulatimq; ſuccenditur quemadmodum lapis quidam uel teſta uel os uel aliud ſiccum ac frigidum corpus quoddam. Et in hac rigor eſt, qualis potiſſimum in forti frigore refrigeratis, non qualis interdum exiſtit per æſtum uel laborem uel medicamentum calidũ ac mordax uulneri adhibitum. Et hæc in intermittentibus longior exiſtit, quarto die, unde ſic dicta, reuertẽs & exacerbans. Nam integro biduo intermittit, autor Galenus. *Typo.*) τύπος Græce, Latine forma dicitur. Intelli- *Febris quartana.* *Typus.*

git autem Serenus per typum tempus afflictionis febris & afflictionem exacerbationemq; ipſam, quæ uarie in diuerſis febrium generibus accidit. Sed de typo uide latius Galenum in libro de typo. *Dilato tempore.*) Scilicet afflictionis. Nam paroxiſmi tempus in quartã uſq; diem prorogat & extendit, duobus interim quieſcens. Eſt autem paroxiſmus periodi tẽpus deterius, hoc eſt, acceſſionis & exacerbationis afflictionisq; tempus. Periodus uero ſiue circuitus, eſt tempus ex intenſione in morbo & remiſſione. *Spacium.*) Scilicet intermiſſionis & quietis. Nam ultra alias febres longiſſimũ intermiſſionis tempus utpote duos dies habet: de alijs enim ut quintana, ſextana, ſeptimana & nonana, dubium eſt an fieri poſſint. Vnde Galenus de differentijs febrium libro 2. dubitanter ait, Si febris ulla quintana eſt: ipſe enim nondum perſpicue uidi, neq; eam circuitionẽ, neq; aliquam aliam ultra quartanã. *Ceſſando.*) Intermittendo & quieſcẽdo. *Letali.*) Periculoſo, noxio & malo. Intelligit aũt per letale nõ tanquã ex neceſſitate mortẽ afferentem, ſed tanquã difficulter ſanabilem. Nam qui hac febre comprehenduntur, nõ cito liberãtur, temporis ſpacio & longitudine moleſtantur, adeo ut quibuſdam ad integrum annum et ultra prolongetur: neminemq; iugulat, autore Celſo libro 3. niſi ex ea quottidiana facta fuerit, tunc enim in malis æger eſt. Quod tamen niſi culpa uel ęgri uel curantis nunquam fit: quare danda opera eſt, ne qua cruditas in quottidianam id malum uertat. *Graſſatur.*) Inuadit, ſæuit & affligit. *Medicas.*) Medicantes & ſalutares, quæ morbum pellendo ſanitatem reſtituant. Verg. Georg. libro 3. Dum medicas adhibere manus ad uulnera paſtor Abnegat.

Paroxiſmus. *Periodus.* *Letale.* *Cap. 15.*

Allia non pudeat terno cum cimice trita,
Et diluta mero, medijs haurire diebus.
Mira eſt abſinthi cum ſimplice potio lympha.
Sume tribus digitis compreſſum ſemen anethi,

Tantundẽ

Tantundem marathri, nec mulſum deſit acetum
In cuius cyatho prædicta ſalubriter hauris.

Allia.) Allio prauos in corpore humores excernendi facultas eſt. Vnde caput eius unum ſed cum laſerpitij obolo quartanas excutere credunt, ut ſcribit Plinius. At Celſus allium ſolum comeſtum ante acceſſionem mouere calorem qui horrorem non admittat, teſtatur. *Non pudeat.*) Quia utile eſt, licet turpe ſit & faſtidiendum. Pudere uerecundiæ eſt, & in hijs quæ turpiter fiunt. Loquitur autem hoc non propter allia ſed cimices: de quorum medicina quid ſit ſentiendum, docet nos Plinius naturalis hiſtoriæ libro 29. cap. 4. dicens: Quædam pudenda dictu, tanta autorum aſſeueratione commẽdantur, ut præterire fas non ſit. Siquidem illa concordia rerum aut repugnantia medicinæ gignuntur: ueluti cimicum animalis fœtidiſſimi & dictu quoq; faſtidiendi. Et paulo poſt: Cætera quæ de his tradunt, uomicæ & quartanarũ remedia, aliorumq́; morborum, quanquam ouo aut cera aut faba incluſos cenſeant deuorandos, falſa nec referenda arbitror. *Terno cimice.*) Dioſcorides medicinalis ſyluæ libr. 2. de lectorum cimicibus ſcribens, illorum non tres, imò ſeptem numero, et nõ cum allio ſed per ſe fabarum cauis incluſos, contra quartanas febres ante acceſſionem utiliter deuorari tradit. *Diluta.*) Soluta & mixta. *Medijs diebus.*) Hoc eſt, tempore quietis & intermiſſionis ante acceſſionẽ. *Mira.*) Admiratione digna: quoniam, ut Plinius libro 27. cap. 8. dicit, non dandum in febri. Sed hoc intelligitur ſolum quantum ad qualitatem manifeſtam, quæ eſt caliditas: propter quam febrilem calorem augeret, ſed quia obſtructiones aperit & prauos humores & bilioſos, e quibus febris oritur, purgat, maxime conuenit. *Abſinthi.*) Meſue, Confert etiam abſinthium iuuamentũ magnum febribus lõgi temporis & febribus opilationum, quales ſunt quartanæ. *Simplice lympha.*) Aqua pura & ſyncera. *Sume tribus.*)

Allia.

Pudere.

Cimex.

Abſinthium.

Anethum et fœniculum ex aceto mulſo. Quod nunc ex anetho, marathro ſiue fœniculo & aceto mulſo docet medicamentum, id eadem ratione qua abſinthium, febribus medetur. Craſſos enim ac putridos humores ex corpore educit & febrium ardores lenit. *Ca* *Cyathus.* *ius.*) Aceti mulſi. *Cyatho.*) Cyathus eſt uncia una cum dimidia pondere.

Mæoniæ Iliados quartum ſuppone timenti,
Aut leporis timidi diluta coagula trade.

Liber 4. Iliados *Mæonie iliados quartum.*) Hoc eſt librum quartum Iliados Homericæ. Scripſit enim Iliada Homerus opus diffuſum *Mæoniæ.* uigintiquatuor uoluminibus uix abſolutum, in quo nullum mali genus non recenſetur. Mæoniæ autem uocat, id eſt, Homericæ, eo quod Homerus patria fuerit Mæo-*Homerus, deum Mæonium.* nius. Vnde & Columella in præfatione ipſum appellat deum Mæonium. Videtur autē hoc quoque ſicut & alia compluria ſuperſtitionem ſapere medicamentum. *Suppone.*) Scilicet capiti, & id quidē ante acceſſionem febris *Coagulum leporis.* & paroxiſmum. *Leporis coagula.*) Hoc eſt quod Plinius nat. hiſt. lib. 28. cap. 10. teſtatur Magos leporis coagulum ante acceſſionem propinare quartanis. *Timidi.*) Natura enim pauidum ac timidū animal eſt lepus. *Trade.*) Propina & ad bibendum exhibe.

Prodeſt & potus uel multus Doridis humor.
Quidam etiam miranda ferunt, ueniente calore
Iurantes ludum Veneris munusq́ petendum,
Sed prius eſt oleo paruas ferueſcere ranas
In triuijs, illoq́ artus perducere ſucco.

Doris. Aqua marina. *Vel*) Pro etiam & ualde. *Doridis humor.*) Id eſt, aqua marina. Doris nympha dicitur maris, filia oceani & Tethyos, coniunx Nerei. Interpretatur autem amaritudo. Vnde Vergilius in Gallo, Doris amara ſuā non intermiſceat undā. Accipitur tamen aliquando pro aqua ipſa marina, ut hic: de qua ſic etiam ſcribit Plinius libro 31. cap. 6. Bibi-

tur

tur quoq; quamuis non ſine iniuria ſtomachi ad purganda corpora, bilemq́; atram, aut ſanguinem concretum reddendum alterutra parte. Quidam & in quartanis dedere eam bibendam. *Quidam.*) Ceu Icethidas medicus, qui, ut Plinius libro 28. cap. 7. refert, quartanas coitu finiri incipientibus duntaxat menſtruis ſpopondit. Quod quia minus probatur à Sere. ueritas & fides eius in alios reijcitur. *Miranda.*) Quia citra ueri fidē uidetur id aſſeri. *Veniente calore.*) Appropinquante ardore febrili & exacerbationis eius tempore. *Iurantes.*) Affirmantes. *Ludum Ven. munusq́.*) Id eſt, coitum & rem Veneream exercitandam. *Sed prim.*) Hoc eſt, ante coitum. Docet quo modo ad coitum tales ſe prius diſponere & præparare debeant, & quid ipſis prius agendum. *Eſt.*) Cōuenit & utile eſt. *Oleo ranae.*) Quam Serenus nunc coitui præmittendam præcipiens utilem tradit inunctionem, eam lib. 32. cap. 6. Plinius ſimpliciter & per ſe factā adprobat, alios aliquot interim adminiſtrandarum ranarum modos & effectus circa febres non omittens dum ait, Ranæ uero in triuio decoctæ oleo abiectis carnibus perunctos liberant quartanis. Sunt qui ſtrangulatas in oleo ipſas clam adalligēt, oleoq́; eo perungant. Cor earum adalligatum frigora febrium minuit. Et oleum in quo inteſtina decocta ſint. Maxime autem quartanis liberant ablatis unguibus ranæ & alligatæ. Hæc ille. *Feruefcere.*) Decoquere. *Illo ſucco.*) Oleo ranarum. *Coitus contra quartanam utilis.* *Oleum ranarum.*

TERTIANAE TYPO REMEDIANDO.

CAPVT XLIX.

EST etiam alternis febris rediuiua diebus
Tempora diſcernens quaſi iuſtæ pondera libræ.

Vt poſſis igitur talem prohibere furorem
Inuolues cera pallentis grana cumini,
Puniceæq; indes pelli, colloq; ligabis.
Pulegij ramus lanæ uelatus amictu
Tempore ſuſpecto medicos prębebit odores.
Præterea cimex aſſo potatur in ouo,
Horridus attactu, ſed guſtu commodus apto.

Febris tertiana. TERTIANAE.) Febris tertiana ſimplex ac diligens dicitur, quæ ex flaua bile per corpora ſententia delata conſiſtit, & cum rigore præhendit, ardoriſq; ſpeciem habet, & bilis uomitu, uel ſudore, uel quibuſdam horum uel omnibus ſoluitur. Eſtq; acceſſionis eius longitudo maxima horarum æquinoctialium 12. Et hæc reſpectu aliarum intermittentium cito terminatur. Verũ ſi bilis multa & craſſa fuerit, aut uires debiles, corporisúæ diſpoſitio denſior, tũc longiorem efficit acceſſionem: breuiorem uero ubi bilis pauca & tenuis fuerit, aut uires ualentes, corporisúe diſpoſitio rara. Et in hac præcedens rigor eſt quaſi pungens ac uulnerans ſenſum, cũ in quartana quaſi refrigeret, autor Galenus. *Alternis.*) Quia uno intermittens die, altero redit paroxiſmus & afflictio. *Rediuiua.*) Quæ poſt intermiſſionem & diſceſſum ad affligendi uires tanquam de morte ad uitam redit. *Tempora.*) Scilicet quietis ſiue intermiſſionis & afflictionis. *Diſcernens.*) Diſtinguens & diuidens. *Quaſi.*) Ceu, quemadmodũ, hoc eſt, æqualiter. *Iuſtæ.*) Aequæ & unicuiq; ius ſuum ac debitum æqualiter diſtribuentis. *Pondera.*) Pondus dicitur graue id quo librando ad ſtateram ſeu librã ponderamus. *Libræ.*) *Pondus. Libra. Bilanx.* Libra eſt: inſtrumentum quo res ponderantur cum lancibus, quod alio nomine bilancem uocãt. Perſius ſatyra 4. Scis etenim iuſtum gemina ſuſpendere lance. *Furorem.*) Seuitiam, exacerbationem & afflictionẽ febris. *Pallentis.*) Pallorem inducentis, Nam, ut libr. 20. cap. 14. Plinius tradit,

dit, omnem pallorē bibentibus gignit. *Grana.*) Semen. *Punicea pelli.*) Corio puniceo & ruffo colore tincto, non tamen quocunq; ſed eo potiſſimum quem dat herba erythrodanus ſiue rubia dicta, qua lanæ tinguntur pelles'q; perficiuntur. Ni per puniceam pellem intelligere malueris malicorium, quod punici mali cortex eſt & pellis. *Pulegij ramus.*) Idem remedium teſtatur Xenocrates, & eundem pulegij cōtra eandem tertianam latius quoq; extendit, ut ſcribit Plinius: cuius lib. 20. cap. 14. hęc uerba ſunt: Xenocrates pulegij ramum lana inuolutum in tertianis ante acceſſionem olfactandum dari, aut ſtragulis ſubijci, & ita collocari ægrum inter remedia tradit. *Tempore ſuſpecto.*) Hoc eſt, ante febris et paroxiſmi acceſſionē. *Cimex.*) De hoc dictum iā eſt cap. priori. *Horridus attactu.*) Quando tangitur & cōteritur odore abominabilis & fœtidus. *Guſtu apto.*) Hoc eſt, cum apte & conuenienter ceu in oue aſſumitur & deglutitur.

Semen cymini in cera & pelle ruffa.

Pulegium.

Cimex.

QVOTTIDIANAE TYPO REMEDIANDO.

CAPVT L.

AT qui continuis non ceſſat adire diebus,
Sed tantum certas morbus diſcriminat horas,
Triticeum metuit granum: ſi credere dignum eſt:
Quod latitans fracto fuerit ſub pane repertum,
Nec non oſſa iuuant ſeptis inuenta domorum,
Conuenit hæc tereti pendentia ſubdere collo.
Multaq; præterea uerborum monſtra ſilebo,
Nam febrem uario depelli carmine poſſe
Vana ſuperſtitio credit, tremulæq; parentes.

Febris quotti-diana.

QVOTTIDIANAE.) Febris quottidiana ſimplex ac diligens dicitur, quę ex pituita putri per membra ſentiētia pulſa ab ipſa natura conſiſtit: ſic dicta, quod ſingulis diebus accedēs, definit ad integritatem. Incipit autem ex frigore partiū extremarum, atq; horrore potius, non rigore, difficulter calor accēditur, longumq; obtinet incrementū in ipſum conſiſtendi uigorem, quoniam humor ipſe ex quo conſiſtit, frigidus atq; humidus eſt temperamento ac glutinoſus cōditione. Itaq; difficulter accenditur ac tarde meat ſæpe in ipſis meatibus detentus. Collidit interdū grauatq; uires: autor Galenus. *Continuis.*) Hoc eſt, ſingulis, nullo ut in aliis intermedio quieſcente & intermittente. *Certas horas.*) Non integros dies, ſed dierum ſolum partes, ut horas aliquot certas quibus deſinit & reditū facit. *Morbus.*) Scilicet febris. *Diſcriminat.*) Diſcernit & partitur.

Tritici granū ſub pane fracto

Triticeum.) Quantum fidei ſit tribuendū huic medicamento indicat autor cum ait, Si credere dignum eſt. Quaſi uelit dicere: Quamuis quottidianę febri medicina hęc mederi dicatur, id tamen à ueri fide longe abeſſe uidetur.

Oſſa intra domum reperta.

Nec non oſſa.) Remedium hoc eandem fidem meretur, quam prius iam poſitum. *Septis domorum.*) Hoc eſt intra domum ipſam & circa parietes ipſos domus. *Hæc.*) Scilicet duo iam dicta medicamēta de tritico & oſſibus.

Teres.

Tereti.) Gracili & rotundo. Teres dicitur quod rotundum eſt & oblongum. *Pendentia.*) Suſpenſa & alligata. *Subdere.*) Supponere & ſubſternere.

Verborum monſtra.

Verborum monſtra.) Hoc eſt, carmina & incantamenta quæ uerbis fiunt peregrinis maxime & fictis: quæ in rerum natura nil aliud ſunt quàm monſtra, deliramenta & uanitates meræ.

Carmen.

Carmine.) Carmen aliquando accipitur pro poëmate & uerſibus certo pedū numero conſtrictis, ut ſupra in principio libri, Phœbe ſalutiferum quod pangimus adſere carmen. Aliquando uero pro incantatione ponitur, ut hic. An autem ualeant aliquid incantamenta, quęſtio eſt: & ualere nōnunquam uidemus,

Digitized by Google

uidemus: quanquam illa, ceu ueritati diſſona & falſa, à Chriſtiana fide reiecta ſint & prohibita. *Vana.*) Inanis, inutilis, abſurda & falſa. *Superſtitio.*) Superſtitio generaliter pro omni inani obſeruatione accipitur. *Superſtitio.* Specialiter tamen, ut tradit Lucretius, dicit ſuperſtitio quod ſit ſuperſtantium rerũ, id eſt, cœleſtium & diuinarũ quę ſuper nos ſtant, inanis & ſuperfluus timor. Eſtq; alia & ſeparata à religione. Vnde Cicero de natura deorum libro 2. Non ſolum philoſophi, ait, uerum etiam maiores noſtri ſuperſtitionem à religione ſeparauerunt. Nã qui totos dies precabantur & immolabãt ut ſibi ſui liberi ſuperſtites eſſent, ſuperſtitioſi ſunt appellati. Et idem libro 1. Atheorũ ſententiæ, inquit, non modo ſuperſtitionem tollunt in qua ineſt timor inanis deorum, ſed etiam religionẽ quæ deo- *Religio.* rum cultu pio continetur. *Tremulæ parentes.*) Mulieres uetulæ & ſuperſtitioſæ, inq; uera fide nutantes trementesq; & de medicinis reliquis naturę munere nobis é terra procreatis dubitantes & diffidentes. Suntq; mulierculæ & præcipue aniles plus hac ſuperſtitionum peſte quàm uiri infectæ.

HEMITRITAEO DEPELLENDO.

CAPVT LI.

MORtiferum magis eſt quod Græcis hemitritæi
Vulgatur uerbis, hoc noſtra dicere lingua
Non potuere ulli, puto, nec uoluere parentes.

HEMITRITAEO.) Febri ſemitertianæ, ſic dictæ, quod totius duarum ex quibus compo- *Hemitritæus. Febris ſemitertiana duplex.* nitur febrium naturæ medietatem alteram habet: quemadmodum Hemionus, id eſt mulus,

aſini & equi medietatem, & Semideus hominis ac dei me dietatem habens, ab altero eorum tantum modo dicitur. Eſt autem duplex ſemitertianæ febris genus. Vnum quidem eius quæ ex tertiana intermittēte et quottidiana continua componitur: & talis uel habet flauā bilem exuperantiorem, proindeꝗ flauæ bilis accidentia fortiora: uel hanc pauciorem, pituitam uero maiorem, & ideo quottidianæ continuæ affectiones etiam firmiores habet: uel ambos humores æquales, qualis eſt diligēs ſemitertiana, qualem Hippocrates indicat libro epidemiarum primo hijs uerbis: Mala uero hæc pleriſꝗ fiebant. Febres horrificæ, continuæ, acutæ, in totum minime intermittentes: modus autem hemitritæos ſiue ſemitertianæ erat, diem quidem unum ſiue acceſſionem habens leniorem, altero autem grauius affligens, atꝗ ad acutiorem diſpoſitionem increſcens. Horrificas autem uocat, non ſimpliciter incipientes cum horrore, quod innumeris febribus accidit, ſed in quibus parte plurima acceſſionis horror præhendit, altera die in qua ſimul afficiunt tertiana & quottidiana continua: altera enim dies quottidianam tantūmodo habet. Horror autem in medio amborum exiſtit, rigoris ſcilicet & frigoris. Alterū uero ſemitertianæ febris genus eſt eius quæ ex tertiana continua & quottidiana intermittente componitur, ex cuius humorum exuperantia aut æqualitate, accidentia quoꝗ intenduntur aut æqualiter ſe habent, ut in priore dictum iam eſt. Cæterum quæ ex ambabus continuis aut ambabus intermittentibus fiūt, ſemitertianæ eſſe non poſſunt. Hæc & plura Galenus in de differentijs febrium libro ſecundo. *Mortiferum magis.*) Hoc eſt, dictis iam febribus pernicioſior eſt & magis lethalis hemitritæus, quoniam pleruncꝗ frequentiores, ut Celſus lib. 3. ait, acceſſiones deceſſioneſꝗ habet: quare etiam magna cura opus eſt, ne fallat. Præterea priores febres ſimplices ſunt, hæc uero ex dictis aliquot diuerſarum naturarum compoſita. Liquet autem ſimplicem morbum ſimplici

Febris horrifica.

Horror.

Digitized by Google

ſimplici indigentem medicina, curationis eſſe leuioris, & ob id etiam minus noxium letalemúe: compoſitum autem ex diuerſis & præſertim contrarijs, ob diuerſarum et contrariarum rerum adminiſtrandarum neceſſitatem, curæ eſſe difficilioris magisq́ mortiferum. Nam ubi diuerſæ & contrariæ ſimiliter concurrunt cauſæ auxilio indigentes, caute proſpiciendum erit ne uni auxiliando alteri incrementum addamus. *Quod.*) Febrium genus. *Hemitritæum.*) Semitertianum. Nam ἡμι Græce, Latine ſemis eſt. τριταῖον uero tertianũ. *Vulgatur.*) Vulgo et ab omnibus ita appellať. *Noſtra.*) Hoc eſt Latina. *Puto.*) Correctio eſt prioris quod non potuerint, potuiſſent enim æque ut nos ſi uoluiſſent. Sed quoniam in uſu (forte quia tunc recẽs aut rarior & ob id etiam minus cognitus morbus) non erat quod hemitritæi nomen ipſis repręſentaret, id idem etiam de nouo formare noluerunt, quod tamen licite etiam uti nos facere potuiſſent ſi modo uoluiſſent, quare ſubiungit, Nec uoluere. *Parentes.*) Maiores noſtri & priſci ſeculi homines. ἡμι. τριταῖον.

Inſcribis chartæ quod dicitur Abracatabra
Sæpius & ſubter repetis, ſed detrahe ſummam
Et magis atq́ magis deſint elementa figuris,
Singula quæ ſemper rapies & cætera figes,
Donec in anguſtum redigatur litera conum:
Hijs lino nexis collum redimire memento.
Nonnulli memorant adipem prodeſſe leonis.

Inſcribis chartæ quod &c.) Quãuis ſuperſtitioſum & à Chriſtiana fide inhibitum ſit hoc cum ſui ſimilibus medicamentum, uidemus tamen nonnunquam optatum ſalutis effectum inde cõſequi. Scimusq́ nos præſenti inſcriptione collo febricitãtis appenſa, eundem à febre liberatum. Inſcriptio autem quam autor nos docet, talis eſt, ut primo in prima linea ſcribatur hoc nomen Abracatabra, deinde eidem in alia idem ſubſcribatur & prioris ultima li-

tera omittatur: et hoc toties fiat donec ad primam & unicam literam deueniatur. Et talis ſcriptura collo ſuſpendatur in lino ligata, & tot diebus portetur quot ſunt lineæ, deinde remoueatur. Nam à febre tunc liberatus eſt. Inſcriptionis autem forma talis eſt.

Abracatabra. *Abracatabra.*) Peregrina & ficta eſt dictio, nihil ſignificãs: niſi forte aut Hebraica aut Arabica fuerit. Magi ſiquidem & incantatores & reliquũ ſuperſtitioſorum hominum genus, quo magis miraretur uulgus, potiſſimũ Hebraicis aut Arabicis & quã poſſunt peregrinis utuntur uerbis. *Subter repetis.*) Subſcribẽdo reiteras. *Sed.*) Docet nunc quomodo uerbũ hoc ſcribendum ſit. *Detrahe ſummã.*)

Abracatabra
Abracatabr
Abracatab
Abracata
Abracat
Abraca
Abrac
Abra
Abr
Ab
A.

Hoc eſt, in unaquaq; linea prioris præcedentis ultima litera omittatur. *Elementa.*) Literæ. *Figuris.*) Formis & lineis. *In anguſtum conum.*) Ad faſtigium & literam unicam. Sic enim coni formam referet. *Hijs.*) Scilicet in charta & papyro ſic ſcriptis. *Lino nexis.*) Filo ſeu panno lineo ligatis. *Redimire.*) Ornare, circundare et appendere.

Coralium atq; crocum corio connectito felis,
Nec dubites illis uirides miſcere ſmaragdos,
Talia languentis conducent uincula collo,
Letalesq; abigent miranda potentia morbos.

Coralium. *Coralium.*) Coralium notum eſt, olim magno in honore habitum apud gentes aliquas. Nam, ut libro 32. cap. 2. ſcribit Plinius, quantum apud nos Indicis margaritis precium eſt, tãtum apud Indos in coralio. Nanq; iſta perſuaſione gentium conſtant. Gignitur in mari forma fruticis, unde quidam lithodendron, id eſt lapideam arborẽ, uocant. Quod quandiu ſub aqua fuerit, molle eſt tactu: exemptum uero ab aëre ueluti candens ferrum aqua merſum

ſum confeſtim duratur & lapideſcit. Tria eius genera. Rubens, cādidum, et nigricans, quod antipathes dicitur & ramoſius eſt. Sed probatiſſimum quod quàm maxime rubet & quàm ramoſiſſimum eſt, fragile item, totaq́ concretione ſua æquale, & ut lib. 5. Dioſcorides prodit, quod terram, muſcum, algamq́ ſimul olet. Præterea quod non eſt ſcabrum aut lapidoſum, uel rurſus inane aut cōcauum. Ramuli ſunt quales arborum uiſimus ad ſemipedem frequentius longos: rarumq́ eſt pedaneos deprehendi, uti cap. 7. tradit Solinus. Excuduntur ex illis multa geſtamina: habet enim materies hæc, ut Zoroaſtes ait, quandam poteſtatem, ac propterea quicquid inde fit habetur inter ſalutaria. Maxime autem cordis eſt confortatiuum. *Crocum.*) Quod Græci & Latini crocum, id Arabes et Germani *ſafran* dicunt, cordis etiam maximum confortatiuum, de quo Dioſcorides libro primo. *Felis.*) Felis animal eſt, quod ſæpius nobiſcum in domibus uerſatur, quoq́ ad murium uenatum utimur, Græci αἴλουρον, uulgus catum appellat. *Virides ſmaragdos.*) Smaragdus lapis eſt precioſus, colore uiridis. Cuius plura ſunt genera: de quibus copioſe Plinius libro ultimo. Hic lapis uel per ſe collo ſuſpenſus hemitritæum curat, teſte Alberto Magno. *Conducent.*) Proderunt. *Collo.*) Scilicet alligata & appenſa.

Crocum. *Zafran.* *Felis.* *Smaragdus.*

FRACTVRIS ET LVXIS SANANDIS.

CAPVT LII.

INFANDVM dictu cunctis procul abſit amicis
Sed fortuna potens omen conuertat in hoſtes,
Vis indigna nouo ſi ſparſerit oſſa fragore,
Conueniet cerebrum blandi canis addere fractis,

Digitized by Google

Lintea deinde ſuperq́; inductas nectere lanas,
Sępius & ſuccos conſpergere pinguis oliui,
Bis ſeptem credunt coaleſcere cuncta diebus.
Aut ueteri Baccho capræ fimus inde petulcæ,
Hoc aperit clauſum, trahit hærens, ſanat apertum.

Fractura. F RACTVRIS.) Fractura eſt ſolutio continuitatis in oſſe, cuius uariæ ſunt differentiæ: de quibus & curatione earum plura Galenus therapeutices libr. 6. *Luxis.*) Luxa ſiue luxata dicuntur membra ſoluta & loco ſedibusq́; ſuis mota. Quod biſariam accidit, autore Celſo: aut enim quæ iuncta ſunt inter ſe dehiſcunt et alterum ab altero recedit: aut articuli ſuis ſedibus excidunt. Eſt autem ſemper ea parte tumor in qua os prorumpit, & in ea ſinus à qua receſſit. *Infandum dictu omen.*) Malum & omne aduerſum magnum et quod uix fari quis poſſit. Omen auſpiciũ dicitur, nunc proſperum, nunc aduerſum, ut hoc loco: quare illi adiungit, Infandum dictu. Verg. Ignauus bubo dirum mortalibus omen. *Fortuna.*) Fortuna accidentium rerum ſubitus & inopinatus eſt euentus. Eſt et dea ueteribus credita uarijs caſibus humana deludens, & ideo cæca exiſtimata. Iuuenalis, Te facimus fortuna deam, cœloq́; locamus. Ab hac omnia & fœlicia & infœlicia tribui, uulgus ferè arbitratur. *Potens.*) Fortis & ualida, ima ſummis mutare ualens. Vnde Horatius carminum libr. 1. O diua gratum quę regis Antium Præſens uel imo tollere de gradu Mortale corpus, uel ſuperbos Vertere funeribus triumphos. *Nouo fragore.*) Fractura recenti quæ impetuoſe & cum ſonitu accidit. Oſſa enim dum franguntur fragorem, qui ſonitus eſt, ſolent edere. *Sparſerit.*) Diſperſerit, ſoluerit, & frangendo ſeparauerit. *Cerebrum canis.*) Idem teſtatur Plinius libro 30. cap. 3. dicens, Oſſibus fractis caninum cerebrum linteolo illito ſuperpoſitis lanis, quæ deinde ſuffundantur, ferè quatuordecim diebus ſolidat.

Margin notes: Fractura. — Luxa. — Omen. — Fortuna. — Fragor. — Cerebrum canis.

Et idem quoq; comprobat Sextus Platonicus, hiis uerbis: Cerebrum canis illitum & in lana impoſitum, & ſub inde ſuffundatur fracturis, diebus 14. ſolidat. Fractura autem debet ſolida alligatione uti. *Blandi.*) Mitis & fidelis. Nam, ut Plin. lib. 8. ſcribit, fideliſſimi ante omnia ſunt homini canes. *Addere.*) Imponere. *Lanæ.*) Scilicet ſuccidas, quæ ex oleo contuſis fractiſq; oſſibus utiliter imponuntur, autore Dioſcoride. *Succos ping. ol.*) Hoc eſt oleo oliuarum quod præpingue eſt. *Capræ fimu.*) Plinius libro 28. cap. 10. Coſtis fractis laudatur unice caprinum fimum ex uino uetere, aperit, extrahit, perſanat. *Inde.*) Impone. *Petulcæ.*) Capra petulca dicitur à petēdo quod in alia loca penetrando iniuriam faciat. *Hoc.*) Scilicet dictum iam medicamentum, cuius uires & facultates autor ſubiungit. Vbi ſciendum eſt oſſa nonnunquam tanta uiolentia et impetu frangi, ut ab inuicem diſpergantur & proprio loco reſtitui non poſſint, quare ſui ablationem & extractionem ex carne cui inhærent, expoſtulant. Verum quia in tali caſu uulnus per quod extrahi poſſint non ſemper adeſt, ſed integra eſt caro & cutis, tunc eas aperire & uulnus facere oportet per quod extrahantur. Et quia tum uulneratio tum extractio nunc ferro nunc medicamento fieri ſolet, ferrum autem plurimi abhorreant, autor medicamentum nos docet quod utranq; & aperiendi & extrahendi & ultra hæc perſanandi facultatem habet.

Lana ſuccida.

Fimus capræ.

Capra petulca.

Sin uero caput infeſtus colliſerit ictus
Ex oleo necti ueſtis debebit arachnes,
Neſciet hæc illinc niſi cum ſanarit abire.
Quod ſi luxa ſuo decedunt membra tenore,
Vrere fœmineos crines ac iungere ſeuum
Congruit, ac tali medicamine mota ligare.
Aut malum ex pingui tritum appoſuiſſe iuuabit.

Digitized by Google

Et ſi concluſum ſeruabit tibia uulnus,
Stercus ouis placidę iunges, adipesq́ue uetuſtos,
Pandere quæ poterunt ulcus, patuloq́ue mederi.

Tela aranei. *Sin uero cap.*) Docet nũc mederi fracturæ cranei & totius capitis uulneribus, idq́ue per telæ arenei ex oleo impoſitione, quod & Plinius lib. 29. cap. ultimo teſtatur, niſi quod dictis acetũ miſcet dicens: Fracto capiti aranei tela ex oleo & aceto impoſita non niſi uulnere ſanato abſcedit. *Veſtis arachnes.*) Hoc eſt, tela arenei ſiue araneæ. Vtrunq; enim dicitur: quamuis areneus proprie dicatur animal ipſum, aranea uero tela. Poëtæ tamẽ areneam etiam pro animali accipiunt, cuius prima diuiſione duplex eſt genus. Sunt enim noxij quidam quos tum Gręci tum Latini phalangia dicunt: quorum itidem plures ſunt ſpecies, de quibus Ariſtoteles, Plin. & Nicãder plura. Sunt alij innoxij, quos Græci ἀράχνας, Latini araneos dicunt: de quibus Dioſcorides libro 2. ubi duo genera eorũ facit. Vnum quod holcon & lycõ, id eſt lupum, uocat: alterũ uero ait eſſe quod candidas tenues & denſas telas operetur. Et tales intelligit autor per ueſtem arachnes. Alludit aũt ad fabulã Arachnes puellæ Lydiæ, quæ, uti fabulatur Ouid. Metamorphoſeon libro 6. lanificij peritiſſima, cum ſe temere præpoſuiſſet Mineruæ, conuerſa eſt in araneũ. *Hæc.*) Tela aranei. *Illinc.*) A loco uulnerato cui impoſita eſt. *Suo tenore.*) Ex ordine, cõtinuitate & loco ſuo proprio. *Vrere fœmineos crines.*) Plinius libr. 30. capite 8. Articulis luxatis præſentaneum eſt & ſeuũ pecudis cum cinere ex capillo mulierum. *Seuum.*) Scilicet pecudis. *Malum.*) Pomum. *Pingui.*) Id eſt pinguedine, adipe, & axungia porcina: quę, ut Plinius ſcribit, rupta & conuulſa & ſpaſmata & luxata ſanat. *Concluſum.*) Clauſum & non apertũ. *Pandere.*) Aperire. *Patulo.*) Aperto.

Araneus. *Aranea.* *Phalangia.* *Arachne.* *Cinis capillorum muliebriũ ex fimo pecudis.* *Pomum cum axungia.*

NERVIS INCISIS ET DOLENTIBVS ATQVE contractis.

CAPVT LIII.

HAVD quiſquã credet diſſectos uulnere neruos
Ad ſolitum rurſus reuocari poſſe uigorem,
Sed prodeſt terræ lumbricos indere tritos,
Quis uetus & ranæ ſociari axungia debet.

NERVIS.) Nerui quid ſint & unde oriantur, docet nos Auicẽna prima primi dicens: Nerui ſunt corpora à cerebro orta, aut à nucha, alba, ad flectendũ mollia, & ad ſeparandum dura: ad hoc creati ut per eos mẽbra ſenſum habeant & motũ. Et Gal. de locis affectis lib. 3. ait, Atqui ex anatomice didicimus, neruos oẽs à cerebro primariũ ſumere initiũ. Neq; ſimpliciter initium, ſed primarium, ſpinalis medullæ gratia dixi: quamuis enim permulti ex ea nerui prodire uideantur, uim tamen omnem quam habet, cerebrum ipſi ſuppetit. Et de iuuamentis lib. 9. Caput, & ſenſus & uoluntarij motus fontem, ac neruorum tum mollium tum durorum originem eſſe tradit. Nec obſtat quod aliter de hoc ſtatuat Ariſtoteles, cui & Auerrois Colliget lib. 2. & Auicenna de animalibus tertio adſtipulatur. Sed de hijs non plura. Quod reliquum eſt, Nerui aliquando cæſim uulnerantur & dolent, aliquando uero citra uulnerationem dolore afficiuntur: & nonnunquam conuelluntur cõtrahunturq;, cum ſcilicet rigore quodam colliguntur, ita ut extendi & plicari mouerīq; non poſſint. Et hijs neruorum paſsionibus hoc capite mederi docet Serenus. *Nerui quid, & unde eorum origo.*

Haud quiſquam credet.) Difficilem enim curationem habẽt, adeò ut creditu difficile ſit, ea poſſe ſanari. Vnde inter uulnera mala & periculoſa, quæq; ad ſanitatẽ uix perueniant

Celſus libro 5. ea quoq; ponit quæ neruos lędunt. *Diſſectos uulnere.*) Hoc eſt inciſos & cæſim uulneratos. *Solitum uigorem.*) Firmitatem, robur & ſtatum priſtinum. *Reuocari.*) Reduci & reſtitui. *Terræ lumbricos.*) Vermes terrenos. Neruis & membris ipſis neruoſis cæſis & quoquo modo male affectis, dolentibusq; mederi lumbricos & ranas, aliorum etiam comprobat autoritas. De lumbricis enim ſic prodit Dioſcorides, Glutinant præciſos neruos conciſi ſiue cõtriti & impoſiti uermes terreni. Quod & Galenus & Paulus Aegineta quoq; teſtatur. Plinius item libro 30. capite 3. Vulnera, inquit, recentia conglutinant uermes terreni, adeo ut neruos quoq; abſciſos illitis ſolidari infra ſeptimum diem Democritus perſuaſerit. Itaq; in melle ſeruandos cenſet. Et idẽ eodem capite, Terreni uermis cinis, ait, cum melle illitus etiã dolores tollit. Et eiuſdem libri cap. 4. Vermes terreni illiti in ceruices & ſcapulas, ne nerui doleant, pręſtant. Porrò quod ad ranas attinet, proſunt illæ, ut Dioſcorides tradit, contra ueteres neruorum in ceruice, quos tenontas Græci dicunt, abſceſſus. Et Plinius libro 32. capite 5. In articulis, inquit, morborum impetus ſedant ranæ ſubinde recentes impoſitæ: quas quidam diſſectas iubent imponi. *Quis.*) Quibus terrę lumbricis. *Vetus axungia ranæ.*) Adeps & pinguedo ranæ uetus, ut quæ efficacior ſit recenti. Idem autẽ poteſt & tota ſubſtantia eius, & in oleo decoctarum ius.

Vermes terreni

Adeps ranarũ.

Si uero occultus neruos dolor urit inertes,
Vulturis exciſos adipes rutamq; remitte,
Aut ceram, & tali recreabis languida fotu.
Conuenit & pelagi calidis perfundier undis.
Carica uel betis lento cum melle iugatur.
Aut Baccho madefacta Ceres cũ fronde cupreſſi,
Quo poteris fotu recreare rigentia membra.
Sin autem ſubito replicantur corpora morbo
Contractos reuocat neruos caro ſumpta columbę.

Occultus.

Digitized by Google

Occultus.) Abſconditus & cuius cauſa latet. *Vrit.*) Dolo re quaſi urente affligit. *Inertes.*) Deſides & languentes. *Vulturis adipes.*) Vulturis medicinam in hoc caſu, licet aliter, atteſtatur etiam Plinius libro 30. cap. 3. dicens, Adeps uulturinus cum uentre arefactus contritusq́ cum adipe ſuillo inueterato, neruorum dolores tollit. Et Sextus Platonicus, Vulturis adeps, inquit, et uentriculus cum axungia contritus & perunctus, omnem neruorum dolorem tollit & articulorum emẽdat. *Rutam.*) Scilicet puluerem ſiue ſuccum eius. Rutam contra articulorum dolores uel ex melle emplaſtri modo impoſitam prodeſſe tradit Dioſcorides, Plinius uero dolẽtibus neruis illam tritam cum lana & adipe aliquos imponere tradit libro 20. capite 2. *Remitte.*) Diſſolue & permiſce. *Pelagi calidis undis.*) Aqua marina calida, de qua ſic Plinius: Medendi modus item et in marinis erit, quę calefaciunt ad neruorum dolores ferruminata & fracturas, oſſaq́ contuſa, idem ad corpora ſiccanda. *Carica uel betis.*) Hoc eſt quod contra articularem morbum etiam docuit medicamentum. Si uero articulos tabes inimica per omnes Hæſerit, ex fico betas ac melle ligabis. Vnde & neruis etiã prodeſt. Carica autem ficus eſt ſiccata. *Baccho mad. Ceres &c.*) Hoc medicamine prius etiam contra podagram uti docuit dicens: Aut ſi corruptus perſederit altius humor, Trita cupreſſus ibi Baccho iungatur acerbo, Panibus & teneris, cohibet ſuperaddita quæſtus. Ponit autem quemadmodum Bacchum pro uino, ita & Cererem pro frumento & pane. Dicta eſt autem Ceres, ut aliqui uolũt, à fructibus gerendis, quaſi geres. Seu, ut alij, à creo quod frugũ creatrix ſit & inuentrix. Ipſa enim, ut Plinius libro 7. cap. 56. ſcribit, frumenta inuenit, cum antea glande ueſcerentur. Eadem molere & conficere in Attica, Italia & Sicilia, ob id dea iudicata. Græce δημήτηρ, quaſi γημήτηρ, id eſt terra mater, quod omnium ſit mater: ſiue, ut Plato ait, quod διδοῦσα μήτηρ, hoc eſt tribuens mater, dicitur. Ex terra enim

Adeps uulturis. *Ruta.* *Aqua marina.* *Ficus & beta ex melle.* *Carica.* *Cupreſſus et panis ex uino.* *Ceres.* *Δημήτηρ.*

frumenta nobis dantur & naſcuntur. Vnde Galenus li-
Demetria ſemina. bro 2. de alimentis demetria ſemina uocat Cerealia & fru-
mentaria. Cæterum medicamenti huius Plinius quoque meminit lib. 24. cap. 5. hijs uerbis: Cupreſſi folia trita cum duabus partibus panis mollis & è uino Amineo ſubacta, pedum ac neruorum dolores ſanant. *Rigentia.*) Indurata & dolore affecta. *Replicantur.*) Colliguntur, conuel-
Caro columbæ. luntur & contrahuntur. *Caro columbæ.*) Plinius libro 30. cap. 3. In contractione neruorum caro palumbina in cibis prodeſt & inueterata.

AEGRIS SOMNO ASCISCENDO.

CAPVT LIIII.

NON ſolum miſeros teterrima febris adurit,
Sed ſuper optato pergit uiduare ſopore,
Ne proſint placidi cæleſtia munera ſomni.
Charta igitur uarijs quam pinxit litera uerbis
Vritur, inde cinis calido potatur in amni.
Proderit & magnum capiti ſubſternere fulcrum.
Prodeſt & lymphis mixtam potare cupreſſum.

AEGRIS.) Scilicet inſomnibus & uigiliarum exceſſu uexatis, quibus ſomnũ inducere
Vigilia. & uigilias ſopire docet hoc capite Serenus. Eſt autem uigilia, ut apud Ariſtotelem habetur, ſenſuum ſolutio, cum liberam ſuis functionibus intende-
Somnus. re ualet operam. Somnus uero ipſorum ligatio, defectus
Vigiliæ excedentes. & impotentia ob exceſſum uigilandi. Verum uigiliæ excedentes fiunt aliquando quidem citra ægritudinem, ut in ſenibus ob ariditatem: aliquando uero ex ægritudine propter primæ partis ſenſitiuæ calorem, ſed uel ex ſola in

temperatura, uel ex humoris billioſi abundantia, ut in febribus & alijs biliofis calidisq́ morbis, ut tradit Galenus. Et de hijs loquitur Hippocrates libro ſecundo aphoriſmorum, ubi ſic pronunciat: Somnus atq; uigilia utraque ſi modum exceſſerint, malum. Quare uigiliarum exceſſui occurrere nunc docet Serenus. *Aſciſcendo.*) Prouocando & conciliando. *Non ſolum miſ. &c.*) Ponit duo febrium mala, uidelicet calorem adurentem & uigilias, quæ etiam inter mala uniuerſi corporis ſunt pleriſq;, ut libr. 26. cap. 12. ait Plinius. *Super optato ſopore.*) Plurimum expetito & deſiderato ſomno, qui ſalubris eſt & non inexpugnabilis, ut Celſus uocat. Nam ſopor proprie nō ſimplex ſomnus eſt, ſed malus & noxius: cuius iuxta cauſarū uarietatem plura ſunt genera: inter quæ eſt Coma, lethargus, caros, & alia quorum omnium commune quoddam conſequens eſt cataphora, id eſt in ſomnum delatio. *Pergit.*) Procedit & nititur. *Viduare.*) Priuare. *Placidi ſomni.*) Quietis mitis & gratæ ac placidæ, quod ea quæ quieta ſunt omnibus placent. *Cœleſtia munera.*) Dona diuina & deorum munere conceſſa. Somnus enim & quietem et quietis largitorem deum ſignificat. Vnde Ouidius Metamorphoſeon libro 11. Somne quies rerum placidiſſime ſomne deorum, Pax animi, quem cura fugit, qui feſſa diurnis Membra miniſterijs mulces, reparasq́ labori. Eſt autem omni animali neceſſarius ſomnus, ſi naturam ſuam ſequi ſaluariq́; debeat, ut inquit Ariſtoteles. *Charta.*) Quid charta, quid papyrus, dictum eſt in principio libri. Vim eius ſed ex uino ſumptæ & aduſtæ contra uigilias Plinius etiam teſtatur libr. 24. cap. 11. cum ait: Charta quæ fit ex papyro cremata, inter cauſtica eſt. Cinis eius ex uino potus ſomnum facit. *Amni.*) Aqua. *Fulcrum.*) Pulminar. Fulcra à fulciendo dicta ſunt, ſummę lectorum partes quibus thori ſuſtinentur. *Cupreſſum.*) Et hoc uirtutē ſua refrigerante & adſtringente. Cum enim ex calidis humoribus cerebrum ſcandentibus fiant uigiliæ, cupreſſus

Sopor. *Cataphora.* *Somnus deus.* *Cinis chartæ.* *Fulcrum.* *Cupreſſus.*

Digitized by Google

illos refrigerando & ne ſurſum ferantur prohibendo, uigilijs etiam obſiſtit ſomnumq́ conciliat.

Palladijs itidem ſuccis quos flore roſarum
Iungis, & immiſces madidum tritumq́ papauer,
Quo lita frons facilem præbebit nocte quietem.
Necnon mandragoræ guſtu ſopor additur altus.
Dilue præterea glomeramina quæ gerit intus
Clauſa aries inter geminæ coxendicis umbras,
Inde ſoporati ducentur gutture potus.

Oleum roſaceum. *Palladijs ſucc. quos flo. &c.)* Oleum roſaceum intelligit quod ratione roſarum refrigerat & adſtringit, ſomniferumq́ exiſtit. Nam, ut Plinius tradit, ſucci roſarum uſus in febre per ſe uel cum aceto ad ſomnos conciliandos utilis eſt, flos enim ſomnum facit. Per Palladios autē ſuccos oleum intelligitur oliuarum. Palladi enim deę oliua, cuius inuentrix dicitur, conſecrata eſt. *Papauer.)* Quo efficacius fiat medicamentum, iubet roſaceo oleo miſcere papauer: quod, ut Celſus ait, ſomno aptum eſt. Vnde Serenus ſupra capite primo uocat, amica papauera ſomno. Et Dioſcorides, Nigri papaueris ſemen, ait, contra nimias uigilias, & ubi ſopire opus fuerit emplaſtri modo frōti & temporibus ex aqua imponitur. *Quietem.)* Somnum facilem. *Mandragoræ.)* Mandragoræ tum in cibo & potu ſumptæ, tum naribus olfatu admotę, uim ſoporiferam teſtantur omnes: poſſuntq́ id tum poma tum radix, ceteræq́ partes eius, & earundem ſuccus & liquor. Verum largior illorum uſus ignaros obmuteſcere facit: quare caute utendum, & ſi neceſſitas uti coget & eo accerſendus ſomnus erit, ſatius fuerit, & ſatis etiam ob id odore tantum ſomnum quæſiſſe, & ita quidem ſi fieri poterit, non naribus admouendo, ſed ut quidam faciunt, mala puluino ſubijciendo, habita ſcilicet moderatione illa maxime neceſſaria, ne quem obdormire uolumus, excitare

Succus Palladius. Papauer. Mandragora. Cautio. Canon.

poſtea

poſtea non poſſimus: cuius rei & Celſus fideliter nos ad monet libro 3. *Sopor altus.*) Somnus profundus: & ſi copioſior ſit uſus, letalis. Differt ſopor à ſomno: quod hic ſalubris ſit, ille uero malus & noxius: quod & Plinius nobis innuit cum ait, Curandum ne ſomnus ſopor fiat. *Glomeramina.*) Intelligit teſticulos arietis, qui globoſi tanquam glomeres inter fœmina dependent. Siue ſordes eas quæ eò loci colliguntur & coaceruantur. *Intus.*) Intra ſcrotum ſiue oſcheon & ambientem teſtes tunicam. *Inter coxendicis umbras.*) In abſcondito & tanquam in umbra latentes. *Soporati.*) Somnum ſecum adferentes. Soporatus enim dicitur, cui ueluti irrigatus eſt ſomnus. *Gutture.*) Per guttur intelligit ſpacium illud in quo ſunt meatus anhelitus & cibi, ſiue gulam & œſophagum, id eſt fiſtulam cibalem & uiam eorum quæ deuorantur, de quibus dictum eſt ſupra capite 18. *Somnus. Sopor. Teſtes arietis. Soporatus. Guttur.*

LETHARGIAE EXPELLENDAE.

CAPVT LV.

DIXIMVS hanc ſortem miſeris mortalibus eſſe,
Vt ſæpe inter ſe mala ſint contraria morbi.
Deniq; nonnunquã ſomno ſic membra grauantur,
Vt coniungatur letho ſopor altus acerbo.

LETHARGIAE.) Lethargia ſiue Lethargus capitis morbus eſt phrenitidi contrarius, ut inquit Galenus. Nã cataphora eſt & in ſomnum delatio grauis & inexcitabilis, cui & febris accedit. Vnde Paulus Aegineta ait, Accidit autem lethargicis febris lenta & ignaua non ualde crucians cum cataphora. Et Celſus poſt cardiacum morbũ, quem phre- *Lethargus.*

Digitized by Google

nitidi contrarium dixerat, de lethargo ſic ſcribit: Alter quoq; morbus eſt aliter phrenetico contrarius. In illo difficilis ſomnus, prompta ad omnem audaciam mens eſt: at in hoc marcor & inexpungnabilis penè dormiendi neceſſitas, lethargum Græci nominant: atq; id quoq; genus acutum eſt, & niſi ſuccurritur, celeriter iugulat. Huius autem cauſa eſt pituita & frigidus humor, qui frigore & humiditate ſua in ſomnum cogit: maliq; locus caput eſt. Vnde Galenus in expoſitione aphoriſmi libri 2. qui eſt, Somnus & uigilia, utraq; ſi modum exceſſerint, malum: poſt deſcriptionem ſomni grauis qui difficilem habet expergefactionem, ſic ait: Fit autem huiuſcemodi ſomnus primo refrigerato ſenſitiuo, hoc eſt cerebro ipſo: quæ refrigeratio cum fortis eſt, humiditati mixta, lethargicas facit paſſiones: cum ſiccitate uero catalepſes Græce uocatas, Latine uero occupationes ſiue depræhenſiones dixeris. Et quia principalis actio læditur, febris quoq; accedit lethargo. Dictus eſt autem lethargus, ut illud etiã addam, tum obliuionis tum deſidiæ argumento: quaſi obliuioſa deſidia, ſeu deſidioſa obliuio. λήθη lethe enim obliuio eſt. ἀργὸς argos uero iners dicitur & deſes. Latini aliquando ueternum uocant, utrunq; etiam aut alterutrum indicantes, deſidiam ſcilicet torporemq; aut grauiorem ſomnũ & obliuionem. Punici ſubethicum morbum dicunt. Ab hoc non multum diſtat alter quem Græci κάρον caron uocant: ex eadem enim materia ſcilicet pituita uterq; cõſtat tum lethargus tum caros. In illo tamen differunt, quod in caro ſomnus præcedit & febris uehementior, & quod ipſe aliis aliquot affectibus ſuperuenit, ceu febribus, comitialibus & aliis. In lethargo uero ſomnus ſequitur & febris ignauior, propriamq; habet cauſam. Hos affectus Plinius aliquando ueternũ, ſæpius ſoporem appellat, præſertim cũ ait: Curandum ne ſomnus ſopor fiat: quaſi ſalubris ſit ſomnus & eius quies, ſopor uero morboſus & maleficus. Quare etiam Serenus, ut maleficii nota magis pateret,

Cauſa lethargi. *Somnus grauis.* *Catalepſis.* *Letargus unde dictus* *λήθη.* *ἀργὸς.* *Veternus.* *Subethicus morbus.* *Caros.* *Sopor.*

teret, ſoporem uocauit altum, id eſt profundum, grauem & qui malo eſt: & quo adhuc periculoſiorem oſtenderet, addidit etiam, Vt coniungatur letho acerbo. Vnde etiam Vergilius Eneidos libro 6. ait, Tum conſanguineus lethi ſopor, & mala mentis Gaudia. *Diximus.*) Scilicet ſuperius capite 28. *Sortem.*) Euentum. *Letho.*) Morti. Lethum aliqui dictum uolunt à Græca dictione λήθη, quæ obliuionem ſignificat, eo quod morientes omniũ obliuione capiantur, & tunc cum aſpiratione ſcribitur lethum. Alij uero à Leo deriuatum uolunt, quo ueteres uſi ſunt pro deleo, quoniã mors omnia delet, & tunc ſine aſpiratione ſcribitur Letum. *Lethum.* *Leo.*

Ergo leui flamma torrentur cornua capræ,
Quo nidore grauem depellent lumina ſomnum.
Aut Veneris labrum, quæ dicitur herba, bibetur,
Quæ teritur prius & uino confuſa liqueſcit.
Conueniunt acidis euphorbia mixta fluentis,
Gramina uel rutæ gemina ſi nare trahantur.
Quidam dira iubent ſepteno cimice trito
Vt nitientus aquæ cyathusq́; bibatur earum:
Hæc potiora putant quàm dulci morte perire.

Leui flamma.) Igne paruo. *Torrentur.*) Vruntur ut fumum reddãt. *Cornua capræ.*) Et hoc propter fœdũ quem urendo mouent odorem, quo ad cerebrum per narium meatus delato, ægri excitantur. Vnde Celſus, Hos ęgros, inquit, quidam ſubinde excitare nituntur admotis hijs quę per ſternutamẽta euocantur, & his quæ odore fœdo mouent, qualis eſt pix cruda, lana ſuccida, piper, ueratrum, caſtoreum, acetum, allium, cepa, iuxta etiam galbanum incendunt, aut pilos, aut cornu ceruinũ, ſi nõ eſt, quodlibet aliud. Hæc enim cum conburuntur, odorem fœdũ mouent. *Nidore.*) Odore fœdo cornus caprini. Nidor proprie uniuſcuiuſq; rei aduſtæ dicitur odor. *Lumina.*) *Cornu capræ.* *Nidor.*

Digitized by Google

Ignes quorum ardore & uſtione cornu odorem reddit lethargicos excitantem. *Veneris labrum.*) Herbam hanc multi carduum magnum, Græci à ſiti dipſacon uocant. Herba eſt, ut Dioſcorides illam pingit, aculeata, caulem habens excelſum, ſpinoſum: folia lactucæ ſimilia, oblonga & ſpinoſa, quæ per medium dorſum ueluti bullas foris & intus ſpinoſas habent, concauo qua ſe in geniculis coniungũt ſinu, quo rores & pluuiæ aquæ continentur, unde & nomen inuenit. Habet & in ſummis ſingularum germinationum caulibus ſingula ſpinis echinata & oblonga capitula, quę cum aruerunt candido colore fiunt. Cur autem olim labrum Veneris dicta fuerit hæc herba, cauſam haud facile dixerim. Porrò labrum hic non ab oris parte quæ manifeſtam in homine ſignificationẽ habet, ſed à balneorũ uaſis aquarijs, quibus ad lauanda corpora utebãtur, ſic dictũ eſt: q̃d uel Græci indicãt, qui eandem herbam ἀφροδίτης λουτρὸν uocãt. λουτρὸν autem ipſis aquarium uas eſt, quod labrũ Latinis dici nũc diximus. Sunt tamen non ſolum aquaria ſic dicta uaſa, ſed olearia quoq; & uinaria, in quæ oleum è cortina & uinum è lacu transferuntur. *Confuſa.*) Commixta. *Liqueſcit.*) Molleſcit & reſoluitur. *Acidis fluentis.*) Aceto. *Euphorbia.*) Euphorbium ſuccus eſt herbæ nominis eiuſdem: quam, ut Plinius ſcribit, in Mauritaniæ monte Atlante inuenit rex Iuba, appellauitq; euphorbiam medici ſui nomine & fratris Ant. Muſæ, qui diuum Auguſtum ſeruauit lactuca. Dioſcorides ferulaceam arborem uocat, quæ acerrimo liquore plena eſt, quem ob nimium eius feruorem incolę timentes colligunt excipulis ex ouillis aut hedinis lotis uentriculis factis. Vis eſt illi excalfactoria atq; diſijciens. Et quamuis lethargicos excitari labor ſit, ut Plinius ait, hoc tamen præſtat euphorbium (ut perhibent) ex aceto naribus tactis peucedani ſucco. Et Meſue, Euphorbium, inquit, eſt medicina bona lethargiæ & obliuioni. *Gramina.*) Folia. *Rutæ.*) Ad lethargicos ſuſcitandos rutam tritam

Labrum Veneris. *Carduum magnus.* *Dipſacos.* *Labrum.* λουτρόν. *Euphorbiũ.* Lib. 5. cap. 1. Lib. 25. cap. 7. *Ruta.*

Digitized by Google

tritam ex aceto fronti infundere iubet Apuleius. Aliqui ſuccum ex aceto lethargicis olfaciendum dederunt, ut libro 20. cap. 13. refert Plinius. *Nare trahantur.*) Id eſt, olfaciantur, ſcilicet euphorbium aut ruta ex aceto, quod illis penetrandi uim addit. *Quidam.*) Medicamenti huius cimicum fidem & autoritatem in alios reijcit, quemadmodum & Plinius libro 29. cap. 4. dum ait: Lethargi tamen medicinæ cum argumento adhibent cimices, quoniam uincatur aſpidum ſomnifica uis, ſeptenos in cyatho aquę dantes, puerilibus annis quaternos. *Dira.*) Crudelia, abhominanda. *Potiora.*) Eligibiliora. *Dulci morte.*) Vocat mortem dulcem, quod lethargo oppreſſi citra dolorē ceu ſomno dulci & quiete ſopiti leniter animā exhalent.

COMITIALI MORBO.

CAPVT LVI.

EST ſubiti ſpecies morbi cui nomen ab illo eſt,
Quod fieri nobis ſuffragia iuſta recuſat:
Sæpe etenim membris atro languore caducis
Concilium populi labes horrenda diremit.
Ipſe deus memorat dubiæ per tempora lunæ
Conceptum, talis quem ſæpe ruina profudit.

COMITIALI.) Morbus comitialis ſic dictus eſt, uti Serenus tradit, eo quod ſi quis illo correptus in comitijs concidiſſet, ſoluebantur comitia, quæ Romani populi ad ciuitatis res tractandas, ut magiſtratus creandos & leges ferendas, conuentus & coitiones erāt, & diuidebantur in Calata, curiata & centuriata, de quibus A. Gellius Atticarum noctium libro 15. cap. 27. & Feneſtella de magiſtratibus Romanorum capite ſeptimo. Et quia hi qui interlunio con

Comitialis morbus.

Comitia.

Lunaticus morbus.

Morbus caducus, Herculeus, ſacer, maior.

cepti aut nati ſunt, hoc morbo ferè corripiuntur: hinc etiam lunaticus eſt appellatus. Quoniam uero illo affecti, paroxiſmi & afflictionis tempore in terram ſubito conci dunt, dictus eſt etiam caducus. Aliqui eũdem Herculeum uocant, eo quod Hercules huic morbo fuerit obnoxius, ſeu quod ut ille inuictus, ita hic nulla medicorum ope ſu perabilis ſit. Dicitur item propter magnitudinem & grauitatem ſuam (quoniam homo ſubito concidit & ex ore ſpumæ mouentur, ipſeq́ morbus aut recens hominem conſumit, aut ad extremum uitæ ac mortis diem uſq; durat) ἱερὰ νόσος id eſt morbus ſacer, & ut Celſus ait, maior.

ἱερὸν.

Græci enim ἱερὸν quod nunc illis ſacrum ſignificat, antiquitus magnum & grande dicebant. Sic Homerus Iliados libro ις. ἱερὸν ἰχθύν, id eſt piſcem ſacrum. Vergilius, ſacram famem. Medici, ſacrum morbum & os ſacrum uocauerũt, eo quod grandia eſſent.

Morbus diuinus.

Quamuis ſint aliqui qui non tam propter magnitudinem quàm quod dijs offerri ſolerent talia ἱερά, id eſt ſacra, dicta coniectent. Verum illorum opinionem qui morbum ſacrum ſeu diuinũ dictum contendunt, quod diuinitus immittatur, refellit Hippocrates libro proprio de morbo ſacro inſcripto: Apuleius in apologia ſeu defenſione prima ἱερὰν νοσὸν, id eſt ſacrum & diuinum morbum à Græcis nominatum putat, quod animi partem rationalem, quæ longe diuiniſſima eſt, uiolet.

Morbus puerilis.

Hippocrates libr. de uulneribus capitis, puerilẽ etiam uocat, eo quod in pueris abundet & illos ſæpius infeſtet.

Epilepſia.

Demum Græci hunc morbum, quoniam nerui eo contrahuntur, ἐπιληψίαν epilepſiam uocãt, hoc eſt correptionem & conuulſionem. Eſt enim, uti Galenus tradit, omnium corporis partium conuulſio, nõ quidem perpetua ut in emproſthotono & opiſthotono atq; tetano uidere eſt, ſed quæ ex temporum interuallis accidit. Conſiſtitq́ affectus hic in ſupremis corporis partibus, cerebro uidelicet, fitq́ ex frigido craſſo & uiſcido pituitæ humore, ſpiritus animalis in cerebri uentriculis contenti meatum ob

ſtruen

Digitized by Google

ſtruente: quamuis aliquando etiam ab atra bile fiat, ubi ſcilicet in meatibus uentriculorum cerebri retinetur ſiue is medius ſit ſiue poſtremus. Porrò morbus hic ſubito fit & ſoluitur confeſtim: & qui ſic laborat, neq; uidet, neque audit, neq; ullo ſenſu quicquam percipit, ac ne memoria quidem conſequi poteſt, quid factum ſit. Siquidem cum memoriæ uiribus, ratio quoque lęditur. Soletq; morbus hic, ut alij quidam, interdum ipſomet affecto, interdum alijs conſentiente cerebro euenire. Tribusq; continetur differētijs: quibus omnibus cōmune eſt quod cerebrum afficitur: uel conſiſtente in ipſo affectu, id quod pluribus epilepticis accidit: aut à uentriculi ore ad cerebrū per conſenſum aſcendente: aut, quod raro fit, cum à parte aliqua cui id forte fortuna accidit, incipit affectus, qui deinde ſentiente ægro ad cerebrum uſq; aſcendit. Sed de hijs copioſius Galenus in libris de affectorum locorum notitia, tertio, quarto & quinto. *Subiti.*) Quoniam homo ſubito concidit. *Nomen.*) Scilicet comitialis. *Suffragia.*) Suffragium aliquando auxilium ſignificat, aliquando uero, ut hic, uoces & ſententias quæ dicebantur in comitijs & in tabellis deſcribebantur, quibus unuſquiſque quem in magiſtratum eligi uolebat, declarabat, à quo & illa quoq; ſuffragia uocantur quæ ad idem declarandum clam in ciſtellam mittebantur, ceu lapilli, pilę, fabæ et ſimilia. *Iuſta.*) Quæ iuſto & ſtatuto tempore fiebant. *Atro.*) Funeſto. *Caducis.*) Labilibus, cadentibus. *Concilium populi.*) Comitia quæ uniuerſi populi conuentus erant, à ſimul itando ſic dicta, cum concilium ſit ubi populi pars aliqua & non uniuerſus populus conuenit. *Labes.*) Malum, ruina & caſus, qui dirimendorum comitiorum cauſa erat. Voluerunt enim non habendorum comitiorum cauſas eſſe aliquas, propter quas nefas erat habere comitia: dirimebantur autem tum comitiali morbo cadēte aliquo, tum tonante & fulgurāte Ioue. *Ipſe deus.*) Phœbus aut Aeſculapius. Indicat nunc qui huic morbo præ alijs

Suffragium.

Comitia.

Concilium.

Dirimēdorum comitiorum cauſa.

Digitized by Google

ſint obnoxij. Sunt aũt maxime qui interlunio concipiun-
tur aut eduntur. Vnde Luna caducorum mater dicitur.
Et inde quidam lunaticum morbum hunc uocãt. Porrò
ſacræ literæ lunaticos uocant eos quorum morbus lunæ
aſcenſu increſcat, quòd diabolus lunaria ſeruet tempora,
ut creaturam infamet in creatoris blaſphemiam. *Dubiæ lunæ.*) Incertæ. Vergilius Eneid. libr. 6. Quale per incer-
tam lunam ſub luce maligna Eſt iter in ſyluis: ubi cælum
condidit umbra Iuppiter, & rebus nox abſtulit atra colo-
rem: hoc eſt, interlunio quando luna in coitu eſt & ſilet.
Plinius libro 16. cap. 40. Diem quo luna in coitu eſt, alij in-
terlunium, alij ſilentis lunæ appellant. Quo tempore ſine
lumine aut ſane minimo & dubio uidetur. Nam dum ſo-
lis radios ſubit, hoc eſt in coitu, quoniam hauſtũ omnem
lucis auerſa illò regerat, unde acceperit, ut Plinius ſcribit
libro 2. non cernitur ſed latet ac ſilet: idq; fere triduo ſal-
tem manifeſte, quo tempore nihil etiam uirtutis ſuæ hijs
inferioribus infundit, ut placet Galeno. Sed dices, Cur
igitur Serenus interlunio natos comitiali morbo corripi
tradit, ſi luna tunc in hæc inferiora nihil operatur? Dico
lunam in hęc inferiora agere bifariam. Primo actiue uim
ſuam infundendo, quod non agit niſi cum lumine non
eſt omninò priuata, quare interlunij tempore quia lumi-
ne exuta & uiduata, nihil inde defluit. Secundo priuati-
ue quatenus in coitu luminis ſplẽdore et ui ſublata, dum
nihil agit, nihilq; impertit, uim ſuam ſubſtrahendo no-
cumentum affert nonnullum, & inferiora hæc utilitatẽ
ſua priuat, ſicq; ipſa uim & poteſtatem nullam inde acci-
piendo, afficiuntur. Et ſic lunæ uiribus deſtituti qui inter-
lunio naſcuntur, communiter comitiales euadunt. *Conceptum.*) Per conceptum intelligit non ſolum illum qui
interlunio in utero conceptus eſt, ſed & eum qui in hunc
mundum ex utero editus eſt interlunio. *Ruina.*) Caſus.
Proſudit.) Proſtrauit & concidere fecit.

Luna caducorum mater.
Lunaticus morbus.
Luna dubia, Silens.
Interluniũ.

Pro-

Prodeſt cum ueteri Baccho fel uulturis ampli,
Sed cochlear plenum guſtatu ſufficit uno.
Aut cruor ex Progne mixtus cum polline thuris.
Aut apium elixum, aut conditum melle fel agni,
Marrubiumúe pari confuſum pondere mellis,
Cuius terna dabis guſtu cochlearia in uno.

Fel uulturis.) Quod Serenus de felle uulturis poto ex uino contra comitiales prodit, id alij de aliorum animalium felle ac alijs uulturis membris referũt. Siquidem Dioſcorides fel urſinum comitialibus delingẽdum utiliter dari, & teſtudinis in nares utiliter indi aſtruit. Sextus autem Platonicus, Vulturis iecur totum, ait, cũ ſanguine ipſius tritum & per dies nouem potum, caducis prodeſſe dicimus. Plinius item lib. 30. cap. 3. ſic ſcribit, Prædicatur recreare comitiales iecur uulturis tritum cũ ſuo ſanguine per ſeptenis diebus potum, cor pulli uulturini adalligatum. Sed et ipſum uultrem in cibo dari iubent, et quidem ſatiatum humano cadauere. Quidam pectus ei bibẽdum cenſent, & in cerrino calice. *Cochlear.*) Quid ſit cochlear dictum eſt ſuperius capite 17. *Guſtatu.*) Hauſtu. *Cruor ex Progne.*) Alludit ad fabulam qua Progne in hirundinem transformata fingitur, & cuius meminit Ouidius Metamorphoſeων libr. 6. Per Prognes itaq; cruorem Serenus intelligit ſanguinem hirundinis, qui cum thure comitialibus medetur, imò & cor recens deuoratum, ut libro. 30. cap. 2. refert Plin. *Polline thuris.*) Thuris puluere tenuiſſimo, qui manna Græcis dicitur, aliud à cæleſti rore aëreóue melle, quod à noſtri temporis medicis & in ſacris literis manna etiam uocatur. *Apium elixum.*) Apium herba eſt quam ætas noſtra petroſelinon appellat. Nam quam illi Plinius in condimentis gratiam, ut alias interim obticeam, adſcribit, cum ait, Apio gratia uulgo eſt. Nanq; rami largis portionibus per iura innatant & in condimentis peculiarem gratiam habent. Hanc eandem gratiam &

Fel uulturis. *Cochlear.* *Sanguis hirundinis.* *Progne.* *Pollin thuris.* *Manna.* *Apium.*

illa quæ petroſelinō à noſtris uocatur, obtinet. Sed quod Chryſippi et Dionyſij autoritate dicit in puerperijs ab eo cibo comitiales fieri qui ubera hauriunt, eaq́ue cauſa inter nefaſtos frutices damnatū: id recentiorū medicorū ſchola quoq; cōprobat. Inter quos Auicēna, ut alios omittā, ſic ait Canonis libro 2. Apium eſt malum epilepſiæ, excitans epilepſiam epilepticorum. Et libri 3. fen prima tract. 5. capite 10. dicit epilepſiam mouere apiū proprie ſua proprietate quam habet in ea. Et cap. 11. de curatione iubet eos alienare à ſe omnia olera uſq; ad atriplices & blites, nedum alia, & proprie apiū: etenim eſt ei proprietas commouendi epilepſiam. Sed dices: Quomodo igitur Serenus id epilepticis & comitialibus prodeſſe tradit? Dico, quod ubi in capite & id epilepſię obnoxiorum, multa fuerit humorum repletio, tunc ipſos commouendo, nocere & morbum excitare poteſt: ubi uero pauci fuerint, tunc ipſos diſcutiendo & diſſoluendo confert. Aut ſi *nimius* & ſuperfluens eius fuerit uſus, nocebit: ſin paucus & moderatus, conferre poterit. Et ſic diuerſa ratione aut oberit aut proderit. *Conditum.*) Mixtum. *Fel agni.*) Plinius, Magnifice, inquit, laudatur & ſanguis pecudum potus, item fel cum melle pręcipue agninum. *Marrubium.*) Scilicet humores diſcutiendo & obſtructiones aperiendo.

Fel agni. *Marrubium.*

Aptus muſtelæ cinis eſt & hirundinis unà.
Præterea pluuias hominis quas calua ſupina
Excepit proiecta ſinu conſumere prodeſt.
Et lapis ex nido uaga quem congeſſit hirundo
Vellitur, & nexu fouet attollitq́ue iacentem.
Pellitur ut fama eſt, guſtu quoq; langor anethi.

Cinis muſtelæ.

Muſtelæ cinis.) Nō modo muſtelæ cinis ſed & nō uſta eiuſdem membra quædam huic morbo medentur, ſi alijs credimus. Nam, ut Plinius tradit, prodeſt & cerebrum muſtelæ inueteratum potumq́ue: & iecur eius. Teſticuli, uuluæq́ue aut uentriculus inueteratus cum coriandro. Item ci

nis

Digitized by Google

nis. Syluestris uero tota in cibo ſumpta. Et Dioſcorides, Muſtelæ, inquit, uentriculus coriandro farctus, inueteratusq́ comitialibus utiliter bibitur. Prodeſt & ſanguis eiuſdem. *Hirundinis unà.*) Hoc eſt, cinis hirundinis ſimul cum cinere muſtelę: quamuis per ſe etiã proſint. Plin. lib. 30. capite 3. ubi anginis remedia ponit, non ſolum ad anginas ſed & comitialibus quottidie cum pane aut potu dare aliquos dicit hirundinũ pullos ſtrangulatos et cum ſanguine combuſtos in uaſe: Quoſdam uero & muſtelæ cineres pari modo ammiſcere. *Pluuiæ hominis &c.*) Hoc eſt, aquam pluuiatilẽ quæ in hominis interfecti caluaria repperitur. Artemõ fontanam dedit, ut refert Plinius, cuius libro 28. capite 1. hæc ſunt uerba: Artemon caluaria interfecti igneq́ cremati propinauit aquam è fonte noctu comitialibus morbis. *Calua.*) Cranium, caluaria quæ ſupernum capitis os eſt. *Supina.*) Reuerſa, ita ut pars aperta ſurſum ſpectet. *Excepit ſinu.*) Hoc eſt, in cauitatem ſuam ſuſcepit. *Proiecta.*) Abiecta, neglecta. Et per hoc innuere uidetur quod Artemonis autoritate Plinius refert, uidelicet ut ſit hominis interfecti. *Conſumere.*) Hoc eſt, potare: quod enim bibitur, conſumitur. *Lapis ex nido &c.*) Hoc eſt, lapillus qui in hirundinum nidis ſiue pullorum uentriculis reperitur. Dioſcorides libro 2. Diſſectis ex prima fœtura hirundinis ante plenilunium hirũdinum pullis, in uentriculis eorum lapillos inuenies duos, ex quibus uerſicolore & uario altero, uniformi uero concolorecq́ altero priuſquam terram attingant in bucculæ aut ceruiæ aluta incluſis & brachio collóue adalligatis comitialibus proderis, ſæpiusq́ omnino ad ſanitatem reſtitues. Porrò Plinius magorum opinionem referens libro 30. capite 3. ſic ſcribit: Magis placent uel lapilli è uentre pullorum hirundinum ſiniſtro lacerto annexi. Dicuntur enim excluſo pullo lapillum dare. Quod ſi pullus is detur incipienti in cibo, quem primum peperit, cum quis primum tentatus ſit, liberatur eo malo. Poſtea medetur hirundinum

Cinis hirundinum.

Aq. pluuia ex calua.

Calua.

Lapis hirundinis.

Digitized by Google

ſanguis cum thure, uel cor recens deuoratum. Quin & è nido earum lapillus impoſitus recreare dicitur confeſtim & adalligatus perpetuo tueri. Hæc ille. Quæ eo profuſius adſcribere placuit, ut contra comitialem morbum tota

Hirundo uaga. hirundinum haberetur medicina. *Vaga.*) Mobilis & ſine negotio flexuoſe modo huc modo illuc diſcurrens & uolans. Volucrum ſoli hirundini, ut Plinius libro 10. capite 24. ſcribit, flexuoſi uolatus, uelox celeritas: quibus ex cauſis neq; rapinæ cæterarum alitum obnoxia eſt: eadem demum ſola auium non niſi in uolatu paſcitur. Præterea abeunt & hirundines hibernis menſibus, ſola carne ueſcens auis ex hijs quæ aduncos ungues nõ habent. Sed in uicina abeunt, Aphricos ſequutæ montium receſſus. Inuentæq; iam ſunt ibi nudæ atq; deplumes. Thebanorum tecta ſubire negantur, quoniam urbs illa ſæpius ca-

Bizya arx. pta ſit. Nec Bizyæ in Thracia propter ſcelera Thesei. Eſt autem Bizya, ut idem lib. 4. ſcribit, arx regum Thraciæ a Terei nefaſto crimine inuiſa hirundinib. regio. *Vellitur.*) Euellitur, eruitur & accipitur. *Nexu.*) Alligatione & appenſione in brachio uel collo. *Fouet.*) Recreat & tuetur etiam. *Attollit.*) Surgere facit & ſanat. *Iacentem.*) Eum qui comitiali correptus in terram proſtratus iacet & con-

Fama cidit. *Vt fama eſt.*) Vt dicitur & pro uero habetur. Fama enim cõmuniter uera eſt. Nam quod uulgo dicitur, Haud fruſtra eſt, quód communis fama famat. Et Heſiodus ἐμ ἔργοις καὶ ἡμέραις, in libro operum & dierum ait, *φάμη, δ' οὔτις πάμπαμ ἀπόλλυται, ἥμ τινα πολλοὶ λαοὶ φημίζουσι, θεός νύ τις ἐσὶ καὶ αὐτή.* Hoc eſt, Fama uero nulla omnino perditur, quam multi populi famigerant, Deus certe quidam

Anethum. eſt & ipſa. *Guſtu.*) Eſu aut potu. *Anethi.*) Auicenna Canonis lib. 3. Fen 1. tract. 5 capite 11. Cum anethum & ruta in cibis eorum ponuntur, conferunt.

Regio

REGIO MORBO PELLENDO.

CAPVT LVII.

REGIVS eſt uero ſignatus nomine morbus:
Molliter hic quoniam celſa curatur in aula.
Huic rubia ex mulſa fertur conducere lympha.
Allia trita dabis uino madefacta calenti.
Vellera cum uiuo ſuffiri ſulphure prodeſt.

REGIO *morbo.*) Morbus dicitur regius à curatione, eo quod molliter, ut Serenus ait, & delicate in principum aulis curetur: hoc eſt, ut Varrro ſentit & Plinius libro 22. cap. 24. refert, quod mulſi potione quæ in regum delitijs erat, ſeu ut Celſus autumat, quod rebus mentem exhilarantibus curetur. Nam in eius curatione, ut Celſus pręcipit, per omne tempus utēdum eſt exercitatione, frictione, ſi hyems eſt: balneo, ſi æſtas, frigidis natationibus: lecto etiam & conclaui cultiore, clauſo loco uti ludis, laſciuia, per quę mens exhilaretur. Ob quæ regius morbus dictus uidetur. Videlicet à molli & uolupi dietæ genere & curatiōe. Dicitur et Arquatus à cęleſtis arcus uirore. Et aurigo à pallore auri, quem bilis per uniuerſum corpus fuſa repręſentat. Grçci icteron ab aue cognomine et cōcolore uocāt. Vnde Plin. Auis icterus uocatur à colore, quæ ſi ſpectetur, ſanari id malum tradunt & auem mori, hanc puto Latine uocari Galbulum. Hæc ille lib. 30. cap. 3. Hic morbus maxime in oculis manifeſtatur. Vnde Plinius libr. 26. cap. 13. ait, Morbum regium in oculis præcipue mirari eſt, tenuitatem illam denſitatemꝙ tunicularum felle ſubeunte. Et Celſus, Aeque notus eſt, inquit, morbus quem interdum arquatum, interdum regium nominant. Color autem eū morbum detegit maxime oculorum, in quibus quod album

Morbus regius. *Morbus arquatus.* *Aurigo.* *Icteros.* *Galbulus auis.*

eſſe debet, fit luteum. Solet'q; accedere & ſitis & dolor capitis & frequens ſingultus & præcordiorum dextra parte duricies, & ubi corporis uehemens motus eſt, ſpiritus difficultas, membrorumq; reſolutio, atq; ubi diutius manet morbus, totum corpus cum pallore quodam inalbeſcit. Fit autem à uarijs cauſis. Aliquando enim iudicatorie fit & per criſim, natura flauam bilem ad totum corpus & præcipue cutem reponente. Aliquando uero iocinore male ſe habente, uidelicet aut ob ſcirrhũ tumoremq; prædurũ qui diutinus morbus eſt, aut ob inflammationem, aut obſtructionem, quę ambo repente fieri poſſunt. Interdum uero fit morbus hic citra hos affectus, ubi mutata iocinoris ſecundum naturam temperatura, humores bilioſi efficiuntur: aut ab extranea aliqua occaſione corrupto & bilioſo effecto ſanguine, qualis aliquando à feris mordentibus fieri ſolet. Præterea fit etiam aliquando ob folliculi fellis uim attractoriam ſecretoriamúe imbecilliorem factam, nec non folliculi ipſius oppletionem, obſtructionemúe, quemadmodum & uaſorum quæ ab ipſo exorta, ora ſua in hepar extendũt. Demum euenit morbus hic ubi ob ſplenis uitia atra bilis per corpus diffunditur. Sed huiuſmodi colores multo nigriores ſunt quàm alij, unde & nigrum icteron uocauerunt, ſolo colore diſtinctionem facientes. *Regius.*) Docet primo cur dictus ſit morbus regius. *Signatum.*) Indicatus & appellatus. *Molliter.*) Leniter, blãde & delicate. *Celſa.*) Regia. *Aula.*) Aula aliquando pro atrio accipitur, quod Gręci etiam αὐλὴν aulam uocant: aliquando uero pro principum domibus, hoc eſt regijs. *Rubia ex mulſa.*) Idem teſtatur Plinius libro 24. cap. 11. Qua uero ratione id fiat, docet Dioſcorides libro 3. cum ait: Radix rubiæ urinam cit, eamq; ob cauſam ictericis cum mulſa aqua utiliter bibitur. *Allia.*) Allium Praxagoras etiã cõtra morbũ regium uino miſcuit, ut refert Plin. Et huius eadem redditur cauſa quæ rubiæ, quoniam ſcilicet urinam ciat. *Vellera cum ſulphure.*) Medicamentum

Cauſæ morbi regij.

Icteros niger.

Aula.

Rubia.

Allium.

Digitized by Google

mentum hoc regium morbum ſanat, materiam ad cutim iam delatam & diſcolorantem diſcutiendo & purgando. Sulphur enim, ut Dioſcorides tradit, icterum purgat cochlearis pondere fronti inſperſum. *Vellera cum ſulphure.*

INFANTIBVS, DENTIBVS VEL STRIGE INQVIETATIS.

CAPVT LVIII.

Nudum hominem primū mūdi natura profundit:
Inſuper excruciat niueis cum dentibus armat.

INFANTIBVS.) Infans dicitur puer quā diu fari nequit, quaſi non fans. Et inde dicitur infantia, ætas prima hominis donec fari incipit. *Dentibus.*) Scilicet erumpētibus & naſcentibus, hoc eſt dentitione. *Strige.*) Strix auis dicitur nocturna quæ de nocte uolat, inuiſa & inauſpicata, quæ fertur mammis lactare pueros & infirmare, ſic dicta à ſtridendo. Aliqui non aues ſtriges ſed anus quaſdam ueneficas carmine in aues ſe conuertentes & noctu infantium ſanguinem exſugentes autumant. Ouidius faſtorū lib. 6. Sunt auidæ uolucres, non quæ Phineia menſis Guttura fraudabant, ſed genus inde trahunt. Grande caput, ſtantes oculi, roſtra apta rapinæ, Canicies pennis, unguibus hamus ineſt. Nocte uolant, puerosq́ petūt nutricis egentes, Et uitiant cunis corpora rapta ſuis. Carpere dicūtur lactentia uiſcera roſtris, Et plenum poto ſanguine guttur habent. Eſt illis ſtrigibus nomē, ſed nominis huius Cauſa, quod horrēda ſtridere nocte ſolent. Siue igitur naſcuntur aues, ſeu carmine fiunt, Neniaq́ in uolucres falſa figurat anus, In thalamos uenere Procæ, Proca natus in illis Præda recens auium quinq; diebus erat. Sed has fabuloſas eſſe aues autumat, & uere quidē, Plinius: qui nat. hiſt. *Infans. Infantia. STRIX.*

Digitized by Google

libro 11. cap. 39. ſic ait: Fabuloſum arbitror de ſtrigibus
ubera eas infantium labris immulgere. Eſſe in maledictis
iam antiquis ſtrigem conuenit: ſed quæ ſit auium con-
ſtare non arbitror. Nec modo apud ueteres, ſed & iam
quoq; in maledictis eſſe conſtat ſtrigem, accipiq; pro mu-
liere malefica, noctu ambulante & infantes aggrediente,
ſanguinemq; illorum ſugendo exhauriente, adeo ut aut
mortui in cunis inueniantur, aut diu uiuere non poſſint.
Quod ſi diutius uiuant, membro tamen aliquo, ſi non
Lamia. uniuerſo corpore, debiles uiuũt. Multi ſtrigem iſtiuſmo
לילית di Lamiam uocãt. Hebraice לילית dicitur, et Lamia tranſ
Furia. fertur à Symmacho, ab alijs Furiæ. Iſaias cap. 34. Et ibi cu-
bauit lamia. Super quo ſcripſit Rabi Dauid Kimhi, quod
ſit animal ululans in deſerto & præſertim de nocte. Vnde
ei nomen eſt inditum à ליל, quod nox eſt. Sed reuera ni-
hil aliud eſt quàm dęmonium ſylueſtre habitans in locis
deſertis, ut Capnion ille Sueuiæ decus in rudimentis He
braicis interpretatur. Quod quidem dęmoniũ talia quan
doq; peragere ob peccata noſtra et ἀπιςίαν diuina permit
tit maieſtas. *Nudum.*) Inter alias quã plurimas hominis
miſerias eſt & illa quod nudi naſcimur. Plinius libro 7.
Natura hominem tantum nudum & in nuda humo na-
tali die abijcit ad uagitus ſtatim & ploratũ, nullumq; tot
animalium aliud ad lachrymas, & has protinus uitę prin
cipio. Nec modo nudi naſcimur, ſed & nudi iterũ ex hoc
mundo recedimus. Vnde non inelegans eſt carmen Græ
cum, γῆς ἐπέβην γυμνὸς, γυμνὸς θ' ὑπὸ γαῖαν ἄπειμι Καὶ τί μά-
την μοχθῶ γυμνὸν ὁρῶν τὸ τέλος. *Primum.*) Ab initio uitæ,
natalìq; die cum iam naſcimur. *Mundi natura.*) Rerum or
Mũdus. do & diſpoſitio conditioq; mundi. Mundus, inquit Ari
ſtoteles in libro de mundo, eſt uniuerſitatis ordo & exor
Natura. natio, à deo & per deum cuſtodita. Natura uero mũdi ui-
ta eſt & illi dominatur. *Profudit.*) Ex utero in hunc mun
dũ & has auras uitales produxit ac genuit. *Inſuper.*) Præ
terea ultra id quod nudi naſcimur. *Excruciat.*) Moleſtat
punit

punit & dolore afficit. *Niueis.*) Candidis & albis, à colo
re niuis. *Dentibus armat.*) Id eſt dentibus tanquam armis
inſtruit & munit, hoc eſt, cum dentes primum erumpere
incipiunt, quod dentire dicitur. Dentes autem homini **Dentire.**
pro armis et inſtrumentis ſunt tum ad loquelam forman
dam, tum ad cibum conficiendum.

Collo igitur molli dentes nectentur equini,
Qui primi fuerint pullo creſcente caduci,
Aut teneris cerebrum gingiuis illine porci:
Aut leporis niueum bibitur cum lacte caprino.

Dentes equini.) Dentes equinos qui primum cadunt faci- **Dentes equini.**
lem dentitionem præſtare infantibus adalligatos teſtatur
etiam Plinius lib. 28. cap. 10. idq́; efficacius, ſi terram non
attigere. Et Sextus Platonicus remedium fore tradit equi
dentes qui primum nati fuerint ſi dentem qui dolet teti-
geris. Nam et ſi infans, ut ait, equi roſtrum baſiauerit, den
tium dolorem non ſentit, & nec equus mordebit infan-
tem. Cæterum ætas noſtra in hoc caſu non equi ſed lupi **Dens lupi.**
dentibus utitur, qui adalligati infantium pauores prohi
beant, dẽtientiq́; morbos, quod et pellis lupina pręſtat au
tore Plinio loco paulo ante dicto. *Pullo.*) Scilicet equi. **Pullus.**
Eſt autem generale nomen pullus ætatis teneræ & imbe-
cillæ & adhuc increſcentis. *Caduci.*) Labiles & cadẽtes.
Cerebrum porci.) Cerebrum ſuis. Porcus enim de ſue dici- **Cerebrũ ſuis.**
tur, & id quidem domeſtico ferè. Eſt autem Græcum no- **Porcus.**
men antiquum, ut Varro de re ruſtica libro 2. ſcribit, ſed
obſcuratum, quod nunc eum uocant χοῖρον. Porrò quod **χοῖρον.**
ad cerebri ipſius medicinam attinet, facilem dẽtitionem
præſtat: quod quamuis aperte, quod ſciam, Plinius non
dicat, poteſt tamen idem ex eodem facile intelligi. Nam
poſtquam libro 30. capite quinto ouis cerebrum gin-
giuis illitum magnifice iuuare dixit, haud lõgo interual-
lo poſt ait ad dentitionẽ cerebrũ pecoris utiliſſimũ eſſe.

Digitized by Google

Sub pecore autem & ſues comprehenduntur. Ni una item mutata litera pro ouis legere quis maluerit ſuis. *Leporis niuecum.*) Scilicet cerebrum, quod candidum eſt, & infantium dentitionibus prodeſt, gingiuis cõfricatum, aut in cibo ſumptum, autore Dioſcoride & Paulo Aegineta. Plinius libro 28. capite 10. Lacte caprino uel cerebro leporum perunctis gingiuis faciles dentitiones fieri dicit, nulla potus aut eſus facta mentione. Galenus uero, ut refert Serapio, de eodem ſic ſcribit: Cerebrũ leporis pro certo ſcimus, quod quando liniuntur cum eo gingiuæ puerorum tempore ortus dentium eorum, facit eos facile naſci & ſine dolore: & hoc eſt notorium apud omnes: & adminiſtratio eius eſt poſtquam decoquitur. Et nõ habet hoc cerebrum ſolum hanc proprietatem, imò etiam mel & oleum & butyrum, & alia multa huiuſmodi, quę habent uirtutem faciendi naſci dentes infantium.

Cerebrum leporis.

Præterea ſi forte premit ſtrix atra puellos,
Viroſa immulgens exertis ubera labris:
Allia præcepit tum dî ſententia Vecti
Qui ueteri claras expreſſit more togatas.

Premit.) Cõprimit, moleſtat & infirmat. *Atra.*) Nocturnas propter noctem tenebroſam & noctis atritatẽ, quo tempore maxime uolat et talia peragit. Seu atra, id eſt funeſta, propter noxam & læſionem, quã infert perniti oſam letalemq́. *Puellos.*) Infantes. *Viroſa ubera.*) Mammas maleficas & quæ infantium ſint appetentes: quemadmodum mulier uiroſa dicitur, quæ uiri eſt appetens, & loci muliebres uiroſi, qui coitus ſunt appetentes: deducto uocabulo à uir & non à uirus. Quanquam ab hoc etiam uiroſus deducatur, quod modo malum odorem ſignificat, Virg. Viroſaq́ Pontus caſtorea: modo ſaporem malũ, Varro, Rancidam carnem appoſuit nobis & uiroſam. *Exertis labris.*) Dimotis & apertis labijs, quę oris ſunt extremitates. *Allia.*) Hoc Vectij autoritate confirmat. *Sententia.*) Iudi-

Viroſus.

Labra.

Allia.

cium

ciam ſiue credulitas autoritáſue, Vecti.) Illius medici, de quo Plinius libro 29. capite 1. ſic ſcribit: Exortus deinde eſt Vectius Valens, adulterio Meſſalinæ Claudij Cæſaris nobilitatus, pariterq́ꝫ eloquentiæ aſſectator. Is eam potentiam nactus nouam inſtituit ſectam. Fuit autem Græcus genere, & ad Neronem de medicina ſcripſit. Togatus.) Toga ueſtimenti genus eſt Romanorum proprium, ſicut Græcorum palliũ. A tegendo uero toga uocata eſt, cum ſub ea tunica eſſet. A toga togati dicuntur Romani. Et comœdiæ togatę ſunt appellatæ, quæ ſcriptæ ſunt ſecundum ritus & habitum hominum togatorum, id eſt Romanorum. *Vectius Valens.* *Toga.* *Pallium.* *Togatus.* *Togata comœdia.*

COMBVSTVRIS IGNE VEL FRIGORE.

CAPVT LIX.

SVNT diuerſa quidem mala frigoris atq́ꝫ caloris,
Sed tamen amborum ſimili nocet ulcere uirus.
Illa quoq́ꝫ uſta putes quæ ſunt niue lęſa rigenti,
Conuerſa in cinerem platani pila curat utrunq́ꝫ.

COMBVSTVRIS igne uel frigore.) Quamuis diuerſæ & contrariæ ſint naturæ calor & frigus, nihilominus tamen ſimiles in quibuſdam locis, ut Plinius ait, ſunt æſtus immodici & frigorum effectus: eſtq́ꝫ utriuſq́ꝫ tum caloris tum frigoris urere, ut hoc capite docet Serenus. Et per ignem intelligit omne id quod calore urit, ſiue ignis ſeu aqua feruẽs, lapiſúe aut ferrũ candẽs id fuerit. Per frigus uero, niuem, glaciẽ, uentos frigidos, & id genus ſi quid eſt aliud. De calore quod urat, omnibus notum eſt. De frigore uero teſtimonium habemus Catonis de re ruſtica capite penultimo de aſparago ſerẽdo, ubi inſit: Quo anno ſeueris, ſub *Combuſtionis cauſæ contrariæ.*

ſtramentis per hyemem operito, ne rigore peruratur. Et Cicero Quæſt. Tuſcul. lib. 2. Conſuetudinis, ait, magnæ uis eſt, pernoctant uenatores in niue, in montibus, uri ſe patiuntur. Lucanus: Vrebant montana niues. Et Vergilius de utraq; uſtione ſic ait: Rapidiúe potentia ſolis Acrior, aut boreæ penetrabile frigus adurat. *Vlcere.*) Exulcerat enim ambuſtio. *Virus.*) Vſtionis noxa & maleficium.

Rigere
ῥιγῶ.
ῥῖγος.
Plantani pilulæ.

Rigenti.) Frigida. Rigere proprie eſt frigere: deductum aũt eſt à uerbo Gręco ῥιγῶ, quod eſt algeo & frigeo. Vnde etiã ῥῖγος dicitur frigus. *Conuerſa.*) Scilicet per combuſtionem. *Platani pilæ.*) Plinius libro 24. capite 8. Cinis pilularum platani ſanat ambuſta igni uel frigore. Quid autem ſint pilulę platani, habes ſuperius. *Vtrunq;.*) Hoc eſt, combuſturam & ignis & frigoris.

At uero ambuſtum flammis qui candidus oui
Succus ineſt, penna inductus ſanare ualebit.
Aut tu ſuccoſæ cinerem perducito lanæ.
Aut uiuam ex oleo lini contundito calcem.
Hordea uel franges, atq; oui candida iunges,
Adſit adeps porcæ mira eſt hæc forma medelæ,
Iunge chelidonijs, ac ſic line uulnera, ſuccis.
Quodq; recens uſſit glacies axungia ſimplex
Mulcet & ex facili grata eſt medicamine cura.

Albumen oui.

Flammis.) Igne & alijs etiã rebus calore ſuo adurentibus. *Candidus oui ſuccus.*) Albumẽ oui, quod frigidum eſt & glutinat, ardoresq; lenit, in ambuſtis excitari puſtulas prohibet, ſi quàm primũ eo inungãtur, ut tradit Dioſcorides. Et Plinius libr. 29. cap. 3. Ambuſta aquis, ait, ſi ſtatim ouo occupẽtur, puſtulas non ſentiunt. *Inductus.*) Illitus. *Succoſæ cinerem lanæ.*) Cinerem lanæ ſuccidæ combuſtæ: qui, ut Plinius quoq; libri iam dicti cap. 2. teſtatur, ambuſtis illinitur. *Viuam.*) Hoc eſt, recentem & aquis non aſperſam, quæ cunctis eſt efficatior. *Ex oleo calcem.*) Quamuis

Cinis lanæ ſuccidæ.
Calx ex oleo ni.

Digitized by Google

feruidam uim habeat calx, excepta tamen quibuſdam alijs ceu oleo uel adipe, maturandi uim acquirit, mollit, diſijcit & ad cicatricem perducit: pręterea ardores extrahit & incipientes ſerpere ulcerum impetus arcet, autore Dioſcoride & Plinio. *Lini.*) Scilicet ſeminis, quod ardores omnes intus & foris diſcutit. *Hordea franges.*) Hoc eſt, contundes & in farinam rediges. Idē medicamentum ponit Plinius libro 29. cap. 3. Vlceribus ex ambuſto cum candido ouorum toſtum ordeũ & ſuillo adipe mire prodeſt. *Chelidonijs ſuccis.*) Vulnera enim ſerpere prohibent & ſerpentia ſanāt, ut autor eſt Dioſcorides. Apuleius herbam cum ſeuo caprino conterere & imponere iubet ad combuſtum. *Glacies.*) Glacies eſt aqua frigore congelata. Intelligit autem non ſolum glaciem, ſed & niuem, & omne frigus adurens. *Axungia ſimplex.*) Adeps ſuillus ſyncerus. Plinius, Syncera axungia medetur ambuſtis uel niue. Dioſcorides, Suillus adeps ambuſtis accomodatus eſt.

Semen lini. *Hordeum cum axungia et albumine oui.* *Chelidonia.* *Glacies.* *Axungia ſimplex.*

VENENIS PROHIBENDIS.

CAPVT LX.

VT tutus fias infeſtæ fraude nouercæ,
Vel quicunq; tuo carpetur liuidus auctu,
Non expectatis eat obuia cura uenenis.

VENENIS *prohibendis.*) Præcauendis ne lateāt, aut ſi aſſumpta fuerint, nocere ne poſſint: ſimiliter ſine præcautione aſſumptis, curādis. Dicuntur autem uenena ea quæ corpori adhibita naturam eius immutant et corrupunt. Quorum quędam extra per morſum ictumúe animalium uenenoſorum inferuntur: de quibus habitum eſt in ſuperioribus.

Venenum.

Quædã uero intus in cibo uel potu aſſumũtur, quorũ medicatio ceu priorũ etiã, bifariã diuiditur, uidelicet in præcautionem & curationẽ. In præcautionem quidem ne lateant à principio uenena: aut ſi forte clam data fuerint, ne noceant. Sed quia qui uenenis homini clam inſidiantur tam doloſe ea præparant ut peritiſſimos etiam decipiant, amaritudinem admixtis dulcibus & odoris grauitatem odoramentis à letalibus uenenis auferentes, ideo in ueneni ſuſpicione condita elaborataq; cibaria omnia uitare oportet, omnesq; in guſtu uehemẽtiores cauere qualitates, quotcunq; ſcilicet dulcibus ſalſisúe aut acidis ſaporibus conſtãt. Et in maiore ſiti fameq; nõ omnia raptimq; bibere aut comedere: ſed cibi ac potus qualitates diligentius contemplari. Præſumenda etiam potu frigida aqua. Extincto enim appetitu difficillime arripiuntur à ſtomacho poſtea cæteræ qualitates. Sed ne decepti facile intereant, alia quoq; ratio & efficacior quidem eſt, ut in ſuſpicione ueneni ſemper præcomedatur aliquid quo inefficacia reddantur uenena, qualia ſunt ea quę Serenus in textu enumerat. Altera medicationis pars propoſita fuit curatio et remedia quæ afferenda ſunt his qui in ea inciderint. Et tunc opem auxiliumq; non differre oportet, ne poſt tempus aliquod remedio nullus ſuperſit locus & incurabilis fiat curatio: autor Dioſcorides libro 6. *Tutus.*) Munitus & ſine periculo. Differt autem à Securus, quoniam ſecurus dicitur quaſi ſine cura, qui periculum non timet, quamuis eidem obnoxius ſit: Tutus uero qui periculo obnoxius non eſt, etiam ſi ſecurus non eſt, ſed timeat periculum. *Infeſtæ.*) Infeſtus dicitur, qui alteri moleſtus eſt et inſidias molitur. *Nouercæ.*) Nouerca dicitur patris uxor filijs ex alia matre ſuſceptis & natis. Solẽt autem communiter nouercæ priuignis, hoc eſt mariti ex alia uxore filijs, eſſe moleſtę & aduerſæ fraudulentæq;, adeo ut ſi poſſint, conentur etiam aliquãdo è medio tollere. *Carpetur.*) Diſcerpetur, torquebitur & cruciabitur. Et hoc boni in

Tutus. *Securus.* *Infeſtus.* *Nouerca.*

Digitized by Google

ſe habet liuor & inuidia quod inuido ipſi moleſta eſt, ut Græci non inelegantes teſtantur uerſiculi. ὁ φθόνος ἐςὶ κάκιςον, ἔχει δέ τι καλὸν ἐν ἑαυτῷ; Τήκει γὰρ φθονερῶν ὄμματα, καὶ κραδίην. Quos non ineleganter doctus ac pius, & de quo uere dici poteſt illud Horatij, Integer uitæ, Scelerisq; purus, Michael frater noſter amantiſſimus ſic uertit: Inuidia nihil eſt peius, laudatur at inde Autori quod cor torqueat atq; oculos. Aliter idem id ipſum: Triſte malum liuor uirtutem continet in ſe Turbat nanq; oculos liuide corq; tuum. *Auctu.*) Incremento, fortunæ proſperæ, & rebus fœliciter ſuccedentibus. *Non expectatis.*) Hoc eſt, antequam exhibeantur quæ aduerſus te parantur uenena. *Eat obuia cura.*) Hoc eſt, medicina præueniat & aſſumatur ſitq; in uſu antequam detur uenenum, ut ſi traditum fuerit, nocere non poſſit. *Inuidia.*

Ante cibos igitur iuglandis fœtus edatur.
Produnt electri manantia pocula uirus.
Præterea coctæ querno cum cortice lymphæ
Conueniunt potu, demerſaue ficus oliuo.
Sępe etiam rhaphanum prædixit numen edēdum.

Iuglandis fœtus.) Fructus & nucleus nucis iuglādis: de qua Plinius libro 15. cap. 22. ſic ſcribit, Honor hijs naturæ peculiaris, gemino protectis operimēto, puluinati primum calicis, mox lignei putaminis, quæ cauſa eas nuptijs fecit religioſas, tot modis fœtu munito, quod eſt ueri ſimilius quàm quia cadendo tripudium ſonumue faciant. Et has è Perſide à regibus translatas indicio ſunt Græca nomina. Optimum quippe earum genus, perſicum atq; baſilicon uocant. Et hæc fuere prima nomina. Carion à capitis grauedine propter odoris grauitatem conuenit dictum. Sunt qui honori nomen interpretentur & Iouis glandem eſſe dicant. Idem libro 23. cap. 8. Nuces iuglandes Græci à capitis grauedine appellauere: etenim arborum ipſarum foliorumq; uires in cerebrum penetrant, *Nux iuglans. Nux Perſica, Baſilica. Carion. Iouis glans.*

Digitized by Google

hocq́ minore momento, ſed in cibis nuclei faciunt. Sunt autem recentes iucundiores, ſiccæ unguinoſiores & ſtomacho inutiles, difficiles concoctu, dolorem capitis inferentes. Eedem præſumptæ uenena hebetant. Et hoc eſt quod Sereni dictum comprobat. *Produnt.*) Oſtendunt & manifeſtant ne lateant nos uenena poculis illis indita.

Electrum. *Electri.*) Per electrum intelligit autor non ſuccinum, ſed metalli genus quod ſic uocatur, & id quidem natiuum: nam & aliud eſt quod arte conficitur, de quibus Plinius libro 33. cap. 4. ſic prodit, Omni auro ineſt argentum uario pondere. Vbicunq; quinta argēti portio eſt, electrum uocatur. Fit & cura electrum argēto addito, quod ſi quintam portionem exceſſit, incudibus nō reſiſtit. Eſt electro autoritas, Homero teſte, qui Menelai regiā, auro, electro, argento, ebore fulgere tradit. Electri natura eſt ad lucernarum lumina clarius argento ſplendere. Quod eſt natiuum & uenena deprehendit. Nanq; diſcurrunt in calicibus arquus cæleſtibus ſimiles cum igneo ſtridore, & gemina ratione prædicunt. *Manantia.*) Humentia, propter inditum liquorem potus qui humidus eſt. *Pocula.*) Vaſa potoria ex electro fabrefacta. *Virus.*) Venenum poculis inditum.

Cortex quercus. *Querno cortice.*) Plinius libro 24. capite 5. Folia & baccæ uel cortex uel ſuccus decocti proſunt contra toxica. Dioſcorides libro 1. id de corticis & glandium decocto cum bubulo aut humano lacte refert. Celſus autem libro 5. ius glandis ex uino contritæ priuatim contra ceruſſam maxime prodeſſe ait.

Ficus. *Ficus.*) Scilicet ſicca, quā caricam uocant. Hanc Dioſcorides libr. 6. cum iuglande nuce præaſſumptam commendat: is enim cibus inefficacia reddit uenena.

Oleum. *Oliuo.*) Oleo oliuarum, quod uenenis aduerſari & præſertim quæ exulcerando erodendoq́ ſunt, teſtis eſt etiam præter alios Dioſcorides libro primo & ſexto.

Rhaphanus. *Rhaphanum.*) Rhaphanum contra uenena prodeſſe teſtatur etiam libro 20. cap. 4. Plinius: & priuatim, autoritate Nicandri, contra fungorum aut hyoſcya-

mi uenena ſalutarem. Celſus item priuatim contra fungos commendat libro quinto inquiens: Si fungos inutiles quis aſſumpſerit, radicula aut epota aut cũ ſale & aceto edenda eſt. *Numen.*) Aeſculapius.

Antidotus uero multis Mithridatica fertur
Conſociata modis, ſed Magnus ſcrinia regis
Cum caperet uictor uilem deprehendit in illis
Syntheſin, & uulgata ſatis medicamina riſit.
Bis denas rutæ frondes, ſalis & breue granum
Iuglandesq́ duas totidem cum corpore ficus
Hæc oriente die parco conſperſa lyæo
Sumebat metuens dederat quæ pocula matri.

Antidotus Mithridatica.) Hoc eſt, medicina contra uenena à Mithridate rege qui eam inuenit compoſita, cuius compoſitionem Serenus in textu ſubiungit. Plinius libro 23. cap. 8. de hoc ſic ſcribit: In ſanctuarijs Mithridatis maximi regis deuicti Cn. Pompeius inuenit in peculiari commentario ipſius manus compoſitionem antidoti è duabus nucibus ſiccis, item ficis totidem, & rutæ folijs uiginti ſimul tritis, addito ſalis grano. Et qui hoc ieiunus ſumat, nullum uenenum nociturum illo die. Idem libro 25. cap. 2. Mithridates maximus ſua ætate regum, quem debellauit Pompeius, omnium ante ſe genitorum diligentiſſimus uitæ fuiſſe argumentis præter quàm fama intelligitur. Vni ei excogitatum quottidie uenenum bibere, præſumptis remedijs, ut conſuetudine ipſa innoxium fieret: primo inuenta genera antidoti, ex quibus unum etiam nomen eius retinet. *Multis modis.*) Varijs compoſitionum generibus. *Conſociata.*) Coniuncta, commixta & compoſita. *Magnus.*) Scilicet Cn. Pompeius, à quo ſublatus eſt Mithridates. *Scrinia.*) Repoſitoria et arcas in quibus ſecreta & præſertim ſcripturę recõduntur. *Regis.*) Mithridatis Eupatoris, qui rex fuit Põti. *Victor.*) Pompeius, qui Mithridatẽ uicit et debellauit. *Vi-*

Antidotus Mithridatica. *Mithridates.* *Scrinia.*

lem.) Vulgarē & ex rebus cōmunibus nō precioſis cōpo-
ſitam. *Syntheſin.*) Cōpoſitionem, à σὺν quod eſt cum, & θέσις poſitio. *Vulgata.*) Cōmunia & uulgo parata. *Riſit.*) Deriſit & contempſit. *Bis denus.*) Hoc eſt, uiginti folia rutæ. Item Dioſcorides ait: Rutæ folia etiam, iuglandis nucis interanea, ſalis grumum, duasq; caricas ieiuni comedant, nulloq; ueneno ſic lędentur. *Oriente die.*) Hoc eſt, manē, ieiuno uentriculo. *Parco lyæo.*) Modico uino. *Dederat quæ pocula matri.*) Hoc eſt, ueneni potionem, & uenenum quo matrem ſuſtulerat & extinxerat.

Syntheſis.

Si nequit infandum præuertere cautio uirus,
Proximus ille gradus, data pocula pellere cura.
Lac aſinæ, placidæq; bouis prodeſſe loquuntur.
Vetonicam ex paruo ſumunt plerīq; lyæo.
Quod ſi hederæ ſuccum quæ truncis hęreat altis
Inſtilles paruis poterunt haud ulla nocere
Pocula, quæ quiſquam ſæuis uitiauerit herbis.
Si quis hyoſcyamum guſtarit, lactæ capellæ
Exhauſto rabidos poterit mulcere furores.

Si nequit.) Docet nunc datis uenenis mederi. *Infandum uirus.*) Venenum magnum & letale. *Præuertere.*) Anteuertere, præuenire & cauere. *Cautio.*) Præcautio, præuiſio. *Proximus gradus.*) Propinquus & primus pręcipuusq; modus & ordo. *Pocula.*) Potionem uenenatā & uenenum ipſum. *Pellere.*) Expellere & eijcere tū uomitu tum alui deiectione. *Cura.*) Curatione & medicamento curante. *Lac.*) Præſertim recens, quod aluum mollit & contra letalium uenenorum eroſiones incenſionesq; confert, acrimonias eorum hebetando, ardores reſtinguendo & eroſionibus eorum aduerſando, ut autor eſt Dioſcorides libro 2. & 6. *Aſinæ.*) Plinius libr. 28. capite 10. Aſinino lacte poto, uenena reſtinguuntur. *Placidæ bouis.*) Mitis bucculæ & uaccæ. Plinius loco iam dicto: Lacte bubulo cuncta uenena expugnari tradunt. *Vetonicam.*) Hanc cæteri nō ſolum

Lac.

Lac aſininum, Bubulum.

Vetonica.

ſolum in curatione ſed & in precautione utilem tradunt, ſumendiq́ quantitatem adſcribunt. Dioſcorides libr. 4. Prodeſt cõtra uenena, in quem uſum drachmæ pondere bibitur in uino. Eadem præſumpta letalibus aduerſatur uenenis. Idem libro 6. Dantur preterea cõmuniter cunctis uenenis accommodata remedia, inter quæ ſunt & betonicæ folia, drachmæ pondere cum uino. Plinius libro 25. capite 9. Betonicæ ſemen in mulſo aut paſſo uel farinæ drachma in uini ueteris cyathis quatuor uomere cogendi atq; iterum bibere: his qui quottidie guſtent eam, nulla nocitura mala medicamenta tradunt. Antonius Muſa herbæ quantitatem auget his qui uenenũ ſumpſerunt. Nam Vetonicæ, inquit, drachmas tres ex uini cyathis tribus ſtatim dato bibat, & reijciet. *Paruo.*) Modico ſeu leui & nõ forti. *Pleriq;.*) Plures, multi. *Hederæ.*) Hęc propriè non hedera eſt, ſed ob foliorum ſimilitudinem quandam inter genera eius tantum numerata: proprioq́ nomine ſmilax uocatur: quare ſeorſum de utraq; egerũt Plinius & Dioſcorides: hic enim de hedera lib. 2. de ſmilace uero hac quam ad lenis differentiam uocat aſperam, lib. 4. egit: ille autem libr. 16 poſt hederarum genera, proprio capite de hedera quæ uocatur ſmilax intitulato, egit: ſicq́ eam deſcripſit, Similis eſt hederę, quam uocant ſmilacem: denſis geniculata caulibus, ſpinoſa, fruticoſa ramis, folio hederaceo, paruo, non anguloſo, à pediculo emittente pampinos, flore candido, olente lilium: fert racemos labruſcæ modo, nõ hederæ, colore rubro, complexa acinis maioribus nucleos undenos, minoribus ſingulos, nigros, duroſq́. Infauſta omnibus ſacris & coroni s, quoniam ſit lugubris, uirgine eius nominis propter amorem iuuenis croci mutata in hunc fruticem. Id uulgus ignorans plerunq; feſta ſua polluit hederam exiſtimando: ſicut in poëtis aut Libero patre aut Sileno, qui omnino neſcit quibus coronetur. E ſmilace fiunt codicilli. Propriumq́ materiæ eſt, ut admota auribus leuem

Hedera ſmilax.

ſonum reddat. Hactenus Plinius de hedera ſmilace. *Succum.*) Scilicet foliorum & acinorum. Dioſcorides libro 4. Folia eius & fructus contra letalia uenena prius & poſt pota ſunt antidotum. Traditum præterea eſt, ſi tritū eorum aliquid nuper genito infanti bibendum detur, nullum illi poſtea nociturum uenenum. Plinius etiam libro 24. capite 10. hanc immortalitati proximam & conuallibus opacis ſcandentem arbores dicit comantibus acinorum corymbis contra uenenata omnia efficaciſſimis: in tantum ut acinorum ſucco infantibus ſæpe ſtillato, nulla poſtea uenena nocitura ſint. *Quæ truncis hereat.*) Nam, ut Plin. dicit, per arbores ſcandit & repit. Dioſcorides, Aduoluitur arboribus ſupra infraq́ʒ ſe circumagens. *Inſtillabis.*) Stillatim & guttatim immittes, ad bibendumq́ʒ dabis. *Paruis.*) Paruulis, pueris, & infantibus nuper genitis. *Pocula.*) Potiones. *Satis herbis.*) Herbarum ſuccis uenenatis. *Vitiauerit.*) Corruperit & ueneno infecerit. *Hyoſcyamum.*) Traditis in cōmuni contra letalia uenena remedijs, ſubiungit nūc priuatim aduerſus hyoſcyamū quod proſit remedium. Nam quamuis uſus eius aliquis ſit, eſt tamē in uenenorum genere quoq́ʒ ceu alia id genus complura poſitum: nec modo hyoſcyamo, ſed omnibus id genus uenenis remedio eſt lac quodcunq́ʒ. Sed quod ad hyoſcyamum attinet, ſunt eius tria genera herbæ. Vnū flore purpureo, ſemine nigro: Altera flore luteo, ſemine fuluo & ſufflauo ceu irionis. Et hæ duæ mentē ac caput infeſtant, inſaniam capitisq́ʒ uertigines facientia, infelicis in uſu euentus. Tertia quam medici receperunt, flore & ſemine albo, utilis ad medicinam. Qua ſi uti non licebit, utendum altera quæ luteo ſemine eſt. Nigra etenim quod omniū peſſima, ex omni uſu abdicanda erit: autor Dioſcorides libro 4. Plinius libro 25. capite 4. Apuleius capite 4. *Guſtarit.*) Potauerit, aut in cibo aſſumpſerit. *Lacte capellæ.*) Contra hyoſcyami noxam, non caprinum modo, ſed & omne in uniuerſum præcipueq́ʒ aſininum prodeſſe

Hyoſcyamus.

Lac caprinum.

Digitized by Google

prodeſſe dicitur. Celſus: Si hyoſcyamum quis ebibit, feruens mulſum bibendum eſt, aut quodlibet lac, maxime tamen aſininum. Dioſcorides libro ſecundo capite de lacte: Facit recens lac ad letalium uenenorum eroſiones incenſionesq́;, quales in cantharidibus fiũt, picearum erucis, ſalamandra, bupreſtide & hyoſcyamo. Idem libro ſexto: Pota, in cibóue ſumpta hyoſcyamus, ebrietati ſimilem amentiam facit: facillime tamen curantur qui eam hauſerint, ſi copioſe pota mulſa aqua illis & lacte ſuccurratur, aſininoq́; præſertim: ſin minus, caprino, bubulóue. Nec male huc quadrat quod Plinius dicit: Infunditur quoque lac contra roſiones à medicamentis factas. Auicenna: Oportet ut in potu detur ſtatim lac uaccinum aut caprinum. *Rabidos furores.*) Hoc eſt, inſaniam & rationis permixtionem, quæ ex eo accidit, autore Auicenna. Et Apuleius, Sumentes, inquit, mittit in furiam, appellataq́; inde eſt maniopæos à Grȩcis. *Maniopæos.*

VVLNERIBVS ET REI DVBIAE CVRANDIS.

CAPVT LXI.

VVLNERA tabeſcunt ſpatio uitiata dierum:
Curaq́; nil prodeſt, nec ducitur ulla cicatrix:
Sed tamen herbarum tam mira potentia pollet,
Vlceris annoſi ſinus ut coaleſcere poſſit.

VVLNERIBVS.) Quid ſit uulnus proprie, quid item ulcus, dictum eſt ſupra cap. 42. *Vlcerum differentiæ.* Hic tamen autor uulnus non proprie accipit, ſed pro uulnere illo quod temporis mora contabuit & in ulcus conuerſum eſt. Cuius etiam multa ſunt

diſcrimina & differentiæ multiformes, uarie nominatæ, ceu chironia, telephia, cancri, phagedenæ & herpetes: quæ deinde magis proprias etiam ſortita ſunt appellationes, licet non ſimiliter omnes. Nam quædam à propria differentia ſunt appellata ut æqualia, concaua, & in quibus caro excreſcit ὑπερσαρκοῦς: quædam uero nõ à propria differentia ſed à ſymptomatis externis, ceu cruenta, impura, ſordida, de quibus omnibus Galenus therapeutice libro ſecundo copioſius agit. *Rei dubiæ.*) Rei ambiguæ, ſcilicet ad curandum. Sunt enim tam praua & maligna, contumacia & rebellia quædam ulcera, ut curam uix admittant, & de reſtitutione curationeq́ illorum dubitari quis poſſit, qualia ſunt quæ cacoethe uocantur, *Vlcus cacoethe.* quæ omnibus rite decenterq́ factis, tamen non ſanantur ſed incurabilia permanent, aut ſaltem difficulter ſanantur. *Vulnera.*) Simplicia. *Tabeſcunt.*) Corrumpuntur, putreſcunt & in ulcera uertũtur. *Spatio dierum.*) Hoc eſt temporis diuturnitate. *Ducitur cicatrix.*) *Ducere cicatricem.* Ducere ulcus ad cicatricem, eſt tegere carnem naturali aliquo tegumento, hoc eſt, cutem generare, aut ſummam carnem cuti ſimilem efficere. *Cicatrix.* Cicatrix enim quamuis cuti ſit quàm ſimillima, cutis tamen non eſt, quando & denſior ea uiſu tactuq́ ſentitur, & ratione, ex eo quod pilos non edit, intelligitur, ut inquit Galenus. *Pollet.*) Viget, & potis eſt atque efficax. *Annoſi.*) Diuturni & inueterati. *Sinus.*) Labra & extremitates ulceris. *Coaleſcere.*) Coire, uniri, concreſcere & conglutinari in unum.

Marrubium ſi thure coquas illoq́ liquore
Vulnus atrox foueas, cineres uel hirundinis atræ
Inducas, leporiſúe aſperſa coagula uino,
Aut hederam Baccho decoctam, & ſemen anethi,
Aut cineres alni tardo cum melle ligentur.

Marrubiũ. *Marrubium.*) Et hoc ſordida purgando ulcera, & præſer-

tim

tim ſi ex melle illinitur, tradente Dioſcoride libro tertio. *Thure*.) Thus medicamen eſt ulceribus conueniens. Nam concaua explet ulcera & ad cicatricem perducit, & conglutinat recentia, lenitq́ malefica corporis ulcera tuſum, ut autor eſt Dioſcorides: imò & carni producendæ aptum eſt. Nam primi ordinis ſiue gradus hoc eſt modice ſiccantium & detergentium thus eſt, qualia eſſe debẽt omnia quæ carnem generare debent, teſte Galeno therapeutice libro 2. 5. & 14. *Atrox*.) Vlcus ferum & contumax, maleficumq́. *Foueas*.) Fouere eſt corpori læſo calida & humida applicare medicamenta. *Cineres hirundinis*.) Et hoc poſt abſceſſuum maturationem et apertionem ſordes purgãdo. *Atræ*.) Pennis nigræ. *Leporis coagula*.) De coagulo leporis dicit Plinius libro 28. cap. 10. quod carcinomata curat, ſed cum pari pondere capparis aſperſum cum uino. *Vino*.) De uino dicit Galenus, quod omnis ulceris qua ulcus eſt, optimum medicamentum eſt uinum. *Hederam*.) Dioſcorides libro 2. Hederæ folia in uino decocta medentur omnium generũ ulceribus, & quæ caçoethe etiam, id eſt doloſa & malefica, uocant. Et Plinius lib. 24. cap. 10. Illinitur decocta in uino hedera omnium ulcerum generi, etiam ſi cacoethe ſint. *Semen anethi*.) Siccat hoc ulcera, purgat, incarnat & conſolidat: & maxime etiam ſi comburitur. *Cineres alni*.) Et hoc eadem ratione qua cætera iam dicta. Et folia alni ex feruenti aqua certiſſimo remedio ſunt tumori, uti teſtatur Plinius libro 24. cap. 10. *Tardo melle*.) Melle lento & firmo, cui uis eſt & natura detergendi, aperiendi & humores in ſummum proritandi. Ideoq́ ſordidis ulceribus & ſinibus utiliter infunditur, decoctum idem & impoſitum ſolutas à continuitate ſua carnes & hiantes glutinat: autor Dioſcorides.

Thus. *Cinis hirundinis.* *Coagulum leporis.* *Vinum.* *Hedera.* *Semen anethi.* *Alni cinis & folia.* *Mel.*

Lumbrici terræ poterunt conducere uulnus.
Aut facilis lapathi cumulatio uulnera purgat,

Digitized by Google

Et commixtus adeps ſed nonnullo ſale tactus.
Pinea præterea uiuo cum ſulphure cortex
Et pice cum ſpiſſa iam perdita membra reponit.

Lumbrici terræ. *Lumbrici terræ.*) Plinius libro 30. cap. 3. Quod ſi putrida ſint ulcera, uermium quoque terrenorum cum oleo uetere ad cicatricem perducunt. *Conducere.*) In unum ducere, unire & conglutinare ad cicatricemque perducere & perſanare. *Facilis cumulatio.*) Lenis & modica coaceruatio & additio impoſitioque ſuper uulnus. Non enim magna opus eſt quãtitate, ſed parua et modica ſatis eſt. *Lapathon.* *Lapathi.*) Quã uim habeat ulceribus impoſitum lapathon, autor ipſe docet cum ait, Purgat. *Commixtus.*) Scilicet lapatho, ſicque factum medicamentum linteoloque mundo inductum et impoſitum, ulcera ſanat, ipſa à ſordibus purgando, quod *Adeps ſuillus.* utrunque facit & lapathon & adeps ſuillus. *Nonnullo ſale tactus.*) Hoc eſt, ſale aſperſus & ſalitus. *Cortex pini.* *Pinea cortex.*) Vbi humidiora ſunt ulcera, idoneus eſt ipſe per ſe etiam pini cortex, autore Galeno therapeutice libro 5. Plinius libro 24. cap. 7. eundem cum pice ſpiſſa contra ea quæ ſerpunt, *Sulphur uiuum.* utilem dicit. *Viuo ſulphure.*) Sulphur uiuũ dicitur quod ignem non expertum eſt, cuius in medicina uſus eſt. Natura eius excalfacit, concoquit, ſed & diſcutit collectiones corporum: ob hoc tabulis, emplaſtris, malagmatibus miſcetur, ut inquit Plinius libro 35. cap. 14. qui etiam idem cum pice ſpiſſa ſerpentia ulcera ſanare tradit libro *Pix ſpiſſa.* 24. cap. 7. *Pice ſpiſſa.*) Picis ſpiſſæ natura, ut prodit Dioſcorides, eſt calfacere, mollire, ad ſuppurationem perducere, diſcutere, & ulcera explere: miſceturque uulnerariis emplaſtris. Plinius de illa ſic prodit: Pix ſpiſſa cum melle ulcera purgat, explet cum axungia, purgat & putreſcentia ulcera, quæ uero ſerpunt cum pineo cortice aut ſulphure. *Perdita membra.*) Carnem membrorum deperditam & corruptam. *Reponit.*) Reſtituit, & regenerat carnem, ulceraque carne explet & ſanitati reponit.

Ver

Digitized by Google

VERRVCIS TOLLENDIS.

CAPVT LXII.

INTERDVM exiſtit turpi uerruca papilla.
Hinc quondam Fabio uerum cognomen adhæſit,
Qui ſolus patriæ cunctando reſtituit rem.
Id poterit uitium ſanguis curare lacertæ.

Verruca. VERRVCIS.) Verruca nunc locum aſperum & æditum ſupereminentemq́ ſignificat, ut Catonis autoritate refert A. Gellius. Sed de hoc nihil ad præſens. Nũc uero cutis morbum qui Græce Porus dicitur, eſtq́ ſupereminens in corpore ueluti globulus durior, & rotunda eminentia, tuberculumq́ in ſumma cuti ex atra bile proueniens, cuius ſanguis ſuo contactu alias quoq; facit. *Verrucarum genera.* Sunt autem uaria uerrucarum genera, proprijs diſtincta nominibus, ceu acrochordones, thymion, myrmeciæ & clauus, de quibus Celſus lib. quinto copioſe. *Verrucula.* A uerruca diminutiuũ fit uerrucula. *Verrucoſus.* Et uerrucoſus dicitur homo uerrucis plenus. Perſius, Sunt quos Pacuuius & uerrucoſa moratur Antiopa. *Exiſtit.*) Eminet, emergit, prodit & exurgit. *Turpi papilla.*) Deformi tuberculo, inſtar papillæ in mammis. *Hinc.*) A uerruca. *Fabio.*) De hoc Plinius Iunior in libro de uiris illuſtribus ſic ſcribit: Q. Fabius Maximus cunctator ut uerrucoſus à uerruca in labris, ita ouicula à clementia morum. Conſul de Liguribus triumphauit. Hannibalem mora fregit. *Fabij cognomina.* *Verum cogn.*) Scilicet uerrucoſus. Alia enim ceu ouicula et cunctator, non uera fuerunt cognomina, ſed ab obtrectatoribus contumeliæ cauſa illi tantum addita & obiecta. *Verrucoſus, Ouicula, Cunctator.* *Qui ſolus patriæ &c.*) Verſus eſt Ennianus à Vergilio quoq; uſurpatus libro 6. Vnus qui nobis cunctando reſtituit rem. Meminit Fabij huius

Digitized by Google

Valerius Maximus libro 3. ubi poſt alia de ipſo ſic inſit: Vt Scipio pugnando, ita hic non dimicando, maxime ciuitati noſtræ ſuccurriſſe uiſus eſt: alter enim celeritate ſua Carthaginem oppreſſit, alter cunctatione id egit, ne Roma opprimi poſſet. Quam ob rem, ut Plinius in hiſtoria naturę refert, coronam meruit gramineam, qua nulla nobilior in maieſtate populi terrarum principis, præmijsq; gloriæ fuit. Data eſt, inquit, à ſenatu populoq; Romano, qua claritate nihil equidem in rebus humanis ſublimius duco, Fabio illi qui rem omnem Romanam reſtituit non pugnando. *Patriæ.*) Romæ. *Rem.*) Conditionem & ſtatum. *Id uitium.*) Verrucas. *Sanguis lacertæ.*) Plinius libro 30. cap. 3. non modo ſanguinem lacertæ, ſed & caput & cinerem totius uerrucas ſanare prodit. Dioſcorides uero id de capite conciſo ſolum refert libro 2. Eſt autem lacerta è uermium genere, inimiciſſimum, ut Plinius libro 8. cap. 39. refert, genus cocleis, colore fuluo aut puniceo aut ceruleo. Negantur ſemeſtrem uitam excedere.

Aut urina canis cum terra inducta madenti.
Aut herbæ ſuccus quæ fertur nomine lathyr.
Eſt tithymalus item tali ſatis apta medelæ.
Si rupta immenſos fundit uerruca cruores
Purpureo triti cineres de uellere proſunt,
Quod fuerit uero conchili ſanguine tinctum.

Vrina canis.) Idem teſtatur Plinius libro 30. capite 3. inquiens: Verrucas omnium generum urina canis recens cum ſuo luto illita ſanat. Et Sextus Platonicus, Ad Callos & uerrucas tollendas, Lotium caninum cum luto ſuo in lana collectum, mire ſanat, & callos & uerrucas tollit. *Terra madenti.*) Id eſt, terra quæ mictam urinam ſuſcepit & ab ea madefacta humectataq; eſt. *Fertur nomine.*) Id eſt, uocatur. *Lathyr.*) Pro lathyris, per figuram quæ dicitur apocope. Herba eſt quã Apuleius lacterida uocat, & qui-

Digitized by Google

quidam inter tithymalos numerant, & priuatim: quoniam pariter illi lac eius purgat, tithymalum uocant, ut Paulus Aegineta ſcribit: qui hanc etiam ob lactis notam & purgandi uim libro 6. tithymalis alijs adnumerauit. Eſtq; eadem huic quæ tithymalis circa uerrucas tollendas uirtus. *Tithymalus.*) Tithymalus herba eſt, quam Latini lactariam ſiue lactucam marinam, caprinamúe appellant. Cuius ſeptem ſunt genera, de quibus copioſe Dioſcorides & Apuleius. Pellunt omnes & tollunt uerrucarum genera omnia, autore Plinio & Dioſcoride. Apuleius lacti huius batrachion herbam iungere iubet, ſicq; ambo uerrucis impoſita, tertio die ſanare dicit. *Si rupta immenſos &c.*) Docet nunc ſanguinis fluori ex apertis uerrucis mederi, illumq; ſiſtere. Solent enim ruptæ multum fundere ſanguinem, qui ſuo contactu alias quoque naſci facit. Et de hoc etiam dictum eſt ſupra cap. 42. *Purpureo uellere.*) Lana purpurarum liquore & ſanie tincta. *Quod.*) Vellus & lana. *Vero.*) Genuino & non adulterato, maximeq; Tyrio, qui cæteris præualet, & de quo ſupra quoquæ capite 42. ſic tradit: Verrucæ quoq; deſectæ frenare cruorem Dicitur ambuſtus Tyrio de uellere puluis.

Tithymalus.

Lana purpurea

HAEMORRHOIDIBVS MEDENDIS.

CAPVT LXIII.

EXCRVciant turpes anum ſi forte papillæ,
Agreſtis prodeſt radix ſuperaddita porri,
Ne uiolet ſanum, iuglandis fragmine clauſa.
Sal niueum ſumes Bethicum quem nomine dicũt.

Digitized by Google

Dulcia cumq́ nigra iunges fuligine mella,
Apponesq́ ſuper, pellit medicina dolorem.

LIBRI MEDICINALIS
Q. Sereni Sammonici
FINIS.

Hæmorrhoides duplices. Apertæ & fluentes. Clauſæ et cæcæ.

HAEMORRHOIDIBVS.) Vltimo hoc capite Serenus hæmorrhoidibus dolentibus clauſis & ſanguinem non fundentibus mederi docet. Nam quæ apertæ ſanguinem manant, alijs & adſtringentibus curantur medicamentis, non autem aperientibus, quales in textu ponuntur. Porrò hæmorrhoides: ut Galenus, aut quiſquis ſit autor, in libro de diffinitionibus tradit: uenarum ſedem claudentium explicationes ſunt, à ſanguinis fluxu ſic dictæ. Nam αἷμα ſanguis eſt, ῥόος uero fluxus. Et Celſus libro 6. poſt rhagadiarum & condilomatum tractationem, Tertium, inquit, ani uitium eſt, ora uenarum tanquam ex capitulis quibuſdam ſurgentia, quæ ſæpe ſanguinem fundunt, hæmorrhoidas Græci uocant. Quæ quamuis multifariam differant, magnitudine, multitudine, figura, loco, & habitu: omnium tamen communis & una curatio eſt, ſanguinem ſupprimere: licet nō ſemper tuto id fiat, cum detentus qui fluere ſolebat ſanguis, maioris ſæpe mali cauſa ſit. Vnde Celſus ait, In quibuſdā parum tuto ſupprimit, qui ſanguinis profluuio imbecilliores non fiunt: Habent enim purgationem hanc, non morbum. Ideoq́ curati quidam cum ſanguinis exitum non haberent, inclinata in præcordia ac uiſcera materia ſubitis & grauiſſimis morbis correpti ſunt. Aliud genus eſt quod Paulus Aegineta cæcas uocat, ex quibus nullus fluit ſanguis, ſed grauiore quàm aliæ dolore nos cruciant. Neque uenæ quibus explicitis hæmorrhoides fiunt, hæ ſunt, ſed

Hemorrhoides Cecæ.

intra

intra uenas latens idem hoc malum, ideoq; ad auertendum dolorem aperiri eas oportet, quod in alijs maleficium non remediū homini eſſet: cum claudi & adſtringi ubi nocent, non aperiri debeant, ne continuus fluor aqueſcere paulatim corpus faciat, aut copioſior cito hominem interimat. *Excruciant.*) Cruciatum & dolorem inferūt. *Turpes papillæ.*) Tubercula fœda quæ ſunt hæmorrhoides. *Anum.*) Podicem, ſedem, & ut Auicenna uocat, phicterim. *Agreſtis porri.*) Hoc porrum eſt, quod Dioſcorides & Plinius ampeloproſon uocant, in uinetis naſcens, porri folio. Paulus Aegineta libro ς. ἀμπελόπρασον οἷον πράσον ὂν ἄγριον. Et libro 1. τὰ δὲ ἀμπελόπρασα τῶν πράσων ὡς ἄγρια ξηρότερα. Virtus eſt illi exulcerare & incidere, eodem teſte. *Ne uiolet ſanum.*) Ne exulcerando circumiacentem carnem ſanam lædat. *Fragmine.*) Putamine, cortice & teſta inani incluſa. *Sal.*) Sal hoc loco in neutro genere poſitum eſt contra Grammaticos. Habet autem multiplices uires, adſtringit, exterit, repurgat, diſijcit, reprimit, extenuat, erodit & cruſtas urendo inducit, autore Dioſcoride. *Niueum.*) Candidum & pellucidum qui efficacior eſt cæteris. *Bethicum.*) Hiſpanum. Betica enim Hiſpaniæ prouincia eſt, flumine Beti nobilis, à quo & nomen habet. Sali autem Betico, qui glebis cęditur penè tranſlucentibus, iam pridem palma à pleriſq; medicis inter omnia ſalis genera perhibetur, uti libro 31. capite 7. inquit Plinius. *Fuligine.*) Maxime qua pictores ex uitrarijs officinis ſumpta utuntur: bonitate enim hæc alias antecedit: habet autē exedendi & adſtringendi uires, ut tradit Dioſcorides.

Porrū agreſte. *Ampelopraſon* *Sal in neutro genere.* *Sal Beticus.* *Betis.* *Betica.* *Fuligo.*

COMMENTARIORVM IN
Q. Serenum Sammonicum
FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google